

biblioteca rao

Dumitru Zamfir

Respectarea drepturilor omului în activitatea serviciilor de informații

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ZAMFIR, DUMITRU

Respectarea drepturilor omului în activitatea
serviciilor de informații / Dumitru Zamfir. – București:
RAO International Publishing Company, 2007

Bibliogr.

ISBN 978-973-103-215-3

341.231.14

342.7(100)

355.40

34
—
224

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda 117-119, București, ROMÂNIA
www.raobooks.com
www.rao.ro

DUMITRU ZAMFIR
*Respectarea drepturilor omului
în activitatea serviciilor de informații*

© RAO International Publishing Company, 2007

2007

ISBN 978-973-103-215-3

Cuvânt înainte

*Dedic această lucrare soției și fiicei mele,
Ileana și Iulia Maria Zamfir*

Societatea internațională, aflată în tranziție de la societatea informațională la aceea a cunoașterii, ne oferă astăzi un tablou deosebit de complex, sub aspectul problematicii cu care se confruntă conducerea statelor și a guvernelor din cauza caracterului tot mai agresiv al terorismului internațional și al crimei organizate, care cunosc elemente de manifestare și de dezvoltare nemaiîntâlnite în perioadele anterioare.

Fenomenele sociale, politice și religioase au schimbat radical strategiile, concepțiile și tactica de acțiune ale statelor și guvernelor și, odată cu aceasta, ale majorității serviciilor de informații, astfel că, la metodele clasice, s-au adăugat astăzi noi tehnici novatoare, menite să facă față activității perfide și deosebit de periculoase a elementelor care tulbura viața și liniștea oamenilor.

Avalanșa de probleme legate de menținerea păcii, a echilibrului social, a prevenirii oricăror manifestări care ar periclita securitatea statelor sunt obiective principale ale serviciilor de informații din aproape toate statele lumii.

Am studiat în profunzime aceste fenomene, activitatea serviciilor de informații, și m-a preocupat în mod deosebit o problemă, și anume aceea a raportului care există între activitatea serviciilor de informații și respectarea drepturilor omului.

Serviciile de informații respecta legile, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, dar dificultatea cercetărilor constă în stabilirea limitei acțiunii lor și a modului în care aceste instituții ale statului, în interiorul serviciului public, pot să acționeze folosind

mijloacele specifice, pentru a respecta, în primul rând omul, drepturile sale și societatea.

Problema care se pune pentru jurist și pentru specialistul care lucrează în aceste domenii ale statului este aceea de a cunoaște cât mai bine întreaga paletă de norme de drept care apără și ocrotesc ființa umană și, odată cu aceasta, de a găsi soluții legale și eficiente prin care, tot în scopul apărării oamenilor, să patrunda în medii, să demonstreze și să prevină declanșarea acelor pericole care se pot abate asupra societății omenеști.

Necesitatea asigurării faptului că drepturile garantate prin Constituție nu sunt afectate în practică de deciziile legiuitorului sau, în cazul nostru, ale serviciilor de informații, impune o trecere în revistă a cadrului legislativ privind normele pentru protejarea dreptului la intimitate în legislația europeană.

Actul de conducere, în ansamblu, și conducerea politică, în particular, s-au văzut obligate la practica culegerii de informații din cele mai vechi timpuri, sub diverse forme și folosind variate mijloace și metode, finalitatea fiind invariabil aceeași: cunoașterea și fundamentarea deciziei. Oamenii politici și militari, vizionari și pragmatici, au sesizat caracterul indispensabil al structurilor informative, acordându-le atât o atenție meritată, cât și un sprijin politic și material.

Epocile modernă și contemporană au consacrat rolul vital al informației pentru conducerea eficientă a unei structuri statale și organizaționale, pentru protejarea valorilor și a intereselor fundamentale ale unei națiuni sau a unui grup de națiuni. În consecință, structurile specializate în obținerea și valorificarea informațiilor au devenit indispensabile pentru un stat modern și pentru comunitatea căreia îi aparține.

Reglementările legislative nu vizează un proces de informare ca scop în sine, ci devin utile în măsura în care fundamentează demersul de a legitima influența unui context socio-politic asupra activității serviciilor de informații, inițiind măsuri de diminuare sau eliminare a riscurilor și amenințarilor la adresa respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Astăzi, peste două sute de instrumente juridice internaționale, constituțiile, majoritatea legislațiilor din statele democrate apără și ocrotesc drepturile omului și libertățile sale fundamentale într-un climat în care, mai mult ca oricând, omul, această bijuterie a naturii, este supus celor mai grave amenințări la viață, sănătate, educație, integritate corporală și proprietate.

Relația cetățeanului cu societatea exprimă, de fapt, legătura principală sub care trebuie privită problema respectării drepturilor omului, deoarece aici apar în mod firesc categoriile de drepturi și obligații ale ambelor părți în ceea ce privește apărarea și ocrotirea ființei umane.

O problemă destul de delicată este legată de faptul unei reușite în plan socio-politic, pentru o conectivitate eficientă a serviciilor de informații la interesele comunitare și ale societății omenеști.

Încerc să argumentez faptul că aceste servicii, prin toate măsurile pe care le întreprind, sunt profund conectate, în majoritatea cazurilor, la interesele comunitare, atât la nivel macro, cât și la nivel local, deoarece trecerea în revistă a provocărilor începutului de mileniu lezează cele mai prețioase sentimente și valori ale oamenilor care trăiesc într-o țară, în comunități umane ce s-au format de-a lungul istoriei și care sunt consacrate în legislațiile interne ale statelor.

Dacă lucrurile s-ar prezenta în alt mod, aceasta ar însemna că un anume serviciu de informații, la un moment dat, nu servește intereselor statului sau ale comunității din care face parte, drept pentru care, în mod automat, se situează undeva în afară, nemaifiind util oamenilor din comunitatea respectivă.

Istoria ne oferă și astfel de cazuri accidentale care, de regulă, se finalizează prin eliminarea unor asemenea structuri ce se pun, la un moment dat, în afara societății.

Consider că problemele generate de conflictele ideologice și de confruntările care au loc pe frontul serviciilor secrete, legate de represiunea politică și de apărarea intereselor naționale, precum și de politizarea serviciilor de informații, reprezintă o fază ce poate fi depășită prin voința comună a oamenilor.

Aceste servicii trebuie să funcționeze depolitizat, în slujba oamenilor, a apărării societăților și comunităților care le-au creat și în interiorul cărora își desfășoară activitatea.

Dinamica mediului internațional de securitate și reflectarea sa în planul siguranței comunitare, cu argumentații diverse în problematica ce există astăzi în lumea contemporană, necesită ample cercetări pe aceste domenii.

Comunitățile informative actuale se caracterizează, în special, printr-o procedură de integrare a planificării și repartizării nevoilor de cunoaștere și de valorificare analitică a informațiilor, pentru evitarea suprapunerilor de competențe, paralelisme, competiție neloială și, mai ales, pentru prevenirea suprainformării sau a informării asincrone, contradictorii, ajungând până la dezinformarea, prin exces de zel, a beneficiarilor informațiilor furnizate de servicii.

Este necesar ca perfecționarea activității structurilor de informații să se materializeze și prin transformarea și adaptarea instituțională și funcțională a comunității de informații și a pachetului de legi privind securitatea.

Adaptarea activității de informații la noile amenințări de securitate se impune întrucât ea nu mai poate fi privită în termeni de alegere politică, de capabilități și intenții ale unui stat, ci de vulnerabilități, riscuri, pericole și amenințări la adresa existenței umane, care au căpătat acum semnificații sistematice, dar și asimetrice.

Redefinirea securității, prin rapoarte la mediul de securitate, și a asigurării managementului acesteia, este concomitentă cu formula sintetică de prezentare a controlului serviciilor de informații în noile state NATO ale UE, precum și a altora în care determinant este rolul Parlamentului, al societății civile și al mass-media din perspectiva realizării controlului democratic.

Dezideratul este acela al delimitării obiective și explicative a ceea ce înseamnă drepturi și libertăți fundamentale ale omului/cetățeanului, ca instrument valid pentru valorile societății, pe fondul legitimării activității serviciilor de informații, plasate într-o nouă lume, globalizată, bazată pe contradicții, ambiguități și incertitudini.

Cadrul legal în vigoare constituie, de mai multă vreme, un obstacol, și s-ar putea ca celui care se va adopta, dacă nu va ține seama de realități, să-i lipsească substanța asigurării unei activități de informații cu fundament juridic valid și modern, care să garanteze serviciilor capacitatea furnizării informației obiective, corecte, fără imixțiuni străine apărării valorilor și promovării intereselor de securitate ale comunității, precum și o înaltă profesionalizare, neutralitate și independență față de ingerințe politice ori presiuni de altă natură.

Societatea reclama instituțiilor abilitate de lege necesitatea identificării amenințarilor de ansamblu sau a celor ce pot avea drept ținte membrii acesteia, în condițiile în care aceste pericole nu sunt puse la cale prin acțiuni transparente, ci prin activități desfășurate în mod secret de purtători ai amenințarilor la adresa comunităților umane.

Pentru a răspunde la toate acestea, serviciile secrete trebuie să întreprindă, în condițiile legii, operațiuni pentru căutarea, culegerea, obținerea, verificarea, prelucrarea și valorificarea informațiilor necesare, în scopul cunoașterii, prevenirii și înlăturării amenințărilor la adresa securității comunitare.

Pe lângă sursele deschise și oficiale, serviciile secrete apelează, în conformitate cu prevederile legii, și la sursele secrete, alcătuite din oameni responsabili, iar acolo unde acestea nu pot pătrunde, se apelează la mijloace tehnice secrete pentru interceptarea, captarea, procesarea sunetelor, a imaginilor sau a oricărui tip de semnal ce ar putea conține informații pentru verificarea, expertizarea sau documentarea, în termeni legali, a unei convingeri despre adevăr.

Dacă purtătorii amenințarilor la adresa securității individuale sau colective nu-și pun problema respectării regulilor de conviețuire socială sau a drepturilor și libertăților cetățenești, instituțiile statului, abilitate de lege, trebuie să acționeze în mod secret, dar legal, astfel încât respectul față de drepturile constituționale ale cetățeanului să reprezinte o stare de fapt.

Dimensiunile militare ale securității s-au diminuat și modificat, concomitent cu asimilarea pluralității originii și naturii noilor riscuri și amenințări, ceea ce determină o nouă concepție de

legiferare a securității, întrucât afectează condițiile existențiale ale persoanei, bazele societății și ale statului, dar și ale comunităților internaționale la care România a aderat ori urmează a se integra.

Conceptul de securitate necesită o abordare general integratoare, în sensul că se realizează de către întreaga societate, a cărei arhitectură instituțională constituie osatura sistemului național de securitate, în cadrul căruia se organizează sistemul specializat al securității, alcătuit din autoritățile publice și din serviciile de informații cu atribuții exclusive în acest domeniu.

Redescoperirea spațiului public în datele noului mediu de securitate, sub semnul polarizării categoriilor culturale, morale și etice de respectare a drepturilor omului, precum și a sincronizării armonice, dar nu imitative, apare ca o necesitate în fundamentarea activităților serviciilor de informații, precum și a argumentelor în această problemă.

De aceea, este nevoie de efortul de observare și împărtășire a redefinirii dimensiunilor normative ale societății.

Există un real potențial de comunicare reciprocă, individ-societate, chiar și atunci când se realizează în coduri sociale diferite, dar nu intraductibile în problematica respectării drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului/cetățeanului.

Dreptul poate fi privit ca un instrument de reprezentare obiectivă a relațiilor intersubiective și de coexistență a libertăților, în scopul obținerii maximului de libertate într-un context relațional și într-un anumit tip de societate.

Relația individ-societate este o funcție biunivoca extrem de complexă, în care simplismul abordării poate conduce la concluzii al căror rezultat nu este cel așteptat de fiecare, ci de ansamblu în diversitatea sa.

Necesitatea reevaluării transformărilor mediului național și internațional de securitate se află într-o continuă dinamică ce reconfigurează spațiul existențial.

Diagnosticarea activității structurilor cu atribuții în domeniul siguranței comunitare relevă că instituția drepturilor omului reprezintă, în lumea contemporană, o cerință majoră, concepțiile cu

privire la drepturile omului suferind importante corecții până la abordarea acestora într-un sistem complex și divers.

Cu toții suntem preocupați de organizare, perfecționare și dezvoltare, dar descrierea fatalistă a cadrului legislativ în care se desfășoară activitatea, conform viziunii și mentalității unor interese, nu este benefică pentru sănătatea și pacea culturală, socială, economică și politică a României și a comunității internaționale.

Contextul, marcat în România de lipsa apetenței pentru asumarea responsabilității legislative față de activitatea serviciilor, a determinat ca acestea să fie puse în postura de a se limita la zone de activitate cu o deschidere și o profunzime ce au putut fi anticipate la începutul anilor '90 și, concomitent, de a adopta o conduită profesională de exagerată prudențialitate, pentru a nu-și propune și a nu desfășura acțiuni dincolo de voința politică a legiuitorului român și a comunității internaționale.

Există astăzi în lume o serie de controverse legate de activitatea serviciilor de informații și respectarea drepturilor omului, prezentate uneori exagerat, subiectiv sau fără o argumentare serioasă.

Între activitatea serviciilor secrete și respectarea drepturilor omului există un raport direct, materializat în faptul că, atunci când aceste servicii lucrează bine, crește gradul de respectare a drepturilor omului, care își poate exercita toate drepturile și libertățile pe care le are. Privind problema în sens invers, cu cât activitatea acestui serviciu este mai ineficientă, cu atât se dezvoltă acele manifestări care pun în pericol liniștea comunităților umane, cultura, viața, sănătatea, integritatea personală și proprietatea.

Structurile de informații ale comunităților umane au ca principal obiectiv apărarea intereselor omului, cu toată complexitatea sa de valori, iar acțiunile acestora sunt întreprinse în interesul lor. Trăind într-o comunitate, omul trebuie să le accepte în mod liber, participativ, deoarece manifestările periculoase se pot îndrepta ori-când și asupra sa.

Transparența serviciilor de informații nu a fost abordată suficient în plan științific, iar pentru ca acestea să ajungă la o cota ridicată de respectare din partea oamenilor, trebuie să dispună de o legislație precisă, adusă la cunoștința lor și, atunci când este cazul,

ele trebuie să explice, în mod transparent, curajos, acțiunile întreprinse în interesul acestora, pentru că numai așa instituțiile statului de drept pot să fie prețuite și respectate de cetățeni, în folosul cărora, de altfel, lucrează.

Autorul

Argument

Motto

*A fost un om care s-a trezit dintr-un somn adânc,
dar care a văzut că restul lumii încă doarme.*

LEONARDO DA VINCI

Este nevoie de o reevaluare permanentă a metodologiei de analiză a securității și a mediului de securitate național și internațional? Este importantă raportarea permanentă la necesitatea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului/cetățeanului? Răspunsul la aceste întrebări poate fi dat și de înțelegerea evoluției în ansamblu a obiectului de referință al analizei – *serviciile de informații*. Necesitatea reevaluării metodologiei derivă din transformarea mediului național și internațional de securitate, aflat într-o continuă dinamică ce reconfigurează spațiul societal.

Prin această teză nu ne-am propus să fim exhaustivi, ci doar să oferim un cadru coerent și actualizat, în care activitatea serviciilor de informații românești să fie analizată polisctic și să-și valorifice relevanța construită de **securitate, la orice nivel, care are ca subiect omul, transcendent al tuturor granițelor.**

Pentru aceasta, am procedat mai întâi la o abordare evolutivă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului/cetățeanului acceptate de sistemul legislativ. Fără doar și poate, era necesară și o trecere în revistă a documentelor internaționale, care au deschis o nouă eră în promovarea drepturilor omului și în baza carora s-au încheiat o multitudine de tratate în domeniu, cel mai reprezentativ fiind *Declarația universală a drepturilor omului*.

Conform definițiilor unanim acceptate, trimiterea este făcută la om, ca ființă superioară socială, care se caracterizează prin gândire, înțelegere și limbaj articulat, iar cetățeanul este văzut ca locuitor al unui stat care se bucură de drepturi civile și politice, având totodată anumite obligații față de acel stat.

Am creionat apoi reglementările și instrumentele juridice, regionale, naționale și internaționale, în ceea ce privește apărarea, garantarea și respectarea drepturilor omului, pentru a încadra cum se cuvine demersurile inițiate de serviciile de informații care au ca scop realizarea activității de securitate și siguranța națională.

Analiza măsurii în care instituțiile europene se preocupă de respectarea drepturilor și libertăților omului relevă că acestea reprezintă o focalizare majoră și fundamentul Consiliului Europei.

O serie de particularități sunt determinate de egalitatea de șanse, de protecția minorităților naționale, combaterea rasismului, a xenofobiei, a antisemitismului și intoleranței etc.

Un consistent capitol se concentrează asupra criteriilor și metodelor adoptate de serviciile de informații, prin politica legislativă a statului, de restrângere a exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale ale omului/cetățeanului, cu scopul de a îndeplini activitatea de siguranță națională.

Cadrul juridic intern de restrângere a exercițiului unor drepturi cetățenești este dublat de precizări privind reglementările legislative care statuează normele constituționale, categoriile de drepturi și libertăți, precum și modalitățile de prevenire și sancționare a tuturor formelor de discriminare.

Reglementările legislative nu vizează un proces de informare ca scop în sine, ci devin utile în măsura în care fundamentează demersul de a legitima influența unui context socio-politic asupra activității serviciilor de informații, care inițiază măsuri de diminuare sau eliminare a riscurilor și amenințărilor la adresa respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Drept urmare, am elaborat un subcapitol în care se formulează o problemă delicată – locul și rolul structurilor informative prin prisma nevoii de informație, la nivelul decidenților politici și al organizării sociale – și am făcut o scurtă istorie a serviciilor de informații românești. Incursiunea se referă, pe de o parte, la complexitatea activității acestor servicii, raportată permanent la natura umană, și, pe de altă parte, la dinamica mediului de securitate național și internațional.

Dacă cel dintâi capitol se concentrează asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale omului/cetățeanului, al doilea analizează cadrul legislativ al politicii de securitate *versus* drepturile și libertățile cetățenești, pentru ca în capitolul final să conjugăm inovativ aceste trepte de cunoaștere în scopul de a accede la înțelegerea activității serviciilor de informații ca pilon al securității naționale. Evident, se alocă un spațiu aparte evoluției sistemului de securitate al României, plecând de la o abordare sistemică a conceptului de „securitate“.

Aportul pe linie teoretică provine din definirea și prezentarea sistemului de securitate și a componentelor sale, precum și a stării și funcționării lui, a capacității de adaptare a acestuia.

În același orizont tematic, un demers absolut al autorului este reprezentat de observațiile și propunerile privind unele măsuri menite să eficientizeze sistemul de securitate a României.

Prin descompunerea sistemului în componentele sale, analiza acestora și apoi recompunerea lor în cadre noi, propunerile și observațiile sunt raportate la Parlament, Guvern, Consiliul Suprem de Apărare a Țării, dar și comunității de informații în general. Rolul actual și viitor al serviciilor de informații pentru apărarea securității naționale este determinat de necesitatea reevaluării standardelor și a reglementărilor interne, impuse de noile raporturi dintre autoritățile și instituțiile cu atribuții în domeniile apărării, ordinii publice și securității naționale și structurile corespondente externe, după aderarea României la NATO.

Adaptarea activității de informații la noile amenințări de securitate s-a impus în elaborarea acestei lucrări, întrucât securitatea nu mai poate fi privită în termeni de alegere politică, de capabilități și intenții ale unui stat, ci de vulnerabilități, riscuri, pericole și amenințări la adresa securității, care au căpatat în dinamica lor semnificații sistemice, asimetrice.

Redefinirea securității, prin raportare la mediul de securitate și la asigurarea managementului securității, este concomitentă cu formula sintetică de prezentare a controlului democratic al forțelor armate în noile state NATO și cu rolul parlamentului, al societății

civile și al mass-media din perspectiva realizării acestui control democratic.

Lucrarea subscie, prin structura și fundamentarea dezideratului realizării adecvate, la condiția *sine qua non* a respectării drepturilor omului, în plan teoretic (academic) și practic (al educației în materie).

Delimitarea obiectivă și explicativă a ceea ce înseamnă drepturi și libertăți fundamentale ale omului/cetățeanului survine ca instrument valid pentru valorile societății pe fondul legitimării activității serviciilor de informații, plasate într-o nouă lume, globalizată, bazată pe contradicții, ambiguități și incertitudini, generată chiar de definiri individuale diferite ale omului și cetățeanului care, în ansamblu, ar trebui să funcționeze într-un tot.

Scopul demersului existent nu este unul radical reductionist, ci doar unul care-și propune să simplifice complexitatea pentru a o înțelege, să pună în discuție și să reevalueze implicațiile respectării și nerespectării acestor drepturi și libertăți, precum și a exercițiului de restrângere a acestora, care ni se par fundamentale pentru o corectă diagnosticare și apreciere a principiilor și metodelor cu care operează serviciile de informații.

Întotdeauna când se abordează problema securității naționale, în mod firesc, problemele sunt tratate cu o anumită atenție, pentru a nu crea posibilitatea unor intervenții controversate.

Experiența a demonstrat faptul că, în acest domeniu, abordarea directă a problemelor de fond și evitarea explicată a celor clasificate este unanim acceptată de societate și de mijloacele de informare, dar care, în perioada existenței lor, au fost înțelese, acceptate sau aplicate în mod diferit, în funcție de etapele parcurse în cunoașterea relațiilor din cadrul trinomului om-lege-cetățean.

Aflându-mă la confluența acestor idei, am încercat să tratez în teză o problemă de o sensibilitate aparte, și anume aceea a raportului dintre securitatea națională și drepturile omului, ca individualitate, pe de o parte, și ceea ce înseamnă existența în cadrul social reglementat de legi cărora trebuie să se subordoneze cetățeanul, pe de altă parte, precum și raportul dintre aspirațiile omului și ceea ce înseamnă el natural.

Evident, un asemenea demers nu a fost ușor, deoarece am parcurs un drum sârmos, începând cu instrumentele juridice internaționale în materie de drepturi ale omului, cu normele interne privind asigurarea respectării acestora, pentru ca, în final, să prezint – într-o formă explicită – organizarea structurală, locul și rolul structurilor de informații în statul de drept.

Sensibilitatea problemelor abordate în lucrarea de față este redată și de faptul că a trebuit să relievez în bune condițiuni conceptul potrivit căruia restrângerea anumitor drepturi ale omului în interesul apărării siguranței naționale reprezintă, de fapt, o acțiune directă de apărare de fond a acestora, în condițiile în care viața lui poate depinde de amenințări despre a căror existență nu are semnale și nu o cunoaște. Și, atunci, legea are nevoie de instrumentele de aplicare a prevederilor sale, ce pot fi considerate benefice de către o parte socială, sau punitive, de cel care intră în raza lor de aplicare.

Lucrarea de față argumentează, pe baza unei cercetări științifice, această idee, dorind ca ea să fie percepută de specialiști, dar și de cetățeni în procesul de apropiere între structurile de informații și societatea civilă, cu respectarea juridică a problematicii impuse de clasificarea informațiilor.

Am scris această carte cu dorința sinceră ca cititorii să înțeleagă că undeva, în societate, se afla oameni care își dedica viața activității într-un domeniu care este totalmente în slujba apărării drepturilor și libertăților acestora.

CAPITOLUL 1

Evoluția istorică a problematicii drepturilor omului

1.1. Antichitate

Sorgintea concepției drepturilor omului se afla în gândirea filozofică stoică greacă, inspirându-se uneori din dogmele religiei creștine, iar alteori numai din lumina rațiunii¹.

Întrebări precum: „Ce este omul?“, „Cum trebuie să trăiască?“, „Cum să fie ocrotit?“ au preocupat dintotdeauna marii gânditori (Hesiod – 700 î.e.n., *Munci și zile*; Solon – 594 î.e.n.; Pericle – 490-429 î.e.n.; Platon – 427-347 î.e.n., *Republica*; Aristotel în *Etica și Politica*; Cicero, *Despre Republică, Despre legi, Despre obligații*; Titus Lucretius, *Despre natura lucrurilor* etc.), ale căror lucrări erau puternic marcate de ideile drepturilor omului.

Asemenea idei constituie substanța eticii. Gândirea etică presupune examinarea sistematică a relațiilor dintre ființele umane, a concepțiilor, intereselor și idealurilor care laolaltă alcătuiesc modul în care oamenii se apreciază unii pe alții și care determină sistemele de valori pe care se bazează aceste țeluri în viață.

¹ Georgio del Vecchio, *Diritto naturale e unita europea*, Roma, 1959, p. 95, apud Ionel Cloșcă și Ion Suceavă, *Tratat de drepturile omului*, Ediția a II-a, Ed. V.I.S. Print, București, 2003, p. 25

Convingerile despre felul în care ar trebui trăită viața, ce ar trebui să fie și să facă bărbații și femeile constituie obiectul cercetării morale; iar când sunt aplicate unor grupări sau națiuni și, desigur, omenirii în întregul ei, constituie filozofie politică, aceasta fiind doar etică aplicată societății.

Exista convingerea că esența ființelor umane rezidă în posibilitatea de a alege cum să trăiască, iar societățile puteau fi transformate în lumina adevăratelor idealuri, dacă oamenii cred în ele cu fervoare și devotament.

Unii credeau, uneori, că omul nu era cu adevărat liber, ci că era determinat de factori pe care nu-i putea controla, știind însă îndeajuns de bine că, dacă libertatea era o iluzie, era una fără de care nu poți trăi sau gândi.

Socrate era de părere că, în cazul în care, prin metode raționale, certitudinea în cunoașterea lumii exterioare poate fi dobândită (oare nu ajunsese Anaxagora la adevărul că soarele era de câteva ori mai mare ca Peloponezul, oricât de mic părea pe cer?), prin aceleași metode se va putea obține o egală certitudine în domeniul comportamentului uman. Aceasta se putea realiza printr-o argumentare rațională.

O contribuție remarcabilă la conturarea concepției, a regulilor și valorilor specifice drepturilor omului, potrivit cărora acesta este stăpânul destinului său și nu se află la discreția zeilor, a avut-o Platon, care a impus liniile de demarcație între idei și cultură sau tradiție¹.

Platon era de părere că puterea de a-i guverna pe alții, mai puțin înzestrați intelectual, trebuie să i se dea unei elite de înțelepți care ar fi ajuns la o asemenea certitudine, în conformitate cu modelele dictate de soluțiile corecte la problemele personale și sociale.

Aristotel, în *Politica*, susține că „numai prin lege devine cineva sclav ori liber, prin natură oamenii nu se deosebesc întru nimic”².

Stoicii greci erau de părere că atingerea idealurilor stă în puterea oricărui om care își propunea să trăiască potrivit rațiunii.

¹ Ion Cloșcă și Ion Succava, *op. cit.*, p. 25

² Aristotel, *Politica*, Ed. Națională, București, 1924, p. 24

Ei au fost primii gânditori care au avansat ideea dreptului natural, conform căruia legile stabilite de om sunt „replici imperfecte ale unui drept etern și imuabil”, aplicabil Cosmosului și ansamblului, iar legea laică nu are valoare decât în măsura în care corespunde legii universale.

1.2. Evul Mediu – *Magna Charta Libertatum*

Filozofii creștini din Evul Mediu au continuat să dezvolte inegalitatea condiției umane specifice sclavagismului. Individul era plasat, potrivit filozofului creștin Toma d'Aquino, în centrul unei ordini sociale și juridice juste, însă legea divină avea preeminență absolută asupra dreptului laic, emanat de la împărat, rege sau prinț. Drept consecință, a fost generat un dublu conflict: între puterea laică și puterea religioasă; între indivizi și stat¹.

Într-un asemenea context, au apărut și puternice curente care susțineau afirmarea drepturilor individuale în accepția foarte apropiată, dacă nu chiar identică zilelor noastre. Apar astfel idei și concepții generoase, exprimate în operele unor filozofi și juriști de prestigiu, consacrate în documente cu caracter constituțional, care pun în evidență o concepție pe deplin elaborată și structurată cu privire la drepturile și libertățile omului.

Primele documente constituționale au apărut în Anglia. *Magna Charta* – data de Ioan fără de Țară, la 15 iunie 1215, baronilor și episcopilor englezi – are, din acest punct de vedere, o prioritate absolută asupra tuturor celorlalte acte care s-au elaborat în lume, în decursul timpurilor, în această materie.

Marea Cartă a Libertăților, cum mai este denumită *Magna Charta*, este o constituție edictată la Runnymede, în Anglia, la 15 iunie 1275, în virtutea înțelegerii încheiate între regele Ioan fără de Țară și baronii săi rebeli. Documentul este conceput în termeni feudali, însă conține elemente care, după mai multe secole, vor inspira evoluția teoriilor dreptului omului. El a avut o dubla

¹ Mario d'Adio, *Liberta post-medievale, dispotismo moderno, lotte per i diritti umani*, în culegerea *Passato, presente e futuro dei critti dell'uomo*, Fondazione European Dragan, Euroma, Editrice Universitaria di Roma

semnificație. În primul rând, avea forma unui contract între partida regelui și cea a baronilor, contribuind astfel la teoria contractului social. Apoi, conține anumite norme¹ care au devenit, cu timpul, piatra unghiulară a noțiunii de normă de drept. care, câteva secole mai târziu, au inspirat documente ca *The Petition of Rights* (1628), adresată regelui de către Parlament² și *Habeas Corpus Act*, lege impusă de Parlamentul englez la 26 mai 1679, considerată ca fiind a doua constituție a Angliei, după *Magna Charta*.

Punctul 39 al acestui important document prevedea, de pildă, că „nici un om liber nu va fi arestat, sau întemnițat, sau deposedat de bunurile sale, sau declarat în afara legii, sau exilat, sau lezat de orice manieră ar fi și noi nu vom purcede împotriva lui și nici nu vom trimite pe nimeni împotriva lui, fără o judecată loială a egalilor săi, în conformitate cu legea țării”.

Trebuie menționat că *Magna Charta Libertatum* consacra, în fapt, privilegii adiționale pentru opozanții regelui.

1.3. Renașterea

Mișcarea husită din Cehia (1419–1434), care s-a extins și în Transilvania, a proclamat libertatea conștiinței și a cerut socializarea proprietăților.

În Anglia, Thomas Hobbes susține în lucrările sale că „oamenii sunt egali în ceea ce privește facultățile fizice și psihice, iar această egalitate trebuie să fie recunoscută”. S-au pus, în acest fel, bazele principalelor două teorii ale drepturilor omului în epocă: teoria dreptului natural și cea a contractului social.

John Locke, în tratatele sale despre guvern, a fost un exponent al celor două teorii, încercând să ofere și o explicație a raportului

¹ El cuprindea, într-o formă rudimentară, interzicerea arestării arbitrare și principiul legalității, care au devenit, cu timpul, piatra unghiulară a noțiunii de normă de drept.

² În cele patru puncte ale acestei legi se dispune că: 1. Omul liber nu poate fi obligat să plătească impozit fără consimțământul Parlamentului; 2. Omul liber nu poate fi citat împotriva legii; 3. Soldații și marinarii nu pot pătrunde în case particulare; 4. În timp de pace, soldații și marinarii nu pot fi pedepsiți.

dintre cetățean și stat. Concepțiile lui Hobbes și Locke au fost transpuse juridic în trei importante documente privind drepturile omului: *Petiția drepturilor* din 7 iunie 1628, *Habeas Corpus Act* din 26 mai 1679 și *Bill of Rights* din 13 februarie 1689.

Prin actele menționate s-au consacrat: supremația Parlamentului, dreptul la alegeri libere, libertatea cuvântului, dreptul la eliberarea pe cauciune, interzicerea pedepselor inumane, dreptul de a fi judecat de un tribunal cu juriu ș.a.

În epoca Renașterii au avut loc evoluții ale gândirii filozofice și juridice, care au revoluționat doctrina drepturilor omului, punându-se așadar bazele științifice ale acesteia. Astfel, s-au stabilit fundamentele dreptului natural, etern și nesupus unei ordini divine¹.

1.4. Iluminismul – *Contractul social*

Din ideile raționaliste ale Renașterii s-a dezvoltat, ulterior, teoria contractului social, care se bazează pe principiul că „orice contract social trebuie respectat”, acesta neputând fi modificat fără consimțământul mutual al părților. Rolul de precursor al acestei școli l-a avut filozoful german Johannes Althusius (cca. 1600).

Primul gânditor care a afirmat că lumea este supusă legilor obiective a fost Montesquieu.

În a sa lucrare de referință *Despre spiritul legilor*, Montesquieu conchide că:

- **Lumea este supusă legilor obiective**, ele sunt raporturile necesare care derivă din natura lucrurilor și, în acest sens, tot ceea ce există are legile sale, iar **libertatea unui individ** este „un drept de a face tot ceea ce îngăduie legile”.

- „(...) Dacă un cetățean ar face ceea ce legile îi interzic, el nu ar mai avea libertatea, deoarece și ceilalți ar putea să facă la fel”.

- „După cum oamenii au renunțat la **independența lor naturală**, pentru a trăi sub ascultarea legilor politice, ei au renunțat și la **comunitatea naturală a bunurilor**, pentru a trăi sub ascultarea legilor

¹ Hugo Grotius în *Despre dreptul războiului și al păcii*, Ed. Științifică, București, 1969, p. 109: „Dreptul natural este într-o asemenea măsură imuabil, încât nici Dumnezeu nu-l poate schimba”.

civile. Primele reprezintă **libertatea**, iar cele din urmă, **proprietatea**“.

Într-o linie de continuitate și dezvoltare conceptuală, J.J. Rousseau, în *Contractul social*, avea să afirme: „(...) Omul este născut liber, dar pretutindeni este în lanțuri“. Pentru apărarea proprietății și a omului, el preconizează contractul social prin care omul pierde libertatea sa naturală și dreptul nelimitat de a-și însuși tot ceea ce îl tentează, câștigând, în schimb, libertatea civilă și proprietatea a ceea ce posedă.

În acest mod, legile obiective armonizează libertățile, omul renunțând la independența naturală și la comunitatea bunurilor, acceptând, în schimb, prin intermediul legilor politice, libertatea (drepturile politice), și, prin intermediul legilor civile, proprietatea (drepturile civile).

În concepția lui Montesquieu, suveranitatea aparține exclusiv poporului, iar individul trebuie să i se supună.

Regăsim în această opinie ideile gândirii filozofico-juridice din Grecia antică, potrivit căreia oricine nu este loial cetății poate fi exclus din treburile publice, putând să-și piardă nu numai libertatea, ci și viața. Este, de fapt, ceea ce Revoluția Franceză a și confirmat.

Iluminismul și doctrina sa privind drepturile omului au condus la apariția Statelor Unite ale Americii și la Revoluția Franceză.

Declarația de la Virginia

Prima consacrare a drepturilor omului într-un document oficial s-a realizat în timpul Războiului de Independență dus de coloniile engleze împotriva coroanei britanice, în *Declarația drepturilor* dată la Virginia în 12 iunie 1776, care proclamă: „(...) Toți oamenii sunt de la natură în mod egal liberi și independenți și au anumite drepturi inerente naturii lor, (...) adică dreptul la viață și libertate, precum și mijlocul de a dobândi și conserva proprietatea și de a urmări să obțină fericirea și siguranța“.

Declarația de la Philadelphia

De asemenea, *Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii* dată în 14 iulie 1776 la Philadelphia, reiterează: „(...) Toți

oamenii se nasc egali, cu anumite drepturi inalienabile, printre care viața, libertatea și căutarea fericirii. (...) Acestea nu au caracter declarativ, în statele uniunii s-au constituit guverne a căror autoritate emană de la cei guvernați, iar dacă forma de guvernare devine distructivă, poporul are dreptul să o înlăture¹.

Oricând o formă de guvernare devine contrară acestui scop, poporul are dreptul de a o schimba sau de a o aboli și de a stabili un nou guvernământ. Ideile libertății politice înscrise în *Declarația de Independență a Statelor Unite* duceau, de fapt, mai departe valoroasele concepte fundamentate în *Magna Charta Libertatum*, data de Ioan fără de Țară, *Petiția drepturilor*, *Habeas Corpus Act* sau *Bill of Rights*, tot atâtea documente care fundamentaseră marile idei ale libertății politice.

Declarația de la Philadelphia a fost adăugată, în 1789, ca un amendament la Constituția SUA, adoptată în 1787, în care se prevede: „Datoria guvernelor de a asigura drepturile proclamate; independența judecătorilor; subordonarea militarilor puterii civile; libertatea comerțului; dreptul de a fi judecat de un tribunal cu juriu“.

Adoptată în urmă cu peste două sute de ani, *Declarația drepturilor omului*, formată din primele zece amendamente la Constituția Statelor Unite, apără libertățile fundamentale, precum libertatea de credință, libertatea cuvântului, libertatea presei și dreptul la proces cu jurați desfășurat în conformitate cu legea. Primul amendament era astfel formulat: „Congresul nu va întocmi o lege cu privire la stabilirea unei religii, sau la interzicerea liberei practici religioase, sau la limitarea libertății cuvântului sau a presei, sau a dreptului poporului la întrunire pașnică și la adresarea de cereri guvernului pentru rezolvarea reclamațiilor“. De atunci, Curtea Supremă de Justiție și tribunalele americane au aplicat aceste drepturi în cadrul problemelor moderne, cum sunt întreruperile de sarcină, obscenitatea, mass-media și folosirea calculatoarelor electronice, iar în prezent au loc dezbateri asupra lărgirii listei drepturilor omului prin includerea, spre exemplu, a dreptului la

¹ Ioan Demeter, *Declarația drepturilor omului*, Ed. Politică, București, 1968, p. 29

viață al embrionului, dreptul la moarte al celor suferinzi de boli incurabile, dreptul la timp liber și dreptul la muncă¹.

Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului

Documentul juridic care a consacrat în maniera cea mai completă conceptul drepturilor și libertăților fundamentale a fost *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului* din 26 august 1789, adoptată în perioada Revoluției Franceze². Ea reflectă, din titlu, viziunea dualistă a iluminiștilor europeni, îndeosebi francezi, inspirată deopotrivă din teoria dreptului natural (drepturile **omului**) și din teoria contractului social (drepturile **cetățeanului**).

Este cel mai important document juridic care evidențiază, într-o formă modernă, problematica drepturilor omului, adoptat în perioada Revoluției Franceze de către o comisie specială a Adunării Constituante.

Primul articol al Declarației proclama: „Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi. Deosebirile sociale nu se pot funda decât pe utilitatea comună”. În continuare, sunt enunțate drepturile imprescriptibile ca: libertatea, proprietatea, siguranța și altele. Potrivit Declarației, libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează altora³. Sunt înscrise prevederi exprese referitoare la cadrul legal al exercitării drepturilor omului, dreptul de a participa

¹ Oscar Handlin, *Declarația drepturilor omului. Contextul elaborării ei*, în *Sinteza* nr. 99/1994, pp. 8-13

² Declarația a fost elaborată conform hotărârii Adunării Naționale din 14 iulie 1789, potrivit căreia viitoarea constituție va trebui să cuprindă și o declarație a drepturilor omului. „Abuzurile administrative guvernamentale ale regimului vechi, mișcarea ideilor și practica politică americană ar trebui, firește, să determine Adunarea de a proclama drepturile omului. Afirmarea solemnă a principiilor era indispensabilă pentru că ele erau foarte des violate, uitate și disprețuite; afirmarea lor clară era totodată necesară, pentru a le asigura eficacitatea”, Roger Pinto, *Elements de Droit Constitutionel*, Lille, Morel et Corduent, 1948, p. 112.

³ Art. 4 din Declarație definea libertatea astfel: „Libertatea constă în a face tot ceea ce nu este daunător altuia; astfel, exercitarea drepturilor naturale ale fiecărui om nu are limite, cu excepția celor ce asigură celorlalți membri ai societății satisfacerea acestor drepturi. Aceste limite, nu pot fi determinate decât de lege”.

direct sau prin reprezentanți la elaborarea legilor, ca expresie a voinței generale (art. 6), dreptul la reținere, arestare și acuzare (art. 7), la prezumția de nevinovăție (art. 8), libertatea cuvântului (art. 9) și a presei (art. 10) ș.a.¹.

Potrivit declarației, „libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează altuia“, iar „deosebiriile sociale nu se pot funda decât pe egalitatea comună“, stabilind ca scop al oricărei asociații politice apărarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului: libertatea, proprietatea, siguranța și rezistența împotriva asupririi.

După adoptarea acestui document, o amplă mișcare constituțională s-a dezvoltat pe continentul european, aparând o serie de constituții însoțite de o declarație a drepturilor și de o proclamație constituțională a dreptului națiunii de a exista în calitate de stat teritorial, suveran și independent. Cele mai multe dintre ele prevedeau separația puterilor, prioritatea revenind legislativului.

Pe baza Declarației, s-a stabilit distincția netă între statele legitime sau „de drept“ și statele despotice sau totalitare².

Analizând retrospectiv, se poate aprecia că declarațiile de drepturi au reprezentat – atât la timpul respectiv, cât mai ales după trecerea unor secole – documente fundamentale, de o incomparabilă relevanță pentru definirea conținutului politic și juridic al instituției drepturilor omului.

Ele au fundamentat idea egalității oamenilor atât în domeniul drepturilor civile, cât și în domeniul politic, definind o viziune elaborată cu privire la raporturile dintre individ și stat, dintre om și autoritate.

Trebuie amintit că, încă din 1215, *Magna Charta* definea, pentru prima dată, o regulă de maximă importanță, aceea că ori de câte ori guvernul unei țări vrea să aducă o anumită limitare bunului

¹ Textul integral al Declarației și comentariul acesteia în Giorgio del Vecchio, *op. cit.*

² Giorgio del Vecchio, *La Declaration des droits de l'homme et du citoyen dans la Revolution Française*, Editrice nagard, Deuxieme edition, 1979, p. 5. Vezi, de asemenea, Annita Garibaldi Jallet, *L'Italia e gli „immortali principi“: la ragioni di una scarsa influenza*, în culegerea *Passato, presente e futuro dei diritti dell'omo*, *op. cit.*, p. 45-50

plac al indivizilor, această limitare nu poate fi justă și legală decât dacă se întemeiază pe o regulă de drept, preexistent și imparțial interpretată.

Primele enunțuri juridice asupra drepturilor omului le întâlnim în diversele charte britanice, cum ar fi *Petition of Rights* (1628), *Habeas Corpus Act* (1679), *Bill of Rights* (1689), în declarațiile adoptate de unele state americane la sfârșitul secolului al XVIII-lea, ca *Bill of Rights* (Virginia, 1776) sau în Declarația Revoluției Franceze din 1789 asupra drepturilor omului și ale cetățeanului. Toate aceste documente se înscriu într-o lungă evoluție istorică a ideilor de drept, începând cu stoicii antici, care au insistat asupra egalității dintre toți oamenii, prin denunțarea caracterului artificial și retrograd al granițelor impuse între popoare, idee care a fundamentat în bună măsură instituțiile marilor imperii, cum a fost cel macedonean, prelatin, construit de Alexandru cel Mare, sau Imperiul Roman de mai târziu.

Religia creștină a preluat și dezvoltat conceptul de egalitate între oameni, adăugându-i o motivație divină, ceea ce a marcat sensibil dreptul natural al Evului Mediu, până la curente filozofice din secolul al XVIII-lea, al luminilor, când au fost elaborate declarațiile britanice, americane și franceze asupra drepturilor omului.

Toate documentele pe care le-am menționat, elaborate în Anglia, Franța și SUA, au reprezentat, la timpul lor, manifestări curajoase ale tendinței de a proteja drepturile legitime ale cetățeanului împotriva tentativelor „puterii” de a-și extinde prerogativele împotriva drepturilor omului și în detrimentul acestora.

Totuși, transpunerea acestor drepturi s-a dovedit destul de anevoioasă. A trebuit să treacă optzeci de ani de la adoptarea *Declarației de Independență a Statelor Unite ale Americii*, care proclama principiul legalității și al drepturilor inalienabile ale omului, până la abolirea sclaviei. În Europa și în Statele Unite, a trebuit să se aștepte încă și mai mult timp pentru ca femeia să obțină dreptul la vot și să-i fie recunoscute în toate domeniile, drepturi egale cu ale bărbatului. Și mai numeroase sunt drepturile și libertățile consacrate în acte legislative, care nici în prezent nu și-au găsit o aplicație, ceea ce dovedește că, între garanțiile constituționale

și legislative și situațiile de fapt, cu care se confruntă mulți indivizi, există un decalaj considerabil.

1.5. Contestarea școlii dreptului natural

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, a apărut un nou curent care contesta teoria drepturilor naturale și eterne. Unul dintre cei mai proeminenți reprezentanți ai acestui curent a fost englezul Edmund Bure care, considerând că această teorie nu ținea seama de tradiție și de experiență, aprecia că principiul egalității și dreptul la rebeliune, cuprinse în dreptul natural, sunt susceptibile de violență și dezordine. Ca atare, respectarea instituțiilor create prin evoluția istorică este preferabilă drepturilor eterne și imuabile. În Germania, contestarea filozofiei dreptului natural a fost făcută de Școala istorică de Jurisprudență, al cărei principal ideolog a fost Friederich von Savigny. Adept al unei reforme și al unei codificări a dreptului, el căuta să descopere contextul dreptului în cercetarea istorică. În lucrarea sa *Von Deruf unserer Zeit fur Gesetzgebungund Rechtswissenschaft* (1814) declara: „Conținutul unei legi așa cum folosința a consacrat-o trebuie să fie în acord cu spiritul unui popor sub pedeapsa de a fi condamnat“. El spune că dreptul „este mai întâi dezvoltat prin cutumă și credința populară, și apoi prin hotărâri judiciare“.

O serie de autori, preocupați de justiția socială au adoptat orientări diferite. Teoreticieni ca Robert Owen, Pierre-Joseph Proudhon și alții au recunoscut importanța libertății individuale, dar și necesitatea justiției sociale.

Ei se sprijineau pe tradiția liberală a drepturilor omului, însă adăugau și o revendicare privind drepturile sociale, economice și culturale.

1.6. Teoria islamică a dreptului omului

Islamul este fundamentat pe *Chari'a* (Șariat) – legea de emanație divină, pe Coran – sursa esențială a dreptului musulman,

precum și pe *Sunna* – tradițiile existente din timpul profetului Mahomed și pe *Ijma* – învățăturile doctorilor în legea islamică.

Difuzarea drepturilor omului în țările cu majoritate musulmană se face prin intermediul unor oameni (*Rijal Allah*) care sunt: imamii (miniștri ai religiei musulmane) șeicii, *ulema mufti* (teologi, doctori ai legilor), *malla mujtahid* (imami șiiți) și *cadii* (judecători musulmani)¹.

Aplicarea legii islamice în integritatea sa constituie o obligație religioasă, fundamentală pentru toți musulmanii. *Chari'a* este un cod de drept, de morală, de practică și de cult islamic care-și are sursele în Coran, emanat de la Dumnezeu. Adevărul său nu poate fi pus la îndoială.

1.7. Budismul și drepturile omului

Budismul, bazat pe o altă concepție, nu se dorește a fi o religie distinctă, ci fructul unei meditații. **Bharna** lui Buddha pornește de la recunoașterea unei interrelații între nevoile omului și cele ale animalului. Această interrelație se situează în centrul budismului și are ca scop să frâneze dezvoltarea excesivă a eului uman și să stabilească o ordine socială aplicabilă fără distincții de culoare, rasă și ideologii politice.

1.8. Popoarele aborigene și drepturile omului

Popoarele autohtone și aborigene, diseminate în ansamblul lumii, din Arctica la Pacific și al căror număr se ridică la circa trei sute de milioane, și-au conservat caracteristicile sociale, culturale, economice sau politice, care le disting net de cele ale altor comunități care compun populațiile naționale. Astfel, amerindienii, inuiții și aleutini din regiunea circumpolară, samii din Europa de Nord, aborigenii și insularii din Strâmtoarea Torres din Australia și maurii din Noua Zeelandă păstrează un mare respect pentru natură,

¹ Zidan Meriboute, *Drepturile omului și dreptul umanitar în abordarea islamică*, în *Revista Română de drept umanitar*, nr. 1(3), anul II, 1994, pp. 20-23

fără să facă o distincție netă între aceasta și ființa umană. Sistemul lor juridic, care se bazează pe dreptul asupra pământului și a resurselor naturale, nu este perceput ca un drept individual al fiecărei persoane, ci ca un drept deținut în colectiv de către trib. Individul poate avea dreptul de a utiliza resursele naturale, nu însă și pe acela de a le poseda sau de a dispune de ele.

Odată cu nașterea noilor state independente în procesul de decolonizare, și după cel de-al Doilea Razboi Mondial, popoarele autohtone au căutat să-și conserve propria identitate și patrimoniul cultural¹. De aceea, în cadrul ONU și O.I.M. s-a recunoscut că protecția drepturilor persoanelor autohtone, așa cum este reprezentată de acestea, constituie o parte esențială a drepturilor omului².

¹ Rigoberta Munchu, *O problemă de identitate*, în *Revista Română de drept umanitar*, nr. 2, 1993, p. 9

² *Les droits des peuples autochtones*, Fiche d'information no. 9, Nation Unies

CAPITOLUL 2

Reglementarea internațională a drepturilor omului

Sursă inepuizabilă de mișcări sociale, revoluții, războaie și, deopotrivă, politici de dezvoltare la scară planetară, drepturile și libertățile fundamentale au cunoscut în secolul al XX-lea un amplu proces de codificare internațională. Necesitatea acestei codificări a rezultat din realitatea că drepturile omului, precum și un drept natural la care pot face apel atât învingătorii, cât și învinșii, sunt sesizate abia din momentul în care oamenii devin conștienți de ființarea lor umană, când omul este recunoscut ca om. Justiția se poate raporta numai la culpa care derivă din încălcarea legii și la cea care implică răspunderea politică, nu și la culpa morală și la cea metafizică.

Omul are posibilitatea propriei inițiative, în permanentă transformare a condițiilor și situațiilor în care acționează, munca generând o realitate cu sens, ce face din om o ființă perfectibilă, creatoare de istorie și de sine, dar care își exercită drepturile și libertățile fundamentale. Oricine este lipsit de aceste drepturi încetează de a mai fi un om liber și devine victima arbitrarului puterii.

Cu toate acestea, în statul de drept, într-o constituție a libertății, puterea intervine uneori într-un mod ce nu inspiră încredere față de

tot ceea ce amenință libertatea omului, acționând în sensul unei ordini de drept care devine mondială.

Până la al Doilea Război Mondial, constituțiile majorității statelor conțineau prevederi ample referitoare la drepturile omului, însă, exceptând prohibiția sclaviei și protecția minorităților, drepturile fundamentale ale omului nu au căpătat o dimensiune juridică internațională.

Tragedia milioaneilor de victime din timpul celui de-al Doilea Război Mondial a dezvăluit un adevăr de o simplitate zguduitoare: războiul nu ar fi putut avea loc, dacă în toate țările s-ar fi respectat drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Ceea ce este valabil, de fapt, în cazul tuturor războaielor omenirii. După experimentarea „pe viu” a bombelor atomice de la Hiroshima și Nagasaki, s-a înțeles unanim că asigurarea păcii și, implicit, respectarea drepturilor omului nu mai pot fi considerate și tratate drept „treburi interne” ale statelor, ele fiind probleme de maximă importanță ale întregii comunități internaționale.

Confirmând acest adevăr, la 10 decembrie 1948, Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite a adoptat *Declarația universală a drepturilor omului*, al cărei preambul conține cel mai înalțător apel la moralitate politică adresat întregii umanități: „Considerând că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume (...), considerând că ignorarea și disprețuirea drepturilor omului au dus la acte de barbarie care revoltă conștiința omenirii și că faurirea unei lumi în care ființele umane se vor bucura de libertatea cuvântului și a convingerilor și vor fi eliberate de teamă și mizerie (...) Adunarea Generală proclamă prezenta *Declarație universală a drepturilor omului* ca ideal comun spre care trebuie să tindă toate popoarele și toate națiunile, pentru ca toate persoanele și toate organele societății să se străduiască, având această declarație permanent în minte, ca, prin învățatură și educație, să dezvolte respectul pentru aceste drepturi și libertăți și să asigure, prin măsuri progresive, de ordin național și

internațional, recunoașterea și aplicarea lor universală și efectivă (...)“¹.

Având ca precursoare *Declarația drepturilor* de la 1688 din Anglia și *Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii* din 1776, *Declarația universală a drepturilor omului* adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, la 10 decembrie 1948, are la bază doctrinele dreptului natural modern, dezvoltate în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, care stabileau existența prin natură a unor drepturi anterioare oricăror forme sociale, stipulând, în art. 3, că: „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale“².

Refacerea postbelică rapidă a economiilor, aproape complet distruse într-o serie de țări ale lumii eliberate de dictatura totalitară, a dezvăluit un alt adevăr la fel de răscolitor în simplitatea lui: organizarea cât mai eficientă a exploatarei informațiilor științifice și tehnologice, stimulată de o piață liberă, care exprimă nevoile și interesele fiecărui individ în parte și ale societății în ansamblu, constituie adevărata „cheie“ a propășirii economice și sociale – într-un asemenea cadru găsindu-și împlinire cu adevărat și drepturile fundamentale ale omului.

Internaționalizarea drepturilor omului drept garanție a păcii, pe fondul internaționalizării informațiilor științifice și tehnologice utilizate în cadrul unei piețe libere, drept garanție a propășirii economice și culturale, a convins țările europene nesupuse ocupației staliniste, unite în cadrul Consiliului Europei, să semneze, la 4 noiembrie 1950, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, intrată în vigoare la 3 septembrie 1953. Această Convenție este, de fapt, primul instrument de drept internațional care organizează apărarea individului în fața propriului stat, garantându-i drepturile și libertățile fundamentale.

¹ *Declarația universală a drepturilor omului* adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, la 10 decembrie 1948, Departamentul de Informare Publică al Națiunilor Unite, în *Drepturile omului*. Documente adoptate de organisme internaționale, Ed. Adevarul, București, 1990, pp. 5-6

² *Op. cit.*, p. 15

Spre deosebire de alte instrumente internaționale, Convenția Europeană nu se limitează la a enunța principii, ci, odata cu enunțarea drepturilor și libertăților, ea oferă pentru protecția lor o garanție colectivă, prevăzând căi de atac contra violării lor și, concomitent, măsuri reparatorii.

Printr-un apel la moralitate politică adresat umanității, declarațiile, convențiile, pactele și tratatele internaționale au pus accentul pe necesitatea unui sistem internațional de protecție colectivă a drepturilor fundamentale ale omului, recunoscând caracterul normativ al drepturilor și indicând cum ar trebui să fie tratat fiecare individ care dispune de „drepturi naturale și sacre“, paralel cu justificarea intervenției active a statului de a le proteja sau restrânge în mod justificat exercițiul în anumite situații.

În acest context, individul, până nu demult izolat și ignorat în raporturile dintre state, devine acum o persoană, un cetățean în comunitatea națiunilor care are dreptul să se apere atunci când este acuzat sau când devine o victimă a forței și a arbitrarului, alături de posibilitățile de colaborare cu instituțiile și de obligativitatea respectării legii.

Drepturile fundamentale prevăzute în documentele internaționale pot fi realizate cu ajutorul statului sau cu sprijinul unor organisme supraetactice internaționale, în virtutea unor mijloace de garanție juridică create pe plan mondial, iar atunci când cetățeanul este împiedicat să adopte comportamentul licit dorit ori nu-i sunt recunoscute drepturile și libertățile publice, titularul prejudiciului se poate adresa unei forme organizaționale de justiție internațională precum Curtea Drepturilor Omului de la Strasbourg.

Pornind de la cazurile particulare care îi sunt supuse, Curtea își sprijină deciziile pe un anumit set de norme: securitate juridică, încredere legitimă, caracter efectiv, rezonabilitate, nediscriminare și, îndeosebi, proporționalitate.

În vederea interpretării normelor, această instanță adoptă hotărâri cu un caracter finalist, teleologic, înțelegând să aplice progresist și evolutiv Convenția Europeană a Drepturilor Omului și cele douăsprezece Protocoale adiționale.

Principiile generoase enunțate de jurisprudența Curtii au subliniat atât existența în constituțiile și legislațiile naționale a unor garanții potrivite și suficiente contra abuzurilor în scopul evitării violării drepturilor omului, cât și legitimitatea intervenției autorităților publice în restrângerea exercițiului acestor drepturi.

În acest context, amplasarea și modalitățile de intervenție ale autorităților publice pentru restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale ale omului sunt permise – potrivit art. 8 alin. 2 din CEDO – numai în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă reprezintă o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății și a moralei ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Două fenomene, mai mult decât orice, au marcat istoria umană în secolul al XX-lea. Unul este dezvoltarea științelor naturii și a tehnologiei, cu siguranța cel mai mare succes al timpului nostru – căruia i s-a acordat de către toată lumea o mare și crescândă atenție.

Celălalt constă, fără îndoială, în marile furtuni ideologice care au schimbat viețile ale aproape întregii omeniri: revoluția rusă și urmările ei – tiranii totalitare de dreapta, ca și de stânga, și explozia multinaționalismului, a rasismului și, în unele locuri, a bigotismului religios pe care, lucru îndeajuns de interesant, nici unul dintre cei mai patrunzători gânditori sociali ai secolului al XIX-lea nu l-a prevăzut vreodată.

Când urmașii noștri de peste două sau trei secole (în cazul în care omenirea va supraviețui până atunci) vor examina era noastră, aceste două fenomene vor fi considerate cele mai importante trăsături ale secolului nostru – cele care au nevoie de cele mai multe explicații și analize.

Trebuie să ținem seama, de asemenea, că aceste mari mișcări au început ca idei în conștiința oamenilor: idei despre ce fel de relații au fost, sunt, ar putea și ar trebui să fie între oameni; și să ne dăm seama cum s-a ajuns ca ele să fie transformate în numele unei viziuni, al unor țeluri supreme în gândurile unor conducători și, mai ales, al profetilor cu armate în spatele lor.

Declarația universală a drepturilor omului – pe ale cărei principii de întemeiază (ori ar trebui să se întemeieze) organizarea socială – proclamă libertatea și egalitatea umană în demnitate și drepturi, orice om având dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale. „Acest drept, la nivelul unei comunități naționale – indiferent de naționalitatea, rasa, culoarea, sexul, limba, religia și opinia politică a membrilor săi – se constituie în ceea ce se definește și se garantează prin securitatea sau siguranța națională”¹.

În cadrul unei comunități naționale, constituite în limitele teritoriale ale unei țări, relațiile sociale se desfășoară într-un cadru normativ moral și juridic, drepturile și libertățile fiecărui individ fiind reciproc recunoscute, astfel ca fiecare cetățean să poată beneficia, în aceeași măsură, de respectul statutului său.

Orice om are îndatoriri față de societate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale. Intervine deci rolul colectivității în reglarea raporturilor sociale, pentru ca exercițiul drepturilor și libertăților fiecăruia să nu lezeze drepturile și libertățile celorlalți. Căvenita recunoaștere a drepturilor celorlalți, satisfacerea cerințelor moralei, a ordinii publice, a securității naționale și a bunăstării generale într-o societate constituie limite acceptate de *Declarația universală a drepturilor omului* pentru exercitarea de către fiecare persoană a drepturilor și libertăților sale.

Fiind o problemă fundamentală a existenței și a progresului societății, drepturile și libertățile omului au fost, rând pe rând, obiectul doctrinelor filozofice, morale, religioase, dar și al practicilor politice.

Toate revoluțiile au stat sub devizele generoase ale acestor drepturi și libertăți. În numele lor s-au edificat și prăbușit orânduri social-politice. Lupta pentru drepturile omului a propulsat omenirea pe calea unui progres impetuos. A închis și a deschis epoci istorice. A determinat concepții filozofico-juridice, politico-economice și forme de guvernământ, fundamentând coordonatele axiologice ale civilizației.

¹ Aurel Rogojan, *Din partea autorilor*, prefata la Marian Ureche, Aurel Rogojan, *Servicii secrete straine*, Ed. Paco, București, f.a. p. 28

Pe același teren, al confruntării concepțiilor referitoare la drepturile omului, s-au produs revoluții, războaie, insurecții, comploturi și lovituri de stat, atentate împotriva colectivităților. Pe același temei, cei mari și puternici se amestecă în treburile celor mici și mai puțin puternici, condiționându-le destinele, nu întotdeauna în cunoștință de cauză¹.

Drepturile omului rezultă, așadar, a fi o politică bună pentru toate situațiile în care implicarea serviciilor secrete este mai mult decât evidentă.

Declarația universală a drepturilor omului, Convenția Europeană a Drepturilor Omului – Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice ș.a. admit ca fiind necesare formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni stabilite de lege, în ceea ce privește exercitarea drepturilor și a libertăților, pentru ca acestea să nu lezeze securitatea națională, integritatea teritorială, securitatea publică, ordinea și morala, în general.

Drepturile nu pot fi viabile decât în coexistență cu obligațiile. Altfel, stabilitatea, legalitatea și echilibrul, componente ale stării de siguranță națională, devin casante în fața celor dintâi amenințări.

Transformarea României într-un stat de drept, integrarea ei în structurile europene impun – paralel cu adoptarea legislației interne în concordanță cu prevederile *Declarației universale a drepturilor omului*, cu prevederile pactelor și celorlalte documente la care este parte – și o aprofundată cunoaștere a Convenției Europene a Drepturilor Omului².

Reglementările internaționale în materie de drepturilor omului oferă atât oamenilor politici, juriștilor, funcționarilor publici, cât și cetățenilor simpli motive de adâncă reflecție. Politicienii vor fi îndemnați să opereze modificări drastice în legislația internă existentă; să elaboreze legi noi, care să garanteze o protecție mai amplă și mai eficace a tuturor libertăților și drepturilor cetățeanului ca

¹ *Idem*

² Consiliul Europei, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Convenția pentru protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului*, Roma, 4 noiembrie 1950

individ, prevăzând înființarea și funcționarea unui sistem complex de instituții menite să asigure măsurile reparatorii adecvate pentru cel lezat și pedepsirea celui care a încălcat drepturile altuia și, în special, a celui care abuzează în exercitarea unei funcții oficiale. Juriștii vor trebui să facă un efort, deloc ușor, pentru a se detașa de concepția pur „locală” a regulilor de procedură și să-și apropie treptat reguli de procedură în curs de generalizare pe plan european. În sfârșit, funcționarii publici și cetățenii vor avea de suportat efectele unei „reciclări” juridice impuse de trecerea de la legi în care individul cu nevoile și interesele lui se regăsește prea puțin sau deloc, la legi care protejează în mod concret și eficient existența în demnitate a fiecărui individ în parte, inclusiv o relație civilizată între acesta, pe de o parte, și ceilalți membri ai societății, pe de altă parte.

În țările europene democratice, Convenția a fost integrată organic în normele juridice interne. Astfel, în Elveția, Convenția Europeană are rang de lege federală. În Franța, ea ocupă un rang superior legilor, în virtutea art. 55 din Constituția adoptată la 4 octombrie 1958, unde tratatele și acordurile aprobate au autoritate superioară legilor. În Austria, aceeași Convenție are același rang cu Constituția, iar în Olanda, ea are un rang superior Constituției. În Germania federală, Italia și Elveția, dispozițiile Convenției Europene pot fi invocate direct și imediat în fața tribunalelor naționale, având o forță obligatorie directă asupra parlamentelor, guvernelor, autorităților administrative și tribunalelor din aceste țări.

Convenția obligă statele contractante să pună dreptul lor intern în acord cu dispozițiile ei, astfel ca toate dispozițiile contrare să fie abrogate de către organele legislative.

Comisia Europeană a Drepturilor Omului exercită, fără îndoială, un anume control asupra actelor legislative, administrative și judiciare ale statelor, influențând și pe această cale respectarea prevederilor Convenției. La cererea Secretarului General al Consiliului Europei, potrivit art. 57 al Convenției, guvernele țărilor semnatare vor furniza explicații privind modul în care dreptul intern asigură aplicarea efectivă a prevederilor Convenției.

2.1. Documente internaționale privind drepturile omului

2.1.1. Considerații asupra reglementării drepturilor omului în documentele elaborate sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite

Până la crearea Organizației Națiunilor Unite, respectiv până la cel de-al Doilea Război Mondial, au existat unele documente internaționale care s-au referit la drepturile omului, printre care Pactul Societății Națiunilor, actul de constituire a Organizației Internaționale a Muncii etc.

Crearea Organizației Națiunilor Unite a deschis o eră nouă în ceea ce privește relațiile internaționale între state, cooperarea între acestea; drept urmare, elaborarea unor instrumente juridice a cunoscut noi dimensiuni, astfel că, în prezent, sunt elaborate peste cincizeci de tratate și un număr mare de declarații și rezoluții ale organelor și organismelor internaționale în domeniul drepturilor omului și al dreptului umanitar.

Primele reglementări importante cu privire la drepturile omului le găsim în însăși *Carta Organizației Națiunilor Unite* (elaborată la 26 iunie 1945 și intrată în vigoare la 24 octombrie 1945) care, la cap. 1, art. 1, pct. 3, își propune ca obiectiv realizarea cooperării internaționale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar, în scopul de a promova și încuraja respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie.

Acordăm o importanță primordială *Cartei Organizației Națiunilor Unite*, pentru că în aceasta sunt delimitate, în mod expres, atribuțiile organelor principale ale acestei organizații de vocație universală.

Pentru baza obiectivelor fixate în *Cartă* au fost elaborate, sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite, o serie de instrumente juridice internaționale, care astăzi sunt unanim recunoscute în întreaga lume și care au situat pe primul plan protecția juridică a drepturilor omului.

Pentru a avea o imagine clară asupra principalelor instrumente juridice internaționale, trebuie amintită o altă carte, și anume *Carta Internațională a Drepturilor Omului*.

Nu a fost adoptat niciodată un document sub această denumire, dar, în literatura de specialitate, în vocabularul curent folosit de reprezentanții diferitelor state, al oamenilor politici și chiar în doctrină, el s-a impus și se referă la un grup de cinci documente importante.

- *Declarația universală a drepturilor omului*;
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (ratificat de România prin Decretul nr. 212 din 31 octombrie 1974);
- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (ratificat de România prin Decretul nr. 212 din 31 octombrie 1974);
- Protocolul facultativ referitor la Pactul internațional privind drepturile civile și politice;
- Al doilea Protocol facultativ la drepturile civile și politice, vizând abolirea pedepsei cu moartea.

Aceste cinci instrumente juridice internaționale, care au fost elaborate sub auspiciile Națiunilor Unite și care astăzi, pe întreg globul, sunt denumite simbolic *Carta Internațională a Drepturilor Omului*, au o deosebită importanță în ceea ce privește schimbarea concepției generale în societatea contemporană cu privire la protecția juridică a drepturilor omului, deoarece, zi de zi, tot mai multor subiecte de drept internațional, fie că devin părți la ele, fie că le acceptă unanim, li se recunoaște superioritatea reglementărilor și faptul că, trăind pe această planetă, nu putem să nu le respectăm cu toții.

2.1.2. *Declarația universală a drepturilor omului* – prima concepție comună asupra drepturilor și libertăților fundamentale codificată de Organizația Națiunilor Unite

Documentul care a deschis o nouă eră în promovarea drepturilor omului și pe baza căruia s-au încheiat o multitudine de tratate în acest domeniu, este *Declarația universală a drepturilor omului*.

Elaborarea acesteia are o istorie proprie, iar ideea unui asemenea document a fost enunțată, pentru prima dată, de participanți la Conferința de la San Francisco din 25 aprilie–26 iunie 1945, unde s-a elaborat *Carta Națiunilor Unite*. Discuțiile au avut inițial în vedere faptul că această declarație va fi încorporată în *Carta Națiunilor Unite*. Având în vedere conjunctura politică, economică și socială din perioada respectivă, lipsa de timp și dificultatea modului de abordare în ansamblu a acestei vaste probleme, reprezentanții statelor întruniți la San Francisco au renunțat la includerea documentului în conținutul *Cartei Organizației Națiunilor Unite*.

Ideea, de o mare noblețe, deoarece se referea la om, la drepturile lui, la ocrotirea sa, și-a păstrat viabilitatea în timp, astfel că mai târziu, Comisia pregătitoare a *Cartei ONU* a recomandat Consiliului Economic și Social ca, în conformitate cu art. 68 din *Carta*, să creeze o Comisie pentru Promovarea Drepturilor Omului, fapt care s-a realizat la începutul anului 1946.

Astfel, în anul 1946, Adunarea Generală a ONU a examinat un prim proiect de declarație asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, pe care l-a înșușit în principiu, dar l-a trimis Consiliului Economic și Social pentru a fi examinat de Comisia Drepturilor Omului, în vederea elaborării unei declarații internaționale în materie, cu prevederi mai ample, care să vizeze o paletă largă de probleme privind protecția juridică a omului.

În acest sens, Comisia a însărcinat biroul său special să redacteze un proiect preliminar de declarație a drepturilor omului, iar ulterior s-a creat un Comitet oficial de redactare care, spre sfârșitul anului 1947, a hotărât să dea acestui document denumirea de *Carta Internațională a Drepturilor Omului*.

Adunarea Generală a ONU, prin rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948, a adoptat o altă denumire, și anume *Declarația universală a drepturilor omului*. După adoptarea sa, această declarație a devenit un simbol în materie pe plan mondial, iar recunoașterea viabilității ei de către state o situează, deși nu are valoare juridică de tratat, în rândul celor mai cunoscute documente sau izvoare juridice auxiliare de drept internațional.

Efectul deosebit al acestui document s-a materializat în faptul că a produs o explozie în materie, fiind unanim admis în întreaga lume, iar idealurile lui nobile au declanșat elaborarea, sub auspiciile ONU, a unui număr impresionant de instrumente juridice internaționale privind drepturile omului.

Importanța acestei declarații se evidențiază zi de zi, pe toate meridianele globului, deoarece în multe dintre rezoluțiile adoptate de Adunarea Generală a ONU de către alte organe, de organizațiile regionale și chiar în unele tratate, se fac referiri directe la aceasta, la elementele pe care ea le cere subiectelor de drept internațional.

Elaborarea multiplelor tratate în materie este inspirată din modul său de abordare, ajungându-se chiar mai departe, după cum s-a întâmplat cu unele constituții ale statelor legislațiile interne, care i-au încorporat dispozițiile sau au făcut referire la ea. În multe cazuri, documentul în sine sau unele dintre prevederi sunt citate ca reguli de conduită sau ca standarde internaționale ale drepturilor omului, recunoscute pe plan internațional.

Așa, de exemplu, în anul 1968, la Conferința Internațională de la Teheran cu privire la drepturile omului, s-a proclamat în mod solemn faptul că „*Declarația universală a drepturilor omului* exprimă concepția comună pe care o au popoarele din lumea întreagă despre drepturile internaționale, inviolabile, inerente tuturor membrilor familiei umane și constituie o obligație pentru toți membrii comunității internaționale”.

Un element deosebit de important este faptul că, pe baza unei hotărâri a Adunării Generale a ONU din anul 1950, ziua de 10 decembrie – data la care s-a elaborat Declarația – se aniversează Ziua Drepturilor Omului. În această zi, an de an, Secretariatul General al Națiunilor Unite adresează un mesaj special, iar Adunarea Generală a ONU organizează ședințe cu privire la protecția juridică a drepturilor omului.

Este demn de remarcat faptul că, în anul 1968, cu prilejul celebrării celei de a XX-a aniversări, Adunarea Generală a ONU a proclamat acest an drept Anul Internațional al Drepturilor Omului și a adoptat proclamația omonimă, care se înscrie și ea ca un

document simbolic în materie și care, de fapt, reia unele prevederi ale conținutului *Declarației universale a drepturilor omului*.

Începând cu aceeași dată, din cinci în cinci ani, Organizația Națiunilor Unite atribuie premii internaționale pentru contribuții excepționale la cauza drepturilor omului. Laureatii de până acum au fost desemnați dintre președinții Adunării Generale a ONU și Consiliului Economic și Social, precum și ai unor comisii cum sunt: Comisia Drepturilor Omului, Comisia Condiției Femeii, Subcomisia de Luptă contra Măsurilor Discriminatorii și a Protecției Minorităților.

Declarația universală a drepturilor omului cuprinde un preambul a cărui primă idee este că „recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor, egale și inalienabile, constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume”.

Este subliniată necesitatea dezvoltării relațiilor prietenești dintre națiuni, cerința importantă pentru crearea unui climat propice rezolvării și asigurării respectării drepturilor și libertăților fundamentale. Având în vedere angajamentul statelor membre ONU asumat prin *Carta ONU*, de a promova, în colaborare cu organizația, respectul universal și efectiv față de drepturile omului, se impune o concepție unitară, comună cu privire la aceste drepturi și libertăți, astfel încât să se realizeze pe deplin acest angajament.

Declarația s-a adoptat în baza acestor considerente „cu idealul comun spre care trebuie să tindă toate popoarele și toate organele societății, acela de a se strădui, având această declarație permanent în minte, ca prin învățatură și educație să dezvolte respectul pentru aceste drepturi și libertăți și să asigure, prin măsuri progresive, de ordin național și internațional, recunoașterea și aplicare lor universală și efectivă”.

Primul articol al Declarației statuează că „toți oamenii se nasc liberi și egali în demnitate și în drepturi. Ei sunt dotați cu rațiune și conștiință și trebuie să acționeze unii față de alții într-un spirit de fraternitate”.

Această prevedere conține concepția filozofică pe care se bazează Declarația, respectiv faptul că „oamenii au dreptul la libertate și egalitate, drept dobândit prin naștere”.

Cel de-al doilea articol menționează principiul de bază al egalității și nediscriminării de nici un fel în ceea ce privește exercitarea tuturor drepturilor și libertăților prevăzute în Declarație.

În art. 3-21, sunt prevăzute drepturile civile ale omului la viață, libertate și securitate, la egalitate în fața legii, accesul liber la justiție, prezumția de nevinovăție, neretroactivitatea legii penale, inviolabilitatea persoanei, a domiciliului și comunicațiilor, libera circulație, dreptul de azil la cetățenie, căsătoria, proprietatea, libertatea gândirii, a conștiinței și religiei, a opiniilor și exprimării, a întrunirilor și asocierii pașnice, precum și dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin reprezentanți liberi aleși.

În art. 22-27, sunt recunoscute drepturile economice, sociale și culturale de care trebuie să se bucure orice ființă umană în vederea asigurării demnității umane și a dezvoltării libere a personalității sale.

Acestea trebuie asigurate atât prin efortul național, cât și prin colaborarea internațională, prevăzându-se și eventuale limitări ale accesului la aceste drepturi în funcție de resursele fiecărei țări.

Art. 28 prevede că orice persoană are dreptul la o orânduire socială și internațională în care drepturile și libertățile recunoscute în Declarație să poată fi pe deplin îndeplinite.

În art. 29, se prevede că orice persoană are și îndatoriri față de societate, aceasta fiind singura modalitate prin care se poate asigura și armoniza îndeplinirea efectivă și respectarea drepturilor tuturor oamenilor.

Al doilea alin. al art. 29 stipulează că „în exercitarea drepturilor și a libertăților sale, fiecare om nu este supus decât îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a se asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora, și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică”.

De asemenea, drepturile și libertățile nu pot fi exercitate contrar scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite.

Ultimul articol prevede interdicția pentru vreun stat, grupare sau persoană de a desfășura vreo activitate sau de a săvârși vreun

act care să aibă ca scop desființarea unor drepturi sau libertăți enunțate în Declarație.

2.1.3. Pactele internaționale și protocoalele cu privire la drepturile omului

Alte instrumente juridice internaționale sunt cele două pacte internaționale adoptate de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966 și ratificate de statul român, respectiv:

- **Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale**, a cărui respectare este urmărită de Consiliul Economic și Social al ONU;

- **Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice**, a cărui respectare este urmărită de Comisia pentru Drepturile Omului, pendinte de Consiliul Economic și Social al ONU.

Inițial, acestea au fost luate în discuție în cadrul ONU ca documente auxiliare ale Declarației, dar nu au putut fi nici examinate, nici elaborate concomitent cu acestea, astfel că și ele au o istorie proprie în drumul spre adoptare, care a durat aproape optsprezece ani.

Astfel, în 1948, Adunarea Generală a solicitat Comisiei pentru Drepturile Omului să se ocupe de pregătirea unui proiect de pact cu privire la drepturile omului și la elaborarea măsurilor de aplicare. Acest proiect de pact a fost elaborat și trimis guvernelor spre examinare. În 1949, proiectul a fost supus dezbaterii în Comisie, unde, pe baza recomandărilor guvernelor, s-au revizuit optsprezece articole.

În anul 1950, Adunarea Generală a adoptat o rezoluție în care a declarat că „dreptul la libertățile civile și politice și drepturile economice, sociale și culturale sunt legate între ele și se condiționează reciproc”.

Adunarea a hotărât să se introducă în pactul referitor la drepturile omului și drepturile economice, sociale și culturale, și să recunoască în mod explicit egalitatea femeii cu bărbatul în exercitarea acestor drepturi, conform prevederilor Cartei. În acest sens, în anul 1951, Comisia a elaborat primele paisprezece articole privind drepturile economice, sociale și culturale pe baza observațiilor

și propunerilor facute de către guvernele statelor membre și ale instituțiilor specializate ale ONU.

De asemenea, a elaborat zece articole referitoare la măsurile de aplicare a acestor drepturi, în legătură cu care statele-părți urmau să prezinte rapoarte periodice.

A urmat o perioadă destul de lungă de discuții, după care, la sesiunea din 1951 a Adunării Generale, s-a cerut Comisiei să redacteze două Pacte internaționale: unul cu privire la drepturile civile și politice, și al doilea, privind drepturile economice, sociale și culturale.

Cu ocazia aceasta, Adunarea Generală a indicat ca aceste două pacte să cuprindă un număr de indicații similare, precum și un articol care să prevadă dreptul fiecărui popor de a dispune de el însuși.

Elaborarea celor două pacte a fost făcută de către Comisie în anii 1953 și 1954, în cadrul sesiunilor a IX-a și a X-a, iar Adunarea Generală a discutat aceste proiecte în anul 1954, hotărând să le supună unei dezbateri cât mai largi, făcându-le o serioasă publicitate pentru a asigura un studiu cât mai amănunțit atât din partea guvernelor, cât și din partea opiniei publice, care avea posibilitatea să se exprime în mod liber în ceea ce privește conținutul lor. S-a recomandat, de asemenea, Comisiei ca, în sesiunea din 1955, să treacă la examinarea fiecărui articol al pactelor.

Deși această examinare a început la termenul stabilit, elaborarea pactelor s-a realizat abia la 16 decembrie 1966, când, prin rezoluția Adunării Generale nr. 2200 A (XXI), acestea au fost adoptate, împreună cu Protocolul facultativ la pactul cu privire la drepturile civile și politice, adoptat prin aceeași rezoluție.

În acest fel, s-a ajuns la elaborarea a două pacte în loc de unul, așa cum se prevăzuse inițial: Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și Pactul cu privire la drepturile civile și politice, precum și Protocolul facultativ la acest al doilea pact, ce prevede un mecanism prin care sesizările primite de la persoanele particulare care pretind că sunt victime ale încălcării drepturilor enunțate în pact trebuie soluționate.

Ultimul document care face parte din așa-zisa *Carta Internațională a Drepturilor Omului*, este al doilea Protocol facultativ cu

privire la drepturile civile și politice și care se referă expres la abolirea pedepsei cu moartea, adoptată prin rezoluția Adunării Generale ONU din 15 decembrie 1989.

Prin Decretul nr. 212 din 31 octombrie 1974, România a ratificat cele două pacte, iar prin Decretul nr. 68 din 20 decembrie 1990 a aderat și la cel de-al doilea Protocol facultativ cu privire la drepturile civile și politice.

Cele două Pacte internaționale dezvoltă principiile enunțate în *Declarația universală a drepturilor omului* și stabilesc detaliat care sunt drepturile civile și politice, drepturile economice, sociale și culturale recunoscute de comunitatea internațională și care anume trebuie garantate de state în mod corespunzător.

Pactele afirmă, de asemenea, că exercițiul acestor drepturi nu poate fi supus nici unor limitări, cu excepția celor care se stabilesc prin lege și care au ca scop asigurarea recunoașterii drepturilor altora, satisfacerea exigențelor moralei, a ordinii publice, a securității statului și bunăstării generale, într-o societate democratică. Pactul relativ la drepturile civile și politice autorizează statele să limiteze sau să suspende exercițiul anumitor drepturi, numai în cazul în care un pericol public excepțional, proclamat printr-un act oficial al puterii, ar amenința existența națiunii. Dar, și în aceste cazuri, suspendarea sau limitarea nu poate fi autorizată decât în măsura strictă pe care situația o cere și nu poate niciodată antrena o discriminare fondată pe considerente de rasă, culoare, sex, limbă, religie sau origine socială. Aceste situații excepționale trebuie semnalate, de altfel, Organizației Națiunilor Unite.

În același timp, Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice împuternicește Comisia Drepturilor Omului să primească și să examineze sesizările persoanelor particulare împotriva pretinselor violări de către statele cărora aparțin, a drepturilor lor fundamentale.

Orice cetățean particular care pretinde a fi fost victima unei asemenea violări și care a epuizat căile de recurs interne se poate adresa Comisiei care, examinându-le, poate lua măsurile prevăzute de pact în vederea remedierii situației.

În general, structura pactelor este asemănătoare. Astfel, fiecare pact are un preambul în care se reiterează obligația statelor, as-

cum rezulta din *Carta ONU*, de a contribui la promovarea și la respectarea drepturilor omului.

Se precizează că atingerea idealurilor omului liber care să se bucure de drepturile și libertățile sale, eliberat de teamă și mizerie, nu se pot realiza decât dacă sunt create condițiile care să permită fiecăruia să se bucure de drepturile sale civile și politice, dar și de cele economice, sociale și culturale.

Art. 1 din fiecare pact prevede că dreptul la autodeterminare este universal și solicită statelor să faciliteze realizarea acestui drept și respectarea lui, întrucât, în virtutea acestuia, ele își stabilesc sistemul politic și își asigură în mod liber dezvoltarea economică, socială și culturală. În vederea îndeplinirii scopurilor propuse, toate popoarele pot dispune liber de bogățiile și de rezervele lor naturale, neatingând obligațiile ce decurg din cooperarea internațională, fără însă ca un popor să poată fi lipsit de mijloacele proprii de trai.

Art. 2 din pacte prevede angajamentul statelor de a adopta măsurile necesare, inclusiv legislative, pentru deplina exercitare a drepturilor recunoscute în pacte, fără nici o discriminare bazată pe rasă, sex, limbă, religie, opinie politică sau de altă natură, origine socială sau națională, avere, naștere sau orice altă împrejurare.

Art. 3 din ambele pacte precizează obligația statelor de a asigura egalitatea în drepturi a femeii cu barbatul.

Art. 5 este, de asemenea, comun și prevede garanții față de încălcarea sau limitarea abuzivă a drepturilor omului și a libertăților fundamentale și față de interpretarea eronată a dispozițiilor pactelor care urmăresc violarea unui drept, restrângerea în mai mică sau mai mare măsură a prevederilor pactelor.

Se interzice limitarea drepturilor deja recunoscute prin legislația internă a statelor sub motivul că pactele nu le recunosc sau le recunosc într-o măsură mai mică.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice prevede următoarele drepturi: dreptul la viață (art. 6); nesupunerea la tortură, pedepse cu cruzime, inumane sau degradante (art. 7);

nimeni nu va fi ținut în sclavie, iar comerțul cu sclavi este interzis (art. 8); nimeni nu poate fi arestat sau deținut pe nedrept (art. 9); tratarea umană a oricărei persoane private de libertate (art. 10); nimeni nu poate fi închis pentru imposibilitatea realizării unei obligații contractuale (art. 11); libera circulație și alegerea domiciliului (art. 12); neexpulzarea străinilor aflați legal într-un stat (art. 13); egalitatea tuturor în fața tribunalelor (art. 14); neretroactivitatea legii penale (art. 15); recunoașterea personalității juridice a oricărei persoane, oriunde s-ar afla (art. 16); neimixtiunile arbitrare sau ilegale în viața particulară, în familie, în casă sau în corespondență (art. 7); libertatea de gândire, conștiință și religie (art. 18); libertatea de opinie și exprimare (art. 19).

Se prevede, de asemenea, interzicerea prin lege a oricărei propagande în favoarea războiului, a oricărui tip de incitare la discriminarea sau la violență (art. 20) și dreptul de asociere liberă (art. 22).

Se recunoaște dreptul la căsătorie și egalitate dintre soți (art. 23), precum și protejarea drepturilor copilului (art. 24).

Se recunoaște dreptul fiecăruia de a participa la conducerea treburilor publice din țara sa, de a alege și de a fi ales (art. 25). Se declară faptul că toate persoanele sunt egale în fața legii și au dreptul la protecție egală din partea legii (art. 26). Art. 27 prevede măsuri pentru protecția membrilor oricăror minorități etnice, religioase sau lingvistice de pe teritoriul unui stat.

În art. 28 se prevede crearea Comisiei pentru Drepturile Omului, însărcinată cu supravegherea și aplicarea măsurilor prevăzute în pact, iar în art. 29-49 se prevede modalitatea de alegere a Comisiei, atribuțiile acesteia și mecanismele prin care își exercită atribuțiile.

Ultimele articole din pact, 46-53, cuprind dispoziții finale, referitoare la semnare, aderare, intrare în vigoare, amendare etc.

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale recunoaște următoarele drepturi: dreptul la muncă (art. 6); dreptul de a se bucura de condiții de muncă juste și prielnice (art. 7); dreptul de asociere în sindicate (art. 8); dreptul la

securitate socială și asigurări sociale (art. 9); ocrotire și asistență cât mai largă a familiei, a mamelor, copiilor și adolescenților (art. 10); dreptul la nivel de viață satisfăcător (art. 11); dreptul fiecărei persoane de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate fizică și psihică la care poate ajunge (art. 12); dreptul la educație (art. 13); dreptul de a participa la viața culturală (art. 15).

În articolele 16-25, sunt prevăzute modalitățile prin care se va urmări respectarea de către state a drepturilor prevăzute în pact și cooperarea internațională în realizarea efectivă a prevederilor pactului, iar, în art. 26-31, se prevăd modalitățile de aderare la pact, intrarea în vigoare și amendarea pactului.

2.1.4. Clasificarea principalelor instrumente juridice internaționale elaborate în apărarea, garantarea și respectarea drepturilor omului

Documente cu caracter general principal

a) Acte constitutive ale unor organizații internaționale cu vocație de universalitate:

- *Carta Națiunilor Unite*
- *Constituția Organizației Internaționale a Muncii*
- *Convenția UNESCO*
- *Carta ONU pentru Alimentație și Agricultură*

b) *Carta Internațională a Drepturilor Omului:*

- *Declarația universală a drepturilor omului*
- *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*
- *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*
- *Protocolul facultativ referitor la Pactul internațional privind drepturile civile și politice*
- *Al doilea Protocol facultativ la Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice vizând abolirea pedepsei cu moartea.*

c) Documente cu vocație de universalitate, reglementând diverse aspecte ale drepturilor omului și libertăților fundamentale:

Dreptul la autodeterminare:

- Declarația referitoare la acordarea independenței țării și popoarelor coloniale
- Dreptul asupra bogățiilor naționale
- Rezoluția 1803 a Adunării Generale a ONU intitulată *Suveranitatea permanentă asupra resurselor naturale*
- Lupta contra rasismului și discriminării rasiale
- Declarația Națiunilor Unite asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială
- Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială
- Declarația cu privire la rasism și la prejudecățile rasiale

Apartheid-ul și discriminarea rasială în Africa Australă:

- Convenția internațională asupra eliminării și reprimării crimei de *apartheid*
- Lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului
- Protocolul privind instituirea Comisiei de Conciliere și Bune Oficii însărcinate cu rezolvarea diferendelor care vor apărea între statele-părți la Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului

Interzicerea intoleranței și a discriminării fondate pe religie sau pe convingere:

- Declarația Adunării Generale a ONU împotriva discriminării fondate pe religie și convingere

Ameliorarea condiției femeii:

- Convenția asupra drepturilor politice ale femeii
- Convenția asupra cetățeniei femeii casatorite

- Declarația privind eliminarea discriminării față de femei
- Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei
- Convenția privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie și înregistrarea căsătoriei
- Recomandarea privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie și înregistrarea căsătoriilor

Protecția drepturilor copilului, ale adolescentului și ale persoanelor care au nevoie de ajutor:

- Declarația drepturilor copilului
- Convenția drepturilor copilului
- Declarația privind promovarea în rândurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare
- Declarația drepturilor deficientului mintal
- Declarația drepturilor persoanelor handicapate

Abolirea sclaviei și reprimarea traficului cu sclavi și cu ființe umane:

- Convenția cu privire la sclavie
- Convenția suplimentară cu privire la abolirea sclaviei, a traficului cu sclavi și a instituțiilor și practicilor analoge sclaviei
- Convenția asupra abolirii muncii forțate
- Convenția asupra muncii forțate
- Convenția pentru reprimarea traficului cu ființe umane și a exploatarei prostituției semenilor

Protecția persoanelor supuse detenției sau întemnițării:

- Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților
- Declarația asupra protecției tuturor persoanelor împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante

Ameliorarea situației refugiaților:

- Statutul Oficiului Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru refugiați
- Convenția referitoare la statutul refugiaților
- Declarația asupra azilului teritorial
- Declarația asupra drepturilor omului, ale persoanelor care nu posedă naționalitatea țării în care trăiesc

Dreptul la cetățenie:

- Convenția referitoare la statutul apatrizilor
- Convenția referitoare la reducerea cazurilor de apatridie

Libertatea de opinie și de exprimare:

- Convenția referitoare la dreptul internațional de rectificare

Libertatea de asociere:

- Convenția privind libertatea sindicală și apărarea dreptului sindical
- Convenția privind aplicarea principiilor dreptului de organizare și negociere
- Convenția privind reprezentanții lucrătorilor
- Convenția privind relațiile de muncă în funcția publică
- Dreptul la condiții corespunzătoare de muncă și remunerare
- Convenția privind discriminarea în materie de angajare și de profesie
- Convenția privind politica de angajare
- Convenția privind munca de noapte a femeilor care lucrează în industrie
- Convenția privind egalitatea de remunerare a mâinii de lucru feminine pentru o muncă de valoare egală

Dreptul la cultură:

- Declarația de principii ale cooperării culturale internaționale
- Dreptul la educație
- Convenția internațională cu privire la reprimarea circulației și a traficului de publicații pornografice

Protecția drepturilor și a bunăstării în domeniul social și al sănătății:

- Declarația asupra progresului și a bunăstării în domeniul social
- Declarația universală pentru eliminarea definitivă a foametei și malnutriției
- Declarația referitoare la formarea programelor științei și tehnicii în interesul pacii și în profitul umanității
- Declarația asupra dreptului programelor de pace
- Declarația asupra dreptului de dezvoltare
- Convenția unică a stupefiantelor
- Declarația Națiunilor Unite asupra mediului înconjurător

Documente cu caracter regional

a) Pe continentul european:

- Convenția Europeană a Drepturilor Omului, semnată la 4 noiembrie 1950

Acte ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa:

- Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (Helsinki, 1975), semnat la nivelul șefilor de stat
- Documentul final al Reuniunii de la Madrid pentru securitate și cooperare în Europa (septembrie 1983)
- Documentul final al Reuniunii de la Viena a reprezentanților statelor participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa (ianuarie 1989)

- Documentul Reuniunii de la Copenhaga al Conferinței pentru dimensiunea umană și al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa (iunie 1990)
- Carta de la Paris (noiembrie 1990)

Acte ale Consiliului Europei:

- Convenția Europeană de salvagardare a Drepturilor Omului și a libertăților fundamentale
- Acordul european asupra transferului responsabilității în privința refugiaților

Aceste documente demonstrează convingător că dimensiunea umană, legată în special de respectarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului, se constituie tot mai mult, odată cu trecerea timpului, în factorul determinant al procesului de întărire a securității și de dezvoltare a cooperării pe continentul nostru. Cooperarea în domeniul umanitar, răspândirea informației, cooperarea și schimburile în domeniile culturii, ale educației, științei, protecția minorităților etnice, culturale, religioase sunt principalele aspecte ale documentelor încheiate în cadrul reuniunilor menționate.

Aceste documente, împreună cu *Declarația universală* și *pactele internaționale* se constituie într-o adevărată *Cartă Internațională a Drepturilor Omului*.

b) Pe continentul american:

- Convenția Americană a Drepturilor Omului

c) Pe continentul african:

- Carta Africană a Drepturilor Omului și a Drepturilor Popoarelor

Documente ale organizațiilor neguvernamentale

- Rezoluția privind reîntregirea familiilor dispersate, elaborată de Institutul Internațional de Drept Umanitar de la San Remo
- Documentul de la Upsala, cu privire la dreptul cetățenilor de a părăsi țara și de a se reîntoarce

2.1.5. Reglementări juridice regionale ce vizează domeniul drepturilor omului

Europa

a) Convenția pentru salvagardarea drepturilor omului și libertăților fundamentale

Încă de la crearea sa (1949), Consiliul Europei și-a propus ca obiectiv „să realizeze o unire mai strânsă între membrii săi, în scopul salvagardării și al promovării idealurilor și principiilor care constituie patrimoniul lor comun, precum și favorizarea progresului lor economic și social”.

De asemenea, s-a mai înscris un obiectiv foarte important: „salvagardarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale”.

Asumându-și încă de la înființare sarcina redactării unei convenții a drepturilor omului care să extindă prevederile *Declarației universale a drepturilor omului* pe care a avut-o drept model, Consiliul Europei a urmărit să deschidă noi căi de dezvoltare dreptului internațional și, pentru prima dată, să creeze un organism regional eficient pentru protecția drepturilor omului.

Prin aceasta, statele membre s-au angajat nu numai să-și asume anumite obligații, dar să și recunoască faptul că oamenii au drepturi care decurg dintr-o legislație internațională.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului a fost semnată la Roma, la 4 noiembrie 1950, de către cincisprezece țări europene și a intrat în vigoare la 3 septembrie 1953.

Din punct de vedere tehnic, Convenția Europeană este un tratat în virtutea căruia statele își asumă anumite obligații juridice prin care se recunosc drepturile fiecărei persoane.

În același timp, Convenția permite persoanelor fizice care apreciază că le-au fost încălcate drepturile să inițieze proceduri în instituțiile europene prevăzute de Convenție, împotriva statelor responsabile de abuzuri.

Guvernele statelor-părți au obligația de a asigura respectarea drepturilor persoanelor care se află sub jurisdicția lor, de a crea condițiile necesare pentru ca acestea să se bucure din plin de exercitarea tuturor drepturilor prevăzute de Convenție. Acest lucru a făcut necesară intervenția statelor în legislația lor internă, astfel încât aceasta să fie în deplină concordanță cu prevederile Convenției.

În unele state, Convenția a fost integral preluată de dreptul intern, în sensul că persoana lezată se plânge unei instanțe interne când direct încălcarea drepturilor prevăzute de aceasta (Germania, Elveția și Italia).

Conform Constituției franceze din 1958, tratatele internaționale încheiate și aprobate au valoare superioară legilor interne. În Olanda, Convenția este superioară constituției, iar în Austria Convenția are valoare egală cu Constituția. Chiar dacă un stat nu a preluat în dreptul intern toate prevederile Convenției, el are obligația ca legislația în vigoare să nu vină în contradicție cu aceasta. Convenția nu intenționează să înlocuiască sistemele legislative naționale, de protecție a drepturilor omului, ci să constituie o garanție internațională care se adaugă dreptului intern.

Convenția protejează prin prevederile sale următoarele drepturi civile și politice: dreptul la viață, dreptul la libertate și siguranță a persoanei, dreptul la o judecată echitabilă, dreptul la respectarea vieții particulare și familiale, a domiciliului și corespondenței, dreptul la libertatea de gândire, conștiință și religie, dreptul la libertatea de expresie (inclusiv libertatea presei), dreptul la libertatea de reuniune și asociere, inclusiv de a adera la sindicate, dreptul la căsătorie și la formarea unei familii, egalitatea în drepturi și îndatoriri între soți, dreptul la respectarea proprietății asupra bunurilor, dreptul la învățământ, drepturi electorale, dreptul la libera circulație și la alegerea reședinței, dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv propria țară.

Alte drepturi ale omului decurg din interdicția pentru stat sau organele sale de a exercita anumite fapte, cum ar fi tortura și pedepsele sau tratamentele crude, inumane sau degradante, pedeapsa cu moartea, sclavia, servitutea și munca forțată, retroactivitatea legii penale, discriminări în exercitarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție, expulzarea sau extradarea propriilor cetățeni, expulzarea colectivă a străinilor.

În Convenție, se prevede că cele mai multe dintre aceste drepturi nu trebuie să fie limitate într-o societate democratică, putându-li-se aduce o restrângere în anumite situații, pentru a se asigura securitatea națională, siguranța publică, apararea ordinii și prevenirea crimei, protecția sănătății sau a moralei, protecția drepturilor și libertăților altora.

Art. 15 din Convenție prevede că în cazuri deosebite (razboi, pericol public care amenință viața națiunii), statul-parte în cauză poate lua măsuri derogatorii de la prezenta Convenție numai în măsura în care situația o impune și cu condiția ca măsura să nu fie în contradicție cu alte obligații din dreptul internațional.

Nici în aceste situații nu este admisă derogarea de la art. 2 (dreptul la viață), 3 (tortura), 4 (sclavia) și 7 (condamnarea pentru fapte neincriminate la data săvârșirii lor).

Despre luarea măsurilor derogatorii, orice stat trebuie să informeze Secretarul General al Consiliului Europei privind măsurile luate și motivele care au determinat acestea, precum și data încetării acestei situații.

Prevederile din Convenție privind libertatea de expresie și opinie, libertatea de reuniune pașnică și asociere, precum și nediscriminarea pe baza de origine națională etc. nu pot fi considerate ca interzicând statelor să impună restrângerea activității politice a străinilor (art. 16).

Nici o dispoziție din Convenție nu poate fi interpretată ca acordând unui stat, grupare sau individ un drept de a acționa pentru eliminarea vreunui drept recunoscut sau pentru limitări mai ample decât cele prevăzute de către aceasta. Restricțiile aduse drepturilor și libertăților prevăzute în Convenție pot fi aplicate numai în scopul pentru care au fost prevăzute.

Mecanismul de protecție a drepturilor omului și a libertăților fundamentale este asigurat de către cele două organe specializate, create în baza art. 19 din Convenție, respectiv Comisia Europeană a Drepturilor Omului și Curtea Drepturilor Omului.

Pe lângă acestea, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, care este organ de decizie al acestei organizații, alcătuit din miniștrii afacerilor externe ai țărilor membre sau din delegații acestora, îndeplinește atribuții pe această linie.

b) Protocoalele adiționale la Convenție

În perioada scursă de la adoptarea și intrarea în vigoare a Convenției, ca urmare a evoluției și a schimbărilor apărute în viața societății europene, s-a impus adoptarea unor protocoale adiționale care o completează pe aceasta în unele domenii sau aduc modificări de procedură. Au fost adoptate, astfel, șase protocoale:

- Primul protocol adițional, întocmit la Paris în 1952, completează Convenția cu dreptul fiecărei persoane la respectarea bunurilor sale și dreptul la învățătură;

- Protocolul nr. 2, adoptat la Strasbourg în 6 mai 1963, atribuie Curții Europene a Drepturilor Omului dreptul de a da aviz consultativ la cererea Consiliului de Miniștri asupra unor chestiuni juridice privind interpretarea Convenției și a protocoalelor sale;

- Protocolul nr. 4, adoptat la Strasbourg la 16 septembrie 1963, recunoaște alte drepturi față de cele prevăzute în Convenție, și anume: nimeni nu poate fi privat de libertate pentru imposibilitatea exercitării obligațiilor contractuale; libertatea de circulație și alegerea reședinței; neexpulzarea cetățenilor propriei țări; neinterzicerea dreptului de a intra în țara al cărui cetățean este; neexpulzarea colectivă a străinilor;

- Protocolul nr. 7, adoptat la Strasbourg la 22 noiembrie 1984, prin care se recunoaște străinului care locuiește legal într-o țară dreptul de a nu fi expulzat decât în executarea unei decizii luate conform legii și de a i se oferi posibilitatea de a cunoaște motivele expulzării, de a cere examinarea cazului sau și de a apărea în fața unei autorități competente.

Excepția pentru expulzare, fără îndeplinirea acestor trei posibilități, o constituie situația când aceasta este necesară în interesul ordinii publice sau pe baza motivelor de securitate națională.

Se mai recunoaște dreptul fiecărei persoane declarate vinovate de către o instanță la recurs la o indemnizație în caz de anulare a unei condamnări pentru un fapt nou descoperit, dacă nedescoperirea nu îi este imputabilă total sau parțial.

Se mai prevede neurmărirea sau pedepsirea pentru aceeași faptă pentru care a fost achitată sau condamnată o persoană, precum și egalitatea în drepturi și responsabilități cu caracter civil între soți și în relațiile cu copiii.

• Protocolul nr. 8, adoptat la Viena la 19 martie 1985, modifică anumite dispoziții ale Convenției referitoare la procedura Curții Europene a Drepturilor Omului.

America

Convenția Americană a Drepturilor Omului

Convenția Americană a Drepturilor Omului a fost semnată la 22 noiembrie 1969, cu ocazia Conferinței specializate interamericane privind drepturile omului, reunită la San José, în Costa Rica, și a intrat în vigoare la 18 iulie 1978. Este un document care reglementează drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale, recunoscute în cadrul Organizației Statelor Americane (O.S.A.).

În preambulul acestei Convenții, se afirmă scopul „de a consolida pe continent, în cadrul instituțiilor democratice, un regim de libertate individuală și de justiție socială, bazat pe respectul drepturilor fundamentale ale omului”.

Se recunoaște faptul că drepturile fundamentale ale omului sunt drepturi ce constituie atribute ale persoanei umane și nu decurg din apartenența la un anumit stat, fapt care justifică protecția internațională a acestora prin convenții interstatuale care să sprijine sau să completeze protecția asigurată de legislația internă a statelor.

Convenția preia principiile consacrate în Carta O.S.A., în *Declarația americană a drepturilor și obligațiilor omului* și în *Declarația universală a drepturilor omului*, principii care au fost

reafirmate și dezvoltate prin alte instrumente internaționale universale și regionale.

În primul capitol din Convenție, sunt prevăzute obligațiile statelor de a respecta drepturile omului și de a garanta exercitarea lor liberă, fără nici un fel de discriminare. Statele au obligația de a introduce în legislația lor internă, în măsura în care acestea nu există, măsurile legislative necesare pentru garantarea acestora.

Al doilea capitol cuprinde drepturile civile și politice:

- (1) dreptul la recunoașterea personalității juridice;
- (2) dreptul la viață;
- (3) dreptul la integritatea persoanei;
- (4) interzicerea sclaviei și a servitutii;
- (5) dreptul la libertatea și securitatea persoanei;
- (6) dreptul la garanții juridice;
- (7) principiul legalității și al neretroactivității legii;
- (8) dreptul la despăgubire;
- (9) protecția onoarei și a demnității persoanei;
- (10) dreptul la rectificare și răspuns;
- (11) dreptul la reuniune pașnică;
- (12) dreptul la asociere;
- (13) dreptul la ocrotirea familiei;
- (14) dreptul la nume;
- (15) dreptul copilului la ocrotire;
- (16) dreptul la cetățenie;
- (17) dreptul la proprietatea privată;
- (18) dreptul la deplasarea liberă și la domiciliu;
- (19) drepturile politice;
- (20) egalitatea în fața legii.

Capitolul al treilea prevede angajamentul statelor pe plan intern și prin cooperare internațională de a lua măsuri care să vizeze asigurarea în mod progresiv a deplinei folosințe a drepturilor ce decurg din normele economice, sociale, cele privind educația, știința și cultura enunțate în Carta Organizației Securității Americane.

În capitolul al patrulea, se reglementează situațiile în care un stat poate suspenda garanțiile oferite pentru protejarea drepturilor. Astfel, în caz de război, primejdie publică sau în orice altă situație de criză care amenință independența sau securitatea unui stat, acesta va putea suspenda garanțiile, cu condiția ca măsurile să nu contravină altor obligații impuse în dreptul internațional și să nu atragă nici o discriminare pe motive de rasă, sex, religie sau origine socială.

În asemenea situații, nu se poate autoriza suspendarea următoarelor drepturi: dreptul la recunoașterea personalității juridice, dreptul la viață, dreptul la integritatea persoanei, interzicerea sclaviei și a servituții, principiul legalității neretroactivității legii, libertatea conștiinței și a religiei, ocrotirea familiei, dreptul la nume, drepturile copilului, dreptul la cetățenie, drepturile politice.

Statul respectiv va informa celelalte state, prin intermediul Secretarului General al Organizației Securității Americane, cu privire la dispozițiile suspendate, motivele pentru care s-a procedat la aceasta și data limită pentru încetare.

În art. 29 se prevede că nici o dispoziție din Convenție nu poate fi interpretată ca:

- autorizând un stat-parte, un grup sau un individ să suprimă drepturile și libertățile recunoscute sau să le restrângă mai mult decât aceasta le prevede;
- restrângând un drept recunoscut de legislație unui stat-parte.

În capitolul al cincilea, se stabilește corelația dintre drepturi și îndatoriri față de familie, comunitate și umanitate, ca și faptul că drepturile fiecărei persoane trebuie să țină seama de drepturile semenilor, astfel încât să asigure, prin cerințele legii, binele comun într-o societate democratică.

Africa

Carta Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor

Începuturile apariției Cartei Africane a Drepturilor Omului și Popoarelor s-au realizat în anul 1961, când a avut loc colocviul organizat de juriștii africani la Lagos și a fost emisă ideea elaborării unei Convenții Africane a Drepturilor Omului.

Această inițiativă a fost dusă mai departe de către autorități și reluată cu ocazia unor colocvii și seminarii organizate de ONU și de către Comisia Internațională a Juriștilor.

Astfel, în 1978, la Dakar, în organizarea Comisiei Internaționale a Juriștilor și a Asociației senegaleze de Studii și Cercetări juridice, a avut loc un colocviu unde s-a constituit un „grup de urmărire” care avea sarcina să implice șefii de state africane în materializarea acestei idei.

În baza acestei campanii de sensibilizare, președintele Senegalului, Leopold Senghor, a prezentat și a obținut adoptarea la reuniunea șefilor de state și de guverne a ONU, ținută la Monrovia în 1979, a unei rezoluții care îl chema pe Secretarul General de atunci al ONU, Edem Kodja, să organizeze o reuniune de experți africani care să elaboreze un proiect de Cartă Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor, cuprinzând, în același timp, organe de promovare și protecție a drepturilor omului.

Această inițiativă s-a concretizat rapid și, la sfârșitul anului 1979, s-a întocmit un proiect care, după o primă reuniune, ținută la Adis Abeba de către plenipotențiarii africani, a fost supusă examinării la două sesiuni ale Conferinței Miniștrilor de Justiție ai O.U.A., ținută la Baujul (Gambia), în 1980 și în 1981.

Astfel, Cartă Africană a fost adoptată și a intrat în vigoare la 21 octombrie 1986, fiind ratificată de către majoritatea absolută a statelor membre ale O.U.A., având la bază o campanie de sensibilizare dusă de către șefii de state ai O.U.A. și de către organizații guvernamentale și neguvernamentale.

În preambulul Cartei, se arată că statele-părți reafirmă angajamentul lor de a-și spori eforturile, spre a oferi cele mai bune condiții de existență pentru popoarele africane, și de a favoriza cooperarea internațională, respectarea prevederilor *Cartei ONU* și a *Declarației universale a drepturilor omului*.

De asemenea, se recunoaște faptul că drepturile fundamentale ale omului sunt fondate pe atributele persoanei umane, ceea ce justifică protecția internațională a acestora. Se apreciază că drepturile civile și politice sunt indisolubile de drepturile economice, sociale și culturale, atât în concepție, cât și în universalitatea lor.

Prima parte a Convenției se referă la drepturi și îndatoriri.

Primul capitol este consacrat drepturilor omului și ale popoarelor, iar primele două articole prevăd faptul că statele membre ale O.U.A. recunosc drepturile, îndatoririle și libertățile prevăzute în prezenta Cartă și se angajează să ia măsuri legislative și de altă natură pentru a le aplica. Exercițarea acestora se face fără nici un fel de discriminare.

Sunt recunoscute următoarele drepturi:

- (1) egalitatea în fața legii;
- (2) inviolabilitatea persoanei;
- (3) respectarea demnității fiecărei persoane;
- (4) dreptul la libertate și la securitatea persoanei;
- (5) dreptul la protecție din partea legii a drepturilor sale;
- (6) libertatea de conștiință și de religie;
- (7) dreptul de informare și de opinie;
- (8) dreptul la asociere pașnică;
- (9) dreptul la reuniune cu alții;
- (10) dreptul la liberă circulație și alegere a reședinței;
- (11) dreptul de a participa la conducerea treburilor publice;
- (12) dreptul la proprietate;
- (13) dreptul la muncă în condiții echitabile;
- (14) dreptul fiecăruia de a beneficia de cea mai bună stare de sănătate fizică și mentală pe care o poate atinge;
- (15) dreptul la învățatură;
- (16) dreptul la protecția familiei;
- (17) egalitatea în fața legii;
- (18) dreptul la existență liberă și la autodeterminare;
- (19) dreptul la dezvoltare economică, socială și culturală;
- (20) dreptul de a dispune liber de bogățiile naturale;
- (21) dreptul la pace și securitate pe plan național și internațional;
- (22) dreptul la un mediu înconjurător propice dezvoltării.

Statele-părți se obligă să promoveze și să asigure respectarea drepturilor și a libertăților din Cartă, având datoria de a garanta independența tribunalelor și de a permite stabilirea și perfecționarea

instituțiilor naționale însărcinate cu promovarea și protecția drepturilor și libertăților garantate.

În capitolul al doilea, se prevăd îndatoririle persoanelor. Astfel, este reglementat faptul că fiecare individ are îndatoriri față de familie și societate, față de stat și față de alte colectivități recunoscute legal, precum și față de comunitatea internațională.

Se afirmă faptul că drepturile și libertățile fiecărei persoane se exercită în cadrul respectării dreptului celorlalte persoane, al securității colective, al moralei și interesului comun. De asemenea, este înscrisă și datoria fiecărei persoane de a dezvolta relații care să permită promovarea, salvagardarea și întărirea respectului și toleranței reciproce.

În conformitate cu art. 29 din Cartă, fiecare persoană are datoria:

- de a acționa pentru dezvoltarea armonioasă și pentru respectarea familiei, a părinților, hrănirea și ajutorarea acestora în caz de necesitate;
- de a servi comunitatea națională și de a-și pune capacitatea fizică și intelectuală în serviciul acesteia;
- de a nu compromite securitatea națională a statului al cărui cetățean sau rezident este;
- de a apăra și întări solidaritatea națională;
- apărarea și întărirea independenței naționale și a integrității teritoriale a țării, precum și de a contribui la apărarea țării, în condițiile stabilite de lege;
- de a munci, în măsura capacității sale și de a se achita de contribuțiile fixate de lege pentru salvagardarea intereselor fundamentale ale societății.

2.1.6. Reflectarea prevederilor instrumentelor juridice internaționale sistemul juridic românesc

Ne aflăm, încă, la confluența a două sisteme de drept în care au fost pastrate unele norme ale legislației existente până în decembrie 1989, dar și într-un proces amplu de elaborare și perfecționare a noilor instrumente juridice interne, care să reflecte realitățile social-politice interne în interdependență cu cele existente pe plan european.

2.2. Drepturile omului, ca parte a întregului și preocupare majoră a Consiliului Europei

2.2.1. Opinii privind corelația dintre respectarea principiilor suveranității și neintervenția în treburile interne reflectate în *Carta ONU* protecția internațională a drepturilor omului

Înțelegem aceste două principii drept norme internaționale imperative – *jus cogens* – de la care nu este permisă nici o derogare și care nu pot fi modificate, potrivit principiului simetriei, decât printr-o normă de drept internațional de aceeași valoare.

Neamestecul în afacerile interne a fost o prevedere frecvent utilizată de către unele state atunci când, în cadrul Consiliului, al Comisiei Drepturilor Omului sau în alte organisme internaționale, s-a intenționat dezbaterea unor aspecte ale politicii lor în problematica vizată.

De altfel, prevederea art. 2, alin. 7, la care am făcut deja referire, a fost relativ controversată în ceea ce privește aplicabilitatea sa în domeniul drepturilor omului, reprezentanții unor state susținând faptul că importanța sa internațională deosebită poate conduce tocmai la neaplicarea dispozițiilor respective din Cartă; pe de altă parte, alte state au apreciat că, în momentul redactării documentului, s-a avut în vedere, în cadrul situațiilor de neintervenție reglementate de prevederile art. 7, par. 2, și domeniul drepturilor omului.

S-au exprimat totuși și poziții intermediare, în sensul că neintervenția internațională se poate exercita în acele situații care constituie violări grave și sistematice ale drepturilor omului și în proporții care sunt de natură a afecta relațiile dintre state.

Unele state au invocat competența internă în ceea ce privește doar înscrierea unor probleme pe ordinea de zi a lucrărilor diferitelor organe ale ONU, considerând că înscrierea ar autoriza, implicit, și examinarea acestora. În doctrină (H. Kelsen, *The Law of United Nations*, Steven London, 1951, p. 770), s-a apreciat că înscrierea pe ordinea de zi a unor asemenea probleme nu constituie o intervenție în sensul art. 2, par. 7, iar practica internațională

a achiesat. Unii autori au arătat că, în virtutea dispoziției invocate, este exclusă orice recomandare către state în problemele respective.

Alți autori pledează pentru extinderea clauzei competenței naționale și asupra recomandărilor, impunându-se totuși distincția în ceea ce privește diversele recomandări, în sensul că cele cu caracter general și cele adresate mai multor state nu sunt considerate intervenții, spre deosebire de situațiile în care sunt indicate măsuri concrete care trebuie adoptate de către unul sau mai multe dintre acestea.

Cu prilejul dezbaterilor din cadrul Consiliului, s-a realizat, în fapt, un acord tacit între statele care erau vizate de violarea drepturilor omului – indiferent de ideologia și regimul politic care le erau caracteristice –, fapt care a condus la adoptarea unei rezoluții cu caracter general, fără nominalizări exprese, excepție făcând cazuri precum Africa de Sud, Afganistan, Bolivia etc.

Referitor la eficiența acestor recomandări, lipsite de forță juridică obligatorie, s-a pus problema dacă importanța respectării drepturilor omului pentru comunitatea internațională nu se află în neconcordanță cu competența limitată a Consiliului de a adopta simple recomandări în acest domeniu și de a lăsa la latitudinea statelor faptul de a se conforma acestora.

Este evident că asigurarea respectării acestor drepturi nu e lăsată exclusiv la latitudinea statelor, prin constituirea sistemului de mecanisme cu caracter regional sau, după caz, universal, menit să confere eficiență sporită acestui cadru nejurisdicțional al ONU chiar dacă, în prezent, acesta nu este deosebit de eficient pe linia asigurării respectării omului.

2.2.2. Drepturile omului și democrația pluralistă

Motto

România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, (...) dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme.

(Constituția României, art. 1, alin. 2)

Drepturile omului reprezintă nucleul activităților Consiliului Europei și influențează considerabil viața oamenilor din Europa.

Principalele instrumente pregătite în acest scop de Consiliul Europei sunt: Convenția Europeană a Drepturilor Omului și *Carta Socială Europeană*. De asemenea, protecția drepturilor omului este asigurată prin intermediul Convenției Europene pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante și al Convenției-cadru pentru protecția minorităților naționale.

Direct sau indirect, acțiunea Consiliului Europei în domeniul drepturilor omului afectează viața a milioane de oameni de pe întreg cuprinsul Europei.

Schimbările majore care au avut loc în Europa la sfârșitul anilor '80 au determinat Consiliul Europei să depună eforturi susținute în direcția lansării unor noi acțiuni cuprinzătoare, prin care să fie reafirmate și consolidate principiile esențiale ale democrației, pluralismului, statului de drept și respectării drepturilor omului.

Democrația pluralistă parlamentară reprezintă o componentă esențială a moștenirii europene. Moștenire care nu este statică, ci este rezultatul unei realități dinamice în continuă schimbare.

Această realitate democratică a societăților europene nu poate fi neglijată; ea constituie o provocare continuă, un proiect politic care se construiește și se dezvoltă pe zi ce trece, în vederea atingerii de noi parametri și obiective.

S-a considerat necesar, în acest context, ca tradiția democratică să prindă rădăcini în structurile de baza ale societății, încurajând cetățenii să-și asume responsabilități sporite în viața publică și dezvoltând o nouă abordare a democrației, care să țină mai bine seama de realitățile vieții sociale și să nu se limiteze la aspectele formale ale democrației, care, deși necesare, nu sunt suficiente.

Acestea au fost motivele principale care au condus la o abordare multidisciplinară a democrației și la realizarea unui plan de acțiune prioritar privind drepturile omului și democrația pluralistă în cadrul Consiliului Europei, începând cu anul 1992.

Activități semnificative ale Consiliului Europei în domeniul drepturilor omului:

- Protecția drepturilor civile și politice prin intermediul procedurii de plângere individuală, care permite judecarea unor

presupuse încălcări ale Convenției Europene a Drepturilor Omului și acordarea de reparații (daune materiale și morale), inclusiv recomandări de revizuire a legislație în sensul Convenției, de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului;

- Protecția drepturilor sociale și economice prin intermediul sistemelor de monitorizare, al respectării angajamentelor asumate de statele membre, pe de o parte, prin redactarea unor rapoarte asupra acestor chestiuni, și, pe de alta parte, prin intermediul unui sistem de plângeri colective;
- Protecția persoanelor private de libertate prin intermediul unui sistem de vizite efectuate de către Comitetul pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante;
- Protecția drepturilor minorităților naționale;
- Acțiunea în favoarea egalității între femei și bărbați;
- Lupta împotriva rasismului, a xenofobiei, antisemitismului și intoleranței;
- Conlucrarea strânsă cu mass-media în probleme legate de libertatea de expresie și drepturile omului;
- Promovarea informării asupra drepturilor omului și susținerea educației în școli și a unor grupuri profesionale în domeniul drepturilor omului;
- Cooperarea cu organizații ale drepturilor omului și instituții pentru protecția drepturilor omului (Ombudsmen, Comisii Naționale etc.).

Activitățile Consiliului în acest domeniu implica atât statele membre, cât și țările europene nemembre care au reclădit instituțiile democratice, dar care se confruntă în continuare cu fenomene de respingere sau indiferență din partea cetățenilor față de viața politică și participarea la funcționarea instituțiilor respective.

Fără să se neglijeze practica și contribuția marilor democrații extra-europene, care se regăsesc în cadrul altor organisme precum OSCE, acțiunea Consiliului Europei are în vedere:

- (a) democrația pluralistă și buna funcționare a instituțiilor democratice;
- (b) provocările majore la adresa statului de drept: protecția minorităților, lupta împotriva excluderii sociale, lupta împotriva intoleranței, a rasismului și xenofobiei, drepturile străinilor și problemele privind imigrarea, azilul și refugiații politici, bioetica;
- (c) educația și cultura într-o societate democratică;
- (d) mass-media într-o societate democratică.

O atenție aparte este acordată atât creșterii interesului public față de funcționarea instituțiilor democratice, cât și responsabilităților partidelor politice în cadrul unui asemenea sistem.

În același timp, crearea instituțiilor democratice la nivel local și regional este considerată a fi una dintre fundamentele oricărui regim democratic, iar dreptul cetățenilor de a participa la treburile publice reprezintă un principiu care trebuie împărtășit de toate statele membre ale Consiliului Europei.

Carta Europeană a Autonomiei Locale, adoptată și deschisă spre semnare în 1985, este menită să promoveze și să asigure aplicarea acestui principiu, definind unele dintre trăsăturile de bază ale procesului de descentralizare, inclusiv necesitatea ca statele să elaboreze prevederi legale (de preferință la nivel constituțional) privind autonomia locală.

De atunci, acest sistem, care dispune de o adevărată putere de control prin intermediul Curții Europene a Drepturilor Omului, a mai fost consolidat prin reglementări specifice vizând prevenirea torturii, protecția individului față de progresele medicinei, întărirea libertății de informare, protecția dreptului la azil. Prin adeziunea noilor state membre, protecția oferită de Convenție a fost generalizată la nivelul întregului continent.

Dacă Consiliul Europei este recunoscut prin excelență ca fiind organizația pentru drepturile omului, acest lucru se datorează în primul rând Convenției privind protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale – denumită în mod curent Convenția Europeană a Drepturilor Omului – semnată la 4 noiembrie 1950 la Roma și intrată în vigoare cu trei ani mai târziu, la 3 septembrie 1953.

Fiind primul tratat adoptat de Comitetul de Miniștri, la doar cincisprezece luni după prima sa reuniune (august 1949), Convenția reprezintă chintesența Consiliului Europei.

2.2.3. Combaterea tuturor formelor de discriminare rasială

Convinse că orice doctrină de superioritate bazată pe diferențierea dintre rase este falsă din punct de vedere științific, condamnată sub raport moral, injustă și periculoasă din punct de vedere social și că nimic nu ar putea să justifice, oriunde ar fi, discriminarea rasială, rezoluția 1904 (XVIII) a Adunării Generale a ONU a afirmat, în mod solemn, necesitatea de a se elimina rapid toate formele și toate manifestările de discriminare rasială (...) și de a se asigura înțelegerea și respectarea demnității persoanei umane¹.

Promovarea toleranței și a respectului pentru alții a făcut obiectul activității Consiliului Europei încă de la înființarea sa. În acest scop, organizația a promovat o abordare cuprinzătoare, implicând toate sectoarele de interes ale Consiliului Europei (domeniul politic, învățământ, cultură, juridic, social, autorități locale și regionale, tineret).

Acțiunea Consiliului Europei în combaterea intoleranței a primit un impuls nou cu prilejul primei reuniuni la nivelul șefilor de stat și de guvern din statele membre ale Consiliului Europei, reuniune care a avut loc la Viena, în octombrie 1993.

Îngrijorați de reapariția fenomenelor de rasism, xenofobie și antisemitism și de răspândirea climatului de intoleranță, șefii de stat și de guvern participanți la reuniunea de la Viena au adoptat o Declarație și un „plan de acțiune pentru combaterea rasismului, a xenofobiei, antisemitismului și intoleranței”.

Planul fundamentează o strategie în trei părți:

- generarea unei mai bune conștientizări la nivelul publicului general, cu accent pe tineret, prin lansarea unei campanii paneuropene cuprinzătoare pentru mobilizarea acestuia;

¹ Declarația Națiunilor Unite privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, 20 noiembrie 1963, rezoluția 1904 (XVIII) a Adunării Generale, Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, New York, 7 martie 1966

- consolidarea garanțiilor împotriva tuturor formelor de discriminare, în mod deosebit prin crearea Comisiei Europene împotriva Rasismului și Intoleranței;
- dezvoltarea cooperării interguvernamentale în acest domeniu în cadrul Consiliului Europei.

Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) este, așadar, primul organism al Consiliului Europei creat în mod direct printr-o decizie a reuniunii șefilor de stat și de guvern.

Comisia este mandatată să lucreze pentru a consolida garanțiile împotriva tuturor formelor de discriminare: să examineze și să evalueze eficiența întregii game de măsuri (juridice, politice și de altă natură) întreprinse de statele membre pentru combaterea rasismului, a xenofobiei, antisemitismului și intoleranței, să stimuleze acțiuni în acest domeniu la nivel local, național și european, să formuleze recomandări privind politicile adoptate de statele membre și să studieze instrumentele juridice internaționale pertinente, în vederea îmbunătățirii acestora, acolo unde este cazul.

Programul ECRI cuprinde activități concrete și variate, structurate pe trei domenii principale: o abordare de la țară la țară, prin care Comisia examinează situația din fiecare stat membru în parte și formulează recomandări specifice, activități în domeniul instrumentelor juridice internaționale, cu o atenție deosebită acordată posibilităților de consolidare a clauzei privind drepturile omului, și dimensiunea internațională a luptei împotriva rasismului și a intoleranței, care cuprinde acțiuni cum ar fi gruparea și armonizarea statisticilor.

2.2.4. Protecția minorităților naționale

Motto

Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

(Constituția României, art. 6, alin.1)

În ceea ce privește problematica protecției persoanelor aparținând minorităților naționale, aceasta constituie una dintre cele mai serioase și mai presante preocupări în Europa zilelor noastre.

Nu există stat european fără probleme de identitate națională și forme de expresie ale acesteia care să nu necesite soluții juridice, pe de o parte pentru protecția minorităților, iar, pe de altă parte, pentru prevenirea discriminării în raport cu ceilalți cetățeni.

De asemenea, în situații concrete – Anglia, Spania, Franța –, formele de revendicare a identității se manifestă agresiv-violent, inclusiv prin terorism.

Tensiunile etnice și rasiale reprezintă o adevărată amenințare la adresa stabilității Europei, riscând să degenereze chiar în conflicte armate, dacă nu sunt abordate într-o manieră hotărâtă și eficientă.

Consiliul Europei are datoria de a găsi soluții la acest tip de situații, în concordanță cu drepturile omului și cu principiile democrației pluraliste, ținând cont, în același timp, de deciziile și inițiativele celorlalte organizații internaționale.

Protecția minorităților naționale are, desigur, și o componentă politică și presupune construirea și menținerea unui climat de încredere între diversele sectoare ale comunității. Însă, în același timp, sunt necesare prevederi precise, garantate prin lege atât la nivel național, cât și internațional.

Consiliul Europei acționează pe ambele planuri, prin inițiative reflectate la nivelul diverselor sale sectoare de activitate.

În urma unei serii de recomandări formulate de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei și de Comitetul de Miniștri, în noiembrie 1993, cu prilejul reuniunii la vârf de la Viena, șefii de stat și de guvern ai statelor membre au cerut Comitetului de Miniștri, pe de o parte, „să redacteze neîntârziat o Convenție-cadru care să cuprindă principiile pe care statele contractante se angajează să le respecte pentru asigurarea protecției minorităților naționale”, iar, pe de altă parte, „să înceapă activitatea de redactare a unui Protocol adițional la Convenția Europeană a Drepturilor Omului în domeniul cultural, cu prevederi care să garanteze drepturi individuale, cu precădere pentru persoanele aparținând minorităților naționale”.

Acest mandat reflectă conștientizarea, la cel mai înalt nivel politic, a faptului că protecția minorităților naționale este esențială pentru stabilirea și securitatea democratică a continentului.

Astfel, la 10 noiembrie 1994, Comitetul de Miniștri adoptă textul unei Convenții-cadru privind protecția minorităților naționale, pe care îl deschidea la semnare statelor membre, iar, în februarie 1995, decidea să îl deschidă spre semnare statelor nemembre.

Convenția-cadru conține prevederi ce garantează principii într-o gamă largă de domenii:

- nediscriminarea;
- promovarea egalității efective;
- promovarea condițiilor pentru păstrarea și dezvoltarea culturii și pentru menținerea religiei, a limbii și a tradițiilor;
- libertatea de asociere, adunare, exprimare, gândire, conștiință și religie;
- accesul la utilizarea mass-media;
- libertatea lingvistică;
- utilizarea limbii materne în privat, în public și în contactele cu autoritățile administrative;
- utilizarea numelor în limba maternă;
- afișarea informațiilor cu caracter privat;
- utilizarea numelor topografice în limba maternă;
- învățământul și instruirea în limba maternă, și libertatea de a înființa institute de învățământ;
- contacte transfrontaliere;
- participarea la viața economică, culturală și socială a țării de reședință, și participarea la viața publică;
- interzicerea asimilării forțate.

Această Convenție reprezintă primul instrument multilateral, obligatoriu din punct de vedere juridic, consacrat protecției minorităților naționale în general.

În calitate de instrument internațional, acest text, prin caracterul său cadru, indică faptul că principiile pe care le conține nu sunt aplicabile în mod direct în dreptul intern și că revine fiecărui stat membru obligația de a asigura punerea sa în practică, prin intermediul legislației sale naționale și al politicilor guvernamentale corespunzătoare.

Nu în ultimul rând, trebuie menționată Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare, elaborată de Conferința Permanentă a Puterilor Locale și Regionale din Europa, adoptată în iunie 1992 și deschisă spre semnare statelor membre în noiembrie 1992.

Carta recunoaște dreptul de a utiliza o limbă regională sau minoritară în viața publică și privată ca un drept inalienabil.

Considerând că protecția și promovarea limbilor regionale sau minoritare în diversele state și regiuni din Europa reprezintă o contribuție semnificativă la construirea unei Europe bazate pe principiile democrației și ale diversității culturale, Carta stabilește obiectivele de atins și principiile care trebuie respectate de către stat, propunând, în același timp, măsuri concrete pentru aplicarea acestora într-o serie întreagă de domenii: învățământ, activitate judiciară, la nivelul autorităților administrative și al serviciilor publice, mass-media, centre culturale și viața economică și socială.

2.2.5. Aspecte privind naționalitatea

Atât lupta pentru evitarea apatridiei prin dezvoltarea unor principii juridice privind naționalitatea, cât și aplicarea mai strictă a Convenției de la Geneva privind statutul refugiaților (iulie 1951) reprezintă domenii în care, de mai multe decenii, s-a implicat Consiliul Europei, oferind statelor membre instrumente juridice comune, în concordanță cu marile principii apărute prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În domeniul cetățeniei, contribuția Consiliului Europei constă în mai multe instrumente internaționale. Convenția privind reducerea cazurilor de cetățenie multiplă și obligațiile militare în cazul cetățeniei multiple (mai 1963) a ajutat statele să evite creșterea numărului de situații de cetățenie multiplă și să reglementeze problemele privind executarea obligațiilor militare de către un individ cu mai multe cetățenii.

În același timp, unul din cele două protocoale la Convenție autorizează pluralitatea de cetățenii în trei cazuri care nu sunt prevăzute de Convenția din 1963: migrantii de a doua generație, soții din căsătorii mixte și copiii acestora din urmă. În consecință,

Consiliul Europei a hotărât să regrupeze, într-un text unic, problemele importante din domeniul cetățeniei.

Un nou proiect, Convenția Europeană privind Cetățenia, care țin cont de situația noilor democrații care s-au alăturat Consiliului Europei în ultimii ani, își propune o abordare coerentă a dreptului la cetățenie și la schimbarea cetățeniei, inclusiv aspectele privind cetățenia în cazul dispariției unui stat, dobândirea și pierderea cetățeniei, obligațiile militare și cooperarea între state. Odată adoptată această Convenție, ea va reprezenta un instrument juridic complet în acest domeniu.

Proiectul de convenție va fi în măsură să definească conceptul de naționalitate, care trebuie înțeles ca sinonim cu cel de cetățenie.

Naționalitatea trebuie înțeleasă ca o „legătură juridică între persoană și stat și nu indică originea etnică a persoanei respective”. De o manieră generală, textul permite statelor să țină cont de situația lor individuală pentru a determina în ce măsură acestea permit multipla cetățenie.

Pe lângă demersurile menționate mai sus, Consiliul Europei și-a oferit asistența și expertiza pentru elaborarea legislației privind cetățenia în mai multe state central și est-europene, și într-o măsură considerabilă în Bosnia-Herțegovina.

Cooperarea între Consiliul Europei și Înaltul Comisariat ONU pentru Refugiați are o importanță deosebită în domeniul dreptului la azil și al refugiaților.

Crearea Consiliului Europei în 1949, a Convenției Europene a Drepturilor Omului (1950) și a Convenției de la Geneva (1951) pornește de la valorile și idealurile comune dobândite în urma experienței dezastruoase a celui de-al Doilea Război Mondial.

Din acest motiv, atunci când Adunarea Parlamentară a dorit, la începutul anilor 1960, să adauge dreptul la azil la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comitetul de Miniștri, prin recomandarea adoptată la 29 iunie 1967 privind „azilul în favoarea persoanelor amenințate de persecuție”, a amintit și precizat angajamentele asumate de statele membre prin Convenția de la Geneva, recomandându-le să „se inspire din următoarele principii: trebuie să dea dovadă de un spirit liberal și umanitar atunci când

este vorba de persoane care solicită azil pe teritoriul acestora; trebuie, în același spirit, să se asigure ca nici o persoană să nu facă obiectul unui refuz administrativ la frontieră, al unei respingeri, expulzări sau al oricărei alte măsuri care ar putea avea ca efect obligarea acestuia din urmă să se întoarcă sau să locuiască într-un teritoriu unde ar putea fi amenințat de persecuții din cauza rasei, a naționalității, a apartenenței la un anumit grup social sau a opiniilor politice împărtășite¹.

Aceste principii au fost reafirmate solemn zece ani mai târziu de către Comitetul de Miniștri prin *Declarația privind azilul teritorial* din 18 noiembrie 1977.

În același spirit liberal, Comitetul de Miniștri s-a pronunțat în 1984 în favoarea înlesnirii naturalizării refugiaților și, în 1994, în favoarea ameliorării sistemului de primire a solicitanților de azil pe aeroporturile europene.

Prin acțiunile sale, Comitetul de Miniștri a căutat să garanteze și să îmbunătățească libertatea de expresie și de informare, să sprijine dezvoltarea peisajului audiovizual european și să ofere răspunsuri juridice noilor practici ce decurg din schimbările produse la nivelul economic și al tehnicilor de comunicare¹.

Declarația privind libertatea de expresie și de informare, adoptată la 29 aprilie 1982, reprezintă, din acest punct de vedere, o adevărată carte europeană, care pune accentul atât pe importanța libertății și a autonomiei mass-media, cât și pe libera circulație internațională a informațiilor și a ideilor, cu respectarea principiilor și a valorilor împărtășite de democrațiile europene.

Realizarea acestor obiective este determinată, în mare măsură, de trăsăturile specifice ale contextului european, printre care amintim:

¹ „Toate persoanele se bucură de dreptul la expresie. Acest drept cuprinde dreptul la opinie și dreptul de a primi sau comunica informații sau idei, fără ca acestea să sufere vreun amestec din partea autorităților publice și fără a ține seama de frontieră. Acest articol nu împiedică statele să supună instituții de radiodifuziune, de cinema sau de televiziune la un regim de autorizații”. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, art. 10, alin. (1).

- angajamentul tuturor statelor membre ale Consiliului Europei față de valorile centrale prevăzute în art. 10 al Convenției Europene a Drepturilor Omului;

- un sector al mass-media din ce în ce mai industrializat, caracterizat prin competiția liberă într-o piață de proporții globale și prin dezvoltarea rapidă a noilor tehnologii;

- atașamentul față de identitatea culturală europeană și, în același timp, dorința de a păstra bogăția identităților culturale naționale;

- sporirea numărului de state europene angajate să garanteze valorile drepturilor omului, inclusiv libertatea de expresie și de informare și, în același timp, să respecte statutul Consiliului Europei.

Aceste valori și principii au fost consacrate, de-a lungul anilor, prin numeroase recomandări sau rezoluții în domenii diverse, cum ar fi mass-media și egalitatea între sexe (1984), mass-media și violența și pornografia (1989) sau chiar dreptul de acces al publicului la informare în cazuri de exclusivitate în difuzarea unor evenimente majore (1991).

În acest context, Convenția Europeană privind Televiziunea Transfrontalieră, adoptată de Comitetul de Miniștri la 15 martie 1989 și intrată în vigoare la 1 mai 1993, constituie cadrul juridic care garantează atât libertatea de circulație și de difuzare a programelor de televiziune transfrontalieră pe baza regulilor comune, cu precădere protecția interesului telespectatorilor și difuzarea unui procentaj majoritar de programe europene, cât și publicitatea și sistemul de împărțire a timpilor de emisie.

Garantând libertatea de recepție și de retransmisie a serviciilor de programe transfrontaliere, Convenția contribuie nemijlocit la dezvoltarea unei identități culturale europene comune, asigurând, în același timp, păstrarea și promovarea identităților culturale naționale, atât la nivel local, cât și regional.

Concomitent cu aceste inițiative de ordin politic și juridic, Comitetul de Miniștri a adoptat, prin intermediul unor acorduri parțiale, două instrumente specializate, concepute pentru

a promova dezvoltarea concretă a sectorului audiovizual european: Eurimages, pentru distribuția și producția de filme și documentare de creație europeană, și Observatorul European al Audiovizualului, în scopul ameliorării transferurilor de informații la nivelul industriei audiovizuale și asigurarea unei mai mari transparențe a acestei piețe.

Drept urmare, Consiliul Europei dezvoltă în domeniul mass-media programe de cooperare și asistență destinate țărilor Europei Centrale și de Est, permițând legiuitorilor, factorilor politici, autorităților și specialiștilor din aceste țări să beneficieze de experiența dobândită de statele europene occidentale în ceea ce privește crearea și funcționarea sistemelor de mass-media independente și pluraliste, răspunzând standardelor organizației. Această cooperare îmbracă mai multe forme: furnizarea de asistență și consultanță pentru dezvoltarea unei noi legislații, formarea profesioniștilor, furnizarea de documentație de specialitate, finanțarea unor burse de studii etc.

Nu în ultimul rând, începând cu 1980, Consiliul Europei s-a preocupat de introducerea și dezvoltarea noilor tehnologii și a noilor servicii electronice de informare, videotext, teletext, cu precădere sub aspectul utilizării largi a acestora și al garantării accesului nestingherit la aceste metode noi.

Pornind de la necesitatea unei prese diverse și pluraliste, drept garanție a unei libertăți reale de expresie și informare, Consiliul Europei a acordat o atenție aparte metodelor de apărare și de promovare a pluralismului presei, ținând cont de tendințele din ce în ce mai accentuate de concentrare a mijloacelor mass-media în Europa și în restul lumii.

Comitetul de Miniștri a adoptat o recomandare prin care statele membre erau invitate să pună în practică prevederi pentru garantarea transparenței mass-media. În perioada următoare, se vor desfășura noi activități în domeniul concentrării mijloacelor mass-media, cu sprijinul unei structuri de monitorizare, care acum este în curs de înființare în toate statele membre ale Consiliului Europei.

De o manieră mai generală, Consiliul Europei abordează diverse schimbări economice, tehnologice și politice care pot afecta

domeniul mass-media, în special pentru a anticipa orice consecințe negative asupra libertății de expresie și informare. Între 1991 și 1994, o atenție deosebită a fost acordată rolului difuziunilor serviciilor publice, din perspectiva unui mediu din ce în ce mai competitiv.

S-a ajuns la concluzia că difuziunile serviciilor publice aveau nevoie să fie menținute și dezvoltate, fără nici un fel de amestec economic sau politic.

S-a remarcat, totodată, că difuziunea serviciilor publice trebuie să țină cont de o sumedenie de opinii și interese, inclusiv ale grupurilor minoritare. Printr-o rezoluție adoptată la cea de-a IV-a Conferința Ministerială privind politicile mass-media (Praga, decembrie 1994), statele europene s-au angajat să adopte măsuri care să permită difuziunilor serviciilor publice să facă față sfidărilor, inclusiv celor tehnice și economice, ale acestui sfârșit de secol. În același timp, se studiază condițiile practicării jurnalismului într-o democrație, în vederea asigurării ca jurnaliștii să-și exercite deplin meseria, respectând, în același timp, alte drepturi și interese legitime.

Această analiză se realizează și din perspectiva amenințărilor comerciale din domeniul mass-media la adresa considerațiilor etice ce decurg din practicarea jurnalismului. S-a analizat și problema presiunilor politice asupra exercitării libertății jurnalistice, sub pretextul aplicării unor practici și comportamente responsabile.

2.2.6. Democrația locală

„Consiliul Europei este, prin excelență, instituția politică europeană în măsura să adune laolaltă, pe picior de egalitate și în structuri permanente, democrațiile europene eliberate de opresiunea comunistă. Adeziunea acestora la Consiliul Europei este un element central al construcției europene fondate pe valorile organizației noastre. Noi, șefii de stat și de guvern, decidem să aprobăm, în principiu, crearea unui organism consultativ, care să reprezinte de o manieră autentică atât colectivitățile locale, cât și cele regionale din Europa”¹.

¹ *Declarația finală a Reuniunii la nivel înalt de la Viena, din octombrie 1993*

În acest fel, se deschidea calea spre o reformă a Conferinței Permanente a Puterilor Locale și Regionale din Europa, transformând-o în Congres, organism al Consiliului Europei, figurând în structura organizației alături de Adunarea Parlamentară și de Comitetul de Miniștri. Printr-o rezoluție statutară a Comitetului de Miniștri, se concretiza această tendință de consolidare a rolului pe care puterile locale și regionale îl joacă de mai bine de patruzeci de ani în cadrul organizației.

Trebuie menționat, în acest context, că încă din 1957, a fost creată Conferința Europeană a Puterilor Locale, devenită, în 1983, Conferința Permanentă a Puterilor Locale și Regionale din Europa.

Actualul Congres al Puterilor Locale și Regionale din Europa (CPLRE) se ocupă de toate problemele care prezintă interes pentru colectivitățile locale: autonomia locală și regională, politica urbană și rurală, mediul înconjurător, învățământul, cultura și sănătatea.

Congresul a inițiat mai multe convenții fundamentale în domeniu, cum ar fi Carta Europeană a Autonomiei Locale, care stabilește principiile constituționale și juridice ale autonomiei colectivităților teritoriale. Carta a fost, ulterior, completată, prefigurându-se o Cartă Europeană a Autonomiei Regionale.

La aceasta se adaugă două convenții: Convenția Europeană privind Participarea Străinilor la Viața Publică la Nivel Local și Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare, precum și două texte care nu au regim de convenție: Carta Urbană Europeană și Carta privind Participarea Tineretului la Viața Municipală și Regională.

Congresul Puterilor Locale și Regionale din Europa oferă, în același timp, sprijin noilor democrații, prin participarea la Programul pentru Dezvoltarea Democrației Locale și prin intermediul Rețelei Europene de Centre de Formare pentru Colectivitățile Teritoriale.

Consiliul Europei a contribuit, totodată, la toate inițiativele vizând crearea instrumentelor practice de cooperare locală și regională transfrontalieră, respectiv, Convenția-cadru privind cooperarea transfrontalieră.

Prin acest document, se încurajează crearea organismelor locale și regionale de cooperare transfrontalieră, a euroregiunilor. Astfel,

de la Cercul Arctic până la Peninsula Iberică, de la Oceanul Atlantic și până la Marea Neagră, prin „dezvoltarea aranjamentelor de cooperare transfrontalieră, precum Euroregiunea Alpi-Adriatică și Euroregiunea Carpatică sau Dunărea de Jos și Prutul de Sus, cetățenii Europei vor depăși moștenirea grea și neîncrederea trecutului“.

Desigur, optimismul exagerat nu poate, nici pe departe, estompa substanța rezervelor care încă mai există față de asemenea proiecte.

2.3. Drepturile omului izvorâte din dreptul constituțional

2.3.1. Unele considerații asupra conexiunii dintre sistemul constituțional al României și drepturile omului

Prevederile Constituției României cuprind, în esență, reglementări cu caracter general, ce pot fi sistematizate, funcție de:

- trăsăturile fundamentale ale statului;
- sistemul politic al României;
- cetățenii români și românii aflați în străinătate;
- statul român și relațiile internaționale.

Atributele fundamentale ale statului român definite de Constituție sunt deosebit de importante, deoarece desemnează valorile de securitate națională exprimate prin:

- suveranitatea națională, care aparține poporului, și independența țării;
- unitatea și indivizibilitatea statului român;
- caracterul de stat național unitar;
- forma republicană de guvernământ;
- România este un stat de drept, stat democratic și social.

Caracteristicile statului sunt exprimate prin tezele potrivit cărora România este:

Atribute

SECURITATE NAȚIONALĂ

SIGURANȚĂ NAȚIONALĂ

înseamnă menținerea și manifestarea

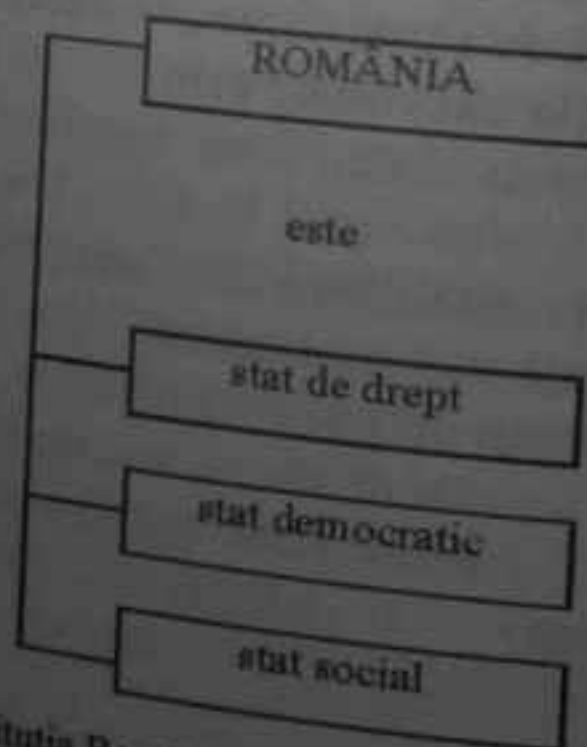
ATRIBUTELOR FUNDAMENTALE
EXISTENȚIALE ALE STATULUIapărate de orice pericole ce le-ar putea afecta existența
(știrbi sau suprima)

ROMÂNIA

este

STAT NAȚIONAL, SUVERAN, UNITAR,
INDEPENDENT ȘI INDIVIZIBIL

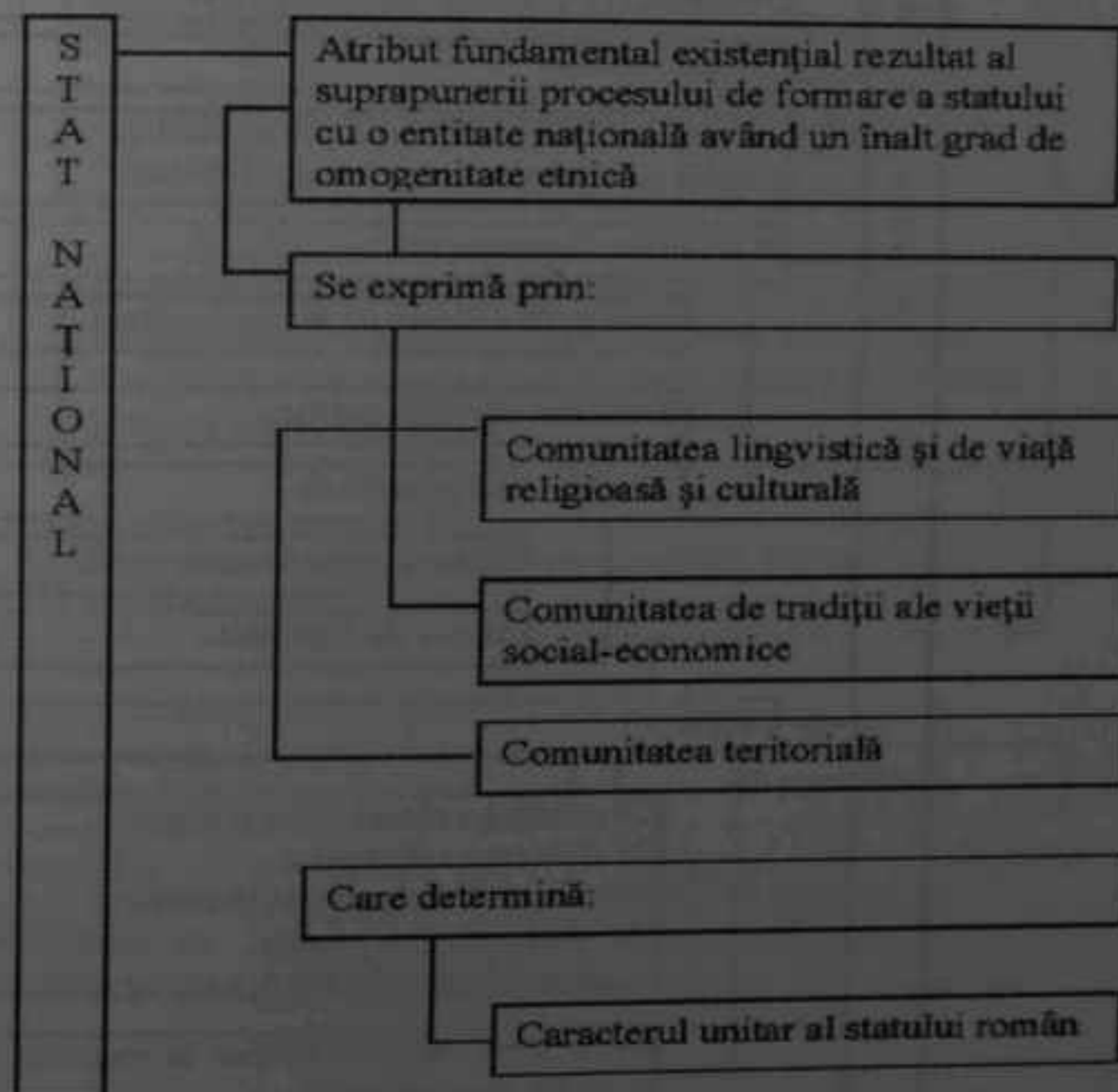
Caracteristici

Calitățile atributelor fundamentale existențiale ale statului
român, care definesc personalitatea acestuia, rezultă din
principiul constituțional care stipulează că:

(Constituția României, art. 1, alin. 3)

Stat național

"România este stat național (...)"
(Constituția României, art. 1)

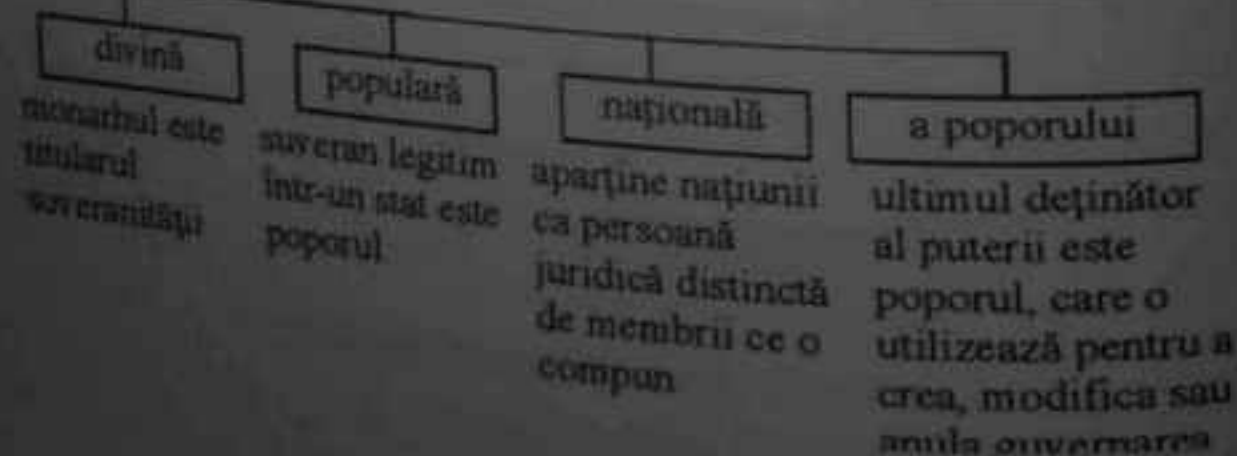
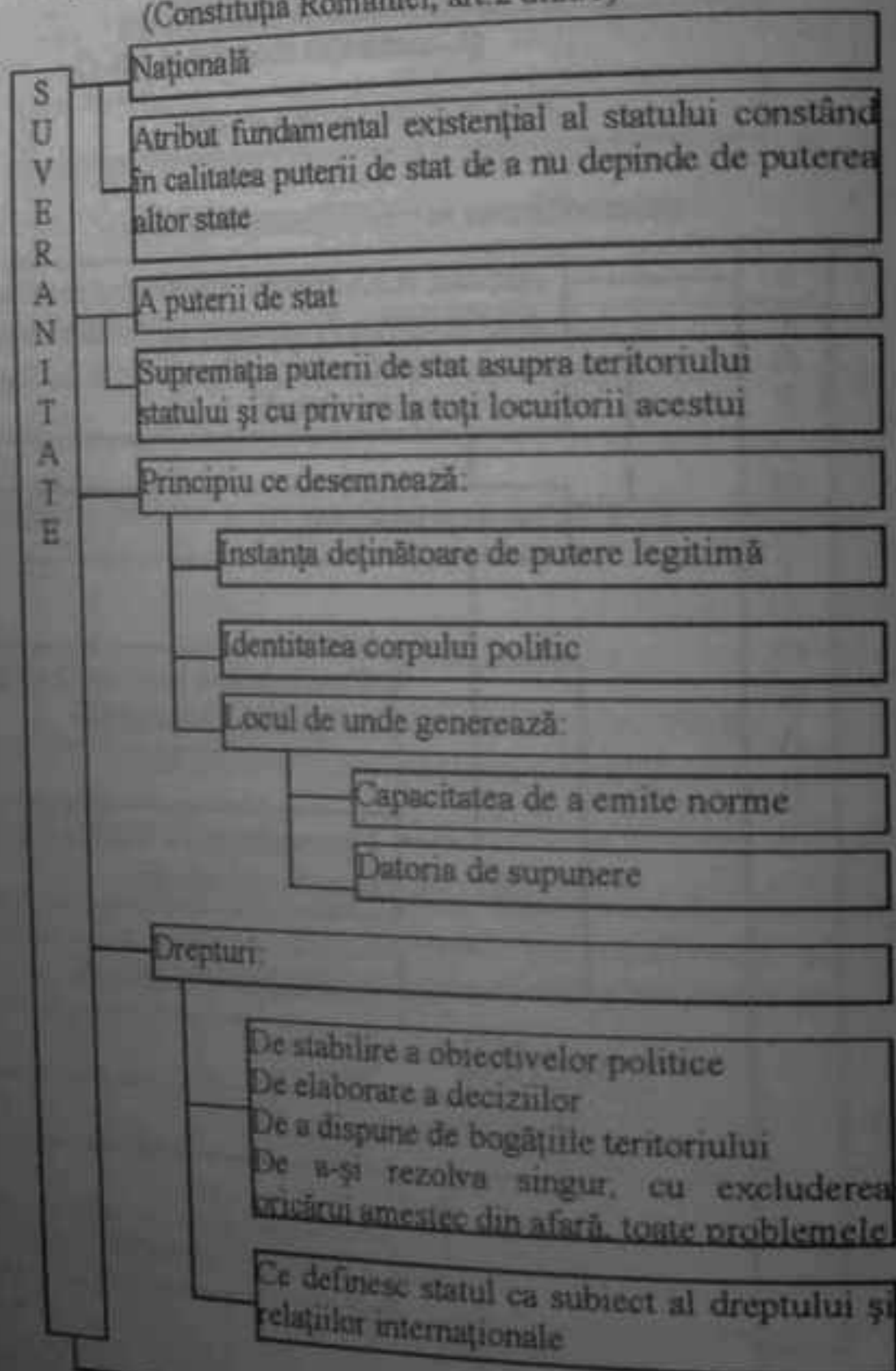
Stat suveran

"România este stat (...) suveran (...)"

(Constituția României, art. 1 alin. 1)

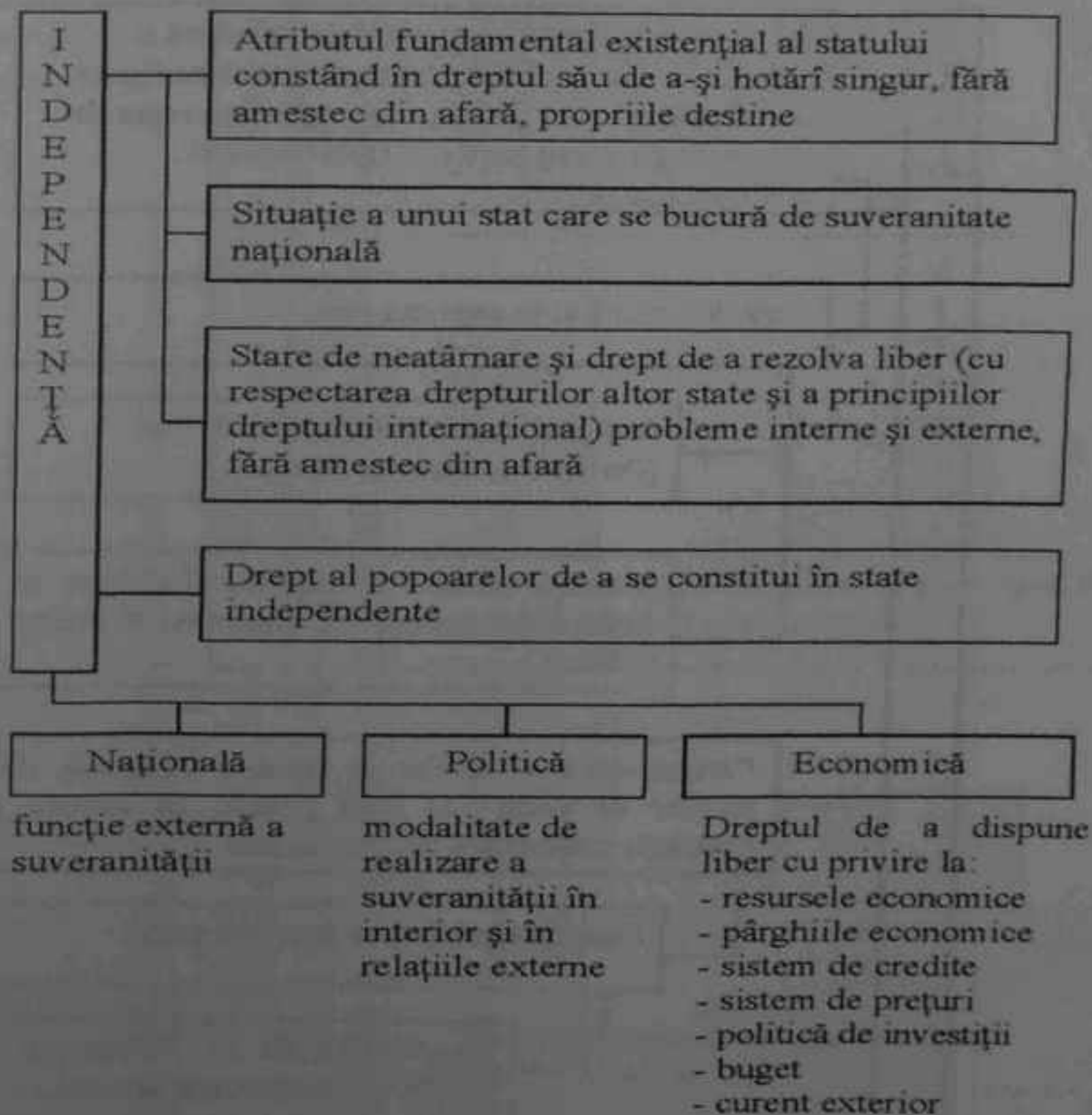
"Suveranitatea națională aparține poporului român"

(Constituția României, art. 2 alin. 1)

Stat independent

“România este stat (...) independent (...)”
(Constituția României, art. 1)

Stat unitar

"România este stat (...) unitar (...)"
(Constituția României, art. 1)

S
T
A
T

U
N
I
T
A
R

Atribut fundamental existențial de structură a statului care se exprimă prin existența unei sigure uniuni statale, care dispune de organe supreme de stat unice pe întreg teritoriul (guvernare și administrație unice)

Care determină și se exprimă prin:

Sistemul unitar al organelor de stat
(Parlament, Guvern, Justiție)

Sistemul unitar și organic încheșat al instituțiilor de apărare, siguranță și ordine publică

Caracteristică a statului ce trebuie înțeleasă, din punctul de vedere al legii penale, ca unitate a structurii teritoriale a statului român

Care determină și se exprimă prin:

Caracterul indivizibil al statului român și a teritoriului acestuia

Stat indivizibil

"România este stat (...) indivizibil (...)"
(Constituția României, art. 1)

S
T
A
T

I
N
D
I
V
I
Z
I
B
I
L

Atribut fundamental existențial care semnifică faptul că statul, teritoriul și populația cu privire la care se exercită suveranitatea și supremația puterii sale, nu pot fi divizate, ori desprinse într-un alt mod de unitatea statal - națională

Calitate a teritoriului unui stat de a nu putea fi împărțit, ca expresie a suveranității sale

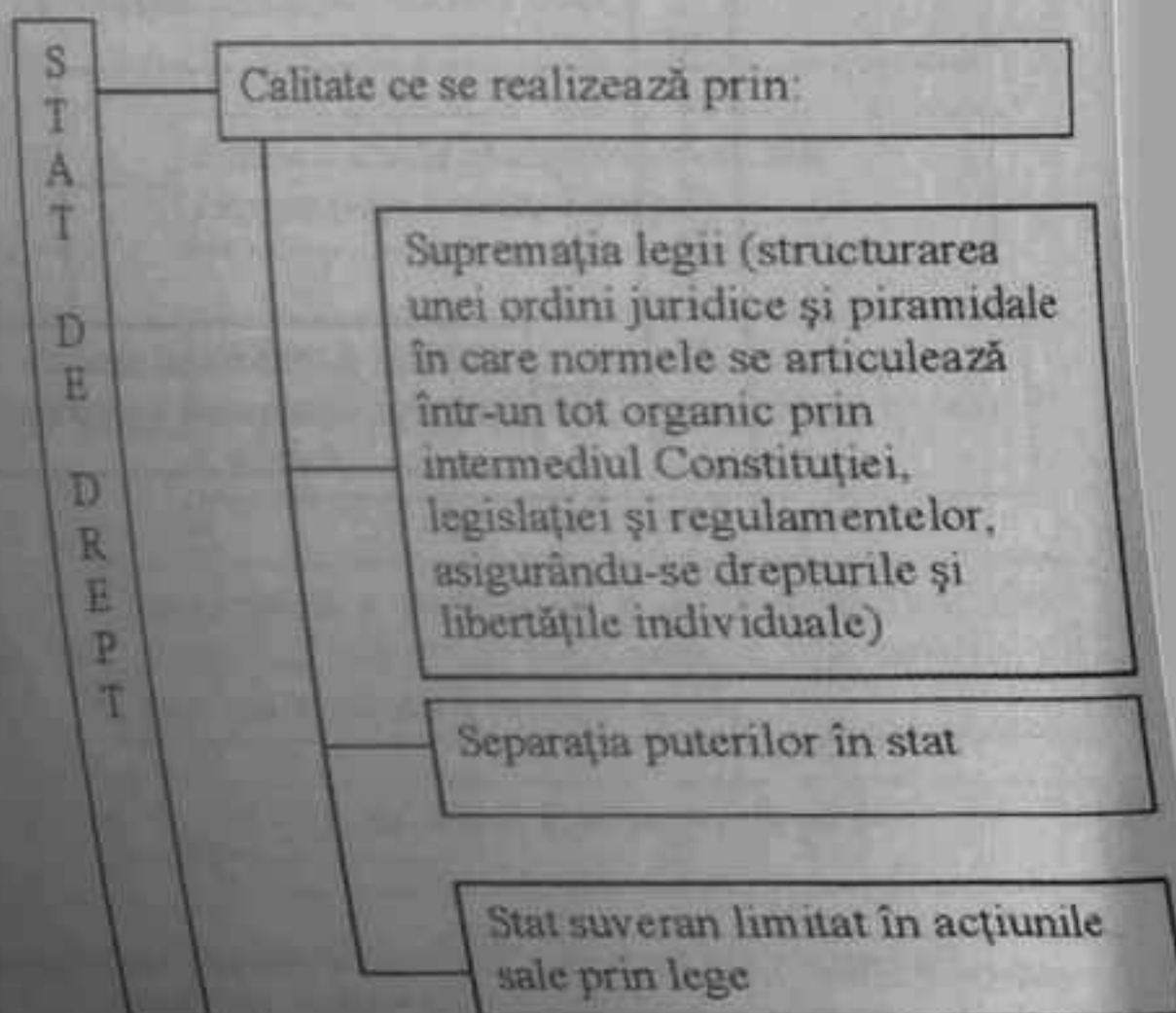
Relații cu alți termeni: "Inalienabilitatea teritoriului României"
(Constituția României, art. 3)

Constituția statuează în articolul 1 alin. 3 că **"România este stat de drept, democratic și social"**, iar dintre obiectivele Strategiei de securitate națională figurează **"Garantarea ordinii constituționale, consolidarea statului de drept și a mecanismelor democratice de funcționare"**.

Statul de drept are un mecanism complex, fiind definit de existența supremației legii, separația puterilor în stat, accesul liber în justiție, de valorificarea la dimensiunile reale a drepturilor și libertăților cetățenești și, în fine, de realizarea echilibrului, colaborării și controlului reciproc al puterilor publice (autoritățile publice).

Stat de drept

"România este stat de drept (...)"
(Constituția România, art. 1 alin.3)

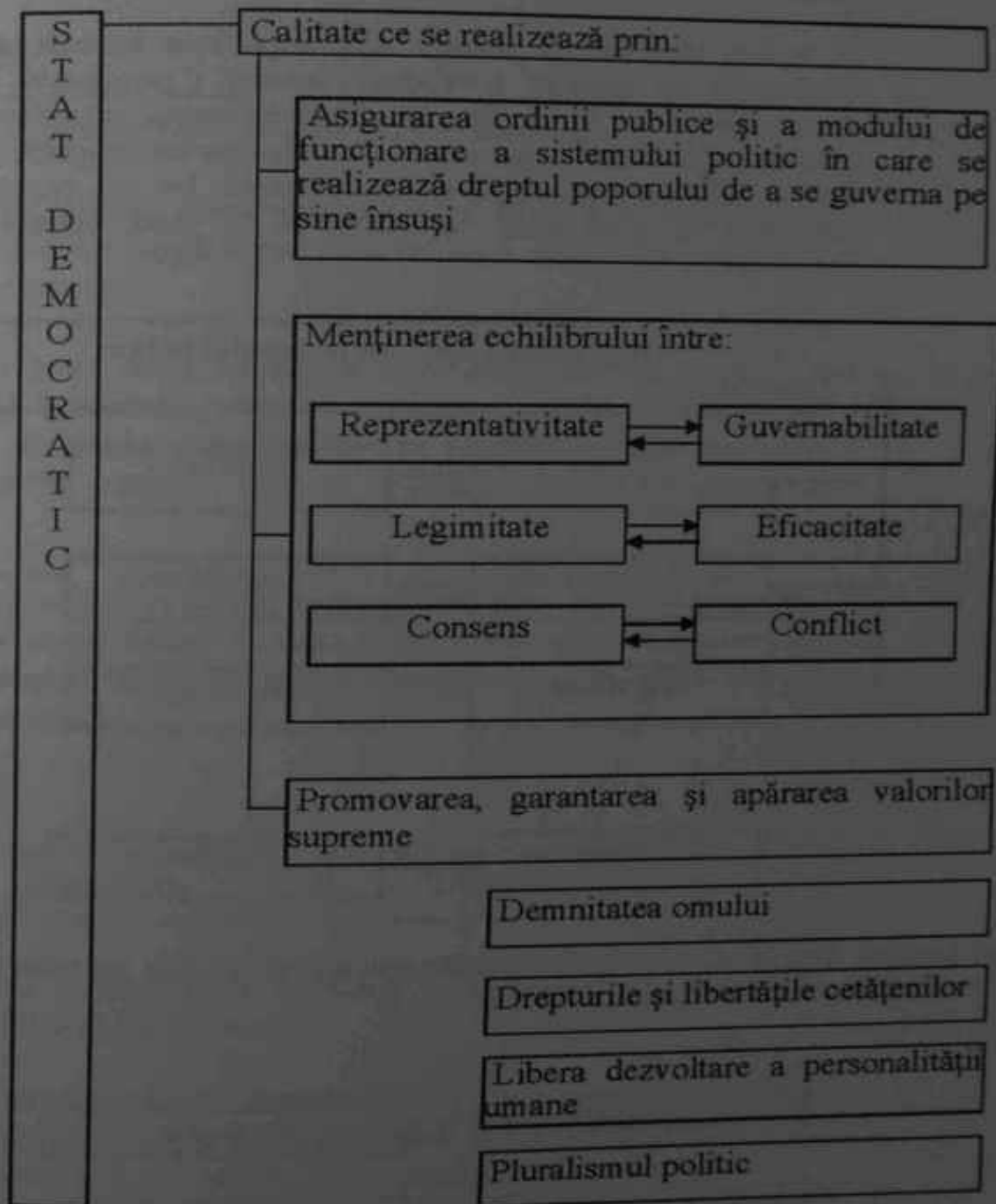

Caracterul democratic al statului relevă că autoritățile publice se întemeiază pe voința poporului, exprimată prin alegeri libere și corecte, implicând existența unui sistem pluralist.

Caracterul democratic al statului și statul de drept se implică și se presupun reciproc, trăsături care se pot regăsi acolo unde echilibrul puterilor este realizat și unde supremația Constituției este asigurată.

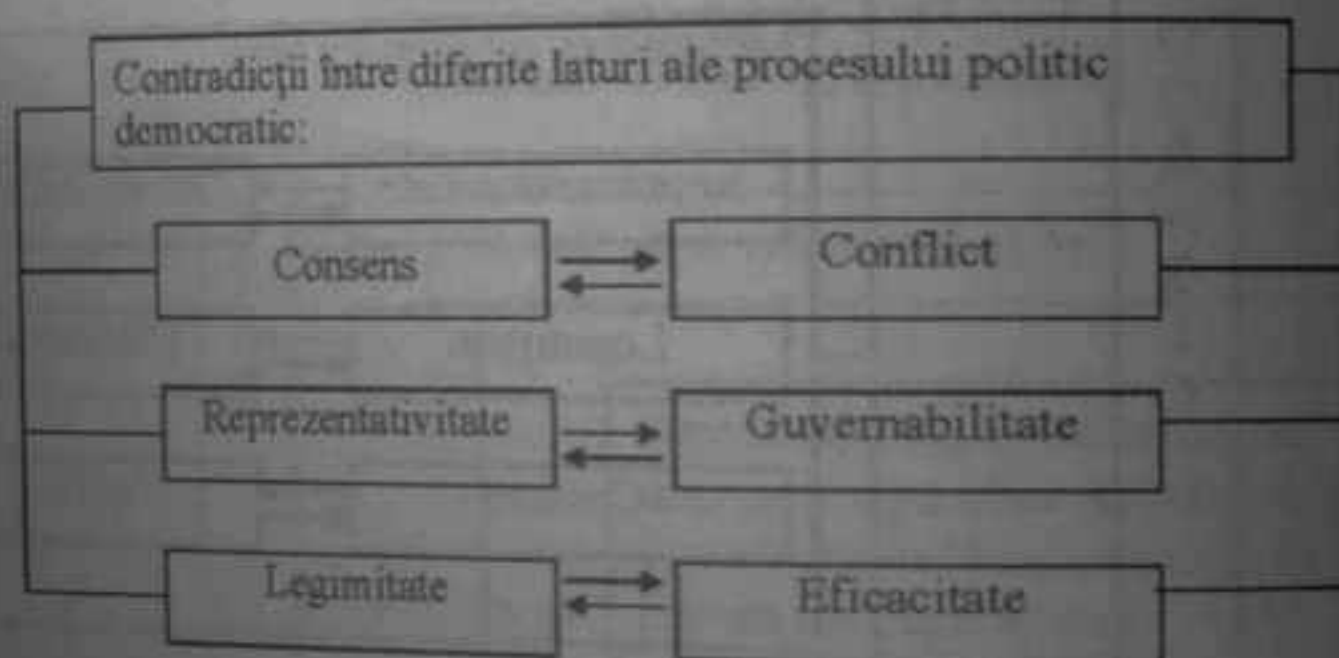
Stat democratic

"România este stat (...) democratic (...)"
(Constituția României, art.1 alin.3)

Sistemele democratice sunt preferabile fiindcă în raport cu alte sisteme de guvernare se întemeiază pe un maxim de consens și pe un minim de constrângere.

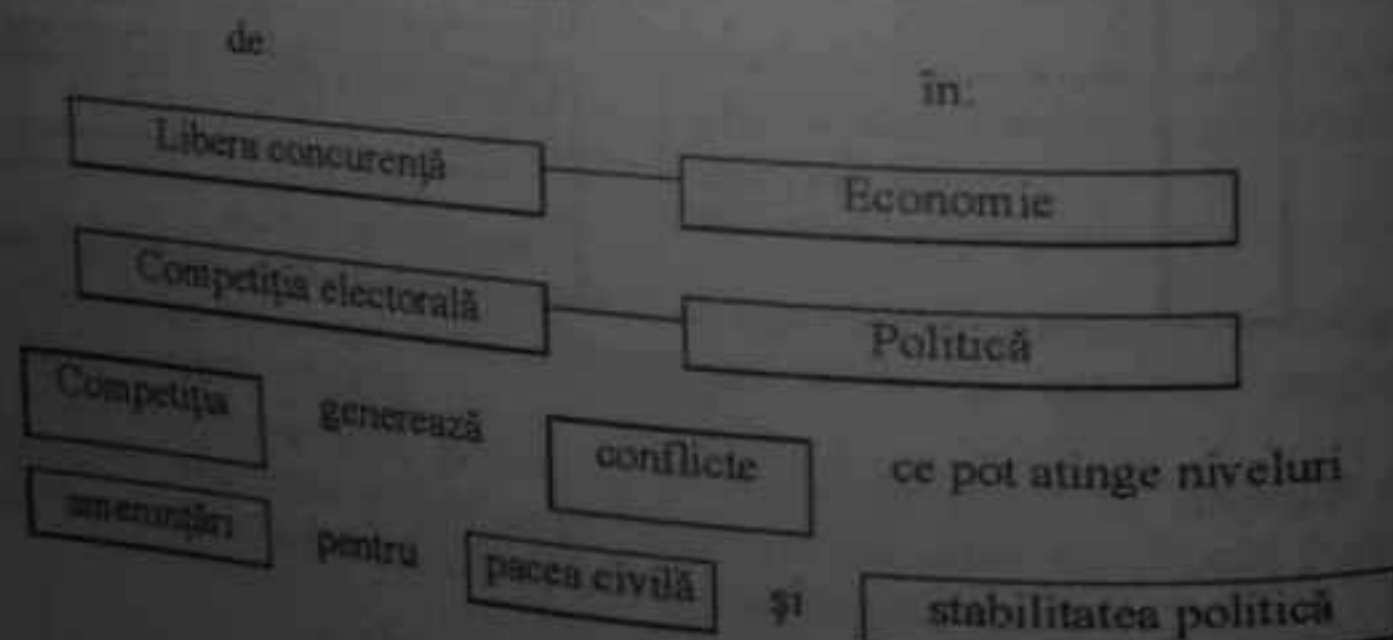
În același timp, aceste sisteme sunt imperfecte întrucât sunt confruntate cu anumite contradicții interne ("paradoxuri ale democrației" - R. Dahl), datorită cărora în corpul societății se nasc tensiuni, ce nu se pot rezolva întotdeauna cu ușurință, sau duc la slăbirea democrațiilor, la înlocuirea lor cu regimuri autoritare. În acest sens, se manifestă în mod normal și permanent:

Tensiunea

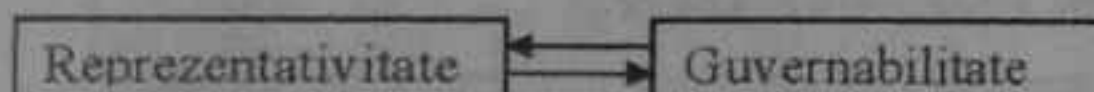

se produce datorită faptului că democrația, prin natura sa, este un sistem de competiție pentru putere instituționalizat

În aceste condiții, consensul trebuie realizat prin voința de cooperare între factorii politici, toleranță din partea opoziției politice, civilitatea forțelor politice.

Raporturile:

Democrațiile resping concentrarea puterii în mâinile unui grup și militează pentru o largă reprezentativitate a curentelor politice în rândurile populației.

Pentru a fi însă stabil, un regim democratic trebuie condus cu fermitate și hotărâre, guvernul trebuie să răspundă nu numai intereselor diverselor forțe politice ce reprezintă populația, ci și celor aflate în conflict, sau să se ridice deasupra intereselor mărunte.

Remedii: corecturi în planul reprezentativității prin restrângerea, prin lege, a fragmentării forțelor politice, deoarece fragmentarea determină parlamente slabe și guverne de coaliție cu capacitate de guvernare scăzută.

Raporturile:

O guvernare pentru a fi legitimă și stabilă are nevoie de consimțământul celor guvernați.

Stabilitatea unei guvernări democratice depinde de performanțele guvernării, adică de capacitatea rezolvării problemelor economice și sociale, precum și de înfăptuirea justiției și a stării de ordine.

Încercând să fie eficienți, guvernanții ar putea să aplice politici nepopulare care vor duce la pierderea consimțământului maselor. Invers, guvernul care promovează politici pe placul populației (orientare populistă) ar putea să nu fie eficace economic și, astfel, prin măsurile luate, să amenințe viitorul unui regim democratic.

Stat social

"România este stat (...) social (...)"
(Constituția României, art. 1 alin. 3)

S
T
A
T

S
O
C
I
A
L

Calitate ce se realizează prin:

Capacitate și rol de a satisface nevoile populației

Politică de securitate socială (intervenție în vederea satisfacerii nevoilor fundamentale ale cetățenilor)

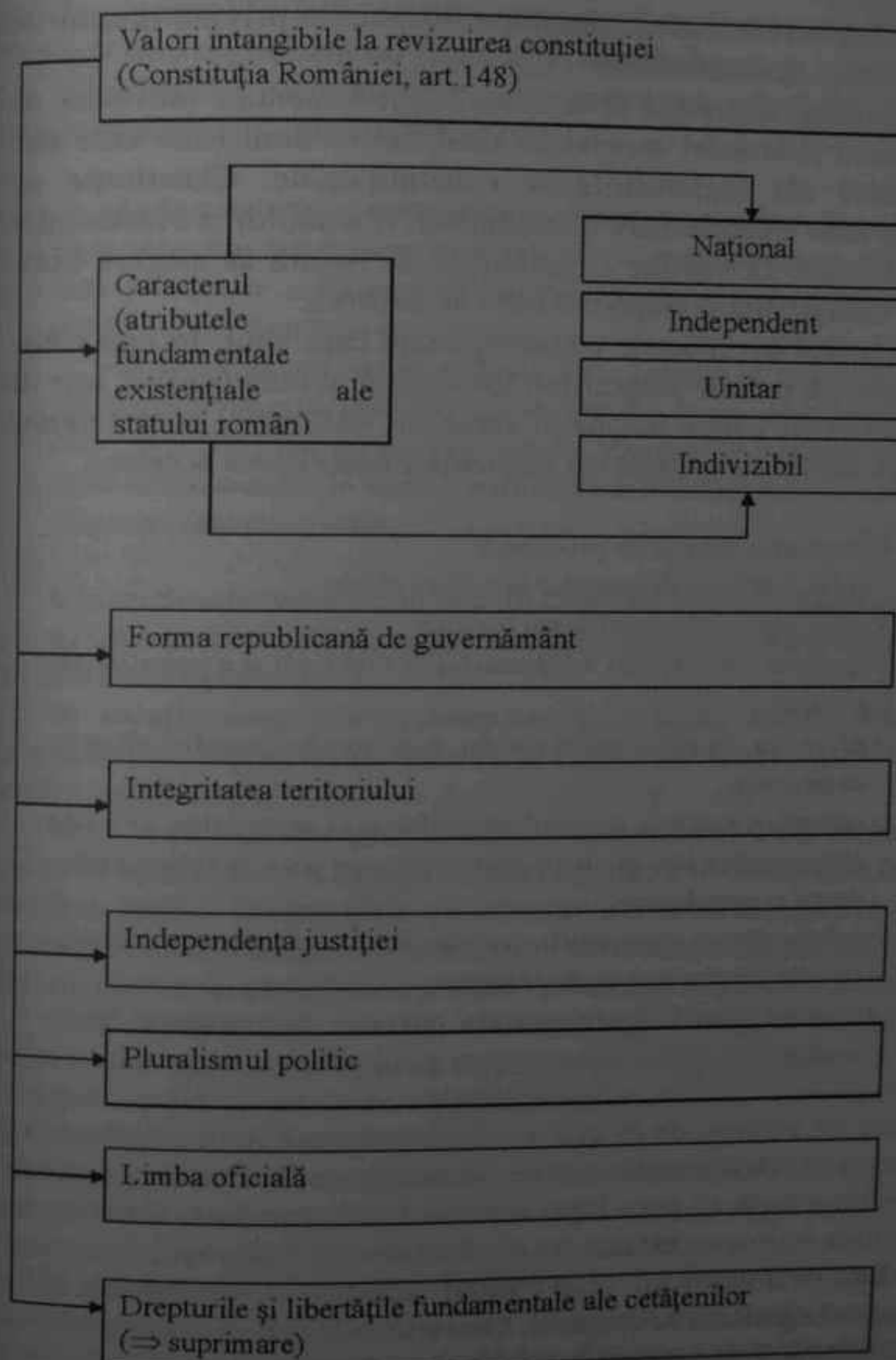
Care urmărește:

Garantarea unui venit minim la un număr cât mai mare de persoane și familii

Realizarea unor servicii de asistență și securitate socială (săraci, bolnavi, șomeri, bătrâni)

Asigurarea unor standarde de viață decentă pentru cetățenii neajutorați

Economie socială de piață
în doctrina germană se traduce prin:
"Concurență atât cât este posibil,
planificare atât cât este necesar"

2.3.2. Prevederi ale Constituției României privind drepturile și libertățile fundamentale

Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale prevăzute de Constituția României reprezintă unul dintre domeniile cele mai importante ale reglementărilor constituționale. Constituția nu prevede doar o proclamare a drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale, ci conține și garanțiile de natură să asigure exercitarea neîngrădită și respectul ferm al acestora.

Analizând prevederile constituționale care sunt, în egală măsură, aplicate tuturor drepturilor, libertăților și îndatoririlor, este de remarcat că ele conțin dispoziții esențiale, definitorii pentru modul în care Constituția garantează cetățenilor exercitarea acestora.

Constituția României proclamă:

- universalitatea drepturilor și a libertăților;
- principiul neretroactivității legilor;
- egalitatea în drepturi a cetățenilor în fața legii și a autorităților publice;
- protecția, de către statul român, a cetățenilor români aflați în străinătate;
- cetățenia română, regimul străinilor și al apatrizilor, cu toate consecințele lor, inclusiv problemele pe care le ridică extradarea și expulzarea;
- relația dintre dispozițiile constituționale și tratatele internaționale asupra drepturilor omului;
- accesul liber la justiție pentru apărarea drepturilor și libertăților.

Este de reținut, de la început, idea universalității, în sensul că toți cetățenii țării beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituție și prin legi, acestea fiind, totodata, corelate cu obligațiile corespunzătoare.

Ideea de universalitate se coroborează însă, la rândul său, și cu principiul egalității în drepturi, care statornicește egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, fără privilegii și discriminări.

În această privință, este de remarcat principiul constituțional, potrivit căruia „**nimeni nu este mai presus de lege**”.

Dispozițiile esențiale ale Constituției se referă la tratatele internaționale privind drepturile omului.

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu *Declarația universală a drepturilor omului*, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanță între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau alte legi interne conțin dispoziții mai favorabile.

Din analiza textelor citate rezultă că acestea privesc două aspecte:

a) interpretarea dispozițiilor constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor;

b) soluționarea eventualelor neconcordanțe între pactele și tratatele internaționale referitoare la drepturile omului și la dispozițiile legislative interne.

În ceea ce privește primul aspect, este de semnalat că se consacră în mod expres teza supremației dreptului internațional față de dreptul intern. Dispozițiile constituționale urmează să fie interpretate în concordanță cu *Declarația universală a drepturilor omului*, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

Deși această idee este, fără îndoială, generoasă și dă expresie principiilor noi care trebuie să călăuzească statul de drept, referirea potrivit căreia dispozițiile constituționale „vor fi interpretate și aplicate” poate suscita totuși unele semne de întrebare.

Dacă este de înțeles că textele constituționale pot fi interpretate „în spiritul” documentelor internaționale, este mai greu de văzut cum vor fi „aplicate” în concordanță cu acestea.

În ceea ce privește cea de-a doua problemă, a neconcordanței între tratate și reglementările interne, în Constituție este consacrată prioritatea reglementărilor internaționale față de cele cu caracter național.

2.3.3. Categoriile de drepturi și libertăți fundamentale ale cetățenilor consacrate de Constituția României

Constituția se ocupă de enunțarea propriu-zisă a drepturilor și libertăților fundamentale, pe parcursul a treizeci și două de articole. Fiecare dintre aceste articole tratează un drept distinct.

Încercând să sistematizăm multitudinea de drepturi și libertăți pe care le consacră Constituția României, apreciem că acestea ar putea fi subsumate celor două mari diviziuni ale drepturilor omului consacrate de cele două Pacte adoptate de Organizația Națiunilor Unite, în 1966, și anume: drepturile civile și politice și drepturile economice și sociale.

Drepturile civile și politice:

- (1) dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică;
- (2) libertatea individuală;
- (3) dreptul la apărare;
- (4) libera circulație;
- (5) dreptul la viață intimă;
- (6) inviolabilitatea domiciliului;
- (7) secretul corespondenței;
- (8) libertatea conștiinței;
- (9) libertatea de exprimare;
- (10) dreptul la informație;
- (11) dreptul la învățatură;
- (12) dreptul la vot;
- (13) dreptul de a fi ales;
- (14) libertatea întrunirilor;
- (15) dreptul de asociere;
- (16) interzicerea muncii forțate;
- (17) dreptul de petiționare;
- (18) dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, la recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

Drepturilor economice și sociale:

- (1) dreptul la muncă și la protecție socială;
- (2) dreptul la ocrotirea sănătății;
- (3) dreptul la greva;
- (4) protecția proprietății private;
- (5) dreptul la moștenire;
- (6) dreptul la protecție socială, protecția copiilor și a tinerilor,
- (7) protecția persoanelor handicapate.

În ceea ce privește drepturile din prima categorie – drepturile civile și politice –, ele vizează două mari idei: drepturile legate organic de persoana omului (drepturile civile) și drepturile ce vizează participarea sa la viața politică (drepturile politice).

Drepturile civile propriu-zise sunt: dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică și libertatea individuală.

O serie de drepturi apar ca o consecință firească a dreptului la viață și a libertății persoanei, ca, de pildă, libera circulație, inviolabilitatea domiciliului, secretul corespondenței. Unele drepturi privesc protecția acestui drept pe planul judiciar (cum este cazul dreptului la apărare), altele se referă la viața particulară a persoanei, la raportarea libertății individuale față de mediul în care trăiește, prin recunoașterea dreptului de a cunoaște informații de interes public. Alte drepturi vizează împlinirea unor deziderate firești de autoperfecționare, cum este cazul dreptului la învățatură.

Drepturi politice propriu-zise sunt: dreptul de vot, dreptul de a fi ales, dreptul întrunirilor, dreptul de asociere etc.

În legatura cu drepturile din această categorie, sunt de subliniat elementele de noutate pe care le consacra art. 23 din Constituție în ceea ce privește libertatea individuală.

Art. 23, Constituția României – Libertatea individuală:

- (1) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.
- (2) Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.

- (3) Reținerea nu poate depăși douăzeci și patru de ore.
- (4) Arestarea preventivă se dispune numai de judecător și numai în cursul procesului penal.
- (5) În cursul urmăririi penale, arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult treizeci de zile și se poate prelungi cu câte cel mult treizeci de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de o sută optzeci de zile.
- (6) În faza de judecată instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic, și nu mai târziu de șaizeci de zile, legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună de îndată punerea în libertate a inculpatului, dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanța constată că nu există temeiuri noi care să justifice menținerea privării de libertate.
- (7) Încheierile instanței privind măsura arestării preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute de lege.
- (8) Celui reținut sau arestat i se aduc la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau cele ale arestării, iar învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezența unui avocat ales sau numit din oficiu.
- (9) Punerea în libertate a celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum și în alte situații prevăzute de lege.
- (10) Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cautiune.
- (11) Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.
- (12) Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii.
- (13) Sancțiunea privativa de libertate nu poate fi decât de natură penală.

În legătură cu libertatea individuală, sunt prevăzute și modalitățile în care aceasta poate fi limitată. Astfel, arestarea preventivă

se poate face numai în temeiul unui mandat emis de judecător și numai în cursul procesului penal.

De asemenea, persoanei reținute trebuie să i se aducă de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării. Persoana arestată preventiv are dreptul de a solicita punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cautiune. În sfârșit, principiul prezumției de nevinovație, potrivit căruia, până la rămânerea definitivă a unei hotărâri judecătorești de condamnare, o persoană este considerată nevinovată.

Toate aceste prevederi sunt de natură a garanta drepturile individuale ale cetățenilor, împotriva oricărui abuz sau arbitrar.

Ele sunt de natură a conferi ideii statului de drept o dimensiune cât se poate de reală și de concretă, deoarece prin legi speciale subsecvente Constituției sunt incriminate ca infracțiuni diferitele fapte care aduc atingere drepturilor și libertăților fundamentale din partea unor autorități chemate tocmai să respecte ordinea.

Sanționarea faptelor care aduc atingere drepturilor și libertăților fundamentale

Art. 189 – Lipsirea de libertate în mod ilegal:

„Lipsirea de libertate a unei persoane în mod ilegal se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani.

În cazul în care fapta este săvârșită prin simularea de calități oficiale, prin răpire, de o persoană înarmată, de două sau mai multe persoane împreună sau dacă în schimbul eliberării se cere un folos material sau orice alt avantaj, precum și în cazul în care victima este minoră sau este supusă unor suferințe ori sănătatea sau viața îi este pusă în pericol, pedeapsa este închisoarea de la 7 la 15 ani.

Cu pedeapsa închisorii de la 7 la 15 ani se sancționează și lipsirea de libertate a unei persoane săvârșită în scopul de a o obliga la practicarea prostituției.

Dacă pentru eliberarea persoanei se cere, în orice mod, ca statul, o persoană juridică, o organizație internațională interguvernamentală sau un grup de persoane să îndeplinească sau să nu

îndeplinească un anumit act, pedeapsa este închisoarea de la 7 la 18 ani.

Dacă faptele prevăzute la alin. 1-4 se săvârşesc de către o persoană care face parte dintr-un grup organizat, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 15 ani, în cazul alin. 1, închisoarea de la 7 la 18 ani, în cazul alin. 2 şi 3, închisoarea de la 10 la 20 de ani, în cazul alin. 4.

Dacă fapta a avut ca urmare moartea sau sinuciderea victimei, pedeapsa este închisoarea de la 15 la 25 de ani.

Tentativa faptelor prevăzute la alin. 1-4 se pedepseşte.

Constituie tentativă şi producerea sau procurarea mijloacelor, a instrumentelor sau luarea de măsuri în vederea comiterii faptei prevăzute la alin. 4.”

Art. 190 – Sclavia

„Punerea sau ţinerea unei persoane în stare de sclavie, precum şi traficul de sclavi, se pedepesc cu închisoare de la 3 la 10 ani şi interzicerea unor drepturi.

Tentativa se pedepseşte.”

Art. 191 – Supunerea la munca forţată sau obligatorie:

„Fapta de a supune o persoană, în alte cazuri decât cele prevăzute de dispoziţiile legale, la prestarea unei munci contra voinţei sale sau la o muncă obligatorie, se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.”

Art. 192 – Violarea de domiciliu:

„(1) Patrunderea fără drept, în orice mod, într-o locuinţă, încăpere, dependinţă sau loc împrejmuit ţinând de acestea, fără consimţământul persoanei care le foloseşte, sau refuzul de a le părăsi la cererea acesteia, se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 4 ani.

(2) În cazul în care fapta se săvârşeşte de o persoană înarmată, de două sau mai multe persoane împreună, în timpul nopţii sau prin folosire de calităţi mincinoase, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani.

(3) Pentru fapta prevăzută în alin. 1, acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. Împăcarea părților înlătură răspunderea penală.“

Art. 193 – Amenințarea:

„Fapta de a amenința o persoană cu săvârșirea unei infracțiuni sau a unei fapte pagubitoare îndreptate împotriva ei, a soțului ori a unei rude apropiate, dacă este de natură să o alarmeze, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă, fără ca pedeapsa aplicată să poată depăși sancțiunea prevăzută de lege pentru infracțiunea care a format obiectul amenințării.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părților înlătură răspunderea penală.“

Art. 194 – Șantajul:

„Constrângerea unei persoane, prin violență sau amenințare, să dea, să facă, să nu facă sau să sufere ceva, dacă fapta este comisă spre a dobândi în mod injust un folos, pentru sine sau pentru altul, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani. Când constrângerea constă în amenințarea cu darea în vileag a unei fapte reale sau imaginare, compromițătoare pentru persoana amenințată, pentru soțul acesteia sau pentru o rudă apropiată, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani.“

Art. 195 – Violarea secretului corespondenței:

„Deschiderea unei corespondențe adresate altuia ori interceptarea unei convorbiri sau comunicări efectuate prin telefon, telegraf sau prin alte mijloace de transmitere la distanță, fără drept, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.

Cu aceeași pedeapsă se sancționează sustragerea, distrugerea sau reținerea unei corespondențe, precum și divulgarea conținutului unei corespondențe, chiar atunci când a fost trimisă deschisă sau a fost deschisă din greșală, ori divulgarea conținutului unei convorbiri sau comunicări interceptate, chiar în cazul

în care făptuitorul a luat cunoștința de acesta din greșeală sau din întâmplare.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. Împăcarea părților înlătură răspunderea penală."

Art. 196 – Divulgarea secretului profesional:

„Divulgarea, fără drept, a unor date, de către acela căruia i-au fost încredințate, sau de care a luat cunoștința în virtutea profesiei ori funcției, dacă fapta este de natură a aduce prejudicii unei persoane, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. Împăcarea părților înlătură răspunderea penală."

În legătură cu drepturile civile, remarcăm valoarea prevederilor privind libera circulație în țară și în străinătate – o noutate pentru sistemul nostru constituțional. Această libertate reprezintă o cucerire a Revoluției din decembrie 1989, știut fiind că, în trecut, dreptul de circulație peste hotare era supus unor numeroase restricții.

Elemente noi sunt aduse și în ceea ce privește viața intimă, familială și privată. Se îndeplinește, astfel, un deziderat al constituțiilor moderne actuale, care fac din protecția vieții intime un element esențial, decurgând din respectul personalității.

Situațiile în care se poate deroga de la inviolabilitatea domiciliului sunt precis enumerate, nefiind admise pătrunderea sau rămânerea în domiciliul unei persoane în alte situații decât cele prevăzute de lege (executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești, înlăturarea unei primejdii, apărarea siguranței naționale, prevenirea răspândirii unei epidemii).

În legătură cu dreptul la învățătură, subliniem valoarea prevederilor de la art. 32, alin. 5 din Constituție, potrivit cărora „învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii“, precum și a prevederii de la

punctul 6 al aceluiași articol, prin care se garantează autonomia universitară.

Cât privește **dreptul de petiționare**, sunt relevante posibilitățile inedite pe care le oferă textul constituțional al art. 51. În condițiile acestuia, persoanele vătămate într-un drept al lor de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, au dreptul să se adreseze instanțelor judecătorești pentru a obține recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

În legătură cu aspectele politice ale exercitării drepturilor cetățenești, subliniem importanța prevederilor legate de **libertatea întrunirilor și dreptul de asociere**.

Cu privire la dreptul de asociere, trebuie observat că, potrivit Constituției, partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.

O asemenea prevedere se corelează cu dispozițiile Legii siguranței naționale nr. 51/1991, care interzic activitățile de natură a pune în pericol cuceririle statului de drept, principiile pluralismului politic, precum și orice acțiuni de sorginte totalitaristă, fascistă sau comunistă.

în care faptuitorul a luat cunoștință de acesta din greșeală sau din întâmplare.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. Împăcarea părților înlătură răspunderea penală."

Art. 196 – Divulgarea secretului profesional:

„Divulgarea, fără drept, a unor date, de către acela căruia i-au fost încredințate, sau de care a luat cunoștință în virtutea profesiei ori funcției, dacă fapta este de natură a aduce prejudicii unei persoane, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. Împăcarea părților înlătură răspunderea penală."

În legătură cu drepturile civile, remarcăm valoarea prevederilor privind libera circulație în țară și în străinătate – o noutate pentru sistemul nostru constituțional. Această libertate reprezintă o cucerire a Revoluției din decembrie 1989, știut fiind că, în trecut, dreptul de circulație peste hotare era supus unor numeroase restricții.

Elemente noi sunt aduse și în ceea ce privește viața intimă, familială și privată. Se înlătură, astfel, un deziderat al constituțiilor moderne actuale, care fac din protecția vieții intime un element esențial, decurgând din respectul personalității.

Situațiile în care se poate deroga de la inviolabilitatea domiciliului sunt precis enumerate, nefiind admise pătrunderea sau rămânerea în domiciliul unei persoane în alte situații decât cele prevăzute de lege (executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești, înlăturarea unei primejdii, apărarea siguranței naționale, prevenirea răspândirii unei epidemii).

În legătură cu dreptul la învățătură, subliniem valoarea prevederilor de la art. 32, alin. 5 din Constituție, potrivit cărora „învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii“, precum și a prevederii de la

punctul 6 al aceluiași articol, prin care se garantează autonomia universitară.

Cât privește **dreptul de petiționare**, sunt relevante posibilitățile inedite pe care le oferă textul constituțional al art. 51. În condițiile acestuia, persoanele vătămate într-un drept al lor de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, au dreptul să se adreseze instanțelor judecătorești pentru a obține recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

În legătură cu aspectele politice ale exercitării drepturilor cetățenești, subliniem importanța prevederilor legate de **libertatea întrunirilor și dreptul de asociere**.

Cu privire la dreptul de asociere, trebuie observat că, potrivit Constituției, partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.

O asemenea prevedere se corelează cu dispozițiile Legii siguranței naționale nr. 51/1991, care interzic activitățile de natură a pune în pericol cuceririle statului de drept, principiile pluralismului politic, precum și orice acțiuni de sorginte totalitaristă, fascistă sau comunistă.

CAPITOLUL 3

Drepturile civile și politice consacrate în
sistemul juridic internațional – componentă
esențială a libertății și securității persoanei
în raporturile dintre stat și cetățean

3.1. Considerații generale privind drepturile civile și politice

O categorie importantă a drepturilor omului o constituie drepturile civile și politice. Sigur că stabilirea primordialității între aceste drepturi și cele economice, sociale și culturale este dificilă, existând în acest sens păreri diferite, atât în literatura de specialitate, cât și în practica vieții internaționale.

Astfel, s-a susținut faptul că, pe primul loc în ceea ce privește importanța lor, s-ar situa drepturile civile și politice, dat fiind faptul că acestea cuprind, pe de o parte, dreptul la viață, la securitatea persoanei și la libertatea individului, iar, pe de altă parte, dreptul de a participa la conducerea treburilor publice, acestea fiind drepturile esențiale pentru dezvoltarea complexă a personalității umane, pentru realizarea celorlalte drepturi de natură economică, socială și culturală.

Pe de altă parte, s-a susținut rolul preponderent al celor economice, sociale și culturale, întrucât acestea sunt cele care asigură condițiile materiale necesare existenței ființei umane.

În susținerea acestei idei, se aduce argumentul că recunoașterea formală a dreptului la viață și la integritate fizică nu ar avea nici o justificare fără asigurarea condițiilor care să înlăture foametea, boala, șomajul sau că analfabetismul și lipsa de cultură îl pun pe om în imposibilitatea cunoașterii drepturilor sale și a exercitării lor.

Sigur că între cele două categorii de drepturi ale omului există o strânsă interdependență, iar problema importanței primordiale a uneia sau alteia dintre aceste categorii are, mai ales, valoare teoretică, întrucât afirmarea deplină a personalității umane presupune respectarea tuturor categoriilor de drepturi ale omului.

Argumentul invocat în susținerea necesității adoptării a două pacte este acela că s-a urmărit ca toate statele să poată adera la aceste pacte, putând asigura condițiile care să permită aplicarea și respectarea efectivă a acestora.

S-a avut în vedere faptul că, pentru a asigura drepturile economice, sociale și culturale, un stat trebuie să aibă un anumit nivel de dezvoltare, așa încât chiar în prevederile Pactului cu privire la drepturile economice, sociale și culturale se prevede că statele-părți se angajează să asigure aplicarea drepturilor în aceste domenii „în mod progresiv”, spre deosebire de prevederile Pactului privind drepturile civile și politice, care trebuie aplicate de către statele-părți după ratificare.

Realitatea acestei situații este afirmată și în Proclamația de la Teheran, redactată de Conferința Internațională a Drepturilor Omului, din 13 mai 1968, în care se arată că, „marea discrepanță dintre țările dezvoltate economic și țările în curs de dezvoltare împiedică realizarea drepturilor omului în cadrul comunității internaționale”. Tot acest document internațional mai prevede și faptul că, „întrucât drepturile și libertățile fundamentale sunt indivizibile, realizarea deplină a drepturilor civile și politice este imposibilă fără posedarea drepturilor economice, sociale și culturale. Obținerea unui progres de durată în realizarea drepturilor omului depinde de o reală și efectivă politică națională și internațională de dezvoltare economică și socială”.

3.2. Drepturile civile

Drepturile civile reprezintă o categorie de drepturi indispensabile asigurării libertății și egalității în demnitate și de drepturi ale ființelor umane, așa cum acestea sunt proclamate în art. 1 din *Declarația universală a drepturilor omului*.

Aceste drepturi sunt prevăzute în art. 3-17 din Declarație și reglementate în art. 6-17 și 23-24 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice.

Drepturile civile și politice prevăzute în Declarație și în Pact sunt următoarele:

- dreptul la viață;
- nesupunerea la tortură, la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante;
- interzicerea sclaviei, a comerțului cu sclavi și a servituții;
- interzicerea arestării sau a detenției arbitrare;
- dreptul de a nu fi închis pentru imposibilitatea executării unei obligații contractuale;
- libertatea de circulație și de alegere a domiciliului;
- ne-expulzarea străinilor aflați legal într-un stat;
- egalitatea tuturor în fața tribunalelor și a legii;
- neretroactivitatea legii penale;
- recunoașterea personalității juridice a fiecărei persoane;
- interzicerea imixtiunilor arbitrare în viața particulară, în familie sau în corespondența unei persoane;
- dreptul la căsătorie;
- protejarea drepturilor copilului;
- libertatea de gândire, conștiință sau religie;
- libertatea de opinie și de exprimare;
- dreptul la adunări pașnice;
- dreptul la asociere cu alte persoane;
- dreptul de a participa la viața politică;
- interzicerea propagandei în favoarea războiului, a urii naționale, rasiale sau religioase.

3.2.1. Dreptul la viață

Dreptul la viață este prevăzut în art. 6 al Pactului cu privire la drepturile civile și politice, și se referă la un drept inerent ființei umane, conform căruia nici un om nu poate fi privat în mod arbitrar de viața sa.

Pedeapsa cu moartea, ca modalitate de sancționare a infracțiunilor, va trebui să se aplice numai în conformitate cu legislația în vigoare, în momentul când fapta a fost comisă.

Se face precizarea că această legislație nu trebuie să fie în contradicție cu dispozițiile Pactului sau ale Convenției pentru Prevenirea și Reprimarea Crimei de Genocid, iar pedeapsa nu se poate aplica decât în baza unei hotărâri judecătorești definitive pronunțate de către un tribunal competent.

În vederea apărării efective a acestui drept, par. 4 al art. 6 prevede că orice condamnat la moarte are dreptul la grațiere sau la comutarea pedepsei, iar amnistia, grațierea sau comutarea pedepsei cu moartea pot fi acordate în orice situație.

Pedeapsa cu moartea nu poate fi pronunțată împotriva unui tânăr sub vârsta de optsprezece ani și nu poate fi executată împotriva unei femei gravide.

Consiliul Europei, prin Protocolul nr. 6 la Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptat la 28 aprilie 1983, a abolit pedeapsa cu moartea, statuând faptul că nici o persoană nu poate fi condamnată la o astfel de pedeapsă, și nici executată.

Singura excepție admisă conform art. 2 al Protocolului este prevederea în legislația unui stat a acestei pedepse pentru acte comise în timp de război sau în caz de pericol iminent de război, aplicată strict în conformitate cu aceste dispoziții și comunicându-se aceste prevederi legislative Secretarului General al Consiliului Europei. Nu sunt admise nici un fel de derogări sau rezerve la dispozițiile Protocolului.

Pe plan internațional, preocupările pentru adoptarea unui document în acest sens s-au încheiat mai târziu, la 15 decembrie 1989 fiind adoptat al doilea Protocol facultativ la Pactul

internațional cu privire la drepturile civile și politice, care prevede abolirea pedepsei cu moartea.

În legislația penală a României, înainte de Revoluția din decembrie 1989, pedeapsa cu moartea era prevăzută alternativ cu închisoarea pentru unele infracțiuni contra securității statului, pentru omor calificat și deosebit de grav, pentru unele infracțiuni privind avutul obștesc.

Prin Decretul-lege nr. 6 din ianuarie 1990, s-a abolit pedeapsa cu moartea din legislația noastră penală, iar, prin Decretul nr. 68 din 20 noiembrie 1990, s-a aprobat cel de-al doilea Protocol facultativ la Pactul privind drepturile civile și politice, România aliniindu-se și din acest punct de vedere la valorile democrației și ale umanismului.

3.2.2. Asigurarea integrității fizice

Strâns legată de dreptul la viață este și asigurarea integrității fizice a ființei umane. În acest sens, trebuie să menționăm prevederile din *Declarația universală drepturilor omului* și din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, care, în art. 7, prevede că „nimeni nu va fi supus torturii și nici unor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante”.

Trebuie să se țină seama de faptul că practicarea torturii și a violentării persoanelor este o încălcare foarte gravă a drepturilor.

În acest context, se înscrie și adoptarea de către Adunarea Generală a ONU, prin rezoluția nr. 3452 (XXX) din 9 decembrie 1975, a Declarației asupra protejării tuturor persoanelor de a fi supuse torturii și altor pedepse sau tratamente de cruzime, inumane sau degradante, prin care se solicită statelor să întreprindă acțiuni pentru a introduce în legislațiile lor măsuri care să prevină tortura, pedepsele sau tratamentele cu cruzime, inumane sau degradante, să educe personalul care aplică legea în acest scop și să controleze sistematic metodele și practicile de anchetare utilizate pe teritoriul său, precum și de tragere la răspundere penală a celor vinovați de săvârșirea unor astfel de acte.

Mergând mai departe pe linia stabilirii unor răspunderi ale statelor în acest domeniu, s-a adoptat de către Adunarea Generală

a ONU, la 10 decembrie 1984, Convenția contra torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, intrată în vigoare la 26 iunie 1987 și la care România a aderat prin Legea nr. 19 din 9 octombrie 1990.

Conform prevederilor acestei Convenții, statele-părți vor aproba în legislația lor scoaterea în afara legii a torturii, precum și interzicerea expresă de a se invoca „ordinul superiorului” sau „împrejurările excepționale pentru comiterea actelor de tortură”.

De asemenea, sunt prevăzute două modalități menite să confere o semnificație deosebită luptei contra torturii.

Prima dintre acestea este prevederea că o orice persoană care a comis acte de tortură poate fi urmărită și judecată în oricare țară membră a Convenției și va putea fi extrădată către statul pe teritoriul căruia s-a comis crima.

O a doua dispoziție este cea care prevede posibilitatea unei anchete internaționale atunci când există informații documentate cu privire la practicarea sistematică a torturii pe teritoriul unui stat-parte.

Această anchetă poate cuprinde vizite ale reprezentanților Comitetului contra Torturii, creat în baza art. 17, pe teritoriul acestui stat, cu acordul său.

Prin această Convenție, statele-părți se angajează să întreprindă măsuri legislative, administrative, judiciare și de altă natură, care să ducă la înlăturarea comiterii actelor de tortură pe teritoriul acestora. Nu se poate invoca în justificarea torturii nici o situație excepțională cum ar fi: starea de război, instabilitatea politică internă etc.

Este prevăzută interdicția pentru state de a expulza sau extrăda o persoană către alt stat, dacă există indicii serioase potrivit cărora ar fi fost supusă torturii.

Statele-părți vor lua măsuri pentru formarea personalului civil și militar însărcinat cu aplicarea legii, a personalului medical sau a funcționarilor publici, precum și a altor persoane care intervin în interogarea, paza sau tratamentul persoanelor arestate, deținute sau încarcerate.

În acest sens, sunt adoptate alte convenții care prevăd modul de comportare al acestor persoane.

- Codul de conduită pentru persoanele însărcinate cu aplicarea legii;
- Standardul minim de reguli pentru tratarea deținuților;
- Principiile eticii medicale relevante față de rolul personalului sanitar, în special medici, în protecția prizonierilor și a deținuților împotriva torturii și a altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.

Conform art. 13 din Convenție, statele-părți trebuie să garanteze prin legislația adoptată pe plan intern dreptul oricărei persoane care pretinde că a fost supusă torturii, dreptul de a face plângere către autoritățile competente ale acestuia, care sunt obligate să examineze cauza imediat și imparțial, garantând protecția reclamantului și a martorilor împotriva oricărei încercări de intimidare sau de rele tratamente intervenite ca urmare a acțiunii depuse. Victima are dreptul la reparații și despăgubiri echitabile, inclusiv la mijloacele necesare pentru readaptarea lor cât mai completă.

Supravegherea respectării prevederilor Convenției se face prin Comitetul contra Torturii și prin intermediul Raportorului special, însărcinat cu cercetarea și obținerea de informații credibile și viabile cu privire la acest domeniu. În acest scop, el ia contact cu diferite guverne cărora le solicită informații cu privire la măsurile legislative și administrative luate pentru prevenirea torturii.

ONU a creat, pentru ajutorare, în anul 1981, Fondul Contribuțiilor Voluntare pentru Victimele Torturii, care a început să funcționeze din anul 1983, ajungând ca până la sfârșitul anului 1988 să dețină suma de 3,6 milioane de dolari și să realizeze șaiszeci și șapte de proiecte în treizeci și două de țări, majoritatea acestora fiind în domeniul terapiei și al readaptării celor ce au suferit, care le permit un tratament medical adecvat și un ajutor economic și social, de formare, respectiv de pregătire a specialiștilor medicali în tratamentul victimelor torturii.

În același scop, al protecției dreptului la viață și al integrității persoanei, este interzisă efectuarea de experiențe medicale sau științifice asupra persoanei fără consimțământul acesteia.

În legislația României, dreptul la integritate fizică a persoanei este prevăzut a fi reglementat în tezele pentru proiectul de constituție, fiind statuat în legislația penală și procesual penală.

Astfel, ca urmare a aderării României la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, s-au adus modificări Codului Penal prin adăugarea la art. 117 a prevederii conform căreia nu vor fi expulzate persoanele despre care există motive serioase pentru a se crede că riscă să fie supuse la tortură în statul în care vor fi expulzate, precum și introducerea art. 267 care incriminează tortura ca infracțiune distinctă și prevede faptul că nu poate fi invocată în justificarea acesteia nici o situație excepțională, nici ordinul superiorului sau al unei autorități. Alte reglementări sunt cuprinse în Codul Penal – partea specială, titlul II, capitolul I: *Infracțiuni contra vieții și integrității corporale sau a sănătății*, art. 174-184.

3.2.3. Dreptul la libertate și securitatea persoanei

Dreptul oricărei persoane de a fi liberă este un drept esențial într-o societate democratică, iar asigurarea securității persoanei este o dovadă a existenței statului de drept.

Libertatea persoanei presupune existența acelor condiții care să-i permită omului să dispună de el însuși, să se manifeste liber, în conformitate cu dorințele, necesitățile și concepțiile pe care le are. Sigur că trăind în societate, omul nu poate să aibă o libertate absolută.

Este admisă doar acea libertate care nu încalcă ordinea de drept, nu aduce atingere drepturilor și libertăților altora și nici bunelor moravuri.

Declarația universală a drepturilor omului înscrie, în art. 3, dreptul oricărei ființe umane la libertatea și securitatea persoanei.

Aceeași prevedere este inserată și în art. 9 al Pactului cu privire la drepturile civile și politice, care menționează faptul că nici o persoană nu poate fi lipsită de libertate decât în situațiile și pentru motivele prevăzute de lege în conformitate cu procedura legală, interzicându-se arestarea și deținerea sa ilegală.

Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale prevede, la art. 5, cazurile în care poate fi dispusă privarea de libertate a unei persoane.

Cazurile și condițiile lipirii de libertate a persoanei:

- (1) când este deținută legal după o condamnare pronunțată de un tribunal competent;
- (2) pentru nesupunere la o hotărâre dată conform legii de către o instanță sau pentru garantarea executării unei obligații prevăzute de lege;
- (3) pentru a fi adus în fața instanței când se dețin date verosimile că a comis o infracțiune sau dacă există motive credibile că va săvârși o infracțiune sau va fugi după comiterea acesteia;
- (4) pentru educația sub supraveghere a unui minor sau pentru a-l aduce în fața unei instanțe competente;
- (5) detenția legală a unei persoane susceptibile de propagarea unei boli contagioase, a unui alienat, alcoolic, toxicoman sau vagabond;
- (6) pentru a împiedica o persoană să pătrundă ilegal într-un stat sau împotriva căreia este în curs o procedură de expulzare sau de extradare.

În legislația penală a României, lipsirea de libertate în mod ilegal a unei persoane este incriminată ca infracțiune (art. 189, Cod Penal), fiind reglementate și formele agravate ale acesteia.

Art. 189 Cod Penal:

„Lipsirea de libertate a unei persoane în mod ilegal se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani.

În cazul în care fapta este săvârșită prin simularea de calități oficiale, prin răpire, de o persoană înarmată, de două sau mai multe persoane împreună sau dacă în schimbul eliberării se cere un folos material sau orice alt avantaj, precum și în cazul în care victima este minoră sau este supusă unor suferințe ori sănătatea sau viața îi este pusă în pericol, pedeapsa este închisoarea de la 7 la 15 ani.

Cu pedeapsa închisorii de la 7 la 15 ani se sancționează și lipsirea de libertate a unei persoane, săvârșită în scopul de a o obliga la practicarea prostituției.

Dacă pentru eliberarea persoanei se cere, în orice mod, ca statul, o persoană juridică, o organizație internațională interguvernamentală sau un grup de persoane să îndeplinească sau să nu îndeplinească un anumit act, pedeapsa este închisoarea de la 7 la 18 ani.

Dacă faptele prevăzute la alin. 1-4 se săvârșesc de către o persoană care face parte dintr-un grup organizat, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 15 ani, în cazul alin. 1, închisoarea de la 7 la 18 ani, în cazul alin. 2 și 3, închisoarea de la 10 la 20 de ani, în cazul alin. 4.

Dacă fapta a avut ca urmare moartea sau sinuciderea victimei, pedeapsa este închisoarea de la 15 la 25 de ani.

Tentativa faptelor prevăzute la alin. 1-4 se pedepsește.

Constituie tentativa și producerea sau procurarea mijloacelor, a instrumentelor sau luarea de măsuri în vederea comiterii faptei prevăzute la alin. 4.“

Lipsirea de libertate în temeiul legii este prevăzută, în anumite cazuri, prin intermediul măsurilor preventive prevăzute de art. 136, Cod Procedură Penală.

Art. 136 Cod Procedură Penală:

„(1) În cauzele privitoare la infracțiuni pedepsite cu detențiune pe viață sau cu închisoare, pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal ori pentru a se împiedica sustragerea învinuitului sau a inculpatului de la urmărirea penală, de la judecata ori de la executarea pedepsei, se poate lua față de acesta una dintre următoarele măsuri preventive:

- a) reținerea;
- b) obligarea de a nu părăsi localitatea;
- c) obligarea de a nu părăsi țara;
- d) arestarea preventivă.

(2) Scopul măsurilor preventive poate fi realizat și prin eliberarea provizorie sub control judiciar sau pe cautiune.

- (3) Măsura prevăzută în alin. 1, lit. a) poate fi luată de organul de cercetare penală sau de procuror.
- (4) Măsurile prevăzute în alin. 1, lit. b) și c) se pot lua de procuror, în cursul urmăririi penale, sau de instanța de judecată, în cursul judecății.
- (5) Măsura prevăzută în alin. 1, lit. d) poate fi luată de judecător.
- (6) Măsura arestării preventive nu poate fi dispusă în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede alternativ pedeapsa amenzii.
- (7) Liberarea provizorie se dispune de instanța de judecată.
- (8) Alegerea măsurii ce urmează a fi luată se face ținându-se seama de scopul acesteia, de gradul de pericol social al infracțiunii, de sănătatea, vârsta, antecedentele și alte situații privind persoana față de care se ia măsura.

Potrivit art. 9 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, orice persoană arestată va fi informată în momentul arestării despre motivele acestei măsuri luate și i se va aduce la cunoștință în timp cât mai scurt orice învinuire.

Orice arestat va trebui să fie adus cât mai urgent în fața unui judecător, urmând a fi judecat într-un interval de timp rezonabil, sau va fi eliberat.

Nu toate persoanele care vor fi judecate trebuie să fie arestate, ele putând fi lăsate în libertate cu condiția existenței garanției privind prezența la ședințele de judecată și la executarea hotărârii, dacă este cazul.

Privarea de libertate conferă dreptul oricărei persoane de a exercita o acțiune în fața unei instanțe care să se pronunțe asupra legalității detențiunii sau eliberarea sa în caz de deținere ilegală, situație în care are dreptul la reparație din partea statului.

În legislația procesuală penală din România, împiedicarea arestării abuzive se asigură prin prevederile care statuează că organul de cercetare penală al poliției nu poate lua singur decât măsura reținerii pe durata a cel mult douăzeci și patru de ore, atunci când există probe și indicii temeinice că o persoană

a săvârșit o faptă penală, iar obligarea de a nu părăsi localitatea și arestarea preventivă pot fi luate numai de către instanță, dacă sunt întrunite condițiile prevăzute de lege.

De asemenea, se realizează atât prin limitările aduse termenului pentru care se pot lua aceste măsuri, cât și prin prevederea expresă a faptului că ea încetează în anumite condiții, înainte de expirarea acestuia, asigurându-se o respectare reală a drepturilor omului.

Art. 10 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice prevede că oricine este privat de libertate va fi tratat cu umanitate și cu respectarea demnității umane. Indiferent de faptul că o persoană a încălcat legea și a fost condamnată, tratamentul aplicat în timpul detenției trebuie să fie de natură a nu aduce atingere demnității sale și de a nu fi supus la suferințe fizice sau psihice.

Un alt aspect important legat de asigurarea libertății persoanei îl constituie interzicerea sclaviei și a comerțului cu sclavi.

Preocupările pentru condamnarea sclaviei și a traficului de sclavi le găsim concretizate pentru prima dată în Declarația de la Viena din anul 1815. Cronologic, a urmat Actul general cu privire la Congo, din 1885, în care sclavia era interzisă, iar, în 1890, s-a încheiat Actul general al Conferinței de la Bruxelles care, de asemenea, interzicea comerțul, nu însă și sclavia.

După Primul Razboi, Societatea Națiunilor a hotărât încă de la înființare să înscrie pe ordinea de zi problema sclaviei. Astfel, s-a adoptat la 25 septembrie 1926 Convenția cu privire la sclavie, intrată în vigoare la 9 martie 1927. Această Convenție a fost amendată la 7 decembrie 1953 printr-un protocol, care nu aduce modificări problemelor de fond reglementate, ci doar aspectelor legate de procedura de semnare și aderare.

În art. 1 al Convenției, se definește sclavia ca fiind „statutul sau condiția unei persoane asupra căreia se exercită oricare sau toate atributele ce decurg din dreptul de proprietate”, iar comerțul cu sclavi „include toate aspectele implicate în capturarea, achiziționarea sau dispunerea unei persoane cu intenția de a-l reduce la starea de sclavie; toate actele ce decurg din achiziționarea unui sclav în vederea vânzării sau schimbării lui; toate actele de

înstrăinarea prin vânzare sau schimbare a unui sclav achiziționat în scopul de a fi vândut sau schimbat și, în general, fiecare act de transport sau comerț cu sclavi”.

Art. 2 prevede că statele-părți vor lua măsuri pentru prevenirea și suprimarea comerțului cu sclavi, abolirea progresivă și cât mai curând posibilă a acesteia sub toate aspectele. De asemenea, statele trebuie să ia măsurile potrivite pentru prevenirea și suprimarea îmbarcării, debarcării și a transportului sclavilor în apele lor teritoriale și asupra tuturor vaselor care sunt sub pavilionul lor.

În anul 1956, a avut loc la Geneva o Conferința ONU privind lupta împotriva sclaviei, prilej cu care s-a adoptat o Convenție suplimentară privind abolirea acesteia, ce prevede faptul că statele vor lua măsuri pentru abolirea completă sau abandonarea unor instituții și practici, cum ar fi: servitutea pentru datorii, șerbia, vânzarea-cumpărarea femeilor pentru a fi căsătorite, exploatarea copiilor sub optsprezece ani.

O altă prevedere a art. 8 al Pactului cu privire la drepturile civile și politice o constituie **interdicția ținerii unei persoane în servitute, precum și interzicerea muncii forțate sau obligatorii.**

În vederea reglementării acestei probleme, în anul 1930, Conferința Generală a O.I.M. a adoptat o convenție cu privire la munca forțată. În conformitate cu art. 2, par. 1 al acesteia, prin muncă forțată sau obligatorie se înțelege orice fel de muncă sau serviciu care este cerut unei persoane sub amenințarea unei pedepse sau pentru care respectiva persoană nu s-a oferit voluntar să o execute.

Par. 2 al aceluiași articol prevede și situațiile în care o muncă solicitată unei persoane nu este considerată forțată sau obligatorie:

- orice muncă sau serviciu cerut în baza obligațiilor legale ale serviciului militar;
- orice muncă sau serviciu care fac parte din obligațiile civice normale ale cetățenilor;
- orice muncă sau serviciu cerut oricărei persoane ca o consecință a condamnării sale de către un tribunal și dovedit

a se executa sub controlul organelor autoritații și la dispoziția unor persoane particulare, companii sau asociații;

- orice muncă cerută în caz de urgență, situație de război, calamități;
- serviciile minore comune, îndeplinite de membrii unor comunități în interesul direct al acesteia, considerate ca obligații civice normale.

3.2.4. Libertatea de circulație și de alegere a domiciliului

Libertatea de circulație și de alegere a domiciliului între granițele unui stat este enunțată în art. 13 din *Declarația universală a drepturilor omului* și prevăzută de art. 12 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice.

În această categorie, intră, în primul rând, dreptul oricărei persoane care se află legal pe teritoriul unui stat de a se deplasa liber, acolo unde ea dorește. Acest drept poate totuși să fie restrâns în unele situații expres prevăzute de lege, atunci când acest lucru se impune pentru ocrotirea securității naționale, a ordinii publice, precum și a drepturilor și libertăților altor persoane, dacă sunt compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în pact, așa cum stipulează art. 12, pct. 3.

Aceleași prevederi conține și Protocolul nr. 4 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului în art. 2, pct. 3, iar pct. 4 prevede posibilitatea restricționării libertății de circulație în anumite zone determinate, prevăzute de lege și justificate prin apărarea interesului public într-o societate democratică.

Alegerea reședinței în țara în care o persoană se află în mod legal se prevede a fi neîngrădită de alte restricții decât cele care se impun în cazurile menționate mai sus.

Modificările survenite în legislația noastră după decembrie 1989 au determinat abrogarea prevederilor legale care restricționau stabilirea domiciliului în paisprezece municipii din țară.

În documentele internaționale privind drepturile omului, se stipulează „libertatea oricărei persoane de a părăsi orice țară, inclusiv țara sa, precum și dreptul de a reveni, fără a putea fi privată de acest drept în mod arbitrar”.

Art. 13 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice prevede că „un străin aflat în mod legal pe teritoriul unui stat nu poate fi expulzat decât în baza unei decizii luate în conformitate cu legea“.

Se precizează că, atunci când nu există rațiuni imperioase de apărare a securității naționale, persoana față de care s-a stabilit această măsură trebuie să aibă posibilitatea de a prezenta considerentele sale care pledează împotriva luării măsurii de expulzare, precum și de a se examina cazul său de către autoritatea competentă în materie a statului sau de persoane special desemnate de către autoritate în acest scop.

În art. 4 al Protocolului nr. 4 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului se **interzic expulzările colective ale străinilor**, considerate ca fiind un act antidemocratic, care exclude analizarea fiecărui caz și împiedică exercitarea dreptului de a pleda cauza proprie.

O altă prevedere importantă în această materie o găsim în Protocolul nr. 7 al Convenției Europene care, în art. 1, pct. 2, precizează că „un străin poate fi expulzat înainte de a-și exercita drepturile și garanțiile prevăzute mai sus, atunci când această expulzare este necesară în interesul ordinii publice sau este bazată pe motive de securitate națională“.

Art. 3, pct. 1 al Convenției **interzice statelor expulzarea propriilor cetățeni, atât prin măsuri individuale, cât și colective.**

Convenția Americană a Drepturilor Omului, în art. 22, pct. 8, prevede faptul că „un străin nu poate fi respins sau trimis într-un stat, nici chiar în țara sa, dacă dreptul său la viață sau la libertate individuală riscă să facă obiectul unei violări din cauza rasei, a cetățeniei, religiei, condiției sociale sau a opiniilor politice“.

Azilul este o problemă de drept legată direct de libertatea de deplasare a persoanei. În această materie, Adunarea Generală a ONU a adoptat, prin rezoluția nr. 2312 din 14 decembrie 1965, *Declarația privind azilul teritorial*, document în care se prevede dreptul fiecărei persoane de a cere și a primi azil în alte țări, pentru a scăpa de persecuții.

Exceptând situațiile când este urmărit pentru fapte de drept comun sau contrare scopurilor și principiilor ONU, se recunoaște

faptul că acordarea azilului de către un stat unei persoane îndreptățite este un act pașnic și umanitar, care nu poate fi apreciat ca neprietenos, enunțându-se în același timp și principiile care trebuie să stea la baza acordării acestuia.

După decembrie 1989, în România s-au elaborat o serie de acte normative care conferă cetățenilor libertatea de circulație și de stabilire a domiciliului.

Astfel, prin Decretul-lege nr. 10 din 8 ianuarie 1990 privind regimul pașapoartelor și al călătoriilor în străinătate, s-a acordat tuturor cetățenilor români, fără nici o discriminare, dreptul de a se deplasa în străinătate, vizele de ieșire din țară fiind desființate.

3.2.5. Dreptul la cetățenie

Dreptul la cetățenie este prevăzut în art. 15 al *Declarației universale a drepturilor omului*, care consacră totodată și faptul că „nimeni nu poate fi privat în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a o schimba“.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, în art. 24, pct. 3, stipulează faptul că „orice copil are dreptul de a dobândi o cetățenie“.

Convenția Americană a Drepturilor Omului, în art. 20, prevede „dreptul la cetățenie al oricărei persoane, precum și dreptul de a obține cetățenia statului pe teritoriul căruia s-a născut, dacă nu are dreptul la o altă opțiune“.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Carta Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor nu conțin prevederi exprese referitoare la acest drept.

În cadrul fiecărei țări, cetățenia se stabilește pe baza prevederilor legilor naționale, potrivit „Convenției de la Haga din 1930 privind conflictele de naționalitate“. În astfel de situații, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor sunt precizate, garantate și realizate prin prevederile normelor dreptului intern.

Adunarea Generală a ONU a adoptat, prin rezoluția nr. 40/144 din 13 decembrie 1985, „Declarația privind drepturile omului, ale persoanelor care nu sunt cetățeni ai țării în care trăiesc“.

Regimul străinilor.

Străinii se vor supune legilor statului în care se află și se vor bucura, potrivit legilor interne și conform obligațiilor internaționale ale statului, de dreptul la viață, la securitatea persoanei, la protecția împotriva arestării și a detenției arbitrare, a imixtiunilor ilegale în viața personală, de familie, în casă sau corespondență, la egalitate în fața legii, a tribunalelor, de dreptul de a se căsători liber, de dreptul la libertatea de gândire, conștiință, religie, limbă proprie, cultură și tradiție.

Aceștia beneficiază de dreptul de a-și transfera în străinătate câștigurile, economiile și bunurile dobândite conform legii interne.

O altă categorie de drepturi ale străinilor, conform Declarației, o reprezintă libertatea de mișcare și de alegere a locuinței, nesupunerea la torturi sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, dreptul la condiții sigure și sănatoase de muncă, salarii echitabile și egale pentru muncă egală, dreptul de a se înscrie în sindicate, protecția sănătății și a securității sociale.

Libertatea de a comunica cu consulatul sau cu misiunea diplomatică a statului al căror cetățeni sunt sau, în lipsa acesteia, cu cea a altui stat însărcinat cu apărarea intereselor respectivilor străini din țara în cauză este un drept unanim recunoscut astăzi în toate țările din lume.

O categorie aparte o formează persoanele fără cetățenie, față de care ONU și-a exprimat deseori grija și s-a străduit să le asigure cea mai largă exercitare a drepturilor și libertăților fundamentale.

În acest scop, pe baza rezoluției E.C.O.S.O.C. nr. 526 din 26 aprilie 1954, s-a adoptat Convenția referitoare la persoanele fără cetățenie.

Regimul persoanelor fără cetățenie.

Convenția statuează faptul că persoanele fără cetățenie trebuie să beneficieze de drepturile și libertățile care sunt general recunoscute străinilor și, de regula, nu mai restrânse sau mai puțin decât în cazul acestora, fără discriminări de orice natură.

Aceștia au dreptul să li se acorde documente de identitate și de calatorie, libertate de mișcare, iar expulzarea nu se admite decât în condițiile prevăzute pentru străini, acordându-li-se un timp rezonabil pentru a-și căuta o țară care să-i primească.

Întrucât statutul de persoană fără cetățenie constituie o situație care se dorește a fi limitată, statele lumii acționează pentru reducerea cazurilor de această natură.

În acest sens, Conferința plenipotențiarilor, în baza rezoluției Adunării Generale nr. 896 din 4 decembrie 1954, a adoptat Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie (30 august 1961), care a intrat în vigoare la 13 decembrie 1975.

Aceasta prevede obligația pentru statele membre de a acorda cetățenia unei persoane născute pe teritoriul său, fie la naștere, fie la cererea înaintată autorităților prevăzute de lege.

Se va acorda cetățenia statului și dacă persoana nu este născută pe teritoriul său, dar unul dintre părinți are cetățenia statului respectiv. Sunt prevăzute și situațiile în care legea unui stat prevede pierderea cetățeniei, ca urmare a unor modificări de stare civilă (căsătorie, divorț etc.), care va fi condiționată însă de posedarea sau dobândirea unei alte cetățenii.

O altă prevedere menită să evite apatridia este aceea că un stat nu va deposeda o persoană de cetățenie dacă nu are alta, cu excepția unor situații concrete prevăzute.

În art. 9 din Convenție se interzice lipsirea de cetățenie a vreunei persoane pe motive rasiale, etnice, religioase sau politice.

Repatrierea cetățenilor români.

În România, la 31 decembrie 1989, s-a adoptat Decretul-lege nr. 7, care prevede garantarea dreptului la repatriere a cetățenilor români aflați peste hotare, care doresc să se înapoieze și să se stabilească în țară.

Același drept se recunoaște și foștilor cetățeni români care pot dobândi cetățenia prin efectul repatrierii la cerere.

Persoanelor repatriate li se recunosc toate drepturile politice, economice și sociale conferite de lege cetățenilor români.

Prin Decretul-lege nr. 37/11 mai 1990, se recunoaște dreptul de a dobândi cetățenia română celor care au pierdut-o înainte de 22 decembrie 1989 din anumite motive.

Redobândirea se face la cerere, printr-o declarație autenticată la reprezentanțele diplomatice ale României în străinătate sau la Notariatul de Stat al Municipiului București, chiar dacă au o altă cetățenie și nu își stabilesc domiciliul în țară. Prin această prevedere legală se recunoaște dubla cetățenie în România.

3.2.6. Dreptul la căsătorie

Dreptul la căsătorie este prevăzut în art. 16 din *Declarația universală a drepturilor omului*, care menționează că bărbatul și femeia, începând de la vârsta prevăzută de lege, au dreptul să se căsătorească și să întemeieze o familie, fără nici o restricție de rasă, naționalitate sau religie.

Soții au drepturi egale la contractarea căsătoriei, care nu se poate încheia decât pe baza consimțământului liber și deplin. Se precizează faptul că familia, fiind elementul natural și fundamental al societății, are dreptul de ocrotire din partea statului. Adunarea Generală a ONU a adoptat o serie de convenții care reglementează problemele privind căsătoria și ocrotirea familiei.

La 7 noiembrie 1962 (intrată în vigoare la 9 decembrie 1964), prin rezoluția nr. 1763, s-a adoptat Convenția privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă și înregistrarea acesteia.

În preambulul acestei Convenții, se arată că Adunarea Generală a ONU, prin rezoluția nr. 843 din 1954, a declarat că există anumite obiceiuri, legi vechi și practici legate de căsătorie și familie care nu corespund cu principiile enunțate în *Carta ONU*.

În acest sens, toate statele trebuie să ia măsuri pentru abolirea acestor practici, prin asigurarea libertății complete la alegerea soțului/soției, eliminând căsătoriile între copii, logodna tinerelor fete înainte de pubertate, realizarea sistemului de evidență a căsătoriilor.

Se prevede că nici o căsătorie nu se poate încheia fără consimțământul deplin și liber al ambelor părți.

Acest consimțământ trebuie exprimat personal după publicitatea necesară, în prezența autorității competente și a martorilor.

Excepție de la aceste prevederi se poate face numai în situații excepționale, când partea absentă și-a exprimat consimțământul în fața unei alte autorități competente, în aceleași condiții, și nu și-l retrage.

Statele-părți vor reglementa pe plan intern vârsta minimă pentru căsătorie și nu vor admite ca aceasta să fie legal încheiată de către nici o persoană sub limita respectivă, cu excepția situației când autoritatea prevăzută de lege a dat dispensă pentru motive serioase, în interesul viitorilor soți. Se prevede obligativitatea înregistrării căsătoriei într-un registru special de către autoritatea competentă.

Convenția privind cetățenia femeii căsătorite, adoptată prin rezoluția Adunării Generale nr. 1040 din 29 ianuarie 1957, intrată în vigoare la 1 august 1958, stabilește obligații pentru statele-părți de a lua măsurile necesare pentru ca, în caz de căsătorie sau de divorț, cetățenia acestora să nu fie afectată.

În România, prin prevederile legilor interne, în speța ale Codului familiei, problemele legate de familie își găsesc o reglementare corespunzătoare standardelor prevăzute de convențiile internaționale.

3.2.7. Interzicerea imixtiunilor în viața intimă, familială și privată

Nerecurgerea la imixțiuni arbitrare în viața personală, de familie, în domiciliu sau corespondență, precum și la atingeri aduse onoarei sau reputației sale sunt drepturi prevăzute în art. 12 din *Declarația universală a drepturilor omului*, precum și în art. 17 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în art. 8, pct. 1, prevede expres aceleași aspecte, iar la pct. 2 interzice amestecul vreunei autorități publice în exercitarea acestora, cu excepția cazurilor prevăzute de lege și cu condiția ca acestea să constituie o măsură necesară într-o societate democratică pentru securitatea națională, securitatea publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei, ori pentru apărarea drepturilor și libertăților altora.

Convenția Americană a Drepturilor Omului, precum și Carta Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor nu conțin expres aceste prevederi.

3.2.8. Egalitatea tuturor în fața tribunalelor și a legii

Egalitatea în fața legii, dreptul la protecția legii și dreptul la satisfacția efectivă din partea instanțelor naționale competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale sunt recunoscute prin constituție sau prin lege.

Pactul cu privire la drepturile civile și politice, în art. 14, reiterează aceleași prevederi ca și art. 7 din Declarație, conținând, în plus, prevederi privind dreptul oricărei persoane de a i se examina orice litigiu în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decida asupra oricărei învinuiri penale care i se aduce, sau cu privire la drepturile și obligațiile sale cu caracter civil.

Ședința de judecată va fi publică, exceptând cazurile când, din interese de natură generală sau individuală, caracterul secret se impune în totalitate sau parțial. Pronunțarea hotărârilor va fi publică, exceptând situațiile când interesul minorilor cere acest lucru.

Atât în Declarație, cât și în Pact, se afirmă principiul prezumției de nevinovație de care trebuie să beneficieze orice persoană, până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești în cursul unui proces public în care i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

În conformitate cu prevederile art. 15 din Pact, în ceea ce privește drepturile omului, în justiție operează principiul neretroactivității legii penale.

Art. 14 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice prevede că orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni are dreptul la un minim de garanții.

Drepturile persoanei acuzate de săvârșirea unei infracțiuni.

- să fie informată în cel mai scurt timp, într-o limbă pe care o înțelege și în mod detaliat, despre natura și motivele acuzației ce i se aduc;

- să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pentru pregătirea apărării sale și să comunice cu apărătorul ales;
- să fie judecat fără o întârziere excesivă;
- să fie prezentă la proces, să se apere personal sau să fie asistată de apărătorul ales de ea; în cazul când nu are să i se aducă la cunoștință acest drept și dacă interesul justiției o cere, să i se atribuie un apărător din oficiu, gratuit dacă nu are posibilități de a-l plăti;
- să interogheze sau să ceară interogarea martorilor acuzării, să obțină înfațișarea și interogarea martorilor apărării în condiții identice cu cei ai acuzării;
- să beneficieze de asistența gratuită a unui interpret dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la ședința de judecată;
- să nu fie silită să mărturisească împotriva sa sau să se recunoască vinovată.

În ceea ce privește tinerii, se menționează că procedura aplicabilă acestora trebuie să țină seama de vârsta și de interesul reeducării acestora.

Fiecare persoană declarată vinovată de săvârșirea unei infracțiuni are dreptul de a obține examinarea cauzei de către o instanță superioară, precum și dreptul la despăgubire în caz de condamnare din eroare judiciară, în afară de situația în care aceasta este imputabilă total sau în parte persoanei.

Nimeni nu poate fi urmărit sau judecat pentru o faptă pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă, conform legislației naționale.

Referindu-ne la garanțiile acordate în România pentru asigurarea egalității în fața legii, acestea sunt cuprinse în Codul de Procedură Penală: în titlul V, cap. I: asistența juridică și reprezentarea; titlul IV cap. I: măsurile preventive și alte măsuri procesuale; titlul III, cap. II: probele și mijloacele de probă; titlul II din Partea specială, privind judecata și căile de atac, precum și alte dispoziții procedurale.

În urma modificărilor unor prevederi ale Codului de Procedură Penală, s-a introdus asistența juridică a persoanei reținute chiar din

primele momente ale acestei rețineri, fapt ce constituie un aspect deosebit de important pe linia respectării drepturilor omului în procesul de înfăptuire a justiției.

Atât în *Declarația universală a drepturilor omului*, cât și în Pactul internațional privind drepturile civile și politice, mai sunt recunoscute o serie de alte drepturi, cum ar fi: **dreptul de a nu fi întemnițat pe motivul că nu poți executa o obligație contractuală; dreptul la proprietate atât singur, cât și în asociație cu alții, instituindu-se și interdicția lipsirii arbitrare de proprietate a unei persoane.**

În primul Protocol adițional la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, se recunoaște **dreptul la proprietate asupra bunurilor**, admitându-se privarea de acest drept pentru motive de utilitate publică prevăzute de lege, precum și dreptul statelor de a reglementa folosirea bunurilor conform interesului general sau pentru asigurarea plății impozitelor, a amenzilor sau a altor contribuții.

3.3. Drepturile politice

3.3.1. Dreptul de a participa la viața politică

Art. 21 din *Declarația universală a drepturilor omului* afirmă dreptul fiecărei persoane de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin reprezentanți liber aleși.

Aceleași prevederi sunt cuprinse și în art. 25 din Pact, precizându-se și faptul că aceste drepturi se exercită fără nici un fel de discriminare și fără restricții nerezonabile.

Par. 3 al art. 21 din Declarație precizează faptul că singurul temei al puterii de stat trebuie să-l constituie voința poporului, exprimată prin alegeri corecte, care să aibă loc în mod periodic prin vot universal, egal și secret, sau după o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.

Este prevăzut, de asemenea, dreptul oricărei persoane de a avea acces în condiții de egalitate cu ceilalți la funcțiile publice din țară, de a alege și de a fi ales în acestea.

3.3.2. Libertatea de opinie și exprimare

Libertatea opiniilor și a exprimărilor este prevăzută în art. 19 din Declarație, adăugându-se că acest drept presupune libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontiere.

În același mod este abordată problema și în art. 19 din Pact, care la par. 3 precizează că „exercitarea acestor libertăți comportă obligații și răspunderi speciale, ca urmare ea putând fi supusă anumitor limitări care trebuie stabilite în mod expres prin lege și care se impun atât pentru a se respecta drepturile și libertățile altora, cât și pentru apărarea securității naționale, pentru ordinea, sănătatea sau morala publică.

Sigur că introducerea acestei posibile restricții a fost absolut necesară, având în vedere pericolul pe care îl poate căpăta din cauza unor accepții extremiste.

Tot pe această linie se înscriu și interdicțiile art. 20 din Pact privind propaganda în favoarea războiului sau îndemnul la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la ostilitate sau violență.

3.3.3. Dreptul la întrunire și de asociere

Dreptul la întrunire pașnică este prevăzută în art. 20 din Declarație și în art. 21 din Pact, unde se prevede că exercitarea acestuia nu poate fi supusă decât restricțiilor stabilite de lege și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității personale, al ordinii publice ori pentru ocrotirea sănătății, a moralității publice a drepturilor și libertăților altora.

Se prevede în continuare, atât în Declarație, cât și în Pact, dreptul de asociere în mod liber cu alte persoane, inclusiv dreptul de a constitui sindicate și de a adera la ele pentru ocrotirea drepturilor persoanei.

Sunt menționate și în acest caz posibilele restricții prevăzute de lege pentru motivele și în interesele menționate mai sus.

Instrumentele juridice internaționale prevăd că anumite restricții impuse de autorități, armată și poliție nu înseamnă o încălcare a drepturilor omului, dacă acestea au un caracter temporar și o motivație temeinică.

Par. 3 al art. 22 din Pact precizează că nici o dispoziție din acest articol nu permite statelor-părți la Convenția O.I.M. din 1948, privind libertatea sindicală și ocrotirea dreptului sindical, să ia măsuri legislative sau să aplice legea într-un mod prin care să aducă atingere garanțiilor prevăzute în Convenție.

Aceleași prevederi sunt conținute în art. 11 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, în art. 15 și 16 ale Convenției Americane a Drepturilor Omului și în art. 10 și 11 din Carta Africană a Drepturilor Omului și Popoarelor.

Art. 20 din Declarație interzice obligarea unei persoane să facă parte dintr-o asociație, aceasta fiind o opțiune strict personală și manifestată în condiții de deplină libertate.

În România, drepturile politice ale cetățenilor sunt prevăzute și garantate de lege.

Corelativele acestor drepturi constau în obligațiile de abținere de la exercitarea lor abuzivă sau ilegală.

Cazuri de interdicție și sancționare a exercitării abuzive sau ilegale a drepturilor politice:

I. Constituția României

Art. 40 – Dreptul de asociere, alin. (2)-(4)

„(2) Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României sunt neconstituționale.

(3) Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică.

(4) Asociațiile cu caracter secret sunt interzise.”

II. Codul Penal al României

Art. 167 – Complotul

„Inițierea sau constituirea unei asociații sau grupări în scopul săvârșirii vreuneia dintre infracțiunile prevăzute în art. 155-163, 165 și 166, ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asociații sau grupări se pedepsește cu detențiune pe viață sau cu închisoare de la 15 la 25 de ani și interzicerea unor drepturi.

Pedeapsa pentru complot nu poate fi mai mare decât sancțiunea prevăzută de lege pentru cea mai gravă dintre infracțiunile care intră în scopul asociației sau grupării.

Dacă faptele prevăzute în alin. 1 au fost urmate de săvârșirea unei infracțiuni, se aplică regulile de la concursul de infracțiuni.

Nu se pedepsește persoana care, săvârșind fapta prevăzută în alin. 1 sau 3, o denunță mai înainte de a fi fost descoperită.”

Art. 323 – Asocierea pentru săvârșirea de infracțiuni.

„Fapta de a se asocia sau de a iniția constituirea unei asocieri în scopul săvârșirii uneia sau mai multor infracțiuni, altele decât cele arătate în art. 167, ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asocieri, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 15 ani, fără a se putea depăși pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea ce intră în scopul asocierii.

Dacă fapta de asociere a fost urmată de săvârșirea unei infracțiuni, se aplică celor care au săvârșit infracțiunea respectivă pedeapsa pentru acea infracțiune, în concurs cu pedeapsa prevăzută în alin. 1.

Nu se pedepsesc persoanele prevăzute în alin. 1, care denunță autorităților asocierea mai înainte de a fi fost descoperită și de a se fi început săvârșirea infracțiunii care intră în scopul asocierii.”

III. Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României

Art. 19

„Inițierea, organizarea sau constituirea pe teritoriul României a unor structuri informative care pot aduce atingere siguranței naționale, sprijinirea în orice mod a acestora sau aderarea la ele, deținerea, confectionarea sau folosirea ilegală de mijloace specifice

de interceptare a comunicațiilor, precum și culegerea și transmiterea de informații cu caracter secret ori confidențial, prin orice mijloace, în afara cadrului legal, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani, dacă fapta nu constituie o infracțiune mai gravă.

Tentativa se pedepsește."

CAPITOLUL 4

Îndatoriri și obligații ale persoanei pentru respectarea drepturilor altora, consacrate în reglementări internaționale

4.1. Considerații preliminare

Drepturile și libertățile fundamentale ale omului, enunțate în cele circa două sute de instrumente internaționale – convenții, pakte, declarații ș.a. –, care reglementează raporturile statului cu cetățenii sunt plasate pe două coordonate:

- asigurarea proiecției drepturilor omului în relația cu statul sau cu autoritatea stabilită în stat;
- îndatoririle și obligațiile persoanelor fizice față de instituțiile statale și de ordine, precum și în raport cu drepturile altora.

Scopul primordial al instrumentelor internaționale este de a se garanta protecția drepturilor persoanelor în relațiile lor cu statul și cu autoritatea instituită. Nenumăratele abuzuri și atentate ale statului asupra individului, la care omenirea a fost martoră, mai ales în secolul al XX-lea, justifică deplin preocuparea comunității internaționale de a stabili cu prioritate standarde obligatorii de protecție și mecanisme de garantare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Conceptul de drepturi și libertăți fundamentale ale omului, care i-a ghidat pe autorii instrumentelor internaționale, pornește de la considerentul menținerii unui just echilibru între interesele, drepturile și libertățile individului, pe de o parte, și exigențele colectivității constituite în stat, pe de altă parte.

Este un fapt îndeobște cunoscut și demonstrat de practică acela că exercitarea efectivă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului nu poate fi concepută în mod abstract, în afara cadrului concret al unei societăți. Conceptul de libertate, pe care se fundamentează promovarea și asigurarea drepturilor omului a comportat și comportă variate definiții și interpretări, de la societate la societate, în funcție de bazele social-politice, economice și ideologice ale fiecărei comunități umane.

În contextul condiției umane – aprecia un reputat specialist –, cu conceptul libertate se operează în mod foarte diferit, la extremele multiplelor interpretări aflându-se, pe de o parte, plasarea ideii de libertate la baza întregului eșafodaj al drepturilor omului, iar, pe de altă parte, considerarea aceleiași libertăți ca drept uman fundamental¹. Același autor susține că, sub raportul percepției și al conotației, cuvântul **libertate** este foarte mult folosit, dar puțin înțeles.

Analiza acestui concept în perspectiva istoriei, din Antichitate și până în prezent, permite constatarea că toți autorii de marcă, indiferent de definiții și judecăți (diferite de la o epocă la alta), porneau de la realitatea că orice drepturi și libertăți se pot exercita efectiv doar într-un anumit context dat și în limitele impuse de acesta. În Antichitate, de pildă, filozofi precum Aristotel², Cicero³, Epictet⁴, ș.a. considerau libertatea individului în raport cu relațiile sociale existente în societatea sclavagistă a acestei epoci.

¹ Przetacznik, *The philosophical concept of freedom as basic human right*, în *Revue de droit international*, nr. 3/1978, p. 147

² Aristotel (383–322 î.e.n.), filozof grec, întemeietor al logicii; spunea că există un om liber când acesta este astfel pentru sine însuși și nu supus altuia.

³ Cicero, Marcus Tullius (106–43 î.e.n.) considera că libertatea nu constă în a nu fi supus unui stăpân loial, ci în a nu fi nesupus nici unui stăpân.

⁴ Epictet, filozof grec, reprezentant al stoicismului târziu, sclav eliberat, declara că nici un om nu este liber dacă este stăpânul lui însuși.

Pe parcurs, libertatea individului, ca fundament al drepturilor omului, începe să fie împletită cu drepturile popoarelor, ceea ce va duce, în perioada postbelică, la instituționalizarea a ceea ce se va numi „drepturi din a treia generație”¹, adică a pașilor colective, precum dreptul la autodeterminare, dreptul la pace, dreptul la dezvoltare, dreptul la cuceririle științei și tehnicii etc.

Prin documentele internaționale ale drepturilor omului s-au instituit și îndatoririle individului față de societate, cadrul concret al respectării drepturilor și libertăților altora, precum și al normelor de conviețuire socială. Astfel, în colaborarea internațională pentru promovarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, și-a găsit consacrară și cerința obiectivă ca, odată cu enunțarea și definirea acestor drepturi, să se consacre și norme referitoare la îndatoririle individului față de societate, condițiile și limitele în care aceste „standarde” urmează să fie aplicate.

4.2. Îndatoririle individului față de colectivitate în *Declarația universală a drepturilor omului* și în pactele internaționale

Drepturile și libertățile fundamentale ale omului consacrate în instrumente internaționale, ca și îndatoririle individului față de societate și, de asemenea, limitările aplicabile, în anumite condiții, acestor drepturi și libertăți, au statutul de principii și norme generalmente recunoscute.

4.2.1. *Declarația universală a drepturilor omului*

Acest document de referință, proclamat de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948 abordează problematica persoanei umane într-un raport de intercondiționare: drepturi – îndatoriri.

Drepturile și libertățile fundamentale (art. 1-28) sunt corelate cu îndatoririle prevăzute de art. 29-30.

¹ Din prima generație fac parte drepturile civile și politice, iar, din cea de a doua, drepturile economice, sociale și culturale.

„Fiecare om – precizează par. 1 al art. 29 – are îndatoriri față de colectivitatea în care trăiește, numai în cadrul acesteia fiind posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale.”

Până a se ajunge la acest text final, în procesul de elaborare a Declarației s-au prezentat mai multe sugestii referitoare la noțiunea de îndatorire a individului. Astfel, în preambulul proiectului Declarației se prevedea: „Libertatea absolută nu poate să existe în societatea umană; libertatea unuia se află limitată de libertatea altora; libertatea nu poate să existe decât dacă toți indivizii recunosc și îndeplinesc îndatoririle lor ca membri ai colectivității”¹.

În februarie 1946, când Consiliul Economic și Social a definit mandatul Comisiei ONU pentru drepturile omului, primul punct înscris în programul de lucru al acesteia prevedea elaborarea unei declarații internaționale a drepturilor omului. Proiectul de rezoluție examinat de Comisie, care enunța anumite drepturi și libertăți, conținea următoarea prevedere: „Nici o dispoziție din prezenta declarație nu trebuie să fie interpretată ca neobligând individul să-și îndeplinească îndatoririle ce-i revin față de guvernul țării sale.”²

Comisia a treia a Adunării Generale a ONU pentru problemele social-umane care a dezbătut proiectul de Declarație a fost sesizată cu următorul text: „Respectul pentru drepturile tuturor impune îndeplinirea îndatoririlor fiecăruia; în orice activitate socială și politică a omului, drepturile și îndatoririle sunt indisolubil legate între ele. Dacă drepturile vizează libertatea individuală, îndatoririle exprima demnitatea acestei libertăți.

Îndatoririle de ordin juridic presupun alte îndatoriri de ordin moral, care ajută la conceperea acestora și le servește ca fundament”³.

În final, în art. 29 al Declarației din 10 decembrie 1948, au fost reținute, în afara de par. 1 menționat mai sus, alte două paragrafe

¹ Conference des Nations Unies sur l'Organisation internationale (San Francisco), 1945, Doc. G/7 g2

² Doc. E/CN.4/21, anexa II, p. 58

³ Doc. A/C3/261

referitoare la restricții în exercitarea drepturilor omului, astfel formulate: „2. În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare persoană este supusă numai îngrădirilor stabilite de lege, în scopul exclusiv al asigurării recunoașterii respectului drepturilor libertăților celorlalți și în vederea satisfacerii cerințelor juste ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică.

3. Aceste drepturi și libertăți nu vor putea, în nici un caz, să fie exercitate împotriva scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite“.

Art. 30 din Declarație dispune:

„Nici o prevedere a prezentei Declarații nu poate fi interpretată ca implicând pentru un stat, un grup sau o persoană dreptul de a se deda la vreo activitate sau de a săvârși vreun act care să conducă la desființarea drepturilor și libertăților enunțate în prezenta Declarație“.

4.2.2. Pactele internaționale privind drepturile omului

Procesul de elaborare al pactelor internaționale ale drepturilor omului, care a demarat în 1949, a avut ca element de referință raportul dintre individ și societate, între drepturi și îndatoriri.

În preambulul proiectului de *Cartă Internațională a Drepturilor Omului*, a fost formulat următorul principiu: „Omul nu are numai drepturi, ci el are, de asemenea, îndatoriri față de societatea din care face parte“. Acest principiu a fost înscris și în preambulul celor două Pacte internaționale adoptate de Adunarea Generală a ONU¹, în următoarea formulare: „Luând în considerație faptul că omul are îndatoriri față de semenii săi și față de colectivitatea căreia îi aparține și este dator a se strădui să promoveze și să respecte drepturile recunoscute în prezentul Pact“.

El a fost reiterat în par. 1 din art. 5, comun ambelor Pacte internaționale, potrivit căruia „nici o dispoziție din prezentul Pact nu poate fi interpretată ca implicând pentru un stat, o grupare sau o persoană vreun drept de a se deda la o activitate sau de a săvârși un

¹ Prin rezoluția 2200/A/XXI din 16 decembrie 1966

act urmărind suprimarea drepturilor și libertăților recunoscute în prezentul Pact ori limitări ale lor mai ample decât cele prevăzute în Pact¹.

Într-un studiu întocmit de ONU intitulat *Îndatoririle individului față de societate – limitările drepturilor și libertăților omului*² se precizează: „Idealul libertății individului nu înseamnă nicidecum că acesta nu este supus nici unei restricții, că nu ar avea nici o responsabilitate față de alții și față de societate”².

Îndatoriri ale individului față de societate, consacrate de dreptul internațional:

- Respectarea legilor și a reglementărilor țării.
- Abținerea de la propaganda în favoarea războiului, a urii naționale, rasiale sau religioase.
- Respectarea drepturilor celorlalți membri ai societății.
- Participarea la dezvoltarea socială, la asigurarea progresului economic și social.
- Exercițarea cu bună credință a propriilor drepturi și libertăți.
- Asumarea responsabilității civice.

4.3. Limitări și restricții aduse anumitor drepturi și libertăți ale omului

Cazurile de limitare, prin lege, a exercitării unor drepturi și libertăți, prevăzute în mod expres în principalele instrumente juridice internaționale, urmăresc îndeosebi asigurarea respectării drepturilor și a libertăților altuia, a exigențelor moralei, a ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică, precum și înlăturarea unui pericol public internațional.

Precizând limitările și restricțiile admisibile ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, precum și motivațiile acestora, în instrumentele respective se stabilește în mod precis condițiile care le justifică, limitările aduse puterii statului de

¹ Doc. E/PN 4 subl. 2/432/Rev.2

² *Ibidem*, 54

a restrânge arbitrar drepturile și libertățile, și prevadă cauze de salvagardare menite să prevină suprimarea drepturilor recunoscute și să asigure un just echilibru între drepturi și îndatoriri.

4.3.1. Limitări și restricții vizând protecția drepturilor altuia

Limitările și restricțiile respective se regasesc, așa cum am menționat mai sus, la alin. 5 din *Declarația universală* din 1948 și în art. 5, par.1, din cele două Pacte internaționale cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și, respectiv, la drepturile civile și politice.

Rățiunea acestor limitări și restricții izvorăște din necesitățile asigurării unei protecții egale pentru toți membrii unei colectivități, a statutului unor relații interumane echitabile, menite să protejeze persoana umană nu numai împotriva măsurilor arbitrare ale statului, ci și împotriva abuzurilor din partea altor indivizi.

În virtutea principiului protecției egale a tuturor membrilor colectivității, fără nici o discriminare de rasă, sex, origine etnică, convingeri politice sau religioase ș.a., statele au obligația de a adopta dispoziții de drept constituțional, civil și penal, care să asigure exercitarea plenară și nestingherită a tuturor drepturilor și libertăților recunoscute.

O problemă pe care autoritățile naționale sunt obligate să o aibă permanent în vedere o constituie grija de a nu depăși cerințele obiective ale aplicării acestor restricții, adică de a nu comite abuzuri. Enunțarea unor elemente de principiu care să prevină asemenea situații apare, în acest context, necesară: principiul legalității, primordialitatea legii, egalitatea și nediscriminarea, respectarea demnității persoanei umane, principiile *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*, principiul proporționalității și altele.

4.3.2. Limitări în caz de „pericol public excepțional

Sediul dreptului statutului de a impune limitări exercitării anumitor drepturi și libertăți fundamentale se află în par. 1 al art. 4 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice,

potrivit căruia „în cazul în care un pericol public excepțional amenință existența națiunii și este proclamat printr-un act oficial, statele-părți la prezentul Pact pot ca, în limita strictă a cerințelor situației, să ia măsuri derogatorii de la obligațiile prevăzute în prezentul Pact, cu condiția ca aceste măsuri să nu fie incompatibile cu celelalte obligații pe care le au potrivit dreptului internațional și ca din ele să nu rezulte o discriminare întemeiată numai pe rasă, culoare, sex, limbă, religie sau origine socială“.

Sintagma „pericol public excepțional care amenință existența națiunii“ este destul de vagă și poate da naștere la diverse interpretări, ce pot implica pericolul apariției unor tendințe din partea organelor de stat de a-i acorda un sens extensiv. Situațiile când pot apărea asemenea pericole, spre exemplu, sunt cele ce decurg din exercitarea dreptului de întrunire pașnică, prevăzut în art. 21 din Pact, care precizează că: „Exercitarea acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor conforme cu legea și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al siguranței publice, al ordinii publice...“

Pentru stabilirea unui just echilibru între dreptul fiecărei persoane de a-și exercita libertățile recunoscute prin instrumente internaționale și exigențele societății de a nu aduce atingerea securității naționale, a siguranței și a ordinii publice, este necesar ca statele să precizeze, în legislația lor, elementele constitutive ale actelor ilicite, pornind de la numărul persoanelor participante la reuniune, scopul urmărit (daca acesta este comun tuturor participanților sau numai unora dintre ei), intenția grupului de a recurge sau nu la violență ș.a.

Întrucât organele de ordine au ca principale funcțiuni recunoscute acelea de a proteja drepturile omului și de a apăra instituțiile democratice ale statului și ordinea de drept, se poate recurge la măsuri coercitive pentru a preveni și depista infracțiunile, a aresta delincvenții și a efectua anchete, cu condiția ca acțiunile acestor organe de ordine să fie supuse controlului societății civile. Numai în acest fel se poate asigura deopotrivă respectarea și protejarea drepturilor și libertăților fundamentale

ale individului și salvagardarea ordinii de drept și a instituțiilor democratice¹.

4.3.3. Limitări în scopul satisfacerii exigențelor moralei și ale sănătății publice

Respectarea exigențelor sănătății sau moralității publice este o îndatorire ce revine membrilor societății. Fiecare societate își are propriile precepte morale, izvorâte din tradiție sau din contextul socio-politic și istoric în care s-a dezvoltat. Pentru a proteja virtuțile și interesele morale ale cetățenilor săi, statele au proclamat norme juridice, unele reguli morale, investind organele competente cu respectarea acestora. Într-o societate democratică, aceste norme de comportament civilizat, care separă binele de rău, se constituie într-o formă de limitare a anumitor drepturi și libertăți pentru „a ocroti sănătatea sau moralitatea publică”².

4.3.4. Limitări vizând protecția bunăstării generale

Este un fapt îndeobște cunoscut acela că exercitarea plenară a drepturilor și libertăților fundamentale de către fiecare individ este condiționată de bunăstarea generală a colectivității din care face parte. Această bunăstare generală, ce corespunde unui interes public și care are prioritate față de interesul individual, impune ca drepturile și libertățile individuale ale persoanelor să fie astfel exercitate, încât să nu aducă atingere acestei bunăstări, îndeosebi de ordin economic și social. Acesta este, după opinia noastră, sensul prevederii din art. 1, par. 1 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, potrivit căruia, „fiecare stat până la prezentul Pact se angajează să acționeze, atât prin propriul său efort, cât și prin asistență și cooperare internațională,

¹ Pentru a nu admite nici o derogare de la dispozițiile care guvernează dreptul la viață (art. 6), interzic tortura I.), sclavia și servitutea (art. 8, par. 1 și 2), înmormântarea pentru neexecutarea unei garanții contractuale I.), condamnarea pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul când au fost săvârșite, nu constituiau un act delictuos (15); recunosc personalitatea juridică a fiecărui om (16), care garantează libertatea gândirii, a științei și religiei (18).

² Art. 21 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice

în special pe plan economic și tehnic, folosind la maximum resursele sale disponibile, pentru ca exercitarea deplină a drepturilor lor recunoscute în prezentul Pact să fie asigurate progresiv prin toate mijloacele adecvate, inclusiv prin adoptarea de măsuri legislative“.

Ideea de bunăstare generală implică ipso facto posibilitatea restrângerii unor drepturi pentru o cauză de utilitate publică, cum ar fi dreptul de proprietate, putându-se face exproprieri, demolări, naționalizări sau etatizări. Făcute în scopul „bunăstării generale“, limitările respective nu trebuie să se transforme în abuzuri și, în fiecare caz, trebuie să se acorde despăgubiri adecvate.

Pentru asigurarea bunăstării pentru toți membrii colectivității, trebuie să se asigure o justă corelație între drepturile civile și politice, pe de o parte, și cele economice, sociale și culturale, pe de altă parte, astfel încât să nu se aducă prejudicii statului de drept.

Din cele ce preced, rezultă că ansamblul standardelor de promovare și garantare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului are la bază o concepție clar definită, potrivit căreia fiecărei persoane umane, ca beneficiară a unor drepturi și libertăți general recunoscute, îi revin, în același timp, și îndatoriri față de colectivitatea în care trăiește, în exercitarea drepturilor și libertăților sale fundamentale, fiecare persoană trebuind să respecte drepturile celorlalți membri ai colectivității, interesele societății în ansamblu și să se achite de obligațiile de ordin juridic și moral care-i revin. În același timp, statul, ca instituție politică a societății, are datoria ca, prin organele sale competente, să vegheze la respectarea tuturor drepturilor și libertăților recunoscute, în anumite cazuri prin măsuri derogatorii și coercitive. Dreptul statului de derogare și coercițiune nu este discreționar, ci este supus unor regulamentări precise. Astfel, potrivit par. 3 al art. 4 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, „statele-părți la prezentul Pact, care fac uz de dreptul de derogare, trebuie ca, prin intermediul Secretarului General al Organizației Națiunilor Unite, să semnaleze imediat celorlalte state-părți dispozițiile de la care au derogat, precum și motivele care au provocat derogarea respectivă. O nouă

comunicare va fi făcută, prin același intermediar, la data la care ele au pus capăt derogărilor“.

Prevederi ale reglementărilor internaționale privind cazurile și condițiile de limitare ale drepturilor și libertăților fundamentale:

Convenția pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale

Art. 2

„(...) 2. Moartea nu este considerată ca aplicată prin violarea acestui articol în cazurile în care ea ar rezulta dintr-un recurs la forța absolut necesar:

- a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
- b) pentru a efectua o arestare în condițiile legii sau pentru a împiedica evadarea unei persoane deținute conform legii;
- c) pentru a reprima, conform legii, o răscoală sau o insurecție.“

Art. 5

„1. Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi privat de libertate decât în cazurile următoare și potrivit cailor legale:

- a) dacă este deținut legal după o condamnare pronunțată de un tribunal competent;
- b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau a unei dețineri potrivit legii pentru nesupunere la o hotărâre dată, conform legii, de către un tribunal sau în vederea garantării executării unei obligații prevăzute e lege;
- c) dacă a fost arestat sau deținut pentru a fi adus în fața unei autorități judiciare competente, când există motive verosimile că a comis o infracțiune sau că a existat un motiv rezonabil de a crede că este necesar să fie împiedicat să comită o infracțiune sau să fugă după comiterea acesteia (...);
- d) dacă este vorba de arestarea sau detenția regulată a unei persoane, pentru a o împiedica să patrundă în mod ilegal pe teritoriu sau contra căreia este în curs o procedură de expulzare sau de extradare. (...)“

Art. 8

„1. Orice persoană are dreptul să i se respecte viața sa privată și de familie, domiciliul și corespondența.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept, decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, securitatea publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei sau pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.”

Art. 9 „(...) 2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât al celor care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare într-o societate democratică, pentru securitatea publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice sau pentru protecția drepturilor și libertăților altuia.”

Art. 10

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de expresie. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații sau idei fără amestecul autorităților publice și fără considerarea frontierei. Prezentul articol nu împiedică statele să supună întreprinderile de radiodifuziune, de cinema sau de televiziune la un regim de autorizare.

2. Exercițiul acestor libertăți ce comportă datorii și responsabilități poate fi supus unor formalități, condiții, restrângeri sau unor sancțiuni, prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau securitatea publică, apărarea ordinii și prevenirea crimei, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea unor informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judiciare.”

Art. 11

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de reuniune pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a crea împreună cu

alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițiul acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât cele care, prevăzute prin lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea crimei, protecția sănătății sau a moralei, protecția drepturilor și a libertăților altora. Prezentul articol nu interzice impunerea de restricții legitime exercițiului acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.“

Protocolul nr. 4 pentru recunoașterea anumitor drepturi și libertăți, altele decât cele ce figurează deja în Convenție și în primul Protocol adițional la Convenție

Art. 2

„1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în orice mod liber reședința sa. (...)”

3. Exercițiul acestor drepturi nu poate face obiectul altor restricții decât acelea care, prevăzute de lege, într-o societate democratică constituie măsuri necesare, securității naționale, siguranței publice, menținerii ordinii, prevenirii infracțiunilor, protecției sănătății sau moralei, protecției drepturilor și libertăților altora. (...)“

Pact internațional cu privire la drepturile civile și politice

Art. 19

„1. Nimeni nu trebuie să aibă de suferit din cauza opiniilor sale.

2. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei de orice fel, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa.

3. Exercitarea libertăților prevăzute la paragraful 2 al prezentului articol comportă obligații și răspunderi speciale.

În consecință, ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie, însă, stabilite în mod expres prin lege și care sunt necesare:

- a) respectării drepturilor sau reputației altora;
- b) apărării securității naționale, a ordinii publice, a sănătății sau moralității publice."

Art. 21

„Dreptul de întrunire pașnică este recunoscut. Exercițarea acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor conforme cu legea și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora."

Art. 22

„1. Orice persoană are dreptul de a se asocia în mod liber cu altele, inclusiv dreptul de a constitui syndicate și de a adera la ele, pentru ocrotirea intereselor sale.

2. Exercițarea acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor prevăzute de lege și care sunt necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora. Prezentul articol nu se opune ca exercițarea acestui drept de către membrii forțelor armate și ai poliției să fie supusă unor restricții legale."

CAPITOLUL 5

Drepturile și libertățile fundamentale și securitatea națională

Problematica drepturilor omului, a libertăților fundamentale și activitatea desfășurată de autoritățile publice pentru apărarea securității naționale este deosebit de actuală și de importantă, deoarece o serie de aspecte ale celor două dimensiuni nu și-au găsit încă, cel puțin în România, răspunsuri pertinente și consensuale.

Schimbările politice, sociale și economice determinate de evenimentele din decembrie 1989 au modificat radical modul de percepere a termenilor binomului securității: cetățeanul și statul, ori statul și cetățeanul?

România a trecut de la totalitarism la democrație; statul totalitar este înlocuit cu statul de drept.

Alături de asigurarea principiilor separării puterilor, de asumarea sarcinii de realizare a unei societăți mai integrate, mai echilibrate, statul de drept are ca principal deziderat asigurarea și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale.

Rățiunea de a fi a serviciilor de informații pentru securitate națională o constituie chiar cetățeanul, cu ale sale drepturi, libertăți și îndatoriri fundamentale. Serviciile de informații acționează într-un cadru legal, democratic, în concordanță cu reglementările internaționale referitoare la drepturile omului.

Cadrul legislativ este structurat în acest domeniu, nepermițând violarea arbitrară a drepturilor cetățeanului.

5.1. Serviciile de informații pentru securitate națională și respectarea drepturilor omului

Serviciile de informații pentru securitate națională sunt acele autorități publice ce au ca scop cunoașterea, prevenirea și înlăturarea amenințărilor interne sau externe ce pot aduce atingere valorilor supreme consacrate constituțional.

„Amenințarea este starea pericolului potențial, a cărui realizare materială devine posibilă, probabilă, iminentă sau consumată în funcție de o serie de factori ulteriori.

Amenințarea generică la adresa siguranței naționale este atitudinea, exprimată sau nu, a unei puteri sau organizații străine, a unui grup de interese externe sau interne, precum și a oricăror persoane, asociate ori individuale, care prin declarațiile, acțiunile, măsurile ori pozițiile lor pun în pericol siguranța națională, reprezentată sintetic prin normalitatea raporturilor interne și externe ale statului care condiționează și garantează dreptul la ființă al națiunii.”¹

Ca principii generale ale activității serviciilor de informații pentru securitate națională sunt statuate următoarele:

- prevederile legii siguranței naționale nu pot fi interpretate sau folosite în scopul restrângerii sau interzicerii dreptului de apărare a unei cauze legitime, de manifestare a unui protest sau dezacord ideologic, politic, religios ori de altă natură, garantate prin Constituție sau legi;
- nici o persoană nu poate fi urmărită pentru exprimarea liberă a opiniilor sale politice;
- nimeni nu poate viola domiciliul sau proprietățile unei persoane;

¹ Aurel I. Rogoian, *Contribuții la definirea conceptului de amenințare la adresa siguranței naționale*, Ed. Academiei Naționale de Informații, București, 1996

- nimeni nu poate viola corespondența ori comunicațiile unei persoane;
- restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale este posibilă doar în situațiile prevăzute de Constituție, în cazuri și condiții strict determinate de lege;
- nu pot fi aduse atingeri ale reputației sau onoarei unei persoane.

Aceste principii de legalitate vizează situațiile în care persoana nu săvârșește vreuna dintre faptele ce constituie o amenințare la adresa siguranței naționale.

5.2. Dreptul la intimitate și serviciile de informații

Miguel Revenga

Licențiat în drept, și-a început activitatea științifică în 1984, la Universitatea din Cádiz, la a cărei Facultate de Drept este, în prezent, profesor titular de Drept Constituțional. A desfășurat o susținută activitate academică și de cercetare în Spania și în străinătate, și este autorul a numeroase publicații, printre care se numără cărțile *Imperiul Politicii. Securitatea națională și secretul de stat în sistemul constituțional nord-american* și *aprobarea judiciară pentru obținerea de date*.

Deși este foarte larg răspândită opinia că există o relație contradictorie între garantarea drepturilor individuale și eficiența serviciilor de informații, acest punct de vedere se cere nuanțat. Un serviciu de informații este cu atât mai eficient, cu cât mandatul său este mai bun calitativ și cu cât sprijinul social ce-i este acordat este mai mare, cu cât opinia publică devine din ce în ce mai conștientă de munca pe care acesta o desfășoară și cu cât serviciul de informații respectă mai îndeaproape legalitatea.

Ar fi totuși de făcut o anumită precizare cu privire la înțelesul dreptului la intimitate, deoarece este vorba despre un drept care își schimbă permanent forma. Astăzi nu mai înseamnă același lucru ca acum treizeci sau cincizeci de ani.

Atât de confuz este dreptul la intimitate, încât chiar și constituțiile, când îl definesc, mai adaugă garanții, pentru a-i întregi

înțelesul: astfel, se garantează secretul comunicațiilor telegrafice, poștale și telefonice; se garantează inviolabilitatea domiciliului și, în final, se delimitează folosirea informaticii.

Astăzi însă, aceste garanții par demodate, pentru că viața actuală nu se mai potrivește cu concepțiile pe care le aveau cei care au redactat Constituțiile de acum două, trei decenii. Această problemă este mult mai adecvat tratată în Constituția Statelor Unite, unde al IV-lea Amendament garantează dreptul de a nu ți se înregistra convorbirile, dreptul la neamestecul în treburile personale sau apărarea împotriva unor restricționări nejustificate.

În alte țări, chestiunea presupusului conflict dintre dreptul la intimitate și activitățile serviciilor de informații se circumscrie unei probleme mult mai importante care, de fapt, conduce spre un drum fără ieșire și care merge în sens contrar tendinței majoritare existente în dreptul comparat: absența unor reglementări legale pentru serviciile de informații pentru securitate. În legătură cu mai multe Constituții, prima observație ar fi că nu fac referiri la serviciile de informații. Atrage atenția, apoi, faptul că toate normele de funcționare ale unor servicii au o mai mică importanță în raport cu legile.

Oricum, în momentul în care ne referim la dreptul la intimitate și la posibila lui neconcordanță cu activitățile de culegere de informații, trebuie admis că nu există drepturi absolute, că oricare dintre ele poate fi restrâns pentru a proteja alte valori sau bunuri constituționale. Or, sarcina de moderare revine legiuitorului, care trebuie să acționeze sub lumina publicității, oferind societății prilejul de a discuta respectiva problemă, și care trebuie să facă o medie a diferitelor puncte de vedere ale forțelor politice. Problema, în sine, presupune confruntarea unui drept fundamental cu un concept precum cel de securitate națională, care se situează cam la limita dintre juridic și politic. De asemenea, o dificultate suplimentară este reprezentată de faptul că impulsurile de reformare a serviciilor secrete decurg, mai întotdeauna, dintr-un scandal iscat în interiorul lor.

În acest sens, ar trebui citat cazul Republicii Federale Germania, unde, în 1968, s-a aplicat o reformă constituțională care

a favorizat realizarea de interceptări telefonice fără autorizație judiciară și care și-a regăsit continuarea într-o nouă reformă, în 1998, care ar permite intrarea într-un domiciliu cu scopul instalării dispozitivelor de ascultare.

Un organism de culegere de informații nu este o fundație de studii, și nici un organism de cercetări avansate în domeniul științelor sociale. Este un serviciu care slujește necesităților de securitate și permite responsabililor politici să ia deciziile adecvate. Un mandat legal trebuia să limiteze misiunile, să concretizeze ariile de acțiune și să facă o demarcare clară între culegerea de informații, adică funcția de spionaj, în sensul tehnic al cuvântului, și prevenirea și combaterea crimei. Acest efort în vederea concretizării mediilor de acțiune este capital, fiind un subiect asupra căruia toți specialiștii din serviciile de informații sunt de acord.

Printre aspectele demne de avut în vedere sunt recomandările finale ale Comisiei Mac Donall din Canada, cu privire la serviciile de informații.

Acestea prevăd cerința de a nu se produce încălcări ale legalității, deoarece dacă nu se apreciază că există motive ale securității naționale de a nu respecta o lege, acest fapt ar trebui să conducă la reformarea ei. De asemenea, Comisia stabilește că mijloacele utilizabile într-o investigație trebuie să fie direct proporționale cu amenințarea semnalată și cu posibilitatea ca ea să se materializeze. Se mai semnalează că, cu cât va fi mai incisivă o tehnică de investigație, cu atât mai exigentă trebuie să fie legea în momentul în care prevede necesară autorizația pentru a o folosi și că, de regulă, sunt preferabile tehnicile care lezează cel mai puțin drepturile.

5.3. Restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale ale omului

Declarația universală a drepturilor omului prevede în art. 29, alin. 2 că, „în exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decât îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor

și libertăților altora, precum și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică“.

În cuprinsul art. 4 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, se prevede că „statul nu poate supune drepturile decât la limitările prevăzute de lege, cu condiția ca acestea să nu fie incompatibile cu celelalte obligații pe care acestea le are potrivit dreptului internațional, și ca din ele să nu rezulte o discriminare întemeiată numai pe rasă, culoare, sex, limbă, religie sau origine socială“.

Conform prevederile art. 53 din Constituția României, exercițiul unor drepturi sau libertăți poate fi restrâns numai printr-o prevedere legală și numai dacă se impune, după caz, pentru:

- (1) apărarea securității naționale, a ordinii, sănătății ori moralei publice, a drepturilor și libertăților cetățenilor;
- (2) desfășurarea instrucției penale;
- (3) prevenirea consecințelor unei calamități naturale.

Posibilitatea restrângerii prin lege a exercițiului unor drepturi sau a unor libertăți este extrem de vastă, putându-se practic referi la orice drept sau libertate instituită de legea fundamentală.

O clarificare privind această restrângere o găsim în alin. 2 al art. 53 din Constituție, potrivit căruia „restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății“.

• Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României:

Art. 13

„Situațiile prevăzute la art. 3 constituie temei legal pentru a se solicita procurorului, în cazuri justificate, cu respectarea prevederilor Codului de Procedură Penală, autorizarea efectuării unor acte, în scopul culegerii de informații, constând în: interceptarea comunicațiilor, căutarea unor informații, documente sau înscrisuri pentru a căror obținere este necesar accesul într-un loc, la un obiect sau deschiderea unui obiect; ridicarea și repunerea la loc a unui obiect sau document, examinarea lui, extragerea informațiilor pe care acestea le conțin, precum și înregistrarea, copierea sau

obținerea de extrase prin orice procedee; instalarea de obiecte, întreținerea și ridicarea acestora din locurile în care au fost depuse.

Cererea de autorizare se formulează în scris și trebuie să cuprindă: date sau indicii din care să rezulte existența uneia dintre amenințările la adresa siguranței naționale prevăzute de art. 3 pentru a cărei prevenire, descoperire sau contracarare este necesară emiterea mandatului; categoriile de activități pentru a căror desfășurare trebuie emis mandatul; identitatea persoanei ale cărei comunicații trebuie interceptate, dacă este cunoscută, sau a persoanei care deține informațiile, documentele ori obiectele ce trebuie obținute; descrierea generală, dacă și când este posibil, a locului unde urmează a fi executate activitățile autorizate; durata de valabilitate a mandatului solicitat.

Actul de autorizare se emite la cererea organelor cu atribuții în domeniul siguranței naționale, de către procurori anume desemnați de procurorul general al României.

În cazul în care procurorul constată că cererea este justificată, emite un mandat care trebuie să conțină: aprobarea pentru categoriile de comunicații care pot fi interceptate, categoriile de informații, documente sau obiecte care pot fi obținute; identitatea persoanei, dacă este cunoscută, ale cărei comunicații trebuie interceptate ori care se afla în posesia datelor informațiilor, documentelor sau obiectelor ce trebuie obținute; organul împuternicit cu executarea; descrierea generală a locului în care urmează a fi executat mandatul; durata de valabilitate a mandatului.

Durata de valabilitate a mandatului nu poate depăși 6 luni. În cazurile întemeiate, procurorul general poate prelungi, la cerere, durata mandatului, fără a se putea depăși, de fiecare dată, 3 luni.

Orice cetățean care se consideră vătămat în mod nejustificat prin activitățile care fac obiectul mandatului prevăzut în alin. 1-4 se poate adresa cu plângere procurorului anume desemnat, ierarhic superior procurorului care a emis mandatul."

• Legea nr. 535/2004 privind combaterea terorismului:

Art. 20

„Amenințările la adresa securității naționale a României, prevăzute la art. 3 din Legea nr. 51/1991 privind siguranța

națională a României, inclusiv faptele de terorism prevăzute în prezenta lege, constituie temeiul legal pentru a se propune procurorului de către organele de stat cu atribuții în domeniul securității naționale, în cazuri justificate, să solicite autorizarea efectuării unor activități în scopul culegerii de informații, constând în: interceptarea și înregistrarea comunicațiilor, căutarea unor informații, documente sau înscrisuri pentru a căror obținere este necesar accesul într-un loc, la un obiect sau deschiderea unui obiect; ridicarea și repunerea la loc a unui obiect sau document, examinarea lui, extragerea informațiilor pe care acesta le conține, cât și înregistrarea, copierea sau obținerea de extrase prin orice procedee; instalarea de obiecte, întreținerea și ridicarea acestora din locurile în care au fost depuse.“

Art. 21

„(1) Propunerea se formulează în scris și trebuie să cuprindă: date sau indicii din care să rezulte existența unei amenințări la adresa securității naționale, pentru a cărei descoperire, prevenire sau contracarare se impune emiterea autorizării; categoriile de activități pentru a căror efectuare este necesară autorizarea; identitatea persoanei ale cărei comunicații trebuie interceptate, dacă este cunoscută, sau a persoanei care deține informațiile, documentele ori obiectele ce trebuie obținute; descrierea generală, dacă și când este posibil, a locului unde urmează a fi efectuate activitățile autorizate; durata de valabilitate a autorizării.

(2) Propunerea se înaintează procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și este examinată sub aspectul temeiniciei și legalității de procurori anume desemnați de acesta.

(3) Dacă se apreciază că propunerea este nejustificată, procurorul o respinge prin rezoluție motivată, comunicând aceasta de îndată organului care a formulat-o.

(4) Dacă în termen de 24 de ore de la înregistrarea cererii se apreciază că propunerea este întemeiată și sunt întrunite toate condițiile prevăzute de lege, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau înlocuitorul de drept

al acestuia solicita în scris președintelui Înaltei Curți de Casație și Justiție autorizarea activităților propuse.

(5) Solicitarea trebuie să cuprindă datele menționate la alin. 1.

(6) Solicitarea este examinată în camera de consiliu de judecatori anume desemnați de președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, care o admit sau o resping motivat, prin încheiere.

(7) În cazul în care solicitarea este respinsă, aceasta se restituie procurorului, împreună cu un exemplar al încheierii.

(8) Dacă apreciază că solicitarea este justificată, odată cu încheierea de admitere, judecătorul emite mandat prin care autorizează efectuarea activităților propuse.

(9) Mandatul se înmânează reprezentantului anume desemnat al organului care a propus autorizarea și trebuie să cuprindă: categoriile de comunicații care pot fi interceptate, categoriile de informații, documente sau obiecte care pot fi obținute; datele de identitate ale persoanei ale cărei comunicații trebuie interceptate sau care se află în posesia datelor, a informațiilor ori a obiectelor ce trebuie obținute, dacă sunt cunoscute; descrierea generală a locului în care urmează a fi executat mandatul; organul împuternicit cu executarea; durata de valabilitate a mandatului.

(10) Durata de valabilitate a mandatului nu poate depăși 6 luni; în cazuri întemeiate, judecătorii anume desemnați de președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție pot prelungi, la cerere, durata mandatului, fiecare prelungire neputând depăși 3 luni.

(11) În acest caz, se va urma procedura prevăzută la alin. 1-9.

(12) Solicitarea, emiterea și punerea în aplicare a mandatului se fac cu respectarea prevederilor Legii nr. 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate.

(13) Organele care au propus autorizarea activităților pentru care s-a emis mandatul sunt obligate să le întrerupa de îndată atunci când temeiurile care le-au justificat au încetat și să îl informeze despre aceasta pe procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

(14) Aceleași organe au obligația să îl informeze în scris pe procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de

Casație și Justiție despre rezultatul activităților autorizate prin mandat și despre măsurile luate, conform legii.”

Art. 22

„(1) În situații deosebite care impun înlăturarea unor pericole iminente pentru securitatea națională, organele de stat specializate cu atribuții în domeniu pot efectua activitățile prevăzute de art. 20, fără autorizarea menționată de prezenta lege, urmând ca solicitarea să fie înaintată de îndată ce este posibil, dar nu mai târziu de 48 de ore.

(2) Dacă judecătorul apreciază că nu se mai impune continuarea activităților prevăzute la alin. 1, dispune încetarea de îndată a acestora.”

5.4. Natura juridică a autorizării pentru culegerea de informații prin operațiuni care implică restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale

În interpretarea naturii juridice a autorizării, trebuie avute în vedere două aspecte: primul îl reprezintă rațiunile care stau la baza eliberării, iar, al doilea, scopul eliberării acestuia.

Analizând rațiunile care stau la baza eliberării autorizării, vom constata că acestea se prezintă ca o garanție juridică de respectare a drepturilor și libertăților constituționale.

Din primele teze ale art. 13 din Legea 51/1991, rezultă că autorizarea se va elibera având în vedere două aspecte fundamentale:

(1) Existența unei amenințări la adresa siguranței naționale, din cele prevăzute în art. 3 al Legii 51/1991;

(2) Solicitarea să se refere la ceea ce legea denumeste „cazuri justificate”.

Prin noțiunea de amenințare se are în vedere sensul restrâns al noțiunii, adică starea de pericol preinfracțională, care trebuie pusă în evidență prin date și indicii temeinice.

Expresia „cazuri justificate” presupune două aspecte care trebuie luate în considerație, în egală măsură, atât de cei care solicită mandatul, cât și de cei care îl eliberează. Primul aspect constă în a evidenția, respectiv, a demonstra necesitatea efectuării activităților prevăzute în mandat: trebuie să se releve că numai prin aceste acte, activități, se poate adânci cunoașterea informativă a faptei ori se pot verifica, documenta anumite aspecte referitoare la aceasta.

Un alt aspect care rezultă din interpretarea „cazurilor justificate” se referă la situațiile în care existența mandatului se impune din cauza faptului că activitățile care urmează a fi realizate în baza lui intră în conflict cu dispozițiile constituționale și legale care protejează drepturile și libertățile fundamentale.

Per a contrario, se apreciază că anumite activități necesare cunoașterii, verificării sau documentării amenințărilor la adresa siguranței naționale pot fi efectuate fără existența mandatului (de exemplu, supravegherea foto-video în spațiile deschise).

În ceea ce privește criteriile stabilirii acelor situații în care activitățile ce urmează a fi efectuate pot leza drepturile persoanelor, acestea cad în seama exclusivă a factorilor care solicită autorizarea și, respectiv, o eliberează.

Acest demers juridic are la bază prevederile legii siguranței naționale, potrivit căroră „mijloacele de obținere a informațiilor necesare siguranței naționale nu trebuie să lezeze, în nici un fel, drepturile sau libertățile fundamentale ale cetățenilor, viața particulară, onoarea sau reputația lor, ori să îi supună la îngrădiri ilegale”¹, iar, pe de altă parte, posibilitatea instituită de Constituție, ca, în situații, cazuri și condiții strict determinate legal, exercițiul unor drepturi sau libertăți fundamentale să poată fi temporar restrâns, proporțional cu motivele care determină restrângerea.

Problema care se ridică este dacă se pot desfășura activități de interceptare și înregistrare în spații deschise, respectiv în locuri publice.

¹ Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României, art. 16, Monitorul Oficial, Partea I, nr. 163 din 7.08.1991

Răspunsul la întrebare îl dă doctrina: „Este un atentat la viața intimă a persoanei ascultarea, înregistrarea sau transmiterea, printr-un aparat oarecare, a imaginilor sau vorbelor pronunțate de o persoană, fără consimțământul acesteia“.

Ieșind în public, persoana se expune (transmite imaginea sa), dar, în ceea ce privește discuțiile, trebuie analizat dacă persoana exercită cu bună credință drepturile sale, adică dacă, la adăpostul protecției constituționale a unui drept, comite fapte care contravin legii sau drepturilor celorlalți, săvârșind, astfel, un abuz de drept.

Există opinii că, în astfel de situații, discuțiile care se desfășoară în locuri sau spații circumscrise noțiunii de loc public ar putea fi captate, înregistrate sau transmise fără autorizare. Trebuie însă observat că protecția constituțională a drepturilor nu este condiționată de exercitarea lor în anumite locuri.

„Accesul într-un loc“ trebuie interpretat în corelație cu definiția locului public dată de art. 152 Cod Penal, astfel: „locul“ poate fi reprezentat de domiciliu, reședința, sediul societății comerciale ori a unor asociații (organizații), precum și spațiile adiacente acestora etc.

Luând în considerare și prevederile art. 13 al Legii 14/1992 și faptul că aceste activități au caracter secret de stat și extrajudiciar, procurorul nu poate îndeplini cu privire la ele nici una dintre atribuțiile prevăzute de art. 218-220 Cod de Procedură Penală.

Eliberarea autorizării are, din punct de vedere juridic, următoarele consecințe: restrânge exercițiul unor drepturi și libertăți fundamentale; acordă protecție juridică persoanelor abilitate să îl execute; rezultatele obținute pot fi valorificate în documente juridice cu valoare probatorie.

5.4.1. Unele considerații asupra diferențelor dintre autorizarea prevăzută de Codul de Procedură Penală și mandatul prevăzut de Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului

În condițiile în care, atât în cazul mandatului de securitate națională, cât și în cazul autorizăției procedurale, obiectul restrângerii îl constituie exercițiul unor drepturi și libertăți fundamentale,

sunt de menționat diferențele de fond și de formă existente între aceste două instituții juridice.

Astfel, regimul juridic derogatoriu – față de cel general, cu sediul materiei în art. 91 Cod Procedură Penală –, al mandatului de securitate națională, rezultă din:

1) **temeiul legal**, *lato sensu*: art. 3 din Legea nr. 51/1991 privind siguranța (securitatea) națională a României, ca lege specială, art. 20 din Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, pe de-o parte, și art. 91 din Codul de Procedură Penală, pe de altă parte;

2) **temeiul juridic**, *stricto sensu*, prin raportare la dispozițiile art. 53 din Constituție, respectiv apărarea securității naționale, pe de-o parte, și desfășurarea instrucției penale, pe de altă parte;

3) **domeniul de aplicare, pe categorii de activități** – așadar, în sens material, desfășurarea unor activități ce constituie amenințări la adresa securității naționale a României, în cazul mandatului, și pregătirea sau săvârșirea unor infracțiuni pentru care urmărirea penală se efectuează din oficiu, în cazul autorizației;

4) **domeniul de aplicare în privința persoanelor** – subiectele restrângerii exercitiului unor drepturi și libertăți fundamentale: persoanele în legătură cu care exista indicii temeinice că desfășoară activități care constituie amenințări la adresa securității naționale (în cazul mandatului), respectiv că pregătesc sau săvârșesc o infracțiune pentru care urmărirea penală se efectuează din oficiu, iar interceptarea sau înregistrarea se impun pentru aflarea adevărului (în cazul autorizației);

5) **natura juridică** – sub imperiul Legii nr. 51/1991, natura juridică a mandatului de siguranță/securitate națională era aceea de act juridic administrativ, cu trăsături specifice: constituia o formă a activității unuia dintre organele administrației publice, reprezentând manifestarea unei voințe juridice și era emis numai în exercitarea puterii publice; în contextul apariției Legii nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, care instituie o serie de măsuri privind desfășurarea unor activități în scopul culegerii de informații, modificând unele aspecte de procedură, natura juridică a mandatului rămâne aceeași – act administrativ, cu caracter

individual, care, reprezentând o formă juridică a activității organelor administrației publice, constă într-o manifestare expresă de voință, în sensul de a da naștere, modifica sau restrânge drepturi și obligații, în realizarea puterii publice și sub controlul instanțelor judecătorești. Referitor la „controlul instanțelor judecătorești”, este evident că acesta nu este unul de natură jurisdicțională, întrucât nu presupune existența unor raporturi juridice de natură litigioasă, ci unul care privește îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege.

Relativ la autorizația prevăzută de dispozițiile Codului de Procedură Penală, caracterul de act procedural nu comportă discuții.

6) **controlul de legalitate intermediar** – Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului instituie un asemenea control al procurorului, care, la propunerea scrisă a organelor de stat cu atribuții în domeniul securității naționale, examinează solicitarea acestora sub aspectul legalității și al temeiniciei, având facultatea de a o respinge sau de a o promova la președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, pentru autorizarea activităților specifice; în cazul autorizației procedurale, un atare control intermediar nu există;

7) **controlul de legalitate propriu-zis/căile de atac** – potrivit Legii nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, printre actele nesupuse controlului, respectiv în legătură cu care este prevăzută expres interdicția atacării în contencios administrativ, se numără și actele administrative care privesc apărarea și securitatea națională, referitor la care nu este aplicabilă procedura solicitării suspendării; în consecință, în ceea ce privește mandatul de securitate națională, este incidentă teoria circumstanțelor excepționale și a puterii discreționare.

De altfel, Legea nr. 51/1991 prevede modalități specifice de adresabilitate/proceduri de urmat – fără a arăta în ce constă remediarea – cu caracter biunivoc: plângerea adresată procurorului anume desemnat, ierarhic superior celui care a emis mandatul, pentru situațiile în care pretinsa vătămare rezultă din activitățile ce constituie obiectul mandatului, și sesizarea comisiilor oricărui dintre comisiile permanente pentru apărare și asigurarea ordinii publice ale celor două Camere ale Parlamentului, în situația în care

cetățenii se consideră vătămați în exercitarea drepturilor și a libertăților individuale, prin folosirea mijloacelor specifice de obținere a informațiilor. În legătură cu primul aspect, în condițiile intrării în vigoare a Legii nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, procedura a căzut în desuetudine și este, practic, inaplicabilă.

8) **scopul** – pornind de la temeiul juridic *stricto sensu*, prin raportare la modalitățile generale de realizare a acestuia – apărarea securității naționale, pe de-o parte, prin prevenirea și înlăturarea amenințărilor interne și externe ce pot aduce atingere valorilor prevăzute în art. 1 al Legii nr. 51/1991 (amenințările la adresa securității naționale), și desfășurarea instrucției penale, pe de altă parte, prin aflarea adevărului și lămurirea cauzei penale sub toate aspectele;

9) **valența de a constitui mijloc de probă** – dacă legea prevede expres o atare valență a interceptărilor și înregistrărilor audio și/sau video realizate în baza autorizației procedurale, în situația mandatului de securitate națională problema este circumstanțiată de îndeplinirea unor condiții.

Astfel, datele, indiciile și informațiile acumulate în procesul investigației informativ-operative sunt subsumate unui proces de verificare, analiză și evaluare, urmat de valorificarea lor, nu pe cale directă – având în vedere caracterul clasificat al acestora și al activității informativ-operative în esența ei –, ci prin transformarea datelor, a indiciilor și informațiilor – a materialului informativ secret – în mijloace de probă, prin intermediul actelor premergătoare.

Relativ la distincția formală, sunt de menționat:

10) **caracterul clasificat al actului** – mandatul (ca *instrumentum probationis*) are caracter clasificat, care, derivând atât din prevederea expresă a legii, cât și din natura activității de bază, implică protecția multilaterală – protecția juridică, *lato sensu* –, protecția prin măsuri procedurale, protecția fizică, protecția personalului și emiterea certificatelor de securitate.

În legătura cu autorizația procedurală, fără ca legea să prevadă un atare caracter, literatura de specialitate menționează, printre

trăsăturile caracteristice ale activității de urmărire penală, și „lipsa de publicitate“.

Pe această linie, doctrina și jurisprudența sunt unanime în a aprecia că nu se pune problema interdicției participanților la procesul penal de a lua la cunoștință despre activitățile realizate de organele de urmărire penală, ci doar de faptul că dosarul penal/conținutul său poate fi cunoscut și fragmentat numai de către anumiți subiecți oficiali sau particulari, faza urmăririi penale nefiind publică, astfel cum prevede legea pentru faza de judecată.

11) **notificarea datei/datelor efectuării interceptărilor**, cu caracter retroactiv și delimitată temporal de terminarea urmăririi penale, doar în ceea ce privește autorizația procedurală; în cazul mandatului, o asemenea prevedere legală nu există;

12) **promotorul măsurii** – organul de stat cu atribuții în domeniul securității naționale, pentru mandat, și procurorul, în cazul autorizației;

13) **punerea în executare a măsurilor autorizate** ce revine, în cazul mandatului, organelor statale cu atribuții în domeniul securității naționale, iar în cazul autorizației procedurale, procurorului „care procedează personal la interceptări și înregistrări“ sau are facultatea de a delega această competență organelor de cercetare penală.

5.5. Elemente de drept comparat privind activitatea serviciilor de informații pentru securitate în raport cu cerința de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale

5.5.1. Reglementările Consiliului Europei

Recomandarea nr. 1402 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, referitoare la controlul serviciilor de securitate internă în statele membre ale Consiliului Europei, prevede că **activitățile operative ale acestor servicii care implică restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale ale persoanei trebuie să fie supuse unei autorizări prealabile exclusive a organelor judecătorești.**

Potrivit art. 8 din Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și a libertăților fundamentale (CEDO), ratificată de România prin Legea nr. 30 din 18 mai 1994, „orice persoană are dreptul la respect pentru viața sa privată și de familie, pentru domiciliul și corespondența sa”.

De principiu, art. 8 paragraful 1 al CEDO, protejând viața privată a persoanelor, interzice ascultările telefonice (interceptarea comunicațiilor și înregistrările audio-video).

În paragraful următor al articolului sus citat se stipulează: „Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor penale, protejarea sănătății sau a moralei, sau protejarea drepturilor și libertăților altora”.

Rezultă deci că CEDO admite restrângerea dreptului la intimitatea vieții private și de familie, la inviolabilitatea domiciliului și a corespondenței, numai cu respectarea cumulativă a patru condiții:

a) interferența (acțiunea autorităților naționale) să fie prevăzute de legea națională;

b) interferența să aibă, în scopul protejării de către stat, cel puțin una dintre următoarele valori: securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor penale, protejarea sănătății sau a moralei, sau protejarea drepturilor și libertăților altora;

c) interferența să fie necesară într-o societate democratică;

d) procedura legală din norma internă a statului a cărui autoritate realizează interferența cu drepturile prevăzute de art. 8(1) trebuie să enunțe cu precizie condițiile și modalitățile cu care operează restricția inviolabilității respective.

Nici un fel de interceptare nu poate fi făcută decât cu autorizarea unei autorități judiciare competente, în baza condițiilor prevăzute de legea penală și legea specială în materie, în statul respectiv.

Încuviințarea, de excepție, *post factum*, nu trebuie dată dacă operatorii anume desemnați din organele cu atribuții în domeniul

siguranței naționale nu solicită motivat o achiesare bazată judiciar pe elemente temeinice existente anterior înregistrării de urgență făcute fără autorizare.

Asemenea înregistrări nu vor putea fi făcute nemotivat, netemeinic, provocator, fără un control parlamentar final, iar legea trebuie să prevadă că nerespectarea garanțiilor constituționale sau utilizarea informațiilor în alte scopuri decât cele apolitice ale siguranței naționale antrenează răspunderea penală pentru violarea drepturilor și a libertăților fundamentale recunoscute de lege.

Este imperios necesar să se înțeleagă că restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale pentru realizarea siguranței naționale se solicită numai în situațiile în care se dețin date sau indicii temeinice privind existența unei amenințări la adresa siguranței naționale, respectiv a unor stări de fapt care nu întrunesc, în acel moment, elementele constitutive ale unei infracțiuni și nu pentru identificarea acestora.

De asemenea, în legătură cu persoanele ale căror comunicații sau manifestări sunt susceptibile de a fi interceptate, înregistrate, filmate, fotografiate, în legile privind siguranța națională/securitatea națională a statelor care au făcut obiectul studiului, nu se face nici o distincție.

Procedeele în cauză dispuse cu respectarea prevederilor legale se pot utiliza față de orice persoană aflată pe teritoriul național, cu respectarea condiției că „restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică.

Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății“.

Conform legilor naționale, desfășurarea unor activități care încalcă sau contrazic respectarea libertăților fundamentale ale persoanei prevăzute în Constituție, „trebuie să respecte patru condiții: să fie aplicate fără discriminare, să-și găsească justificarea în motive foarte importante pentru siguranța națională și interese de stat vitale, să fie potrivite cu îndeplinirea scopului prevăzut și să nu meargă mai departe decât o cere îndeplinirea acestuia“.

În domeniul siguranței naționale, folosirea procedeele probatorii în discuție capătă funcțiunea de a putea fi mijloc de prevenire a unor situații de natură excepțională, respectiv de a contribui prin transmiterea unor informații organelor abilitate în vederea luării măsurilor pentru înlăturarea unor pericole iminente pentru siguranța națională, a unor amenințări la adresa siguranței naționale.

Importanța acestor procedee se reflectă în împrejurarea că legea îngăduie – în cazuri și situații prevăzute expres – restrângerea unor drepturi și libertăți fundamentale ale cetățenilor, prevăzute în convenții internaționale și în Constituție, cum sunt inviolabilitatea domiciliului și inviolabilitatea secretului comunicațiilor.

Astfel de restrângeri își găsesc justificarea finală în interesul major al îndeplinirii justiției și, implicit, în rolul pe care-l pot avea aceste procedee în realizarea justiției penale.

Interceptarea comunicațiilor, înregistrarea audio sau video, filmarea și fotografierea se realizează printr-un complex de activități juridice și tehnice, din inițiativa unor organe specializate ale statului, însărcinate cu aplicarea legii în domeniul siguranței naționale, a căror principală preocupare este activitatea de culegere de informații.

Întrucât autorizarea efectuării unor activități în scopul culegerii de informații implică o acțiune împotriva unor drepturi și libertăți fundamentale, recurgerea la acestea este admisibilă numai dacă operațiunea este indispensabilă, respectiv aflarea adevărului nu poate fi realizată decât pe această cale.

Demersul în cauză „nu trebuie să lezeze în nici un fel drepturile sau libertățile fundamentale ale cetățenilor, viața particulară, onoarea sau reputația lor, ori să îi supună la îngrădiri ilegale”.

5.5.2. Marea Britanie

Evoluția legislației Regatului Unit în domeniul interceptării comunicațiilor este marcată de un eveniment care a avut drept consecință aprobarea, de către regină, la data de 25 iulie 1985, a Legii nr. 56. Actul normativ menționat reglementează condițiile de exercitare a drepturilor/obligățiilor autorităților în drept să intercepteze comunicațiile poștale și telefonice.

Totul a început odată cu petiția adresată la data de 19 iulie 1979 de către James Malone, cetățean englez, Comisiei Europene a Drepturilor Omului, prin care aducea la cunoștința forului menționat că atât convorbirile sale telefonice, cât și ale soției au fost interceptate la ordinele poliției engleze, în acest fel fiind încălcate art. 8 și 13 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Curtea a constatat că dreptul galez și englez nu conținea prevederi clare în ceea ce privește interceptările telefonice, limitările acestor activități nefiind prevăzute în mod explicit (nici scopurile, nici modalitățile de interceptare). Astfel, magistrații CEDO au decis că a existat o violare a art. 8 din Convenție și au recomandat adoptarea unei legislații care să autorizeze interceptarea comunicațiilor pentru a ajuta organele statului să se achite de atribuțiunile lor și pentru a se oferi mai multe garanții împotriva exceselor.

În consecință, în februarie 1985, Curtea a primit textul unei înțelegeri amiabile încheiate între Guvernul britanic și Malone J., iar la data de 10 aprilie 1986 a intrat în vigoare Legea nr. 85/1985.

Surse: Andrews (J.), *Telephone tapping in the United Kingdom*, E.L.R., 1985, pp. 68-70 Pogany (I.), *Telephone tapping and the European Convention on Human Rights*, N.L.J., 1984, p. 210

În Marea Britanie, Legea privind secretele de stat a împiedicat permanent publicarea unor informații despre serviciile secrete.

Principalele surse de informații secrete sunt ascultarea și interceptarea comunicațiilor, supravegherea, precum și agenții sau informatorii. Ascultarea înseamnă interceptarea secretă a convorbirilor, fiind posibilă interceptarea atât a comunicațiilor poștale, cât și a celor telefonice.

Interceptarea comunicațiilor poștale și telefonice se poate efectua numai în baza emiterii, în mod expres, a unui mandat special, în conformitate cu Legea nr. 56/1985 privind interceptarea comunicațiilor. În plus, în cazul în care se apreciază că operațiunile de ascultare reprezintă un amestec ilegal în proprietatea unei persoane, este necesară, în conformitate cu Legea Serviciului de

Securitate, obținerea unui „mandat cu drept de intrare într-o proprietate privată“.

Mandatele eliberate de Secretarul de Stat vor trebui să aibă la bază informații care atestă că acestea sunt necesare:

- „a) în interesul securității naționale;
- b) în scopul prevenirii sau al descoperirii unor infracțiuni;
- c) în scopul de a apăra bunăstarea economică a Regatului Unit“ (art. 2 (2), Legea 56/1985).

În aprecierea necesității mandatului, se analizează dacă informația care este considerată necesară ar putea fi, „în mod rezonabil, obținută pe alte căi“.

Cererea de mandat trebuie să cuprindă natura amenințării, să motiveze necesitatea propunerii de interceptare și să confirme că obiectivul operațiunii se încadrează în atribuțiile Serviciului.

Supravegherea reprezintă „observarea vizuală“ a vectorilor, în scopul obținerii de informații referitoare, de exemplu, la deplasările pe care le fac, precum și la identitatea celor cu care obiectivele se află în legătură.

Interceptarea legală se face prin recrutarea unor persoane din serviciile care asigură comunicațiile.

Supravegherea juridică se realizează, conform Legii privind interceptarea comunicațiilor, de către un Tribunal pentru Analizarea Reclamațiilor la adresa Serviciului, înaintate de public. Legea stipulează că orice persoană poate adresa reclamații Tribunalului, „dacă consideră că Serviciul a adus atingere propriei sale persoane sau dreptului său de proprietate“.

Dacă reclamația este întemeiată, Tribunalul are autoritatea să dispună încheierea investigațiilor și distrugerea înregistrărilor, precum și plata unor despăgubiri.

5.5.3. Franța

În Franța, Legea interceptărilor nr. 91-646 a fost promulgată la 10 iulie 1991, astfel încât aria interceptărilor a fost limitată scopurilor privind securitatea națională.

Art. 1(2) din Lege prevede că se poate aduce atingere secretului corespondenței dacă există o necesitate a interesului public.

Art. 4 precizează că autorizația este acordată prin decizie „scrisă și motivată a prim-ministrului sau a uneia dintre persoanele special delegate de acesta”.

Această autorizație este dată pe propunerea scrisă și motivată a ministrului apărării naționale sau a ministrului de interne. Activitățile care au ca obiect interceptarea corespondenței sunt supuse controlului Comisiei Naționale de Control a Interceptărilor de Securitate, autoritate administrativă și independentă.

Practica demonstrează că acolo unde serviciile de informații nu pot pătrunde legal cu mijloace de interceptare, se poate recurge la diverse structuri private.

Centrul de ascultări radio și interceptări telefonice funcționează sub acoperirea Grupului Interdepartamental de Control și este conceput pentru a intercepta orice fel de comunicații.

Pentru aprobarea unei interceptări, există o singură condiție de fond, aceea ca fapta ce se cere stabilită să fie sancționată penal cu cel puțin doi ani de închisoare.

Interceptările telefonice pot fi efectuate pe durata a patru luni, față de două, în Germania, sau trei, în Anglia.

Majoritatea centralelor telefonice din Franța sunt conectate printr-un hard și un soft special la Centrul de Ascultare și Interceptări Telefonice.

5.5.4. Germania

În Germania, o lege specială cunoscută sub denumirea de G-10 reglementează condițiile în care se poate uza de interceptări, și anume, existența unor infracțiuni sigure și grave, precum înalta trădare, constituirea unor organizații teroriste, imposibilitatea ca activitățile secrete ori periculoase să poată fi descoperite pe altă cale.

Autorizarea interceptării este dată de ministrul de interne. Înainte de aplicarea autorizării, Comisia G-10 (organism independent, compus dintr-un președinte, un judecător și doi membri) hotărăște cu privire la oportunitatea măsurilor de limitare a drepturilor. În situație de urgență, autorizarea se pune în aplicare fără hotărârea Comisiei, aceasta fiind informată ulterior. Dacă nu este de acord, măsura luată trebuie să înceteze.

Semestrial, o comisie parlamentară formată din cinci deputați se informează asupra situațiilor care au făcut obiectul Legii G-10.

Astfel, Comisia G-10 și Forul G-10 apreciază aprobarea și necesitatea luării măsurilor de limitare a secretului corespondenței.

După încetarea măsurilor respective, dacă nu există pericolul prejudicierii scopului urmărit, acestea pot fi aduse la cunoștința persoanelor vizate. Dacă cerința nu poate fi îndeplinită în termen de cinci ani, obligația încunoștințării încetează.

Fiecare persoană are, în conformitate cu Legea G-10, dreptul legal de a se opune, pe cale juridică, măsurilor luate de serviciile de informații, adresându-se în acest scop unui tribunal special independent, pentru verificarea legalității acestora.

STUDIUL DE CAZ

Plângeri constituționale împotriva competențelor lărgite acordate Serviciului Federal de Informații (BND) pentru supravegherea traficului de comunicații dintre Germania și străinătate.

Prezent, marți, 15 decembrie 1998, în fața Curții Constituționale Federale din Karlsruhe, președintele Serviciului Federal de Informații (BND), August Hanning, și-a exprimat convingerea că BND ar fi putut informa Guvernul Federal German cu mult timp înainte despre legăturile dintre firmele germane și Fabrica de Substanțe de Luptă din Libia, dacă Serviciului Federal de Informații i-ar fi fost permis, în perioada respectivă, să supravegheze traficul de telecomunicații dintre Germania și străinătate, în vederea împiedicării proliferării armelor de distrugere în masă. În comparație cu importanța deținută de supraveghere în domeniul politicii externe și de securitate, riscurile pentru cei vizati sunt reduse, a declarat Fechner, director în cadrul BND. Din opt milioane de legături de telecomunicații realizate zilnic între Germania și străinătate, BND exploatează numai circa douăzeci.

Primul Senat al Curții Constituționale se ocupă acum de cinci plângeri constituționale, formulate de un profesor de drept penal, mai mulți ziariști și publicația *Taz*, împotriva competențelor lărgite deținute de BND în ceea ce privește supravegherea traficului de telecomunicații în conformitate cu așa-numita Lege G-10.

Reclamantii critica faptul ca BND a devenit „brațul prelungit al poliției și justiției”. Ei apreciază că le-au fost lezate drepturile fundamentale la apărarea secretului comunicațiilor, la autode-terminarea informațională și libertatea presei.

Conform Legii G-10, adoptată în 1994, BND poate supraveghea traficul internațional de telecomunicații cu ajutorul listelor de „cuvinte-cheie”, chiar dacă nu există o suspiciune concretă privind comiterea unei infracțiuni (este vorba de așa-numita „supraveghere strategică”), în vederea prevenirii atentatelor teroriste din străinătate, a proliferării la nivel internațional a armelor de război, a traficului cu materiale relevante din punctul de vedere al securității, a falsificării și spalării banilor și a contrabandei cu narcotice. Anterior era permisă supravegherea numai în vederea împiedicării unui război de agresiune. În cadrul supravegherii legăturilor de telecomunicații din străinătate, BND poate culege date referitoare la persoane, numai dacă poate fi exclusă posibilitatea ca legăturile de telecomunicații supravegheate să aparțină unor cetățeni germani sau unor firme cu capital majoritar german. Datele culese sunt transmise altor autorități, în cazul în care se referă la anumite infracțiuni grave.

Autorii celor cinci plângeri constituționale au criticat faptul că noile reglementări conferă Serviciului Federal de Informații competențe polițienestre, implicându-l în activitatea de combatere a criminalității, fapt ce contravine Constituției germane. Ei au făcut referiri și la o hotărâre pronunțată de Curtea Constituțională Federală în 1994, în cadrul căreia se aprecia că Legea G-10 de atunci nu contravine Constituției, însă, în același timp, se stipula că nu este permisă interceptarea comunicațiilor în vederea prevenirii amenințărilor la adresa securității interne. Acțiunile concrete de supraveghere ale BND îi vizează, în primul rând, pe cetățenii cinstiți, care nu dispun de posibilitatea de a utiliza strategii de cifrare a datelor transmise prin sistemele de telecomunicații.

Reprezentantul părții reclamante, Eisenberg, a contrazis afirmația președintelui BND, conform căreia extinderea competențelor de supraveghere este necesară în vederea combaterii producerii și proliferării armelor de distrugere în masă. Această

activitate de combatere poate fi realizată și prin exercitarea de controale mai stricte asupra exportului, a afirmat Eisenberg. Plângeri constituționale împotriva competențelor lărgite deținute de BND în domeniul supravegherii au fost formulate și de însărcinatul federal pentru protecția datelor, Jacob, precum și de însărcinații pentru protecția datelor de la nivelul landurilor. Ei au apreciat că reglementările legale privind exercitarea controlului în vederea prevenirii abuzurilor sunt insuficiente.

Reprezentanții Serviciului Federal de Informații și ai Guvernului Federal au evidențiat că supravegherea traficului de telecomunicații de către BND are o contribuție importantă la promovarea de către Germania a unei politici externe și de securitate eficiente. Secretarul de stat, Schapper, din cadrul Ministerului Federal de Interne, a afirmat că baza legală din perioada respectivă nu îi permitea BND să informeze Guvernul Federal în legătură cu implicarea firmelor germane în construirea Fabricii libiene de Substanțe de Luptă de la RABTA. De aceea, în străinătate a fost formulată învinuirea că Germania „î închide ochii” în mod conștient în cazul construirii fabricii de armament, dacă participarea firmelor germane este profitabilă. Pe baza posibilităților extinse de supraveghere, Germania a putut împiedica însă, de curând, implicarea firmelor germane în programul nuclear pakistanez și în programul iranian privind construirea de rachete.

Cifrele vehiculate în legătură cu acțiunile de supraveghere efectuate de BND sunt „complet neadevurate”, a afirmat președintele BND, Hanning. Nu este adevărat că BND supraveghează zilnic peste o sută de mii de legături de telecomunicații și înregistrează patru mii de convorbiri telefonice; în prezent nu se efectuează o supraveghere a legaturilor telefonice. Supravegherea este limitată la transmisiile telex și telefax. Nu sunt supravegheați oamenii de știință sau jurnaliștii cu ajutorul sistemului de cuvinte-cheie. Hanning a adăugat că BND interceptează zilnic cel mult cincisprezece mii de legături de telecomunicații. Dintre acestea, circa șapte sute sunt transmise zilnic sistemului bazat pe cuvinte-cheie. Doar în cazul a șaptezeci de legături este găsit un cuvânt-cheie. De asemenea, zilnic, doar douăzeci dintre acestea sunt catalogate drept importante

din punct de vedere penal. În urma unei verificări ulterioare, Hanning a afirmat că, deși din punct de vedere tehnic sistemul de supraveghere poate fi extins, nu crede că Serviciului Federal de Informații îi vor fi puse la dispoziție mijloacele financiare necesare. Se intenționează, însă, o extindere a activității de supraveghere și asupra sistemului e-mail.

FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG,

16.12.1998

Marea interceptare se face de sus, via satelit, direct de pe orbită. În medie, șapte sute de nemți care primesc un telefon, un fax sau un telex din străinătate sunt vizati de aceasta, iar, în curând, și cei care primesc e-mailuri.

An de an statul ascultă și citește comunicările a zeci de mii de cetățeni federali și a milioane de oameni din întreaga lume, fără ca măcar unul să aibă habar de aceasta.

Computere de mare performanță compară informațiile din eter cu banca de date care conține 6 979 de nume și noțiuni, precum și coduri cifrate, așa-numita listă *Hit-Word*. Cine primește vreo veste din Cairo sau Rio de Janeiro, în cuprinsul căreia se află cuvinte ca plutoniu, heroină sau drog, trebuie să aibă în vedere că cei care îl ascultă din cadrul Serviciului Federal de Informații (BND) îl vor suspecta că se afla în legătură cu traficanți de droguri, de arme sau teroriști aflați în întreaga lume.

Acest lucru este valabil, în medie, în fiecare zi, când BND-ul interceptează, pentru șaptezeci din cele șapte sute de comunicări selectate. Angajații BND examinează cu rigurozitate, având împuternicirea statului, și corespondența străină – nu doar pe cea a cetățenilor germani. Cu o și mai mare lipsă de scrupule decât cea manifestată față de proprii cetățeni, agenții BND interceptează telefoanele străinilor din întreaga lume. Totul legal. Curtea Federal Constituțională examinează în prezent dacă practica legitimată prin Legea de combatere a criminalității, emisă în 1994, este legală. Claus-Henning Schapper, Secretar de Stat în Ministerul Federal de Interne, a pledat marțea trecută în fața primului Senat în favoarea „superinterceptării” ca „instrument la care nu se poate renunța

al politicii germane externe și de securitate". Și noul președinte al BND, August Hanning, a avertizat: „Dacă ni se va interzice acest lucru, vom fi parțial orbi“. Conform acestuia, nu ar mai exista protecție în fața actorilor din noua generație de teroriști, cum sunt cei din suita multimilionarului Bin Laden.

Dacă urmărirea electronică ar fi funcționat în anii '80, afirmă șeful serviciului, Bonn-ul ar fi putut împiedica construirea Fabricii de gaz toxic din localitatea libiană Rabta. Acest Auschwitz din nisipuri“, ridicat cu sprijinul unor întreprinzători germani lipsiți de scrupule, a adus mult rău prestigiului germanilor în lume.

Aprobarea interceptării nelimitate din eter a fost impusă în Bundestag în 1994 de coaliția CDU/FDP, cu voturile SPD, în ciuda protestului vehement al verzilor. Primarul SPD din Bremen, Henning Scherf, vedea în această lege un „atac fundamental“ la Constituție; actualul ministru al justiției, Herta Daubler-Gmelin riposta, la acea vreme, că proiectului CDU ar fi trebuit cel puțin să i se scoată „dinții veninoși“.

Profesorul de drept penal din Hamburg, Michael Kohler, și doi ziariști au considerat că legea le încalcă drepturile fundamentale și au depus plângere la Curtea Constituțională.

Guvernul Federal se teme pentru urechea lui deschisă către lume, care este suficient de mare: Germania se află pe locul patru între țările occidentale care sondează eterul în căutarea informațiilor ce pot fi utilizate în domeniile politic, economic și militar. Doar SUA, care utilizează în comun cu Germania o stație la Bad Aibling, Marea Britanie și Israelul sunt considerate mai performante.

1 450 de specialiști din Departamentul II al BND lucrează în prezent în domeniul informațiilor electronice, ceea ce reprezintă un sfert din aparatul de la Pullach. Serviciul dispune de zece stații pe teritoriul federal, antenele fiind plasate între Grossenbrode și vârful Hohen Bogen din pădurea bavareză. Tehnica și întreținerea posturilor exterioare costă circa șaptezeci de milioane de marci anual.

BND recepționează ca un aspirator uriaș informațiile din eter. Spre deosebire de supravegherea telefonică internă, aprobată de procuratura, ascultarea sau citirea știrilor din străinătate nu este

supusă nici unui control. Computerele filtrează în total douăzeci de mii de faxuri, telexuri și telefoane din fluxul de date. Prada este transmisă de la posturile de interceptare pe canale de mare securitate spre prelucrare, în centrală. Cercetarea radio este inima serviciului secret.

Nici o persoană din afară nu poate pătrunde înăuntru, nici măcar cei cărora le revine prin lege sarcina de control al aparatului. Deputatul SPD, Claus Arndt, a depus jurământul în sala tribunalului din Karlsruhe. Vicepreședintele Comisiei G-10 a Bundestagului – un grup secret care supraveghează operațiunile de interceptare derulate de BND – a recunoscut că, dată fiind amploarea activităților, un control eficient nu mai este posibil. Arndt, expert în interceptări vreme de treizeci de ani, afirma: „Mă cuprinde durerea de stomac”.

Cât succes au în realitate incursiunile în rețelele globale de date reprezintă unul dintre cele mai stricte secrete pentru toate serviciile. De multa vreme, comunicarea la nivel mondial este liberă ca pasărea cerului, iar miile de interceptări au devenit cutume ale guvernelor și ale serviciilor lor secrete. Doar posibilitățile tehnice și financiare pot ridica bariere.

Cercetarea prin mijloace de transmisiuni este delicată și din motivul că ea nu are în vedere doar dușmani. Cu ajutorul stației din Schoningen, de lângă Braunschweig, cei din Pullach l-au ascultat pe președintele bosniac, Alija Izetbegovici, care, în timpul războiului cu sârbii, le cerea primarilor săi să-i prezinte situația. Din cauza distrugerii rețelelor, Izetbegovici utiliza un telefon prin satelit.

BND-ul supraveghează la Monschau „circuitul diplomatic străine” de pe unde scurte, inclusiv telefoanele cifrate și faxurile tuturor ambasadelor din Bonn. Cu ajutorul supercomputerelor americane Cray, specialiștii încearcă să facă decodificările, mai multe zeci de încercări fiind deja reușite; în ciuda strădaniilor acerbe, codurile japonezilor și italienilor nu au fost încă descifrate.

Cei de la Pullach sunt meticuloși în ceea ce privește circulația materialului din eter; nici chiar Cancelaria nu primește materiale originale. BND indică destinatarilor materialelor, prin marcaje

colorate, gradul de sensibilitate al materialelor: o linie galbenă pe margine înseamnă telefoane, faxuri și telexuri interceptate. Linia roșie marchează poșta radio interceptată. Destinatar: Ministerul de Externe al lui Joschka Fischer.

Faptul că serviciul zguduit de crize trebuie să se justifice acum în fața Curții Constituționale i se datorează chiar BND-ului. Din teama pentru viitorul lor, amenințat serios după căderea Zidului, cei de la Pullach au insistat la Bonn pentru reglementarea „cercetării strategice radio” împotriva teroriștilor, a contrabandiștilor de droguri și de arme. Odată cu Legea de combatere a criminalității, promulgată după multe dezbateri în 1994, BND a primit autorizarea de a supraveghea telefoanele, faxurile și telexurile pe care germanii le primesc din străinătate. Bundestag-ul i-a completat mandatul și cu spălarea și falsificarea de bani, și cu comerțul cu droguri, urmând ca cei din Pullach să pună informațiile la dispoziția instituțiilor de urmărire penală.

Mulți au visat atunci, în Bonn, la un sfârșit al mafiei. Alți câțiva cetățeni se temeau că Serviciul de Informații Externe se va transforma într-o poliție secretă pentru interiorul țării. Sprijiniți de responsabili cu protecția datelor, aceștia au depus plângere la Karlsruhe. Acolo au găsit receptivitate. În iulie 1995, Curtea a emis o dispoziție provizorie care limita puternic legea curând emisă. Rezultatele interceptării nu au mai putut fi transmise de atunci autorităților penale, în absența indiciilor privind o infracțiune concretă. BND s-a văzut „drastic restrâns” în activitatea sa. Bilanțul de până acum al acțiunilor de spionare îndreptate împotriva germanilor este destul de inconsistent; ele nu au adus, practic, nimic pentru urmărirea penală. În perioada iulie 1997–aprilie 1998, au fost verificate 13 419 faxuri și telexuri adresate unor persoane private și unor firme, iar dintre acestea doar patru au fost înaintate autorităților penale, ceea ce reprezintă 0,03%.

În cautarea teroriștilor BND, a interceptat 2 494 de telexuri către germani, dar nici unul nu a fost considerat de experți ca „valoros” sau „relevant”. Nici supravegherea telefonică la scară mare în mediul liderului kurzilor, Abdullah Ocalan, efectuată în primăvara lui 1996, nu a condus la nimic.

BND consideră că răspunderea pentru marea discrepanță dintre cheltuieli și beneficii revine celor de la Karlsruhe, care au făcut aproape imposibilă o transmitere a materialului interceptat – deseori „piese mozaicate” dintr-un conglomerat de suspiciuni – către responsabilii cu urmărirea penală. Din cauza „randamentului scăzut”, BND a decuplat, în aprilie, banca de termeni „terorism internațional”, iar în mai a urmat registrul *Hit-Word* „comert internațional de droguri”. BND subliniază, însă, că informațiile dobândite prin mijloace electronice, anonimizate ulterior, sunt în continuare „indispensabile”. E posibil, dar legea nu este concepută în acest sens. Judecătorii Curții vor să decida la primăvară ce este mai presus: practica de spionare de către stat, consfințită prin lege, sau dreptul cetățenilor la protecția sferei lor private.

Der Spiegel, 21.12.1998

5.5.5. Italia

În Italia, prin Decretul-lege nr. 345, din 29 octombrie 1997, se aduc modificări Codului Penal – art. 616-619 și 623 bis și de Procedură Penală.

Aceste articole incriminează orice cunoaștere, întrerupere, împiedicare sau interceptare, în afara cazurilor prevăzute de lege.

Prin aceste modificări, art. 254 Codul de Procedură Penală dispune: „În oficiile poștale sau telegrafice este permisă procedarea la sechestrarea de scrisori, colete, pachete, valori, telegrame și alte obiecte de corespondență pe care autoritatea judiciară are motiv să le considere ca expediate de inculpat sau adresate acestuia”.

Autorizația este solicitată judecătorului de către procuror, putând fi acordată numai printr-o decizie motivată, atunci când există indicii serioase ale unei infracțiuni și interceptarea este absolut indispensabilă (art. 267, alin. 1).

În cazuri de urgență, când există un motiv întemeiat, procurorul dispune interceptarea cu o decizie motivată, care trebuie imediat comunicată, dar nu mai târziu de douăzeci și patru de ore, judecătorului (art. 267, alin. 2).

În sistemul juridic italian, este prevăzută „interceptarea preventivă”; astfel, ministrul de interne, responsabilii la nivel

central ai serviciilor centrale și inter-provinciale sau procurorul Republicii pot autoriza printr-o decizie interceptarea comunicațiilor telefonice și a altor forme de comunicare, când acestea sunt necesare pentru activitatea de prevenire și informare. De subliniat este că interceptările preventive „sunt lipsite de orice valoare procesuală”.

5.5.6. Statele Unite ale Americii

În SUA, principalul serviciu de spionaj, CIA, îndeplinește orice activitate, dacă se consideră că interesele naționale o cer. În privința surselor tehnice, pentru realizarea de instalații care impun intervenții pe rețeaua telefonică, toate stațiile CIA au sarcini de recrutare de agenți de sprijin în rândul personalului companiilor telefonice locale.

Interceptarea convorbirilor purtate în locuri de interes situate în apropierea reprezentanțelor diplomatice, comerciale sau militare americane se realizează și prin mijloace care utilizează fascicule de laser sau radiații infraroșii, pentru preluarea vibrațiilor ferestrelor. Interceptarea corespondenței se realizează prin agenți de legătură cu serviciile locale de securitate sau prin operațiuni unilaterale.

Agencia pentru Securitate Națională (NSA), componentă integrantă a Ministerului Apărării, are ca obiectiv principal acela de a supraveghea orice semnale electronice, scop în care ascultă toate convorbirile telefonice.

În subordinea sa se afla sistemele americane globale de interceptare a comunicațiilor altor națiuni.

Toate comunicațiile de pe glob pot fi captate de sateliți sincronizați, care retransmit semnalele printr-un cablu la Centrul de Telecomunicații.

În practica FBI (Biroul Federal de Investigații, care face parte din Ministerul Justiției), obținerea de informații prin interceptări se realizează numai cu aprobarea Procurorului General.

Solicitarea autorizației se face de către judecători și procurori special desemnați. Raportul judecătorului cuprinde: motivația, mijlocul tehnic utilizat, durata și identitatea oficialităților guvernamentale care cere supravegherea.

Patriot Act, recent adoptat, accentuează importanța serviciilor de securitate națională a SUA, permițând acestora desfășurarea oricăror activități de natură restrictivă în domeniul drepturilor și libertăților cetățenești, mai ales că din partea societății civile există o deosebită înțelegere a unor astfel de măsuri.

5.5.7. Israel

În Israel, ca și în străinătate, sunt practicate patrunderile secrete în reședințe, birouri, domiciliu, autoturisme, obținerea de fotocopii și documente. Pentru aceasta, se cooperează larg cu firmele care produc echipamente de securitate.

Ofițerii nu sunt specializați doar în efracții, ci se pricep la elaborarea complexului de măsuri combinate prin care să faciliteze accesul. La încheierea studiilor, aceștia dau probe practice complexe în acest sens.

Departamentul Tehnic de Interceptare (SHIKLUT) realizează interceptarea comunicațiilor sau a convorbirilor de interes, în orice loc din lume este necesar, după care înregistrările care se impun a fi traduse ori decodificate sunt transmise pentru procesare la centrala Tel Aviv.

Unitatea 8200 specializată în interceptările din țările arabe are acces total la ce se transmite prin cablul submediteranean, care este conectat la Palermo cu rețeaua de comunicații prin satelit.

Cadrul legal al interceptărilor îl constituie Legea privind interceptările, din 1979. Potrivit acestei legi, ministrul apărării va prezenta, în fiecare an, un raport în fața Comisiei Comune a Kneset-ului pentru probleme constituționale, de drept și justiție și în fața Comisiei pentru Securitate și Afaceri Externe, cu privire la numărul de autorizații emise în conformitate cu prevederile acestei legi.

În anul 2001, Ariel Sharon, premierul israelian, a cerut Kneset-ului adoptarea unei legi care să autorizeze serviciile de securitate să utilizeze tortura împotriva deținuților arabi, în condițiile în care sunt interogați zilnic mii de palestinieni suspecti de terorism.

Concluzia de ansamblu ce poate fi desprinsă din studiul evoluției structurilor de informații pentru securitate națională în

scopul realizării atribuțiilor conferite prin lege, în raport cu normele internaționale privind drepturile omului și libertățile fundamentale, este că aceasta a înregistrat un curs ascendent, concordant cu stabilizarea vieții politice, economice și sociale.

Operatorul de informații a devenit conștient de necesitatea respectării drepturilor omului, ca o coordonată a tuturor activităților pe care le întreprinde.

Activitatea de îndeplinire a siguranței naționale de către organele române de specialitate se subordonează clar principiilor de drept și regulilor constituționale, iar acțiunile individuale contrare sunt pedepsite de lege și sancționate.

Serviciile de informații ale României se situează, în problematica restrângerii exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale, în limitele legale, deosebindu-se de practica unor structuri străine, care își permit acțiuni mult mai largi, uneori în baza cadrului legal mai permisiv, dar de cele mai multe ori și în afara cadrului legal, justificând toate acestea prin interese majore de stat.

5.6. Reglementarea metodelor speciale de investigare utilizate de serviciile de informații străine care implică restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale

5.6.1. Armenia

Metodele speciale de investigare utilizate sunt controlul corespondenței, al comunicațiilor telegrafice și al altor tipuri de comunicații, interceptarea convorbirilor telefonice, perchezițiile, confiscările și informațiile confidențiale furnizate de informatori.

Par. 3, art. 20 din Constituție stabilește că „orice persoană are dreptul la respectarea confidențialității proprii corespondențe, a conversațiilor telefonice, prin e-mail, telegraf și alte căi de comunicații, iar acest drept nu poate fi limitat decât prin hotărâre judecătorească”.

Controlul corespondenței, al comunicațiilor telegrafice și al altor tipuri de comunicații, interceptarea convorbirilor telefonice, perchezițiile, confiscările, ca tehnici speciale de investigare, pot fi aplicate numai pe baza unei hotărâri judecătorești, în conformitate

cu articolele 18, 20, 21 din Constituția Republicii Armenia și cu prevederile Codului de Procedură Penală, în special art. 14, 57 par. 4, 225-241, 279, 281 și 284.

Art. 14 al Codului de Procedură Penală precizează că verificarea corespondenței, a comunicațiilor telegrafice și a altor tipuri de comunicații, precum și interceptarea convorbirilor telefonice, sunt posibile doar pe baza unei decizii judecătorești.

Art. 14 – Confidențialitatea corespondenței, a convorbirilor telefonice, prin e-mail, telegraf și alte căi de comunicații:

1) Orice persoană are dreptul la confidențialitatea corespondenței, a convorbirilor telefonice, prin e-mail, telegraf și alte căi de comunicații. Nici o persoană nu poate fi lipsită fără bază legală de acest drept, nici nu i se poate limita acest drept în cursul investigațiilor penale.

2) Reținerea corespondenței prin poștă sau telegraf, examinarea acesteia, înregistrarea și interceptarea convorbirilor telefonice sau a altor mijloace de comunicație pot fi solicitate în cursul investigațiilor penale numai pe baza unei decizii judecătorești și în maniera prevăzută de lege.

5.6.2. Austria

Supravegherea electronică și video este reglementată în Capitolul 149d din Codul de Procedură Penală.

Supravegherea este definită ca fiind „urmărirea comportamentului și comunicațiilor private, prin intermediul unor mijloace tehnice (electronice), fără știrea persoanei supravegheate”.

Legea reglementează două situații de urmărire a acțiunilor private ale unei persoane, cu și fără înștiințarea acesteia.

Urmărirea acțiunilor private ale unei persoane care este anunțată de desfășurarea unei asemenea operațiuni se poate cere dacă se consideră că este necesară pentru evitarea unei infracțiuni în mod intenționat și care se pedepsește cu mai mult de trei ani închisoare.

Supravegherea persoanelor în spațiul privat și interceptarea comunicațiilor prin intermediul mijloacelor tehnice (sisteme

electronice de supraveghere), fără anunțarea persoanei urmărite, sunt permise doar dacă se consideră de către tribunal că aceasta e singura modalitate de identificare a unor persoane care au comis infracțiuni grave sau care au legături cu rețele teroriste, ori dacă există informații că persoana în cauză intenționează să ia legătura cu astfel de grupări.

Supravegherea secretă este recomandată doar dacă scopul urmăririi se justifică. În acest caz, se ia în considerație limitarea anumitor drepturi și libertăți ale unei terțe părți, analizându-se dacă aplicarea unor măsuri mai puțin invazive ar putea avea același efect.

Supravegherea video în spații private, folosită pentru dovedirea unor infracțiuni grave, este permisă doar dacă se face din locuri situate în afara casei sau dacă un vecin este de acord să găzduiască aparatura de urmărire, în cazul infracțiunilor a căror pedeapsă depășește un an de detenție.

Conform secțiunii 149d, par. 1 din Codul de Procedură Penală, supravegherea electronică a spațiilor private și a comunicațiilor fără știrea persoanei vizate este permisă în cazul verificării unei persoane suspecte de implicare în activități teroriste (secțiunea 278b, Codul Penal austriac), și dacă orice altă formă de investigare ar periclita desfășurarea anchetei sau dacă există informații clare că suspectul intenționează să ia legătura cu infractori cunoscuți.

Supravegherea electronică poate fi ordonată doar pentru perioada de timp necesară pentru obținerea rezultatului urmărit, dar nu mai mult de o luna.

Mandatul trebuie să conțină data punerii în aplicare și data încheierii urmăririi. Pentru prelungirea mandatului sunt necesare argumente solide.

Interceptarea comunicațiilor

Interceptarea telecomunicațiilor se definește ca fiind identificarea zonei unde se află localizat utilizatorul (secțiunea 149a, par. 1, nr. 1, lit. a, Codul de Procedură Penală), identificarea liniei pe care s-a inițiat un anumit apel sau care este receptorul apelului urmărit (secțiunea 149a, par. 1, nr. 1, lit. b, Codul de Procedură Penală)

și ascultarea, interceptarea, controlul și orice altă formă de monitorizare care are drept obiect informațiile transmise sau primite (secțiunea 149a, par. 1, nr. 1, lit. c, Codul de Procedură Penală).

Reglementările acestor operațiuni sunt cuprinse în secțiunea 149a din Codul de Procedură Penală (fără excepție, se solicită un mandat). Interceptarea comunicațiilor care nu sunt transmise prin mijloace electronice se face după aceleași reguli prezentate mai sus.

Procurorul general (la cererea agenților de aplicare a legii) poate solicita Curții mandat de folosire a interceptării și supravegherii electronice. În general, Camera Consiliului, Camera celor Trei Judecatori (*Ratskammer*), trebuie să autorizeze folosirea tehnicilor speciale de investigare, iar, în cazul pericolului iminent, se poate dispune interceptarea comunicațiilor (și supravegherea electronică), urmând ca apoi să fie informată Camera Consiliului.

După încetarea urmăririi, poliția va face un raport complet asupra activităților desfășurate, numărului de persoane implicate și rezultatelor anchetei.

După terminarea monitorizării, ordinele de executare vor fi prezentate gazdei și operatorului de telefonie, precum și celui urmărit. Dar această activitate se suspendă dacă se consideră că poate pune în pericol desfășurarea anchetei.

Birourile consilierilor pe probleme de apărare, ale avocaților, notarilor, psihiatrilor, psihologilor și psihoterapeuților, ale ofițerilor sau jurnaliștilor, nu pot fi supravegheate decât cu un mandat special din partea unei persoane oficiale însărcinate cu asigurarea legalității și echilibrului (*Rechtsschutzbeauftragter*).

Aceasta are drept de apel în fața ordinului judecătoresc și poate cere ștergerea de date, înregistrări și casete video rezultate în urma supravegherii electronice.

5.6.3. Azerbaidjan

Normele de utilizare a mijloacelor tehnice speciale sunt reglementate de art. 10 din Legea Republicii Azerbaidjan cu privire la „Activitatea de investigație operativă” și de art. 445 din cadrul Codului de Procedură Penală al Republicii Azerbaijan.

În conformitate cu acestea, mijloacele tehnice speciale se utilizează atât în procesul de prevenire infracțională, cât și în scopul descoperirii unei infracțiuni pe parcursul anchetei penale.

Art. 8 din Legea Republicii Azerbaidjan cu privire la „Activitatea Investigativ-Operativă”, ca de altfel și art. 12-36, 199 și 201 din Codul de Procedură Penală al Republicii Azerbaijan, asigură protecția drepturilor omului și a libertăților stipulate în Constituția Republicii Azerbaidjan, în procesul utilizării mijloacelor tehnice speciale.

În același timp, în conformitate cu cerințele art. 259.2 din Codul de Procedură Penală al Republicii Azerbaidjan, utilizarea mijloacelor tehnice speciale nu va dura mai mult de șase luni.

Ca regulă, utilizarea mijloacelor tehnice speciale se realizează pe baza unei decizii a tribunalului. Controlul asupra utilizării mijloacelor tehnice speciale în procesul muncii de investigație operativă sau a investigației se îndeplinește de către procurorii și autoritățile judiciare.

5.6.4. Belgia

Supravegherea – art. 47,1 din Codul de Procedură Penală:

„Supravegherea, în sensul prezentului cod, reprezintă supravegherea sistematică, de către un funcționar de poliție, a uneia sau mai multor persoane, a prezenței și comportamentului acestora sau a unor lucruri, locuri sau evenimente bine determinate.

Supravegherea sistematică, în sensul prezentului cod, reprezintă supravegherea cu o durată de mai mult de cinci zile consecutive, repartizate pe o perioadă de o lună, în cadrul căreia sunt utilizate mijloace tehnice, supravegherea cu caracter internațional sau supravegherea executată de unități specializate ale poliției federale.

Supravegherea electronică: supravegherea electronică reprezintă o formă de supraveghere reglementată prin dispozițiile Codului de Procedură Penală referitoare la supraveghere.

Mijlocul tehnic, în sensul prezentului cod, reprezintă o configurație de componente care detectează semnalele, le transmite, activează înregistrarea lor și înregistrează semnalele, cu excepția mijloacelor tehnice utilizate în vederea executării unei măsuri.

Supravegherea poate fi utilizată de procurorul regal în cadrul unei informări, dacă necesitățile anchetei o impun și dacă celelalte mijloace de investigații nu sunt suficiente pentru stabilirea adevărului (principiul subsidiarității).

Supravegherea efectuată cu ajutorul mijloacelor tehnice nu poate fi autorizată decât dacă există indicii serioase că infracțiunile sunt de natură să antreneze pedeapsa cu închisoarea corecțională principală de un an sau o pedeapsă mai mare (principiul proporționalității).

Numai judecătorul de instrucție poate autoriza, în cadrul unei proceduri, supravegherea efectuată cu ajutorul mijloacelor tehnice, în scopul de a avea vizibilitate asupra unei incinte, în cazul în care există indicii serioase că faptele ilegale constituie sau vor constitui o infracțiune, sunt sau vor fi comise în cadrul unei organizații criminale, prevăzută în Codul Penal.

Interceptarea și deschiderea corespondenței (art. 46 și 88 din Codul de Procedură Penală):

În cadrul investigării crimelor și delictelor, **procurorul regal poate intercepta corespondența încredințată unui operator poștal, destinată, provenită de la sau referitoare la un suspect**, dacă există indicii serioase că infracțiunile se pot solda cu o pedeapsă cu închisoarea corecțională principală de un an sau cu o pedeapsă mai mare.

În cadrul executării măsurii prevăzute la art. 46, numai judecătorul de instrucție este abilitat să deschidă corespondența interceptată și să ia cunoștință de conținutul acesteia.

În caz de flagrant delict, procurorul regal poate, de asemenea, exercita această competență.

Ascultarea și interceptarea comunicațiilor (telefon, telecopiator, poștă electronică, corespondență, rețele publice sau private): interceptarea comunicațiilor nu este considerată metodă specială de interceptare în legislația belgiană.

Art. 90 din Codul de Procedură Penală prevede:

„În cazul în care necesitățile de procedură o impun, judecătorul de instrucție poate, cu titlu excepțional, să asculte, să ia la cunoștință și să înregistreze, în timpul transmiterii acestora,

comunicațiile sau telecomunicațiile private, dacă există indicii serioase că fapta pentru care este reținut constituie infracțiune prevăzută printr-una din dispozițiile enumerate și dacă celelalte mijloace de investigații nu sunt suficiente pentru stabilirea adevărului.”

Măsura de supraveghere nu poate fi autorizată decât fie pentru persoanele suspectate, în baza unor indicii precise, de a fi comis infracțiunea, fie pentru mijloacele de comunicații sau telecomunicații utilizate în mod regulat de către un suspect, fie pentru o incintă presupusă a fi frecventată de acesta.

Ea poate fi, în aceeași măsură, autorizată pentru persoanele presupuse, în baza unor fapte precise, de a comunica în mod regulat cu suspectul.

Legea din 6 ianuarie 2003 a modificat acest articol, prin inserarea unui alineat referitor la ascultarea directă, care prevede: „În scopul realizării ascultării, al luării la cunoștință sau înregistrării directe a comunicațiilor sau telecomunicațiilor private cu ajutorul mijloacelor tehnice, judecătorul de instrucție poate, de asemenea, cu sau fără consimțământul ocupantului, al proprietarului sau împuterniciților acestuia, să autorizeze penetrarea domiciliului sau a unei incinte private”.

Prin adăugarea acestei reglementări la Codul de Procedură Penală și ca urmare a prevederilor acestuia, este posibilă, în prezent, penetrarea unui domiciliu, cu sau fără consimțământul ocupantului, al proprietarului sau împuterniciților acestuia, pentru disimularea unui microfon sau penetrarea legală a unui domiciliu cu un microfon ascuns pe corp sau în haine, pentru culegerea discuțiilor purtate.

5.6.5. Bulgaria

Folosirea tehnicilor speciale de investigare este reglementată de către Legea tehnicilor speciale de investigare (S.I.T.A.), precum și de Codul de Procedură Penală.

Astfel, tehnicile speciale de investigare sunt mijloacele tehnice și tehnicile operative de aplicare a acestora, folosite în scopul

obținerii de dovezi materiale – înregistrări video, înregistrări audio, fotografii și obiecte marcate.

Prin **supraveghere** se stabilesc și se documentează atât vizual, cât și prin intermediul mijloacelor tehnice, diferitele aspecte ale activității și comportamentului persoanelor sau al țintelor, șederea lor în diferite locuri sau atunci când apar schimbări ale situației concrete.

Interceptarea presupune folosirea mijloacelor tehnice de interceptare sau, cu alte cuvinte, interceptarea convorbirilor sau a comunicațiilor electronice ale persoanelor-țintă.

Supravegherea constă în stabilirea, vizuală și prin intermediul mijloacelor tehnice, a deplasărilor persoanelor-țintă, ne-secret și documentat.

Prin **pătrundere**, cu ajutorul mijloacelor tehnice, se pot găsi obiecte la sediile sau printre bunurile folosite de persoanele-țintă.

Prin **marcare**, cu ajutorul mijloacelor tehnice și al substanțelor, obiectele sau bunurile sunt marcate în scopul stabilirii deplasării, a achiziției sau a locului de depozitare al acestora.

Prin **controlul corespondenței**, cu ajutorul substanțelor chimice și al mijloacelor tehnice, sunt stabilite conținutul și adresele corespondenței persoanelor țintă și ale obiectelor.

5.6.6. Canada

Legea Serviciului Canadian de Informații, din februarie 2000:

Art. 21 prevede că directorul sau funcționarul desemnat de ministru cu acest scop poate, după ce a obținut aprobarea ministrului, să ceară unui judecător eliberarea unui mandat în conformitate cu prezentul articol, dacă există motive serioase care să justifice eliberarea mandatului, pentru a permite serviciului să demareze o anchetă privind amenințările la adresa securității Canadei sau să-și exercite funcțiile încredințate.

Cererea vizată în alin. 1 este prezentată în scris, însoțită de acordul celui care o solicită și se referă la următoarele puncte:

a) faptele pe care se sprijină solicitantul și care îl îndreptătesc să ceară eliberarea mandatului;

b) faptul că alte metode de anchetă au fost ineficiente sau motivul pentru care acestea nu par a avea șanse de succes, faptul că problema este atât de urgentă, încât ancheta s-ar desfășura dificil fără mandat sau faptul că, fără mandat, este posibil să nu se obțină informații importante privind amenințările sau funcțiile vizate la alin. l;

c) categoriile de comunicații propuse să fie interceptate, categoriile de informații, înregistrări, documente sau obiecte pentru a căror obținere este necesară, solicitarea mandatului și activitățile care fac obiectul împuternicirii (prevăzute în paragraful următor);

d) identitatea persoanei, dacă e cunoscută, ale cărei comunicații trebuie interceptate sau care este în posesia unor informații, documente sau obiecte de obținut;

e) persoanele sau categoriile de persoane destinate ale mandatului cerut;

f) dacă este posibil, o descriere generală a locului în care se pune în aplicare mandatul cerut;

g) durata de valabilitate aplicabilă, de șaiszeci de zile, maximum un an, în funcție de caz, cerută pentru mandat;

h) menționarea cererilor anterioare referitoare la persoanele vizate la alin. d), data fiecărei cereri, numele judecătorului căruia i-au fost prezentate și decizia acestuia în fiecare caz.

Prin derogare de la orice alt drept, judecătorul căruia i s-a prezentat cererea poate elibera mandatul dacă este convins de existența faptelor menționate; mandatul îi autorizează pe destinatari să intercepteze comunicațiile sau să obțină informații, documente sau obiecte. În acest scop el îi poate autoriza:

a) să pătrundă într-un loc, la un obiect sau să deschidă un obiect;

b) să caute, să ridice sau să pună la loc orice document sau obiect, să le examineze, să culeagă informațiile din ele, precum și să înregistreze sau să realizeze copii sau extrase prin orice mijloc;

c) să instaleze, să întrețină și să ridice obiecte.

Mandatul conține datele menționate în cererea de mandat de la lit. c) – g), precum și condițiile pe care judecătorul le consideră indicate pentru interesul public.

Mandatul nu poate fi eliberat decât pentru o perioadă maximă de:

- a) şaizeci de zile, dacă este eliberat pentru a permite serviciului să facă o anchetă privind ameninţările la adresa securităţii Canadei;
- b) un an, în orice alt caz.

În baza unei cereri scrise, aprobate de ministru, pe care i-o adresează o persoană autorizată să ceară mandatul, judecătorul poate să-l prelungească pentru o perioadă care să nu o depăşească pe cea pentru care mandatul poate fi eliberat, dacă este convins:

- a) că mandatul rămâne necesar pentru serviciu;
- b) de existenţa faptelor menţionate.

La cererea scrisă pe care i-o înaintează directorul sau un funcţionar anume desemnat de ministru, judecătorul poate, în cazul în care consideră necesar, să elibereze un mandat care să-i autorizeze pe destinatari să ridice un obiect dintr-un loc unde a fost instalat printr-un alt mandat. În acest scop, mandatul poate autoriza accesul la un loc, sau la un obiect, sau deschiderea unui obiect.

Prin derogare de la orice altă regulă de drept, mandatele eliberate în virtutea art. 21 sau 23:

a) îi autorizează pe destinatari, în această calitate sau cu titlul de membri ai unei categorii date:

- în cazul unui mandat eliberat în virtutea art. 21, să folosească mijloacele potrivite pentru a efectua interceptarea sau preluarea informaţiilor sau obiectelor respective;
- în cazul unui mandat eliberat în conformitate cu art. 23, să pună mandatul în aplicare;

b) îl autorizează pe destinatar să acorde asistenţă unei persoane pe care o consideră abilitată prin mandat.

5.6.7. Cehia

În conformitate cu art. 9 din Legea privind Serviciul Secret de Informaţii din 7 iulie 1994, SIS poate utiliza echipament de cercetare cu mijloace tehnice numai cu obţinerea unei autorizaţii scrise din partea Preşedintelui Înaltei Curţi de Justiţie cu jurisdicţie pentru tribunalul SIS, cu condiţia ca detectarea sau documentarea activităţilor pentru care un astfel de echipament urmează a fi folosit

să nu fie utilizate în alt mod, sau împiedicate în mod substanțial, sau să devină imposibile în situațiile date.

Utilizarea echipamentului de cercetare cu mijloace tehnice nu trebuie să iasă din sfera autorizației acordate de judecător în conformitate cu alin. 1, și nu trebuie să încalce drepturile și libertățile cetățenilor peste măsura absolut indispensabilă.

Art. 10

Autorizația de utilizare a echipamentului de cercetare cu mijloace tehnice este eliberată de judecător pe baza cererii scrise, specificând:

a) tipul de echipament ce urmează a fi utilizat, perioada de timp a utilizării, informații de bază privind identificarea, despre obiectul de interes pentru care va fi utilizat echipamentul, numărul de telefon; în cazul în care echipamentul urmează a fi utilizat împotriva unei personalități publice sau utilizarea sa va constitui o încălcare a dreptului la inviolabilitatea domiciliului, această informație trebuie menționată în cerere;

b) motivele pentru utilizarea echipamentului;

c) informații cu privire la orice altă cerere anterioară de utilizare, inclusiv informații despre măsura luată în legătură cu cererea.

Judecătorul soluționează fără întârziere cererile de autorizație pentru utilizarea echipamentului de cercetare cu mijloace tehnice.

Utilizarea echipamentului poate fi permisă doar pentru o perioadă de timp absolut necesară, care nu va depăși trei luni.

În cazul în care judecătorul decide autorizarea utilizării echipamentului, el va întocmi totodată un extras din acea decizie care va conține informații de bază privind identificarea, care să precizeze dacă utilizarea echipamentului menționat poate implica încălcarea dreptului la inviolabilitatea domiciliului; extrasul nu conține motivele.

Art. 11 din actul normativ menționat judecătorul este autorizat să solicite de SIS informații în scopul stabilirii dacă motivele care au stat la baza echipamentului de cercetare cu mijloace tehnice mai există.

În cazul în care judecătorul constată că motivele nu mai există, el va retrage autorizația de utilizare.

Art. 12 din același act normativ prevede că SIS are obligația de a-l înștiința în scris pe judecător, fără întârziere, atunci când utilizarea echipamentului de cercetare cu mijloace tehnice a încetat.

5.6.8. Cipru

Interceptarea comunicațiilor

Acest aspect este reglementat de prevederile Legii păstrării confidențialității comunicațiilor personale, din 1996 (Legea 92 (1)796).

Interceptarea înseamnă culegerea de informații provenite din exploatarea comunicațiilor personale, prin intermediul oricărei metode mecanice, electronice sau de altă natură. Legea interzice interceptarea comunicațiilor personale.

Orice acțiune care contravine prevederilor prohibitive ale Legii se constituie în infracțiune.

Astfel, este ilegal pentru orice autoritate a statului să desfășoare acțiuni de interceptare a comunicațiilor personale. (Legea face obiectul unor excepții specifice, care sunt extrem de limitative).

Trebuie menționat că Legea 92(1)796 se fundamentează pe principiile constituționale. Constituția garantează dreptul la confidențialitatea comunicațiilor unei persoane și nu permite încălcarea acestuia, chiar dacă o astfel de acțiune se justifică în scopul prevenirii și identificării unor infracțiuni.

Plasarea microfoanelor (în locuri publice sau private)

Orice încercare de utilizare a unei astfel de metode va însemna violarea dreptului la intimitate a persoanei în cauză.

Acest drept este garantat de Constituție și orice încălcare a acestuia trebuie să fie autorizată printr-o lege care să fie elaborată în scopul menținerii ordinii publice.

Deoarece nu a fost promulgată nici o lege care să reglementeze plasarea de microfoane în locuri publice sau private, în contextul prevenirii și identificării infracțiunilor, orice astfel de activitate va însemna o încălcare a prevederilor constituționale.

5.6.9. Croația

Legea Serviciilor de Securitate 2002 prevede că măsurile de culegere secretă de informații care impun restrângerea temporară a unor drepturi și libertăți fundamentale cetățenești, garantate constituțional, pot fi adoptate în cazul în care informațiile nu pot fi obținute în alt mod sau acolo unde culegerea de informații întâmpină dificultăți deosebite. În cazul în care există mai multe variante de mijloace secrete, măsura care se va adopta va fi aceea care restrânge drepturile și libertățile garantate constituțional în cel mai redus grad.

Măsurile de culegere secretă de date sunt următoarele:

- interceptarea comunicațiilor
- interceptarea comunicațiilor provenite din legături internaționale
- controlul trimiterilor poștale
- monitorizarea tehnică a zonelor și a obiectivelor
- controlul traficului de obiecte și valori
- monitorizare secretă, observare, monitorizare audio-video a persoanelor în spații deschise și publice

Măsurile de culegere secretă de informații vor fi adoptate pe baza unui mandat scris și explicit emis de către un judecător al Curții Supreme a Republicii Croația. Președintele Curții Supreme a Republicii Croația va desemna judecători autorizați să emită mandate scrise care să permită utilizarea măsurilor de culegere secretă de informații.

Directorul serviciului interesat va detalia în scris măsurile de acest tip.

Atunci când un judecător autorizat al Curții Supreme a Republicii Croația refuză să emită un mandat care să permită măsura de culegere secretă de informații, acesta va informa Consiliul Național de Securitate și Comitetul abilitat pentru probleme de siguranță națională cu privire la motivele refuzului.

Solicitarea pentru utilizarea unor asemenea măsuri și mandatul care permite aceasta trebuie să conțină: indicarea măsurilor care să se adopte, datele persoanei care va face obiectul unei asemenea

acțiuni, justificarea necesității măsurii, scopul măsurii și termenul limită de aplicare. În cazul în care se propun și se permit mai multe măsuri, detaliile sus menționate trebuie specificate pentru fiecare măsură în parte.

Propunerea și mandatul care autorizează măsurile pentru culegere secretă de informații trebuie clasificate ca strict secret de importanță deosebită (*official top-secret*). Oficialii și celelalte persoane care participă la procesul decizional și care realizează asemenea măsuri vor avea obligativitatea respectării secretizării.

Desfășurarea măsurilor de culegere secretă autorizată de informații are ca limită un interval de patru luni. În cazul în care apare necesitatea unei prelungiri, un nou ordin scris va fi emis de către consiliul format din trei judecători autorizați ai Curții Supreme a Republicii Croația.

5.6.10. Danemarca

Interceptarea comunicațiilor, supravegherea electronică și instalarea de microfoane

În conformitate cu prevederile cap. 71 din Legea de funcționare a Ministerului Justiției, poliția poate interveni în secretul comunicațiilor prin:

- 1) Interceptarea convorbirilor telefonice sau a telecomunicațiilor similare (interceptarea telefonică);
- 2) Interceptarea altor conversații sau declarații prin intermediul unui dispozitiv (alte interceptări);
- 3) Obținerea de informații referitoare la ce telefoane sau alte dispozitive similare sunt conectate cu un anumit telefon sau alt dispozitiv de comunicație, deși proprietarului nu i s-a dat aprobarea pentru utilizarea lor (tele-informare);
- 4) Obținerea de informații referitoare la ce telefoane sau alte dispozitive de comunicații similare dintr-o anumită zonă sunt conectate cu alte telefoane sau dispozitive de comunicație (tele-informare extinsă);
- 5) Reținerea, deschiderea și informarea cu privire la conținutul unor scrisori, telegrame și alte trimiteri poștale (deschiderea scrisorilor).

Secretul comunicațiilor poate fi încălcat doar dacă sunt motive întemeiate care determină presupunerea că mesajele sau scrisorile sunt livrate prin mijloacele în chestiune către sau de la un suspect.

Secretul comunicațiilor poate fi încălcat numai pe baza unui mandat obținut de la tribunal. Mandatul emis de instanță va stabili numerele de telefon, locațiile, adresele sau trimiterile poștale, pe care le are în vedere măsura utilizată.

Mandatul emis de instanță menționează perioada de timp de implementare a măsurii. Această perioadă de timp trebuie să fie cât se poate de scurtă și nu trebuie să depășească patru săptămâni.

Perioada poate fi extinsă cel mult cu câte patru săptămâni.

Dacă mandatul emis de instanță nu poate fi obținut în timp util, poliția poate lua decizia de implementare a măsurii. În acest caz, poliția trebuie să aducă cazul în fața completului de judecată cât se poate de repede și nu mai târziu de douăzeci și patru de ore de la inițierea măsurii.

Furnizorii de servicii poștale și de rețele de comunicații sau servicii vor ajuta poliția să implementeze măsurile dispuse de instanță.

Furnizorii de rețele de comunicații sau de servicii vor înregistra și stoca datele din trafic (*log*) timp de un an, în scopul investigării și urmăririi infracțiunilor. Înregistrarea și stocarea se referă numai la datele de trafic, nu și la conținutul comunicațiilor.

În plus, legislația include reglementări de acces pentru poliție la Biroul de Informații al Registrului Național, care conține nume și date referitoare la adrese cu privire la toți abonații telefonici listați după nume din Danemarca, inclusiv numerele de telefon de la secret, indiferent de furnizorul de telecomunicații al abonatului.

În iunie 2002 (Legea referitoare la antiterorism) a fost inserată o nouă prevedere în Legea de Funcționare a Ministerului de Justiție.

În conformitate cu secțiunea 791b, în cazul unor infracțiuni foarte grave, poliția poate obține un mandat emis de instanță, care să îi permită să stocheze date într-un sistem de informații care nu este disponibil publicului prin software sau alte echipamente (stocarea de date) fără să necesite prezența la locația sistemului de

informații (adică un computer sau alte sisteme de date) unde este folosit.

Această prevedere dă posibilitatea poliției să folosească așa-numitele „programe *sniffer*” care furnizează o copie cu toate datele introduse de utilizatorul sistemului.

5.6.11. Estonia

În domeniul penal sunt permise următoarele activități de supraveghere pentru obținerea de probe:

1) **Supravegherea sub acoperire**, utilizarea microfoanelor, pătrunderea sub acoperire într-o locuință, în alte clădiri și construcții sau în alte locații, bănci de date, locuri de muncă sau mijloace de transport în scopul instalării sau dezinstalării dispozitivelor tehnice;

2) **Interceptarea secretă a trimiterilor poștale;**

3) **Culegerea de informații privind conținutul mesajelor transmise prin intermediul unui canal tehnic de comunicații**, durata și modalitatea de comunicare, precum și datele personale și localizarea expeditorilor și a destinatarilor unor astfel de mesaje la furnizorii de servicii tehnice de comunicații;

4) **Culegerea și consemnarea informațiilor ca urmare a interceptării comunicațiilor telefonice, telegrafice sau prin intermediul altor canale tehnice de comunicații;**

5) **Observarea sub acoperire și consemnarea informațiilor** (obținute altfel decât prin interceptarea comunicațiilor realizate prin intermediul unor canale tehnice de comunicații, și utilizarea microfoanelor, dacă se impune);

6) **Înscenarea unei infracțiuni** (utilizarea microfoanelor, dacă se impune).

Este necesară autorizarea instanței pentru realizarea unei interceptări secrete a trimiterilor poștale și a comunicațiilor telefonice, precum și pentru consemnarea informațiilor și pentru înscenarea unei infracțiuni.

De asemenea, este necesară o altă autorizație a instanței, dacă se impune realizarea unei operațiuni de pătrundere sub acoperire într-o locuință, în alte clădiri și construcții sau în alte locații, bănci

de date, locuri de muncă sau mijloace de transport, în scopul instalării sau dezinstalării dispozitivelor tehnice.

Şeful departamentului responsabil trebuie să înainteze instanței o solicitare scrisă, bine motivată. Judecătorul va autoriza operațiunea pe termen de maximum două luni.

Autorizația poate fi prelungită. Demararea altor activități de supraveghere se face pe baza unui ordin emis de directorul agenției de supraveghere, responsabilă cu procedurile de supraveghere.

5.6.12. Finlanda

Serviciul de securitate, Biroul Național de Investigații (NBI) și poliția locală sunt abilitate să utilizeze tehnicile speciale de investigare, precum observarea tehnică, supravegherea, supravegherea tehnică, utilizarea agenților sub acoperire și dreptul de a avea acces la date privind apelurile telefonice.

Noua Lege privind organizarea și funcționarea poliției conține prevederi referitoare la, de exemplu, interceptarea telecomunicațiilor, supravegherea tehnică, verificarea de securitate în cazul unor procese și al altor evenimente în care se impune protecția specială, utilizarea agenților sub acoperire și tranzacția simulată.

Începând cu 1 martie 2001, un ofițer de poliție poate utiliza tehnica de interceptare a telecomunicațiilor în situația în care informațiile obținute în urma interceptării telecomunicațiilor sunt necesare pentru prevenirea amenințărilor la viața și integritatea unei persoane. În caz de urgență, un ofițer de poliție este autorizat să ia decizii. Instanța va fi anunțată în termen de douăzeci și patru de ore.

Interceptarea telecomunicațiilor poate fi utilizată și în scopul prevenirii unor infracțiuni, numai dacă există motive temeinice de a suspecta că o persoană, pe baza declarațiilor, a amenințărilor sau a comportamentului său, va săvârși o infracțiune legată de traficul de droguri sau în domeniul IT, ori o altă infracțiune asupra unei persoane care va fi audiată în instanță, sau o altă infracțiune ce poate fi pedepsită cu închisoare de minimum patru luni.

Pe lângă amendamentele la Legea privind organizarea și funcționarea poliției, domeniul de aplicare al supravegherii tehnice s-a lărgit.

Cu toate acestea, o reședință permanentă – cu excepția celulelor – este, în continuare, în afara domeniului de aplicare al supravegherii tehnice. În alte locuri, poliția poate utiliza mijloacele de ascultare tehnică și controlul vizual numai dacă există motive temeinice pentru a crede că astfel se vor obține informații necesare pentru prevenirea săvârșirii unei infracțiuni.

În Legea privind organizarea și funcționarea poliției prin observare tehnică, se înțelege observarea vizuală sau ascultarea, precum și înregistrarea automată a vocii sau a imaginii realizate cu ajutorul dispozitivelor tehnice asupra populației, a șoferilor sau pietonilor.

Prin supraveghere tehnică se înțelege ascultarea constantă sau frecventă și înregistrarea vocii (ascultarea tehnică), controlul vizual și înregistrarea video (controlul vizual tehnic), precum și urmărirea tehnică a mișcărilor unui vehicul sau a unor obiecte, realizate cu ajutorul dispozitivelor tehnice.

Prin interceptarea telecomunicațiilor se înțelege obținerea de informații confidențiale referitoare la identitate, prin intermediul mesajelor transmise de la o linie secundară sau printr-un terminal conectat la o rețea publică sau la o altfel de rețea, pe baza Legii privind piața de telecomunicații din Finlanda ori primite la respectiva linie secundară sau la respectivul terminal.

Tehnicile specifice enumerate în Legea privind organizarea și funcționarea poliției nu dau dreptul de acces la datele privind apelurile telefonice necesare pentru combaterea actelor teroriste și nici nu permit acestora să utilizeze microfoane în scopul prevenirii sau descoperirii unor acțiuni de premeditare în vederea săvârșirii unor acte teroriste.

Acest lucru se datorează faptului că pedeapsa prevăzută în Codul Penal amendat (intrat în vigoare la 1 ianuarie 2003) pentru acte premergătoare în vederea săvârșirii unor acte teroriste este prea mică.

5.6.13. Franța

Interceptarea comunicațiilor

Dreptul francez distinge două categorii de interceptare a corespondenței transmise pe calea telecomunicațiilor:

Pe de o parte, avem interceptările de securitate (numite „administrative“), plasate sub controlul Comisiei Naționale a Interceptărilor de Securitate.

Ele sunt aprobate de către prim-ministru și au drept scop căutarea informațiilor de interes pentru securitatea națională, protejarea elementelor esențiale ale potențialului științific și economic al Franței sau prevenirea terorismului, a criminalității și delincvenței organizate și a reconstituirii sau menținerii grupărilor dizolvate, odată cu aplicarea legii din 10 ianuarie 1936 referitoare la grupurile de luptă și milițiile private.

Pe de altă parte, este vorba despre interceptările judiciare reglementate prin legea specială¹, art. 100 și următoarele din Codul de Procedură Penală, ordonate de către autoritatea judiciară (judecătorul de instrucție).

Interceptările judiciare capătă caracterul unei măsuri de instrucție care nu poate fi ordonată decât de către un judecător de instrucție care, în mod normal, se ocupă de fapte care sunt sancționate cu cel puțin doi ani de închisoare.

În afara interceptării, acest magistrat poate prescrie înregistrarea și transcrierea respectivei corespondențe.

Prin **telecomunicații** se înțelege, în conformitate cu articolul 32 al Codului pentru poștă și telecomunicații, „orice transmisie, emisie sau recepționare de semne, semnale, înscrisuri, imagini, sunete sau informații de orice natură prin fir, fibră optică, radio sau alte sisteme electromagnetice“. Sunt deci vizate, în afara serviciilor telefonice publice sau private, și teleinformatica, minitelul, serviciul telex și celelalte servicii ce utilizează calea hertziană (în special radiotelefoane).

Hotărârea de a recurge la astfel de interceptări este limitată la patru luni, dar această perioadă se poate reînnoi în aceleași forme.

¹ Legea nr. 646 din 10 iulie 1991 privind secretul corespondenței transmise pe cai de comunicație, Jurnalul Oficial din 13.03.1991

În același timp, doar corespondența ce servește descoperirii adevărului este transcrisă într-un proces verbal.

Nu se poate face nici o interceptare pe linia unui deputat sau senator fără informarea președintelui Adunării din care acesta face parte, și nici pe linia dependentă de cabinetul unui avocat, fără ca șeful Baroului să fie informat de către judecătorul de instrucție.

Proiectul de lege privind adaptarea justiției la evoluțiile crimei organizate creează posibilitatea de a recurge la interceptarea corespondenței transmise pe calea telecomunicațiilor în cursul anchetelor aflate sub controlul procurorului Republicii (ancheta asupra infracțiunii flagrante și ancheta preliminară), dacă acestea se ocupă de fapte relevante pentru crima organizată (inclusiv actele de terorism).

Aceste interceptări vor trebui totuși să facă obiectul unei autorizări prealabile din partea unui judecător. Modalitățile de recurgere la aceste interceptări sunt identice cu cele prevăzute în art. 100 și următoarele din Codul de Procedură Penală, dar nu pot depăși o durată de cincisprezece zile, ce se poate repeta o dată.

În vederea viitoarei ratificări a Convenției referitoare la infracționalitatea cibernetică, Franța este deja, sau va fi cât de curând, în măsură să impună de urgență conservarea imediată a tuturor tipurilor de informații stocate, în special de către furnizorii de servicii.

Fiind vorba despre date de trafic, va fi posibil să se ordone divulgarea lanțului de comunicație a acestor date tehnice, dacă ele au trecut pe la diverși furnizori. Va fi, de asemenea, posibil să se ordone trimiterea acestor date culese către autoritățile publice.

În anul 1985, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a fost sesizată de către Huvig Jean și Janine cu privire la faptul că autoritățile franceze le-au interceptat convorbirile telefonice, ignorându-se art. 8 din Convenția pentru Apararea Drepturilor Omului.

În acest context, Curtea a procedat la analizarea modului de respectare a prevederilor art. 8, alin. 2, conform căruia „nu este admis amestecul unei activități publice în exercitarea dreptului la viața privată, decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege”. Guvernul francez a invocat art. 81, 151 și 152 din Codul de

Procedură Penală, însă delegatul Comisiei a opinat că numai un act normativ cu caracter general poate fi asimilat termenului de „lege” în sensul art. 8, alin. 2 din Convenție. De asemenea, Curtea a constatat că legislația franceză de la acea data nu conținea reglementări exacte referitoare la modalitățile de exercitare a drepturilor organelor abilitate să efectueze interceptarea/ascultarea comunicațiilor telefonice. Astfel, la data de 14 decembrie 1988, Comisia a arătat că a existat o violare a art. 8, alin. 2 din Convenție, ulterior Curtea hotărând că în cazul soților Huvig a existat o încălcare a dreptului acestora la viața privată și de familie.

În consecință, la data de 10 iulie 1991 a fost adoptată Legea nr. 91-646 privind secretul corespondenței transmise pe căile de telecomunicație, fiind modificat Codul de Procedură Penală referitor la interceptările ordonate de către autoritatea judiciară.

Surse: Meral (C), *Les tribunaux français face a la justice europeenne*, Levallois-Perret, Filipacchi, 1997, pp. 195-210; Pradel (J), *Les ecoutes telefoniques judiciaires: un statut en voie de formation*, RFDA, 1991, pp. 83-89; Berger (V), *Jurisprudence de la Cour europeenne des droits de l'homme*, Ed. Sirey, 2002

5.6.14. Germania

În Germania, prin Legea privind Oficiul Federal pentru Apărarea Constituției, sunt permise restricții la secretul corespondenței, al trimiterilor poștale și al telecomunicațiilor, fără a-l informa pe cetățean, sub controlul a două organe: un comitet de cinci parlamentari desemnați de Bundestag în mod proporțional și o comisie de trei membri numiți de acest comitet.

Serviciul Federal pentru Apărarea Constituției poate utiliza metode, obiecte și instrumente pentru culegerea secretă de informații, cum ar fi introducerea de persoane de încredere și de protecție, filajul, înregistrările audio și foto, hârtia și scrierea cu cerneală simpatică.

Acestea trebuie menționate într-un regulament de serviciu, care reglementează competența pentru dispunerea de a obține aceste

informații. Regulamentul de serviciu trebuie să aibă aprobarea ministrului federal de interne, care, la rândul lui, informează Comisia Parlamentară de Control.

Informațiile de la alin. 5 la 8 trebuie luate doar pe baza unei cereri. Cererea va fi făcută în scris și argumentată de către președintele Serviciului Federal pentru Apărarea Constituției sau de locțiitorul acestuia. Decizia cu privire la solicitarea făcută este luată de ministerul federal însărcinat de către cancelarul federal.

Acesta informează lunar Comisia G-10 (1, alin. 2 din Legea art. 10) cu privire la solicitările aprobate, înainte de aplicarea acestora.

Solicitarea obținerii de informații și transmiterea datelor nu trebuie să fie anunțate persoanei în cauză și nici unui terț de către cel care oferă informațiile. 12 alin. 1 și 3 din Legea art. 10 găsește aplicabilitatea corespunzătoare.

Discuțiile care nu sunt purtate în public, ci în locuință, pot fi interceptate sau înregistrate cu mijloace tehnice secrete, atunci când, în anumite cazuri, acest lucru este inevitabil pentru protejarea față de un pericol comun iminent sau când există o amenințare imediată la adresa vieții uneia sau mai multor persoane, și când nu poate fi cerut în timp util ajutorul poliției pentru apărarea valorilor respective.

Propoziția 1 se aplică în mod corespunzător pentru instalarea secretă de mijloace tehnice, în scopul obținerii de fotografii și imagini video. Măsurile conform propozițiilor 1 și 2 sunt dispuse de către președintele Serviciului Federal pentru Apărarea Constituției sau de locțiitorul acestuia, atunci când nu poate fi obținută în timp util o hotărâre judecătorească.

Hotărârea judecătorească trebuie neapărat obținută ulterior. Competențe în acest sens are judecătoria în raza căreia își are sediul Serviciul Federal pentru Apărarea Constituției.

Pentru procedură, sunt valabile reglementările legii referitoare la chestiunile de jurisdicție benevolă. Informațiile culese pot fi folosite doar conform 4 alin. 4 din Legea art. 10.

Mijloacele tehnice în sensul propozițiilor 1 și 2 trebuie folosite în scopul protecției persoanelor care participă la introducerea lor

secretă într-o locuință, în măsura în care acest lucru este absolut necesar prevenirii amenințărilor la adresa vieții, sănătății ori libertății.

Conform propoziției 8, măsurile pot fi dispuse de președintele Serviciului Federal pentru Apărarea Constituției sau de locțiitorul acestuia.

În afara scopului enunțat la propoziția 8, Serviciul Federal pentru Apărarea Constituției poate folosi datele culese doar pentru contracararea unor pericole în cadrul sarcinilor ce îi revin conform 3 alin. 1, nr. 2 la 4, precum și pentru transmiterea acestora în conformitate cu 4 alin. 4, nr. 1 și 2 al Legii art. 10.

Utilizarea lor este permisă doar atunci când legalitatea măsurii respective este stabilită pe cale judecătorească; în cazul unui pericol iminent, hotărârea judecătorească trebuie neapărat obținută ulterior.

Cuvintele rostite în particular într-o încăpere pot fi interceptate sau consemnate numai în mod secret, în caz concret pentru contracararea unei amenințări actuale comune sau în cazul periclitării vieții unor persoane particulare, iar organele de poliție nu pot acorda în timp util ajutor pentru obiectivul amenințat.

Propoziția 1 se aplică în mod corespunzător și pentru instalarea secretă de mijloace tehnice pentru obținerea de înregistrări video și foto.

Măsurile din cazul propozițiilor 1 și 2 sunt dispuse de către președintele Serviciului Federal pentru Apărarea Constituției sau de locțiitorul său, în cazul în care nu poate fi luată o decizie judecătorească în timp util. De aceasta este responsabil tribunalul în a cărui circumscripție își are sediul Serviciul pentru Apărarea Constituției. Pentru procedură sunt aplicate corespunzător prevederile Legii Situațiilor Jurisdicției Voluntare.

Informațiile culese nu pot fi utilizate decât conform măsurii din 4 alin. 4 din Legea art. 10.

Mijloacele tehnice în sensul propozițiilor 1 și 2 pot fi folosite pe lângă aceasta pentru protecția persoanelor care au participat la instalarea mijloacelor tehnice în locuințe, în măsura în care acest

lucru este necesar pentru contracararea amenințarilor la adresa vieții, a sănătății și libertății acestora.

Măsurile conform propoziției 8 sunt dispuse de către președintele Serviciului Federal pentru Apărarea Constituției sau de locțiitorul său. În afară de scopul enunțat în propoziția 8, Serviciul Federal pentru Apărarea Constituției are voie să facă uz de informațiile culese în acest caz, numai în scopul contracarării amenințarilor din cadrul sarcinilor sale, conform 3 alin. 1, nr. 2-4, precum și al transmiterii conform măsurii din 4 alin. 4 nr. 1 și 2 din Legea art. 10.

Folosirea este permisă doar dacă validitatea măsurii a fost în prealabil decisă pe cale judecătorească; în cazul pericolului iminent, decizia judecătorească trebuie obținută neîntârziat ulterior. 4 alin. 6 din Legea art. 10 se aplică corespunzător. Dreptul constituțional al inviolabilității locuinței personale (art. 13 din Constituție) este astfel îngrădit.

La 15 decembrie 1970, Curtea Federală a hotărât că Legea din 13 august 1968 este nulă, întrucât excludea informarea cetățeanului (Legea se prezenta ca un amendament la art. 102 din Legea fundamentală).

Legea poate stipula ca interesatul să nu fie informat și ca în loc să fie urmată calea judiciară, acest control al corespondenței și al telecomunicațiilor să fie efectuat de către (alte) organe principale sau auxiliare desemnate de Parlament.

- art. 10&2, Constituția din 23 mai 1949, cu noua redactare după unificarea noilor landuri, dacă restricția vizează regimul liberal și democratic, existența sau securitatea federală.

Sesizată împotriva Curții Federale, CEDO a hotărât că faptul de a-l informa pe cetățean nu contravine Convenției Europene.

CEDO a decis că, în lupta împotriva spionajului și a terorismului, este posibilă audio și videosupravegherea (electronică sau nu), dacă judecătorul este convins de existența unor garanții potrivite și suficiente contra abuzurilor (Klass s.a. vs. Germania, Hot. din 6 septembrie 1978, seria A nr. 28).

În evoluția legislației germane în materie de interceptări telefonice, se înregistrează un moment important legat de cazul celor patru avocați germani din orașul Mannheim, care, în anul 1971, au sesizat Comisia Europeană a Drepturilor Omului cu privire la faptul că Legea adoptată la data de 13 august 1968 prin care a fost modificat art. 10, alin. 2 din Constituție, respectiv autorizarea restricțiilor la secretul corespondenței, a trimiterilor poștale și a telecomunicațiilor, este contrară prevederilor art. 6, 8 și 13 din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului. De precizat că legislația germană de la acea dată permitea supravegherea secretă fără obligația de a-l informa pe cel interesat. De asemenea, se excludea recursul la tribunale împotriva adoptării și executării măsurilor de supraveghere, fiind instituit un control exercitat de două organe: un comitet format din cinci parlamentari desemnați de Bundestag și o comisie compusă din trei membri numiți de acest comitet pe durata legislaturii.

În acest sens, petiționarii au arătat că noile prevederi legale abilitază autoritățile să supravegheze corespondența și comunicațiile telefonice, fără a fi obligate să-i avizeze ulterior pe cei interesați de măsurile luate față de aceștia. De asemenea, a fost reclamat faptul că legislația nu permitea atacarea acestor măsuri în cadrul jurisdicțiilor de drept comun.

După examinarea prealabilă și declararea admisibilității petiției, Comisia a remis Curții Europene a Drepturilor Omului cauza, aceasta din urmă hotărând că modificările aduse Legii fundamentale germane au un scop legitim, și anume, realizarea securității naționale, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor penale, la baza acestei decizii stând aprecierea conform căreia societățile democratice sunt amenințate de forme complexe de spionaj și terorism, și, în consecință, statul trebuie să fie capabil să combată eficient aceste amenințări și să aibă capacitatea de a supraveghea în secret elementele subversive care operează pe teritoriul său.

Totodată, luând în calcul posibilitatea ca astfel de legi să confere autorităților statale puteri discreționare și, implicit, săvârșirea unor abuzuri care ar putea pune în pericol democrația, Curtea a analizat funcționarea sistemului de supraveghere secretă instituit

de legislația germană. În acest context, a fost relevat caracterul strict al dispozițiilor legale care permit supravegherea secretă, considerându-se că cele două organe de control instituite prin lege se bucură de o suficientă independență pentru a analiza activitățile autorităților în domeniu în mod obiectiv.

Surse: Andreews (J), *Control of secret surveillance in Germany*, ELR 1979, pp. 139-143;

Pelloux (R), *Trois affaires allemandes devant la Cour europeenne des droits de l'homme*,

AFDI, 1979, pp. 338-348; Berger (V), *Jurisprudence de la Cour europeenne des droits de l'homme*, Ed. Sirey, 2002

Supravegherea electronică

Supravegherea electronică poate avea loc în cadrul operațiunii de observare sau în contextul operațiunii de supraveghere acustică.

Potrivit Codului german de Procedură Penală, supravegherea optică (fotografii sau înregistrări video) în interiorul locuințelor sau al altor locații private nu este permisă.

Utilizarea microfoanelor

În legislația germană, se face distincție între utilizarea microfoanelor atât în spații închise, cât și deschise, incluzându-se și birourile și spațiile comerciale care, în general, sunt neaccesibile, fără a se include vehiculele.

În ambele situații, utilizarea microfoanelor este permisă numai în cazul infracțiunilor grave prevăzute de lege, inclusiv în cazul membrilor unei organizații teroriste sau în cazul sprijinirii unor astfel de organizații, precum și în cazul actelor „tipice” de terorism, cum ar fi crima, utilizarea materialelor explozive, incendierea premeditată, traficul ilegal de armament și răpirea.

Utilizarea microfoanelor în spații deschise este autorizată de către judecătorul care anchetează cazul; această autorizație poate fi emisă de procuratură sau de poliție numai în cazul în care o întârziere poate împiedica soluționarea cazului, situație în care

se impune confirmarea autorizației de către judecător, în termen de trei zile.

Utilizarea microfoanelor în spații închise trebuie autorizată de instanța responsabilă de infracțiunile la regimul siguranței naționale, formată din trei judecători ai tribunalului teritorial. În principiu, utilizarea microfoanelor în locuințele sau birourile preoților, ale medicilor și avocaților nu este permisă, dacă aceștia nu sunt suspectați de a fi participat la săvârșirea unor astfel de infracțiuni.

Această autorizație va fi emisă pentru o perioadă de maximum trei luni, fiind permise și prelungiri.

Interceptarea comunicațiilor

Legislația germană permite interceptarea trimiterilor poștale și a telecomunicațiilor suspectului. Telecomunicațiile persoanelor neimplicate în săvârșirea unor infracțiuni pot fi interceptate, în cazul în care acestea primesc și transmit informații de la și către suspect (mesageri).

Interceptarea trimiterilor poștale ale suspectului va fi autorizată de judecător sau procuratură, în cazul în care o întârziere poate împiedica soluționarea cazului. Numai judecătorul are dreptul să deschidă și să monitorizeze conținutul trimiterilor poștale.

Interceptarea comunicațiilor (inclusiv a comunicațiilor mobile, de fax și e-mail) este permisă numai în cazul anumitor infracțiuni grave prevăzute de lege (apartenența la organizații teroriste și mai sus menționatele, acte „tipice” de terorism).

Autorizația pentru interceptarea și înregistrarea conținutului telecomunicațiilor, care obligă operatorii de rețea să furnizeze toate datele privind telecomunicațiile este emisă de judecătorul care anchetează cazul, iar, în situații de urgență, de către procuratură. Această autorizație trebuie confirmată de către judecător, în termen de trei zile. Autorizația și confirmarea pot fi emise de judecător pe o perioadă de maximum trei luni, fiind permise și prelungiri.

5.6.15. Irlanda

Interceptarea comunicațiilor este strict reglementată de Legea privind interceptarea trimiterilor poștale și a telecomunicațiilor – 1993.

Interceptarea este definită ca (a) acțiune care constă în deschiderea ori tentativa de deschidere a unei trimiteri poștale adresate oricărei persoane, întârzierea ori reținerea unei asemenea trimiteri, întreprinderea oricăror măsuri menite să împiedice livrarea ei cuvenită sau acordarea permisiunii de a face acest lucru unei alte persoane (care nu este destinatarul trimiterii) și (b) acțiune care constă în ascultarea sau tentativa de ascultare, înregistrarea sau tentativa de înregistrare, prin orice mijloace, în cursul transmiterii sale, a unei telecomunicații, în alte situații decât atunci când fie persoana în numele căruia este transmis mesajul, fie cea căreia îi este destinat și-a dat acordul pentru ascultare sau înregistrare.

Mandatul prin care se permite interceptarea comunicațiilor este emis de ministrul justiției, după primirea unei solicitări din partea Comisarului de la Garda Síochána (poliția națională).

Mandatul este valabil pentru o perioadă de cel mult trei luni, moment în care Comisarul trebuie să adreseze o nouă cerere de continuare a interceptării. În lipsa unei astfel de cereri, interceptarea va înceta.

Un judecător de la Curtea de Justiție este numit pentru a verifica în mod regulat maniera de aplicare a legii și pentru a prezenta rapoarte ministrului justiției ori de câte ori este cazul.

5.6.16. Israel

Legea privind organizarea și funcționarea Agenției Israeliene de Securitate (ISA) prevede că angajații vor avea prerogativele unui ofițer de poliție pentru a pune în aplicare legea, reglementările și regulile, după consultări cu ministrul care răspunde de cazul respectiv¹.

Angajatul care nu a primit autorizarea șefului ISA pentru a acționa în acest caz poate, pentru a-și îndeplini atribuțiile, să intre în locuri care nu sunt proprietate privată, pentru a face verificări și pentru a desfășura acțiuni în scopuri de protecție și preventive, cu condiția ca intrarea, dacă depășește douăsprezece ore, să se facă

¹ Legea privind organizarea și funcționarea Agenției Israeliene de Securitate, Secțiunea 7 (B), par. (1), (2) și (6)

cu acordul proprietarului, iar dacă acesta nu e de acord, intrarea să se facă cu aprobarea și în condițiile stabilite de instanță.

Premierul poate da autorizație scrisă angajaților agenției stabiliți prin directivele agenției, pentru a intra în vehicule sau locații în scopul de a face percheziții și de a culege informații în absența proprietarului și fără știrea sa, dacă există motive să se creadă că în vehicul sau în locație se afla informații vitale pentru îndeplinirea atribuțiilor ISA și că nu se poate beneficia de obiectul respectiv prin alte mijloace (la care se face referire drept „investigație secretă”)¹.

Șeful ISA poate da autorizație în scris pentru desfășurarea unei astfel de investigații dacă e convins că e de maximă importanță, nu poate fi întârziată și nu se poate primi la timp aprobarea. Dacă șeful ISA dă autorizarea de percheziție secretă, acesta va raporta premierului cât mai repede posibil, nu mai târziu de șaptezeci și două de ore de la momentul în care a dat autorizarea.

În aprobare se vor menționa clar vehiculul sau locația și informațiile care se caută, dacă se cunosc dinainte, precum și perioada de valabilitate a autorizării.

Șeful ISA prezintă procurorului general un raport lunar privind autorizările acordate.

Premierul poate stabili prin reguli categoriile de informații² ce se pot găsi în baza de date a unui deținător de licență, după cum se precizează în regulile agenției, în scopul îndeplinirii atribuțiilor conform legii, iar deținătorul de licență trebuie să transmită informații din aceste categorii agenției.

Utilizarea informațiilor din bazele de date se va face în baza unei autorizații emise de șeful ISA, dacă este încredințat că agenția solicită aceasta pentru îndeplinirea atribuțiilor sale conform legii. Se vor specifica detalii privind informațiile solicitate, scopul și detaliile privind baza de date. Autorizația se emite pentru cel mult șase luni, iar șeful agenției o poate reînnoi.

¹ *Idem*

² „Informații” înseamnă date de comunicație și nu conținutul conversațiilor, în sensul Legii de Monitorizare Secretă.

Şeful ISA prezintă, trimestrial, premierului şi procurorului general şi respectiv anual, Comisiei Knessetului pentru afacerile ISA, un raport privind autorizaţiile emise şi modul în care se folosesc informaţiile.

5.6.17. Italia

În Italia, potrivit Legii nr. 98 din 8 aprilie 1974, libertăţile corespondenţei şi ale comunicaţiilor pot fi limitate numai prin acte motivate, de către autoritatea judiciară şi cu toate garanţiile fixate prin lege (art. 15, alin. 2 din Constituţia Republicii italiene din 27 decembrie 1947, cu actualizările din 1987; conform art. 266 urm. Codul de Procedură Penală; Legea nr. 98 din 8 aprilie 1974).

Interceptarea comunicaţiilor – telefon, fax, e-mail şi înregistrările ambientale.

Instrumentul de investigaţie este impus de Codul de Procedură Penală şi de secţiunea 3 din Legea nr. 438/2001. Acesta se referă la supravegherea prin mijloace electronice, efectuată pe parcursul investigaţiilor, cu autorizarea judecătorului, dacă procedurile de investigaţie o cer, şi atunci când există dovezi suficiente pentru punerea sub urmărire.

Conţinutul acestor conversaţii poate fi folosit în justiţie.

Interceptarea comunicaţiilor cu scop preventiv. Posibilitatea interceptării conversaţiilor telefonice, a discuţiilor purtate prin intermediul calculatorului şi a celor dintre mai multe persoane într-un interior în vederea combaterii terorismului – ca şi în cazul crimei organizate – este menţionată în secţiunea 5 din Legea nr. 438/2001, unde se stipulează că această măsură este necesară pentru culegerea de informaţii privind prevenirea delictelor comise în scopuri teroriste.

Deşi această măsură ţine de latura administrativă, ea presupune supervizarea din partea unei autorităţi judiciare competente.

Adoptarea acestei măsuri are ca scop culegerea de informaţii (care nu pot fi folosite însă în instanţă) necesare unei bune desfăşurări a activităţilor informative şi operative.

Instituțiile care eliberează mandate autorizează următoarele activități:

- interceptarea comunicațiilor – se poate efectua după emiterea unui mandat de către procuror și după autorizarea de către judecătorul care conduce investigația.

Numai în caz de urgență, când amânarea eliberării mandatului poate avea consecințe negative asupra investigațiilor, procurorul poate autoriza interceptările fără o autorizație eliberată în prealabil de judecător, care va trebui să ratifice acest act în maximum patruzeci și opt de ore de la emitere.

- interceptarea în scop preventiv – solicitată de Ministerul de Interne sau, prin intermediul acestuia, de chestor sau de oficiali din Ministerul Direcțiilor Centrale; este autorizată de procurorul local din regiunea în care a fost adoptată această măsură.

5.6.18. Japonia

Interceptarea comunicațiilor

După cum este prevăzut în Legea privind interceptarea comunicațiilor în scopul investigării infracțiunilor, în cazul infracțiunilor specificate, cum ar fi crima organizată, procurorul sau polițistul judiciarist pot dispune interceptarea telefoanelor sau a altor comunicații electronice pentru o anumită perioadă, specificată în mandatul de interceptare emis de un judecător.

Definiții juridice în conformitate cu sus-menționata lege:

Comunicații – înseamnă „telefon sau alte comunicații electronice efectuate în parte sau total, folosind cabluri (cu excepția firelor atașate la aparatura electronică destinată transmiterii sau recepționării undelor radio sau a altor unde electromagnetice fără utilizarea firelor), între punctul de origine și punctul de recepție sau comunicare, folosind o centrală între punctul de origine și punctul de recepție.”

Interceptare – înseamnă receptarea comunicațiilor în direct dintre terțe părți, efectuată în scopul cunoașterii conținutului fără acordul vreuneia dintre părți.

În ceea ce privește interceptarea comunicațiilor, aceasta se folosește în cursul investigării unor infracțiuni grave, comise în

complicitate, cum ar fi crima organizată sau traficul de droguri ori arme.

Este necesar un mandat din partea judecătorului, perioada de interceptare fiind limitată la zece zile, cu posibilitatea extinderii la maximum treizeci de zile.

Pe perioada interceptării, persoana care efectuează această operațiune trebuie să respecte procedurile specifice.

Este interzisă interceptarea comunicațiilor privind activitățile profesionale ale medicilor, procurorilor, notarilor, preoților etc.

Cei care au făcut obiectul interceptărilor sunt informați în scris despre efectuarea interceptării și de faptul că pot asculta sau citi conținutul comunicațiilor înregistrate, ori le pot copia.

Persoana care are o obiecție cu privire la decizia judecătorului pentru interceptarea comunicațiilor poate face apel la instanța de care aparține judecătorul pentru anularea sau modificarea deciziei.

Și persoana care are o obiecție cu privire la activitățile unui procuror sau polițist judiciarist poate face apel pentru anularea sau modificarea deciziei. Guvernul trebuie să întocmească anual un raport către Dietă și să publice numărul cererilor și al mandatelor de interceptare emise, precum și alte informații.

5.6.19. Lituania

Supravegherea electronică – o activitate operativă, în cadrul căreia informațiile sunt culese cu ajutorul tehnologiei electronice. Această activitate este menționată ca drept al celui care desfășoară activitatea operativă și nu există prevederi suplimentare.

Utilizarea specială a tehnologiilor (aceasta poate include interceptarea telecomunicațiilor, tehnici de interceptare etc.) – utilizarea autorizată a tehnologiilor (măsuri tehnice) pentru controlul sau înregistrarea conversațiilor persoanelor sau alte comunicații sau activități, fără a avea cunoștința unei astfel de supravegheri.

Utilizarea specială a tehnologiilor este autorizată de șeful tribunalului regional (tribunalul regional este superior tribunalelor inferioare districtuale din Lituania; există cinci tribunale regionale în Lituania) sau de șeful departamentului pentru infracțiuni penale din cadrul tribunalului regional, prin cerere întemeiată a procurorului

general, adjunctului desemnat al procurorului general, șefului Biroului Procuraturii Regionale (procurorul-șef) sau adjunctul desemnat al șefului Biroului Procuraturii Generale. Cererile acestor procurori se întemeiază pe informațiile furnizate de către cei care desfășoară activitățile operative. Procurorul general sau adjunctul desemnat al procurorului general trebuie să fie informați asupra situației.

În caz de extremă urgență, când este pusă în pericol viața, sănătatea, proprietatea persoanei sau securitatea societății sau a statului, astfel de autorizații pot fi emise de către procurorii menționați mai sus.

Aceste autorizații trebuie confirmate în decurs de douăzeci și patru de ore (dacă termenul de douăzeci și patru de ore expiră în timpul orelor din afara programului, se prelungește până a doua zi) de către magistrații mai sus menționați. Dacă magistratul nu confirmă utilizarea specială a tehnologiilor, această activitate trebuie încheiată și informațiile obținute trebuie distruse imediat.

Cererea înaintată magistratului trebuie să cuprindă:

- a) numele și funcția ofițerului care înaintează cererea;
- b) dovezile care susțin necesitatea folosirii speciale a tehnologiei;
- c) informațiile despre persoanele asupra cărora se aplică folosirea specială a tehnologiei;
- d) numărul de telefon sau alte obiecte concrete care vor fi supravegheate;
- e) rezultatele vizate în urma folosirii speciale a tehnologiei;
- f) autorizația trebuie eliberată pentru o perioadă de cel mult trei luni, dar poate fi prelungită prin procedura menționată mai sus.

Cererea de furnizare a datelor despre telecomunicații din partea operatorilor de telecomunicații poate fi autorizată de către judecătorul tribunalului districtual (tribunalul districtual este prima instanță în ierarhia tribunalelor din Lituania).

Nu este nevoie de autorizație în cazul în care informațiile sunt obținute prin aplicarea sau cu consimțământul persoanei, cu excepția cazului în care este utilizat serviciul operatorilor de telecomunicații.

Interceptarea judiciară a telecomunicațiilor poate fi aplicată numai pentru cele mai grave amenințări sau în cazul în care există un pericol asupra victimei, a martorilor sau a altor participanți la proceduri, sau familiei acestora.

Autorizația este eliberată de către un judecător pentru investigația preliminară (al tribunalului districtual). În caz de extremă urgență, se poate utiliza și cu autorizația procurorului, dar în decurs de trei zile trebuie aprobată de către judecătorul pentru investigația preliminară.

Termenul autorizației este de șase luni și poate fi prelungit o singură dată, cu trei luni.

La cererea sau cu acordul persoanei, nu este necesară eliberarea autorizației, dacă serviciul operatorilor de telecomunicații nu este folosit.

Este interzis să se supravegheze comunicațiile între persoana suspectă și avocatul acesteia. Interceptarea telecomunicațiilor trebuie să fie descrisă în protocol. Informațiile care nu sunt necesare trebuie distruse imediat.

5.6.20. Luxemburg

Persoana ale cărei telecomunicații și corespondență au fost supravegheate este informată de măsura ordonată cel târziu în următoarele douăsprezece luni de la încetarea aplicării măsurilor menționate.

După primul interogatoriu, inculpatul și consilierul său iau la cunoștință înregistrarea telecomunicațiilor, a corespondenței și a tuturor celorlalte date și informații depuse la dosar.

Inculpatul și consilierul său au dreptul să solicite înregistrările în prezența unui ofițer al poliției judiciare.

Articolul 88-3 din Codul de Procedură Penală prevede măsuri speciale de supraveghere de tip administrativ.

Președintele Guvernului, cu asentimentul unei comisii alcătuite din președintele Curții Superioare de Justiție, președintele Curții Administrative și președintele Curții de Conturi, poate ordona supravegherea și controlul, cu ajutorul mijloacelor tehnice adecvate, asupra tuturor formelor de comunicații, pentru a identifica

infracțiunile împotriva siguranței externe a Statului, pe care unul sau mai mulți indivizi încearcă să le comită, le-au comis sau au încercat să le comită, dacă metodele obișnuite de cercetare s-au dovedit inefficiente din cauza naturii faptelor și a circumstanțelor speciale ale cazului respectiv.

În caz de urgență, președintele Guvernului are autoritatea să ordone supravegherea și controlul menționate la alineatul precedent, dacă înștiințează imediat comisia amintită, care va hotărî dacă supravegherea și controlul trebuie sau nu menținute.

Supravegherea și controlul trebuie să înceteze imediat ce informațiile căutate au fost culese și, cel târziu, în termen de trei luni din ziua în care măsurile au fost ordonate.

Supravegherea și controlul vor putea, cu acordul Comisiei, să fie ordonate de președintele Guvernului pentru o perioadă suplimentară de trei luni. Decizia președintelui Guvernului va putea fi reînnoită din trei în trei luni, cu acordul Comisiei.

Art. 88-4 din Codul de Procedură Penală prevede că supravegherea și controlul asupra telecomunicațiilor se vor efectua de către Serviciul de Informații înființat prin Legea din 30 iulie 1960, în legătură cu protecția secretelor privind securitatea externă a Statului.

Înregistrările comunicațiilor cu persoanele obligate să respecte secretul profesional și care nu sunt suspecte de a încerca sau de a fi încercat să comită sau de a fi comis o infracțiune ca autori sau complici nu vor putea fi utilizate. Înregistrarea acestora și transcrierea lor vor fi imediat distruse de către șeful Serviciului de Informații. Corespondența va fi transmisă sigilată, cu confirmare de primire, din partea serviciului de informații.

Șeful serviciului va ordona fotocopiarea corespondenței și poate trimite înapoi directorului Poștelor și Telecomunicațiilor înscrisurile pe care nu le consideră necesare; directorul Poștelor le va transmite destinatarului.

Interceptarea judiciară – noul art. 67-1 din Codul de Procedură Penală stabilește că, atunci când judecătorul de instrucție, informat asupra unor fapte ce implică o pedeapsă penală sau corecțională în quantum maxim de șase sau mai multe luni de închisoare, dacă

apreciază că situația face necesară reperarea telecomunicațiilor sau localizarea originii sau destinației telecomunicațiilor, el poate acționa solicitând, la nevoie, sprijinul tehnic al operatorului de telecomunicații și/sau al furnizorului de servicii de telecomunicații.

1) la reperarea datelor de apel ale mijloacelor de telecomunicații de la care sau spre care sunt sau au fost direcționate apelurile;

2) pentru identificarea originii sau destinației telecomunicațiilor.

În cazurile menționate la alin. 1, pentru fiecare mijloc de telecomunicații pentru care sunt reperate datele de apel, sau originea, sau destinația telecomunicației, este localizată, ziua, ora, durata și, dacă este necesar, locul comunicației, acestea fiind indicate și consemnate într-un proces verbal.

Măsurile speciale de supraveghere, printre care ascultarea telefoanelor, nu sunt ordonate decât de către judecătorul de instrucție în condiții foarte stricte.

Măsurile speciale de supraveghere (cum ar fi ascultarea convorbirilor telefonice) vor înceta din oficiu la o lună de la data hotărârii.

Acestea vor putea totuși să fie prelungite de fiecare dată cu câte o lună, fără ca durata totală să depășească un an, printr-o hotărâre argumentată a judecătorului de instrucție, aprobată de președintele Camerei Consiliului Curții de Apel, care va lua o decizie în termen de două zile de la primirea hotărârii, cu consultarea procurorului de stat.

În ceea ce privește reperarea apelurilor telefonice, judecătorul de instrucție precizează perioada pe parcursul căreia această tehnică se va utiliza, fără însă a depăși o lună de la data emiterii hotărârii și fără posibilitatea de reînnoire.

Persoana a cărei corespondență sau ale cărei telecomunicații au fost supravegheate poate contesta hotărârea. Contestația va fi prezentată președintelui Camerei Consiliului de la Curtea de Apel.

5.6.21. Macedonia

Conform Constituției în vigoare, tehnicile speciale de investigație nu sunt permise. Mai precis, în art. 17 se precizează: „Se garantează

libertatea și confidențialitatea corespondenței și a altor forme de comunicare“.

Numai printr-o hotărâre judecătorească se poate autoriza neaplicarea principiului inviolabilității confidențialității corespondenței și a altor forme de comunicare, în situațiile în care acest lucru este indispensabil pentru desfășurarea unei cercetări penale sau este necesar în interesul apărării Republicii.

Totuși, în prezent, legislației penale îi sunt aduse modificări, prin eliminarea restricțiilor de la art. 17 din Constituție și elaborarea unui nou Cod de Procedură Penală. În vederea obținerii datelor și a probelor necesare pentru derularea cu succes a unei proceduri penale, care nu pot fi obținută pe altă cale, sau obținerea lor s-ar face în condiții de dificultate extrema, date sau probe referitoare la o persoană suspectată în mod justificat de comiterea unei infracțiuni menționate în această lege, se poate dispune întreprinderea unora dintre următoarele măsuri speciale:

- monitorizarea și înregistrarea convorbirilor telefonice și a altor tipuri de comunicații prin mijloace electronice sau alte mijloace tehnice, precum și monitorizarea și înregistrarea ambientală cu mijloace tehnice;

- supravegherea, monitorizarea și înregistrarea secretă a persoanelor și a obiectelor, prin utilizarea unor mijloace tehnice.

Măsurile menționate mai sus sunt dispuse de președintele Curții de Apel competente sau de judecătorul numit anual de acesta, în condițiile și cu respectarea procedurii stabilite de lege.

Aceste măsuri pot fi dispuse și în cazul persoanelor referitor la care există suspiciuni întemeiate că ar schimba mesaje legate de fapta respectivă cu cel care a comis infracțiunile menționate în lege, precum și în cazul în care făptuitorul folosește telefonul, telexul, faxul, computerele sau alte dispozitive similare ale persoanelor respective.

Unele dintre măsurile menționate mai sus sunt dispuse de judecătorul de instrucție, prin ordin scris, la propunerea (argumentată) a procurorului. În cazul unor neînțelegeri între procuror și judecător, decizia va fi luată de Consiliu.

În hotărârea judecătorească referitoare la măsurile ce se vor întreprinde, trebuie menționate datele persoanei împotriva căreia sunt aplicate acele măsuri, precum și temeiurile ce stau la baza suspiciunii de comitere a infracțiunii respective, modalitatea, aria de cuprindere și durata unor asemenea măsuri.

Aplicarea măsurilor poate dura cel mult treizeci de zile și poate fi prelungită, pe baza unor motive întemeiate, dar numai pentru maximum două perioade a câte treizeci de zile. În cazuri de o complexitate deosebită privind infracțiuni penale grave, comise sub formă organizată, de mai multe persoane, pe o arie extinsă, în mai multe state, sau atunci când există un risc real ca anumite activități subversive și infracționale grave să pună în pericol siguranța și apărarea statului, instanța poate prelungi perioada de monitorizare continuă a comunicațiilor până la un an de zile.

După ce se încheie aplicarea acestor măsuri, Ministerul de Interne are obligația de a transmite instanței un raport și de a prezenta toate informațiile și obiectele obținute în urma aplicării măsurilor respective.

Instanța decide dacă Ministerul de Interne a acționat în conformitate cu hotărârea sa și îl invită pe procuror să ia cunoștință de materialele obținute ca rezultat al implementării respectivelor măsuri.

Dacă procurorul, după ce a luat cunoștință de obiectele și informațiile în cauză, declară că nu va iniția o procedură penală, materialele vor fi distruse sub supravegherea instanței, fiind redactată și o notă referitoare la acest lucru.

5.6.22. Moldova

Măsurile operative de investigații care violează drepturile protejate de lege – secretul corespondenței, al convorbirilor telefonice și al altor convorbiri, al comunicațiilor telegrafice, precum și inviolabilitatea domiciliului – sunt permise numai în scopul culegerii de informații despre persoanele care organizează sau intenționează să comită infracțiuni grave, care comit sau au comis deja infracțiuni grave și numai cu aprobarea procurorului general.

pe baza deciziei motivate a unuia dintre șefii organului care desfășoară activitatea operativă de investigare.

În cazuri care nu pot fi amânate și care pot duce la infracțiuni grave, pe baza concluziilor motivate ale unuia dintre șefii organului implicat în activitatea operativă de investigare, desfășurarea măsurilor operative de investigare este permisă cu autorizarea procurorului general timp de douăzeci și patru ore.

Dacă sunt puse în pericol viața, sănătatea și proprietatea unei persoane, la cererea acesteia sau cu permisiunea sa scrisă, pe baza deciziei autorizate de șeful organului care desfășoară activitatea operativă de investigare cu permisiunea Procurorului General, este permisă interceptarea convorbirilor telefonice și a altor tipuri de conversații.

5.6.23. Norvegia

Supravegherea comunicațiilor

Potrivit legii, poliția are dreptul de a supraveghea comunicațiile: să intercepteze convorbirile sau alte tipuri de comunicații trimise sau primite prin telefon, calculator sau alte aparate destinate telecomunicațiilor sau de transmitere a datelor (aparatură de comunicare), aflate în posesia persoanei suspectate sau pe care persoana în cauză se presupune că le deține.

Autorizația poate fi acordată indiferent cine este proprietarul ori furnizorul de rețea sau de servicii folosite în scopul conversației sau al comunicației.

Poliția poate solicita proprietarului ori furnizorului de rețea sau servicii să acorde, dacă este cazul, asistența necesară pentru efectuarea interceptărilor.

Mijloacele video de supraveghere ascunse sau mijloacele de depistare tehnologice.

Poliția are dreptul:

a) să plaseze un emițător în hainele sau în obiectele aflate în posesia suspectului, b) să plaseze un emițător în geanta sau în bagajul de mână aflat asupra suspectului sau c) să pătrundă într-o

locuință pentru a plasa un emițător în conformitate cu prevederile legale.

Curtea poate elibera un mandat prin care să autorizeze interceptarea comunicațiilor de către poliție în cazul în care o persoană este suspectată cu temei de comiterea sau de tentativa de comitere a unui act care:

a) se pedepsește, după caz, cu închisoare începând de la zece ani sau

b) contravine prevederilor din cap. 8 sau 9 din Codul Penal etc.

(Cap. 8 și 9 din Codul Penal prevăd pedepse pentru crime la adresa independenței și siguranței statului, precum și pentru crime la adresa Constituției Norvegiei și a șefului statului).

Curtea poate emite un mandat prin care să autorizeze supravegherea video și folosirea metodelor de depistare tehnologice de către poliție dacă o persoană este suspectată cu temei de comiterea sau de tentativa de comitere a unui act pedepsit, după caz, cu închisoare începând de la zece ani sau care contravine secțiunii 5 din Codul Penal privind supravegherea traficului de bunuri, servicii și tehnologii strategice etc.

În plus, autorizația amintită poate fi acordată numai dacă se considera că utilizarea mijloacelor tehnice este imperativă și că nefolosirea acestora constituie un impediment în soluționarea cazului.

Autorizarea pătrunderii într-o locuință în scopul plasării unui emițător se acordă numai dacă este strict necesară.

Supravegherea comunicațiilor este autorizată pentru o perioadă limitată de timp, care nu trebuie să depășească necesitățile. Perioada autorizată nu e mai mare de patru săptămâni.

Dacă suspiciunea intră sub incidența cap. 8 sau 9 din Codul Penal, autorizația se poate acorda însă pentru maximum opt săptămâni, în cazul în care natura investigației sau alte împrejurări deosebite indică faptul că reanalizarea cazului după alte patru săptămâni este inutilă.

Supravegherea comunicațiilor va fi întreruptă înainte de expirarea datei limită fixate prin mandat, dacă nu mai există motive

care să impună supravegherea sau dacă se consideră că supravegherea nu mai este adecvată.

În cazul în care poliția adoptă hotărâri sau solicită Curții aprobarea pentru supravegherea telefonului, hotărârea trebuie adoptată de șeful poliției sau de adjunctul acestuia. În absența șefului poliției, adjunctul său permanent trebuie să adopte hotărârea.

Cu aprobarea scrisă a procurorului general local, șeful poliției poate împuternici alți procurori cu funcții de conducere să-l înlocuiască pe adjunctul șefului poliției.

Aceste prevederi se aplică și în cazul percheziției efectuate fără înștiințarea suspectului sau a altor persoane, și a supravegherii video în secret sau a plasării mijloacelor de depistare tehnologice.

Șeful poliției trebuie să raporteze directorului procuraturii generale folosirea tehnicilor speciale de investigație. Acest raport trebuie înaintat de patru ori pe an, fiind examinat de directorul procuraturii generale și trimis ulterior Ministerului de Justiție.

5.6.24. Olanda

Actul normativ care reglementează activitatea Serviciului de Informații și Securitate, precum și pe cea a Serviciului Militar de Informații și Securitate olandeze este Legea serviciilor de informații și securitate. Prevederile cuprinse în cele 106 articole ale actului normativ menționat se referă atât la regulile care privesc funcționarii ce lucrează în cadrul/în legătură cu serviciul de informații, cât și reguli privind organizarea, modul de lucru și administrarea serviciilor.

Coordonatorul serviciilor de informații și securitate e numit prin hotărâre regală la propunerea miniștrilor, aceștia fiind, la rândul lor, beneficiari a „tot ceea ce poate fi de interes”.

Serviciile au competența de a deschide în secret scrisori și alt gen de corespondență, pot face uz de mijloace tehnice, de semnale și chei false, și pot pătrunde într-un sistem automatizat.

De asemenea, serviciile speciale olandeze de informații au competența de a înregistra, primi, prelucra sau asculta orice tip de discuție, telecomunicații sau transmisii de date printr-un sistem automatizat, **fără a se ține seama unde se afla cei interceptați.**

Totodată, au competența de a primi și intercepta prin mijloace tehnice telecomunicațiile care nu se transmit prin cablu și care provin din alte țări, și de a le descifra.

În ceea ce privește culegerea de date și de informații care nu pot fi obținute decât prin pătrunderea în anumite locuri/medii, legea permite accesul la orice loc, cu condiția ca acest lucru să fie necesar pentru plasarea de aparatură de observație și înregistrarea datelor de interes, precum și a unor dispozitive de urmărire, localizare și înregistrare.

Interceptarea telecomunicațiilor

Dacă există bănuieli privind comiterea unui delict care, din punctul de vedere al naturii sale sau al relației cu alte delictе comise de suspect, reprezintă o încălcare gravă a ordinii de drept, procurorul, în interesul investigației, poate da dispoziții unui ofițer de investigații să înregistreze telecomunicațiile cu ajutorul unui dispozitiv tehnic.

În acest sens, termenul „telecomunicații” se referă la comunicații care nu sunt destinate publicului și care se desfășoară prin intermediul infrastructurii de telecomunicații sau printr-o instalație de telecomunicații care furnizează un serviciu publicului.

Mandatul pentru înregistrarea telecomunicațiilor va fi acordat în scris și va include:

- a) delictul și numele suspectului, dacă este cunoscut, sau alte date care să facă posibilă identificarea cât mai exactă a acestuia;
- b) faptele sau circumstanțele care dovedesc că au fost îndeplinite condițiile;
- c) numărul, numele și adresa abonatului;
- d) durata mandatului.

În cazul surprinderii în flagrant delict sau dacă există bănuieli privind comiterea unui delict la care face referire art. 138a din Codul Penal, procurorul, în interesul investigației, poate solicita informații cu privire la întregul trafic la care se presupune că a participat suspectul, desfășurat prin infrastructura sau prin instalația de telecomunicații care furnizează un serviciu publicului.

Solicitarea la care se face referire poate fi făcută oricărui angajat, persoane sau companii care își desfășoară activitatea conform Legii telecomunicațiilor pe baza:

- a) unei concesiuni;
- b) unei licențe de infrastructură;
- c) unei francize, dacă o instalație de telecomunicații se folosește pentru furnizarea unui serviciu publicului.

În conformitate cu Legea serviciilor de informații și de securitate, folosirea mijloacelor de observare și înregistrare așa cum este menționat, precum și instalarea mijloacelor de urmărire și localizare a mijloacelor de înregistrare, este hotărâtă de către Serviciile Militare de Informații și Securitate, și este permisă doar în locuri secrete care nu sunt folosite de Ministerul Apărării Naționale, cu acordul ministrului de interne, al relațiilor regale și al comandantului serviciului general de informații și securitate.

Folosirea mijloacelor de observare și înregistrare în interiorul locuințelor este permisă doar în cazul în care ministrul implicat acordă un permis scris comandantului serviciului. Permisul este acordat în concordanță cu ministrul interiorului și al relațiilor regale.

Cererea permisului trebuie să conțină cel puțin:

(1) o explicație a competenței pe care serviciul dorește să o ducă la îndeplinire, dacă este cazul, numărul, așa cum se menționează în art. 1, pct. 1, lit. t, din Legea telecomunicațiilor;

(2) date privind identitatea persoanei sau a organizației în vederea anchetării căreia se cere permisul;

(3) motivul pentru care se cere acordarea permisului legat de competența respectivă;

(4) adresa imobilului unde se va amplasa mijlocul de urmărire;

(5) o descriere a tipului de mijloc de urmărire necesar;

(6) motivul pentru care este cerută instalarea mijlocului de urmărire respectiv.

Permisul este acordat pentru o perioadă de maximum trei luni, dacă nu există alte prevederi și poate fi prelungit în urma unei anchete.

Serviciile au competența de a înregistra, a primi, a prelua sau a asculta orice tip de discuție, de telecomunicații sau de transmisie de

date printr-un sistem automatizat, fără a ține seama unde se află cei interceptați. La competența menționată, se adaugă și distrugerea înregistrărilor convorbirilor, a telecomunicațiilor sau a transmisiilor de date.

Serviciile au competența de a primi și de a intercepta prin mijloace tehnice telecomunicațiile care nu se transmit prin cablu și care provin din alte țări, și de a le descifra. Serviciile au competența de a lua cunoștință de datele astfel transmise. De asemenea, serviciile pot decodifica aceste mesaje, în caz de nevoie. Pentru realizarea competențelor nu este nevoie de permis.

Serviciile au competența de a intercepta și de a prelua telecomunicațiile transmise altfel decât prin cablu, cu ajutorul mijloacelor tehnice. Pentru îndeplinirea acestei competențe nu este necesar nici un permis.

Serviciile au competența de a adresa furnizorilor de rețele de telecomunicații publice și serviciilor publice de telecomunicații, conform Legii telecomunicațiilor, cererea de a le pune la dispoziție orice date despre schimbul de informații efectuat prin rețelele de telecomunicații sau cu ajutorul serviciilor publice de telecomunicații legate de un număr care se afla sub observație sau legate de persoane sau organizații al căror număr se afla sub observație. Serviciile au competența de a folosi un mijloc tehnic special pentru care să poată fi identificat un anume număr, conform primei dispoziții. Pentru îndeplinirea acestor competențe nu este necesar un permis.

Serviciile au competența de a se adresa furnizorilor de rețele de telecomunicații și serviciilor de telecomunicații, cu scopul de a obține date despre: numele și locuința oficială, sau reședința persoanei, sau localizarea organizației careia îi aparține numărul inclus în anchetă; numărul inclus în anchetă, conform legii, precum și adresa locuinței sau a reședinței temporare a persoanei sau a sediului organizației.

Pentru exercitarea competențelor menționate nu este necesar un permis.

5.6.25. Polonia

Legea privind serviciile de securitate națională prevede că, în timpul desfășurării activității de informații întreprinse de Serviciul de Informații Interne în scopul îndeplinirii funcțiilor expres determinate de lege (art. 5, par. 1, sub-par. 2), atunci când alte mijloace se dovedesc ineficiente sau când Curtea decide că aceste mijloace sunt ineficiente și insuficiente, instanța poate decide începerea urmăririi informative. Această decizie este aprobată, în scris, de către procurorul general, pe baza unei cereri înaintate de directorul Serviciului.

Decizia menționată este luată de Curtea Penală din Varșovia.

În caz de urgență, care poate apărea dacă există pericolul scurgerii de informații, al ascunderii de informații sau chiar al distrugerii de dovezi, directorul Serviciului de Informații Interne poate ordona începerea urmăririi informative, pe baza unei aprobări scrise din partea procurorului general, înaintând în același timp o cerere către Curtea Penală. Dacă aceasta nu ia o decizie favorabilă în timp de cinci zile, directorul va înceta urmărirea informativă și va ordona distrugerea de către o comisie specială a materialului rezultat în urma cercetărilor.

Dacă materialele reprezintă dovezi sau indică intenția comiterii unei infracțiuni pentru evitarea căreia Serviciul este abilitat să acționeze, atunci aceste materiale nu vor fi distruse, iar directorul va înainta o cerere scrisă către Curtea Penală solicitând, în același timp, aprobarea scrisă a procurorului general.

5.6.26. Portugalia

Potrivit Legii Securității Interne, orice ingerință a puterilor publice în corespondență și telecomunicații este interzisă, în afara cazurilor prevăzute de lege în materie de procedura penală¹.

La rândul său, Legea Securității Interne îi atribuie Poliției Judiciare competența exclusivă pentru efectuarea interceptărilor².

¹ Constituția Republicii Portugalia, 2 aprilie 1976, revizuită în 1982, art. 344

² Legea Securității Interne a Portugaliei, art. 18

5.6.27. Serbia

Legea privind agenția de informații și securitate din 19 iulie 2002 stipulează că, dacă este necesar, din motive de securitate a Republicii Serbia, directorul agenției poate, prin hotărârile sale, dar pe baza deciziei prealabile a Tribunalului, să ordone ca, față de anumite persoane fizice și juridice, să se ia anumite măsuri, prin care se face o derogare de la principiul inviolabilității secretului scrisorilor și al altor mijloace de comunicare, în procedura stabilită de această lege.

La propunerea directorului agenției, derogarea de la principiul inviolabilității secretului scrisorilor și al altor mijloace de comunicare este aprobată de președintele Tribunalului Suprem al Serbiei, respectiv de judecătorul acestui Tribunal, desemnat să ia decizii cu prilejul unor astfel de propuneri în cazul absenței președintelui acestui Tribunal, în termen de șaptezeci și două de ore de la înaintarea propunerii.

Propunerea și decizia prevăzute sunt întocmite sub formă scrisă. Propunerea conține date și fapte relevante în luarea deciziei privind aplicarea măsurii. Măsurile aprobate se pot aplica cel mult șase luni de zile, iar pe baza unei noi propuneri pot fi prelungite încă o dată, cel mult pentru încă șase luni.

În cazul neacceptării propunerii, președintele Tribunalului Suprem al Serbiei, respectiv judecătorul autorizat, va menționa, în explicarea deciziei, motivele refuzului.

În cazuri de urgență și, mai ales, în cazul terorismului intern și internațional, derogarea poate fi ordonată de către directorul Agenției, cu obținerea prealabilă a acordului scris al președintelui Tribunalului Suprem al Serbiei, respectiv al judecătorului autorizat, pentru începerea măsurilor corespunzătoare. În acest caz, propunerea scrisă pentru aplicarea măsurilor corespunzătoare se înaintează în termen de douăzeci și patru de ore de la obținerea acordului. Decizia privind continuarea aplicării măsurilor corespunzătoare, respectiv întreruperea lor, se ia în termen de șaptezeci și două de ore de la înaintarea propunerii. Decizia privind întreruperea măsurilor corespunzătoare trebuie să fie motivată în scris.

5.6.28. Slovacia

Interceptarea trimiterilor poștale

Dacă clarificarea faptelor relevante pentru procedura penală necesită stabilirea conținutului unor telegrame, scrisori sau a altor instrumente de comunicare nelivrate, livrate sau adresate acuza-tului, judecătorul-șef al completului de judecată sau, în faza pre-liminară, un procuror ori un investigator cu autorizarea prealabilă a procurorului, va emite către oficiul poștal sau societatea de distribuție o dispoziție de predare a acestor comunicații private.

În procedurile referitoare la anchetarea infracțiunilor prevăzute în cap. 1 dintr-o secțiune separată a Codului Penal și a altor infracțiuni grave, corupție, și cea de la art. 158 din Codul Penal, procurorul sau investigatorul, cu autorizarea prealabilă a procuro-rului, pot ordona oficiului poștal sau societății de distribuție să predea trimiterile poștale despre care există motive întemeiate să se creadă că au fost folosite pentru comiterea unei infracțiuni sau au legătură cu o infracțiune, iar pentru clarificarea faptelor este nece-sară stabilirea conținutului acestor trimiteri poștale.

O trimitere poștală poate fi reținută din ordinul unui inves-tigator sau al unui organ de poliție, chiar și în absența dispoziției menționate mai sus, dar numai dacă o astfel de dispoziție nu poate fi obținută în avans și în situații de urgență.

Dacă, într-o asemenea situație, oficiul poștal sau organizația care face distribuția poștală nu primește, în termen de trei zile, de la judecătorul-șef al completului de judecată, de la un procuror sau investigator, dispoziția de a preda respectiva trimitere, ea nu va mai reține livrarea acesteia.

Deschiderea trimiterilor poștale

Trimiterile poștale predate pot fi deschise numai de către judecătorul-șef al completului de judecată sau, în cazul unei pro-ceduri anterioare celei judecătorești, de către un procuror, inves-tigator sau organ de poliție; investigatorul sau organul de poliție trebuie să obțină, în prealabil, o autorizație din partea procurorului.

Trimiterea poștală deschisă va fi livrată destinatarului sau, dacă nu se cunoaște domiciliul acestuia, unei persoane apropiate.

Dacă există totuși un motiv de a crede că livrarea unei trimiteri poștale ar putea prejudicia procedura, ea va fi anexată la dosar dacă dimensiunile și caracterul său fac posibil acest lucru; în caz contrar, va fi dată spre păstrare.

Dacă este cazul, destinatarul va fi informat cu privire la conținutul unei scrisori sau al unei telegrame. Dacă nu se cunoaște domiciliul acestuia, o persoană apropiată va fi notificată în legătura cu conținutul mesajului.

Trimiterea poștală a cărei deschidere nu a fost necesară va fi înmănată imediat destinatarului sau returnată la oficiul poștal sau organizației care a predat-o.

Înlocuirea conținutului trimiterilor poștale

Pentru identificarea persoanelor implicate în manipularea trimiterilor ce conțin narcotice, substanțe psihotrope, otrăvuri, materiale radioactive sau similare, bani contrafacuți, documente false, arme de foc sau arme de distrugere în masă, muniții și explozivi, procurorul sau investigatorul, cu aprobarea prealabilă a procurorului, pot ordona să fie predat conținutul unor asemenea trimiteri poștale, să fie înlocuit cu un alt conținut, iar trimiterea poștală modificată să fie repusă în circuit.

Înlocuirea va fi făcută de poliție, care va încheia un protocol și va păstra în siguranță articolele sau materialele înlocuite.

Interceptarea și înregistrarea comunicațiilor private

Dacă are loc o cercetare penală pentru infracțiuni cu intenție și excepțional de grave, corupție și infracțiunile din cap. 158 al Codului Penal ori o infracțiune cu intenție, prevăzută într-un tratat internațional, sau o infracțiune prevăzută într-o legislație separată, judecătorul-șef al completului de judecată sau, în faza de anchetă penală, procurorul sau investigatorul, pot dispune interceptarea liniilor telefonice și înregistrarea comunicațiilor private dacă există motive întemeiate pentru a crede că astfel pot fi descoperite fapte importante pentru ancheta penală.

Nu este permisă interceptarea și înregistrarea comunicațiilor dintre avocat și acuzat.

Dispoziția de interceptare și înregistrare a comunicațiilor private va fi emisă în scris și va conține o motivare.

Ordinul va specifica și limita de timp pentru interceptarea și înregistrarea telecomunicațiilor.

Perioada limită de interceptare și înregistrare a convorbirilor nu va depăși șase luni. În acțiunile preliminare instanței, judecătorul-șef al completului de judecată sau procurorul pot prelungi această perioadă cu încă șase luni.

Mandatul este considerat document secret. Interceptarea și înregistrarea convorbirilor private va fi condusă de un organ de poliție.

În acțiunile penale cu privire la alte infracțiuni decât cele enumerate la paragraful de mai sus, organul activ va emite un mandat de interceptare și înregistrare a convorbirilor private sau se va ocupa de realizarea acestuia numai cu acordul abonatului telefonic în cauză.

Dacă în urma interceptării și a înregistrării nu sunt obținute fapte relevante pentru acțiunile penale, organul răspunzător va trebui să distrugă înregistrările obținute conform reglementărilor.

5.6.29. Slovenia

În Codul de Procedură Penală se stipulează că „supravegherea legăturilor de telecomunicații prin interceptare și înregistrare, verificarea corespondenței” și a celorlalte trimiteri poștale, verificarea sistemelor computerizate ale băncilor sau ale altor instituții care desfășoară activități financiare sau comerciale, interceptarea și înregistrarea discuțiilor cu acceptul a cel puțin uneia dintre persoanele participante la discuții, supravegherea mesajelor transmise prin poșta electronică și alte metode care țin de tehnologia informațiilor pot fi folosite, dacă se consideră că alte măsuri nu permit culegerea de informații sau dacă prin culegerea de informații este periclitată viața sau sănătatea unor persoane.

Plasarea microfoanelor și a altor dispozitive de supraveghere în locuința altei persoane sau în alte locații, prin folosirea mijloacelor tehnice de documentare, și pătrunderea în secret în locuința sau în

zona menționată, pot fi autorizate dacă se consideră că adoptarea unor măsuri mai puțin drastice, inclusiv tehnicile de investigație mai sus menționate, nu permit culegerea de informații sau dacă prin culegerea de informații este periclitată viața sau sănătatea unor persoane.

5.6.30. Spania

Legea 621/00055 Organică în care se reglementează Controlul Judiciar Prealabil al Centrului Național de Informații prevede că directorul Centrului Național de Informații va trebui să solicite Magistratului Tribunalului Suprem competent, conform Legii Organice a Autorității Judiciare, autorizația pentru adoptarea măsurilor care prejudiciază inviolabilitatea domiciliului și secretul comunicațiilor, ori de câte ori astfel de măsuri rezultă a fi necesare pentru îndeplinirea atribuțiilor conferite Centrului.

Autoritatea, funcționarul public sau un agent al acestora care, fără autorizarea corespunzătoare judiciară (cu excepția aplicării art. 55&2 din Constituție), interceptează comunicații telefonice sau folosește diverse artificii tehnice de ascultare, transmitere, imprimare sau reproducere a sunetului, se pedepsește¹.

NOTĂ: Art. 55 din Constituție reglementează starea excepțională sau starea de asediu. Par. 2 permite, printr-o lege organică, să se determine forma sau cazurile unde, cu titlu individual, cu intervenția judiciară necesară și cu controlul parlamentar adecvat, să fie suspendat un drept fundamental.

Alin. 2 al art. 55 statuează că utilizarea nejustificată (nemotivată) sau abuzivă a acestor facilități, recunoscute prin legea organică amintită, antrenează răspunderea penală pentru violarea drepturilor și libertăților fundamentale definite prin lege.

5.6.31. SUA

În privința supravegherii electronice fără consimțământul celui urmărit, standardele și procedurile în vigoare sunt stabilite prin

¹ Codul Penal al Spaniei, art. 192 bis

statutul federal și sunt extrem de stricte, ele adăugându-se factorilor specificați în analiza internă a agenției.

Cap. 119 din secțiunea 18 din Codul SUA stabilește că solicitările de utilizare a urmăririi electronice trebuie făcute sub jurământ și prezentate unui tribunal spre aprobare, urmând a fi, în continuare, sub control juridic.

Aceste solicitări trebuie să includă, *inter alia*, o prezentare detaliată și completă a faptelor și a circumstanțelor care justifică nevoia de supraveghere, detalii precise privind infracțiunea ce a fost, este sau urmează a fi comisă, o prezentare exactă a comunicațiilor ce urmează a fi interceptate, inclusiv numele persoanelor ale căror comunicații vor fi probabil interceptate, precum și probe cum că alte metode fără caracter secret nu au dat rezultate.

Supravegherea electronică se efectuează doar în cazul unor infracțiuni grave, iar pe parcursul monitorizării trebuie luate măsuri pentru a minimaliza gradul de încălcare a confidențialității într-o anumită operațiune și pentru a intercepta doar acele comunicații care servesc la derularea activităților infracționale.

5.6.32. Suedia

Interceptarea comunicațiilor este reglementată de Codul de Procedură Penală (cap. 27). Interceptarea se realizează sub două forme: interceptarea secretă a convorbirilor telefonice (sau a conținutului mesajelor) și supravegherea secretă a telecomunicațiilor (date cum ar fi numere, oră etc.). Supravegherea cu camere video ascunse este reglementată de o lege specifică (1506/1995).

Utilizarea microfoanelor nu este permisă în Suedia.

Interceptarea comunicațiilor este permisă numai în faza preliminară a anchetei.

Utilizarea interceptării comunicațiilor presupune existența unor probe temeinice privind implicarea persoanei în săvârșirea unei infracțiuni și necesitatea utilizării acestui mijloc în cadrul anchetei.

Acest mijloc poate fi utilizat numai în cazul unui telefon de la care este probabil ca suspectul să vorbească. Interceptarea convorbirilor telefonice poate fi utilizată în fazele preliminare ale anchetării infracțiunilor pedepsite cu închisoare de minimum doi

ani, ale tentativei, premeditării și conspirației în vederea săvârșirii unor astfel de infracțiuni.

Supravegherea telecomunicațiilor poate fi utilizată în fazele preliminare ale anchetării infracțiunilor pedepsite cu închisoare de minimum șase luni, a unor delikte privind traficul de droguri și ale tentativei, premeditării sau conspirației în vederea săvârșirii unor infracțiuni pedepsite cu închisoare de minimum doi ani.

Aceste mijloace pot fi utilizate numai în cazul în care există motive temeinice de a încălca dreptul la intimitate al persoanei suspecte sau alte drepturi.

Instanța decide utilizarea interceptării comunicațiilor. În deciziile emise se specifică durata interceptării, stabilită în funcție de necesitate, durata care nu va depăși o lună de zile. Decizia poate fi prelungită.

Potrivit Codului de Procedură Penală, această decizie poate fi luată numai în cazul în care există motive temeinice de a încălca dreptul la intimitate al persoanei suspecte sau alte drepturi.

Perchezițiile se realizează potrivit aceluiași reglementări.

Dacă se impune utilizarea interceptării comunicațiilor în cadrul unei anchete preliminare, poliția va contacta procurorul.

Procurorul va prezenta cazul instanței care va lua o decizie. Dacă instanța va autoriza interceptarea, poliția va pune în aplicare respectiva decizie.

5.6.33. Turcia

Semnălele, probele scrise, imaginile, pozele sau sunetele și alte informații primite sau trimise prin cablu ori în eter, sau orice alte dispozitive electromagnetice, cum ar fi telefonul, faxul și calculatorul sau sistemele bazate pe o singură cale de comunicație, utilizate de persoane suspecte de comiterea sau participarea la comiterea unor infracțiuni prevăzute în acest act, sau suspecte de complicitate, intermediere ori refugiere a unui infractor în orice fel după comiterea infracțiunii, pot fi interceptate sau înregistrate. După sigilare, înregistrările vor fi păstrate de autoritățile competente.

Decizia referitoare la autorizarea interceptărilor sau a înregistrărilor este adoptată numai în cazul existenței unor dovezi clare privind infracțiunea respectivă.

În cazul în care detectarea și capturarea infractorului sau obținerea probelor privind producerea infracțiunii sunt posibile prin alte mijloace, nu se va adopta decizia de interceptare sau de înregistrare.

Activitățile efectuate în lipsa autorizării trebuie să fie urmate, în termen de cel mult douăzeci și patru de ore, de decizia judecătorului. În cazul în care este depășită această perioadă sau dacă judecătorul nu este de acord cu măsura impusă, aplicarea ei va fi imediat întreruptă de procurorul general.

Autorizațiile privind interceptarea și înregistrarea nu pot depăși trei luni. Aceste termene pot fi prelungite de cel mult două ori, fiecare prelungire neputând depăși trei luni.

Dacă suspiciunea privind comiterea infracțiunilor dispare în timpul interceptării sau a înregistrării, atunci măsura provizorie va fi ridicată de procurorul general.

În aceste cazuri, datele obținute în urma aplicării acestor măsuri provizorii vor fi șterse imediat, recurgându-se la o monitorizare de maximum zece zile, efectuată de procurorul general pentru consemnarea situației.

Dacă procurorul general sau agentul de aplicare a legii desemnat de procurorul general solicită organelor abilitate din cadrul organizațiilor de comunicații sau altor persoane autorizate în domeniu să se ocupe de procesul de interceptare și de înregistrare și să instaleze dispozitive în scopurile sus menționate, cererea este soluționată pe loc, toate datele și orele care țin de această operațiune urmând să fie consemnate.

„Orice activitate suspectată a avea legătură cu săvârșirea uneia dintre infracțiunile enumerate în cadrul acestui act în locuința, la locul de muncă al suspectului sau într-un loc public, poate fi monitorizată, supravegheată sau înregistrată în secret, prin mijloace audio-video.”

Cu excepția înregistrărilor sau a datelor strict secrete privind siguranța națională, toate înregistrările oficiale sau particulare ori

datele stocate pe calculatoare, referitoare la persoane care manifestă atitudini sau un comportament sugerând comiterea unor infracțiuni în propria locuință, toate instituțiile, locațiile și clădirile vor fi verificate pentru demascarea infracțiunilor enumerate în cadrul acestui articol sau a dovezilor privind comiterea acestor infracțiuni.

5.6.34. Ucraina

Legea privind activitatea operativă de investigare stipulează că pătrunderea secretă în spațiile de locuit, supravegherea video în acestea pot avea loc numai cu aprobarea procurorului general al Ucrainei și a locuitorilor săi.

Culegerea de informații din canalele de comunicații, folosirea altor mijloace tehnice de obținere a informațiilor și controlul expedițiilor telegrafice și poștale se realizează ca măsuri excepționale cu acordul procurorului general al Ucrainei, al locuitorilor săi, al procurorilor Republicii Crimeea, ai provinciilor, ai orașului Kiev și al procurorilor regionali.

Supravegherea electronică se folosește după ce agenților specializate li se acordă o autorizație pentru a putea desfășura activități de supraveghere în locuri publice, cu folosirea fotografierii, a filmării video și cinematografice, a dispozitivelor optice și radio (art. 8(11) din Legea Ucrainei privind Activitățile Operative de Investigare).

Instalarea de tehnică operativă de supraveghere (în locuri private și publice) se poate folosi după ce agențiile autorizate primesc permisiunea de a utiliza mijloacele tehnice de culegere de date, inclusiv instalarea de tehnică operativă în locuri private (în condițiile existenței unui mandat legal) sau publice (art. 8(9) din Legea Ucrainei privind Activitățile Operative de Investigare).

Interceptarea comunicațiilor (telefon, fax, e-mail, rețele publice sau private) în conformitate cu legislația ucraineană, poate fi folosită atât în formă procedurală, cât și non-procedurală:

- **forma non-procedurală** este definită în art. 8(9) și (10) din Legea Ucrainei privind activitățile operative de investigare, ca fiind dreptul unităților autorizate de a intercepta informații de pe

canalele de comunicații și de a utiliza alte mijloace tehnice de culegere de date, precum și de a controla trimiterile poștale și telegramele conform unor anumite indicații;

• **forma procedurală** este reglementată de art. 187 din Codul de Procedură Penală al Ucrainei, sub forma permisiunii oferite investigatorului sau autorității investigatoare de a decide cu privire la confiscarea corespondenței și la interceptarea informațiilor de pe canalele de comunicații, *inter alia*, în scopul prevenirii infracțiunilor și înainte de transformarea acestora într-un caz penal.

Secretul corespondenței, al conversațiilor telefonice, al transmisiilor telegrafice și al altor tipuri de corespondențe este garantat.

Orice excepție poate fi stabilită numai de către instanță în cazurile prevăzute de lege, cu scopul prevenirii unei infracțiuni sau al stabilirii adevărului într-un caz penal, dacă nu se pot obține informații prin alte mijloace.

Nu este permisă culegerea, păstrarea, folosirea și difuzarea informațiilor secrete despre o persoană fără consimțământul acesteia, cu excepția cazurilor prevăzute de lege și doar în interesul securității naționale, al bunului mers al economiei și drepturilor omului.

Art. 8 din Legea Ucrainei privind Activitățile Operative de Investigare stabilește că pătrunderea secretă în locuința sau pe proprietatea unei persoane, culegerea de informații din exploatarea canalelor de comunicații, controlul corespondenței și folosirea oricăror altor tehnici de culegere de informații se desfășoară în conformitate cu o hotărâre judecătorească.

În art. 187 din Codul de Procedură Penală al Ucrainei, se subliniază că, în cazul necesității confiscării corespondenței și a obținerii de informații din exploatarea canalelor de comunicații, investigatorul trebuie să înainteze șefului curții de apel o cerere care a fost anterior aprobată de procuror.

Șeful curții de apel sau reprezentantul acestuia va analiza cererea, va examina documentele cazului, va asculta, dacă e nevoie, opinia procurorului și va decide sau nu confiscarea corespondenței sau culegerea de informații din exploatarea canalelor de comunicații, în funcție de temeiurile legale existente.

Unele proceduri în mod explicit sau implicit determină restrângerea temporară a drepturilor și libertăților cetățenești.

Esența acestor proceduri este următoarea: patrunderea secretă în locuința sau pe o altă proprietate a unei persoane, obținerea de informații din exploatarea canalelor de comunicații, controlul scrisorilor, al conversațiilor telefonice, al transmisiilor telegrafice și al altor tipuri de corespondență, precum și utilizarea altor tehnici sunt efectuate numai pe baza unei autorizații emise de instanța, în urma înaintării unei cereri de către șeful respectivei subunități operative sau de către adjunctul acestuia.

Procurorul de la nivelul ierarhic corespunzător este informat de obținerea sau de refuzul de a se acorda autorizarea de către șeful subunității operative sau de către adjunctul acestuia, în termen de douăzeci și patru de ore.

În prezent, în cadrul proceselor penale, în Ucraina se pot utiliza doar procedurile care implică confiscarea corespondenței și obținerea informațiilor din exploatarea canalelor de comunicații.

Secretul corespondenței, al conversațiilor telefonice, telegrafice și de oricare alt tip este garantat. Instanța va decide situațiile care fac excepție, în baza prevederilor legale.

5.6.35. Ungaria

Legea privind Serviciile de Securitate Națională din 1995 prevede că Serviciul de Securitate Națională poate aplica mijloacele și metodele secrete de culegere de informații care necesită o autorizare externă (conform 56) aprobată de judecătorii care autorizează culegerea de informații cu mijloace secrete.

În scopul îndeplinirii misiunilor serviciului de securitate, în baza prevederilor legii, pot fi limitate drepturile în legătură cu libertatea individuală, inviolabilitatea domiciliului personal și al trimiterilor poștale, protecția datelor personale, confidențialitatea unor date publice de interes comun, respectiv protecția posesiunilor/proprietăților.

Legea siguranței naționale prevede că, pentru realizarea măsurilor de culegere secretă de informații, prin limitarea drepturilor, aprobarea este de competența judecătorului desemnat de președintele

Tribunalului capitalei sau a ministrului justiției, după caz. Fiecare solicitare de culegere secretă de informații poate fi aprobată pe o perioadă de maximum nouăzeci de zile. Acest termen se poate prelungi, la cererea justificată a directorului general, cu încă nouăzeci de zile.

Supravegherea electronică, instalarea de dispozitive

Dacă supravegherea tehnică vizează locuințe particulare, operațiunea necesită autorizarea unui judecător (Legea poliției art. 69. (1) b.; Legea securității naționale art. 56.b.).

Interceptarea comunicațiilor

Această operațiune acoperită necesită autorizarea unui judecător și poate fi întreprinsă numai în cazul unor infracțiuni grave sau al altor infracțiuni menționate în Lege, inclusiv în cazurile de terorism.

Pot fi interceptate corespondența, telecomunicațiile fixe și mobile, comunicațiile prin e-mail și computer, de exemplu prin internet (Legea poliției art. 69(1)c., d., Legea securității naționale art. 56.c., d.).

Nu se face distincție între rețele publice sau private.

5.7. Interceptarea comunicațiilor și protejarea dreptului la intimitate în legislația penală europeană

5.7.1. Belgia

Până în momentul deciziilor luate de către Curtea Europeană privind Drepturile Omului, în cazurile Klass, Malone și Huvig/Kruslin, supravegherea convorbirilor telefonice se făcea fără complicații în Belgia, chiar și în lipsa unor mandate emise în acest sens. Ideea dominantă era că judecătorul era mandatat să dispună supravegherea comunicațiilor, în virtutea misiunii sale de aflare a adevărului.

Cazurile menționate au condus la stabilirea unor condiții stricte cu privire la respectarea dreptului la intimitate.

De exemplu, în cazul Huvig/Kruslin, Tribunalul de la Strasbourg a respins idea că interceptarea convorbirilor telefonice poate fi justificată doar printr-o hotărâre judecătorească. Pentru a deveni compatibilă cu prevederile art. 8, par. 2, supravegherea convorbirilor telefonice trebuie reglementată prin lege și trebuie să fie legitimă și proporțională cu fapta.

Deoarece în Franța nu exista o legislație detaliată cu privire la acest subiect, s-a considerat că situația este contrară prevederilor Convenției.

Din cauza acestui precedent, deși o perioadă lungă de timp tribunalele din Belgia au admis interceptările convorbirilor telefonice ca probe în instanță, recent s-a hotărât că acestea să fie respinse ca probe în proces.

Legiuitorul a rezolvat doar problema legată de înregistrarea traficului telefonic, adică înregistrarea numerelor de telefon (nu și conținutul convorbirilor telefonice) care au fost formate sau care au fost direcționate înspre un anumit telefon.

Traficul telefonic poate fi solicitat de către judecătorul de instrucție (art. 88 bis Codul de Procedură Penală, introdus în 1991).

Totuși, înregistrarea convorbirilor telefonice care nu este reglementată prin Codul de Procedură nu este permisă nici măcar în cazul în care există un mandat emis de către un judecător de instrucție.

Guvernul a (re)introdus în 1993 o lege prin care se legitima acest tip de investigații, cu respectarea unor condiții stricte, care fac referire la anumite infracțiuni, în baza unui mandat emis de către judecătorul de instrucție, mandat care are un termen redus de valabilitate.

Între timp, tribunalele din Belgia au început să accepte transcrierea convorbirilor telefonice care au fost înregistrate în țările în care acest lucru este prevăzut de lege, cu condiția ca legislația respectivă să nu contravină prevederilor art. 8, par. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Astfel, tribunalele au acceptat transcrierile convorbirilor telefonice înregistrate în Olanda, dar le-au respins pe cele care

proveneau din Franța, după acuzațiile aduse acestui stat, în cazurile Huvig și Kruslin.

Trimiterile poștale sunt protejate în conformitate cu prevederile art. 22 din Constituție, care garantează secretul corespondenței.

Deschiderea trimiterilor poștale reprezintă o infracțiune. Totuși, este acceptat faptul că scrisorile pot fi deschise în baza unei hotărâri emise de către judecătorul de instrucție.

Cu toate acestea, au apărut îndoieli legate de faptul că această practică corespunde reglementărilor Tribunalului de la Strasbourg, menționate în cazurile Huvig și Krulin.

5.7.2. Danemarca

Deseori, o investigație eficientă presupune o supraveghere secretă a vieții private a suspectului. Tribunalul poate autoriza poliția să intercepteze, să citească sau să oprească comunicațiile poștale de la și către suspect. În mod similar, poliția poate fi autorizată să monitorizeze convorbirile telefonice sau să fie informată cu privire la cine a luat legătura telefonic cu suspectul.

Recent, a fost reglementată și interceptarea electronică a conversațiilor, prin intermediul microfoanelor și al emițătorilor (Secțiunea 780 din Legea justiției).

5.7.3. Franța

Apar două probleme distincte, care nu presupun același grad de dificultate: interceptarea corespondenței și interceptarea convorbirilor telefonice.

Interceptarea corespondenței a fost contestată o lungă perioadă de timp, invocându-se dreptul la intimitate. În cele din urmă, a fost acceptată în jurisprudență, în 1959, iar Codul de Procedură Penală a confirmat soluția, stipulând că practica interceptării corespondenței se poate aplica în cazul hârtiilor, al documentelor și al altor obiecte utile în descoperirea adevărului (art. 97 al Codului de Procedură Penală).

În practică, judecătorul de instrucție care dorește să rețină corespondența unei anumite persoane trebuie să trimită serviciului

poștal un ordin cu solicitarea respectivă. Nu poate fi însă reținută corespondența adresată sau trimisă de către un avocat.

Problema interceptării convorbirilor telefonice este mai delicată, deoarece nu există reglementări stricte cu privire la acest subiect în legislația franceză.

Totuși, interceptări ale convorbirilor telefonice se realizează în mod regulat, în conformitate cu art. 81, al. 1 al Codului de Procedură Penală, pe baza căruia judecătorul de instrucție efectuează, potrivit legii, investigațiile pe care le consideră necesare pentru aflarea adevărului.

Hotărârea în baza căreia s-a permis, în principiu, efectuarea interceptărilor telefonice, a fost emisă în 1980.

A fost o hotărâre extrem de clară, care a impus două condiții: să nu se comită o fraudă și să se respecte drepturile persoanei. Au urmat alte hotărâri, dar problema a revenit în atenție.

La început, Curtea de Casație a decis interzicerea interceptărilor telefonice de către poliția judiciară, judecătorul de instrucție fiind singurul investit cu dreptul de a dispune această măsură.

Ulterior, Curtea Europeană de la Strasbourg a condamnat Franța, nu pentru lipsa din legislație a unor prevederi explicite cu privire la problema respectivă, deoarece, potrivit Curții Europene, jurisprudența este o sursă de inspirație pozitivă, iar Franța are o cazuistică extrem de bogată, ci pentru că hotărârile Curții de Casație nu abordează toate aspectele interceptării telefonice. De exemplu, nu există prevederi cu privire la ce trebuie făcut cu înregistrările după încheierea procesului.

Experții francezi au solicitat în mod unanim aprobarea unei noi legislații în domeniu. De fapt, Franța era una dintre puținele țări din Europa fără astfel de prevederi legislative.

Legea din 10 iulie 1991, în art. 100 și 101 ale Codului de Procedură Penală, permite efectuarea interceptărilor telefonice, cu condiția ca acestea să fie dispuse de către un judecător de instrucție și numai în cazul în care pedeapsa pentru infracțiunea în cauză este de cel puțin doi ani de închisoare.

Interceptările telefonice sunt limitate la o perioadă de patru luni (cu posibilitatea prelungirii), iar înregistrările trebuie să fie distruse

în momentul în care expiră limita de timp în care procurorul are dreptul să intenteze o acțiune în instanță.

5.7.4. Germania

Interceptarea convorbirilor telefonice poate fi efectuată doar în cazul comiterii unor infracțiuni deosebit de grave, stipulate de prevederile par. 100 a St.P.O.) Atât suspectul, cât și persoanele care sunt suspecte de a fi complici ai acestuia pot face obiectul acestor interceptări.

Tehnica se limitează la interceptarea liniei telefonice respective și la înregistrarea convorbirilor. Plasarea unor microfoane în spații închise sau deschise este interzisă. Interceptarea convorbirilor telefonice se face doar în baza unui mandat judecătoresc.

În cazuri de urgență, când procurorul emite un mandat în acest sens, acesta expiră automat după trei zile, dacă nu este aprobat de către un judecător (par. 100 b S.t.P.O.).

5.7.5. Grecia

Conform legii grecești, înregistrarea comunicațiilor telefonice și, în general, a oricăror comunicații orale (cu excepția cazului când se desfășoară în locuri publice) (art. 370a și 370d Codul Penal) constituie infracțiune.

Probele obținute prin mijloacele de interceptare a comunicațiilor protejate trebuie, în principiu, respinse de către instanța (art. 31-2 Legea 1941/1991).

Art. 19 din Constituție, care protejează secretul corespondenței și al comunicațiilor, prevede totuși posibilitatea unor excepții de la lege.

În prezent, decretul 792/1971 permite procurorului sau ofițerilor de urmărire penală să încalce secretul corespondenței și al telecomunicațiilor, dar numai cu acordul judecătorului de instrucție.

Aceleași drepturi există, conform art. 11 din Legea 1910/1990 cu privire la actele de terorism. Rămâne încă de discutat dacă probele obținute ilegal pot fi acceptate în cazul în care în Codul Penal există un temei pentru aceasta.

5.7.6. Irlanda

Supravegherea ce implică pătrunderea pe proprietatea privată sau folosirea mijloacelor secrete de ascultare necesită autorizație legală specifică. Interceptarea convorbirilor telefonice ale unui cetățean sau a corespondenței sale, fără autorizație legală, reprezintă încălcarea dreptului constituțional la intimitate, pentru care se pot cere daune.

5.7.7. Italia

În conformitate cu art. 15 din Constituția Italiei, libertatea și caracterul privat al corespondenței și al altor forme de comunicare sunt inalienabile. Ele pot fi restrânse numai prin hotărâre judecătorească și sub rezerva garanțiilor oferite de lege.

Interceptarea conversațiilor și a comunicațiilor suspectului poate fi foarte utilă anchetei. Interceptările pot fi făcute prin înregistrarea convorbirilor telefonice sau prin folosirea unor microfoane și emițătoare miniaturale pentru monitorizarea conversațiilor particulare.

Această încălcare a dreptului la intimitate poate fi autorizată numai în cazul infracțiunilor grave prevăzute de lege, atunci când există motive întemeiate de a crede că suspectul este vinovat și cu condiția să nu existe alte modalități de obținere a probelor.

Interceptarea este permisă numai dacă se efectuează în baza unei ordonanțe judecătorești anterioare emise de judecătorul de instrucție, la cererea procurorului.

Cu toate acestea, în situații excepționale, interceptările pot fi dispuse de procuror, dar acesta are obligația de a-l informa imediat pe judecătorul de instrucție, care poate aproba sau respinge cererea.

Organele de urmărire penală sunt autorizate prin lege să intercepteze comunicațiile postale expediate și primite de către învinuit, dar poliția nu are dreptul de a deschide corespondența.

Deoarece interceptările sunt acțiuni irepetabile, transcrierile pot fi incluse în dosarul cauzei (toate probele trebuie prezentate în fața judecătorului și, ca urmare, dovezile strânse în timpul investigațiilor preliminare trebuie probate în fața instanței, cu excepția

înregistrărilor, a actelor irepetabile și a dovezilor primite de judecător pentru investigațiile preliminare în timpul *incidente probatorio*).

Unele acțiuni de interceptare nu sunt permise, cum ar fi interceptarea comunicațiilor dintre avocat și client. De asemenea, ridicarea și verificarea corespondenței dintre acuzat și avocatul său sunt interzise.

5.7.8. Luxemburg

Interceptarea convorbirilor telefonice și a corespondenței este reglementată de art. 88-1 din Codul de Procedură Penală.

Procedural, sunt aplicate următoarele principii: supravegherea convorbirilor sau a oricăror altor forme de comunicare poate fi dispusă, în cazuri excepționale, de către judecătorul de instrucție, printr-un mandat bine întemeiat, care respectă următoarele condiții: (a) infracțiunea care face subiectul anchetei trebuie să fie pedepsită cu cel puțin doi ani de închisoare sau mai mult; (b) anumite fapte trebuie să ridice suspiciuni asupra persoanei puse sub supraveghere, fie ca făptăș ori complice, fie ca persoană care primește ori transmite informații adresate sau provenind de la acuzat și (c) modalitățile obișnuite de desfășurare a anchetei nu sunt suficiente datorită naturii faptelor și a situațiilor speciale din cauză.

Măsurile de supraveghere trebuie să înceteze imediat ce acestea nu mai sunt necesare. În mod automat, ele vor înceta după o perioadă de o lună de la data emiterii mandatului de supraveghere.

Această perioadă poate fi prelungită de fiecare dată cu câte o lună dar, în nici un caz, nu poate depăși un an.

Prelungirea este dispusă de către judecătorul de instrucție printr-un ordin bine întemeiat și care trebuie să fie supus aprobării președintelui consiliului judiciar al Curții de Apel, în termen de două zile de la emiterea sa și după audierea de către procurorul de stat.

Judecătorul de instrucție nu poate dispune măsuri de supraveghere înainte de interogarea acuzatului.

Unele persoane nu pot fi puse niciodată sub supraveghere, de exemplu, persoanele care au obligația păstrării secretului profesional,

stipulată de art. 458 din Codul Penal, cu excepția situației în care aceste persoane sunt suspectate de comiterea unei infracțiuni.

Persoana care a fost pusă sub supraveghere trebuie ca, în maximum douăsprezece luni de la încetarea supravegherii, să fie informată în legătură cu faptul că discuțiile telefonice sau corespondența i-au fost monitorizate.

Dacă măsurile de supraveghere nu au condus la obținerea de rezultate relevante, copiile și transcrierile, precum și celelalte informații care fac parte din dosar, trebuie să fie distruse de judecătorul de instrucție în maximum douăsprezece luni de la dispunerea încetării supravegherii.

În situația în care judecătorul de instrucție consideră că aceste copii și transcrieri sau informațiile suplimentare pot fi de folos în cadrul anchetei aflate în desfășurare, el poate dispune ca acestea să fie păstrate la dosar, în baza unei dispoziții speciale.

Procurorul de stat și persoana în cauză pot înainta recurs la această decizie (art. 88-2, par. 2).

În situația în care, ca o consecință a măsurilor de supraveghere, dosarul deschis persoanei în cauză a fost respins sau persoana a fost achitată ori condamnată printr-o hotărâre definitivă, copiile, transcrierile și informațiile suplimentare trebuie distruse de către procuror nu mai târziu de o lună de la pronunțarea hotărârii definitive.

5.7.9. Marea Britanie

Jurisprudența engleză nu recunoaște dreptul la intimitate. În consecință, o persoană ale cărei convorbiri telefonice au fost interceptate nu a avut la dispoziție nici o cale de atac.

Ca urmare a contestării legislației engleze în fața Curții Europene, în 1985, Parlamentul a fost obligat să adopte Legea privind Interceptarea Comunicațiilor, care reglementează acest aspect. Cu toate acestea, chiar și în prezent, instanțele folosesc uneori probe obținute în mod ilegal.

Legea scoțiană nu recunoaște un drept general la viața privată, așa cum se prevede prin art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Astfel, nu se pot face obiecții la adresa supravegherii polițienești, care nu presupune încălcarea proprietății sau alte prejudicii similare.

În urma deciziei Curții Europene a Drepturilor Omului în cazul *Malone vs. Regatul Unit*, Parlamentul a adoptat, în 1985, Legea Interceptării Comunicațiilor.

În conformitate cu secțiunea 1 a Legii, interceptarea comunicațiilor în timpul transmisiei acestora prin poștă sau prin intermediul sistemului public de telecomunicații reprezintă infracțiune, cu excepția situației în care interceptarea se face cu mandat emis de secretarul de stat sau este autorizată altfel prin Lege (de exemplu, deoarece are loc în legătură cu furnizarea serviciilor poștale și de telecomunicații).

Mandatul poate fi emis numai dacă Secretarul de Stat consideră că acesta este în interesul securității naționale, în scopul prevenirii sau depistării infracțiunilor grave sau al apărării bunăstării economice a Regatului.

Persoana care crede că i-au fost interceptate comunicațiile primite sau expediate, se poate adresa unui tribunal instituit conform legii.

Dacă instanța constată încălcarea reglementărilor referitoare la emiterea mandatelor și interceptarea comunicațiilor, ea va notifica solicitantul cu privire la această concluzie, înaintând apoi un raport premierului și, dacă i se pare potrivit, poate dispune distrugerea tuturor copiilor materialului interceptat și achitarea de daune de către secretarul de stat.

5.7.10. Olanda

Scrisorile, telegramele și alte documente expediate prin serviciile poștale pot fi confiscate printr-un ordin al judecătorului de instrucție. În unele cazuri, alte persoane pot fi autorizate să dispună acest lucru.

Din 1971, Codul de Procedură Penală include prevederi referitoare la interceptarea telefoanelor; mesajele transmise prin aparate portative de emisie-recepție și prin telefax nu sunt incluse. Legea

restricționează interceptarea telefonică la anchetarea faptelor pentru care este posibilă reținerea în stare de arest.

Conversațiile pot fi interceptate dacă există suspiciunea că învinuitul este implicat.

Interceptarea nu este permisă în scopul obținerii de informații referitoare la fapte care pot fi comise în viitor.

Astfel de informații pot fi folosite dacă au fost obținute prin mijloace de interceptare referitoare la anchetarea faptelor care au fost deja comise. Informațiile obținute în timpul anchetei cu privire la o anumită faptă pot fi folosite ca probe pentru alte fapte penale, chiar dacă acestea nu presupun reținerea în stare de arest.

Interceptarea telefonică poate fi realizată numai după ce a fost autorizată de către un judecător de instrucție.

Nu există reglementări în ceea ce privește durata interceptării convorbirilor telefonice.

După ce interceptarea s-a încheiat, judecătorul de instrucție trebuie să distrugă toate materialele care nu se referă la ancheta în curs de desfășurare. Codul nu conține reguli stricte în ceea ce privește informarea persoanei ale cărei convorbiri au fost interceptate.

Există anumite controverse în ceea ce privește reglementarea legală a interceptărilor telefonice. Dezbaterea a fost de curând redeschisă prin hotărârea Curții Europene din 24 aprilie 1990 în cauzele *Kruslin* și *Huvig* împotriva Franței.

5.7.11. Portugalia

În ceea ce privește metodele de obținere a probelor, Codul de Procedură Penală permite percheziționarea unor persoane, locuri sau obiecte (art. 171 *et seq.* Codul de Procedură Penală), cercetarea și percheziția (art. 174 *et seq.* Codul de Procedură Penală), confiscarea (art. 178 *et seq.* Codul de Procedură Penală), și interceptarea telefoanelor (art. 187 *et seq.* Codul de Procedură Penală). În ceea ce privește acest al doilea tip de măsuri coercitive, s-a încercat găsirea unui echilibru între scopul de a descoperi tot adevărul și administrarea eficientă a justiției.

5.7.12. Spania

Articolul 18(3) din Constituție garantează caracterul secret al comunicațiilor, în special al comunicațiilor prin poștă, telegrafice și telefonice. Judecătorul este cel care hotărăște în privința oricărei încălcări a acestor drepturi.

Art. 579 *et seq.* din Codul de Procedură Penală reglementează confiscarea corespondenței, monitorizarea comunicațiilor telegrafice și telefonice. În viitor va fi probabil necesară crearea unor norme privind supravegherea comunicațiilor electronice.

Conform art. 579, se aplică următoarele norme: (1) judecătorul poate autoriza interceptarea corespondenței private ce provine de la suspect sau este destinată acestuia, fie că e vorba de corespondență prin poștă sau telegrafică, și poate permite deschiderea și examinarea corespondenței dacă există indicii că astfel poate fi descoperită o infracțiune, fie că se pot obține probe suplimentare sau elemente importante privind cazul respectiv; (2) de asemenea, în aceleași circumstanțe, judecătorul, printr-o decizie întemeiată, poate autoriza interceptarea comunicațiilor telefonice ale suspectului; (3) în același mod, judecătorul poate autoriza, prin decizie întemeiată, pentru o perioadă de cel mult trei luni, care poate fi extinsă cu perioade similare, supravegherea comunicațiilor prin poștă, telegraf sau telefon aparținând persoanelor suspectate de comiterea unei infracțiuni sau a comunicațiilor utilizate în scopuri infracționale.

În cazuri de urgență, când se derulează anchete pentru descoperirea infracțiunilor ce au legătură cu acțiunile grupărilor armate, ale teroriștilor sau ale rebelilor, măsurile prevăzute în mai sus menționatul par. 3 din art. 579 pot fi autorizate de către ministrul de interne sau de directorul securității statului.

Această hotărâre, precum și motivele ei, trebuie imediat comunicate în scris judecătorului competent. Acesta din urmă, prin ordin întemeiat, poate revoca sau confirma hotărârea în termen de șaptezeci și două de ore de la eliberarea ordinului de supraveghere (art. 579(4)).

5.8. Unele concluzii asupra reglementărilor europene în materia interceptării comunicațiilor

Progresele tehnologice din ultimele decenii, dublate de amplificarea interrelaționării individuale și instituționale în contextul fenomenului de globalizare, au avut un impact deosebit asupra metodelor și tehnicilor de comunicare.

Datorită facilității aplicațiilor și a relativei siguranțe pe care o oferă utilizatorilor, noile instrumente de comunicare au fost adoptate inclusiv de entități a căror activitate aduce atingere siguranței naționale, dar și securității cetățeanului.

Importanța sporită a comunicațiilor și creșterea fără precedent a capacităților aferente în țările importante au impus reorientarea eforturilor depuse de organismele cu atribuții în domeniul aplicării legii. Un aspect esențial pentru comunitatea de informații dintr-o țară îl reprezintă gradul de credibilitate pe care îl oferă un anumit tip de sursă de informații.

Practica a demonstrat că foarte puține surse oferă informații cu grad înalt de veridicitate și oportunitate, iar, între acestea, un loc central îl ocupă interceptarea comunicațiilor.

Noua preocupare față de reglementarea unui domeniu pe cât de util, pe atât de sensibil s-a manifestat atât la nivel național – prin adoptarea unor noi norme juridice în domeniul interceptării comunicațiilor –, cât și în planul organizațiilor internaționale, un exemplu fiind elaborarea de recomandări și directive specifice de către Consiliul Europei.

5.8.1. Instituțiile abilitate să utilizeze mijloace tehnice pentru interceptarea comunicațiilor

Normele juridice naționale în vigoare stabilesc în mod clar instituțiile care au dreptul și sarcina să utilizeze acest mijloc de culegere a datelor și informații. Deși există state în care legiuitorul a acordat acest statut mai multor entități (SUA, Italia), faptul că domeniul vizat este deosebit de sensibil – există pericolul utilizării datelor și informațiilor obținute în mod ilegal și se ridică problema

unui control eficient din partea instituțiilor abilitate – și măsura se referă, practic, la restrângerea temporară a unor drepturi și libertăți cetățenești a făcut ca tot mai multe țări să apeleze la practica înființării unei singure autorități naționale, cu atribuții în domeniul interceptării comunicațiilor, chiar în condițiile în care mai multe instituții pot solicita introducerea acestei măsuri.

5.8.2. Emiterea de acte legale prin care se autorizează interceptarea comunicațiilor

Toate legislațiile naționale acordă dreptul de a emite acte legale de autorizare unei părți independente de instituția care realizează interceptarea, aceasta având doar sarcina de a aplica prevederile respectivelor documente. În general, dreptul de a emite acte de autorizare legală a interceptării comunicațiilor este acordat unui magistrat anume desemnat, dar există și cazuri în care autorizația poate fi emisă de către o persoană în virtutea funcției pe care o ocupă, de exemplu, un procuror districtual sau judecătorul unei instanțe în SUA, iar, în cazul Marii Britanii, ministrul pentru Irlanda de Nord, în respectiva zonă de competență. Actele de autorizare sunt emise la solicitarea documentată a unei instituții din cadrul comunității de informații sau care are atribuții în domeniul aplicării legii.

5.8.3. Durata de aplicare a prevederilor unui act de autorizare legală a interceptării comunicațiilor

Interceptarea comunicațiilor implică restrângerea unor drepturi și libertăți cetățenești, motiv pentru care legislațiile în materie caută să limiteze durata aplicării acestei măsuri.

Actul de autorizare este eliberat pe o perioadă determinată (între șapte zile și un an, cel mai adesea pentru 180), cu posibilitatea ca solicitantul să ceară încetarea aplicării prevederilor cuprinse în el înainte de expirarea termenului limită.

Perioada de timp specificată în actul de autorizare poate fi extinsă doar prin emiterea de către autoritatea competentă a unui nou document pentru o perioadă care este și ea determinată.

5.8.4. Controlul legalității

Legalitatea atât a utilizării de mijloace specifice pentru interceptarea comunicațiilor, cât și a modului în care au fost valorificate datele și informațiile obținute sunt obiective ale controlului exercitat de comisii parlamentare însărcinate cu supravegherea activității generale a instituțiilor din cadrul comunității de informații. Controlul permanent exercitat de aceste comisii este dublat de prezentarea în fața plenului parlamentului de rapoarte ale instituțiilor în cauză, materialele puse la dispoziție în mod periodic – semestrial sau anual – sau la solicitarea forului legislativ. Aceste rapoarte, deși ample, nu menționează mijloacele specifice utilizate pentru culegerea de informații, deci nu fac referire nici la interceptarea comunicațiilor, fiind structurate pe capitole ce fac trimitere la rezultatele obținute în anumite domenii de interes, activitatea de control și exercițiul bugetar.

5.8.5. Utilizarea ca probă în instanță a materialelor rezultate din interceptarea comunicațiilor

Datele și informațiile obținute în urma activității de interceptare a comunicațiilor sunt utilizabile ca probă în instanță sub forma suportilor originali. Diferențe legislative apar în privința oportunității și a necesității acestei utilizări.

Astfel, în țări ca Olanda și Italia, se recomandă ca utilizarea lor în instanță să nu se facă decât în măsura în care celelalte probe nu sunt suficiente pentru a dovedi temeinicia acuzației formulate.

Motivația principală a acestei restricționări – pe lângă problemele tehnice legate de expertizarea caracterului original al probei – constă tocmai în necesitatea nedivulgării sursei.

De menționat că interceptarea comunicațiilor este în măsura să orienteze investigația și să faciliteze obținerea de probe a căror prezentare nu duce la divulgarea mijlocului secret utilizat.

5.8.6. Divulgarea neautorizată a informațiilor obținute din interceptarea comunicațiilor

Obligativitatea apărării drepturilor și libertăților constituționale ale cetățeanului a făcut ca legiuitorul să prevadă pedepse, în

general, privative de libertate, pentru cazurile de divulgare în alte scopuri decât cele legale a datelor și informațiilor obținute prin interceptarea comunicațiilor. Scopul urmărit de cel care se face voluntar sau involuntar vinovat de divulgarea ilegală a acestor date și informații nu trebuie dovedit.

5.8.7. Dispoziții și recomandări ale Uniunii Europene

Uniunea Europeană a abordat problematica interceptării comunicațiilor din unghiul activității specifice a agențiilor de aplicare a legii, nu din cel al serviciilor de securitate și informații, fiind preocupată de fenomenul extinderii crimei organizate. Astfel, acest mijloc specific activității de culegere a informațiilor și-a dovedit eficiența deplină și în activitatea de combatere a infracționalității.

Un raport privind interceptarea comunicațiilor și supravegherea secretă, document pregătit în urma unei investigații desfășurate în octombrie 1999, face trimitere la analiza modului în care se desfășoară activitatea specifică în unele țări comunitare.

Materialul elaborat precizează: „Guvernele țărilor membre monitorizate au ajuns la concluzia că în combaterea organizațiilor infracționale sunt necesare metode de investigare noi, inclusiv metode secrete, cum ar fi livrările controlate, acțiunile sub acoperire ale poliției și interceptarea comunicațiilor printr-o largă varietate de mijloace tehnice“.

În urma studierii materialelor puse la dispoziție și a consultărilor cu specialiști din țările supuse analizei, raportul menționează că mijloacele tehnice secrete se dovedesc sursa cea mai sigură de date și informații necesare pentru investigarea și probarea activităților infracționale.

Totodată, autorii atrag atenția și asupra riscurilor implicate de utilizarea mijloacelor secrete, recomandând îndeplinirea atribuțiilor de combatere a organizațiilor infracționale cu o ingerință minimă asupra vieții și libertății cetățenilor.

Recomandările incluse în raport se referă la:

- introducerea în legislație a unor parametri privind tipurile de infracțiuni pentru care se poate autoriza utilizarea interceptării comunicațiilor;

- în procedura de autorizare trebuie avut în vedere că metodele tradiționale de investigare au fost utilizate fără succes sau nu au șanse să dea rezultate;

- guvernele ar trebui să oblige toate instituțiile care furnizează servicii de telecomunicații și activează în țară să pună la punct baza tehnică ce permite interceptarea comunicațiilor în numele instituțiilor de aplicare a legii din respectiva țară;

- deoarece cazurile supuse interceptării comunicațiilor sunt adesea legate de criminalitatea transfrontalieră, această situație impune ca guvernele să încerce să stabilească standarde internaționale pentru criptarea telecomunicațiilor și să promoveze accesul la telecomunicațiile criptate pentru aplicarea legii;

- se recomandă evitarea birocratiei la solicitarea autorizației legale prin introducerea a cel mult două etape ierarhice necesare pentru emiterea actului de autorizare;

- instituțiile implicate în aplicarea legii trebuie să colaboreze cu serviciile naționale de securitate, care au mai multe atribuții decât poliția în utilizarea metodelor secrete de investigare și sunt obligate în mai mare măsură să nu deconspire sursele și metodele;

- legislația națională nu ar trebui să interzică utilizarea legală a materialului interceptat ca probe. Într-un asemenea caz, procurorul trebuie să decidă dacă utilizarea materialelor respective este necesară, având în vedere probele deja existente și importanța cazului, având grijă să nu deconspire tehnicile secrete;

- instituțiile autorizate trebuie să șteargă, în cel mult zece zile de la înregistrare, orice material interceptat provenit de la persoane dintre care nici una nu este suspectată că a comis sau organizat o infracțiune;

- numărul de extinderi pentru interceptări nu trebuie să fie limitat, dar legislația națională ar trebui să cuprindă o prevedere care stipulează că un judecător sau o altă autoritate independentă trebuie să verifice necesitatea fiecărei extinderi;

- guvernele ar trebui să se asigure de calitatea și încrederea de care dau dovadă traducătorii implicați în investigațiile efectuate împotriva grupărilor crimei organizate, aceste calități fiind garantate și verificate periodic;

- trebuie asigurată depozitarea materialelor culese într-un loc sigur până la finalizarea procesului sau până când rămâne definitivă decizia privind neînceperea urmăririi penale;

- judecătorul este cel care decide dacă și ce fragmente audio și video conținând comunicații interceptate și alte materiale adunate trebuie aduse la cunoștința apărării.

Recomandarea nr. R(95)13, cu privire la problemele de procedură penală legată de tehnologia informației, adoptată la 11 septembrie 1995, face referire la supravegherea tehnică, specificând faptul că legislația națională va permite aplicarea oricărei măsuri tehnice care permite culegerea de date de trafic în urmărirea infracțiunilor penale.

Un alt aspect considerat de interes de către autorii acestei recomandări îl reprezintă diferențele formale existente între un document tradițional și materialele care au fost supuse unei prelucrări automatizate, ca în cazul celor obținute prin interceptarea comunicațiilor, element care, prin interpretări procedurale, poate stânjeni activitatea de investigare și, mai ales, probarea infracțiunii. Din acest considerent, punctul 4 din titlul „Verificarea și înregistrarea” precizează faptul că, în cazul în care există echivalență funcțională între datele care fac obiectul unei prelucrări automatizate și un document tradițional, dispozițiile dreptului de procedură penală care se referă la documente ar trebui să se aplice și datelor. Această mențiune are relevanță asupra echivalenței ca mijloc de probă între documentul tradițional și materialul obținut prin interceptarea comunicațiilor.

Legislațiile naționale cu privire la interceptarea comunicațiilor, recomandările Consiliului Europei în domeniu și preocupările serviciilor de informații și securitate permit a se concluziona că:

- siguranța națională a statelor și climatul de securitate internațională depind, în mare măsură, de eficiența activității de culegere a datelor și informațiilor de interes;
- într-o lume tot mai informatizată, sursa cea mai sigură și mai ieftină de informații o reprezintă mijloacele tehnice secrete, îndeosebi interceptarea comunicațiilor;

- desemnarea unei singure autorități naționale cu atribuții în domeniul interceptării comunicațiilor înălătură suprapunerile de competențe, disiparea responsabilităților, posibilele probleme ivite în procesul de colaborare și vine în sprijinul unui control al legalității mai riguros și mai eficient;
- legislația trebuie să cuprindă prevederi clare referitoare la principiile activității de interceptare a comunicațiilor, instituția abilitată să o exercite, obligațiile furnizorilor de servicii de comunicații, persoana independentă care autorizează activitatea, condițiile în care este emis actul de autorizare și procedura de emitere, procedurile preventive care limitează lezarea drepturilor și libertăților cetățenești, autoritatea care exercită controlul de legalitate.

5.9. Studiu de caz – Respectarea drepturilor și libertăților constituționale în activitatea serviciilor de informații ale Italiei

5.9.1. Protecția juridică a surselor publice și a băncilor de date

Protecția persoanelor, în ceea ce privește culegerea, prelucrarea și stocarea datelor personale în arhive și bănci de date este realizată prin dispozițiile Legii nr. 121 din 1981 și ale Decretului-legge nr. 378 din 1982.

Protecția datelor personale este foarte importantă, dat fiind că în Italia există circa 70 000 de arhive, dintre care 6 000 mai importante. În același timp, multe bănci de date italiene sunt în legătură cu bănci de date europene, acestea din urmă fiind mult mai bine protejate din punct de vedere legislativ.

Băncile de date italiene sunt considerate mai vulnerabile, atât din interior, cât și din exterior.

Legea nr. 121/1981

Prevede în mod imperativ că oricine (persoană fizică sau juridică) și cu orice scop și-ar forma sau ar deține arhive în care să fie incluse date sau informații de orice natură privind cetățenii

italieni, este obligat să înștiințeze despre aceasta Ministerul de Interne.

După ce definește natura datelor și informațiilor protejate, legea prevede că „... este interzis să se strângă informații și date despre cetățeni în privința rasei, a credințelor religioase, a opiniilor publice sau a adeziunilor lor la principiile mișcărilor sindicale, cooperatiste, de asistență socială, culturală, precum și despre legitima activitate pe care o desfășoară aparținând organizațiilor ce acționează legal în sectoarele mai sus indicate”.

Legea mai precizează și faptul că „pot fi procurate informații relative la operații bancare în limitele cerute de investigațiile poliției judiciare și în baza mandatului expres al autorității judecătorești, fără să poată fi invocat secretul din partea organelor responsabile ale agențiilor de credit sau ale instituțiilor de credit de drept public”.

„(...) De asemenea pot fi dobândite informații și date aflate în posesia poliției statelor aparținând Comunității Economice Europene și a celor de graniță, precum și a oricărui alt stat cu care s-a ajuns la înțelegeri specifice în acest sens”.

Decretul nr. 378 din 1982

Acest decret precizează că strângerea de date „este finalizată în funcție de necesitățile activităților Poliției” și că „fiecare operațiune trebuie să se desfășoare în respectul drepturilor cetățeanului, excluzând folosirea lor ilegală”.

Fiecare persoană care află despre existența unor date care o privesc, considerate de ea ca fiind greșite, incomplete sau culese în mod ilegal, poate să înainteze acțiune la tribunalul penal, pentru a obține verificările necesare și pentru a fi luate, în consecință, măsurile adecvate, care pot fi dispuse și de către Comitetul Parlamentar și de Control al Centrului de date.

Accesul la Centrul de date și utilizarea datelor și a informațiilor sunt permise doar autorităților judiciare și funcționarilor Poliției și Serviciilor Secrete.

De asemenea, este interzisă utilizarea datelor și a informațiilor în scopuri diferite de cele ce privesc interese ale securității.

Este incriminată ca infracţiune fapta funcţionarului de stat care comunică sau foloseşte date şi informaţii, violând legea sau în alte scopuri decât cele prevăzute de ea.

În ceea ce priveşte securitatea informaţiilor şi a instrucţiunilor care le manipulează, care constituie elementul material (*software*) al unui computer, problema nu este rezolvată, deoarece *software*-ul este o creaţie a intelectului înregistrată printr-un mijloc material disponibil imediat, oriunde, într-o cantitate nelimitată de copii, variabile în funcţie de necesităţi particulare sau colective.

Se apreciază că problema protecţiei şi a apărării juridice a informaţiilor înmagazinate de un computer şi memorizate de el, elaborate şi oferite unui client (nu unei maşini pentru a îndeplini o lucrare), poate să intre în domeniul dreptului de autor.

Legea nr. 633 din 1941

Conform acestei legi, sunt incriminate ca ilegalităţi următoarele:

(1) Reproducerea sau radiodifuzarea, fără autorizaţie, a buletinelor de informaţii, înainte de a fi trecut şaisprezece ore de la difuzarea buletinului sau, oricum, înainte de publicarea lor într-un ziar sau într-un alt periodic, care să fi fost autorizat de agenţie. Pentru ca o agenţie să poată acţiona împotriva celor care s-au folosit în mod ilegal de buletine, este necesar să se facă dovada datei şi a orei exacte de difuzare.

(2) Reproducerea sistematică a informaţiilor şi noutăţilor publicate sau radiodifuzate, în vederea obţinerii unui profit (câştig), fie din partea ziarelor, fie din partea unor agenţii de radiodifuzare.

Un buletin este un complex de informaţii elaborate după anumite instrucţiuni, respectiv „un *software*”. Legea face deosebirea între informaţii şi buletine de informaţii.

Investigarea particulară

Întreaga materie relativă la investigarea particulară este reglementată de norme de lege fie destul de generale, fie dictate de probleme înrudite, cu inconveniente de neimaginat şi cu o distincţie nu tocmai clară între ceea ce s-ar putea denumi manifestarea

unui anume spirit de vigilență și ceea ce constituie o activitate de investigații.

Activitatea institutelor particulare de investigații a fost tratată pentru prima dată în Legea nr. 1848 din 1926 și în regulamentul de aplicare a acesteia, cărora le-a urmat Legea nr. 508 din 1936, Legea nr. 526 din 1937 și Legea nr. 300 din 1970.

Este indiscutabil faptul că activitatea de investigații desfășurată individual sau de către agenții particulare trebuie să respecte libertățile individuale.

În consecință, trebuie să se limiteze, pentru detectivii privați (individuali, asociații), la culegerea de date și informații disponibile pentru toți, în măsura în care limitările libertăților personale (de domiciliu, poștale, telefonice, telegrafice etc.) sunt permise numai funcționarilor de stat și numai cu autorizarea magistraturii.

Decretul nr. 563 din 1914

Stipulând că prin pază se înțelege o activitate îndreptată spre prevenirea infracțiunilor împotriva patrimoniului, desfășurată fie direct de proprietar, fie de un funcționar al său (paznic) sau printr-un institut autorizat, cu folosirea paznicilor privați, precizează că „investigația“, în schimb, este o activitate care în general vizează libertățile individuale și drepturile fundamentale ale cetățeanului.

Pe cale de consecință, sunt interzise operațiile care comportă o limitare a libertății individuale, numai dacă, în mod logic, acestea nu depind de exercitarea unor funcții publice și nu sunt autorizate.

Regulamentul de aplicare a Legii nr. 1848 din 1926 prevede ca operațiile pe care o agenție de investigații particulare intenționează să le întreprindă prin terți să fie specificate și în cererea de autorizare a funcționării pe care o eliberează prefectul.

În activitățile unei agenții particulare, pot fi și unele de tipul supravegherii, care pot atrage sancțiuni administrative, cum ar fi retragerea autorizației. Asemenea activități pot fi însă foarte greu urmărite, dat fiind că, în general, persoana vătămată nu are nici un interes să denunțe fapta și preferă să ajungă la o formă de acord particular (pentru simplul motiv că este spionată, o persoană

trebuie adesea să se pună în situația de a se dezvinovăți, într-un fel sau altul).

Art. 652 al Codului Penal prevede că agențiile de paza sau investigații au obligația să împrumute opera lor, oferindu-și ajutor și informare la cererea autorităților statului.

Legea nr. 300 din 1970 limitează libertatea investigației unui particular, în sensul că interzice culegerea de informații relative la opiniile publice, religioase, sindicale și altele asemănătoare.

5.9.2. Protecția juridică în cazul metodologiilor operative ofensive (recrutarea agenților, interceptările, filajul)

Recrutarea agenților

O persoană poate să fie determinată să-și ofere colaborarea (să devină deci o sursă) prin intermediul a ceea ce, în mod generic, constituie amenințare sau șantaj.

Potrivit art. 672 din Codul Penal, există delictul de amenințare atunci când cineva este amenințat cu o daună nedreaptă, dar numai dacă faptul amenințării nu este destinat să obțină imediat o conduită determinată din partea celui amenințat.

Dauna nedreaptă (răul) însoțită de amenințare trebuie să depindă de voința agentului și, ca urmare, nu este o amenințare dacă răul este independent de voința agentului.

Potrivit art. 610 din Codul Penal, nu există amenințare, dacă nu este precizată acțiunea sau omisiunea cerută de la subiectul pasiv.

În procesul recrutării unei persoane, poate fi implicată violența privată care, conform art. 610 din Codul Penal, constă în faptul celui care, „cu violență sau amenințare, îl constrânge pe altul să facă, să tolereze sau să omită ceva”.

Cu alte cuvinte, agentul îi pregătește unei persoane un rău viitor, care poate privi viața, libertatea, onoarea, binele patrimonial etc.

Alte aspecte ale violenței private, nerelevante juridic, pot fi stârnirea dragostei sau prieteniei cu scopul de a-i face să cedeze voința și deci de a-l determina să facă, să omită sau să tolereze ceva.

Confirmarea acestui rău viitor depinde de voința agentului, care îl poate determina sau împiedica. Coerciția constă în faptul că celui

amenințat (informatorul potențial) i se impune alternativa: sau să suporte pe viitor răul indicat, sau să se supună voinței agentului și să angajeze o colaborare informativă. Este vorba deci de o „coerciție relativă“, atâta vreme cât persoana are totuși o posibilitate de alegere putând, de exemplu:

- să refuze să colaboreze, acceptând răul, și totuși să nu divulge cele întâmplate;
- să accepte să colaboreze pentru a nu suporta răul, dar cu scopul de a aduce faptul la cunoștință, și să instrumenteze daunele provocate de agent, imediat ce va avea ocazia.

Trebuie, de asemenea, observat că o persoană care, suferind o amenințare, comite o faptă ce constituie infracțiune, ea nu va fi pedepsită, deoarece a acționat împotriva voinței ei, sub imperiul unei constrângeri.

Agentul trebuie să aibă în vedere că persoana amenințată ar putea să accepte colaborarea informativă, iar ulterior, dacă săvârșește un delict, să iasă din situație nepedepsit, denunțându-l pe agentul care l-a pus într-o stare de necesitate.

Arma amenințării, în scopurile recrutării și manipularii, trebuie să fie atunci aleasă cu precauție, în taină și cu un simț al proporțiilor. În situația data, întrucât este folosită pentru a constrânge o persoană să furnizeze informații neaccesibile în mod licit (altminteri, le-ar culege agentul), amenințarea constrânge informatorul să comită un delict, ceea ce constituie o formă mai gravă de violență privată (art. 611 din Codul Penal). Totuși, chiar și în acest caz (ca și pentru starea de necesitate), pentru delict va răspunde nu cine l-a comis, ci agentul care l-a constrâns pe informator să-l comită (art. 46 din Codul Penal). De notat că nu este necesară o producere efectivă a delictului, fiind suficientă doar existența acestui pericol.

Potrivit art. 339 din Codul Penal, delictul de violență privată este agravat când agentul face uz de forța de intimidare, declinandu-și apartenența (efectivă, presupusă sau crezută de cel amenințat) la un organism secret, ca de exemplu un serviciu secret de informații.

Filajul și observația

În ceea ce privește aspectele juridice ale filajului și ale observației, nu rezultă să existe dispoziții specifice ale legii. Dar trebuie reținut că filajul și observația pot să tulbure starea de liniște individuală la care orice cetățean are dreptul și, ca atare, fiind un drept al persoanei, constituie obiect al tutelei juridice.

Delictul ar putea fi deci de pedepsit în urma cererii unei persoane lezate, care și-a dat seama că este filată și observată.

O circulară a Ministerului de Interne nr. 10089 din 1928 precizează că observația este interzisă particularilor și instituțiilor de investigație, iar filajul și pregătirea de surprize, cât timp atare acțiuni sunt considerate socialmente daunătoare, respectiv acte de „molestare”, sunt ilicite.

Interceptările

În ceea ce privește interceptările, este mai întâi de reținut existența unui drept fundamental al cetățeanului la viața privată garantat prin Constituție, precum și prin convențiile și pactele internaționale.

Constituția Italiei prevede:

- „libertatea personală și domiciliul sunt inviolabile, excepție constituind actele motivate de autoritatea judiciară, în cazurile și în condițiile prevăzute de lege (art. 13 și 14);
- libertatea și secretul corespondenței și a oricărei alte forme de comunicație sunt inviolabile, **în afara de un act motivat de autoritatea judiciară cu garanțiile stabilite de lege** (art. 15).

Convenția internațională din 1950, ratificată de Italia în 1955:

- „Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și familiale, a domiciliului sau și a corespondenței sale, **în afara de cazurile prevăzute de lege**” (art. 8); „... orice persoană are dreptul la libertatea de a primi și a comunica informații, fără ingerința altuia, doar a autorității publice, **dar în limitele prevăzute de lege**” (art. 10).

Pactul internațional din 1966 (în vigoare în Italia în 1978):

- „Nimeni nu poate fi supus unor interferențe arbitrării sau nelegitime în viața sa privată, în casa sau în corespondența sa”

(art. 16); „... orice individ are dreptul la libertatea de a primi și de a răspândi informații, cu orice mijloace și sub orice formă, **în afară de restricțiile prevăzute de lege**“.

În art. 615 bis al Codului Penal italian, este incriminată ca delict fapta persoanei care, prin intermediul instrumentelor de înregistrare vizuală sau sonoră, care își procură nelegal – pe nedrept (**deci fără autorizația magistratului**) – informații sau imagini ținând de viața particulară, precum și a persoanei care dezvăluie sau difuzează, prin orice mijloc, informațiile și imaginile astfel obținute.

Art. 617 din Codul Penal incriminează, de asemenea, următoarele fapte:

- luarea frauduloasă la cunoștință de conținutul unei comunicări telefonice sau telegrafice nedestinate persoanei implicate sau în curs între alte persoane;
- întreruperea sau împiedicarea comunicațiilor;
- dezvăluirea în public, total sau în parte, prin intermediul oricărui mijloc de informare, a conținutului numitelor comunicații sau conversații.

Delictul este de urmărit la cererea părții și din oficiu, dacă agentul este un funcționar public care comite un abuz de putere sau este un investigator privat care își exercită abuziv profesiunea.

Art. 617 bis din Codul Penal prevede ca infracțiune și instalarea de instrumente cu scopul de a intercepta sau împiedica conversațiile telefonice sau comunicațiile telegrafice între alte persoane.

A instala înseamnă a pune un obiect și deci delictul subzistă chiar dacă interceptarea nu este încă inițiată sau este doar parțială.

Sub titlul de „Secret Epistolar“, Codul Penal prevede numeroase norme incriminatoare care, din afinitate, iau în considerație și comportamente care împiedică sau întrerup libera exprimare a corespondenței poștale (art. 616 din Codul Penal), cum ar fi scrisori, comunicări telegrafice sau telefonice.

Constituie corespondență orice comunicație actuală (nu cea cu valoare istorică) și personală de idei, sentimente, propuneri și informații, care se desfășoară între indivizi în mod divers. Violarea secretului corespondenței (și asemănătoare) din partea unor

persoane străine serviciului adecvat, este tratată în Codul Penal, care reglementează aceste violări în şase articole: 616, 617 bis, 617 terţ, 618 şi 623 bis.

Primul alineat al art. 616 prevede, între altele, fapta celui care „ia cunoştinţă de conţinutul unei corespondenţe închise, neadresate lui“.

Al doilea alineat se referă la fapta celui care, „fără o cauză dreaptă, dezvăluie tot sau în parte conţinutul corespondenţei... dacă din faptul acesta derivă o daunare şi faptul însuşi nu constituie un delict mai grav“.

După cum se vede, legea penală, plecând de la secretul ce eventual este încredinţat comunicaţiei, tutelează corespondenţa independent de conţinutul său.

Art. 618 incriminează fapta de a fi luat abuziv la cunoştinţă de conţinutul unei corespondenţe adresate altuia, care trebuie să rămână secretă şi, fără motiv justificat, o dezvăluire, în total sau în parte... dacă din faptă derivă o daunare. Delictul este urmărit la cererea persoanei ofensate.

Violarea domiciliului

Codul prevede două feluri de violare a domiciliului: cea comisă de un particular (art. 614) şi cea comisă de un funcţionar public (art. 615). Normele juridice oglindesc şi tutelează acel interes general al păcii, al liniştii şi al securităţii locurilor de folosinţă particulară, care este o condiţie necesară pentru libera dezvoltare a personalităţii umane şi un drept recunoscut de art. 14 din Constituţia Italiei.

Legea nu se referă doar la domiciliu, în semnificaţia lui restrânsă, ci aşa cum îl defineşte art. 43 din Codul Civil, în a cărui accepţie domiciliul este locul în care persoana „are stabilit sediul principal al afacerilor şi intereselor sale“.

În sens penal, prin domiciliu se înţelege locuinţa, orice alt loc de folosinţă privată şi apartenenţele relative acestora.

„Locuinţa“ este locul unde persoana duce o viaţă domestică singură sau cu alţii, definitiv sau temporar. Se poate vorbi, în mod egal, de un imobil sau de un mobil, de un loc închis sau deschis.

întrucât este delimitat într-un mod care să demonstreze voința de a-i exclude pe alții.

Se cere totuși ca uzul domiciliului să fie actual (să nu fie abandonat sau dărâmat), dar nu este necesar ca ocuparea să fie continuă (casă pentru concedii) și nici ca locuitorii să fie prezenți.

Locul cu folosință privată este un birou profesional sau un stabiliment.

Apartenența este o grădină sau un balcon.

Violarea domiciliului personal (art. 614) se poate prezenta în două forme:

- când un individ se introduce în locuința altuia contrar voinței exprese sau tacite a celui care are dreptul de a-l exclude, chiar dacă intră clandestin sau prin înșelăciune;
- când un individ se insinuează în locuința altuia, contrar voinței exprese a celui care are dreptul de a-l exclude, chiar dacă se insinuează clandestin sau prin înșelăciune.

Titularul dreptului de excludere este cel care, în momentul acela, locuiește legitim în locul interceptat sau cel care îl reprezintă (el poate deci să nu fie proprietarul locului însuși). În cazul persoanei juridice, voința este a celui care exercită conducerea.

Introducerea trebuie să se facă contrar voinței celui care are dreptul să și-o exprime prin declarații, verbale sau scrise, prin gesturi sau tacit, ori prin acte semnificative, cum ar fi, de exemplu, închiderea ușii cu cheia sau bararea unei treceri cu o simplă mătură.

Intrarea trebuie să fie deci interzisă, dar nu este necesar ca aceasta să fie publică, fiind suficient să fie adusă la cunoștința agentului.

Introducerea, pentru a fi pedepsită, trebuie să fie clandestină sau făcută prin înșelăciune.

Introducerea în domiciliu este clandestină când se realizează: eludând supravegherea sau custodia; prin înșelăciune dacă mijlocul este fraudulos (substituție de persoană, documente false, uniformă falsă), adică în așa fel încât buna credință a titularului sau a personalului de pază să fie înșelată.

În caz de corupție a celui însărcinat cu custodia, este un concurs de delikte, dacă mijlocul constituie el însuși un delict. Delictul

subzistă chiar dacă agentul nu s-a introdus, dar este în apropierea zonei interzise și este dotat cu mijloace destinate să înlătuie interceptarea.

Violarea domiciliului este un delict de urmărit la cererea părții, al cărui drept incumbă celui care este titularul dreptului de excludere deja expus.

5.9.3. Protecția juridică în cazul metodologiilor defensive

Având consacrarea constituțională și ținând cont de existența libertății de a culege și de a transmite date, libertatea de informare și imposibilitatea renunțării la disponibilitățile informațiilor, dreptul cetățeanului (sau al instituției) la informații este concretizat în următoarele aspecte:

- să fie informat dacă altcineva (persoană individuală sau instituție) culege date despre el, ce fel de date și în ce scop;
- să pretindă ca astfel de date să fie exacte și noi;
- să pretindă ca aceste date să fie folosite fără a-l prejudicia (adică să fie declarat acest lucru și pentru ce scop sunt culese datele);
- să fie asigurat față de pierderile, greșelile, lezările, divulgările neautorizate ale unor date privitoare la persoana sa.

Admise aceste aspecte, protecția persoanei (repetăm, individ sau instituție) poate fi efectuată cu următoarele procedee adoptate în succesiune:

- identificarea celui care vrea să accedă la informații (documente sau materiale) și autentificarea identificării;
- autorizarea accesului la acele informații (și numai la acelea) la care autentificarea dă drept de acces;
- înregistrarea operațiunilor efectuate și a informațiilor furnizate.

Astfel de operațiuni trebuie să fie asigurate de un singur responsabil și trebuie să fie extinse și asupra personalului care gestionează sistemul.

În baza autorizației de acces la un anumit gen de informații, este necesar să se ia în considerație fie informația în sine, fie informația care ar putea fi dedusă, din cea prezentată de către cel care a avut acces, autorizat fiind în acest sens.

Următorul exemplu permite o mai bună înțelegere a acestei probleme:

- o persoană este autorizată să dispună de următoarea informație: „În sala A se află un ceas de perete” (informație cu valoare aproape nula, dar care ar putea fi folosită, dat fiind faptul că personalul care are acces într-un loc restricționat informativ nu poate purta ceas, deoarece acesta ar putea fi, în realitate, un aparat de spionaj);
- aceeași persoană care obține să aibă și acces în sala A; în acest fel, are posibilitatea să obțină următoarea informație: „Este ora 16” (informație consecutivă celeilalte, dar de o anumită valoare);
- aceeași persoană este autorizată să dispună de următoarea informație: „Ceasul din sala A merge bine” (dacă nu a putut să constate personal);
- în acest punct, aceeași persoană, după ce a obținut în mod succesiv informații în sine banale, a avut acces la următoarea informație importantă: „Persoanele care lucrează în sala A sunt în măsură să știe în orice moment ora exactă” și, în plus, „ora pe care o indică ceasul din sala A este apreciată de personal ca fiind exactă”.

Persoana a avut deci acces la o informație la care nu ar fi avut acces în primul moment, fie pentru că nu ar fi primit autorizație, fie pentru că, cerând autorizație, ar fi trezit suspiciuni.

Este important deci, cel puțin în limitele posibilului, de individualizat, evaluat și controlat chiar scopul pentru care cineva vrea să acceadă la o informație, înainte de a-l autoriza s-o facă. Aceasta permite, chiar dacă parțial, să se urmărească ca, în mod indirect, autorizarea fiecărei persoane să aibă acces doar la acele informații circumscrise numai sarcinii sau funcției ce o are.

5.9.4. Protecția juridică implicată de activitățile de dezinformare

Având în vedere definiția dezinformării, apar evidente acele aspecte care pot, dar nu în mod necesar, să conducă la o infracțiune – ca o cronică inexactă, o pagubă produsă confidențialului, falsul –,

legate de difuzarea generică sau specifică a unor informații speciale. În cazul în care se realizează și acea divulgare care este una dintre caracteristicile structurale ale infracțiunii, mijlocul folosit nu importă și poate fi reprezentat de persoane, agenții, telefoane, documente, fotografii etc.

Infracțiunea (dacă este vorba despre o infracțiune) se consumă în momentul în care are loc răspândirea informației speciale.

A răspândi înseamnă a face în așa fel încât un număr nedeterminat de persoane să afle zvonul, știrea sau informația, pusă în circulație cu orice mijloc și de orice grad, în timp ce noțiunea de comunicare în spiritul legii constă în punerea, în mod intenționat, a uneia sau a mai multor persoane în cunoștința de un anumit zvon, știre sau informație. Dreptul de a relata fapte și evenimente specifice cronicii recunoscute de art. 21 al Constituției referitor la drepturile publice individuale privind libertatea de exprimare își găsește o încadrare riguroasă în limitele respectării dreptului celuilalt privind propria reputație, onoare sau prestigiu.

Dreptul la cronică, atunci când ar putea leza reputația altuia, poate deci fi exercitat în condițiile respectării următoarelor condiții:

- știrea să fie veridică;
- să existe interes public pentru astfel de fapte;
- informația să se încadreze în limitele juste ale obiectivității.

Infracțiunile sunt pedepsite la cererea persoanei lezate.

Pentru ziariști, Legea nr. 69 din 1963 stabilește „obligatia respectării veridicității substanțiale a faptelor”.

Nu constituie o infracțiune răspândirea sau comunicarea de comentarii, aprecierile personale, judecățile, confesiunile verbale etc. care țin de libertatea criticii.

Legea (art. 269 din Codul Penal) incriminează fapta persoanei care, în afara teritoriului național, răspândește zvonuri sau știri false, exagerate sau tendențioase, în vederea micșorării creditului statului străin, sau desfășoară o astfel de activitate care poate aduce daune intereselor naționale.

Codul Penal mai prevede, conform art. 661 – infracțiunea încredințării populare, iar potrivit art. 666 – infracțiunea de publicare și

difuzare de știri false, exagerate sau tendențioase, capabile să tulbure libertatea publică.

În timp de război (art. 265) sunt prevăzute două infracțiuni:

- răspândirea sau comunicarea de zvonuri sau știri false, exagerate ori tendențioase, care pot să declanșeze o alarmă publică sau panică, ori să reducă rezistența națiunii în fața dușmanului;
- desfășurarea oricărei alte activități care aduce prejudicii intereselor naționale (înțelegându-se răspândirea sau comunicarea de știri false, exagerate sau tendențioase), cu constatarea pagubelor produse intereselor naționale.

Legea interzice expunerea sau publicarea imaginii unei persoane fără acordul acesteia (art. 10 din Codul Civil) și acesta ar trebui să se răsfrângă și în privința înregistrării vocii.

Legea, în fața unor mereu crescânde posibilități de agresiune a vieții intime oferite de dezvoltarea tehnicii (a interceptării sofisticate), recunoaște dreptul la confidență al fiecăruia, drept care este violat dacă se divulgă, în diferite moduri, aspecte ale vieții private ale unei persoane, chiar dacă nu sunt de natură dezonorantă, dar sunt intime.

Caracterul confidențial al știrii se elimină numai cu acordul celui implicat. În acest mod, divulgarea este permisă și licită.

De reținut că posibilitatea oferită de informatică de a stoca o mare cantitate de date despre o persoană poate permite divulgarea întregii vieții private a unei persoane.

Orice individ are un complex de trăsături individuale, morale, intelectuale și fizice care concură la determinarea reputației în mediul în care trăiește. Ceea ce conduce la concluzia că orice individ își **are propria valoare secretă și o anumită reputație de care se bucură în societate**. Aceste două elemente pot fi lezate sau puse în pericol de altcineva care i-ar atribui alte calități sau fapte dezonorante, prin dezinformare. Aceasta poate produce persoanei respective umilințe și durere morală și, în același timp, poate distruge sau micșora stima de care era înconjurată.

Pentru acest motiv, ordinea publică țintește să asigure respectul personalității în plan social. Sentimentul propriei valori sociale și

reputația sunt apărute de lege împotriva infracțiunii contra onoarei (prevăzute de cod ca injurie – ofensă – când persoana este prezentă) și defăimare (când persoana este absentă).

Defăimarea se realizează atunci când cel ofensat este absent și reprezintă o infracțiune, deoarece cel ofensat nu este în măsură să se apere.

Legea reține că infracțiunea de defăimare există și atunci când aceasta se extinde și împotriva persoanelor juridice, cum ar fi statul, instituțiile, care la rândul lor se bucură de tutela legii.

Acest gen de defăimare este o operațiune de dezinformare, condusă de un serviciu secret al unui stat împotriva unui alt serviciu sau a unui alt stat.

Defăimarea se realizează, conform art. 595, atunci când cineva luând legătura cu mai multe persoane și comunicând informații sau zvonuri, ofensează reputația altuia.

În dreptul penal, răspunderea operează numai dacă știrea defăimătoare este făcută cu intenția de a leza. În Codul Civil (art. 2043) aceasta poate deriva și din actele de vinovăție comise din culpă (greșală, neatenție).

Problemele de această natură sunt delicate, deoarece protecția onoarei poate veni în conflict cu libertatea cuvântului, care presupune dezbaterea critică a cronicilor și a istoriografiilor.

Circumstanțele agravante ale unui asemenea gen de dezinformare se aplică atunci când:

- ofensa este adusă unui șef politic, administrativ sau judecătoresc;
- ofensa constă în atribuirea unui fapt determinat;
- ofensa este adusă prin intermediul unui mijloc de mare publicitate (presă) sau de-a dreptul prin acte publice.

Este important de avut în vedere, în dezinformare, că și difuzarea de știri adevărate poate constitui un fapt ilegal (ofense aduse reputației), când nu există un interes just, adică atunci când persoana este pur și simplu expusă disprețului, urii, ridicolului umilirii.

În aria dezinformării, unul dintre delictelor pe care-l poate comite partea adversă împotriva noastră (și invers) îl reprezintă falsul, adică răspândirea de informații false.

A falsifica înseamnă a modifica în orice fel ceva deja existent sau a crea ceva fals în locul celui adevărat. Înainte de toate, trebuie precizat că, printre formele de conduită pedepsite de lege, cea care ne interesează pe noi este suprimarea, adică substituirea parțială sau totală a unui fapt scris cu altul imaginar.

În falsul prin scrisul de mână, pentru a exista vinovăția, este necesar ca din partea agentului să existe premeditarea de a comite falsificare (vinovăție generică) și să aibă drept scop să aducă pagube celui alt (vinovăție). Este clar că și acesta este tot un gen de operațiuni de dezinformare.

În cazul de fals în acte publice, trebuie să existe conștiința și premeditarea agentului atât ale deformării dintre document și realitate, cât și ale pericolului care decurge din efectul faptului.

Nu se pedepsește o falsificare din culpă, adică cea comisă din imprudență sau neglijență, dar este admisă micșorarea vinovăției din partea terților.

Comiterea falsului are caracteristici ofensive ce sunt proprii activității de dezinformare.

Vinovăția în cazurile examinate este deci determinată de dorința de a produce consecințe și implică premeditarea în crearea pericolului care apare și voința de a-l produce.

Nu este nevoie ca agentul să știe care este consecința pe care activitatea de dezinformare o va produce. Ea poate fi aceea care constituie scopul faptului în caz de reușită, dar poate să fie și alta, prevăzută sau nu, în funcție de reacțiile celui cărui îi este destinată operațiunea.

Legea pedepsește prejudiciile aduse altora prin falsuri, „cum ar fi textul unei comunicări sau al unei conversații telefonice sau telegrame ce ar putea fi modificat sau omis, total sau parțial, conținutul unei comunicări sau al unei conversații telegrafice sau telefonice, chiar dacă ocazional interceptat“.

Este prevăzută o pedeapsă, mai gravă atunci când faptul este comis de un funcționar public (însărcinat de un serviciu public) sau de investigator particular, ori în dauna unui funcționar public.

Libertatea presei trebuie abordată sub două aspecte: cel al libertății de dezvaluire a faptelor și cel al libertății de a le interpreta critic.

Libertatea de cronică implică puterea, care este și o datorie, de a relata faptele în mod veridic; prin aceasta nu se pretinde ca ziaristul să redea realitatea efectivă, dar să relateze faptele după ce a făcut o investigație serioasă, din care să reiasă că faptele prezentate sunt adevărate.

Libertatea de a critica sau de a comenta coincide cu libertatea generală de exprimare a propriilor opinii, ca drept al cetățean.

Cele două libertăți nu cer în mod imperios o datorie de imparțialitate a ziaristului, deoarece el nu este judecător, și în exercitarea profesiei este liber să-și exprime propriile convingeri. Apoi trebuie avut în vedere și faptul evident al dependenței sale de interese politice sau economice determinate, cu condiția ca o astfel de dependență să nu degenereze într-o dezinformare intenționată.

Singura limită a libertății de a critica o constituie interdicția și oportunitatea, care este și un element ce ține de stilul profesional, de a nu cădea într-o denigrare necivilizată a persoanei și a instituțiilor.

Trebuie, de asemenea, să se țină cont de faptul că ziaristul, în exercitarea profesiei sale, este obligat să acționeze cu rapiditate pentru a se informa, ceea ce conduce la acceptarea unei anumite aproximări și imprecizii, cu condiția ca acestea să nu se transforme într-o deformare intenționată a realității, deci într-o dezinformare.

Limitele libertății de cronică sunt depășite atunci când ziaristul deformează sau distorsionează intenționat faptele, în așa fel încât să apară ca veridic ceea ce el dorește. Când se întâmplă așa ceva, nu mai există nici o utilitate socială la care să se poată apela pentru a motiva conduita ziaristului.

5.9.5. Protecția juridică în situațiile de utilizare a tehnicii operative

Legea nr. 98 din 1974

Această lege se referă, în general, la rezervarea (în sensul de interzis altor persoane, în afara proprietarului), libertatea și secretul comunicațiilor.

În art. 9 al legii menționate, se prevede: „Ministrul poștelor și telecomunicațiilor, de comun acord cu ministrul de interne și cu cel

al industriei comerțului și artizanatului, vor stabili, prin decrete proprii, o listă a aparatelor sau instrumentelor și a componentelor de aparate sau instrumente capabile în mod neechivoc să realizeze preluarea de imagini sau interceptarea comunicațiilor sau a conversațiilor despre care este vorba în art. 615-bis și 617 din Codul Penal”.

Pentru aparatele și instrumentele din dotarea forțelor armate și a forțelor de poliție, reglementările vor fi promulgate de miniștrii de resort.

Fabricarea, importul, ac, desfacerea, transportul, închirierea sau punerea, în orice mod, în circulație a aparatelor sau instrumentelor indicate în paragrafele precedente, sau ale părților acestora, fără licența ministrului poștelor și telecomunicațiilor și avizul Ministerului de Interne, se pedepsește cu închisoare de la unu la patru ani și cu amendă de la un milion la cinci milioane de lire, aceasta dacă fapta nu constituie o infracțiune mai gravă.

5.9.6. Protecția juridică a secretelor

Treburile publice și actele ce le privesc, fiind de interesul colectivității, sunt supuse principiului general de a putea fi cunoscute de toți. Există totuși documente și informații provenite de la organele de stat sau de interesul organelor de stat care, dacă ar fi făcute publice, divulgate benevol sau la cerere, pot aduce prejudicii securității statului și care se impun deci a fi ținute secrete, adică de a fi cunoscute de un număr limitat de persoane. Aceeași exigență de secretizare poate fi nu numai pentru organele de stat, ci și ca manifestare a libertății individului, pentru persoanele private, fizice sau juridice care sunt vizate, chiar dacă în munca lor specifică nu sunt supuse dispozițiilor atât de numeroase și precise ca acelea care privesc securitatea statului.

Secretul este definibil ca interesul de a acoperi anumite informații.

Între normele juridice există unele ce se referă la prevenirea și reprimarea faptelor, divulgarea sau utilizarea informațiilor relative la un lucru care trebuie ținut secret și faptul de a se facilita astfel de acțiuni.

În linii generale, aceste norme privesc:

- violarea secretelor politice și militare, ca o ofensă adusă personalității statului;
- violarea secretelor de muncă;
- protecția secretelor private.

Toate aceste norme se referă la o situație tutelată de o normă de drept, în virtutea căreia o anumită informație trebuie să fie cunoscută numai de către una sau anumite persoane.

Cu alte cuvinte, motivul fundamental al apărării secretului stă în libertatea individuală de a ține ascuns un anumit lucru, adică în interesul și dreptul unei persoane (fizice sau juridice) de a se sustrage unui pericol sau unei suferințe care i-ar veni din transmiterea a ceea ce vrea să țină secret (informație utilizată de alții). E necesar deci ca din violarea secretului să decurgă o suferință sau un pericol (suferință potențială). Se pedepsește nu numai violarea secretului, dar și tentativa de a-l viola.

Unui cetățean nu i se poate, în fapt, nega protecția a ceea ce el vrea să țină secret și pe care el îl considera de o mare importanță, indiferent dacă acest lucru ar fi sau nu real. În definitiv, pentru a rămâne în zona noastră de interes, putem defini ca secrete acele informații a căror cunoaștere, dezvăluire, utilizare poate fi dăunătoare unui oarecare interes individual sau colectiv.

Dar pentru ca o informație să poată fi pretinsă drept secret, este indispensabilă o normă de drept care să o califice astfel. Un astfel de drept este recunoscut puterii suverane a statului, ca informațiile să rămâne secrete în interesul statului. Un astfel de drept este recunoscut și persoanei, în sensul că faptele care ajung la cunoștința cuiva, ca efect al profesiei și chiar prin dreptul de proprietate, trebuie să rămână secrete, ca de exemplu documentele personale și private.

În plus față de dreptul de a pretinde secretul unui lucru, este necesar ca acel lucru:

- să nu fie cunoscut de alte persoane în afara de cele care pot, conform legii, să cunoască (căci nu se poate pretinde a secretiza un lucru care nu mai este secret);

- să existe o astfel de justificare potrivit căreia, deși titularul de drept a luat cunoștință de interesul juridic, acest lucru nu este urmat de divulgarea sau utilizarea secretului respectiv fără acordul subiectului însuși (nu se poate pretinde a ține secret un lucru nerelevant).

Trebuie să se țină cont, oricum, că voința expresă de a pretinde secretizarea și deci de a declara secreta, de exemplu, o informație (pentru a evita echivocul) nu contribuie cu nimic la secretizarea ei, dar îi confirmă caracterul secret.

Clasificarea unui document sau a unei informații depinde de evaluarea făcută de o autoritate, sau de un organ al statului, sau de o persoană titulară a dreptului citat mai sus.

O astfel de evaluare în legătură cu un fapt sau cu un act urmează uneori un criteriu subiectiv, adică o evaluare personală, și alteori un criteriu mixt.

Recunoașterea criteriului poate fi deci:

- formală, ca interes pe care proprietarul unui lucru îl are pentru ascunderea acelui lucru;
- mixtă, când înglobează aspecte formale și substanțiale.

Necesitatea și dificultatea de a stabili numărul de persoane care pot avea acces la un act la care se adaugă importanța altor acte și complexitatea problemei de a garanta limitele accesibilității lor impun și cer a se da acelor acte o clasificare de secretizare care, în mod normal, este exprimată (în cazul cel mai complet) cu termenii: „numai pentru serviciu“, „divulgarea interzisă“, „rezervat (special)“, „foarte special“, „secret“, „foarte secret“.

În general, se disting numai două tipuri de clasificare: „secret“ și „divulgarea interzisă“. În orice caz, fiecare dintre termenii utilizați impune celui care deține actul (sau informația) astfel clasificat nu numai să îl divulge doar cuiva autorizat, dar să și aplice dispozițiile care împiedică accesul cuiva care nu este autorizat. Termenii provoacă aceleași efecte asupra actelor de diversă importanță a acestora și deci variata clasificare, exprimând diversa gravitate a daunelor în cazul unei divulgări mai mari decât cea prevăzută, determină și gravitatea eventualei greșeli comise de deținatorul secretului.

De interes pentru materia pe care o tratăm este și problema dacă trebuie pedepsită și persoana căreia îi este dezvăluită informația secretă. Conform legii, o astfel de persoană trebuie pedepsită numai în cazul în care, fie și în parte, a determinat (de exemplu prin intriga) procurarea informației de către cel care a furnizat-o. Nu trebuie pedepsită persoana căreia, din întâmplare, îi este dezvăluită informația, dar respectiva persoană (și altele care au aflat deja informația) este obligată să nu o mai dezvăluie.

Delictul procurării nelegitime a unei informații secrete se concretizează și prin arătarea unui document sau a unui obiect, pentru că și astfel se procură sau se furnizează o informație. Nu este necesar ca informația să fie integrală și nici ca aceasta să fie absolut exactă, cu condiția să fie valabil conținutul esențial.

Articolul 621

„Relevarea sau utilizarea conținutului documentelor secrete”

Referire la delictul arătat face art. 621 din Codul Penal: „Oricine, cunoscând abuziv, ajungând în mod abuziv la cunoașterea conținutului (care trebuie să rămână secret) unor acte sau documente publice sau private care nu constituie corespondență, oricine face deci public, dezvăluie conținutul sau îl pune în folosul propriu ori al altuia, dacă din acest fapt decurge un prejudiciu”.

Articolul 622

„Dezvăluirea sau utilizarea secretului profesional”

În baza art. 622 se pedepsește acela care, „având informația prin rațiunea propriului sau statut (de exemplu, ca soț sau soție sau al statutului de serviciu (de exemplu, o activitate publică), sau prin propria profesiune, având deci un secret, îl dezvăluie, fără o cauză justă, ori îl pune în folosul propriu sau al altuia... dacă din acest fapt decurge un prejudiciu sau poate deriva un prejudiciu”.

Articolul 263

„Dezvăluirea sau utilizarea de secrete științifice sau industriale”

Art. 263 pedepsește pe „oricine care, prin rațiunile statutului său ori prin profesia sau arta sa, ia cunoștința de informații secrete,

despre descoperiri sau invenții științifice ori aplicații industriale, și le dezvăluie ori le pune în folosul său ori al altuia“.

Dacă regimul brevetului este, fără îndoială, mijlocul cel mai eficace de a apăra invențiile, regimul de secret are o importanță primară și fundamentală pentru însuși scopul brevetării.

Dreptul relativ, de fapt, presupune precedența secretului. El este întâi secret, dat fiind că divulgarea anterioară cererii de brevetare, făcând să scadă noutatea, face brevetul invalidabil.

În ceea ce privește apărarea acordată de către norma incriminatorie, trebuie arătat că ea apare excesiv de limitată, fiind admisă numai pentru persoane care au ajuns să cunoască informații destinate a rămâne secrete și nu pentru terți care și-au procurat însăși informația sau cunoștința despre informație.

Pentru toate dezvăluirile și, în particular, pentru cele prevăzute de art. 621 și 622, se pune problema „cauzei juste a dezvăluirii“. În acest caz, ar părea permis ca oricine, luând în orice mod cunoștința de un secret, să poată să-l dezvăluie (și deci să facă ceva nepermis), pentru a evita o foarte gravă daună pentru societate.

Legea 69 din 3 februarie 1963 – Art. 122, 348, 351.

Deja amintitul art. 122 din Codul Penal a inspirat, probabil, în caz particular, Legea nr. 69 din 3 februarie 1963, care instituie norme pentru ziariști.

În lege se stipulează că ziariștii, publiciștii și editorii sunt obligați să respecte secretul profesional asupra surselor informațiilor.

Pe de altă parte, art. 348 din Codul Penal stabilește că nimeni nu se poate sustrage obligației de a depune mărturie, cu excepția (art. 351) sacerdoților, a avocaților, a apărătorilor, medicilor și moașelor.

Așadar, ziaristul se află în fața unei dileme dificile, încă neso-luționate de către Curtea Constituțională și de către legislator.

Articolul 256

Un interes special se acordă secretului de stat. Art. 256 din Codul Penal distinge între „securitatea statului“ (care implică secrete politice interne și internaționale ale statului, care trebuie

să privească numai secretele militare), dar e destul de greu a se delimita exact cele două tipuri de secret, chiar dacă cel militar pare mai ușor caracterizabil.

Impunerii clasificării unui anumit act îi corespunde, evident și inevitabil, o limitare a drepturilor subiective ale cetățeanului, ceea ce trebuie să prevaleze interesele mai importante și de caracter colectiv. Ca atare, apare greu de stabilit cum și până la ce punct este posibilă limitarea drepturilor individului.

Al doilea paragraf al art. 352 din Codul de Procedură penală stabilește: „Cei ce lucrează în instituțiile de stat și însărcinații unui serviciu public nu trebuie să fie interogați despre secretele politice sau militare ale Statului ori despre alte informații care, conexe, pot dăuna securității Statului sau interesului politic, intern sau internațional al Statului însuși“.

Legea 801 (art. 15) arată că secretul de stat poate fi confirmat prin declarații din partea oficialităților, a angajaților publici și a însărcinaților unui serviciu public, care au obligația de a se abține de la a depune mărturii și nu pot fi sub incidența secretului de stat însuși. Autoritatea îl poate, dacă nu apreciază ca fondată o astfel de declarație, interpela pe președintele Consiliului care, în curs de șaiszeci de zile, poate confirma sau nu declarațiile persoanelor enumerate mai sus, făcând despre aceasta comunicări Camerelor și COPACO“.

Dacă declarațiile sunt confirmate, autoritatea declară că, din cauza secretului de stat, nu trebuie să se procedeze la o eventuală acțiune penală. În caz contrar, persoanele mai sus amintite trebuie să depună mărturie (art. 342 și 325 din Codul de Procedură Penală). Interdicției mai sus amintite i se datorează imposibilitatea judecătorului de a proceda la sechestrarea actelor sau a documentelor care aparțin oficialităților, angajaților și însărcinaților unui serviciu public, dacă persoanele însele, în sensul art. 342 din Codul de Procedură Penală, primul alineat, declară „chiar fără motivație, că este vorba de un secret politic sau militar“. Unică atenuare este oferită de art. 352 din Codul de Procedură Penală, alineatul al treilea: „Dacă autoritatea nu consideră fondată declarația făcută de una dintre persoanele menționate, face despre

aceasta un raport către procurorul general de pe lângă Curtea de Apel care îl informează pe ministrul justiției“.

Protecția și sancționarea juridică a spionajului

Dreptul internațional de război consideră permis pentru beligeranți angajarea de spioni (militari sau civili, funcționari publici sau cetățeni privați), pentru a-și procura informații despre inamic, iar în caz de flagrant și capturare a unui spion străin, predarea lui în schimbul unor arme. Normele sunt codificate în Regulamentul anexat Convenției de la Haga din 1907, bază pentru legile de război ale fiecărei țări.

Prin spion, în acest caz, se înțelege cel care acționează incognito sau sub acoperire legală, care culege sau intenționează și încearcă să culegă informații, care a penetrat în zona de operații, adversă (pe teritoriul neutru se consideră o violare a neutralității), care comunică sau intenționează să comunice informațiile proprii țării.

În timp de pace, prin spionaj se înțelege, în plan internațional, orice activitate îndreptată spre achiziționarea prin orice mijloace (chiar cu spionii) de informații de orice fel (politice, militare, economice, științifice), pe care un subiect internațional înțelege a le ține secrete.

În dreptul internațional, nu există norme specifice în materie, dar o astfel de carență nu ține de spionaj, și se implică în toate câmpurile informative, explicând inoportunitatea politică de a implica statul care a trimis spionul.

Spionajul este deci o activitate pe care dreptul internațional de pace nu o interzice și care consideră ca ilicită violarea normelor naționale și internaționale referitoare la alte sectoare.

Codul Penal al Italiei, referindu-se la apărarea secretelor de stat, ia în considerație toate formele de spionaj, în orice domeniu.

Codul Penal Militar de Pace se limitează la a considera fapte de spionaj și revelare (dezvăluire) de secrete militare doar pe cele comise de militari în dauna (în prejudiciul) apărării militare a Statului.

Codul de război consideră fapte de spionaj pe cele comise de oricine în timp de război.

Actualmente, tipurile de infracțiuni, cunoscute sub denumirea generală de spionaj, sunt indicate de legea penală comună după cum urmează:

- înțelegerea cu străinul pentru angajarea statului italian pentru neutralitate sau pentru război (art. 245);
- distrugerea, falsificarea sau sustragerea de acte sau documente referitoare la securitatea statului (art. 255);
- procurarea de informații referitoare la securitatea statului (art. 256);
- spionajul politic și militar (art. 257 și 258);
- înlesnirea nepremeditată de acte ilicite (art. 259);
- spionaj indiciar (care se bazează pe indicii, nu pe probe - art. 260);
- dezvăluirea de secrete de stat (art. 261);
- dezvăluirea de informații pentru care divulgarea este interzisă (art. 262);
- utilizarea secretelor de stat (art. 263);
- dezvăluirea de secrete de serviciu (art. 326);
- infidelitatea în afacerile de stat (art. 264);
- dezvăluirea de secrete profesionale (art. 622).

Codul Penal Militar incriminează, în particular, infracțiunile:

- dezvăluirea de secrete militare (art. 86);
- procurarea de informații secrete sau nu în scop de spionaj (art. 88, art. 89);
- dezvăluirea de informații secrete sau nu, în scop de spionaj (art. 91);
- procurarea sau dezvăluirea de informații cu caracter rezervat (art. 93);
- comunicarea către exterior de informații nesecrete, nici rezervate (art. 94);
- înlesnirea nepremeditată (art. 97);
- omisiunea denunțării prin raport a infracțiunilor amintite (art. 100);
- divulgarea de informații secrete sau rezervate (art. 127).

Codul Penal Militar incriminează, de asemenea, faptele de aceeași natură săvârșite pe timp de război.

Alte reglementări în materie sunt:

- Decretul principal nr. 1728 (din 28 septembrie 1934): enumerarea principalelor informații de interes militar a căror divulgare este interzisă;
- Decretul principal nr. 1 844 (din 28 decembrie 1935);
- Decretul principal nr. 1161 (din 11 iulie 1941): norme referitoare la secretul militar (cu o listă de fapte și acte care determină, prin calificare, informațiile legate de ele);
- Decretul Președintelui Republicii nr. 3 din 10 ianuarie 1947, art. 15 – Secretul de Serviciu (text unic cu dispoziții referitoare la statutul funcționarilor civili ai Statului);
- Regulamentele interne ale Forțelor Armate, Naționale și ale NATO, precum și legile legate de angajamente internaționale.

CAPITOLUL 6

Reglementări juridice naționale în materia restrângerii temporare a exercițiului drepturilor și libertăților fundamentale

În ceea ce privește interceptarea comunicațiilor, sediul materiei se regăsește în Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, art. 20-22, pentru motive de securitate și art. 911-6 din Codul de Procedură Penală, pentru necesitățile instrucției penale.

Pe lângă acestea, alte legi speciale fac trimitere la autorizarea interceptării comunicațiilor, cu respectarea Codului de Procedură Penală.

Odată cu intrarea în vigoare a modificărilor aduse Codului de Procedură Penală, toate prevederile referitoare la posibilitatea procurorului de a emite autorizații privind interceptarea comunicațiilor s-au adaptat corespunzător, în sensul că, la solicitarea procurorului, numai judecătorii vor emite autorizațiile în acest scop. Similar, și prevederile legale privind condițiile de obținere a mandatului în baza Legii nr. 51/1991 privind siguranța națională a României au fost modificate prin Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului.

6.1. Prevederile constituționale

Potrivit Constituției României, autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată (art. 26); domiciliul este inviolabil (art. 27), iar secretul mijloacelor legale de comunicare este inviolabil (art. 28).

(1) Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată.

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.

Constituția României, art. 26

(1) Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori în reședința unei persoane fără învoirea acesteia.

(2) De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege pentru următoarele situații:

a) executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;

b) înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c) apărarea securității naționale sau a ordinii publice;

d) prevenirea răspândirii unei epidemii.

(3) Percheziția se dispune de judecător și se efectuează în condițiile și în formele prevăzute de lege.

(4) Perchezițiile în timpul nopții sunt interzise, în afara de cazul infracțiunilor flagrante.

Constituția României, art. 27

Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil.

Constituția României, art. 28

Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți fundamentale este însă posibilă în situațiile determinate constituțional.

(1) Exercițiul unor drepturi sau libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și libertăților cetățenilor, desfășurarea instrucției penale, prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.

(2) Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau libertății.

Constituția României, art. 53

6.2. Prevederile Legii nr. 51/1991 privind siguranța națională a României și ale Legii nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului

Măsuri privind desfășurarea unor activități în scopul culegerii de informații

Amenințările la adresa securității naționale a României, prevăzute la art. 3 din Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României, inclusiv faptele prevăzute în Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, constituie temeiul legal pentru a se propune procurorului de către organele de stat cu atribuții în domeniul securității naționale, în cazuri justificate, să solicite autorizarea efectuării unor activități în scopul culegerii de informații, constând în: interceptarea și înregistrarea comunicațiilor, căutarea unor informații, documente sau înscrisuri pentru a căror obținere este necesar accesul într-un loc, la un obiect sau la deschiderea unui obiect; ridicarea și repunerea la loc a unui obiect sau document, examinarea lui, extragerea informațiilor pe care acesta le conține, precum și înregistrarea, copierea sau obținerea de extrase prin orice procedee; instalarea de obiecte, întreținerea și ridicarea acestora din locurile în care au fost depuse.

Propunerea se formulează în scris și trebuie să cuprindă: date sau indicii din care să rezulte existența unei amenințări la adresa securității naționale, pentru a cărei descoperire, prevenire sau contracarare se impune emiterea autorizației; categoriile de activități pentru a căror efectuare este necesară autorizația: identitatea persoanei ale cărei comunicații trebuie interceptate, dacă este cunoscută, sau a persoanei care deține informațiile, documentele ori obiectele ce trebuie obținute; descrierea generală, dacă și când este posibil, a locului unde urmează a fi efectuate activitățile autorizate; durata de valabilitate a autorizației.

Propunerea se înaintează procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și este examinată sub aspectul temeiniciei și al legalității de către procurori anume desemnați de acesta.

Dacă se apreciază că propunerea este nejustificată, procurorul o respinge prin rezoluție motivată, comunicând de îndată organului care a formulat-o.

Dacă în termen de douăzeci și patru de ore de la înregistrarea cererii se apreciază că propunerea este întemeiată și sunt întrunite toate condițiile prevăzute de lege, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau înlocuitorul de drept al acestuia solicită în scris președintelui Înaltei Curți de Casație și Justiție autorizarea activităților propuse.

Solicitarea este examinată în camera de consiliu de către judecători anume desemnați de președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, care o admit sau o resping motivat, prin încheiere.

În cazul în care solicitarea este respinsă, aceasta se restituie procurorului, împreună cu un exemplar al încheierii.

Dacă apreciază că solicitarea este justificată, odată cu încheierea de admitere, judecătorul emite mandat prin care autorizează efectuarea activităților propuse.

Mandatul se înmânează reprezentantului anume desemnat al organului care a propus autorizarea și trebuie să cuprindă: categoriile de comunicații care pot fi interceptate, categoriile de informații, documente sau obiecte care pot fi obținute; datele de identitate ale persoanei ale cărei comunicații trebuie interceptate sau care se află în posesia datelor, a informațiilor ori a obiectelor ce

trebuie obținute, dacă sunt cunoscute; descrierea generală a locului în care urmează a fi executat mandatul; organul împuternicit cu executarea; durata de valabilitate a mandatului.

Durata de valabilitate a mandatului nu poate depăși șase luni, în cazuri întemeiate, judecători anume desemnați de președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție pot prelungi, la cerere, durata mandatului, fiecare prelungire neputând depăși trei luni.

Solicitarea, emiterea și punerea în aplicare a mandatului se fac cu respectarea prevederilor Legii 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate.

Organele care au propus autorizarea activităților pentru care s-a emis mandatul sunt obligate să le întrerupă de îndată, atunci când temeiurile care chiar le-au justificat au încetat, și să îl informeze despre aceasta pe procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Aceleași organe au obligația să îl informeze în scris pe procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție despre rezultatul activităților autorizate prin mandat și măsurile luate, conform legii.

În situații deosebite care impun înlăturarea unor pericole iminente pentru securitatea națională, organele de stat specializate cu atribuții în domeniu pot efectua activitățile menționate fără autorizare solicitată, urmând ca aceasta să fie solicitată de îndată ce este posibil, dar nu mai târziu de patruzeci și opt de ore.

Dacă judecătorul apreciază că nu se mai impune continuarea activităților efectuate fără autorizare, dispune încetarea de îndată a acestora.

6.3. Restrângeri ale drepturilor sau libertăților fundamentale prevăzute în legi speciale

6.3.1. Legea nr. 78 din 8 mai 2000, pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție

Când sunt indicii temeinice cu privire la săvârșirea uneia dintre infracțiunile de corupție sau asimilate acestora, în scopul strângerii de probe sau al identificării făptuitorului, procurorul poate să dispună pentru o durată de cel mult treizeci de zile:

- a) punerea sub supraveghere a conturilor bancare și a celor asimilate acestora;
- b) punerea sub supraveghere sau sub ascultare a liniilor telefonice;
- c) accesul la sisteme informatice;
- d) comunicarea de acte autentice sau sub semnătură privată de pe documente bancare, financiare ori contabile.

Pentru motive temeinice măsurile pot fi prelungite de procuror prin ordonanță motivată, fiecare prelungire neputând depăși treizeci de zile.

În cursul judecății, instanța poate dispune prelungirea acestor măsuri prin încheiere motivată¹.

6.3.2. Legea nr. 143 din 26 iulie 2000, privind prevenirea traficului și consumului ilicit de droguri

În scopul prevenirii ori al probării faptelor incriminate de această lege, dacă sunt indicii temeinice că persoanele în cauză folosesc sisteme de telecomunicații sau informatice, organul de urmărire penală poate, în condițiile prevăzute de art. 911-915 din Codul de Procedură Penală, să aibă acces pe o perioadă determinată la aceste sisteme și să le supravegheze².

6.3.3. Legea nr. 39 din 21 ianuarie 2003, privind prevenirea și combaterea criminalității organizate

În scopul strângerii de probe sau al identificării făptuitorilor infracțiunilor prevăzute de legea menționată, procurorul poate dispune, pe o perioadă de cel mult treizeci de zile, în condițiile prevăzute de art. 911-915 din Codul de Procedură Penală:

- a) punerea sub supraveghere a sistemelor de comunicații;
- b) punerea sub supraveghere sau accesul la sisteme informaționale³.

¹ Legea nr. 78 din 8 mai 2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, Monitorul Oficial Partea I, nr. 219 din 19.09.2000

² Legea nr. 143 din 26 iulie 2000 privind prevenirea traficului și a consumului ilicit de droguri, art. 23, Monitorul Oficial, Partea I, nr. 362 din 03.08.2000

³ Legea nr. 39 din 21 ianuarie 2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, art. 15, Monitorul Oficial, Partea I, nr. 50 din 29.01.2003

6.3.4. Legea nr. 161 din 19 aprilie 2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției (Titlul III - Prevenirea și combaterea criminalității informatice)

În cazuri urgente și temeinic justificate cu privire la pregătirea sau la săvârșirea unei infracțiuni prin intermediul sistemelor informatice, în scopul strângerii de probe sau al identificării faptuitorilor, se poate dispune conservarea imediată a datelor informatice ori a datelor referitoare la traficul informațional, față de care există pericolul distrugerii ori alterării.

În cursul urmăririi penale, conservarea se dispune de procuror prin ordonanță motivată, la cererea organului de cercetare penală sau din oficiu, iar în cursul judecății, de instanță prin încheiere.

Ordonanța procurorului sau încheierea instanței se transmite, de îndată, oricărui furnizor de servicii sau oricărei persoane în posesia căreia se află datele de interes, aceasta fiind obligată să le conserve imediat, în condiții de confidențialitate.

În cazul în care datele referitoare la traficul informațional se află în posesia mai multor furnizori de servicii, furnizorul de servicii prevăzut la alin. (4) are obligația de a pune, de îndată, la dispoziția organului de urmărire penală sau a instanței informațiile necesare identificării celorlalți furnizori de servicii, în vederea cunoașterii tuturor elementelor din lanțul de comunicare folosit.

Accesul la un sistem informatic, precum și interceptarea și înregistrarea comunicărilor desfășurate prin intermediul sistemelor informatice se efectuează atunci când sunt utile pentru aflarea adevărului, iar stabilirea situației de fapt sau identificarea faptuitorilor nu poate fi realizată în baza altor probe¹.

¹ Legea nr. 161 din 19 aprilie 2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, Titlul III, *Prevenirea și combaterea criminalității informatice*, secțiunea 4, capitolul 5, *Dispoziții procedurale*, art. 54-57, Monitorul Oficial, Partea I, nr. 279 din 21.04.2003

6.4. Obligațiile furnizorilor de rețele sau de servicii de comunicații electronice în vederea punerii în aplicare a autorizațiilor de interceptare

Agencia Națională de Reglementare a Comunicațiilor (ANRC) elaborează și actualizează autorizația generală pentru tipurile de rețele și servicii, prin care stabilește și condițiile în care acestea pot fi furnizate, determinând astfel drepturile și obligațiile care revin furnizorilor fiecărui tip de rețea sau serviciu.

Condițiile stabilite vor fi obiectiv justificate în raport cu tipul de rețea sau de servicii în cauză, nediscriminatorii, proporționale și transparente: „(...) Interceptarea legală a comunicațiilor, inclusiv suportarea de către furnizorii de rețele sau servicii de comunicații electronice a costurilor aferente și asigurarea confidențialității prin sisteme proprii, acreditate în condițiile actelor normative în vigoare”¹.

Furnizorul de rețele sau de servicii de comunicații electronice are obligația de a permite, inclusiv din punct de vedere tehnic, autorităților competente să intercepteze comunicațiile efectuate, precum și obligația de a suporta costurile aferente interfetei pentru interceptare, în condițiile legii².

Furnizorul de rețele sau servicii de comunicații electronice are obligația de a asigura confidențialitatea operațiunilor de interceptare printr-un sistem propriu, în condițiile legislației speciale din domeniul protecției informațiilor clasificate³.

Furnizorul de rețele sau de servicii de comunicații electronice va pune la dispoziția autorităților publice competente toate datele tehnice referitoare la operațiunile de interceptare, în formatul stabilit de acesta, având în vedere stadiul tehnologic în domeniu⁴.

¹ Legea nr. 591 din 29 octombrie 2002 privind cadrul general de reglementare a comunicațiilor, art. 5, Monitorul Oficial, Partea I, nr. 791 din 30.10.2002

² Decizia Autorității Naționale de Reglementare a Comunicațiilor nr. 1333/2003, din Anexa 1, pct. 3.8

³ *Idem*

⁴ *Idem*

6.5. Prevederi internaționale în materia interceptării comunicațiilor

Rezoluția Consiliului Europei asupra interceptării legale a telecomunicațiilor din 17 ianuarie 1995

Pentru desfășurarea legală a supravegherii telecomunicațiilor, organele (agențiile) de aplicare a legii au nevoie de acces la mijloacele de comunicație utilizate de obiectivele investigației. În acest proces, agențiile de aplicare a legii se bazează pe cooperarea și asistența operatorilor rețelelor de comunicații, ofertanților de servicii și comunicații și producătorilor de echipamente de comunicații. Mai mult, este necesar ca sistemele de telecomunicații să fie capabile, din punct de vedere tehnic, să sprijine autorizările de interceptare legală a comunicațiilor. Industria de telecomunicații trebuie să adapteze cerințele privind interceptarea în conformitate cu politicile naționale, având în vedere dezvoltarea de noi tehnologii și servicii.

Progresele actuale și continue din domeniul tehnologiilor și al serviciilor de telecomunicații pun în dificultate și, uneori, erodează capacitatea agențiilor de aplicare a legii privind transpunerea deplină în practică a autorizărilor de interceptare legală a comunicațiilor. Tendințele de dezvoltare a telefoniei fără fir, fixe și mobile, terestre ori satelitare, oferă abonaților posibilități de comunicare neîntreruptă, omniprezente, în timp ce aceștia se deplasează dintr-un loc în altul, identificate printr-un singur număr personal de telecomunicații, o adresă a rețelei de date sau alte moduri de identificare similare.

Autoritățile care permit interceptarea au nevoie să fie clar definite de lege. Aceste legi trebuie să ia în considerație convergența multor tehnologii noi și să garanteze că legile prohibitive și cele care permit interceptarea se aplică, în mod adecvat, variatelor forme de comunicație tehnologică¹.

¹ Rezoluția Consiliului Europei asupra interceptării legale a comunicațiilor din 17 ianuarie 1995

Norme Europene privind reglementarea interceptării comunicațiilor

Agentele (naționale de securitate) de aplicare a legii solicită accesul la totalitatea telecomunicațiilor transmise sau care urmează să fie transmise, către și de la număr, sau un alt mod de identificare al serviciului obiectiv folosit de subiectul interceptării. Agenția solicită, de asemenea, accesul la datele asociate apelului, care sunt generate pentru prelucrarea apelului.

Agentele de aplicare a legii solicită o capacitate de monitorizare în timp real și totală pentru interceptarea telecomunicațiilor. Trebuie, de asemenea, furnizate în timp real date asociate apelului. Dacă aceste date nu pot fi făcute disponibile în timp real, agențiile de aplicare a legii solicită ca datele să fie furnizate cât mai curând posibil, până la încheierea apelului.

Agentele solicită operatorilor publici/furnizorilor de servicii să pună la dispoziție una sau mai multe interfețe, prin care comunicările interceptate să poată fi transmise la serviciul de monitorizare a agențiilor. Aceste interfețe trebuie să fie definite de comun acord de către autoritățile care realizează interceptarea și operatorii/furnizorii de servicii.

Agentele de aplicare a legii solicită ca interceptările să fie implementate astfel încât nici obiectivul de interceptat, nici oricare altă persoană neautorizată să nu sesizeze vreo modificare datorată efectuării interceptării. În particular, subiectul interceptării nu trebuie să-și dea seama că funcționarea serviciului a suferit modificări.

Agentele solicită, de asemenea, ca interceptarea să fie implementată și realizată astfel încât să împiedice utilizarea incorectă și neautorizată și să protejeze informațiile privitoare la interceptare.

Bazat pe o cercetare legală și înaintea implementării interceptării, agențiile de aplicare a legii solicită identitatea subiectului de interceptat, numărul de la serviciu sau alte date de identificare, informații privind caracteristicile sistemului de telecomunicații utilizat de subiectul de interceptat, furnizate de operatorii/furnizorii de servicii și informații cu privire la parametrii tehnici ai transmisiei către serviciul de monitorizare al agenției.

În timpul interceptării, agențiile de aplicare a legii pot solicita informații și asistență de la operatorii/furnizorii de servicii, pentru a se asigura că acele comunicații de la interfața de interceptare sunt cele asociate cu obiectivul interceptat.

Felul informațiilor și asistența solicitată vor varia în conformitate cu practicile acceptate în fiecare țară.

Agențiile de aplicare a legii solicită operatorilor/furnizorilor de servicii să prevadă posibilitatea de implementare a unui număr de interceptări simultane. Interceptări multiple pot fi solicitate pentru un singur serviciu obiectiv, cu scopul de a permite monitorizarea de către mai multe agenții de aplicare a legii. În acest caz, operatorii de rețea/furnizorii de servicii trebuie să ia măsuri pentru a proteja identitățile agenților de monitorizare și pentru a asigura confidențialitatea investigațiilor. Numărul maxim de interceptări simultane pentru un abonat dat va fi în conformitate cu reglementările naționale.

Agențiile de aplicare a legii solicită operatorilor de rețea/furnizorilor de servicii să implementeze interceptările cât mai repede posibil (în cazuri urgente în câteva ore sau minute). Cerințele de răspuns ale agențiilor de aplicare a legii vor varia de la țară la țară, în funcție de tipul de serviciu interceptat.

Pe durata interceptării, agențiile de aplicare a legii solicită ca fiabilitatea serviciilor de transfer a interceptărilor să fie cel puțin egală cu cea a serviciului țintă furnizat subiectului interceptat, iar calitatea serviciului să fie în conformitate cu standardele operatorilor/furnizorilor de servicii.

Rezoluția Consiliului Europei asupra interceptării legale a
comunicațiilor din 17 ianuarie 1995

Reglementările Consiliului Europei prevăd posibilitatea restituirii drepturilor sau a libertăților fundamentale, în scopul prevenirii și combaterii criminalității informatice. Astfel, interpretarea datelor referitoare la conținutul comunicațiilor este reglementată în termenii: „Fiecare parte va adopta măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a conferi autorităților săi

competente, cu privire la o serie de infracțiuni grave care să fie definite în legislația internă, următoarele drepturi:

- a) de a culege sau de a înregistra prin aplicarea mijloacelor tehnice care există pe teritoriul său;
- b) de a obliga un furnizor de servicii, în limita capacităților sale tehnice la:

- strângerea sau înregistrarea prin aplicarea mijloacelor tehnice care există pe teritoriul său;
- acordarea sprijinului și asistenței sale autorităților competente, pentru colectarea sau înregistrarea, în timp real, a datelor referitoare la conținut, asociate comunicațiilor respective, transmise pe teritoriul său prin intermediul unui sistem informatic.

În cazul în care o parte, din cauza principiilor stabilite de legislația internă, nu va putea adopta măsurile enunțate la paragraful anterior, subparagraful a), aceasta va putea, în schimb, adopta măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare, pentru a asigura strângerea sau înregistrarea în timp real a datelor referitoare la conținutul comunicațiilor respective, transmise pe teritoriul său prin aplicarea mijloacelor tehnice existente pe acest teritoriu.

Fiecare parte va adopta măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare, pentru a obliga un furnizor de servicii să păstreze confidențialitatea faptului că oricare dintre prerogativele prevăzute în prezentul articol a fost exercitat, precum și orice informație în legătură cu acest subiect¹.

6.6. Politica legislativă a României și dreptul comunitar privind restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale

Politica legislativă a statului român ține cont de faptul că securitatea națională a României trebuie să se realizeze în condițiile

¹ Legea nr. 64 din 24 martie 2004 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, adoptată la Budapesta la 23 noiembrie 2001

respectării depline a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, ambele fiind protejate legislativ în egală măsură.

Exercițiul unor drepturi și libertăți fundamentale poate fi restrâns, potrivit Constituției, numai prin lege și numai dacă aceasta se impune¹.

Elementele de condiționare consistă în aceea că „restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică, este proporțională cu situația care a generat-o, este aplicată în mod nediscriminatoriu și nu aduce atingeri existenței dreptului sau a libertății în sine”².

Legea fundamentală instituie și un sistem adecvat de garanție pentru apărarea și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, în scopul prevenirii abuzurilor și a arbitrarului, stipulând, în primul articol, faptul că „România este stat de drept democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane (...) reprezintă valori supreme (...) și sunt garantate”³.

Pe linia armonizării legislației românești cu cea europeană, se numără, în primul rând, ratificarea Convenției Europene a Drepturilor Omului și a Protocoloalelor sale adiționale, prin Legea nr. 30/1994, prin documentele ce intră în sfera de aplicare a art. 111 din Constituție, conform căruia tratatele ratificate de Parlament potrivit legii, fac parte din dreptul intern.

În consecință, Convenția Europeană a Drepturilor Omului a dobândit aplicabilitate directă și în dreptul intern, România

¹ Constituția României, art. 53 prevede că „(1) Exercițiul unor drepturi sau libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, sănătății ori moralei publice, a drepturilor și libertăților cetățenilor, desfășurarea instrucției penale, prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav. (2) Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau libertății.”

² *Idem*

³ Constituția României, art. 1 alin. (3), Monitorul Oficial, Partea I, nr. 763 din 31 octombrie 2003

recunoscând oricărei persoane aparținând jurisdicției sale drepturile și libertățile definite prin acest instrument juridic; în aceeași măsură, ratificarea și, implicit, acceptarea obligațiilor ce decurg din acestea a echivalat cu o achiesare la un sistem supranațional de control.

Pe aceeași linie, potrivit art. 20 din Constituția României, dispozițiile acesteia privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu *Declarația universală a drepturilor omului*, cu pactele și cu tratatele la care România este parte. În caz de neconcordanță, potrivit principiului *self executing*, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.

Prin simetrie, art. 5 din Legea nr. 51/1991, prevede că „siguranța națională se realizează în conformitate cu legile în vigoare și cu obligațiile asumate de România prin convențiile și tratatele la care România este parte”.

Referitor la problema dacă este sau nu necesară autorizarea pentru restrângerea drepturilor și a libertăților cetățenilor străini aflați pe teritoriul României, trebuie observate următoarele:

(1) În conformitate cu prevederile art. 18, alin. 1 din Constituție, coroborat cu art. 3 din OUG 194/2002 privind regimul străinilor în România, republicată și modificată prin Legea nr. 482/2004 cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și a averilor, garantată de Constituție și de alte legi, precum și de drepturile prevăzute în tratatele internaționale la care România este parte; așadar, străinilor aflați legal pe teritoriul țării noastre li se aplică regimul național (deși există o serie de limitări, precum, spre exemplu, interdicția de a organiza pe teritoriul României partide politice „(...) de a face parte din acestea și de a ocupa funcții și demnități publice” – art. 4 din OUG 194/2002 – sau condiționarea „ocupării funcțiilor și demnităților publice, civile sau militare” de calitatea de cetățean român – art. 16 alin. 3 din Constituție).

(2) Pe cale de consecință, drepturile și libertățile prevăzute de Legea fundamentală pentru cetățenii români sunt garantate și în cazul străinilor, iar restrângerea exercițiului lor nu poate deroga de

la prevederile art. 53 din Constituție, care, astfel cum am mai menționat, condiționează în mod imperios restrângerea: „Restrângerea se face numai prin lege și numai dacă se impune“, enumerându-se expres și limitativ, motivele pentru care se poate recurge la o astfel de practică.

(3) Către aceeași soluție converg și alte dispoziții constituționale, respectiv:

a) art. 1, alin. 3: „România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme (...) și sunt garantate“;

b) art. 15, alin. 1: „Cetățenii beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituție și legi, și au obligațiile prevăzute de acestea“;

c) art. 16, alin. 1, 2 și 3: „Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări; nimeni nu este mai presus de lege“.

Apărarea securității naționale conduce la ideea potrivit căreia trebuie să existe, în mod necesar și implicit, o amenințare pentru securitatea națională. Existența amenințării și manifestarea sa este imperios necesară în momentul în care se pune problema demarării procedurilor legale, în vederea restrângerii drepturilor și a libertăților persoanelor care fac obiectul verificărilor de securitate.

În același sens, converg și art. 13 din Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României, art. 20 din Legea nr. 535/2004 pentru prevenirea și combaterea terorismului, care stipulează faptul că „situațiile prevăzute la art. 3 din Legea nr. 51/1991 și la art. 20 din Legea nr. 535/2004 constituie temei legal“ pentru solicitarea autorizării. Interpretarea acestui text nu poate fi alta decât aceea că situația premisă/amenințarea la adresa securității naționale generează reacția de apărare a statului, care poate include, „după caz“, restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale.

Dat fiind faptul că ne plasăm în domeniul drepturilor omului – fiind vorba îndeosebi de restrângerea acestora –, excepțiile de la regulă, așa cum sunt cele din cuprinsul art. 53 din Constituție, sunt de strictă interpretare.

Ca atare, chiar și în cazul în care cetățeanul ar fi de acord să renunțe, voluntar și temporar, la exercițiul unor drepturi și libertăți ce îi sunt recunoscute și garantate constituțional – în calitatea sa de cetățean –, acestea ar trebui nominalizate expres în conținutul acordului, ar trebui determinate din punct de vedere temporar și ar trebui să fie corelative unor situații de risc preexistente; prezumarea „pură și simplă” ar fi de natură să contravină logicii instituite de cadrul normativ în vigoare: apariția amenințării (una sau mai multe din cele prevăzute în art. 3 din Legea nr. 51/1991, combinat cu art. 20 din Legea nr. 535/2004) generează reacția de apărare a statului.

Față de considerentele juridice prezentate și în conformitate cu principiile de drept potrivit cărora „unde legea nu distinge, nimeni nu trebuie să o facă” (*ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*) și „excepția este de strictă interpretare” (*exceptio est strictissimae interpretationis*), calitatea de cetățean român sau străin nu poate constitui, prin ea însăși și în absența condiționărilor legale menționate, temeiul restrângerii exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale ale persoanelor vizate.

Așadar, Constituția stabilește cadrul general al instituției restrângerii drepturilor și libertăților fundamentale, enunțând principiile de bază, însă Codul de Procedură Penală reprezintă sediul materiei.

Referindu-se, în mod expres, la interceptările și înregistrările audio sau video, prin art. 91¹-91⁶ din Codul de Procedură Penală, sunt stabilite, punctual, cazurile care permit o astfel de măsură restrictivă a drepturilor și libertăților cetățenești, condițiile care trebuie îndeplinite, organele statale care sunt îndrituite să efectueze aceste activități, modalitățile de certificare a înregistrărilor și modalitățile de verificare a acestor mijloace de probă.

Interceptările și înregistrările unor convorbiri sau comunicări, pe bandă magnetică sau pe orice alt tip de suport, sunt condiționate cumulativ de: autorizarea motivată a instanței, pe baza solicitării procurorului, în cazurile și în condițiile prevăzute de lege, de existența unor date și indicii temeinice privind pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni pentru care urmărirea penală se efectuează din oficiu și utilitatea efectuării interceptării sau a înregistrării, prin

prisma aflării adevărului; în referire la acest ultim aspect, teza 23-4 alin. 1, art. 91 prevede că interceptarea și/sau înregistrarea convorbirilor „se impun pentru aflarea adevărului”, atunci când stabilirea situației de fapt și/sau identificarea faptuitorului nu se pot realiza obiectiv, în baza altor probe.

Același articol stipulează faptul că actul de autorizare este competența exclusivă al președintelui instanței careia i-ar reveni competența să judece cauza în primă instanță, în camera de consiliu, și să dispună prin încheiere motivată care trebuie să cuprindă: indiciile concrete și faptele care justifică luarea măsurii, motivele pentru care aceasta este indispensabilă aflării adevărului, specificarea persoanei la care se referă, a mijlocului de comunicare sau a locului supus supravegherii, precum și perioada de autorizare.

Totodată, se prevede durata măsurii – maximum treizeci de zile – condițiile în care poate fi prelungită – respectiv, generic, „motive temeinic justificate”, fiecare prelungire nedepășind treizeci de zile – limita maximă a efectuării înregistrărilor – patru luni, condițiile de încetare a activităților autorizate înainte de împlinirea termenului pentru care au fost dispuse – „încetarea motivelor care le-au justificat”.

Cazurile care permit luarea unei asemenea măsuri sunt prevăzute limitativ în Codul de Procedură Penală: actele preparatorii sau actele de executare (forma faptului consumat) la infracțiunile contra siguranței naționale, prevăzute în Codul Penal și în alte legi speciale, infracțiunile de trafic de stupefiante, traficul de arme, traficul de persoane, actele de terorism, spălarea banilor, falsificarea de monede sau de alte valori, infracțiunile prevăzute ca atare în Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, precum și infracțiunile care se săvârșesc prin intermediul mijloacelor de comunicare telefonică sau prin alte mijloace de telecomunicații.

Cu toate acestea, introducerea în tabloul infracțiunilor care justifică o asemenea măsură, a „altor infracțiuni grave care nu pot fi descoperite ori ai căror făptuitori nu pot fi identificați prin alte mijloace”, semnifică o extensie nu întâmplătoare a domeniului de aplicare.

Organele statale îndrituite să efectueze interceptările și înregistrările sunt, potrivit art. 91², fie procurorul, care procedează personal la efectuarea acestora, fie organele de cercetare penală, prin delegare de competență, persoanele cu atribuții pe segment tehnic fiind obligate, sub sancțiunea legii penale, să păstreze secretul operațiunii efectuate.

Reglementarea situațiilor de urgență – atunci când întârzierea obținerii autorizării instanței aduce grave prejudicii activității de urmărire penală – este prevăzută ca atare și revine procurorului; pronunțarea se face cu titlu provizoriu, prin ordonanță motivată, și cu condiția comunicării măsurii instanței de îndată, dar nu mai târziu de douăzeci și patru de ore.

Cu privire la certificarea înregistrărilor, se observă că, potrivit principiului simetriei, organelor statale îndrituite să efectueze interceptările și înregistrările le revine obligația întocmirii unui proces-verbal, în care se menționează elemente precum: autorizația instanței (în sens de *instrumentum*), numărul/numerele posturilor telefonice între care s-au derulat convorbirile, identitatea persoanelor care le-au purtat – dacă este cunoscută –, data și ora fiecărei convorbiri și numărul de ordine al benzii magnetice/al suportului pe care s-a făcut imprimarea.

Redarea integrală a convorbirilor, în formă scrisă, este obligatorie și se anexează la procesul-verbal – sub condiția certificării pentru autenticitate din partea organului de cercetare penală –, verificat și contrasemnat de procurorul care efectuează sau supraveghează efectuarea urmăririi penale; în cazul în care procurorul a procedat personal la efectuarea acestor activități, certificarea se realizează tot de către acesta, verificarea și contrasemnarea revenind procurorului ierarhic superior.

Corespondențele în altă limbă străină trebuie transcrise în limba română, prin intermediul unui interpret autorizat ca expert în domeniu de către Ministerul Justiției.

De asemenea, banda magnetica/orice alt tip de suport ce conține înregistrarea convorbirilor, împreună cu procesul-verbal, se înaintează instanței care, după ascultarea procurorului și a părților, decide, prin proces-verbal, asupra relevanței informațiilor prin prisma cercetării și soluționării cauzei.

În spiritul protecției datelor și a informațiilor clasificate, legiuitorul a instituit:

- excepția lipsei menționării, în procesul-verbal, a convorbirilor/ comunicărilor care conțin secrete de stat sau profesionale;
- întocmirea de procese-verbale separate, în condiții care să asigure păstrarea secretului/confidențialității, în cazul în care săvârșirea unei infracțiuni are loc prin convorbiri/comunicații ce conțin secrete de stat;
- păstrarea benzii magnetice sau a oricărui tip de suport, precum și a transcrierii integrale și a copiilor proceselor-verbale, la grefa instanței, în locuri speciale și în plic sigilat;
- posibilitatea ce revine instanței de a aproba, pe baza cererii motivate a inculpatului, a părții civile sau a apărătorului acestuia/acestora, consultarea părților din înregistrare/transcrierea înregistrării, care nu sunt consemnate în procesul verbal.

Art. 914 și 915 prevăd identitate de condiții și modalități de efectuare și în cazul înregistrării de convorbiri efectuate prin alte mijloace de telecomunicație, autorizate în condițiile legii, precum și în cazul înregistrării de imagini, în acest ultim caz procedura de certificare fiind cea comună, cu excepția redării în formă scrisă.

Păstrarea înregistrărilor utile soluționării cauzei este necesară până la arhivarea dosarului, instanța având posibilitatea de a dispune, prin încheiere motivată, asupra distrugerii înregistrărilor care nu au fost folosite ca mijloace de probă.

Referitor la „vocația” interceptărilor audio sau video de a fi folosite ca mijloace de probă, regula generală comportă excepții – înregistrarea convorbirii dintre avocat și justițiabil nu poate fi folosită ca mijloc de probă.

În legătură cu verificarea interceptărilor și a înregistrărilor audio și video, ca mijloace de probă, Codul de Procedură Penală prevede că acestea pot fi supuse expertizei tehnice, din oficiu sau la solicitarea părților ori a procurorului.

Cu privire la situația înregistrărilor prezentate de către părți, regula generală este aceea a admisibilității, în absența interdicțiilor prevăzute expres de lege.

În afară de aceste dispoziții procedural-penale care, așa cum am mai subliniat, constituie sediul general al materiei, există și alte acte normative cu relevanță în domeniul de referință, ale căror dispoziții procedurale, deși pertinente instituției restrângerii temporare a exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale, converg către aplicarea, corespunzătoare, a dispozițiilor din Codul de Procedură Penală.

- Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, modificată și completată prin Legea nr. 161/2003, prevede, în art. 27, posibilitatea restrângerii temporare a exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale, respectiv punerea sub supraveghere a conturilor bancare și a conturilor asimilate acestora, punerea sub supraveghere sau sub ascultare a liniilor telefonice, accesul la sistemele informaționale ale persoanelor implicate, precum și comunicarea de înscrisuri sau documente bancare, financiare sau contabile, pe baza indiciilor temeinice cu privire la săvârșirea uneia dintre infracțiunile prevăzute în cuprinsul ei;

- OUG nr. 43/2002 privind PNA, stipulează, similar, posibilitatea procurorilor PNA de a dispune, în situațiile în care există indicii temeinice cu privire la săvârșirea uneia dintre infracțiunile atribuite prin acest act normativ în competența acestei instituții, punerea sub supraveghere a conturilor bancare și a conturilor asimilate acestora, punerea sub supraveghere sau sub ascultare a liniilor telefonice sau accesul la sistemele informaționale ale persoanelor vizate;

- Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate, care, la art. 16, care prevede, în aceeași parametri, posibilitatea restrângerii temporare a exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale, pe baza indiciilor temeinice referitoare la săvârșirea infracțiunilor grave subsumate criminalității organizate și prevăzute ca atare în cuprinsul ei, în scopul identificării faptuitorilor și al strângerii de probe;

- Legea nr. 508/2004 privind înființarea, organizarea și funcționarea în cadrul Ministerului Public, a Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, prin care

se reglementează posibilitatea punerii sub supraveghere a conturilor bancare și a conturilor asimilate acestora – care revine procurorilor din cadrul Direcției, dar și a punerii sub supraveghere, a interceptării sau înregistrării comunicațiilor și a accesului la sistemele informatice –, măsură ce poate fi dispusă de judecător, cu aplicarea corespunzătoare a dispozițiilor Codului de Procedură Penală.

Deosebit de aceste reglementări legale specifice dreptului comun, particularizarea pe situațiile de siguranță națională rezidă din prevederile Legii nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, care specifică expres în ce constau măsurile privind desfășurarea unor activități în scopul culegerii de informații.

Astfel, prin raportare la prevederile Legii nr. 51/1991, temeiul legal al propunerii formulate de către organele de stat cu atribuții în domeniul securității naționale pentru restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi și libertăți cetățenești, rămâne neschimbat – amenințările la adresa securității naționale prevăzute de Legea nr. 51/1991; conținutul solicitării formulate în scris este identic cu cel prevăzut în Legea nr. 51/1991: prezentarea de date sau indicii din care să rezulte existența unei amenințări la adresa securității naționale, pentru a cărei descoperire, prevenire sau contracarare se impune emiterea autorizării; categoriile de activități pentru a căror efectuare este necesară autorizarea; identitatea persoanei ale cărei comunicații trebuie interceptate, dacă este cunoscută, sau a persoanei care deține informațiile, documentele sau obiectele ce trebuie obținute; descrierea generală – dacă și când este posibil, a locului unde vor fi efectuate activitățile autorizate, și durata de valabilitate a autorizării.

Neschimbate rămân, de asemenea, atât conținutul actului de autorizare, cât și prescripțiile referitoare la înlăturarea unor pericole iminente pentru securitatea națională, care permit organelor de stat cu atribuții în domeniu să efectueze activitățile specifice în absența autorizării instanței, însă cu condiția înaintării solicitării de îndată ce este posibil, și nu mai târziu de patruzeci și opt de ore.

Elementele de noutate instituite prin această lege constă în aspectele „procedurale” ale obținerii mandatului, respectiv:

- înaintarea propunerii procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție (PÎCCJ), care, prin procurori anume desemnați, o examinează sub aspectul legalității și al temeiniciei; procurorul o poate respinge, prin rezoluție motivată – cu comunicarea de îndată organului de stat care a formulat-o –, în situația în care o apreciază ca nejustificată; în caz contrar, procurorul general al PÎCCJ sau înlocuitorul său de drept solicită președintelui Înaltei Curți de Casație și Justiție autorizarea activităților propuse, sub condiția/cu rezerva respectării termenului de douăzeci și patru de ore de la înregistrare;
- examinarea solicitării astfel formulate în camera de consiliu, de judecători anume desemnați de președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, care o admit sau o resping prin încheiere motivată – cu emiterea, după caz, a mandatului de autorizare;
- prevederea expresă în Legea nr. 535/2004 a aspectelor legate de întreruperea activităților autorizate – odată cu încetarea temeiurilor care le-au justificat – și comunicarea acestora procurorului general al PÎCCJ;
- de asemenea, obligativitatea care revine organelor de stat cu atribuții în domeniul securității naționale, de a-l informa, în scris, pe procurorul general al PÎCCJ, în legătură cu rezultatul activităților autorizate și cu măsurile întreprinse. Menționăm că aceste ultime două obligații erau prevăzute, ca atare, și până la adoptarea Legii nr. 535/2004, ca parte a Protocolului nr. 02313/2000 privind organizarea cooperării între Serviciul Român de Informații și Ministerul Public, pentru îndeplinirea sarcinilor ce le revin în domeniul siguranței naționale;
- instituirea unui „arbitrariu” al judecătorului în legătură cu continuarea activităților autorizate prin mandat, acestuia conferindu-i-se dreptul de a dispune încetarea măsurilor „dacă apreciază că nu se mai impune continuarea activităților autorizate”.

CAPITOLUL 7

Controlul respectării drepturilor și libertăților fundamentale în activitatea serviciilor de informații și securitate

7.1. Mecanismele parlamentare de control asupra serviciilor de informații; aspecte privind controlul democratic al sectorului de securitate în noul context internațional

7.1.1. Mediul de securitate și controlul democratic al forțelor armate în statele membre NATO

Noul mediu de securitate

La începutul mileniului al treilea, dinamica schimbărilor politice, economice și militare pe plan internațional este rapidă și imprevizibilă. Fiecare eveniment poate avea influențe determinante asupra strategiei entităților care își dispută resursele economice și piețele de desfacere.

Mediul actual de securitate este caracterizat printr-un grad ridicat de instabilitate, imprevizibilitate – ca manifestare a unor riscuri și amenințări asimetrice, de redefinire a relațiilor dintre marile puteri și de creștere a libertății de acțiune a actorilor globali, statali și nestatali. Deși în ultimii ani s-a diminuat semnificativ riscul unei confruntări majore între diverși competitori, se constată

amplificarea amenințărilor asimetrice, manifestată prin încercarea de contracarare a superiorității, în cadrul unei înfruntări directe, a potențialilor adversari, actori non-statali și alte elemente ostile, cu actori statali – statele democratice – prin constituirea, adoptarea și utilizarea unor capabilități și metode asimetrice.

Începutul mileniului al treilea deschide o nouă eră în relațiile internaționale, în care securitatea și, implicit, competiția pentru consolidarea unor noi centre de putere ocupă un loc central în evoluția lumii și determină reconfigurarea unei noi ordini mondiale.

Noile provocări din domeniul securității internaționale au adus în discuție problema democratizării relațiilor dintre armată și societate, ca problemă de dezvoltare. Principalele rațiuni pentru acestea sunt: extinderea conceptului de securitate și a domeniului politicii de securitate (analistii vorbesc acum de „securitatea umană” sau de „securitatea individuală”, pentru a cuprinde instabilitatea și sărăcia la adresa securității naționale), problema demobilizării armatelor ca efect al tranziției de la regimul autoritar la democrație și al sfârșitului Războiului Rece, precum și noul rol al armatei pentru securitatea internațională.

Transformarea politicii de securitate și a relațiilor dintre armată și societate reprezintă un proces dinamic într-o lume dinamică. Globalizarea este faptul social care influențează atât conceptul de securitate, modul în care noi percepem securitatea, cât și deciziile legate de politica de securitate și apărare.

Instituțiile de securitate regională și globală au intrat și ele în turbulența globalizării, iar rolul asistenței pentru democratizare sau reformă, asigurat atât de către instituțiile de securitate, cât și de către mari puteri occidentale, precum SUA, a fost esențial pentru succesul construirii unui *pattern* democratic al relațiilor dintre armată și societate.

Un criteriu de apreciere a stadiului procesului de democratizare și una dintre principalele condiții pentru integrarea în structurile de securitate europene și euroatlantice este controlul forțelor armate din partea societății civile.

Un studiu realizat în 1995 asupra largirii NATO identifica controlul democratic și civil asupra forțelor armate ca fiind

obiectivul-cheie al lărgirii Alianței. Cu siguranță, acest control reprezintă elementul central al procesului de democratizare al oricărui stat.

Dacă armata nu se află sub controlul autorităților civile, atunci, prin natura concentrării puterii coercitive în mâinile sale, ea va reprezenta o potențială amenințare la adresa acestor autorități.

Deși Uniunea Sovietică a avut un puternic control civil asupra armatei sale, nu putem vorbi de democrație, deoarece controlul civil democratic asupra forțelor armate presupune mai mult decât simpla maximizare a puterii civile asupra armatei.

Acest control presupune guvernarea efectivă a sectorului de apărare într-un cadru al transparenței și responsabilității democratice și implică mult mai mult comportamentul și responsabilitățile sectorului civil ca armată.

Controlul civil al sectorului de securitate

Conceptul de „control civil” a fost utilizat destul de frecvent în decursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea. Niccolo Machiavelli în *Artă războiului* se pronunță în privința raportului dintre factorul militar și cel politic astfel: „Puterea militară trebuie subordonată puterii cetățenești, care o poate utiliza numai în scopuri de apărare”. Carl von Clausewitz, în tratatul *Despre război*, prezintă războiul ca pe o extensie a politicii, iar forțele armate, ca pe un instrument al strategiei politice. „Subordonarea punctului meu de vedere politic celui militar ar fi absurdă, căci politica a generat războiul, ea este inteligența, iar războiul numai instrumentul, și nu invers. Nu rămâne deci posibilă decât subordonarea punctului de vedere militar celui politic.”

Referitor la controlul civil, Huntington arată că acesta nu este nici o problemă pur legislativă (o sarcină a parlamentului), nici una pur executivă (o atribuție a președintelui sau a guvernului).

Este o problemă a democrației și deci a mecanismului politic. În *The Soldier and the state*, autorul arată că instituția militară a oricărei societăți este creată în urma a două imperative.

Unul de natură funcțională (a răspunde pericolelor la adresa securității naționale) și celalalt de natură socială (relația cu forțele

sociale, cu ideologiile și forțele dominante în societate). Miezul relațiilor civil-militare îl reprezintă interacțiunea acestor imperative.

Este necesar ca armata să fie profesională și să poată acorda protecție statului și societății. Oricum, imperativul social sugerează armatei să urmeze logica valorilor și a ideologiilor sociale.

Conducerea operațiunilor, nivelul bugetului acordat pentru apărare, sistemul de angajări (voluntar versus recrutare, minorități) și tipul de armament, toate ar trebui să se subordoneze unor valori sociale cu largă recunoaștere.

În particular, puterea armatei trebuie să respecte drepturile politice, libertățile cetățenești și constituțiile, dar și legea internă și internațională.

Astfel, armata poate trimite la cele două figuri ale zeului roman Ianus: o față este orientată spre pace și societate, în timp ce cealaltă se concentrează asupra războiului și câmpului de luptă. Aceste două aspecte ale războiului sunt foarte greu de conciliat.

De aceea, imperativul funcțional și cel social formează un paradox și ridică principala întrebare pentru relațiile dintre civili și militari: Cum poate o țară să dețină o armată suficient de puternică încât să protejeze societatea fără a o distruge?

Problema centrală a relațiilor civil-militare este relația dintre elita militară profesională și *leadership*-ul politic, dintre grupul de putere militar și grupul de autoritate civil.

Astfel, controlul civil poate fi definit ca o serie de concepte, proceduri, legi, standarde și tradiții prin care se exercită autoritatea politică civilă asupra forțelor armate ale unei țări.

Responsabilitatea exercitării controlului revine clasei politice, în timp ce responsabilitatea militarilor este aceea a supunerii și a execuției.

Legitimitatea controlului civil este asigurată de legitimitatea procesului democratic (electoral), prin intermediul căruia voința populară este delegată autorității politice.

Altfel spus, controlul democratic al forțelor armate urmează o așa-zisă diviziune a muncii, conform căreia liderii politici decid în privința scopurilor și a strategiilor politice, în timp ce puterea militară are un cuvânt de spus în ceea ce privește implementarea

acestor decizii, folosindu-se de cunoștințele specifice statutului lor de militari profesioniști.

Primatul politicii asupra armatei presupune tacit că liderii politici nu se vor implica în domeniul forțelor militare, iar factorii de decizie militară nu apar pe scena politică pentru a influența procesul decizional politic.

În teoria huntingtoniană, controlul civil îmbracă două forme: controlul subiectiv și controlul obiectiv.

Controlul subiectiv presupune minimalizarea puterii militarilor și utilizarea influenței și a prestigiului acestora, pentru creșterea puterii grupurilor civile.

În schimb, controlul obiectiv presupune maximizarea profesionalizării militare, în sensul că relația elită militară-*leadership* politic conduce la adoptarea unor atitudini și comportamente reprezentative pentru întreaga profesie militară, și nu doar pentru elita generalilor.

Controlul subiectiv este supus controlului obiectiv prin aceea că, dacă primul are tendința de a-i „civiliza” pe militari, de a-i transforma într-o oglindă a statului, cel de-al doilea încearcă să-i „militarizeze” (profesionalizeze) și mai mult pe militari.

Esența controlului obiectiv este recunoașterea unei sfere profesionale autonome, în timp ce controlul subiectiv se străduiește să nege această autonomie profesională.

În felul acesta, chestiunea controlului civil nu mai e o problemă a statelor democratice, cel puțin în perioada actuală, cu atât mai puțin cu cât această perioadă corespunde cu serioase dezangajări și reduceri militare de după Razboiul Rece.

Probleme pot să apară în statele în care tranziția la democrație nu este un proces încheiat. Construirea democrației în aceste țări menține în actualitate problema relațiilor civil-militare.

Majoritatea statelor occidentale au început să-și creeze mecanisme parlamentare de control asupra serviciilor de informații și securitate la începutul anilor '70.

Formulele alese au îmbrăcat o plajă largă, de la instituirea unui sistem de control riguros, la legiferarea unor modalități de control

strict limitate, care permit serviciilor de informații o largă libertate de acțiune.

Dacă în majoritatea statelor europene funcționează comisii parlamentare permanente de control, cu atribuții bine delimitate, prevăzute în legi speciale, și care au acumulat deja o experiență substanțială, există și state în care controlul parlamentar asupra serviciilor de informații a fost instituit mult mai recent. Ilustrativ în acest sens este cazul Franței, care nu dispune de o comisie parlamentară de control în domeniul activității de informații.

În opinia unui parlamentar britanic, „regimul francez al controlului politicii de informații nu poate fi calificat, pentru că nu există. Franța și SUA se află la cele două capete ale scalei”.

În ultimii ani, s-au înregistrat totuși unele măsuri menite să exercite un control asupra diferitelor componente ale comunității informative franceze. Astfel, în luna decembrie 2001, a fost înființată o comisie formată din doi deputați, doi senatori și doi magistrați de la Curtea de Conturi, având rolul de a verifica modul de utilizare a fondurilor speciale de către Serviciul francez de Informații Externe, celebra Direction Generale de la Sécurité Extérieure (DGSE).

Decalajul Franței în privința adoptării unui sistem de control parlamentar asupra serviciilor de informații nu este singular. Pentru prima dată în istoria serviciilor secrete spaniole, principiul controlului parlamentar asupra activității de informații a fost introdus prin Legea nr. 11 din 17 mai 2002, referitoare la înființarea Centrului Național de Informații (Centro Nacional de Información – CNI).

Art. 11 al actului normativ menționat a prevăzut înființarea unei comisii parlamentare de control asupra principalului serviciu spaniol de informații, CNI, care desfășoară activități de culegere de informații atât în interiorul, cât și în afara granițelor Spaniei.

7.1.2. Mecanisme de control

Marea Britanie

Serviciile de informații britanice se numără printre cele mai vechi și mai eficiente din lume. De-a lungul anilor, numeroase alte țări și-au înființat structuri de informații după modelul britanic. În

prezent, principalele servicii de informații ale Marii Britanii sunt: Serviciul Secret de Informații (Secret Intelligence Service – SIS), cunoscut ca MI.6, specializat în culegerea de informații externe; Serviciul Secret (Secret Service), cunoscut ca MI.5, având atribuții de securitate internă și contrainformații; Centrul pentru Comunicații Guvernamentale (Government Communications Headquarters – GCQH), axat pe culegerea de informații electronice și protejarea sistemelor de comunicații speciale ale Marii Britanii.

Acestora li se adaugă structurile specializate în culegerea de informații militare.

Până la începutul anilor '90, serviciile de informații britanice nu au fost supuse nici unei forme de control exterior, bucurându-se de o autonomie deplină în ceea ce privește administrarea și bugetul.

După îndelungi dezbateri parlamentare, s-a căzut de acord în privința necesității instituirii unui control parlamentar asupra activității de informații.

Varianța de control pentru care au optat responsabilii britanici nu este însă una directă, ci indirectă, prin analiza rapoartelor puse la dispoziția parlamentului de Comitetul de Informații și Securitate (Intelligence and Security Committee – ISC), un organism de supraveghere înființat în baza secțiunii 10 a Legii Serviciilor de Informații (Intelligence Services Act) din 1994, pentru a examina cheltuielile, administrarea și politicile Serviciului de Securitate SIS și GCQH.

Format din nouă parlamentari provenind atât din Camera Comunelor, cât și din Camera Lorzilor, ISC nu își înaintază rapoartele direct parlamentului, ci prim-ministrului, căruia îi revine și responsabilitatea desemnării membrilor comitetului, după consultarea cu liderul opoziției. Din ISC nu pot face parte membri în exercițiu ai Guvernului.

Parlamentul dezbate anual raportul întocmit de ISC, care este însoțit, în mod obligatoriu, de un punct de vedere al Guvernului.

Deși este principalul instrument de monitorizare a serviciilor de informații, ISC nu are acces deplin la toate informațiile referitoare la cele trei servicii care fac obiectul controlului.

Conducerea Serviciului Secret, SIS și GCQH pot refuza să transmită Comitetului pentru Informații și Securitate acele informații solicitate considerate ca fiind „sensibile”.

Potrivit Legii Serviciilor de Informații, în categoria „informațiilor sensibile” sunt incluse: informațiile care pot conduce la deconspirarea surselor și a metodelor operaționale; informațiile despre operațiunile aflate în derulare; informațiile furnizate de guverne străine, dacă Executivul britanic consideră că acestea nu pot fi făcute publice.

Decizia finală în ceea ce privește autorizarea divulgării, a restricționării sau respingerii accesului la informații privind activitatea principalelor servicii britanice de informații revine Guvernului.

Directorii Serviciului Secret, SIS și GCQH, precum și Secretarul de Stat, pot comunica ISC „informații sensibile” numai dacă apreciază că acest lucru servește interesului public.

Cei nouă membri ai ISC sunt supuși prevederilor Legii privind apărarea secretelor oficiale (Official Secrets Act) în ceea ce privește obligativitatea păstrării confidențialității informațiilor de care au luat cunoștință pe parcursul exercitării mandatului în cadrul Comitetului.

Spre deosebire de restul parlamentarilor, care au acces doar la bugetul de ansamblu destinat activității de informații (*Single Intelligence Account*), membrii ISC cunosc în detaliu repartitia bugetului nu doar pe fiecare serviciu în parte, ci și pe capitole (salarii, producerea și achiziționarea de mijloace tehnice, surse secrete umane etc.).

Australia

Comunitatea informativă australiană este constituită în baza modelului britanic, incluzând un serviciu de informații externe – Serviciul Secret de Informații Australian (Australian Secret Intelligence Service – ASIS); un serviciu cu atribuții de securitate internă, contraspionaj și antiterorism – Organizația Australiană de Informații pentru Securitate (Australian Security Intelligence Organization – ASIO) și un serviciu specializat în culegerea de

informații electronice – Directoratul Apărării pentru Semnale (Defence Signals Directorat – DSD).

Acestora li se adaugă structurile de informații militare și un Birou de Evaluări Naționale (Office of National Assessments), subordonat direct prim-ministrului.

Timp de aproape două decenii, ASIO a fost singurul serviciu australian supus controlului parlamentar, pornindu-se de la premisa că serviciul cu atribuții de securitate internă este cel mai „tentat” să depășească cadrul normativ care protejează drepturile și libertățile cetățenilor.

În vederea exercitării unui control nemijlocit, în baza Legii Organizației Australiene de Informații pentru Securitate (Australian Security Intelligence Organization) din 1979, s-a constituit un Comitet Parlamentar Permanent pentru Controlul Organizației Australiene de Informații pentru Securitate (Parliamentary Joint Committee on the Australian Security and Intelligence Organisation).

Din luna martie 2002, Parlamentul australian este abilitat să exercite controlul asupra tuturor serviciilor cu atribuții în domeniul culegerii de informații, prin intermediul Comitetului Parlamentar Comun pentru Controlul ASIO, ASIS și DSD (Parliamentary Joint Committee on ASIO, ASIS and DSD). Înființat în baza Legii serviciilor de informații (Intelligence Services Act) din 2001, Comitetul este autorizat să: investigheze orice aspecte privind activitatea celor trei servicii semnalate de către procurorul general sau de fiecare din cele două Camere ale Parlamentului; să analizeze modul de execuție a bugetelor anuale pentru fiecare serviciu în parte; să transmită parlamentului și procurorului general concluziile rezultate din activitatea desfășurată.

Comitetul este format din șapte membri (trei senatori și patru membri ai Camerei Reprezentanților), desemnați de către prim-ministru și liderul formațiunii politice majoritate în senat, și numiți printr-o rezoluție a Camerei din care provin. Rapoartele Comitetului sunt înaintate atât prim-ministrului, cât și celor două Camere ale Parlamentului.

Din considerente ce țin de însăși rațiunea de a fi a serviciilor de informații, Comitetul nu poate efectua investigații privind: informații

obținute sau comunicate de către servicii de informații partenere; aspecte ale activității serviciului care nu afectează drepturile unui cetățean australian sau ale unui rezident permanent; metodele de obținere a informațiilor sau sursele utilizate în acest scop; plângeri individuale privind activitatea serviciului.

Potrivit Regulamentului propriu de funcționare, Comitetul are dreptul de a solicita unei persoane să se prezinte pentru a da relații sau a furniza documente pe probleme de interes membrilor Comitetului, printr-o notificare scrisă, transmisă cu cinci zile înainte.

Persoanele care refuză să se prezinte la audieri fără a avea o scuză temeinică, sunt pasibile de o amendă de o mie de dolari sau șase luni de închisoare.

Ca și în cazul Marii Britanii, prim-ministrul are responsabilitatea și autoritatea finală în ceea ce privește permiterea sau interzicerea accesului Comitetului la informații privind activitatea ASIO, ASIS și DSD. Prim-ministrul este abilitat prin lege să permită unei persoane să nu furnizeze informațiile solicitate de către membrii Comitetului, din motive de securitate.

În acest caz, prim-ministrul este obligat să își motiveze decizia în scris, copii ale documentului respectiv fiind transmise Comitetului, președintelui Senatului, purtătorului de cuvânt al Camerei Reprezentanților și persoanei chemate la audieri.

Canada

Canada dispune de trei structuri principale cu atribuții în domeniul culegerii de informații: Serviciul Canadian de Informații pentru Securitate (Canadian Security Intelligence Service – CSIS), înființat în 1984 pentru a înlocui cunoscutul Serviciu Secret al Poliției Călare Montane Canadiene (Security Service of the Royal Canadian Mounted Police), abilitat să „culeagă, să analizeze și să stocheze informații cu privire la amenințări la adresa securității Canadei”, Divizia de Informații a Apărării (Defence Intelligence Division), responsabilă cu obținerea de informații militare și Administrația Canadiană pentru Semnale (Canadian Signals Executive – CSE), structură specializată în culegerea de informații electronice și securitatea sistemelor de comunicații proprii, similară GCQH-ului

britanic. După cum se poate vedea, spre deosebire de restul statelor occidentale, Canada nu dispune de un serviciu distinct pentru culegerea de informații din afara granițelor.

Singurul serviciu canadian supus unei forme de control este CSIS. Legea Serviciului Canadian de Informații pentru Securitate (Canadian Security Intelligence Service Act) a prevăzut înființarea unui Comitet pentru Supravegherea Serviciilor de Informații pentru Securitate (Security Intelligence Review Committee – SIRC), organism independent, abilitat să controleze respectarea de către CSIS a drepturilor și libertăților cetățenești, precum și să investigheze sesizările cu privire la posibile abuzuri comise de angajații serviciului.

SIRC este alcătuit dintr-un număr de trei până la cinci membri ai Biroului Consiliului Privat (Privy Council Office) din subordinea prim-ministrului, care nu sunt nici membri ai Senatului și nici ai Camerei Reprezentanților.

Aceștia sunt numiți de către prim-ministru, după consultarea liderului opoziției și a liderilor tuturor partidelor care au cel puțin doisprezece membri în Camera Reprezentanților.

Comitetul întocmește anual un raport de activitate pe care îl înaintează procurorului general. În termen de cincisprezece zile de la primirea raportului, procurorul general trebuie să îl remită spre analiză parlamentului.

În investigarea reclamațiilor la adresa CSIS, Comitetul este abilitat prin lege să dispună audierea unor persoane sau să solicite documente de natură a clarifica situația respectivă.

O altă modalitate de control are la bază două prevederi incluse în Legea Serviciului Canadian de Informații pentru Securitate (secțiunea 56) și, respectiv, Legea delictelor la adresa securității – Security Offences (secțiunea 7), ambele acte normative fiind adoptate de către Parlamentul canadian în 1984. În conformitate cu acestea, la cinci ani de la intrarea în vigoare a celor două texte de lege, parlamentul urma să constituie o comisie specială pentru revizuirea actelor normative.

Comisia a fost desemnată printr-un ordin al Camerei Comunelor din 27 iunie 1989, finalizându-și activitatea printr-un raport înaintat parlamentului în luna iunie 1990.

O a doua comisie specială, având aceeași misiune, s-a constituit în 1998, dar a întâmpinat serioase dificultăți în ceea ce privește accesul la unele documente esențiale pentru evaluarea activităților CSIS, cum ar fi directivele emise de către executiv, rapoartele anuale ale directorului CSIS sau rapoartele speciale întocmite de Comitetul pentru Supravegherea Serviciilor de Informații pentru Securitate.

În raportul final intitulat „În deriva, dar nu în criză” (*In Flux, But Not In Crisis*), comisia specială de revizuire a legislației în domeniul securității naționale a propus Comitetului Permanent pentru Justiție al Camerei Reprezentanților și procurorului general al Canadei instituirea unui mecanism parlamentar permanent de control asupra agențiilor de informații, sub forma unui subcomitet parlamentar, destinat exclusiv problemelor legate de activitatea de informații.

Recomandarea a fost acceptată, în prezent, în cadrul Parlamentului canadian, funcționând un Subcomitet Permanent pentru Securitate Națională (Permanent Sub-committee on National Security).

Statele Unite ale Americii

Comunitatea informativă americană este, de departe, cea mai complexă din lume. În prezent, ea reunește cincisprezece agenții cu atribuții informative și contrainformative, unele dintre ele independente, iar altele departamentale.

Bazele mecanismului parlamentar de control asupra activității de informații au fost puse în a doua jumătate a anilor '70, când s-a constatat că principala structură de informații a SUA, Agenția Centrală de Informații (Central Intelligence Agency – CIA), a fost implicată în „afacerea Watergate” și în destabilizarea regimului Allende în Chile.

În urma unor anchete ale Congresului, Senatul și Camera Reprezentanților au pus bazele unor comitete speciale de control: Comitetul special al Senatului pentru probleme de informații (The Senate Select Committee on Intelligence), înființat pe 19 mai 1976, și Comitetul special permanent pentru probleme de informații

al Camerei Reprezentanților (The House Permanent Select Committee on Intelligence), înființat pe 14 iulie 1977.

În 1980, Congresul SUA a adoptat Legea supravegherii activității de informații (Intelligence Oversight Act), care a abilitat Comitetul de resort al senatului să avizeze numirea în funcție a Directorului Informațiilor Centrale (Director of Central Intelligence), care îndeplinea și funcția de director al CIA, precum și a adjuncților acestuia.

Potrivit regulamentului de organizare și funcționare proprie, Comitetul special al senatului pentru probleme de informații este abilitat să supravegheze programele și activitățile de informații inițiate de Guvernul Statelor Unite și să informeze plenul Senatului cu privire la aspectele constatate, pentru a garanta că „agențiile și departamentele cu atribuții în domeniu furnizează executivului și legislativului informații complete și oportune, necesare pentru luarea deciziilor privind securitatea și interesele vitale ale națiunii”.

Comitetul este autorizat să se pronunțe cu privire la: calitatea capabilităților analitice ale agențiilor de informații externe americane; organizarea activității de informații, pentru a maximiza eficiența sistemului de supraveghere și control, a diminua suprapunerea eforturilor și a îmbunătăți moralul personalului care își desfășoară activitatea în acest domeniu; activitățile clandestine sau acoperite și modalitățile prin care Congresul trebuie să fie informat cu privire la acestea.

De asemenea, Comitetul este abilitat să analizeze toate propunerile legislative, petițiile și memoriile cu privire la: Agenția Centrală de Informații și Directorul Informațiilor Naționale; activitățile de informații ale celorlalte agenții guvernamentale, inclusiv cele derulate de Agenția de Informații a Apărării (Defence Intelligence Agency – DIA), Agenția Națională de Securitate (National Security Agency – NSA) și celelalte agenții subordonate Departamentului Apărării, Departamentului de Stat, Departamentului Justiției și Departamentului Trezoreriei; reorganizarea oricărui departament/oricarei agenții al/a Guvernului, în măsura în care aceasta afectează activitățile de culegere de informații.

Totodată, Comitetul aprobă propunerile bugetare pentru CIA, DIA, NSA și activitățile de informații derulate de către alte agenții/servicii din subordinea Departamentului Apărării, a Departamentului de Stat și Departamentului Justiției.

Comitetul este format din cincisprezece membri (opt republicani și șapte democrați), existând obligativitatea ca președintele și vicepreședintele să facă parte din partide diferite.

Pentru ca activitatea Comitetului să aibă o finalitate eficientă, este necesară consultarea cu liderii majorității și ai minorității, din cadrul comitetelor Senatului pentru Finanțe, al Serviciilor Armate, al Relațiilor Externe și al Probleme Juridice.

Ședințele Comitetului se desfășoară, de regulă, lunar. Ședințe extraordinare pot fi organizate la solicitarea președintelui sau a cel puțin cinci dintre membrii Comitetului.

În funcție de subiectele abordate, întrunirile Comitetului pot fi publice sau închise.

Deciziile Comitetului se adoptă prin votul majorității membrilor prezenți. Comitetul este autorizat să invite la audieri orice cetățean al Statelor Unite, precum și să desfășoare investigații proprii.

În cazul în care consideră necesar, președintele Comitetului poate dispune constituirea unor subcomitete pentru clarificarea unor probleme punctuale.

Secretarul Apărării, Secretarul de Stat, Directorul Informațiilor Naționale și Directorul Biroului Federal de Informații au obligația de a prezenta anual Comitetului un raport de activitate.

Camera Reprezentanților dispune de propriul Comitet special permanent pentru probleme de informații. Acesta este format din douăzeci și unu de kongresmeni, dintre care doisprezece republicani și noua democrați.

Comitetul este structurat pe patru subcomitete: Subcomitetul pentru Contrainformații, Analiza și Terorism (Subcommittee on Terrorism/HUMINT Analysis and Counterintelligence); Subcomitetul pentru informații tehnice și tactice (Subcommittee on Technical and Tactical Intelligence); Subcomitetul pentru politica

de informații (Subcommittee on Intelligence Policy); Subcomitetul pentru supraveghere (Subcommittee on Oversight).

Jurisdicția Comitetului include: comunitatea de informații și Directorul Informațiilor Naționale; activitățile de informații desfășurate de CIA, DIA, NSA și celelalte componente ale comunității informative subordonate Departamentului Apărării, Departamentului de Stat, Departamentului Justiției și Departamentului Trezoreriei.

Parlamentele statelor cu tradiții democratice au căutat să instituie, sub diverse forme, modalități de control asupra activității serviciilor de informații, pentru a preveni orice posibil abuz în acest domeniu.

Nu toate formulele alese s-au dovedit însă a fi eficiente. Unele țări, cum ar fi Marea Britanie, s-au limitat la introducerea unui mecanism indirect de control parlamentar, în timp ce altele, deși au legiferat forme directe de control parlamentar, au întâmpinat dificultăți în ceea ce privește accesul la informații din domeniul securității naționale sau au fixat limite clare în ceea ce privește informațiile care pot fi transmise puterii legislative.

În astfel de cazuri, formula cea mai eficientă pentru depășirea neînțelegerilor dintre parlament și executiv (care, în mod tradițional, caută să păstreze confidențialitatea asupra activității de realizare a securității naționale) a constituit-o organizarea unor audieri „cu ușile închise” ale responsabililor serviciilor de informații sau prezentarea către opinia publică a unor variante „cosmetizate” ale rapoartelor întocmite de comisiile parlamentare de control.

În general, comisiile parlamentare de control asupra serviciilor de informații au obligația de a întocmi un raport anual de activitate. În ultima perioadă însă, din cauza unor eșecuri intens mediatizate ale serviciilor de informații, sub presiunea opiniei publice, factorii de decizie au dispus fie întocmirea unor rapoarte suplimentare pe anumite subiecte de interes, fie constituirea unor Comisii parlamentare speciale de ancheta, cu atribuții lărgite comparativ cu cele ale comisiilor parlamentare de control permanente.

Nu de puține ori, concluziile unor astfel de comisii au stat la baza inițierii unor măsuri de îmbunătățire a activității serviciului de informații care a făcut obiectul anchetei sau al comunității informative în ansamblu, ori, în cel mai recent caz, au determinat reorganizarea radicală a ansamblului serviciilor naționale cu atribuții informative și contrainformative.

7.1.3. Controlul sectorului de securitate în noile state membre NATO

Imediat după 1990, rolul forțelor armate în procesul de reformă postcomunistă apărea ca fiind crucial. În țările foste comuniste, armata fusese o organizație profund politizată, interesele sale instituționale fiind strâns legate de regimul comunist. Având în vedere dominația lor asupra instrumentelor coercitive ale statului, aceste armate aveau potențialul de a împiedica și a întoarce tranziția postcomunistă.

Mai mult, aproape fără excepție, forțele armate postcomuniste s-au confruntat cu provocări constând în reduceri masive ale bugetelor lor, dar și cu nevoia de restructurare, pentru a răspunde cerințelor mediului de securitate european aflat în schimbare.

Modul de rezolvare a tranziției pentru aceste țări s-a îmbinat cu perspectiva extinderii Alianței la mijlocul anilor '90. NATO însăși se găsește în prim-planul eforturilor statelor occidentale de a încuraja reforma forțelor armate și a relațiilor civili-militari din fostele țări comuniste ale Europei.

În noile state membre ale NATO, în pofida unor probleme încetinitoare, s-a înregistrat un progres semnificativ în stabilirea controlului civil asupra forțelor armate și în consolidarea naturii democratice a acestui control. Asistența NATO în aceste sectoare s-a dovedit a fi un factor motivant și un catalizator important.

O politică prioritară a reprezentat-o, pentru toate statele angajate în procesul de aderare la NATO, stabilirea procedurilor instituționale pentru controlul civil asupra forțelor armate. Acest proces a abordat prima dată preocupările tradiționale ale literaturii de specialitate a relațiilor civili-militari:

- forțele armate nu reprezintă un actor important în politica internă;

- ele nu mai au tendințe pretoriene;
- ele nu mai au legături ideologice sau instituționale cu partidele politice sau cu altele;
- s-au stabilit aranjamente instituționale pentru controlul democratic al forțelor armate.

În practică, a existat o foarte mică rezistență a armatei la aceste reforme, din cauza absenței unei tradiții puternice a intervenției militare în politica internă, a experienței comuniste a controlului civil și a sprijinului general pentru democratizare.

Reformele civil-militare subliniate mai sus au fost implementate în mare la începutul anilor '90, ca parte a tendinței generale din aceste țări de introducere a constituțiilor democratice și a unor proceduri legislative noi. La acest nivel fundamental, influența NATO este limitată.

Criticii procesului de largire au dreptate când spun că NATO nu a răspândit și nu răspândește democrația într-un sens absolut.

Problema fundamentală a relațiilor civil-militare postcomuniste nu constă atât de mult în tendințele pretoriene ale armatei, ci, mai degrabă, în faptul că instabilitatea socio-economică și politică, împreună cu noile instituții politice contestate, pot crea circumstanțe care determină implicarea armatei în politică. Această problemă a fost relevată de norme complicate, ambigue și neclare cu privire la lanțul de comandă și la autoritatea din domeniul apărării.

În cele din urmă, dezvoltarea controlului parlamentar efectiv al forțelor armate și al politicii de apărare s-a realizat cu greu. În timp ce reformele de la începutul anilor '90 codificau puterile parlamentare și stabileau aranjamentele instituționale pentru exercitarea lor, în practică, lucrurile decurgeau mult mai greu. Deseori s-a întâmplat ca, din cauza lipsei de resurse sau expertiză sau chiar a interesului parlamentului, puterile sale de pe hârtie să fie mult mai puține în realitate.

În Ungaria, de exemplu, concentrarea parlamentelor succesive ale acestei țări pe alte domenii ale reformei economice și politice le-a determinat să nu abordeze decât foarte rar probleme de apărare și să aibă influență limitată asupra bugetului de apărare.

În Cehia, în ciuda puterilor parlamentare extinse privind apărarea, capacitatea parlamentarilor de a exercita un control potrivit este împiedicată de lipsa mecanismelor instituționale de comunicare între parlament și Ministerul Apărării, precum și din lipsa expertizei care împiedică parlamentarii să ridice problemele corecte.

De asemenea, în Lituania, rolul parlamentului în asigurarea controlului armatei și a politicii de apărare a fost subminat de gravele neînțelegeri cu privire la direcția viitoare a politicii externe lituaniene și a luptei puternice pentru influență dintre Ministerul Apărării Naționale și Comitetul Parlamentar pentru Securitate Națională.

Concluzionând cele spuse anterior, Huntington făcea precizarea în articolul „*Democracy and the Armed Forces*” că, dacă vor exista probleme în viitor în relațiile civil-militare în noile democrații, este foarte probabil ca acest lucru să se întâmple din cauza civililor, și nu a militarilor. Ele vor fi generate de eșecurile guvernărilor democratice de a promova reformele democratice și de a menține legea și ordinea.

De asemenea, ele vor fi generate de slăbiciunea instituțiilor politice și de ambiția liderilor politici care ar putea implica armata în distrugerea democrației. Noile democrații s-au descurcat mult mai bine în rezolvarea problemelor relațiilor civil-militare decât în oricare dintre celelalte probleme majore cu care se confruntă.

Ar trebui spus că succesul lor depinde de abilitatea de a face progrese în rezolvarea problemelor care nu se referă la armată și care, de fapt, sunt problemele reale ale societății lor.

7.1.4. Rolul parlamentului, al societății civile și al mass-media din perspectiva controlului democratic al forțelor armate

Politica națională de securitate implică decizii majore privind sectorul forțelor armate, fiind totodată un răspuns la provocările mediului intern și internațional.

Ținând cont de faptul că misiunea parlamentului este aceea de a reprezenta interesele și preocupările cetățenilor, există numeroase motive ce pledează pentru implicarea parlamentului în dezvoltarea unui *pattern* democratic al relațiilor civili-militari.

Astfel, parlamentul reprezintă principala instituție cu atribuții de exercitare a controlului democratic asupra forțelor armate, prin intermediul unei activități legislative sau în mod direct, prin comisiuni.

Parlamentul are, în general, dreptul de a declara stare de război, de a interoga miniștrii, de a aproba desfășurarea de trupe, documentele de securitate națională și bugetul de apărare.

Cele mai importante mecanisme de control democratic sunt cel de stabilire a bugetelor și cel al transparenței. În timp ce primul reprezintă o problemă de control parlamentar, cu sprijinul executivului și al juridicului, celălalt este legat de gradul de deschidere al organizațiilor militare, precum și de responsabilitatea către societatea civilă.

În noul mediu de securitate, forțele armate devin o provocare pentru parlament, principala instituție a controlului democratic, careia îi lipsesc de cele mai multe ori resursele și specialiștii necesari pentru controlul eficient al sectorului de securitate.

Ca urmare, au apărut numeroase organisme cu funcții complementare, chiar dacă parlamentul își menține prerogativa supremă de control.

Aceste organisme exercită un control indirect asupra forțelor armate. În felul acesta, atât societatea civilă, cât și mass-media pot contribui la examinarea de către parlament a acestui domeniu.

Noțiunea de securitate civilă se referă la organizații autonome care se situează între instituțiile statului și viața privată a persoanelor și comunităților.

Ea include un spectru larg de asociații voluntare și de mișcări sociale, adică organizații și grupuri care reprezintă diferite interese sociale și tipuri de activități.

Societatea civilă este esențială pentru procesul de democratizare, a cărui expresie este, și joacă un rol important în funcționarea democrațiilor tradiționale.

Societatea civilă le reamintește în mod activ responsabililor politici că există o multitudine de cereri și de interese concurente ce trebuie luate în considerație în deciziile privind cheltuielile bugetare și politica statului.

Tocmai de aceea, o societate civilă activă reprezintă o condiție de bază a democrației, având potențialul de a contrabalansa puterea statului, de a rezista tendințelor autoritare și, grație naturii sale pluraliste, de a se asigura că statul nu devine instrumentul unor grupuri de interese sau elitiste.

Un sistem mediatic independent ajută în general publicul și reprezentanții săi aleși, punându-le la dispoziție informația necesară pentru luarea deciziilor în cunoștință de cauză.

Mass-media contribuie la controlul activității celor trei puteri din stat și poate influența conținutul și calitatea problemelor ridicate în dezbaterile publice, care, la rândul lor, influențează guvernul, mediul de afaceri, mediul academic și societatea civilă.

Un sistem mediatic liber este, așadar, o componentă-cheie a democrației.

În țările în care mass-media nu este independentă față de instituțiile guvernamentale, este foarte ușor să devină un instrument de propagandă în mâinile conducătorilor. În astfel de cazuri, mass-media nu poate să contribuie la creșterea transparenței și a controlului democratic la sectorul de securitate.

În societățile democratice, legalitatea instituțiilor este esențială și este considerată una dintre caracteristicile definitorii ale democrației. Instituțiile au nevoie de încrederea publică pentru o funcționare optimă, pentru etica profesională și pentru justificarea procentului de cheltuieli din bugetul colectiv. Este și cazul parlamentului și al forțelor armate.

Relația specifică dintre forțele armate și societate derivă din aceea că, de obicei, guvernul, și nu cetățenii, solicită serviciile asigurate de soldați. Scopurile, relevanța și succesele forțelor armate sunt percepute de la mare distanță, ca fiind abstracte, rupte total de viața zilnică a oamenilor obișnuiți în societățile pașnice.

O tendință, în percepția publicului, referitoare la evoluția forțelor armate, a reprezentat-o, după terminarea Razboiului Rece și, mai ales, după 11 septembrie 2001, popularitatea de care s-au bucurat noile misiuni militare, autorizate din motive umanitare.

Opinia publică occidentală s-a identificat cu cauzele drepturilor omului; oamenii s-au obișnuit cu ideea că militarii lor intervin în

cazurile de violare a drepturilor omului sau de dezastre umanitare în Africa, Balcani sau în altă parte a globului. Impactul imaginilor de război transmise în timp real asupra percepției publice poate fi extrem de puternic și demonstrează rolul mass-media ca variabilă importantă în desfășurarea unui război, în relațiile civili-militari, în general.

De asemenea, organizațiile neguvernamentale (ONG-urile) sunt, în general, organizații nonprofit, care reprezintă aspirații sociale și interese specifice în anumite domenii. ONG-urile și institutele de cercetare pot întări controlul democratic și parlamentar al forțelor armate prin:

- difuzarea de analize și informații independente de forțele armate, de problemele militare și de chestiunile de apărare pe lângă parlament, mass-media și public;
- monitorizarea și încurajarea respectării cadrului legislativ și a drepturilor omului în domeniul forțelor armate;
- înscrierea pe agenda politică a problemelor militare importante pentru societate, în ansamblul ei;
- întărirea competențelor și a capacităților parlamentului prin cursuri și seminarii de pregătire de specialitate;
- oferirea unor puncte de vedere ale unor experți independenți despre politica guvernului privind bugetele de apărare, achiziționarea armamentului și resursele existente, încurajând dezbateră publică și formulând opțiuni posibile;
- furnizarea reacțiilor la deciziile în materie de politică națională de securitate și la modul de aplicare a acestora.

7.2. Aspecte practice ale controlului respectării drepturilor și libertăților fundamentale în activitatea serviciilor de informații pentru securitate

Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale este una dintre principalele rațiuni ale controlului exercitat de societate asupra serviciilor de informații și securitate.

În prezent, există o creștere a consensului internațional în ceea ce privește controlul democratic al serviciilor de informații.

Organizații internaționale, precum Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD)¹, Organizația Națiunilor Unite (UN)², Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)³, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (PACE)⁴, Uniunea Interparlamentară⁵, au recunoscut deschis faptul că serviciile de informații ar trebui să reprezinte un subiect al răspunderii democratice. Tabelul care urmează oferă indicații suplimentare privind normele și standardele controlului asupra serviciilor de informații și securitate, așa cum au fost adoptate de către organizații internaționale regionale și globale⁶.

7.2.1. Controlul democratic: instituții și diverși actori

Răspunderea democratică a serviciilor de informații necesită control executiv și parlamentar, precum și eforturi din partea societății civile. Obiectivul îl reprezintă protejarea în fața abuzurilor politice a agențiilor de informații și securitate, fără însă a lipsi supravegherea executivului⁷. Serviciile de informații și securitate trebuie să răspundă nevoilor oamenilor prin intermediul reprezentanților aleși, de exemplu, reprezentanții civili din Cabinet

¹ OECD, Comitetul de Asistență pentru Dezvoltare, *Raportul privind cooperarea în domeniul dezvoltării 2000*, p. 8, Raport disponibil la: <http://www.oecd.org/home/>

² UNDP, *Raportul pentru Dezvoltare 2002, Consolidarea democrației într-o lume fragmentată*, p. 87, Raport disponibil la: <http://hdr.undp.org/reports/global/2002/en>

³ OSCE, *Codul de conduită privind aspectele politico-militare ale securității*, 1994, par. 20-21

⁴ Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Recomandarea 1402, disponibilă la: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta99/EREC1402.htm>

⁵ Born, Fluri H., Johnsson Ph., A. (eds.), *Controlul parlamentar asupra sectorului de securitate; Principii mecanisme și practici*, Geneva: IPU/DCAF, 2003, pp. 64-69

⁶ Vezi, de asemenea, Hänggi, H., *Înțelegerea guvernării sectorului de securitate*, în Hänggi, H., Winkler, T. (eds.), *Provocări ale guvernării sectorului de securitate*, (Berlin/Brunswick, NJ: LIT Publishers, 2003)

⁷ Leigh, I., *Urmărirea mai atentă a spionilor: trei decenii de experiență*, în Born, H., Johnson, L., Leigh, I., *Cine supraveghează spionii? Stabilirea responsabilității serviciului de informații* (Dulles, V.A.: Potomac Books, INC., 2005).

și parlament prin a căror prezență se exemplifică importanța controlului politic asupra serviciilor de informații. Pe scurt, controlul democratic al sectorului de securitate include o gamă largă de actori și instituții (vezi tabelul următor)¹.

Norme și standarde pentru controlul democratic al serviciilor de informații și securitate adoptate de organizații internaționale

Organi- zația	Norma / Standard	Sursa
UNDP	Controlul democratic al forțelor militare, polițienesci și al altor forțe de securitate (raportul enumera principiile guvernării democratice în sectorul de securitate).	Raportul privind dezvoltarea nivelului de trai (2002)
OSCE	„Controlul politic democratic al forțelor militare, paramilitare și de securitate internă, al serviciilor de informații și al poliției” (specificat de un set detaliat de prevederi).	Codul de conduită privind aspecte politico-militare de securitate (1994)
Council of Europe (Adunarea Parlamentară)	„Serviciile de securitate internă trebuie să respecte Convenția Europeană privind Drepturile Omului... orice interferență prin activități operaționale ale serviciilor de securitate internă în Convenția Europeană privind Drepturile Omului trebuie autorizată de lege.” „Legislativul trebuie să adopte legi explicite și adecvate stabilind statutul serviciilor de securitate internă.”	Recomandarea 1402 (1999)
EU (Parlamentul European)	Menționând includerea în „criteriile de la Copenhaga” a „răspunderii legale a serviciilor secrete, militare și polițienesci (...)”	Agenda 2000, 19
Summit-ul Americilor	„Subordonarea constituțională a forțelor armate și de securitate autorităților legal constituite ale statelor noastre este fundamentală pentru democrație.”	Planul de acțiune Quebec (2001)
Uniunea Inter-parlamentară	„Controlul democratic al structurilor de informații ar trebui să înceapă cu un cadru legal explicit, stabilind organizațiile de informații în statutul statelor adoptat de Parlament. În plus, statutele trebuie să specifice limitele puterii serviciilor, modalitățile și mijloacele de operare prin care pot fi menținute responsabile.”	Controlul parlamentar al sectorului de securitate: principii, mecanisme și practici. Manual pentru parlamentari, nr. 5, Geneva: IPU/DCAF, 2003 p. 64

¹ Bazat pe Born, H. et al., *Controlul parlamentar*, p. 21

Adunarea Uniunii Europene Occidentale (WEU)	„Cereri către parlamentele naționale în vederea: (1) susținerii planurilor de reformă a sistemelor de informații, respectând prerogativele parlamentare cu privire la un control parlamentar eficient și activ asupra activităților de culegere de informații și utilizării acestora.”	Rezoluția 113 (adoptată unanim și fără amendament de Adunare, la 4 decembrie 2002, a 9-a reuniune
OECD	Sistemul de securitate (inclusiv serviciile de informații și securitate) trebuie gestionate în conformitate cu principiile de responsabilitate și transparență care se aplică sectorului public, în special prin procesele de control civil asupra sectorului de securitate.	Seria de referințe și linii de acțiune DAC. „Reforma sistemului de securitate și guvernare: politica și buna practică”, 2004

Fiecare actor sau instituție de control are o funcție diferită. Executivul **controlează** serviciile, stabilindu-le directive, sarcini, priorități și furnizându-le resursele necesare. În plus, parlamentul se concentrează asupra **controlului** care este însă limitat la aspectele generale și la autorizarea bugetului. Parlamentul stabilește comitete de investigare a scandalurilor. Sistemul judiciar este însărcinat cu **monitorizarea** îndeplinirii atribuțiilor specifice (alături de arbitrarea greșelilor). Societatea civilă, *think-tank*-urile și cetățenii pot **res-**
trânge funcționarea serviciilor prin oferirea de perspective alter-native (*think-tank*-uri), dezvaluind scandalurile și crizele (media), sau prin depunerea de plângeri privind practicile defectuoase (cetățeni).

Actori și instituții de control

- Controlul intern al serviciilor prin legile proprii de funcționare (promulgate de parlament), organizarea internă și stimularea unei atitudini profesionale de muncă.
- Executivul, care exercită controlul direct, determină bugetul și stabilește liniile generale de acțiune și prioritățile activităților serviciilor de informații și securitate.
- Legislativul, care exercită controlul parlamentar prin adop-tarea alocărilor bugetare corespunzătoare și prin aprobarea legilor

care definesc și reglementează serviciile de informații și securitate, precum și atribuțiile specifice ale acestora.

- Justiția, care monitorizează atât îndeplinirea atribuțiilor speciale ale serviciilor de securitate și informații, cât și condamnarea practicilor defectuoase ale angajaților.

- Societatea civilă, mass-media, *think-tank*-urile și institutele de cercetare care monitorizează organizarea și funcționarea serviciilor de informații și securitate, în baza surselor publice. Cetățenii pot restrânge utilizarea de către serviciile de informații și securitate a atribuțiilor speciale prin intermediul tribunalelor specifice, al avocatului poporului, comisarilor/inspectorilor generali, precum și prin instanțele naționale și internaționale de justiție.

La nivel internațional, nu există control asupra serviciilor de informații și securitate, deși Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CEDO), operând în conformitate cu Convenția Europeană a Drepturilor Omului, poate primi petiții de la cetățeni privind acțiunile guvernelor din majoritatea țărilor europene.

Adițional, deoarece controlul democratic asupra serviciilor de informații implică actori diverși, acesta reprezintă, de asemenea, o cultură politică. Principiile fundamentale ale răspunderii democratice precum transparența, responsabilitatea, participarea și reacția cetățenilor implică o cultură și un anume comportament care merg dincolo de legi și de alte regulamente. Oricum, legile ar trebui să stabilească un cadru care să încurajeze deschiderea și respectul pentru drepturile omului.

7.2.2. Necesitatea controlului democratic asupra serviciilor de informații și de securitate

Serviciile de informații și de securitate gestionează un sector important în societățile democratice, în scopul protejării securității naționale și a ordinii publice. Datorită faptului că serviciile lucrează sub acoperire, iar prin natura sarcinilor lor este necesară îndeplinirea obligațiilor în secret, acestea se află în opoziție cu principiul unei societăți deschise. Problematika serviciilor de informații trebuie să constituie obiectul răspunderii democratice

al controlului civil, tocmai din cauza acestui paradox (apărarea unei societăți deschise prin mijloace secrete). Controlul public al acestor servicii este important din cel puțin cinci motive:

În primul rând, contrar conceptului de transparență și de deschidere, factor-cheie în controlul democratic, serviciile de informații și de securitate își desfășoară activitatea, frecvent, în secret. Așa cum secretizarea protejează operațiunile acestora față de examinarea publicului, este important ca parlamentul și, în special, executivul să observe în amănunt activitatea serviciilor. În al doilea rând, serviciile de informații și de securitate au atribuții specifice, precum capacitatea de a interveni în proprietatea privată și în interceptarea comunicațiilor, fapt ce restricționează, în mod cert, drepturile omului și impune monitorizarea de către instituțiile de control desemnate.

După cum preciza Adunarea Generală a Consiliului Europei (CoE): există îngrijorări serioase în privința serviciilor de securitate internă din cadrul statelor membre CoE, care plasează frecvent interesul național peste respectarea drepturilor cetățenești. Pentru că, în plus, serviciile de securitate internă sunt controlate adesea necorespunzător, existând un risc major în depășirea atribuțiilor acestora și violarea drepturilor omului, în ciuda clauzelor legislative și constituționale existente¹.

În particular, apar o serie de probleme în cazurile în care serviciile de securitate internă au dobândit anumite atribuții, cum ar fi crearea și implementarea propriilor metode de operare, în combinație cu un control executiv, legislativ și juridic necorespunzător, ca și în cazurile statelor care dețin un număr mare de servicii secrete².

În al treilea rând, în perioada ce a urmat Razboiului Rece și, în special, după 11 septembrie 2001, comunitățile de informații ale aproape tuturor statelor se află într-un proces de regândire/reajustare a noilor amenințări la adresa securității. Cea mai mare amenințare la adresa funcționării societăților democratice nu mai este reprezentată de invazia militară străină, ci, mai curând, de crima

¹ Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Recomandarea 1402, punctul 2

² *Ibid.*, punctul 5

organizată, terorism, extinderea conflictelor regionale, pericolul generat de statele corupte și traficul ilegal de persoane și bunuri. Acest proces de reajustare trebuie să se deruleze sub supravegherea autorităților civile alese, care pot garanta faptul că restructurarea serviciilor este realizată în concordanță cu nevoile oamenilor.

Mai mult, deoarece serviciile de informații sunt puternic birocratizate, prezentând o rezistență inerentă la schimbare și la inerție birocratică, instituții externe precum executivul și parlamentul trebuie să se asigure de faptul că schimbările dorite sunt implementate într-o manieră eficientă.

În al patrulea rând, serviciile de informații și de securitate colectează și analizează informațiile referitoare la posibile amenințări și realizează evaluări ale acestora. Considerând faptul că evaluările amenințărilor constituie punctul de plecare către alte forțe de securitate ale statului (armată, poliție, poliția de frontieră), este important ca aceste evaluări să fie făcute în spiritul principiilor democratice. Acest aspect este relevant în special datorită faptului că evaluările implică o eșalonare a amenințărilor care, în mod frecvent, au implicații politice.

Al cincilea motiv privește acele țări care s-au aflat sub un regim autoritar și care au trecut, de curând, la un regim democratic. În trecut, principala sarcină a serviciilor de informații și de securitate din aceste țări consta în protejarea liderilor autoritari de propriul popor. În principal, serviciile de informații și de securitate îndeplineau o funcție represivă. Așadar, se poate distinge ușor sarcina enormă care trebuie asumată în scopul transformării serviciilor vechi de securitate în servicii democratice moderne. Transformarea serviciilor dintr-un instrument de represiune într-un instrument modern de politică de securitate necesită o monitorizare atentă din partea parlamentului și a executivului.

7.2.3. Necesitatea legislativă

Supremația legii este un element fundamental și indispensabil al democrației. Se poate spune că agențiile de informații și de securitate se bucură de legitimitate numai dacă sunt stabilite prin lege, iar atribuțiile lor își au originea în prevederi legale. Fără un

astfel de cadru legal nu există nici un fundament de diferențiere între acțiuni întreprinse în numele statului și acțiuni ale celor care încalcă legea, inclusiv teroriști. „Securitatea națională” nu trebuie să constituie un pretext în abandonarea angajamentelor față de statul de drept, care caracterizează statele democratice, chiar și în situații limita. Dimpotrivă, atribuțiile specifice ale serviciilor de securitate trebuie să fie stabilite în baza unui cadru legal și a unui sistem legal de control.

Legislația reprezintă întruchiparea legală a voinței democratice. În majoritatea statelor, adoptarea legilor (alături de analizarea acțiunilor guvernamentale) constituie, printre altele, rolul-cheie al parlamentului. Prin urmare, este indicat ca în democrație, unde supremația legii triumfă, existența și stabilirea atribuțiilor agențiilor de informații și de securitate să fie stabilită de lege, și nu prin intermediul unor atribuții excepționale precum prerogativul.

Acest fapt sporește legitimitatea agențiilor și oferă posibilitatea reprezentanților democratici să stabilească principiile care ar trebui să guverneze această zonă importantă din activitatea statului și să stabilească limitele activităților acestor agenții.

Mai mult, în scopul susținerii beneficiului pe care îl aduce existența excepțiilor legale la standardele impuse de respectarea drepturilor omului, excepții necesare pentru asigurarea securității naționale, se impune ca autoritatea sectorului de securitate să fie determinată de lege.

Aprobarea de către parlament a înființării, mandatării și stabilirii atribuțiilor agențiilor de securitate este o condiție necesară, dar nu suficientă, în susținerea statului de drept. Un fundament legal crește legitimitatea atât a existenței acestor agenții, cât și a atribuțiilor (adesea excepționale) pe care le au de îndeplinit. Ca și în alte domenii, o sarcină-cheie a legislativului constă în delegarea de autoritate către administrativ și, de asemenea, în structurarea și conferirea de puteri discreționare prin lege.

7.2.4. Restrângerea drepturilor omului și a celor constituționale

Legislația este, de asemenea, necesară acolo unde se intenționează îmbunătățirea sau restrângerea drepturilor constituționale

ale cetățenilor în interesul securității statului. Acest lucru se realizează în două moduri. În primul rând, prin restrângerea drepturilor omului în raport cu interesele societății¹. Restricția libertății de exprimare a reprezentanților serviciilor de informații în vederea păstrării secretului profesional este un exemplu evident în acest sens. În al doilea rând, în situații de urgență, când securitatea statului este grav afectată, poate fi permisă suspendarea temporară a unor drepturi prin derogare. Totuși, așa cum se arată în caseta următoare, anumite drepturi ale omului nu pot fi atinse.

Drepturile inalienabile ale omului

Conform art. 4, par. 2 al ICCPR, nu se permite nici o excepție de la următoarele drepturi:

- Dreptul la viață (art. 6);
- Dreptul de a nu fi supus torturii, pedepsei sau tratamentului crud, inuman, degradant (art. 7);
- Dreptul de a nu fi ținut în sclavie sau în servitute (art. 8);
- Dreptul de a nu fi ținut prizonier pentru neîndeplinirea obligațiilor contractuale (art. 11);
- Dreptul de a nu fi subiect al aplicării de măsuri penale retroactive (art. 15);
- Dreptul de a fi recunoscut ca persoană în fața legii (art. 16);
- Dreptul la libertatea de a gândi, conștiința și religie (art. 18).

Sursa: Convenția Internațională pentru
Drepturile Civile și Politice (în vigoare din 1976)

În cazul drepturilor ce pot fi restrânse sau limitate la nivel internațional, Convenția Europeană a Drepturilor Omului (ECHR) permite restrângerea drepturilor la proces public, respectarea vieții private, libertatea religioasă, de expresie și de asociere „în

¹ Vezi, de asemenea, Principiile de la Siracusa referitoare la prevederile de limitare și derogare în Convenția Internațională privind Drepturile Politice și Civile (Document al ONU, 1985, Anexa 4), disponibilă la: www.unhcr.org/refugees/siracusaprinciples.html; Lillich, R.B., *Standardele minime privind normele drepturilor omului în situații de urgență*, *Jurnalul american de drept internațional*, Paris, vol. 79 (1985), pp. 1072-1081.

conformitate cu legea" (vezi caseta de la pag. 85, Calitatea legii), precum și acolo unde este „necesar într-o societate democratică”, în interesul securității naționale¹. În plus, dacă serviciile dețin atribuțiile legale de a interveni în proprietatea privată și în comunicații, cetățenii ar trebui să dispună de o procedură legală care să le permită adresarea plângerilor în cazul practicilor defectuoase. Acesta este modul în care statele semnatare ale ECHR își pot îndeplini obligațiile de furnizare a unor soluții eficiente pentru violările argumentate ale drepturilor omului, conform art. 13 al Convenției.

Presupunând necesitatea legislației de a restrânge drepturile omului și a celor politice ca punct de plecare, se disting două implicații. În primul rând, serviciile de informații trebuie să fie stabilite prin lege, iar, în al doilea rând, atribuțiile specifice pe care serviciile de informații le exercită trebuie să fie garantate prin lege.

Multe state au progresat în legiferarea constituirii propriilor forțe de securitate. Câteva exemple recente, în acest sens, sunt: Bosnia și Herțegovina, Slovenia², Lituania, Estonia și Africa de Sud, existând diferențe semnificative între ele. Era de așteptat să apară preocupări în privința agențiilor ce operează în aria internă, care să genereze teama de abuz și scandal chiar și în țările cu tradiție democratică. În statele aflate în tranziție, agențiile de securitate internă sunt adesea marcate de un trecut represiv.

În acest context, multe state au legiferat aceste agenții, cele mai multe în ultimele două decenii. Există câteva motive pentru ca o țară să-și stabilească agențiile de spionaj în baza legii. Regatul Unit este o excepție în acest sens, în cazul Serviciului de Informații Secrete MI6, în legea serviciilor de informații din 1994³. Același act reglementează și agenția de transmisiuni secrete, din

¹ Convenția europeană privind drepturile omului, art. 6, 8, 9, 10 și 11

² Slovenia: Legea privind Apărarea, 28 decembrie 1994, art. 33-36; Bazele Securității Naționale a Lituaniei, 1996; Estonia: Actul Autorităților de Securitate aprobat la 20 decembrie 2000; RSA: Documentul Serviciilor de Informații, 1994

³ Același act reglementează și agenția de transmisiuni secrete, din cadrul GCHQ

cadrul GCHQ. Numai câteva state au legiferat coordonarea informațiilor militare¹ sau secrete².

Necesitatea legiferării serviciilor de informații în baza ECHR

În cazul *Harman și Hewitt versus UK*³, sub incidența ECHR, lipsa unei baze juridice specifice pentru Serviciul Secret MI5 s-a dovedit a fi fatală. Acțiunile sale de supraveghere și reținere de documente, derulate „în conformitate cu legea”, au încălcat art. 8 al Convenției privind dreptul la intimitate. Un document administrativ, Directiva Maxwell-Fyfe din 1952, nu a avut autoritate suficientă pentru acțiunile de supraveghere și reținere de documente, din moment ce nu avea putere juridică, iar conținutul său nu era obligatoriu sau aplicabil. În plus, se presupune că în limbajul abordat nu se preciza „explicit, scopul și modalitatea de acțiune a autorităților pe linia supravegherii secrete”⁴. O consecință a verdictului acestui caz a fost faptul că UK a aprobat un document juridic pentru MI5 (*Documentul serviciului de securitate* din 1989), iar, mai târziu, a procedat similar și în cazul serviciului de informații secrete MI6 și a GCHQ.

7.2.5. Atribuții specifice ale agențiilor de informații și securitate care ar trebui să fie garantate prin lege

Legalitatea presupune ca forțele de securitate să acționeze numai în baza atribuțiilor stipulate de legile interne. Astfel, numai acțiunile legale pot fi justificate în privința restrângerii drepturilor omului, conform Convenției Europene. De exemplu, când s-a descoperit că Serviciul de Informații al Greciei a desfășurat acțiuni de supraveghere, în afara mandatului, asupra Martorilor lui Iehova,

¹ Vezi, de exemplu, *Documentul serviciilor de informații și securitate*, Olanda 2002, art. 7.

² Art. 5 al aceluiași document; *Documentul de Informații Strategice Naționale* 1994, al Republicii Africii de Sud.

³ *Harman și Hewitt versus UK* (1992) 14 EHRR 657.

⁴ *Ibidem*, par. 40.

fiind acuzat de încălcarea art. 8, care garantează respectarea vieții private a fiecăruia¹.

În orice caz, statul de drept necesită mai mult decât o simplă aparență a legalității. Curtea Europeană a Drepturilor Omului face referiri suplimentare la testul *Calității legii* (vezi caseta anterioară), acest lucru impunând ca regimul legal să fie clar, previzibil și accesibil. De exemplu, un Decret Regal din Olanda a stabilit atribuțiile serviciilor de informații militare, dar a omis orice referire la activitatea de supraveghere a civililor, acest lucru dovedindu-se a fi inadecvat². Într-un caz similar, *Rotaru versus România*³, Curtea de la Strasbourg a susținut că legea privind dosarele Securității era neclară cu privire la probe și proceduri, din moment ce nu stipula măsuri referitoare la termenele de păstrare a dosarelor, la scopul pentru care sunt folosite, și nu stabilea nici un mecanism de monitorizare a acestora.

Testul *calității legii* al ECHR atribuie legislaturilor o responsabilitate specială. Un posibil răspuns este acela de a scrie în declarațiile legale generale ca atribuțiile agențiilor pot fi îndeplinite numai în cazul în care acestea sunt necesare, iar alternativele mai puțin restrictive în privința drepturilor omului trebuie să fie primordiale, iar principiul proporționalității trebuie monitorizat⁴. Probabil

¹ Tsavachadis versus Grecia, solicitarea nr. 28802/95, (1999) 27 EHRR CD 27

² V. și alții versus Olanda, Raportul Comisiei din 3 decembrie 1991; vezi, de asemenea, în solicitarea în urma *testului legii* privind diverse forme de supraveghere: *Malone versus UK* (1984) 7 EHRR 14; *Khan versus UK*, 12 mai 2000, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (2000) 8 BHRC 310; *PG. and J.H. versus UK*, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului 25 septembrie 2001, ECtHR Secțiunea a III-a

³ Nr. 28341/95, 4 mai 2000. Vezi, de asemenea, *Leander versus Suedia* (1987) 9 EHRR 433, „pentru ca intervenția în viața privată să fie în concordanță cu legea, aceasta trebuie să fie previzibilă și autorizată în condițiile propice individului”. În contextul securității, aceasta nu solicită ca applicantul să fie capabil să prevadă întregul proces (altfel, îi va fi mai ușor să se eschiveze), ci, mai curând, legea de autorizare trebuie să fie suficient de clară încât să ofere indicații generale asupra practicii, ceea ce s-a și întâmplat.

⁴ Această abordare este specifică Estoniei (Legea Autorităților de Securitate, par. 3)

că este de preferat alternativa, în conformitate cu legislația din Olanda, de a oferi prevederi detaliate pentru fiecare tehnică de investigare pe care agenția o poate utiliza¹.

Testul *Calității legii*

Convenția Europeană prevede că, într-o societate democratică, dreptul la respectarea vieții private (art. 8), libertatea de gândire, de conștiință și de religie (art. 9), precum și libertatea de exprimare (art. 10), libertatea de întrunire și asociere (art. 11) pot fi restrânse, printre altele, în interesul securității naționale și al ordinii publice. În orice caz, Convenția prevede, de asemenea, că aceste restricții trebuie aplicate „în conformitate cu legea”. Jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului prevedea, printre altele, că serviciile de informații și de securitate își pot exercita atribuțiile specifice doar dacă acestea sunt reglementate prin lege. În acest sens, conform Curții Europene:

- Legile includ reguli de drept civil, statute și legislație subsidiară. În acest caz, Curtea a susținut că pentru a califica drept „lege”, o normă trebuie să fie accesibilă în mod corespunzător și formulată cu suficientă precizie pentru a permite cetățenilor să o aplice. (*Sunday Times versus UK*, 26 aprilie 1979, EHRR 245)

- O lege care „permite exercitarea activităților secrete fără restricție în cazuri individuale nu va cuprinde caracteristicile esențiale ale acțiunilor previzibile și, astfel, nu va constitui o lege aplicabilă în prezent. Scopul secretizării trebuie evidențiat cu certitudine”. (*Silver și alții versus UK*, 25 martie 1983, EHRR 347)

- Verificarile și alte garanții în vederea prevenirii îndeplinirii defectuoase a atribuțiilor serviciilor de informații trebuie stabilite în conformitate cu drepturile fundamentale ale omului. Trebuie să existe clauze de salvagardare pentru evitarea abuzurilor. (*Silver și alții versus UK*, 25 martie 1983, EHRR 347)

- De vreme ce clauzele de salvagardare nu sunt prevăzute de lege, aceasta trebuie să stabilească, cel puțin, condițiile și procedurile de acțiune. (*Klass versus FRG*, Raportul din 9 martie 1977,

¹ Legea Serviciilor de Informații și Securitate din 2002, art. 17-34

Kruslin versus Franța, 24 aprilie 1990 și Huvig versus Franța, 24 aprilie 1990)

Sursă: site-ul oficial al ECHR, <http://www.echr.co.int/>
Ian Cameron, Securitatea Națională și Convenția Europeană
a drepturilor Omului, 2000, Kluwer Law International

Standardele legale și buna practică necesită dezvoltarea pe patru nivele privind controlul serviciilor de informații și securitate. Fiecare dintre acestea poate fi privit ca o categorie distinctă a controlului democratic care poate îngloba următoarele niveluri:

- 1) Controlul intern la nivelul agenției
- 2) Controlul executiv
- 3) Controlul parlamentar
- 4) Controlul exercitat de organisme independente

În primul caz, controlul cuprinde chestiuni precum implementarea adecvată a legilor și a politicilor guvernamentale, autoritatea și funcționarea conducerii agenției, gestionarea corectă a informațiilor și a dosarelor, îndeplinirea atribuțiilor specifice în conformitate cu legea și respectarea direcțiilor de muncă interne. Procedurile controlului intern reprezintă elemente esențiale de fundamentare a controlului democratic exercitat de executiv, parlament și corpuri independente. Mecanismele controlului intern asigură aplicarea legilor și a politicilor guvernamentale într-o manieră eficientă, profesionistă și legală.

În cel de-al doilea caz, controlul se concentrează pe stabilirea sarcinilor și pe prioritizarea serviciilor, inclusiv pe înștiințarea la nivel ministerial și pe controlul asupra serviciilor, a operațiunilor sub acoperire, a cooperării internaționale și a clauzelor de salvagardare împotriva abuzului ministerial.

Al treilea nivel, cel al controlului parlamentar, îndeplinește un rol important în sistemul de verificare și echilibrare, prin politica generală de control, finanțe și legalitatea serviciilor.

În majoritatea țărilor, funcționarea serviciilor este stabilită prin legi aprobate de parlament. Rolul corpurilor independente de control, cel de-al patrulea nivel al controlului democratic, presupune o verificare independentă din punctul de vedere al cetățeanului

(Avocatul Poporului și comisarii parlamentari), din punctul de vedere al execuției prompte (Inspectoratul General) și din punctul de vedere al contribuabilului, în cazul implicării bugetului public (prin birouri independente de audit).

Există doi actori importanți care nu au fost incluși în această abordare stratificată privind controlul democratic. Primul, justiția, (inclusiv tribunalele internaționale) nu a fost inclus din cauza abordării punctuale privind funcționarea acesteia, în cadrul celor patru niveluri mai sus menționate. Un exemplu îl constituie folosirea atribuțiilor speciale (referire la serviciile de securitate și informații), precum și gestionarea plângerilor. Al doilea, societatea civilă, nu este amintit, deoarece acest proiect se concentrează cu precădere asupra instituțiilor (independente) statului. În orice caz, poziția cetățeanului apare în diverse contexte în acest document, de exemplu, în cazul gestionării dosarelor și a informațiilor, al rolului parlamentului ca reprezentant al cetățeanului, precum și al existenței unor proceduri de gestionare a plângerilor.

Un aspect-cheie privind modul în care agențiile de informații și securitate sunt făcute răspunzătoare constă în definirea explicită, în cadrul legislației, a rolului acestora și a ariei lor de operare, subliniind faptul că responsabilitatea trasării sarcinilor agențiilor de informații și de securitate aparține parlamentului și că acest rol nu trebuie schimbat fără consultarea legiuitorilor. În statele aflate în tranziție, legislația poate contribui, în special, la asigurarea protecției agențiilor față de abuzul guvernului. O bază legală este, de asemenea, necesară datorită atribuțiilor speciale delegate acestor agenții.

Este important, de asemenea, ca agențiile de informații și securitate să fie diferențiate de alte instituții, precum organismele de aplicare a legii, mandatul legislativ reprezentând o contribuție în această privință. În orice caz, eșecul realizării acestor distincții va conduce la o conturare imprecisă a responsabilității și la riscul ca atribuțiile speciale ale serviciilor de informații și securitate să fie aplicate în situații de rutină, în care nu există nici o amenințare iminentă la adresa statului.

7.2.6. Autorizarea utilizării atribuțiilor speciale

Unele organisme de informații se ocupa, în mod exclusiv, cu raportarea și analiza (de exemplu, Oficiul Național de Evaluări – Australia, Consiliul de Informații – Estonia sau Comitetul Comun de Informații – Marea Britanie). Când agențiile de informații și securitate dețin o capacitate proactivă de culegere de informații, acestora li se vor conferi atribuții legale speciale, cu atât mai mult cu cât rolul lor include combaterea sau contracararea amenințărilor la adresa securității, culegerea de informații sau aplicarea legii în domeniul securității naționale. „Atribuțiile speciale” se referă la garantarea de atribuții sporite agențiilor de informații și securitate care influențează, în mod direct, libertățile civile (vezi caseta următoare).

Atribuțiile speciale ale serviciilor de informații și securitate

Culegerea de informații poate face necesară deținerea de către serviciile de informații a unor atribuții excepționale sau speciale, care să permită limitarea drepturilor omului, în special cele referitoare la dreptul la viața privată. În acest sens, se pot distinge următoarele tipuri de atribuții:

- derularea acțiunilor de supraveghere, înregistrare și urmărire a informațiilor;
- desfășurarea acțiunilor de investigare a spațiilor (incintelor) sau a obiectelor închise;
- deschiderea corespondenței sau a altor pachete, fără consimțământul expeditorului sau al destinatarului;
- folosirea unor identități false sau furate, chei, soft-uri speciale sau aparate optice pentru a corupe, copia sau penetra, în mod clandestin, în baze de date;
- interceptarea, înregistrarea, recepționarea și monitorizarea conversațiilor, a telecomunicațiilor sau a altor transferuri și transporturi de date – pe teritoriul țării sau în străinătate;
- solicitarea prestatorilor de servicii și rețele publice de telecomunicații de a furniza informații referitoare la identitatea clienților și la traficul existent;

- acces, în toate locurile, pentru a instala echipamente tehnice de supraveghere.

Sursa: Richard Best,

Intelligence Issues for Congress,

Serviciul de Cercetare al Congresului,

12 septembrie 2001, Washington DC

Frecvent, serviciilor le sunt acordate puteri mai mari decât cele acordate în mod normal poliției sau organismelor de aplicare a legii, deoarece amenințările la adresa securității sunt privite ca fiind mult mai grave decât criminalitatea, în general.

Nu încercăm aici să definim sau să limităm atribuțiile caracteristice, ci, mai curând, să subliniem faptul că trebuie respectat nivelul minim al standardelor legale internaționale privind protecția drepturilor inalienabile ale omului, oricare ar fi amenințarea la adresa statului.

În urma evenimentelor de la 11 septembrie, Consiliul Europei a simțit nevoia formulării unei liste a standardelor minime care ar trebui să reglementeze îndeplinirea atribuțiilor speciale în eforturile de luptă împotriva terorismului internațional (vezi caseta anterioară).

Linii directoare ale Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind drepturile omului și lupta împotriva terorismului (selecții, 2002)

II. Interzicerea caracterului arbitrar

Toate măsurile asumate de state în lupta împotriva terorismului trebuie să fie supuse unei supravegheri adecvate și să respecte drepturile omului și principiile statului de drept, simultan cu excluderea caracterului arbitrar, a tratamentului discriminatoriu sau rasist.

III. Legalitatea măsurilor antiteroriste

- Toate măsurile asumate de state în combaterea terorismului trebuie să fie în conformitate cu legea.

- Atunci când una dintre măsuri restrânge drepturile omului, restricțiile trebuie să fie definite explicit pe cât se poate, să fie necesare și proporționale cu scopul urmărit.

IV. Interzicerea totală a torturii

Folosirea torturii sau a tratamentelor și pedepselor inumane sau degradante este interzisă, în mod categoric, în orice circumstanță sau pe perioada arestului, a anchetei sau detenției unei persoane suspecte sau condamnate pentru activități teroriste, indiferent de natura actelor pentru care persoana este suspectată sau pentru care aceasta a fost condamnată.

V. Culegerea și procesarea datelor personale de către orice autoritate competentă în domeniul securității statului.

În contextul luptei împotriva terorismului, culegerea și procesarea datelor personale de către orice autoritate competentă în domeniul securității statului poate afecta respectarea vieții private numai în cazul în care o astfel de culegere și procesare, în special:

- este reglementată prin prevederi corespunzătoare în legislația internă;
- este proporțională cu scopul pentru care au fost prevăzute culegerea și procesarea datelor;
- poate constitui subiect pentru supravegherea de către o autoritate externă independentă.

VI. Măsuri care afectează dreptul la viață privată

- Măsuri utilizate în lupta contra terorismului care pot afecta dreptul la viață privată (în special percheziționare corporală, percheziția casei, instalare de microfoane pentru ascultarea în secret a convorbirilor, interceptarea/ ascultarea telefoanelor, supravegherea corespondenței și utilizarea agenților sub acoperire) trebuie să fie stipulate în lege. Trebuie să existe posibilitatea de a ataca în justiție legalitatea acestor măsuri.
- Măsurile adoptate în lupta împotriva terorismului trebuie să fie planificate și controlate de către autorități astfel încât să se reducă la minimum posibil recurgerea la o forță letală și, în acest cadru, utilizarea armelor de către forțele de securitate

trebuie să fie proporțională, în mod strict, cu scopul protejării persoanelor împotriva violenței sau necesității de a aresta în conformitate cu legea.

VII. Excepții/Derogări posibile

(...) 2. Statele nu pot face excepție de la dreptul la viață, garantat prin aceste instrumente internaționale, niciodată, oricum și indiferent de actele unei persoane suspecte de activități teroriste sau condamnate în urma unor astfel de acțiuni, de la interzicerea torturii sau a tratamentelor și pedepselor inumane sau degradante, de la principiile legalității sentințelor și măsurilor adoptate și nici de la interzicerea retroactivității legii penale.

Sursă: Linii directoare privind drepturile omului și lupta împotriva terorismului adoptate de Comitetului de Miniștri al

Consiliului Europei la 11 iulie 2002, disponibil la:

http://www.coe.int/T/E/Com/Files/Themes/terrorism/CM_Guidelines_20020628.asp

7.2.7. Folosirea informațiilor secrete în procedurile judecătorești

Cu condiția ca dreptul internațional să fie respectat, atribuțiile speciale ale agenției de informații sau securitate trebuie să fie înțelese în termenii atribuțiilor firești disponibile agențiilor de aplicare a legii, modelului de drept penal și procedura penală din țara respectivă. Atribuțiile speciale pot include interceptarea/ascultarea telefoanelor, instalarea de microfoane pentru ascultarea în secret a convorbirilor, interceptarea corespondenței și a oricărei forme electronice de comunicație, înregistrările video acoperite, încălcarea proprietății, penetrarea sistemului informatic și patrunderea în vehicule. Sistemele juridice diferă în ceea ce privește nivelul la care folosirea acestor tehnici contravine principiilor generale, de exemplu, dreptul proprietății. Totuși, este general acceptat faptul că atribuțiile privind amestecul în viața privată implicat într-o astfel de supraveghere, necesită să fie stabilite prin lege și să fie supuse controlului privind îndeplinirea acestora.

În unele țări, precum Germania, dovezi ale agențiilor de securitate sunt transmise pentru folosirea lor în derularea procedurilor juridice, pe când în alte state acestea au doar rol de susținere în anchetele juridice. În unele sisteme, de exemplu, în Irlanda și Spania, curțile sau tribunalele anume constituite se confruntă cu cazuri suspecte de terorism, situație în care pot fi furnizate informații secrete. În mod similar, chiar și în domeniul anchetelor penale, există diferențe notabile la nivel de state, care apelează ori la un judecător de anchetă, ori la un procuror independent, chiar dacă procesul este inchizitorial sau în contradictoriu privind tratamentul probelor/dovezilor.

Aceste variații semnificative fac nerealistă încercarea stabilirii unei abordări comune a problematicii privind controlul asupra atribuțiilor speciale. Aceste recomandări s-au concentrat pe chestiuni privind controlul, și nu pe controlul operațional detaliat sau pe standardele detaliate ale drepturilor omului. Comentariile noastre despre o abordare minim acceptată sunt, astfel, restricționate la un nivel înalt, privind statul de drept și proporționalitatea.

7.2.8. Controlul asupra atribuțiilor speciale

O direcție practică, în cazul uneia dintre cele mai importante arii de acțiune – supravegherea – a fost realizată de către Comisia McDonald (Comisia de anchetă asupra abuzurilor Poliției Călare Regale Canadiene) în 1980. În scopul asigurării protejării împotriva amestecului în viața privată, prin operațiuni de supraveghere, Comisia McDonald a propus următoarele patru principii generale:

- Domnia statului de drept;
- Tehnicile de investigare trebuie să fie proporționale cu amenințarea la adresa securității aflate în cercetare și la un nivel la care să nu fie periclitate libertățile civile și structurile democratice;
- Soluții alternative care să fie mai puțin intruzive trebuie să fie folosite de câte ori este posibil;
- Controlul nivelului de discreție trebuie să fie structurat astfel încât, cu cât este mai mare amestecul în viața privată, cu atât să fie mai mare nivelul autorizației necesare¹.

¹ Comisia pentru Cercetarea acțiunilor RCMP, *Freedom and Security under the Law*, (Ottawa, 1980), vol. 1, p. 513

Ar trebui adăugat un al cincilea punct la principiile Comisiei McDonald: legislația care reglementează atribuțiile speciale trebuie să fie comprehensivă.

Dacă legea acoperă numai câteva aspecte ale tehnicilor disponibile în culegerea de informații, se va lăsa loc unei tentații inerente din partea agențiilor de a alege metodele cel mai puțin standardizate (de exemplu, acelea care necesită numai aprobarea agenției). Acest fapt reafirmă importanța celui de al treilea principiu al Comisiei McDonald. Exemple de legislație comprehensivă pot fi identificate în Germania, Olanda și Marea Britanie¹. Este demn de notat faptul că, în Marea Britanie, legislația acoperă nu numai atribuția de supraveghere, ci și atribuția de culegere de informații prin intermediul resurselor umane.

În orice caz, principiile Comisiei McDonald asigură un cadru util în dezbaterile controlului sub următoarele aspecte: statul de drept, proporționalitatea și controlul asupra practicii/aplicării defectuoase a atribuțiilor speciale.

În primul rând, statul de drept. Este o necesitate a statului de drept ca atribuțiile speciale pe care serviciile de informații le exercită să fie stabilite prin lege. În consecință, este necesară stabilirea unei autorități juridice specifice, de exemplu, pentru interceptarea/ascultarea telefoanelor sau pentru instalarea de microfoane în scopul ascultării în secret a convorbirilor. Este de dorit ca legislația să fie clară, de exemplu, în cazul fundamentării modalităților de folosire a atribuțiilor speciale, persoanei care poate constitui obiectivul operațiunilor (mijloacele precise care pot fi folosite și perioada pentru care acestea pot fi utilizate). Unele dintre aceste chestiuni pot fi menționate într-un mandat sau altă autoritate, însă este important să fie precizate instrucțiuni precise.

Cazuri din practica Curții Europene a Drepturilor Omului privind dreptul la viața privată

Într-o serie de cazuri, sub incidența art. 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, Curtea Europeană pentru Drepturile

¹ *Sicherheitsüberprüfungsgesetz* 1994, Legea daneză privind serviciile de securitate și informații, 2002; Legea Marii Britanii privind regulamentele de investigație, 2000

Omului a afirmat necesitatea unei fundamentari legale clare în privința atribuțiilor speciale, precum ascultarea telefoanelor, interceptarea sistemului de comunicații private și instalarea de microfoane pentru ascultarea în secret a convorbirilor.

În plus, Curtea a aplicat acestor atribuții un test de „calitate a legii”, centrat pe claritatea, predictibilitatea și accesibilitatea regimului juridic (vezi și caseta de la pagina 51).

În urma acestui test, legislația care reglementează operațiunile de interceptare a telefoanelor s-a dovedit a fi ineficientă, deoarece nu a indicat clar nivelul de discreție atribuit autorităților, în special în cazul celor cărora le-ar fi putut fi interceptate telefoanele pentru presupuse infracțiuni, și nici pentru cât timp vor fi ascultate telefoanele.

Un alt motiv pentru care legislația nu a trecut testul a fost faptul că aceasta nu prevedea aspecte referitoare la distrugerea înregistrărilor și a transcrierilor. Similar, comunicațiile privilegiate din punct de vedere legal dintre un avocat și clientul său necesită o protecție mai bună împotriva interceptării, în loc ca decizia referitoare la înregistrarea acestora să fie lăsată la nivelul unui funcționar inferior.

Deși aceste decizii au legătură cu standardele sub aspectul unui tratat internațional privind drepturile omului care nu este universal aplicat, totuși acestea reprezintă indicatori valabili într-o abordare bazată fundamental pe legislație privind îndeplinirea atribuțiilor speciale.

Sursă: *Harman and Hewitt v. Marea Britanie* (1992)

14 EHRR 657; *Tsavachadis v. Grecia*, solicitarea nr. 28802/95,

(1999) 27 EHRR CD 27; *Malone v. Marea Britanie* (1984)

7 EHRR 14; *Khan v Marea Britanie*, 12 mai 2000, European

Ct HR (2000); BHRC 310; *P G; J.H. v Marea Britanie*, European

Court of Human Rights, 25 septembrie 2001, ECtHR Secțiunea

III; *Leander v Sweden* (1987) 9 EHRR 433.

Cel de al doilea principiu important – proporționalitatea – este, de asemenea, în strânsă legătură cu prevederile Convenției Europene a Drepturilor Omului privind atribuțiile speciale (de

exemplu, supravegherea operativă), culegerea de informații, privilegiile și scutirile legale ale agențiilor de informații și de securitate. Curtea Drepturilor Omului a aplicat, în mai multe rânduri, acest test de „calitate a legii” pentru a determina dacă legile, care permit interceptarea telefoanelor din motive care privesc securitatea națională, au fost necesare în interesele societății democratice sub art. 8 din ECHR¹. Procedând astfel, s-a apreciat în câteva țări seria unor măsuri de securitate instituționale pentru autorizare și revizuirea acestor atribuții. Aceeași abordare a fost aplicată și în cazul legislației care permite deschiderea sau reținerea dosarelor de securitate².

În al treilea rând, este important să existe un control împotriva utilizării defectuoase a atribuțiilor speciale. Un astfel de control poate viza procesul de autorizare a utilizării atribuțiilor speciale, perioada în care acestea pot fi exercitate, folosirea oricăror materiale conținute și soluțiile pentru plângerile persoanelor privind abuzul acestor sarcini (vezi cap. 21). Controlul poate fi exercitat fie înainte, fie după îndeplinirea sarcinilor, după cum se poate observa în exemplul următor.

Înainte de a fi derulate operațiunile de supraveghere sau culegere de informații, în multe sisteme se solicită autorizarea acestora de către o persoană sau de către un organism din exteriorul agenției. Acestea pot fi reprezentate de un judecător (ca în Bosnia-Herțegovina, Estonia, Canada), o instanță (ca în Olanda, sub incidența Legii privind serviciile de informații și securitate, sau în SUA, sub incidența Legii privind supravegherea informațiilor externe) sau un minister (de exemplu, Marea Britanie). În ultimul caz, deoarece ministerul face parte din executiv, este important să existe un control adecvat împotriva abuzului politic. În această privință, trebuie menționat faptul că legislația din Germania prevede aprobarea ministerială pentru folosirea atribuțiilor speciale.

¹ *Klass versus FRG*, (1979) 2 EHRR 214; *Mersch versus Luxemburg*, (1985) 43 D and R 34

² *Leander versus Suedia*, (1987) 9 EHRR 433; *Esbestor versus UK*, App. No. 18601/91, 2 aprilie 1993

iar ministerul trebuie să raporteze, ulterior, comitetului parlamentar privind controlul serviciilor de informații¹.

Controlul ulterior derularii operațiunilor poate fi reglementat prin legi privind aspectele referitoare la categoriile de materiale care pot fi reținute (de exemplu, fotografii, transcrieri) și pentru cât timp sau cine/ce poate fi dezvaluit/divulgat și în ce scopuri.

În funcție de sistemul juridic, materialul obținut sau reținut prin încălcarea acestui regim poate fi inadmisibil. Chiar și acolo unde aceasta se întâmplă, poate fi privit ca o procedură de control în care acuzarea rezultă în urma culegerii de informații de prima instanță.

7.2.9. Informații și dosare

În mod evident, cea mai mare parte a activității agențiilor implică reținerea informațiilor (unele dintre ele personale) privind acțiuni și intenții ale unor persoane. Cetățenii pot, în mod justificat, să se preocupe de activitatea agențiilor legată de terorism, sabotajul infrastructurii sau spionaj. Dincolo de activitățile de identificare și contracarare în sine, informațiile personale trebuie păstrate doar în scopul asigurării securității, în special în cazurile accesului la obiective de importanță națională.

Oricum, există pericole evidente asociate cu crearea, păstrarea și utilizarea documentelor ce conțin date personale. Acestea sunt: riscul abundenței (generat de faptul că informațiile sunt culese pentru că *pot fi* utile și nu pentru un scop bine definit), riscul ca informațiile deținute să fie false, neconfirmate sau pot conduce pe piste greșite, riscul de a fi divulgate în mod necorespunzător (către persoane neabilitate, în scopuri greșite) și riscul ca șansele sau cariera unor cetățeni să fie afectate.

Aceste tipuri de pericole au condus la stabilirea standardelor internaționale privind păstrarea datelor personale. Un exemplu în acest sens este cel al Convenției Consiliului Europei din 28 ianuarie 1981 privind protejarea cetățenilor în procesarea automată a datelor personale, care a intrat în vigoare la 1 octombrie 1985. Scopul acestei Convenții este de a „asigura (...) pentru fiecare

¹ Bundesverfassungsschutzgesetz, 1990, § 9 (3) 2

cetățean (...) respectarea drepturilor și libertăților fundamentale și, în special, dreptul la viață privată în cadrul procesării automate a datelor sale personale“ (art. 1). Un exemplu de reglementări naționale este considerată legislația Olandei (vezi caseta următoare).

Curtea Europeană a Drepturilor Omului consideră stocarea de către o autoritate publică a informațiilor legate de viața privată a individului, de utilizarea acestora și de refuzul posibilității ca acestea să fie dezmințite, ca formă de interferență cu dreptul la viață privată, menționat în articolul 8(1) din ECHR. Jurisdicția Curții prevede necesitatea existenței unei baze legale pentru stocarea și utilizarea informațiilor și că, în scopul îndeplinirii „testului calității legii“, legea trebuie să fie accesibilă persoanelor vizate, iar efectele ei să fie previzibile (formulată cu suficientă precizie pentru a permite fiecărui cetățean – dacă are nevoie de un sfat corespunzător – să-și poată reglementa conduita)¹.

Dreptul de acces la informații (Olanda)

Art. 47 – Dreptul de acces la datele personale:

- Ministrul delegat va informa la cerere orice persoană în cel mai scurt timp posibil fără a depăși însă un termen de trei luni, dacă există date personale legate de această persoană și, dacă da, care sunt datele personale procesate de/în numele unui serviciu. Ministrul delegat poate amâna răspunsul cu cel mult patru săptămâni. Se va face o notă justificativă scrisă legată de amânarea furnizării informației către persoana care a solicitat-o, înainte de expirarea primului termen.

¹ În cazul *Rotaru versus România*, nr. 28341/95, 4 mai 2000, Curtea de la Strasbourg a susținut că legea privind dosarele securității nu era suficient de clară cu privire la fundamente și proceduri, din moment ce nu stabila procedurile cu privire la vechimea dosarelor, scopul folosirii acestora, persoanele abilitate să le consulte sau modul de preluare a dosarelor și nici nu stabila vreun mecanism de monitorizare. De asemenea, în cazul *Leander versus Suedia* (1987) 9 EHRR 433, se susținea că în scopul „conformității cu legea“ interferența în viața privată trebuie să fie previzibilă și autorizată în termeni accesibili cetățenilor. În contextul implicării securității, solicitantul nu putea înțui procesul în întregime (sau era mai ușor de evitat) și, mai mult, legea ar fi trebuit să fie suficient de explicită să dea indicații generale de practică.

- În această măsură, în cazul solicitării de la par. 1, ministrul delegat va acorda persoanei care a lansat cererea șansa de a accesa informațiile în ceea ce îl privește, în cel mai scurt timp, dar nu în mai mult de patru săptămâni de la notificare.
- Ministrul delegat se va asigura că identitatea persoanei care a făcut cererea este exactă și corectă.

Art. 51 – Dreptul de acces la alte informații decât datele personale:

- Ministrul delegat va informa la cerere orice persoană, în cel mai scurt timp posibil și în cel mult trei luni, dacă informația solicitată, referitoare la probleme administrative, poate fi accesată. Ministrul delegat poate amâna răspunsul cu cel mult patru săptămâni. Persoana care a făcut cererea va primi o notă justificativă în scris, privind amânarea, înainte de expirarea primului termen.
- În această măsură, în cazul solicitării de la par. 1, dacă aceasta este conformă, ministrul delegat va pune la dispoziția persoanei care a lansat cererea, informațiile necesare, în cel mai scurt timp, dar nu mai mult de patru săptămâni de la notificare.

Sursa: Documentul Serviciilor de Securitate
și Informații din 2002, articolele 47 și 51, Olanda
(traducere neoficială)

Mandatul legal al agențiilor de informații și securitate trebuie să restrângă scopurile și circumstanțele în care pot fi culese informațiile și deschise dosarele cetățenilor.

De asemenea, legea trebuie să stipuleze modalitatea de control al timpului în care informațiile pot fi reținute, destinația lor și persoanele care pot avea acces la ele; de asemenea, trebuie să asigure conformitatea cu principiile privind manipularea și clasificarea informațiilor; e nevoie de o evaluare la care să participe persoane independente din exterior, pentru a garanta respectarea acestor reglementări.

Agențiile de informații și securitate nu trebuie exceptate de la legislația privind libertatea informației și accesul la dosare. În schimb, trebuie să li se permită, dacă e nevoie, să beneficieze de excepțiile specifice de a admite principiile referitoare la conceptul restrâns de securitate națională și la mandatul agenției¹.

Curțile sau alte mecanisme asigurate de lege trebuie să aibă libertatea de a determina, având la dispoziție suficiente date din dosarele agenției, dacă astfel de excepții au fost aplicate corect în cazurile aduse de fiecare petiționar.

Dacă informația este primită de la o agenție dintr-o altă țară sau de la o agenție internațională, aceasta intra atât sub incidența reglementărilor aplicate în țara de origine, cât și a standardelor stabilite de legea internă.

Informațiile trebuie dezvăluite serviciilor de securitate externă, forțelor armate sau unei agenții internaționale numai dacă acestea își asumă responsabilitatea de a deține și a folosi informațiile sub incidența legii naționale a agenției care le-a dezvăluit (alături de legislația aplicabilă agenției care le-a primit).

Cele mai consistente informații referitoare la acțiuni ilegale ale unei agenții de informații sau securitate vin, de obicei, din interiorul acestora. De aceea, este necesar ca acțiunea ilegală să fie raportată și corectată, consolidând, astfel, poziția personalului în preocupările pe care le poate avea în privința ilegalității. De exemplu, Departamentul de Apărare al SUA a creat un canal intern care permite raportarea activităților de informații îndoielnice sau nepotrivite Secretarului Adjunct al Apărării (controlul informațiilor) și Consiliului General, care este responsabil cu informarea Secretarului pe probleme de Apărare și a adjunctului acestuia².

Acest lucru este valabil și în cazul prevederilor referitoare la informatori, care oferă protecție acestor persoane când apar astfel de probleme în fața corpurilor de control.

¹ Pentru abordarea operațiunilor de acest gen, în Canada: Leigh, I., *Legal Access to Security Files: the Canadian Experience, Intelligence and National Security*, Vol. 12:2, (1997), pp. 126-153

² Mai multe informații disponibile la: <http://www.pentagon.mil/atsdmi/mission.html>

Prevederile privind raportarea acțiunilor ilegale în legea bosniacă privind agențiile de securitate și informații

Art. 41

Dacă un angajat crede că a primit un ordin ilegal, acesta trebuie să-i atragă atenția emitentului ordinului cu privire la îngrijorarea sa față de ilegalitatea acestuia. În cazul în care emitentul repetă ordinul, angajatul trebuie să solicite o confirmare scrisă a acestuia. Dacă angajatul are, în continuare, îndoieli, el va înainta ordinul superiorului ierarhic al emitentului și va raporta chestiunea inspectorului general. Angajatul poate refuza să îl ducă la îndeplinire.

Sursă: Legea bosniacă privind agențiile
de securitate și informații

Bineînțeles, personalul trebuie să fie făcut răspunzător într-un mod explicit în privința activităților ilegale (inclusiv în îndeplinirea ordinelor ilegale). În cadrul organizațiilor ierarhice și birocratice, sancțiunile disciplinare ale angajaților sunt adesea mai vizibile și mai eficiente decât răspunderea penală externă¹.

¹ Legea privind activitatea de informații din Bosnia-Herțegovina, art. 59. Angajații trebuie să fie conștienți de neîndeplinirea sarcinilor oficiale, așa cum sunt stabilite prin prezenta lege. Neîndeplinirea sarcinilor oficiale trebuie înțeleasă ca fiind: a) întreprinderea de acțiuni menite să aducă atingere sarcinilor oficiale sau alte daune minore ori serioase ce pot aduce atingere Agenției; b) dezvaluirea secretelor oficiale, militare sau de stat cu nerespectarea legii și regulamentelor în vigoare; c) abuzul de poziție oficială sau autoritate excesivă; d) eșecul în executarea unui ordin legal din partea unui superior direct; e) întreprinderea de acțiuni care pot împiedica sau preveni cetățenii sau alte persoane să-și exercite drepturile în conformitate cu legile relevante; f) cauzarea de pagube materiale substanțiale pe parcursul desfășurării muncii, intenționat sau prin neglijență extremă; g) absentarea nemotivată de la locul muncii; h) neîndeplinirea sarcinilor și datorităilor profesionale în mod corect și corespunzător; i) încălcarea Codului Deontologic nu va exclude responsabilitatea penală, acolo unde aceasta se poate aplica. Procedura de determinare a responsabilității disciplinare va fi specificată în manualul pentru reguli emis de către directorul general.

În plus, dacă a raportat ilegalitatea, personalul trebuie protejat de măsurile disciplinare și de cele penale. O ilustrare detaliată a apărării interesului public privind responsabilitatea penală pentru protecția împotriva divulgării neautorizate poate fi regăsită în Secțiunea 15 (4) din Documentul canadian privind informațiile de securitate, 2003.

În cazul divulgării referitoare la infracțiuni, în care interesul public pentru dezvăluire este mai mare decât cel pentru secretizare (vezi caseta următoare), încercarea de înștiințare a adjunctului ministrului și a corpurilor de control competente, prin canale interne, nu se finalizează cu succes.

Regulile de protecție în cazul dezvăluirii (Canada)

În luarea unei decizii, când interesul public pentru dezvăluire este mai mare decât cel pentru păstrarea secretului, organul de decizie trebuie să țină cont de/dacă:

- scopul dezvăluirii înseamnă mai mult decât necesitatea acesteia, în sensul prevenirii comiterii sau continuării presupusei infracțiuni, după caz;
- importanța presupusei infracțiuni;
- persoana a apelat la alternative disponibile înainte de a face dezvăluirea și, în acest caz, dacă a respectat alte linii de acțiune aplicabile;
- persoana are argumente solide să creadă că dezvăluirea ar fi în interesul publicului;
- dezvăluirea servește interesul publicului;
- riscul de a face rău generat de dezvăluire;
- existența unor circumstanțe exigente care pot justifica dezvăluirea.

Sursă: Documentul privind informațiile de securitate,
Canada (1985), Secțiunea 15 (4)

Codul Deontologic al serviciilor de informații și securitate

Multe grupuri profesionale care sunt supuse unui risc înalt și unor interese impun un cod bazat pe etica profesională – o colecție de reguli de comportament considerate necesare pentru îndeplinirea

atribuțiilor corespunzătoare ocupației în mod corect și satisfăcător din punct de vedere moral. Formularea unui Cod Deontologic și asigurarea de cursuri de pregătire pentru angajații din domeniul informațiilor reprezintă modalități de stabilire, comunicare și menținere a unui nivel minim de practică comună în rândul angajaților din domeniul securității. De exemplu, în Statele Unite ale Americii, asistentul secretarului pe probleme de apărare (privind controlul serviciilor de informații) este însărcinat, printre altele, cu orientarea, conștientizarea și pregătirea întregului personal din domeniul informațiilor privind conceptele de control al serviciilor de informații (de exemplu, menținerea statului de drept, protejarea drepturilor constituționale ale cetățenilor SUA).

Republica Africa de Sud a optat pentru un Cod de Conduită pentru angajații din domeniul informațiilor care reglementează clar scopul etic al activităților lor (vezi caseta de mai jos).

Codul sud-african de Conduită a angajaților din domeniul informațiilor

Următorul Cod de Conduită a fost propus în Carta Albă a Securității din 1994 și se aplică fiecărui angajat al serviciilor de informații din Africa de Sud.

Codul de Conduită conține, printre altele, prevederi pentru:

- o declarație de loialitate față de Constituție și stat;
- respectarea legilor țării și subordonarea statului de drept;
- conformitatea cu valorile democratice, cum ar fi respectarea drepturilor omului;
- depunerea unui jurământ de păstrare a secretului;
- aderarea la principiul neutralității politice;
- un angajament privind respectarea celui mai înalt grad de integritate, obiectivitate și imparțialitate a evaluărilor informațiilor;
- un angajament privind promovarea încrederii reciproce între cei care realizează politicile și cei care urmează să le respecte.

Sub o guvernare democratică, acele agenții care au fost însărcinate cu atribuții pe linie de informații ar trebui să accepte să-și desfășoare activitățile în următoarea modalitate:

- să accepte, în primul rând, autoritatea instituțiilor democratice și acele corpuri constituționale mandatate de către societate să participe și/sau să monitorizeze stabilirea priorităților pe linie de informații;
- să accepte faptul că nu vor fi modificate doctrinele, structurile și procedurile privind cadrul ce reglementează securitatea națională, fără aprobarea cetățenilor și a corpurilor reprezentative;
- să respecte un set de norme și un cod de conduită stabilit de comun acord cu electoratul.

Sursa: Republica Africa de Sud, Carta Albă a Securității (octombrie 1994), Anexa A

Discutabil, respectarea unui cod de conduită este deosebit de importantă la nivel administrativ intern. De asemenea, este important faptul că ar trebui să existe un cadru juridic detaliat privind activitatea ofițerilor individuali. Acest lucru are două avantaje majore. Primul reprezintă garantarea luării deciziilor într-un mod structurat la nivelul întregii agenții. Al doilea este specificarea detaliată în legislație ușor accesibilă publicului a reglementării legale a tehnicilor operaționale, în cazurile unde acestea ar fi împotriva interesului public.

Legile din Bosnia și Herțegovina privind Agenția de Informații și Securitate

Art. 27

Directorul General este responsabil pentru emiterea în interior a următoarelor regulamente, reguli și instrucțiuni:

- Codul Deontologic;
- Planul de informații pentru securitate;
- Manualul regulilor privind clasificarea și declasificarea informațiilor;
- Manualul regulilor privind autorizarea procedurilor securității;
- Manualul regulilor privind clauzele de salvagardare a informațiilor secrete și stocarea datelor;

- Reglementari privind diseminarea informațiilor;
- Manualul regulilor privind recrutarea, coordonarea și salarizarea informatorilor;
- Manualul regulilor privind aplicarea, uzul și îndeplinirea măsurilor speciale tehnice și operative;
- Manualul regulilor privind uzul armelor de foc;
- Manualul regulilor privind activitatea;
- Manualul regulilor privind salarizarea;
- Manualul regulilor privind securitatea internă;
- Manualul regulilor privind procedura disciplinară;
- Manualul regulilor privind angajarea în străinătate;
- Manualul regulilor privind calificări generale și de baza cerute pentru angajații agenției;
- Manualul regulilor privind cooperarea dintre instituțiile și organisme din Bosnia și Herțegovina;
- Manualul regulilor privind concluziile în urma memorandumurilor de înțelegere cu instituții și organisme din Bosnia și Herțegovina;
- Manualul regulilor privind cooperarea cu organisme și structuri internaționale și schimburile externe;
- Manualul regulilor privind statutul ofițerilor de legătură;
- Manualul regulilor privind legitimațiile.

Sursa: Legea privind agențiile de securitate și informații din Bosnia, 2004

Serviciile de informații nu trebuie să fie mai presus de lege. Astfel, angajații care suspectează sau au cunoștința de acțiuni și de ordine ilegale în cadrul serviciului au datoria să raporteze aceste aspecte.

Practica secretă trebuie să fie în măsură să garanteze sprijinul necesar și protecția informatorilor.

Personalul serviciilor de informații trebuie pregătit conform unui Cod Deontologic care să includă limitele etice ale activității lor. Această pregătire trebuie permanent actualizată și trebuie să fie disponibilă pe întreaga perioadă de activitate.

Politicile administrative interne trebuie să aibă statut legal.

Aspectele sensibile sau amănunțite care nu pot apărea în lege trebuie cuprinse în politicile administrative interne, cu statut legal.

7.2.10. Argumente pentru controlul executivului

În statele moderne, serviciile de informații și securitate joacă un rol vital în susținerea politicii interne, externe și de apărare a guvernării, prin furnizarea de informații relevante și monitorizarea amenințărilor indicate. Acest lucru se aplică și în cazul securității interne (în special acele informații folosite în combaterea terorismului, în contraspionaj și în contracararea amenințărilor la adresa naturii democratice a statului) și în domeniul relațiilor internaționale, al diplomației și apărării. Este esențial ca agențiile și oficialii care dețin aceste atribuții să fie supuși controlului democratic exercitat de politicieni aleși, în locul unei autoverificări.

Autoritatea supremă și legitimitatea agențiilor de informații rămâne la latitudinea aprobării legale a îndeplinirii atribuțiilor, activităților și cheltuielilor. Totuși, din motive practice și din cauza naturii delicate a subiectului, controlul extern efectiv al acestor agenții trebuie să rămână în sfera guvernării – a executivului. Nu există un conflict inerent între controlul executiv efectiv și controlul parlamentar. Dimpotrivă: controlul parlamentar efectiv *depinde* de controlul efectiv al agențiilor de către ministere. Parlamentarii pot solicita ministerelor să răspundă pentru acțiunile agențiilor de informații în legătură cu acțiunile întreprinse în nume propriu. Dacă acest lucru lipsește, singura alternativă democratică pentru un oficial sau pentru o structură parlamentară este de a-l înlocui. Oricum, acest lucru nu este un bun substituent, deoarece structurile legislative pot analiza îndeplinirea atribuțiilor și cheltuielile ulterioare, dar acestea nu sunt inerente și pregătite pentru direcționarea și coordonarea acestor probleme, precum structurile guvernamentale.

În cadrul unui ordin constituțional, miniștrii au nevoie atât de controlul agențiilor de informații, cât și de dreptul de a solicita informații din partea acestora, în scopul de a-și îndeplini responsabilitățile de membru al unui executiv ales, acționând în numele cetățenilor. Miniștrii sunt îndreptățiți ca agențiile să li se subordoneze.

în mod loial în implementarea politicilor guvernului în interesul națiunii. De asemenea, trebuie să dețină controlul informației pentru a putea răspunde în fața parlamentului în ceea ce privește cheltuielile și îndeplinirea atribuțiilor de către agenții.

Controlul efectiv exercitat de către executiv nu presupune responsabilitate managerială directă privind activitățile de informații și securitate. Atât pentru prevenirea abuzurilor, cât și pentru îndeplinirea unui control real, competențele miniștrilor responsabili și ale conducerii agențiilor trebuie stabilite prin prevederi legale. În interesul eficientizării controlului, activitățile lor ar trebui să fie distincte, dar complementare. Dacă miniștrii sunt prea implicați în problemele cotidiene, va fi imposibil ca ei să acționeze ca sursă de control extern și întreaga schemă de control democratică va fi destabilizată. Este greu de definit limita dintre atribuțiile miniștrilor și cele ale conducătorilor agențiilor. Un model demn de urmat este menționat în Documentul Canadian privind Serviciul de Informații și Securitate din 1984. Acesta se referă la directorul Serviciului ca fiind cel care „controlează și gestionează Serviciul”, care este „în subordinea” ministerelor¹. Legislația polonă privind activitatea de informații conține o prevedere remarcabilă, care clarifică cu exactitate diferențele dintre competențele premierului și cele ale conducerii agențiilor (vezi caseta de mai jos).

Delimitarea competențelor prim-ministrului și directorului Serviciului (Polonia)

Art. 7

- Premierul trebuie să definească direcțiile de acțiune ale Agenției prin mijloace de comandă;
- Conducerile Agențiilor, conform competențelor, trebuie să prezinte premierului un plan de acțiuni pentru următorul an, nu mai târziu de trei luni înainte de sfârșitul fiecărui an calendaristic;

¹ Legea serviciilor de informații, Canada, 1985

- Conducerile Agențiilor, conform competențelor, vor prezenta premierului rapoarte ale activității Agenției din anul calendaristic precedent, anual, până la 31 ianuarie.

De asemenea, legislația daneză privind activitatea de informații prevede un control atent. Solicită faptul că „serviciile și conducătorii acestora își exercită atribuțiile în conformitate cu legea și în subordinea ministrului competent”¹. Această prevedere subliniază necesitatea activității „în conformitate cu legea” care restrânge, de asemenea, controlul ministrului.

În cazul societăților aflate în tranziție, în care limita dintre guvernarea civilă și cea militară nu este bine definită, se pot impune restricții în vederea prevenirii abuzurilor. De exemplu, în noua legislația bosniacă, în timp ce președintele Consiliului de Miniștri îndeplinește anumite funcții politice și de evaluare², conform art. 10, nu trebuie să-și asume „total sau parțial drepturile și responsabilitățile directorului general sau ale adjunctului general”³.

Aceeași lege specifică, de asemenea, drepturile și responsabilitățile directorului general, în mod clar, caracterul managerial de zi cu zi al acestora. Sarcinile cuprind, printre altele, pregătirea bugetului anual al agenției, coordonarea operațiunilor analitice, tehnice, administrative și de cooperare în parteneriat și activitățile externe ale agenției. De asemenea, directorul general protejează sursele de informare, intențiile și operațiunile obținute prin dezvăluiri neautorizate, precum și obținerea, prin intermediul președintelui, a aprobării și sprijinului ministrului afacerilor externe pentru activități ce pot avea un impact serios asupra politicii externe a Bosniei-Herțegovina⁴.

¹ Legea privind serviciile de informații și securitate, 2002, Olanda, art. 2

² Legea privind Serviciul de Informații și Securitate, 2004, Bosnia și Herțegovina, art. 8 și 9

³ Legea privind Serviciul de Informații și Securitate, 2004, Bosnia și Herțegovina, art. 10

⁴ Legea privind Serviciul de Informații și Securitate, 2004, Bosnia și Herțegovina, art. 27

7.2.11. Cooperarea cu serviciile de informații străine ale căror practici contravin drepturilor inalienabile ale omului

Deși acest subiect a fost dezbătut public, în situații excepționale, pentru serviciile de informații, poate fi tentantă obținerea de informații privind chestiunile de siguranță națională – neținând cont de metoda inițială de obținere a acestora. Oricum, legea internațională previne uzul declarațiilor obținute prin tortură¹. Pe teritoriul altui stat, de exemplu, în cazul anchetării teroriste sau în procedurile de deportare. Conform art. 15 al Convenției ONU împotriva torturii, orice declarație obținută prin tortură nu se admite ca probă în „nici o procedură”, exceptând procedurile împotriva unui presupus perpetuator al torturii. Această protecție este extinsă în cadrul Convențiilor de la Geneva și în cadrul altor standarde internaționale, care, de asemenea, exclud declarațiile obținute în urma pedepselor sau a tratamentelor crude, inumane sau degradante, sau a torturii².

Deși legea internațională, admisibilă, nu este foarte exactă în acest domeniu, se poate argumenta că unele prevederi se pot aplica chiar și uzului indirect de informații obținute de serviciile de securitate ale altor state prin tortură.

Prin folosirea torturii sau chiar a rezultatelor acesteia, un stat democratic devine slab în fața teroriștilor, căci, prin adoptarea

¹ Art. 99 al celei de-a III-a Convenții de la Geneva stipulează: „Nici o constrângere morală sau fizică nu poate fi exercitată asupra unui prizonier pentru ca acesta să fie determinat să recunoască o vină de care este acuzat”. Art. 31 al Celei de-a IV-a Convenții de la Geneva: „Nici o constrângere morală sau fizică nu poate fi exercitată asupra unei persoane aflate sub protecție, în mod special pentru a obține informații direct, sau de la o terță parte.” Vezi și art. 12 al Declarației privind Protecția Persoanelor împotriva Torturii și a altor Tratamente ori Pedepse Inumane sau Degradante; art. 69(7) al Statutului de la Roma al Tribunalului Penal Internațional; Principiul 27, Corpul de Principii al Națiunilor Unite pentru Protecția Persoanelor Lipsite de Libertate sau aflate în Detenție.

² Lord Justice Neuberger (combatere) în „A și alții vs. Secretarul de Stat al Departamentului de Interne”, Curtea de Apel (Secția civilă), (2004) EWCA Civ 1123

metodelor lor, se pierd fundamentele de înaltă ținută morală de care se bucură o societate democratică deschisă¹.

Folosirea informației obținute din tortură trebuie categoric interzisă. Se încalcă, astfel, drepturile fundamentale ale omului. Mai mult, controlul ministerial asupra serviciilor de informații poate asigura clauzele de salvagardare necesare pentru respectarea acestor restricții.

7.2.12. Oferirea de informații cu privire la cetățenii naționali serviciilor de securitate străine

Legislația trebuie să ofere protecție împotriva evitării controlului prevăzut în legea internă prin cooperare cu agențiile străine. Legislația germană (vezi caseta de mai jos) prevede astfel de practici.

Dacă informația este primită de la o agenție internațională sau străină, trebuie să fie atât sub incidența controalelor aplicabile în țara de origine, cât și sub cea a standardelor aplicabile sub legea internă. Informațiile trebuie dezvăluite agențiilor de securitate numai dacă acestea își asumă respectarea legii aplicabile în țara agenției care o dezvăluie (alături de legea națională).

Oferirea de informații cu privire la propriii cetățeni serviciilor de securitate străine: un exemplu din legislația germană

Art.19 (3)

Agenția poate dezvălui date cu privire la propriii cetățeni serviciilor de securitate străine sau altor servicii străine, precum și organizațiilor supranaționale/internaționale, cu condiția ca aceste date să fie esențiale pentru îndeplinirea misiunilor lor sau să fie necesare intereselor de securitate ale acestora. Furnizarea de informații este întreruptă când contravine preocupărilor externe ale

¹ Vezi, de exemplu, Legea CSIS 1984, s. 6(2), stabilind obligativitatea formulării în scris a instrucțiunilor transmise de miniștri către Directorul CSIS pentru ca apoi acestea să poată fi înmânate și Comisiei de Control asupra Structurilor Informative și Securitate. În Australia, potrivit Legii Serviciilor de Informații (2001), Secțiunea 8(2), miniștrii responsabili de ASIS (Serviciul Australian de Informații și Securitate), și ministrul responsabil de relația cu DSD (Defence Signals Directorate, Departamentul Apărării), pot să transmită instrucțiuni scrise ce vor fi puse la dispoziția șefilor serviciilor de informații.

Republicii Federale Germania sau când interesele persoanei trebuie protejate.

Furnizarea de informații trebuie să fie menționată în documente publice. Beneficiarul trebuie instruit cu privire la faptul că informațiile sunt transmise sub incidența acordului conform căruia acestea trebuie folosite exclusiv în scopul în care au fost trimise. Agenția își rezervă dreptul de a solicita informații cu privire la modul de folosire a datelor de către beneficiar.

Sursa: Bundesverfassungsschutzgesetz
(BVerfSchG, Germania, Noiembrie 2002, art. 19
(traducere neoficiala)

Cooperarea internațională nu se limitează numai la acordurile bilaterale/multilaterale între serviciile naționale de securitate, ci implică și datoria de a coopera cu tribunalele internaționale. Această prevedere se referă la Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie.

Datoria Serviciului Bosniac de Securitate de a coopera cu Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie

Art. 6

Începând cu anul 1991, agenția va trebui să coopereze cu Tribunalul Penal Internațional pentru Fosta Iugoslavie, furnizând informații cu privire la persoanele responsabile pentru încălcarea legii internaționale privind drepturile omului pe teritoriul fostei Iugoslavii (aici și în continuare Tribunalul Internațional).

Sursa: Legea privind Agenția de Securitate și Informații,
Bosnia-Herțegovina, 2004, art.6

Cooperarea internațională trebuie autorizată de miniștri și trebuie să fie protejată de clauze de salvagardare pentru a asigura compatibilitatea între legea internă și obligațiile legale internaționale.

Clauzele de salvagardare legale trebuie prevăzute pentru a preveni folosirea informațiilor furnizate în sensul încălcării standardelor nederogabile ale drepturilor omului sau ale evitării controlului legii interne.

7.2.13. Mandatul organismelor de control parlamentar

Standardele internaționale impun ca parlamentul să înființeze un organism de control pentru toate serviciile de informații și securitate importante („abordarea funcțională” a instituției controlului). Aceasta reduce eficiența controlului din moment ce, în realitate, segmente distincte ale mașinăriei structurilor informative conlucrează strâns între ele. Apare astfel riscul ca un organism de control înființat pur și simplu pe baze instituționale să fie stânjenit în activitatea sa, dacă anchetele pe care le desfășoară conduc la informații asigurate de/către un serviciu secret aflat în afara razei sale legale de control.

Această abordare stârnește câteva divergențe semnificative. În Statele Unite, de exemplu, există comisii separate pentru Senat și Camera Reprezentanților, fiecare exercitând un control legitim asupra serviciilor de informații. În Marea Britanie, mandatul Comisiei pentru Informații și Securitate (ISC) acoperă numai un segment al activității serviciilor secrete (nu sunt incluse Statul Major al Apărării, Comunitatea de Informații și Serviciul Penal de Informații). În mod practic însă, ISC examinează și activitatea acestor structuri, cu cooperarea guvernului.

În sens larg, rolul Comisiilor de Control parlamentar poate fi reglementat în două modalități. Prima modalitate constă în a acorda un mandat larg, cu stabilirea ulterioară, în detaliu, a chestiunilor ce nu pot fi investigate; această opțiune se regăsește în legislațiile Marii Britanii și Australiei¹.

¹ *Intelligence Services Act 2001* No. 152, 2001, Secțiunile 28 și 29 (Comisia despre ASIO, ASIS și DSD). Mai ales Secțiunea 30.

3. Funcțiile Comisiei nu includ:

(a) revizuirea priorităților ASIO, ASIS sau DSD pentru culegerea de informații; sau

(b) revizuirea surselor de informare, alta asistența operațională sau metode operaționale disponibile ASIO, ASIS sau DSD; sau

(c) revizuirea operațiunilor specifice care au fost, sunt sau sunt propuse să fie întreprinse de ASIO, ASIS sau DSD; sau

(d) revizuirea informației furnizate de, sau de un serviciu al, un(ui) guvern străin, unde acel guvern nu este de acord cu dezvaluirea informației; sau

A doua modalitate constă în a încerca elaborarea unei liste cuprinzătoare de atribuții (vezi caseta următoare – selecțiuni din Regulamentul Senatului Statelor Unite).

O problemă extrem de importantă este dacă organul de control e îndreptățit sau poate să examineze în detaliu chestiuni ce țin de munca operativă ori trebuie să se limiteze la aspecte ce țin de politica generală și buget (vezi caseta următoare). Parlamentul German (*Bundestag*) a mandatat Comisia Parlamentară de Control proprie să supravegheze atât partea legată de politica generală și de buget, cât și operațiunile derulate de serviciile de informații. Sunt incluse și procedurile care permit acestor servicii să funcționeze și să-și îndeplinească atribuțiile. Comisia germană de Control Parlamentar este deplin informată în legătură cu toate aceste aspecte. În plus, există obligația ca această Comisie să fie informată și în legătură cu operațiunile derulate de serviciile de informații sau alte chestiuni care ajung în atenția presei. Fac obiectul informărilor către Comisie și acele decizii majore care afectează procedurile interne ale serviciilor.

Lista cuprinzătoare a atribuțiilor Comisiei de Control Parlamentar
Secțiunea 13 (adaptată)

Comisia trebuie să se aplece asupra următoarelor chestiuni:

1. Calitatea capabilităților analitice ale serviciilor externe de informații ale Statelor Unite ca și a modalităților de integrare și a formulării politicilor generale;
2. Întinderea și natura atribuțiilor departamentelor și serviciilor ramurii executive de a se angaja în activități de informații.

(e) revizuirea unui aspect al activităților ASIO, ASIS sau DSD care nu afectează o persoană de cetățenie australiană; sau

(f) revizuirea regulilor realizate în cadrul secțiunii 15 a acestei legi; sau

(g) realizarea de anchete cu privire la plângeri individuale despre activitățile ASIO, ASIS sau DSD.

Intelligence Services Act 1994, s. 10 (Marea Britanie), care înființează Comisia pentru sectorul de Informații și Securitate, cu drept de a investiga politica, administrația și finanțele *Serviciului de securitate (MI5)*, *Serviciului de Informații Secrete (MI6)* și *GCHQ*.

precum și necesitatea de a trasa planuri pentru fiecare agenție sau serviciu în parte;

3. Organizarea activităților informative pentru a maximiza eficiența procesului managerial, financiar și de control, precum și pentru a reduce suprapunerile, a contribui la creșterea moralului personalului serviciilor externe de informații;
4. Coordonarea activităților clandestine sau acoperite și modalitățile prin care Congresul SUA este informat cu privire la acestea;
5. Necesitatea de a modifica orice lege, regulament sau procedură, ordin, regulă, pentru a ameliora protecția informațiilor clasificate și de a asigura declasificarea informațiilor care nu trebuie neapărat să rămână secrete;
6. Necesitatea de a stabili o comisie permanentă a Senatului pentru activități de informații;
7. Necesitatea de a înființa o comisie comună a Camerei Reprezentanților și Senatului pentru activități de intelligence;
8. Autorizarea fondurilor alocate activităților de informații.

Sursa: Regulamentul Senatului Statelor Unite

Elemente ale controlului parlamentar (Germania)

Secțiunea 1 (1): În privința activităților Oficiului Federal pentru Apărarea Constituției (*Bundesamt für Verfassungsschutz*), Serviciului Militar de Contrainformații (*Militärischer Abschirmdienst*) și Serviciului Federal de Informații (*Bundesnachrichtendienst*), Guvernul Federal se va supune controlului Comisiei Parlamentare.

Secțiunea 2: Guvernul Federal va furniza Comisiei de Control parlamentar informații complete în legatură cu activitățile generale ale instituțiilor menționate la Secțiunea 1 (1), mai sus, ca și în legatură cu operațiuni de importanță deosebită. La solicitarea Comisiei de Control parlamentar, Guvernul Federal este obligat să raporteze și cu privire la alte operațiuni.

Secțiunea 2a: Ca parte a obligațiilor sale de a furniza informații, conform secțiunii 2 de mai sus, Guvernul Federal trebuie, dacă i se solicită, să permită Comisiei de Control parlamentar

să inspecteze documentele și rapoartele serviciilor, să se adreseze angajaților acestora sau să viziteze sediile.

Sursa: Legea de organizare a Comisiei Parlamentare de Control asupra Activităților de Informații a Federației Germane.

Legea Comisiei de Control Parlamentar (PKGrG), Germania, aprilie 1978 (textul citat include amendamentele din 1992 și 1999), Secțiunea 2, 2a

Un organism de control parlamentar abilitat să supravegheze operațiunile informative ar avea mai multă credibilitate și ar putea beneficia de prerogative sporite (de exemplu, de a produce probe). Totuși, investigațiile, ca și modalitățile de adresare în parlament sau față de opinia publică, vor fi supuse unui set important de restricții. În fapt, acest organism va funcționa înăuntrul „cercului secretelor” și va impune o barieră față de restul parlamentului. Dacă își va forma o imagine de corp independent și solid, nu își va vedea legitimitatea afectată. Totuși, parlamentul și publicul larg vor trebui să aibă încredere în faptul că un control eficient se derulează asupra operațiunilor informative, chiar dacă nu poate cunoaște amănuntele. Un al doilea tip de pericol apare atunci când organismul de control devine prea apropiat de un serviciu secret. Apare atunci posibilitatea unui supracontrol. De exemplu, deși obligația legală a agenției de a notifica în prealabil în legătură cu anumite operațiuni poate părea că întărește controlul, va avea și un efect inhibitor asupra comisiei, din perspectiva unor eventuale critici ulterioare.

Alternativa va limita controlul parlamentar la chestiuni ce țin de politica generală și de finanțe.

Aceste subiecte pot fi supuse dezbaterii publice fără restricții de secretizare impuse de interesul național (deși publicarea unor detalii bugetare poate aduce prejudicii securității naționale). Dificultățile care apar în cazul acestui tip de control constă în faptul că se neglijează un element-cheie al controlului parlamentar: asigurarea eficienței politicilor guvernului în domeniu. Fără accesul la detalii legate de operațiunile derulate, organul de control nu își poate forma o părere în privința eficienței politicilor guvernamentale implementate. Același principiu este valabil și în legătură

cu aspectele ce țin de legalitate și de respectarea drepturilor fundamentale ale omului – sarcini ce revin, în unele țări, organelor de control parlamentar.

Un asemenea tip de control parlamentar nu va beneficia de credibilitate dacă nu este fundamentat pe dovezi clare ale activității structurii informative supuse controlului.

Dilema aparentă este impusă de necesitatea păstrării secretului informațiilor ce țin de securitatea națională. Dacă informațiile rămân secrete, controlul parlamentar poate fi eficient, dar lipsește încrederea opiniei publice. Pe de altă parte, în caz contrar, controlul parlamentar nu va atinge niciodată chestiunile delicate legate de derularea propriu-zisă a activităților informative.

Pentru eliminarea acestor inconveniente, în practică pot fi aplicate câteva strategii. Una dintre ele ar fi aceea de a înființa oficii sau instituții cărora li se poate permite să pătrundă în spatele „cercului secretelor”, în numele parlamentului, pentru ca apoi să raporteze în fața acestuia. În unele țări, acest rol revine inspectorului general (deși acestora le mai revine și funcția de a întări controlul parlamentar).

O a doua metodă constă în a oferi Comisiei de Control referințe ad-hoc asupra chestiunilor operative (în calitate de corp de control cu expertiză în domeniu), fie de către guvern, fie de către parlament. Următoarea casetă prezintă modul cum această soluție a fost legiferată în Australia.

Prezentarea ad-hoc a unor chestiuni operative către Comisia de control parlamentar

Secțiunea 29 – Atribuțiile Comisiei

Atribuțiile Comisiei sunt:

b. Să analizeze orice aspect legat de ASIO, ASIS sau DSD prezentate Comisiei de către:

(i) ministrul responsabil sau

(ii) o rezoluție a oricăreia dintre camerele parlamentului.

Sursa: Legea serviciilor de informații, 2001.

Australia, Secțiunea 29.

Anchetele ad-hoc sunt utile acolo unde operațiunile informative presupuse sunt controversate. Când acest inconvenient apare, serviciile oferă, de obicei, acces la informații, pentru a nu fi acuzate de lipsă de cooperare. Totuși, poziția de negociere a organismului de control poate fi întărită dacă va refuza să desfășoare aceste anchete ad-hoc, fără a avea acces corespunzător la informații.

Un alt exemplu de mandat limitat este dat de Comisia de Control parlamentar asupra activității de informații a Norvegiei.

Această Comisie, ai cărei membri nu sunt parlamentari, dar sunt numiți de parlament și răspund în fața acestuia, este mandată să supravegheze respectarea drepturilor omului (vezi caseta de mai jos). În cadrul acestui mandat, comisia are atribuții investigative ce acoperă întregul sistem informativ norvegian. Acest control, de tip *ex post facto*, poate include operațiunile, dar numai din punctul de vedere al legalității.

Controlul parlamentar concentrat pe respectarea legii și a drepturilor omului: exemplul Norvegiei

Secțiunea 2. Obiectivul controlului este:

- să descopere și să prevină nedreptățile împotriva oricărei persoane și să se asigure că mijloacele de intervenție sunt adaptate circumstanțelor;
- să se asigure că operațiunile secrete nu dăunează libertăților cetățenești;
- să se asigure că activitatea structurilor informative rămâne în interiorul cadrului legal, al ordinelor și directivelor administrative și militare (...).

Sursa: Legea privind monitorizarea activităților de informații,

Supravegherea și Serviciile de Securitate,
Legea nr. 7 din 3 februarie 1995, Norvegia

Concluzii:

- Scopul orizontal al mandatului: întreaga comunitate de informații, inclusiv departamentele auxiliare și oficialii, trebuie să intre sub incidența mandatului unuia sau mai multor organisme de control parlamentar;

- Obiectivul vertical al mandatului: mandatul organismului de control parlamentar poate include una sau mai multe dintre următoarele: (a) legalitatea, (b) eficiența, (c) eficacitatea, (d) bugetul și finanțele, (e) respectarea convențiilor importante pentru drepturile omului, (f) aspecte administrative și de politică generală;
- Toate cele șase aspecte menționate mai sus trebuie acoperite fie de către organe de control parlamentar, fie de către organisme independente ale statului, cum ar fi: oficiile naționale de control, inspectorii generali, avocatul poporului sau tribunalul. Suprapunerile ar trebui evitate;
- Cu cât o comunitate de informații este mai mare, cu atât se presupune că implică mai multe servicii cu atribuții diferite și astfel, cu atât devine mai stringentă nevoia înființării unor (sub)comisii parlamentare de control specializate;
- Mandatul oricărui organ de control parlamentar trebuie să fie clar și specific;
- Recomandările și rapoartele Comisiei de Control parlamentar trebuie să fie: (a) publicate, (b) dezbătute în parlament, (c) monitorizate în privința implementării de către executiv și comunitatea de informații;
- Resursele, atribuțiile legale și dispozițiile Comisiei de control parlamentar trebuie să corespundă obiectivelor mandatului său.

În tabelul de mai jos, se ilustrează faptul că supravegherea parlamentară a serviciilor de informații și securitate este un fenomen social obișnuit în țările democratice.

Aceasta oferă o viziune de ansamblu asupra prerogativelor controlului parlamentar în șapte state democratice din America, Europa și Africa. Majoritatea elementelor prezentate în această casetă sunt tratate pe larg în următoarele capitole.

Comparație între organismele de control din șapte state

(1) Statul	(2) Mandatul organismului de control	(3) Atribuțiile organismului de control în privința bugetului	(4) Tipuri de organisme de control. Membri, eliberarea din funcție, numire.	(5) Atribuții referitoare la citație	(6) Obligativitatea notificării prealabile
(A) Argentina	Analizează legalitatea și eficiența serviciilor de informații, inclusiv plângerile cetățenilor.	Atribuții de control și autorizare	Organism de control parlamentar cu 14 membri (parlamentari) numiți de parlament. Nu există instituția inspecției de securitate.	Nu	Nu este instituită legal.
(B) Canada	SIRC verifică legalitatea și eficiența structurilor informative.	SIRC nu are atribuții de autorizare, dar poate face comentarii cu privire la bugetul ASIS.	Corp de control extern, format din max. 5 experți, numiți de prim-ministru. Aceștia își desfășoară activitatea sub jurământ.	Da	Nu este necesară.
(C) Norvegia	Controlul se concentrează, în primul rând, pe legalitatea funcționării serviciilor, inclusiv pe protecția drepturilor omului.	Nu există atribuții în acest domeniu.	Corp de control parlamentar extern, alcătuit din max. 7 membri (non-parlamentari), experți numiți de parlament.	Da, toate persoanele convocate în fața Comisiei sunt obligate în acest sens.	Structurilor de informații nu le este permis să consulte Comisia în legătură cu operațiuni viitoare.
(D) Polonia	Supraveghează legalitatea, politica generală, managementul și cooperarea internațională a serviciilor. Eficiența nu este supusă controlului.	Comisia supraveghează planurile bugetare ale serviciilor și implementarea acestora.	Corp de control parlamentar, maximum 9 parlamentari ca membri, numiți de președinte. Aceștia sunt supuși evaluării.	Nu	Nu există nici o obligație legală în acest sens.

Respectarea drepturilor omului...

(E) Africa de Sud	Atribuțiile de control includ: legiferarea, supravegherea activității, administrarea, managementul financiar, cheltuielile.	Comisia nu suprave- ghează bugetele serviciilor de informații în sine, dar primește rapoarte cu privire la managemen- tul financiar al serviciilor.	Corp de control parlamentar, Comisia este alcătuită din 15 parlamentari numiți de președinte. Membrii sunt supuși evaluării.	Da	Nu există nici o obligație legală în acest sens.
(F) Marea Britanie	Bugetele, administrarea și politica generală a MI5, MI6 și GCHQ fac subiectul controlului din punctul de vedere al eficienței. Legalitatea nu este supravegheată.	Comisia suprave- ghează partea financiară, împreună cu șeful Comisiei pentru Finanțe Publice, dar nu are atribuții de autorizare.	Corp de control parlamentar alcătuit din 9 membri numiți de prim-ministru.	Nu	Nu există nici o obligație legală în acest sens.
(G) SUA	Exercită control asupra tuturor structurilor informative. Aprobă numirile la vârf. Atât legalitatea, cât și eficiența fac obiectul controlului.	Ambele Comisii de control au atribuții de control bugetar.	Două Comisii de Control aparținând de Congres cu 20 de kongresmeni, membri pentru Camera Deputaților și 17 pentru Senat, numiți de șefii Camerei Deputaților și ai Senatului.	Da, pentru ambele comisii.	Da, cu excepția cazurilor de extremă urgență.

**Avizul cu privire la Recomandarea 1713 (2005) a Adunării
Parlamentare a Consiliului Europei despre controlul democratic
asupra sectorului de securitate în statele membre**

**Adoptat de Comisia de la Veneția în cadrul celei de-a 64-a
ședințe plenare (Veneția, 21-22 octombrie 2005) pe baza
comentariilor domnului Dimitri CONSTAS (membru, Grecia)**

Introducere

1. La cea de-a 934-a reuniune din 7 iulie 2005, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a hotărât să solicite un aviz Comisiei de la Veneția cu privire la Recomandarea 1713 (2005) a Adunării Parlamentare (APCE), „referitor la controlul democratic al sectorului de securitate în statele membre”.

2. Domnul Dimitri Conostas a fost numit Raportor. Acest aviz, redactat pe baza comentariilor sale, a fost adoptat de Comisie în cadrul celei de-a 64-a ședințe plenare (Veneția, 21-22 octombrie 2005).

II. Scopul analizei Comisiei de la Veneția

3. Opinia Comisiei de la Veneția cu privire la Recomandarea 1713(2005) a APCE este menită să ajute Comitetul de Miniștri în elaborarea răspunsului său către Adunarea Parlamentară: sarcina Comisiei este astfel limitată la a oferi Comitetului de Miniștri unele elemente interesante în acest scop.

4. Adunarea Parlamentară a recomandat: „(...) Comitetul de Miniștri să pregătească și să adopte liniile generale pentru guvernele ca stabilească regulile, standardele și abordările practice din punct de vedere politic, necesare aplicării principiului monitorizării democratice a sectorului de securitate în statele membre (...)”. În continuare, a identificat anumite principii în următoarele domenii: servicii de informații; poliție, gestiune frontiere; apărare și securitate națională și democrație.

5. Comisia de la Veneția se va limita la a comenta principiile referitoare la servicii de informații¹ și apărare².

¹ Recomandarea APCE 1713(2005), § 10, i

² § 10, iv

III. Principiile care ar trebui să inspire guvernele în ceea ce privește serviciile de informații

6. În 1998, Comisiei de la Veneția i-a fost solicitat de către Comitetul pentru Afaceri Juridice al Adunării Parlamentare să examineze problema relațiilor constituționale dintre serviciile de securitate internă (denumite de aici încolo SSI) și alte organe ale statului¹.

7. Comisia a ajuns la următoarele concluzii:

- uneori, prin propria natura, SSI trebuie să acționeze în afara standardelor acceptate ale unei forțe obișnuite de poliție;
- oricare ar fi poziția lor referitor la executiv, acestea trebuie să fie răspunzătoare pentru acțiunile lor cu prevederile legilor care le reglementează;
- rolul, funcțiile, puterile și îndatoririle SSI trebuie definite clar și delimitate de legislația care le organizează sau de Constituție;
- principalele reguli referitoare la SSI ar trebui legiferate sau chiar incluse în constituție; în orice caz, baza legală trebuie să fie atât clară și concisă în privința atribuțiilor, cât și în armonie cu legea fundamentală și obligațiile internaționale, în special cele în materia protecției drepturilor omului;
- regulamentele SSI nu ar trebui clasificate decât dacă acest lucru este strict necesar;
- bugetele SSI trebuie să fie atent monitorizate, pentru acest lucru fiind responsabil cel puțin un membru al guvernului;
- SSI nu trebuie folosite decât în interes național;
- se impune un strict control al SSI, fie din partea executivului, fie a legislativului și/sau judiciar;
- structurile administrative/legale ale SSI trebuie să permită controlul judiciar asupra activității lor;
- pentru a permite apărarea interesului suprem al statului, atunci când se impune, prevederile legale trebuie să poată asigura confidențialitatea, lipsa publicității, protecția informațiilor și a datelor clasificate, protecția martorilor și așa mai departe;

¹ Serviciile de securitate internă în Europa, CDL-INF (1998)6

- accesul altor autorități ale statului la informații gestionate de SSI trebuie reglementat în detaliu;
- posibilitatea ca SSI să monitorizeze persoanele aparținând altor autorități ale statului trebuie să fie strict prevăzută de lege;
- în activitatea SSI, restricțiile drepturilor și ale libertăților fundamentale trebuie menținute la minimum, acest lucru fiind expres prevăzut de lege;

- aplicarea de măsuri extraordinare trebuie să fie proporțională cu gradul de pericol existent și, în nici un caz, acestea nu pot fi prelungite pe o perioadă mare de timp.

8. Studiul realizat de Comisie a fost inițiat în urma tragicelor evenimente de la 11 septembrie 2001 și a atentatelor cu bomba din Madrid, Bali, Londra și Sharm el Sheikh.

9. Necesitatea de a spori eficiența SSI a devenit evidentă. În paralel, întărirea controlului democratic asupra serviciilor de informații este, de asemenea, necesară și considerată o prioritate.

10. Adunarea Parlamentară a îndemnat Comitetul de Miniștri asupra acestei chestiuni importante. Într-adevăr, Consiliul Europei a fost preocupat de analiza aspectelor non-militare ale stării de securitate în cadrul conceptului de „securitate democratică”.

11. Practica în domeniul controlului variaza foarte mult în diferitele state membre ale Consiliului Europei în privința libertății de acțiune ce revine serviciilor de informații și gradului în care acestea sunt considerate responsabile pentru acțiunile lor.

12. Comisia de la Venetia consideră că o analiză comparată a legislației și a practicii, din punctul de vedere al controlului democratic asupra sectorului de securitate în statele membre ale Consiliului Europei, ar fi interesantă și oportună, din moment ce va releva punctele slabe și punctele forte ale fiecărui sistem în parte, și va ajuta Comitetul de Miniștri să stabilească modul în care SSI pot fi cel mai bine compatibile cu societatea democratică și, în același timp, eficiente. Această analiză comparată ar trebui să acorde prerogative speciale parlamentelor și comisiilor specializate, precum și tribunalelor naționale, în îndeplinirea acestor sarcini. O zonă de preocupări este și intensificarea funcțiilor internaționale

ale agențiilor naționale de informații, precum și riscul, în absența standardelor clare de derulare a acțiunilor extrateritoriale.

13. Comisia de la Veneția este gata să asiste Comitetul de Miniștri în această privință, dacă acest lucru va fi solicitat.

IV. Principiile Apărării pe care guvernele ar trebui să le respecte

14. Forțele armate trebuie ținute sub controlul instituțiilor democratice, în special acum, când provocările de securitate capătă un caracter transnațional tot mai pregnant, iar granița tradițională dintre forțele armate și poliție este tot mai neclară. Acesta este un aspect care, până acum, nu a făcut obiectul unor reflecții profunde din partea Consiliului Europei¹.

15. Necesitatea de a impune o comandă civilă asupra forțelor armate în operațiuni naționale și internaționale rămâne o problemă esențială în anumite state membre, problemă ce impune luarea în discuție și a unor aspecte constituționale.

16. În plus, Comisia de la Veneția împărtășește opinia exprimată de PACE, potrivit căreia rolul decizional asumat de parlamentari în domeniul securității, trebuie menținut, chiar dacă cele mai multe decizii se iau la nivel internațional².

17. În cazul în care Comitetul de Miniștri o va solicita, Comisia de la Veneția poate realiza un studiu pe această temă.

¹ Alte organisme specializate, cum este Centrul pentru Controlul Democrat al Forțelor Armate de la Geneva (DCAF) s-au aplecat asupra acestor probleme și s-au străduit să acorde comunității internaționale asistență în aplicarea principiilor bunei guvernări și a reformelor sistemului de securitate.

² Vezi, *mutatis mutandis*, raportul Comisiei de la Veneția asupra fundamentelor legale ale politicii externe, CDL-INF (1998)013, III.

CAPITOLUL 8

Conectivitatea serviciilor secrete de informații cu interesele comunitare, în determinarea socio-politică

8.1. Locul și rolul structurilor informative, nevoia de informație și de organizare socială pentru existența umană

Pentru a facilita comparația cu instituțiile similare din alte state și a putea explica multe dintre problemele cu care s-au confruntat factorii de comandă ai armatei române, alături de clasa politică, așadar pentru a fixa rolul și locul serviciilor secrete de informații în ansamblul structurilor statale moderne, este necesar un fugitiv excurs istoric asupra evoluției raporturilor dintre factorii de decizie politică și serviciile de informații.

Relația dintre serviciile de informații și puterea politică a fost deseori asemănată de seniorii informațiilor cu mariajul de conveniență caracterizat de acceptarea tacită a celor mai mari compromisuri.

Politica — gestionarea unei comunități umane sau a unei organizări sociale — are nevoie vitală de informație, de un flux informativ care să conexeze conducerea politică la realitățile interne sau externe. În absența acestuia, orice act politic risca

să se întoarcă chiar împotriva propriei comunități, să genereze efecte perverse și dezorganizate pe termen lung, să pună sub semnul întrebării chiar existența comunității respective.

Informația condiționează, așadar, o politică eficientă. Indiferent de natura actului politic – constructiv sau distructiv, politică națională sau imperialistă, de eliberare sau de cucerire – informația se dovedește indispensabilă.

Dacă, în faza culegerii și a prelucrării sale, informația are, cel mai adesea, un caracter neutru, tehnic, odată ajunsă la nivelul conducerii politice, valorificarea ei se intersectează, într-un fel sau altul, cu ideologia sau doctrina politică a celor aflați la putere.

Neutralitatea axiologică și ideologică a informației primare este anulată de factorul politic. Orice act sau demers politic, ca intervenție în social, este legitimat ideologic, iar soluțiile proiectate sunt, cel mai adesea, constituite prin prisma ideologiei respective.

În funcție de partidul aflat la putere, aceeași problemă poate fi privită și soluționată diferit, chiar dacă informațiile primare sunt aceleași.

Razboiul, ca prelungire a politicii, cum îl califică Clausewitz, care are nevoie vitală de informații precise și oportune, este apreciat, purtat și finalizat în mod diferit, în funcție de ideologia dominantă.

Liberalismul, conservatorismul, marxismul și fascismul au viziuni radical diferite asupra războiului ca fenomen istoric, social și militar, chiar dacă efortul informativ depus pentru a-l câștiga poate fi același, și cantitativ, și calitativ.

Chiar dacă dispune de informații precise și oportune, un regim politic poate fi orbit de propria sa ideologie. Informația care nu convine sau intră în contradicție cu ideologia dominantă este adesea ignorată sau subevaluată ca importanță.

Consecința va fi un act politic ce se va întoarce în final chiar împotriva inițiatorilor și, mai grav, împotriva organizării sociale de referință.

Relevant este exemplul Uniunii Sovietice și al serviciilor de informații. Foarte performante, acestea au pus la dispoziție

factorului politic informația necesară, dar „ceată” ideologică a blocat majoritatea demersurilor politice raționale și responsabile.

Istoria demonstrează că acea conducere politică ce a știut, în momentele-cheie, să abordeze orgoliile ideologice în favoarea valorificării optime a informației, a avut câștig de cauză.

Responsabilitatea implicată în deținerea puterii poate fi evaluată și în funcție de scopurile în care este utilizată informația.

Deturnarea utilizării ei spre finalități care nu au nici o legătură cu interesele naționale este o dovadă a lipsei de responsabilitate în actul de conducere și, la limită, generează efecte perverse ce pot amenința chiar existența națiunii respective.

Utilizarea informației pentru a păstra puterea cu orice preț, pentru îndepărtarea sau compromiterea adversarilor politici, este un derapaj căruia i-au căzut victimă chiar și cele mai consolidate democrații.

Cazul Watergate este tipic pentru deturnarea activității informative spre scopuri ce nu au nici o legătură cu securitatea națiunii sau a statului.

Alterarea relației informație-politică poate evolua, la limită, până la apariția poliției politice ca instituție oficială a statului sau ca practică obișnuită, dar disimulată sub faldurile unei aparente democrații.

Politizarea serviciilor de informații sau subordonarea acestora față de o ideologie sau față de un partid a generat întotdeauna dereglări în funcționarea mecanismelor statului și proteste din partea societății civile.

Într-o democrație consolidată, puterea politică legitimată prin voturile cetățenilor este beneficiarul legal al fluxului informativ oferit de serviciile de informații. În majoritatea cazurilor, șefii acestor servicii sunt oameni politici, fapt ce evidențiază pregnant relația de subordonare.

Putem concluziona că problema fundamentală care se ridică este aceea a responsabilității factorului politic în utilizarea informației.

Limita dintre legitim și ilegitim în folosirea informației este fluctuantă și, cel mai adesea, depășirea ei în sensul legitimității sau

chiar al ilicitului este greu de identificat. Serviciile secrete – situate în cadrul legal – au exact forța conferită de decizia factorului de putere, care le valorifică informațiile.

Astfel, este repusă în discuție relația serviciilor de informații cu statul, cu factorul politic, cu tipul regimului politic, cu națiunea și cetățeanul.

Așadar, există o strânsă concordanță între esența statului și, ca urmare a sistemului politic de guvernare, atribuțiile ce sunt conferite structurilor secrete de informații. Serviciile de informații nu pot fi nici mai bune, nici mai rele decât regimul politic care le-a conceput, instituționalizat și modelat pe parcurs.

8.2. Informație – Decizie – Putere

Actul de conducere în ansamblu și conducerea politică în particular s-au văzut obligate la practica culegerii de informații din cele mai vechi timpuri, sub diverse forme și folosind cele mai variate mijloace și metode, finalitatea fiind invariabil aceeași: cunoașterea și fundamentarea deciziei.

Oamenii politici și militari, vizionari și pragmatici, au sesizat de multă vreme caracterul indispensabil al structurilor informative, acordându-le atenția meritată, sprijin politic și material.

De-a lungul timpului, de la Sun-Tzu la strategiile războiului modern, sintagma „informația înseamnă putere” a devenit frecvent vehiculată și chiar o axiomă pentru orice decident politic pragmatic: informația înseamnă indiscutabil putere de decizie, iar aceasta nu se poate disocia de politică. Trinomul „informație – decizie – putere” este relația esențială a serviciilor secrete.

Epocile modernă și contemporană au consacrat definitiv rolul vital al informației pentru conducerea eficientă a unei structuri statale, pentru protejarea valorilor și a intereselor fundamentale ale unei națiuni. În consecință, structurile specializate în obținerea și valorificarea informațiilor au devenit indispensabile pentru un stat modern.

În spațiul românesc, necesitatea stringentă a unui serviciu de informații profesionist a fost foarte bine exprimată de Eugen

Cristescu, directorul Serviciului Special de Informații între 1940–1944: „Serviciile de informații sunt organe odioase în opinia publică, dar absolut necesare în viața tuturor statelor, unde ele au existat totdeauna“.

Prin informațiile puse la dispoziția conducătorilor, a celor responsabili de luarea deciziei politice, aceste instituții contribuie fundamental la luarea acestor decizii într-o manieră corectă, la prevenirea unor pericole externe sau vulnerabilități de natură internă și la evitarea unor înfrângeri sau obținerea victoriei.

Generic însă, serviciile secrete de informații ar trebui să dea alarma la timp, în sensul de a oferi un flux internațional oportun, atotcuprinzător și veridic despre intențiile potențialilor inamici sau aliați, pe care să se poată fundamenta din timp, de către factorii de decizie în stat, o strategie în acord cu interesele și aspirațiile național-statale.

Așadar, serviciile de informații sunt instituții absolut necesare în societatea modernă, activitatea secretă de informații constituind o parte a organizării sociale moderne.

Aceasta cu atât mai mult, cu cât în noua eră informațională se afirmă tot mai pregnant informația, ca o veritabilă resursă a puterii.

În consecință, activitatea serviciilor de informații câștigă tot mai multă importanță printre instituțiile statului contemporan, confruntate cu o nouă generație de amenințări și riscuri de securitate neconvenționale, atipice și care, aproape toate, gravitează în jurul informației stocării, diseminării și, de cele mai multe ori, a manipularii lor.

Istoria a cunoscut și cazuri nefericite ale unor națiuni fără stat, fără baza teritorială a dezvoltării spirituale și materiale, așa cum este ea surprinsă în majoritatea definițiilor date națiunii.

Constituiți ca națiune (populație), iudaicii au urmărit, de-a lungul istoriei, obținerea celorlalte două elemente necesare funcționării unui stat ca entitate suverană: teritoriul și capacitatea de guvernare efectivă a acelui teritoriu.

Lipsiți multă vreme de expresia statală a evoluției lor istorice sau trecând de sub o ocupație sub alta, evreii și-au făcut din crearea

unui stat independent un ideal politic, moral și religios pe care l-au urmărit cu îndârjire sute de ani.

Împrăștiati în cele patru zări de la începutul mileniului I, ca represalii în urma răscoalei din anul 70, evreii vor învăța să se adapteze oricărui spațiu cultural, dar fără să uite idealul suprem: crearea unui stat evreiesc în Palestina.

Neavând sprijinul unei instituții statale, ei au încercat să compenseze acest handicap politic printr-o coeziune națională exemplară, prin ascensiunea la statutul de elită financiară, culturală și politică în țările care i-au găzduit și prin stăpânirea la perfecție a diplomației de culise.

Rețelele de informații, organizațiile evreiești de toate felurile, grupurile de lobby sau de influență, susținute financiar de comunitatea evreiască înstărită din întreaga lume, au fost instrumentele esențiale ale realizării scopurilor sionismului.

Dacă în majoritatea statelor, serviciile de informații au apărut după formarea acestora, ca urmare a necesității de apărare și de informare a factorului politic, în cazul Israelului, situația este exact inversă: statul a apărut ca urmare a acțiunii tenace a unor organizații și grupuri de influență evreiești ce au funcționat ca veritabile servicii de informații, datorită mijloacelor și metodelor folosite specifice serviciilor de informații.

Secolele de diplomatie secretă evreiască vor fi încununuate de un prim mare succes la 21 noiembrie 1917, când declarația de la Balfour, după numele ministrului de externe englez, recunoaște dreptul istoric al poporului evreu de a-și constitui un stat în Palestina.

Din acest moment, eforturile organizațiilor evreiești se concentrează spre organizarea emigrației masive a evreilor în Palestina, dar și spre preluarea puterii în teritoriul palestinian ce le era conferit de hotărârea Organizației Națiunilor Unite.

În februarie 1947, Anglia, mandatarul teritoriului palestinian, anunță că întreaga problemă va fi transferată spre Organizația Națiunilor Unite care, în luna mai a aceluiași an, va înființa UNSCOP (Comitetul Special al Națiunilor Unite pentru Palestina).

Planul UNSCOP privind împărțirea Palestinei între evrei și arabi va fi adoptat în noiembrie, deși ONU nu avea autoritatea să creeze state.

Planul ONU a devenit rapid irelevant, iar evreii au trebuit să-și cucerească statul cu arma în mână.

Jewish Agency (Organizația Mondială a Evreilor) a fost una dintre organizațiile binecunoscute în epocă pentru acțiunile clandestine de emigrare în Palestina, puternic susținută de structuri informative.

Hașomer, Haganah, Stern și Irgun s-au numărat printre cele mai importante organizații ilegale care, beneficiind și de un suport informativ adecvat acțiunilor desfășurate, au apelat chiar la metode tipic teroriste pentru a impune puterea evreiască în Palestina.

Sherut Tediot a fost prima structură informativă organizată profesionist, care a depășit nivelul unei simple rețele informative legale și s-a format înaintea oricărei autorități statale israeliene.

Prin filierele organizate de structurile informative evreiești, au fost introduse în Palestina cantități mari de arme și muniție necesare grupărilor de gherilă și subversive ale căror acțiuni au culminat, în 1948, cu proclamarea statului Israel condus de guvernatorul provizoriu David Ben-Gurion.

Războiul Rece poate fi definit ca o confruntare între Marile Puteri învingătoare în al Doilea Război: SUA, Marea Britanie și Franța pe de o parte, ca apărătoare ale sistemului capitalist, și URSS, pe de altă parte, ca principal beneficiar, inițiator și apărător al sistemului comunist.

Războiul Rece a demarat, istoric vorbind, la data de 5 martie 1946, când Churchill, în celebrul discurs de la Fulton (Missouri, SUA), a invocat, pentru prima oară „Cortina de fier” care separă Europa în cele două blocuri, precum și conceptul de „război rece”.

Un război al ideologiilor, dominat de dezinformarea strategică, de cursa înarmărilor și de politica de bloc. Sfârșitul declarat al Războiului Rece ar trebui fixat la 12 mai 1989, când președintele american, George Bush, vorbind absolvenților de la Texas A and M University, a afirmat că SUA este gata să primească URSS „înapoi în ordinea mondială”.

8.3. Conflict ideologic și confruntare pe frontul secret

După înfrângerea lui Hitler în campania din Rusia – moment decisiv în evoluția celui de-al Doilea Război Mondial – aliații (Uniunea Sovietică, SUA și Marea Britanie) concepeau deja planurile de reorganizare a lumii postbelice, conform propriilor interese.

Divergențele de opinii nu au întârziat să apară, interesele fiind adesea chiar total opuse. Fiecare vorbea în numele propriilor tradiții și experiențe istorice, în numele ideologiei sau al doctrinei politice pe care o împărtășea.

Churchill avea ca scop strategic restabilirea echilibrului de putere în Europa, având drept piloni Marea Britanie, Franța și Germania care, împreună, să contrabalanseze puterea colosului sovietic.

Roosevelt concepea lumea postbelică nu în termenii paradigmei clasice, a puterii, ci în termeni de armonie, de înțelegere și acceptare reciprocă în cadrul unui sistem de securitate colectivă.

Stalin, călăuzindu-se după principii definitorii pentru așa-numita „*Realpolitik*”, voia să asigure securitatea spațiului sovietic printr-o zonă tampon care să fie, pe cât posibil, sub controlul său, control exercitat în primul rând prin impunerea în statele respective a unor regimuri comuniste obediente Moscovei.

Înțelegerea de la Ialta din februarie 1945, în urma căreia se vor delimita sferele de influență, va marca începutul unui alt tip de confruntare, cunoscută în istorie sub numele de Războiul Rece. În discursul ținut la Fulton (SUA) la 16 martie 1946, Churchill va folosi termenul „cortină de fier”, care va marca politica europeană mai ales pentru următorii cincizeci de ani, ca o concretizare a conflictului ideologic ce începuse să opună Uniunea Sovietică fostilor ei aliați din timpul războiului.

Dându-și seama că o Europă devastată de război favorizează extinderea ideologiei comuniste, SUA lansează planul Marshall, cu

sustinere economică a politicii de contracarare a ofensivei politice și ideologice sovietice.

În același scop, este înființată la 4 aprilie 1949 Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, ca replică politică și militară la instaurarea regimurilor comuniste în Polonia (ianuarie 1947), Cehoslovacia (februarie 1948) și criza Berlinului (1 ianuarie 1948).

Kremlinul va răspunde în mod similar, înființând, în mai 1955, Tratatul de la Varșovia.

Conflictul ideologic se va concretiza așadar într-unul politic, militar, economic, tehnologic și, nu în ultimul rând, într-un război dus în umbră, un război al informației și contrainformației, al subversiunii prin toate mijloacele.

Serviciile de informații și contrainformații din statele celor două blocuri politico-militare se vor implica într-un război secret fără precedent.

Finanțarea aproape nelimitată, tehnologia de ultimă oră, specialiștii de prim rang în cele mai diverse domenii – nimic nu a fost considerat prea costisitor pentru acest război secret.

Dezinformarea, propaganda, contrapropaganda, spionajul tehnologic, influențarea deciziilor, penetrarea informativă în mediile de decizie strategică politică și militară și chiar asasinatul – toate acestea s-au împletit într-o confruntare nevăzută ce se amplifică în paralel cu acerba cursă a înarmărilor.

Spionajul a devenit astfel instrumentul fundamental al politicii, lucru care se va reflecta în organizarea comunităților informative ale superputerilor: SUA și Uniunea Sovietică.

În SUA, primul loc în cadrul comunităților informative era ocupat de Central Intelligence Agency – CIA –, principalul serviciu abilitat cu procurarea informațiilor din exteriorul țării.

În structura KGB, de asemenea, componenta externă (PGZ – Directoratul I) avea statutul de *primus inter pares*, evidențiind poziția privilegiată de care se bucura.

Războiul direct, confruntarea militară clasică între cele două blocuri politico-militare, a fost înlocuit, pe de o parte, de acest război pe frontul secret de o intensitate extremă, dar și de confruntări militare de mai mică anvergură (ce purtau numele de

„războaie prin procură“), în zone sau state pe care cele două superputeri voiau să le atragă în sfera lor de influență: Vietnam, Coreea.

O altă caracteristică a acestui război secret a fost aceea că nu a respectat nici o graniță, el desfășurându-se la nivelul întregii planete.

El s-a derulat nu doar pe teritoriul statelor direct implicate, ci și în alte state neutre, nefiind puține disputele diplomatice generate de astfel de acțiuni.

Interesul național – rațiunea de a fi a serviciilor de informații – a fost abandonat adesea sau a trecut pe un plan secund, în favoarea unor acțiuni legitimate exclusiv ideologic. Fenomenul a fost mult mai pregnant în statele satelit ale Moscovei, penetrate ideologic până la vârfurile serviciilor de informații.

Tabăra adversă a folosit valorile ideologiei liberale pentru influențarea populației din statele comuniste, în scopul formării unor grupări dizidente și a unor curente de opinie favorabile schimbării politice, dar și pentru a convinge înalți responsabili civili ori militari de absurdul utopiei comuniste.

Penetrarea ideologică a fost, poate, metoda cea mai eficientă folosită de serviciile de informații occidentale pentru a eroda bazele regimurilor comuniste.

8.4. Represiunea politică și apărarea intereselor naționale. Politizarea serviciilor de informații românești

23 august 1944 a fost un moment de cotitură și pentru serviciile de informații românești. Sub conducerea lui Mihail Moruzov și a lui Eugen Cristescu, ele intraseră pe traseul profesionalizării, rivalizând cu serviciile similare ale statelor occidentale.

Evoluția relației dintre SSI și noua putere comunistă nu poate fi înțeleasă fără a cunoaște un detaliu extrem de important: SSI a protejat rezerva politică a statului – național-țărăniști, liberali, sociali-democrați, dar și personalități din mișcarea comunistă.

Astfel au fost Emil Bodnaraș, Petru Groza, Mihai Beniuc și alții, care nu au fost arestați înainte de 23 august 1944, scopul

îndepărtat fiind acela al folosirii lor ulterioare, sub noul regim a cărui instaurare fusese prognozată cu suficient timp înainte.

După 6 martie 1945, data venirii la putere a guvernului majoritar comunist condus de Petru Groza, epurările iau amploare în interiorul SSI, principalul criteriu al selecționării ofițerilor fiind cel politic.

Noua putere politică și-a făcut simțită prezența în SSI și prin desființarea structurilor informative care susținuseră frontul de est.

O bună parte a funcționarilor și ofițerilor a fost concediată, alții au fost transferați la Ministerul de Război. Sub guvernul Petru Groza, majoritatea șefilor de secții, a directorilor și subdirectorilor au fost arestați și anchetați. Conducerea SSI este transferată Consiliului de Miniștri, noul șef fiind N.D. Stănescu.

Ultima redută a SSI în calea politizării și a ocupantului sovietic a constituit-o Grupa Specială, o structură acoperită care nu apărea în organigrama oficială a serviciului, înființată de Traian Borcescu – ca șef interimar, cu ocazia reorganizării din septembrie-octombrie 1944.

Până în februarie 1945, această secție acoperită a SSI a supravegheat informativ înaintarea trupelor sovietice, excesele și abuzurile ocupantului comunist și penetrarea comuniștilor în structurile statului. Grupa Specială va fi desființată după 6 martie 1945, iar Traian Borcescu va fi condamnat la ani grei de pușcărie pentru îndrăzneala de a supraveghea informativ elementele comuniste chiar sub ocupație sovietică.

Următorul pas în politizarea organelor de informații și contrainformații l-a constituit înființarea Direcției Generale a Securității Poporului, la 30 august 1948, în structura Ministerului de Interne. Totuși, până în aprilie 1951, a funcționat în paralel și Serviciul Special de Informații, subordonat Consiliului de Miniștri.

La 30 martie 1951, Direcția Generală a Securității Poporului își schimbă numele în Direcția Generală a Securității Statului, iar o luna mai târziu, și SSI-ul intră în componența sa. Secția I Informații Externe a SSI-ului a devenit Direcția I Informații Externe din Securitate, iar Secția a II-a Contrainformații a fost transformată în Direcția a II-a Contraspionaj.

Următoarea etapă organizatorică a fost desprinderea DGSS din Ministerul Afacerilor Interne și încadrarea ei într-o nouă structură – Ministerul Securității Statului.

Componenta externă a Securității – Direcția de Informații Externe – a fost mai mult decât politizată. Înființată de Alexandru Saharovski, șeful consilierilor sovietici din România între anii 1949–1953, această structură informativă a fost o adevărată officină de spionaj sovietic, fiind încadrată cu ofițeri ce lucrau aproape în exclusivitate pentru Kremlin. România devenise în anii '50 un fel de placă turnantă pentru spionajul și contraspionajul sovietic.

Nici structurile informative ale armatei nu au scăpat de politizare și sovietizare. Direcția de Informații Militare a Marelui Stat Major a suferit aceeași politică de cadre ce a subordonat politic și a sovietizat întregul sistem național de apărare și siguranță.

Politica de cadre a fost vârful de lance prin care puterea, atât cea locală, cât și cea de la Moscova, și-a impus oamenii fideli în funcțiile-cheie ale organelor de informații. Astfel se explică ascensiunea în fruntea structurilor informative românești a unor personaje precum Gheorghe Pintilie (Pantelei Bodnarenko), Alexandru Nicolschi (Grumberg Boris) sau Alexandru Drăghici, a căror singură calitate era obediența politică.

Această formă de control politic, conjugată cu supravegherea atentă a consilierilor sovietici, a făcut ca organele de informații românești să se manifeste ca o veritabilă poliție politică represivă, dar și ca un instrument al Moscovei pentru promovarea intereselor în regiune.

Securitatea și siguranța statului erau, în consecință, privite exclusiv prin prisma intereselor ocupantului sovietic și a ideologiei sale. Așadar, tot ceea ce contravenea acestor interese sau ideologiei dominante devenea, automat, o amenințare la adresa securității statului și a regimului aflat la putere.

După 1945, una dintre principalele sarcini ale serviciilor de spionaj sovietice a fost aceea de sprijinire a popoarelor eliberate de sub ocupația nazistă, pentru a institui și a întări forme de guvernământ „libere”, „naționale”; cu alte cuvinte, în acest mod,

se asigura instituirea „democrațiilor populare” la granițele de apus ale URSS.

Represiunea politică atinge apogeul în anii 1950. Zeci de mii de intelectuali, muncitori sau țărani care se opuseseră regimului politic au fost internați în închisori, spitale de psihiatrie sau lagăre de muncă forțată.

Penitenciarele de la Aiud, Gherla, Pitești sau șantierul canalului Dunăre-Marea Neagră și-au păstrat până în prezent tristul renume de a fi exterminat o bună parte a intelectualității și burgheziei române din acea vreme.

O altă problemă majoră a securității statului și a regimului instalat a constituit-o rezistența față de ideologia comunistă continuată din munți (Banat, Făgăraș, Vrancea, Maramureș, Dobrogea, sudul Bucovinei, Apuseni etc.) de diverse nuclee înarmate, luptele cu acestea prelungindu-se chiar și după 1960.

Așadar, în mod legitim, se ridică problema modului în care Securitatea aceluși timp a apărut adevăratele interese naționale, perene și independente de regimul aflat la putere.

În condițiile în care statul român devenise un satelit al Moscovei, consecința directă fiind comunizarea, sovietizarea și epurarea politică, se poate afirma fără teama de a greși că urmărirea, promovarea și apărarea intereselor naționale reale s-au constituit în situații cu totul singulare, de excepție.

Documentele pastrate în arhive demonstrează cu prisosință acest lucru. Doar combaterea revizionismului maghiar, ca problema reală și majoră de siguranță națională, a avut continuitate.

Contraspionajul, desfășurat aproape integral în spațiile occidentale, a avut scurte și pasagere momente de apărare a unor interese cu adevărat naționale, cea mai mare parte a activității contrainformative având ca scop apărarea regimului și protecția nomenclaturii.

Conform noii orientări, dar și sub presiunea opiniei publice occidentale și a Organizației Națiunilor Unite, Dej îi eliberează, în vara lui 1964, pe toți deținuții politici, punând capăt unei ere de teroare etatizată care a costat viața a zeci, poate sute de mii de

români, provenind din fostele elite politice, economice și culturale precomuniste.

O altă consecință, extrem de importantă pentru viitor, a politicii lui Dej, a fost epurarea Securității de cadrele și consilierii sovietici.

Aceeași politică de epurare fusese practică și în interiorul Partidului Muncitoresc Român, majoritatea responsabililor alogeni fiind marginalizați.

Pentru prima dată, din ordinul lui Alexandru Drăghici, se înființează un departament ce are misiunea expresă de a-i urmări informativ pe toți cei suspectați de a fi agenți ai spionajului sovietic.

A fost un moment istoric, de cotitură în istoria relațiilor româno-sovietice. În registrul relațiilor dintre organele informative, ordinul lui Drăghici a însemnat trecerea de la o relație de subordonare strategică, tactică și operativă, la o relație în termeni de egalitate și chiar mai mult, în termenii unei adevărate confruntări pe frontul secret al informațiilor.

Statutul României de membru al Tratatului de la Varșovia impunea cooperarea securității române cu serviciile similare ale statelor socialiste. În pofida facilităților oferite de apartenența la același bloc politico-militar, au apărut frecvente blocaje în circulația informației, dar și succese comune datorate colaborării și schimbului de informații.

Retragerea trupelor sovietice și pierderea controlului politic și militar direct au fost compensate prin intensificarea activităților informative sovietice pe teritoriul României.

În perioada 1968–1989, politica internă și externă a statului român a avut câteva trăsături definitorii și relativ constante, după cum le vom prezenta în continuare, dar ale căror rădăcini ajung până la începutul anilor 1950.

Moartea lui Stalin (5 martie 1953) urmată de denunțarea de către Hrușciov a abuzurilor și erorilor acestuia cu ocazia celui de-al XX-lea Congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, au fost momente decisive care vor imprima noi direcții atât în politica Kremlinului, cât și în tot spațiul lagărului socialist.

Primele tendințe de autonomizare, de ieșire de sub tutela sovietică apar în timpul conducerii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Orientarea sa național-comunistă a fost generată mai degrabă de ambiția de a-și păstra funcția în continuare. Tentativele de autonomizare, mai ales pe linie economică s-au făcut simțite prin refuzul lui Dej de a transforma România într-o colonie a CAER-ului.

Un alt efect al noii linii politice „dejiste” a fost și diminuarea fenomenului epurării terorii și a represiunii politice. Succesul major al politicii lui Dej a fost retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul statului român, ultimele contingente ale Armatei Roșii părăsind România în iunie 1958. Politica autonomistă a lui Dej a fost tolerată de Moscova, iertându-i-se chiar și apropierea de Franța, din partea căreia generalul de Gaulle îi promisese sprijin politic și economic.

Intuind ceea ce avea să urmeze, Dej ordonă înființarea, în 1964, a unei unități specializate în contracararea acțiunilor de spionaj sau influență desfășurate de serviciile secrete ale statelor Tratatului de la Varșovia.

După moartea lui Dej, survenită în 1965, politica de emancipare va fi continuată de succesorul acestuia – Nicolae Ceaușescu, inclusiv în domeniul contracarării spionajului sovietic.

Deoarece prevederile Tratatului de la Varșovia interziceau înființarea și funcționarea unei astfel de structuri informative, activitatea în domeniul contracarării spionajului desfășurată de țările Tratatului de la Varșovia era „acoperită”, neapărând în organigrama oficială.

De fapt, era un serviciu de informații în miniatură, având propriile departamente de filaj, tehnica operativă, logistică, analiză-sinteză etc.

8.5. Încheierea Războiului Rece. Sistemul informativ al statului român

Este foarte greu de făcut o distincție clară între ceea ce se înțelege îndeobște prin sintagma „poliție politică” și acțiunile pure de natură informativă și contrainformativă desfășurate în perioada Războiului Rece. Și aceasta pentru că orice activitate informativă

a adversarului, indiferent din ce parte am privi evenimentele, a fost percepută ca un act politic: lupta împotriva sistemului advers.

Spionajul și contraspionajul, fără deosebire de domeniu (politic, economic, tehnico-științific, militar etc.), au constituit coordonate fără de care nu ar putea fi explicată și înțeleasă confruntarea est-vest, din perioada 1945–1990. Confruntarea ideologică a fost însoțită, după crearea celor două alianțe politico-militare – NATO și Tratatul de la Varșovia –, de un adevărat război în aparență rece, dar în realitate prea fierbinte pe frontul secret, care și-a pus serios amprenta asupra majorității evenimentelor istorice mai importante din această perioadă.

Prăbușirea Blocului din estul Europei și încetarea Războiului Rece au adus îndreptățita speranță că lumea se va schimba și că noua ordine mondială impusă de globalizare va avea efecte preponderent benefice pentru umanitate.

În ceea ce privește frontul secret, s-a manifestat încrederea că înverșunările de nereconciliat din trecut vor fi depășite rapid prin eforturile de colaborare, în scopul reconstrucției sistemului securității globale.

Era singura alternativă posibilă și viabilă în fața unor noi riscuri și vulnerabilități generate de efectele negative ale globalizării, precum: terorismul internațional, proliferarea transfrontalieră a comerțului ilegal de arme neconvenționale, narcotice, prostituție ori explozia integrismului islamic, lipsa de eficiență a instituțiilor specializate în problemele de securitate națională, regională și zonala.

Jucătorii din arena mondială au rămas aceiași; dorința de putere rămâne și ea la fel de puternică. Se schimbă doar decorul scenei internaționale. În spatele deciziilor de politică externă se afla și astăzi, la fel ca acum un secol, serviciile secrete de informații.

Evenimentele de pe frontul secret, atât cât au putut fi cuprinse din mass-media scrisă și audiovizuală, ne demonstrează că în realitate avem de-a face cu aceleași confruntări, cu lovituri și riposte la fel de dure ca în perioada secolului de care nu demult ne-am despartit.

Istoriografia referitoare la instituțiile serviciilor de informații trage un serios semnal de alarmă despre faptul că, în paralel cu

globalizarea, câmpul de luptă pe frontul secret se va extinde la maximum pentru spionii mileniului al treilea.

Razboiul Rece, sau „Razboiul Ideologic“, după cum a mai fost denumit, a fost, în realitate, o confruntare majoră, la scară mondială, pe plan politic, economic, diplomatic, dar mai ales informativ între cele două blocuri politico-militare (NATO și Tratatul de la Varșovia).

Razboiul Rece s-a desfășurat pe tărâmul valorilor, lupta dintre serviciile de informații, ca „apărători de umbră“ ai valorilor naționale, a fost marcată de amprenta pusă de ideologie. Cum Războiul Rece rămâne rece, adică fără operațiuni militare de amploare, este sesizabilă amplificarea compensatorie, parcă, a componentelor psihologică și ideologică și, ne permitem să completăm, este sesizabilă și creșterea în amploare a confruntărilor dintre serviciile secrete de informații.

Această triplă confruntare, chiar și după încheierea ei, reverberează până în zilele noastre prin consecințele pe care le-a generat.

Pe măsură ce se profilau viitorii câștigători ai celui de-al Doilea Război Mondial, se inițiau și primele proiecte de reorganizare a lumii întregi, răvășite de război.

Reformarea echilibrului de putere postbelic a fost extrem de dificilă, fiecare actor major al scenei politice internaționale având interese sau orientări ideologice diferite de ale celorlalți. Inevitabil, au apărut divergențe politice majore, iar împărțirea sferelor de influență de la Ialta, în februarie 1945, a fost începutul Războiului Rece.

Ca replică la tentativa Moscovei de a-și asigura prezența în Europa prin impunerea regimurilor comuniste, este înființată, la 4 aprilie 1949, Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. Replica Kremlinului va fi pe măsură: înființarea Tratatului de la Varșovia, din mai 1955.

Confruntarea dintre aceste două blocuri politico-militare a cunoscut toate formele posibile, mai puțin confruntarea militară directă. Ideologia, tehnologia, economia – totul a fost subordonat acestui Razboi Rece în care serviciile de informații și contrainformații au fost actori importanți.

Confruntarea informativă secretă ce a caracterizat Războiul Rece a generat consecințe majore asupra serviciilor de informații și de securitate, asupra comunităților informative, asupra concepțiilor de *intelligence*.

În continuare, vom încerca să identificăm câteva trăsături esențiale ale serviciilor românești de informații de la perioada Războiului Rece la noua eră a conflictelor asimetrice și neconvenționale, care impun alte exigențe și noi concepții de *intelligence*.

În calitate de membru al Tratatului de la Varșovia, statul român a fost nevoit să-și organizeze serviciile de informații, concepția și activitatea de informații în general, în conformitate cu interesele strategice sovietice.

În afara activității de informații subordonate strict intereselor statului român, arhivele românești, dar și cele străine, au demonstrat că, punctual, serviciile românești de informații, în special componenta însărcinată cu culegerea de informații din exterior – Direcția de Informații Externe – au acționat, la comanda și sub controlul Moscovei, pentru atingerea unor scopuri, în mare măsură sau în totalitate, străine de interesele naționale.

Singura legitimare a unor astfel de acțiuni ar putea fi apartenența la blocul politico-militar rival. Penetrarea structurilor de comandă ale NATO de către rețeaua Caraman sau recrutarea lui Charles Hernu, fost ministru francez al apărării, au fost operațiuni de *intelligence* de un înalt profesionalism, dar desfășurate sub control sovietic.

Cazul românesc nu a fost unul izolat, toate serviciile de informații sau securitate ale statelor Tratatului de la Varșovia au trebuit să acționeze, cel puțin ocazional, pentru promovarea intereselor strategice sovietice. În același timp, spațiul românesc a fost una dintre țintele importante ale spionajului occidental, iar ofițerii români ce activau în exterior erau expuși unei stricte supravegheri.

Poziția de frondă față de Kremlin și de deschidere față de Occident, adoptată la un moment dat de Nicolae Ceaușescu, nu a modificat substanțial derularea confruntării informative.

Pe plan intern, componenta contrainformativă era orientată, în mod firesc, în direcția depistării și a contracarării spionajului occidental.

În pofida politizării și a predominanței criteriului loialității ideologice Departamentul Securității Statului și-a creat în 1964, la comanda lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, o structură contrainformativă orientată expres în direcția descoperirii și a contracarării spionajului partenerilor din Tratatul de la Varșovia și, în special, a celui sovietic.

Războiul Rece a constituit, așadar, o etapă istorică bine conturată în evoluția serviciilor de informații și securitate, inclusiv pentru cele românești.

Principiile majore care au ghidat înțelegerea și gestionarea problemelor de securitate în perioada Războiului Rece, principii aplicate în confruntarea pe frontul invizibil, au conturat ceea ce teoreticienii au numit „paradigma competițional conflictuală” sau a securității militare.

Încheierea Războiului Rece a adus o schimbare de paradigmă în domeniul securității și al relațiilor internaționale.

Noua abordare a securității multidimensionale aduce o perspectivă radical schimbată asupra strategiilor și problemelor de securitate și, în consecință, și asupra locului și rolului serviciilor de informații în noua ordine politică.

Schimbarea de paradigmă amintită a antrenat modificări majore în concepția de *intelligence*, în organizarea instituțiilor de siguranță și securitate, în orientarea efortului informativ spre noi probleme sau direcții de acțiune.

Începutul anilor '90 a coincis și cu dezvoltarea explozivă a societății informaționale, dar și cu accentuarea tot mai pregnantă a interdependențelor generate de procesul globalizării. Toți acești factori, cumulați, au impus restructurarea profundă a structurilor informative.

8.6. Dinamica mediului internațional de securitate și reflectarea sa în planul siguranței naționale

Ruptura geopolitică de la începutul anilor '90 a aruncat România într-o situație foarte dificilă. Aflată într-o zonă „gri”, în absența oricăror garanții de securitate, dar stabilindu-și ca obiective

strategice integrarea în NATO și UE, România s-a văzut obligată la reconstrucția instituțiilor sale de siguranță și securitate națională.

Parteneriatul pentru Pace și Parteneriatul Strategic cu SUA au fost soluții de mică anvergură, care nu au oferit României garanțiile de securitate care i-ar fi fost necesare.

Deși probabilitatea unui act agresiv militar era infimă, România a început să se confrunte cu noi probleme de securitate pe care nu le cunoscuse până atunci, cu estomparea unora sau cu accentuarea altora.

Lipsa garanțiilor de securitate a fost compensată printr-o diplomatie ofensivă, dar și printr-un efort informativ mai mare.

Apartenența la fostul Tratat de la Varșovia s-a concretizat, la nivelul serviciilor de informații, în concepții și structuri organizatorice, în dependență legislativă și/sau tehnologică parțială, în direcții de acțiune conforme intereselor grupului.

Toate acestea au trebuit să fie depășite în virtutea obiectivelor de integrare în NATO și UE, dar a fost imposibilă anihilarea rapidă și totală a efectelor profunde aduse de dependența politică față de angajamentele și mentalitățile asumate anterior.

Tranziția pe care o parcurgem și în prezent s-a făcut simțită și la nivelul serviciilor de informații.

Un prim element major a fost legat de adoptarea concepției occidentale de *intelligence*, a sistemului de lucru occidental și a principiilor de management al informației. Reconsiderarea relației furnizor-beneficiar conform valorilor democrației constituționale și ale statului de drept a fost unul dintre punctele-cheie ale reformei serviciilor de informații.

În prezent, reforma instituțională este practic finalizată, iar personalul în proporție de 85% format din ofițeri angajați, instruiți și pregătiți după 1990.

Depășirea experienței istorice și politice a mentalităților pe care aceasta le-a generat este un alt element care separă instituțiile de siguranță și securitate ale statului român democratic, de experiența totalitară, de ingerințele politice ale statului în activitatea de informații.

Chiar lipsa experienței profesionale într-un regim democratic poate fi privită ca un element de noutate deoarece, destul de frecvent, cerințele și rigorile societății democratice, precum și cadrul juridic al desfășurării activității de informații au impus noi modele profesionale și comportamentale care nu au putut fi interiorizate de totalitatea corpului ofițeresc.

Ieșirea de sub influența conceptuală a statului totalitar ce caracteriza geopoliticul zonal a favorizat abandonarea metodelor de lucru specifice unui serviciu de securitate într-un stat totalitar, în schimbul revalorizării tradiției românești aproape maturizate în vremea SSI-ului condus de Eugen Cristescu.

Apropierea de spațiul occidental a favorizat schimbul de experiență cu serviciile acestor state, facilitând preluarea unor elemente de *intelligence* utile și adaptate specificului românesc și problemelor noastre de siguranță și securitate.

Spațiul românesc a fost întotdeauna, istoric vorbind, un spațiu de sinteză, poate tocmai datorita multiplelor influențe și interese care s-au ciocnit aici și cărora le-am supraviețuit doar înțelegându-le și conciliându-le în folosul nostru.

Cu toate acestea, elemente de profundă provocare profesională au apărut imediat după '90 în dozarea și orientarea efortului informativ.

Dacă până în 1989 efortul informativ era canalizat principal pe spațiul occidental, spre spațiile de proximitate și lumea arabă, după '90, prima direcție a scăzut considerabil atât ca pondere, cât și ca intensitate.

A crescut, în schimb, necesitatea unei mai ample și profunde cunoașteri a spațiilor învecinate, din cauza multiplelor evenimente politice și militare petrecute în jurul granițelor noastre.

Pe plan intern, a dispărut dimensiunea represivă a aparatului informativ. În schimb, au apărut noi probleme și domenii de acțiune, generate de tranziția de la un tip de societate la altul, reorganizarea și implementarea reformelor economice, politice, administrative și legislative, corupția generalizată și subminarea valorilor naționale. Tensiunile etnice și sociale au făcut ca cele mai numeroase și mai reale amenințări la adresa siguranței naționale să

vină din interior și mai puțin din exterior, în ponderi dinamice ale etapelor parcurse.

Ruptura definitivă de experiența totalitară a fost consacrată de constituirea treptată a unui cadru legislativ, adecvat, conform exigențelor statului de drept, dar și imperativelor integrării euroatlantice. Reforma instituțională și stabilirea unor relații pragmatice cu societate civilă au avut ca efect modernitatea și flexibilitatea noilor instituții de siguranță și securitate.

Ruptura geopolitică de la începutul anilor '90 și dizolvarea Tratatului de la Varșovia au fost punctul de plecare al unui amplu proces de restructurare a sistemului național de apărare, în general, și, în particular, al sistemului informativ național, al instituțiilor cu atribuții în domeniul siguranței și al securității naționale.

Schimbările majore survenite în mediul internațional de securitate, în special pe plan european, nu puteau să rămână fără urmări în privința organizării și gestionării problemelor de siguranță națională.

Destramarea pașnică a Cehoslovaciei și cea sângeroasă a Iugoslaviei au avut drept efect ameliorarea poziției geopolitice a statului român în Europa Centrală și de Est.

În ceea ce privește potențialul economic, militar, demografic, statul român a dobândit astfel o poziție de superioritate comparabilă cu cea a Poloniei, încercând să se afirme ca stat stabil politic și economic, în ciuda dificultăților inerente tranziției, dar și ca stat generator de securitate, la nivel regional. Aceasta în pofida conflictelor și a tensiunilor de diferite intensități înregistrate în jurul granițelor noastre.

Vidul de securitate care a caracterizat zona centrală și de est a Europei până în momentul extinderii treptate a NATO și a UE a generat pentru statul român o serie de amenințări și riscuri de securitate, unele complet noi, altele cunoscute, dar îmbracând forme, manifestări sau intensități cu totul noi.

Una dintre principalele probleme de securitate ale statului român – revizionismul maghiar – a cunoscut un maximum ca problema de securitate cu ocazia evenimentelor din martie 1990 de la Târgu-Mureș.

Evenimentele de la Târgu-Mureș, cauzate de o stare conflictuală, de multe ori indusă artificial, au reprezentat doar un capitol al scenariului menit a sensibiliza opinia publică internațională în legătură cu situația „disperată” a maghiarilor din România.

Despre acest scenariu, premierul slovac Vladimir Meciar declara în 1992: „Scenariul ungar, pe care Ungaria îl maschează prost, urmărește să obțină autonomie teritorială pentru minoritățile sale pentru ca, ulterior, să anexeze aceste teritorii, folosindu-se de dreptul de autodeterminare”.

Nu insistăm asupra istoricului problemei. Vrem doar să evidențiem faptul că această constantă a politicii externe maghiare, indiferent de culoarea politică a guvernelor de la Budapesta, care a fost în mare măsură „înghețată” de Tratatul de la Varșovia, a reînceput să se manifeste tot mai intens și pe fondul absenței aranjamentelor de securitate colectivă și al tratatelor bilaterale.

Premeditarea evidentă a evenimentelor de la Târgu-Mureș și manipularea mediatică profesională și de proporții care a urmat, a readus, la începutul anilor '90, revizionismul maghiar printre riscurile de securitate ale statului român.

Efectul disciplinar pe care l-au adus integrarea în NATO a ambelor țări, tratatul bilateral, precum și exigențele integrării în UE, au eliminat, probabil definitiv, riscul repetării unor evenimente similare cu cele de la Târgu-Mureș.

Aceasta nu înseamnă însă și dispariția amenințării propriu-zise, ci doar manifestarea ei sub alte forme, mult mai subtile, dar și mai greu de contracarat: agresiunea informațională, penetrația culturală și economică, manipularea în scopuri autonomiste, regionaliste, chiar cu accente secesioniste.

Așa cum scriau și autorii cărții *Sociologia și Geopolitica frontierei*, „Transilvania a fost, este și va fi o miză ce scuza pentru unii orice mijloace”.

Toate acestea au dus treptat la constituirea unei adevărate „frontiere” maghiare în interiorul statului român, având ca efect direct subminarea sau degradarea autorității statului în zonele respective.

Nu trebuie să uităm că, în anul 1994, ministrul de externe al Ungariei declara că această țară nu va renunța la posibilitatea „modificării granițelor pe căi pașnice”.

Concluzia ce se poate formula este aceea că vidul de securitate care a durat câțiva ani buni în zona noastră a facilitat renașterea și expansiunea frontierei maghiare pe teritoriul românesc – unul dintre riscurile majore de securitate ale statului român.

O altă mutație a mediului internațional de securitate – dezmembrarea violentă a statului iugoslav – a pus statul român într-o delicată conjunctură politică, din cauza relațiilor tradiționale de prietenie cu statul iugoslav, relații care, la un moment dat, erau divergente sau chiar incompatibile cu obiectivul strategic de integrare în NATO.

Faptul că și pe teritoriul românesc, în special în Banat, locuiau și locuiesc și în prezent puternice comunități sârbești și croate, a generat riscul extinderii focarului de conflict și pe teritoriul românesc. Mass-media din perioada respectivă a semnalat apariția germenilor unor asemenea tendințe. Prevenirea extinderii conflictului iugoslav a avut un puternic suport informativ, pe fondul unei politici clare și ferme a statului român.

Deteriorarea relațiilor politice și economice cu statul iugoslav, precum și marile pierderi economice suferite de statul român sunt consecințe ale acestor transformări violente ale mediului internațional de securitate.

Monitorizarea crizei iugoslave a impus întărirea sistemului informativ pe granița de sud-vest. Problemele generate de un război – contrabanda sau traficul ilegal de arme, muniții sau chiar droguri ca sursă de venit – trebuiau cunoscute și prevenite pe plan informativ.

Dramaticele evenimente de la 11 septembrie 2001 de la New York au deschis un nou capitol în istoria relațiilor internaționale, prin impactul pe care l-au avut asupra mediului internațional de securitate. Amenințarea terorismului global a determinat ample restructurări și reforme în interiorul comunităților informative, al serviciilor de informații și securitate, dar și în privința completării

cadrului legislativ care să faciliteze prevenirea, contracararea și combaterea acestei teribile amenințări.

Alăturându-se coaliției mondiale împotriva terorismului, statul român a trebuit să procedeze la o compatibilizare a structurilor sale informative care gestionează această problemă, cu cele ale celorlalte state. Adoptarea „Strategiei naționale de prevenire și combatere a terorismului” este răspunsul statului român la conștientizarea gravei probleme de securitate reprezentate de terorism pe plan mondial, dar și a necesității imperative de a coopera cu alte state și cu serviciile de informații ale acestora.

Restructurarea mediului de securitate după 1990 a favorizat și o translație de la amenințările clasice de tip militar către cele neconvenționale, mult mai subtile, mai „soft”, dar și mult mai greu de identificat și contracarat.

Resimțirea acută a efectelor acestui proces s-a materializat în noi direcții de acțiune și în apariția unor noi structuri în organizarea serviciilor românești de informații.

Manipularea mediatică a evenimentelor de la Târgu-Mureș, dar și mediatizarea denaturată a altor probleme sau aspecte ale societății românești care au dus la grave prejudicii de imagine și prestigiu pe plan internațional, au demonstrat faptul că România nu era pregătită, nici instituțional, și nici din punctul de vedere al personalului specializat, să contracareze agresiunea informațională, indiferent de formele ei de manifestare.

8.7. Cultura de securitate cu și pentru om/cetățean – premisă indispensabilă pentru asigurarea/realizarea securității naționale

Problematica aferentă managementului securității reprezintă un subiect fierbinte al ultimului deceniu, datorită complexității deosebite pe care o ridică întreaga activitate din acest sector și importanței sale sociale.

Într-adevăr, dacă rezultatele unei anumite societăți comerciale afectează și interesează numai un număr restrâns de persoane, activitatea privind gestionarea informațiilor de siguranță națională

are efecte asupra întregii societăți, iar acestea nu pot rămâne indiferente față de astfel de efecte.

Greșelile care se pot ivi, prin interpretarea eronată sau tardivă a informațiilor, se resimt și la o scară foarte largă, cu impact asupra imaginii și stabilității interne.

Feedbackul acționează în acest sector, în multe cazuri, cu o mare constantă de timp și, ca atare, corecțiile pot fi remediate cu întârziere, eventual, cu consecințe grave la adresa securității naționale.

Din acest motiv, este esențială o judicioasă coordonare sub toate aspectele și la toate nivelurile, în vederea asigurării unei calități corespunzătoare a procesului decizional al informațiilor și o corectă previzionare în acest domeniu, la nivel strategic.

Ținând cont de vastă arie de răspândire, pe orizontală și pe verticală, importanța deosebită a acestui segment și complexitatea activităților care se desfășoară în acest domeniu, este evidentă necesitatea unei conduceri unitare, de un înalt grad de profesionalism și calitate.

Totuși, practica dovedește că, la baza acestei activități, ca în orice domeniu, de altfel, cultura organizațională, respectiv cultura indivizilor care concurează la realizarea obiectului general și ale celor specifice sunt esența pentru consolidarea unei entități naționale.

Din această perspectivă, „cultura de securitate“, într-o abordare exhaustivă, joacă un rol semnificativ în contextul actualelor schimbări și provocări de pe scena internațională.

8.7.1. Securitatea culturală și mediul de securitate

a) Mediul de securitate

Conceptul mediului de securitate este unul dintre câștigurile certe ale societății contemporane, derivând din caracterul integrat al securității (față de fiabilitate și viabilitate), din agregarea acestora calității proceselor în devenire (asigurându-le siguranță și stabilitate), precum și din necesitatea opunerii eficiente (eficacitatea și economicitate) la acțiunea factorilor perturbatori.

Mediul de securitate deplina reprezintă „volumul“ determinat holografic (multidimensional) în care cetățeanul și organizația își

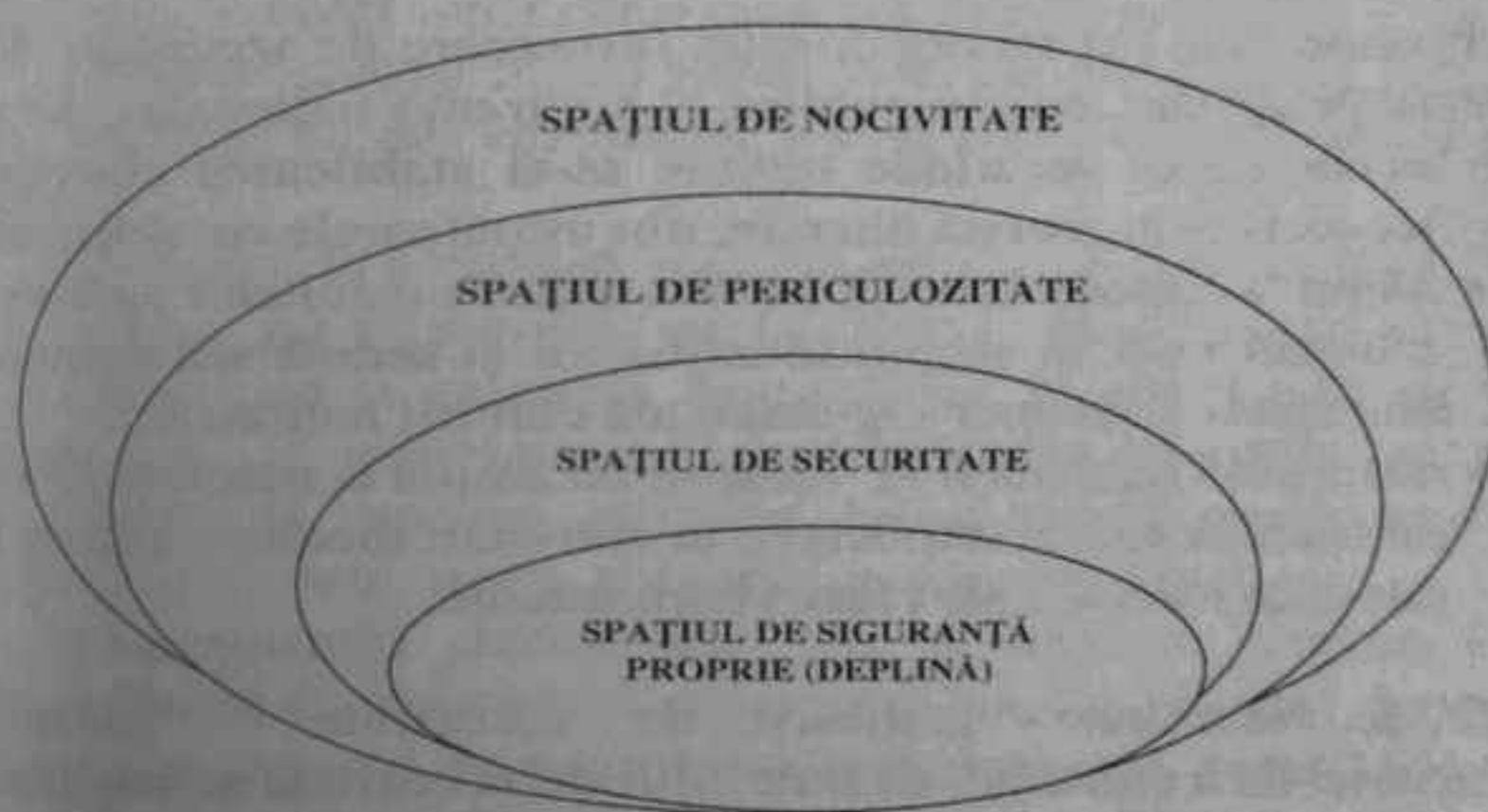
asigură protecția (juridică, economică, socială, culturală, fizico-tehnologică și informațională).

Perfecționările tehnologice în domeniul mobilității forțelor și a mijloacelor, al armelor cu energie directă și al sistemelor de senzori vor continua să reducă influența factorilor timp și spațiu și vor solicita ritmuri mai înalte de desfășurare a activităților proprii.

Din această perspectivă, se poate defini mediul de securitate deplină ca fiind spațiul multidimensional în care se pot exercita funcțiunile fără influențe destabilizatoare din partea condițiilor externe și în siguranță față de atacurile și amenințările posibile.

În funcție de strategia de securitate adoptată, mediul de securitate este și el stratificat (în concordanță cu interesele și mecanismele implementate) și înconjurat de spații (definite) de periculozitate și nocivitate.

O proiecție a hologramei mediului de securitate este prezentată în figura următoare:

b) Securitatea culturală

Rezultatele studiilor întreprinse de sociologi în ultimul deceniu pe problematica „culturii de securitate” au relevat câteva concluzii:

- culturile au caracteristici naționale și sunt implicate în devenirea națiunilor și a omenirii;

- culturile nu pot evolua de la sine în variante care să susțină satisfăcător națiunile;
- națiunile performante stimulează și susțin atât dezvoltarea creației proprii, cât și asimilarea creațiilor din alte culturi utile pentru propria devenire;
- se pot produce involuții în cultură care să insecurizeze națiunea;
- națiunile pot fi insecurizate și dezorganizate prin agresiuni informaționale ce au ca ținte domenii ale culturii naționale.

Rezultatele acestor studii sunt indispensabile decidenților în domeniul securității, atât al securității naționale, cât și al securității globale și regionale.

Iar referirile la raporturile dintre statul român și cultura noastră națională, folosind reperele furnizate de cercetarea teoretică, deși sumare, sunt suficiente pentru a susține necesitatea ca strategia de securitate națională să cuprindă organic o strategie de securitate culturală.

În consecință, fiecare organizație furnizoare de securitate (din sistemul de apărare, ordine publică și siguranță națională), dar și cele beneficiare de securitate trebuie să-și stabilească obiective specifice comune în această direcție, din următoarele considerente:

- asumarea responsabilității monitorizării posibilelor agresiuni informaționale, în scopul identificării și semnalării eventualelor agresări ale unor segmente ale culturii naționale;
- stimularea creativității în domenii cu ample consecințe pentru cultura națională și implicarea în activități menite a asimila și valorifica rezultate ale creativității umane.

8.7.2. Necesitatea „culturii de securitate” – premisa indispensabilă a consolidării mediului de securitate și asigurării managementului securității

Actualele procese care însoțesc globalizarea, în special integrarea piețelor – de mărfuri, servicii și, îndeosebi, cele financiare – progresul tehnologiei informațiilor și a comunicațiilor, precum și apariția unor puternici actori instabili – societățile multinaționale – generează numeroase reacții paradoxale: în timp ce unii afirmă că

națiunile însele sunt în pericol, prin presiunile externe exercitate, alții consideră că numai statele-națiune sunt supuse unor presiuni dezorganizate, provocând erodarea factorilor tradiționali de coeziune socială pe care se bazează acestea.

În același timp, globalizarea provoacă o denaționalizare, definită ca o extensie a spațiilor sociale, ce se constituie din tranzacții dense dincolo de frontierele naționale.

Aceste tranzacții transfrontaliere creează probleme pentru guvernarea națională, din simplul motiv că spațiul social care trebuie guvernat nu mai este național și, în consecință, fiecare actor al vieții socio-economice are rolul său, pe care l-a identificat sau trebuie să și-l identifice, în furnizarea/beneficiul securității.

Evoluțiile sociale, la rândul lor, sunt structurate pe conceptele națiune, stat, politică, normă socială, cultură, cultură națională, securitate națională.

Este adevărat că aducerea în discuție a acestei probleme, în unele medii, poate avea consecințe dintre cele mai grave.

Și invers: același mesaj naționalist, dar plasat în alte împrejurări, poate să nu dea rezultatele scontate de cei care îl instrumentează.

Conceptul de identitate națională nu are o definiție clară peste tot în lume, iar mișcările care își propun drept obiectiv autoapărarea identitară și culturală ajung să fie, în ultima instanță, adevărate forțe de dezbinare și de fragmentare a societăților, adeseori contribuind la ruperea relațiilor dintre clasele producătoare de cultură, adică cele medii, și elitele politice ale puterii.

Managementul dezastrelor sau al riscurilor majore și al catastrofelor, în special al celor care nu fac obiectul de studiu al analizei formale de risc (cu valori de risc de peste 3,05), este parte componentă a fundamentării determinării mediului de securitate a unui obiectiv și a realizării unui mecanism de securitate corespunzător acestuia.

Actualizarea și dezvoltarea conceptelor de securitate multidimensională, multilaterală sau deplină au permis extinderea terminologiei de specialitate spre problematica generală a securității și

deci la identificarea zonelor vitale multidimensionale: fizică funcțională, informațională și volatila (umana).

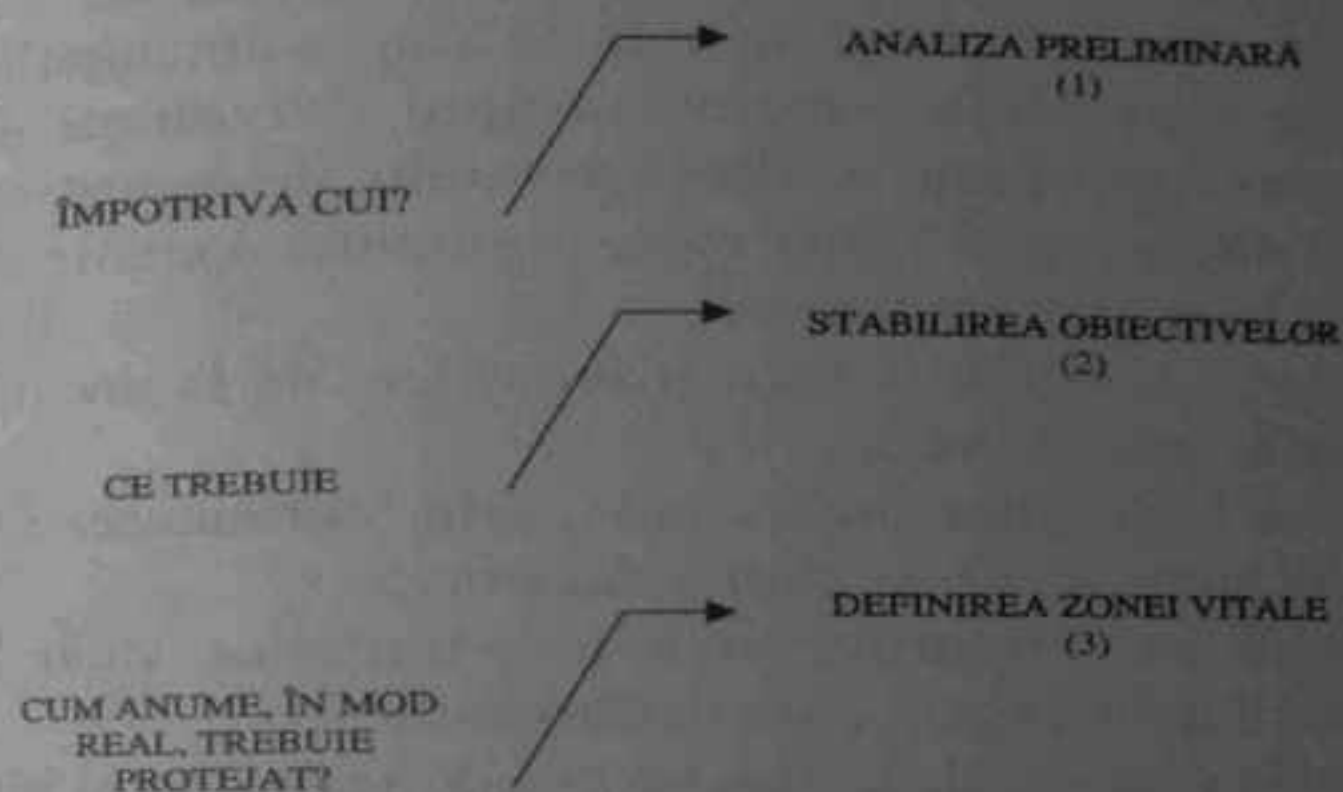
a) Domeniile și obiectivele securității

	Domeniu	Obiectiv	Detalii
S E C U R I T A T E A	Fizic	Instituție, sector, loc	Cladiri, perimetre, bunuri
		Personal	Angajați Clienți Colaboratori
	Informațional	Informații	Documente Baze și bănci de date Înscrișuri de valoare Suport de date
	Volatil (uman)	Educație și comportament	Instrucțiuni Norme Coduri deontologie Angajamente
	Prevenire (protecție în situații deosebite)	Incendii	Cladiri, spații tehnologice, persoane, bunuri și valori
		Catastrofe naturale	
		Calamități	

De aceea, mai ales acum, în contextul mediului geo-politic și economic internațional, decidenții trebuie să vizeze toate domeniile securității: securitatea fizică, a informațiilor, aspectele morale (comportamentale) ale angajaților, ale partenerilor și clienților, precum și prevenirea sau protecția împotriva situațiilor deosebite (incendii, catastrofe naturale, calamități etc.), asigurându-le cadrul apropiării, chiar al contopirii, într-un concept unitar – propria politică de securitate.

Ca proces recursiv, identificarea obiectivelor are cel puțin trei etape, în abordarea cărora se pleacă de la „împotriva cui trebuie protejat” (*against to protect – atp*), la „ce trebuie protejat” (*what to protect – wtp*) și se termină cu „cum anume trebuie real protejat” (*how to really protect – htrp*).

b) Etapele identificării obiectivelor de securitate

Prin urmare, problematica mediului de securitate nu poate fi evitată de nici una dintre organizațiile furnizoare/beneficiare de securitate, ci fiecare dintre ele trebuie să contribuie la identificarea și investigarea surselor de insecuritate, definirea posibilităților de protecție pentru instituirea propriului sistem, parte integrantă a celui național și, nu în ultimul rând, să concure la asigurarea și realizarea securității naționale.

Problematica atât de importantă a „culturii de securitate” este departe de a fi primit interpretarea satisfăcătoare. Ilustrative sunt disputele purtate în plan ideatic referitoare la conținutul conceptului de cultură, patrimoniile culturale, impactul pe care cultura îl are asupra socialului, precum și diferențierile pe care socialul le induce în diferitele culturi.

De aceea, putem spune că perioada actuală este marcată de tensiuni între tendința de integrare și cea de afirmare a identității naționale.

După cum decalajele culturale fac posibile atitudini expansioniste și agresive, în condițiile în care decidenții politici estimează eronat consecințele, ei presupun posibilitatea obținerii unor avantaje pe termen scurt, dar nu evaluează și consecințele derivate, succesive pentru zone mai largi, inclusiv pentru omenire.

Astfel că, din perspectiva deschisă de paradigma procesual-organică, se poate susține că distrugerea unei națiuni, a culturii pe care ea o dezvoltă are consecințe nefaste asupra umanității.

Deoarece o amenințare majoră asupra dezvoltării în sine a oricărei entități o constituie scăderea nivelului de securitate în lipsa unei „culturi de securitate” adecvate, se impune o analiză detaliată a cauzelor, printre care enumerăm:

- diminuarea nivelului legăturii ierarhice, de la decident către structurile subordonate;
- atenuarea legăturilor funcționale, prin îngreunarea sau diversificarea nejustificat de mult a acestora;
- neidentificarea riscurilor și a amenințărilor, doar în urma producerii unor evenimente neobișnuite;
- rigiditatea funcțională a structurilor de securitate și înghețarea unor măsuri considerate asiguratoare, din cauza decalajului existent între ritmul schimbărilor tehnologice, operaționale și acționare și modificările aduse procedurilor și tehnologiei securității informațiilor;
- comportamentul neanticipativ, în prezența resurselor și a posibilităților de a anticipa producerea unor evenimente nedorite;
- scăderea motivației și a remunerației specialiștilor în domeniu, activitatea de securitate fiind ignorată față de segmentele economic, de marketing etc.

c) Cauzele scăderii nivelului de securitate

ATENUAREA LEGĂTURILOR			NEACTUALIZAREA RISCURILOR ȘI A AMENINȚĂRILOR
IMOBILISM FUNCȚIONAL			COMPORTAMENT NEANTICIPATIV
			SCĂDEREA MOTIVAȚIEI ȘI A REMUNERAȚIEI
Proceduri	Măsuri de securitate	Perfecționare specialiști	

8.7.3. Structurile de securitate și cultura funcțională

Ținând cont de faptul că o entitate economico-socială nu poate desfășura o activitate profitabilă fără a avea certitudinea siguranței și a stabilității acesteia, pe de o parte, și a calității activității și existenței sale, pe de altă parte, oficializarea componentei funcționale care să asigure/realizeze măsurile de securitate și responsabilă cu „cultura de securitate” a devenit efectivă, demonstrându-și viabilitatea și eficiența. În majoritatea cazurilor, aceste nuclee organizatorice au fost numite „structuri de securitate”, aflându-se în directă coordonare a managerului.

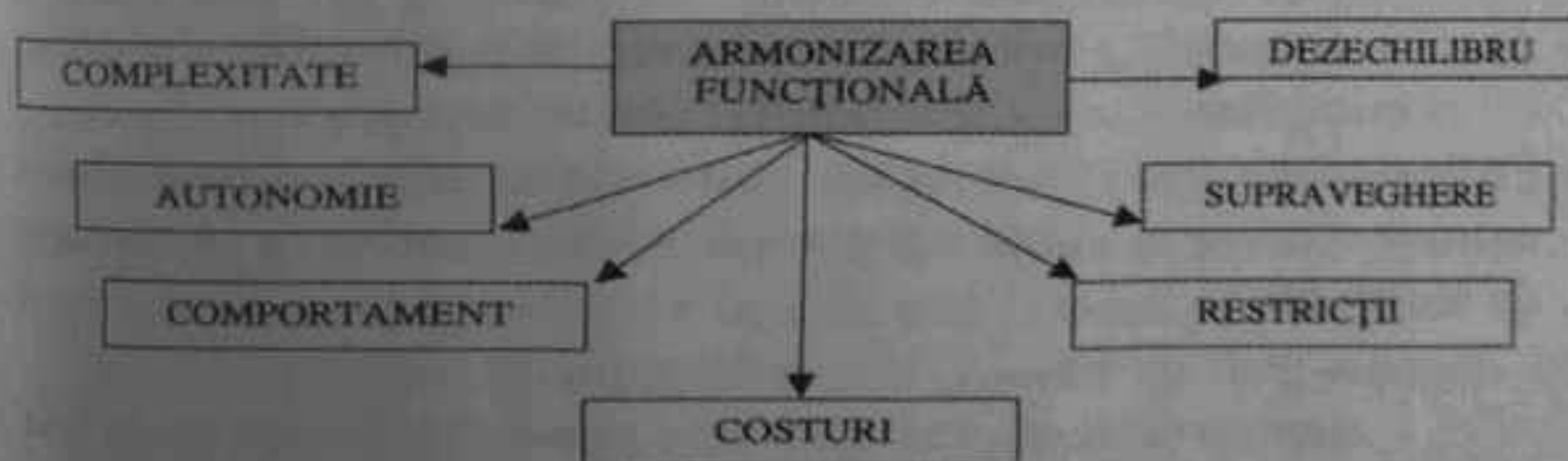
În instituțiile care au asemenea structuri bine organizate funcțional, nu numai profitul, ci și creșterea calității vieții interioare este un element care asigură respectul colaboratorilor, al clienților și al adversarilor.

Dacă acceptul pentru o astfel de structură este aproape unanim, armonizarea funcțională a acesteia reprezintă încă un deziderat.

Dintre aspectele care grevează această armonizare enumerăm:

- complexitatea securității;
- acceptarea autonomiei decizionale, inclusiv strategice;
- constrângerile și limitele comportamentale impuse;
- costurile însemnate;
- dezechilibrul dintre importanța decizională și auditul său;
- supravegherea suplimentară și chiar amestecul în proceduri, foarte greu de suportat pentru unii dintre specialiști;
- restricții nenumărate și rezultate nepalpabile în afara situațiilor de criză etc.

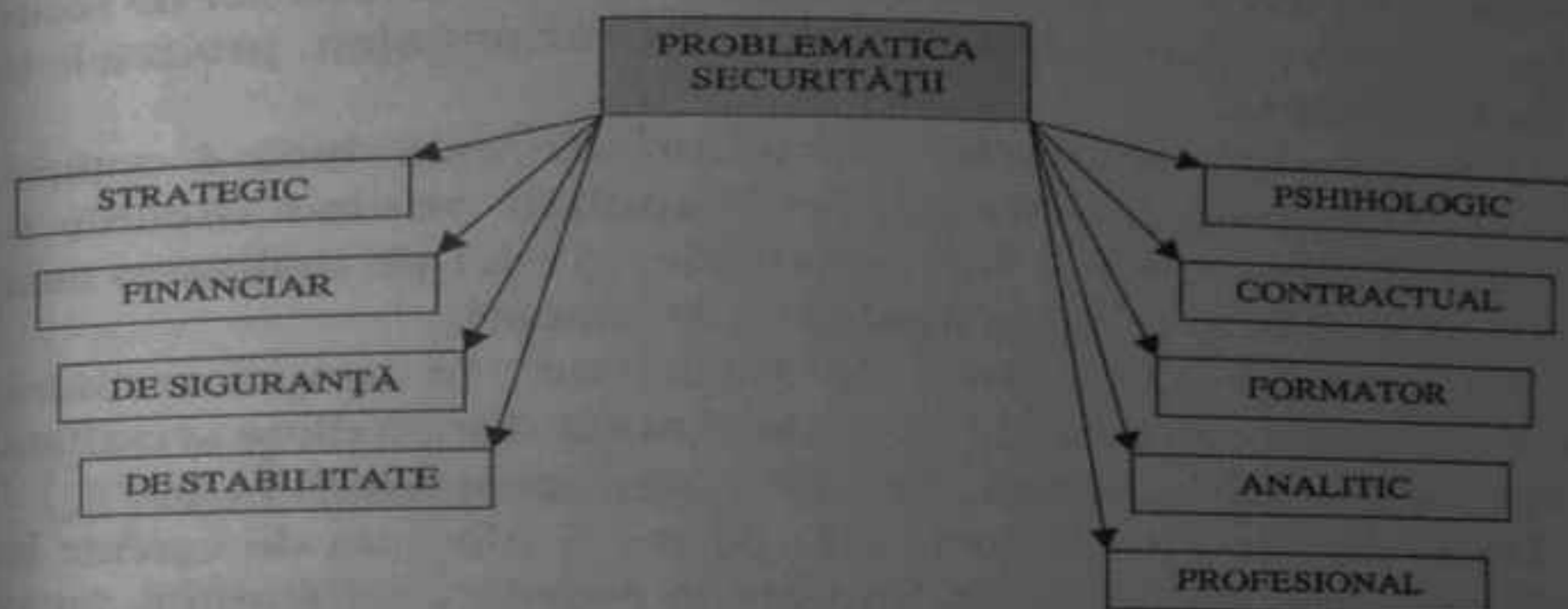
a) Aspectele care grevează armonizarea funcțională a structurilor de securitate

La acest ansamblu de inconveniente se adaugă problematica vastă a securității, care trebuie configurată și aplicată de membrii structurii de securitate și care, în mod obligatoriu, trebuie să abordeze această problemă, sub raport:

- Strategic – pentru a înțelege misiunile, obiectivele, procedurile fundamentale și a le sprijini, asigurându-le o desfășurare calitativă; dualitatea strategiei se referă atât la strategia generală a procesului (a mediului de afaceri), cât și la strategia de securitate a informațiilor gestionate;
- Financiar – pentru a înțelege bine dimensiunea fraudelor, a acțiunilor criminale, pe de o parte, și a amenințărilor financiare, deosebit de periculoase, pe de altă parte;
- De siguranță – pentru a putea face față amenințărilor majore și a trata corespunzător riscurile fundamentale;
- De stabilitate – pentru a putea monitoriza cadrul afacerilor, al profilului în dinamica sa, fără a-l stingheri atunci când oscilațiile sunt normale (în limitele prestabilite), intervenind doar când apar pericolele de amortizare accelerată (prăbușire) sau de oscilații distructive (auto-dezintegrare);
- Psihologic – pentru a înțelege motivațiile răufăcătorilor, a celor care greșesc, precum și a angajaților, în situații de criză sau de disfuncționalitate;
- Contractual – pentru a răspunde exact obligațiilor contractuale (entitate – structură) și a asigura derularea corectă, în condițiile legii, a contractelor cu colaboratorii și clienții;
- Formativ – pentru a asigura profesionalismul celor care lucrează în securitate, educația și comportamentul normal al celorlalți angajați în procesul de perfecționare și adaptabilitate al mecanismului de securitate.;
- Analitic – pentru a înțelege mai bine atât situațiile de criză, cât și eficacitatea reacțiilor pentru securitate;
- Profesional – pentru o bună cunoaștere atât a ansamblului entitate-structură, cât și a aspectelor strict dedicate în materie de securitate.

b) Aspectele problematicei securității

c) Concluzii

Deși securitatea este recunoscută ca fiind un element de calitate al oricărui proces, admiterea unei structuri dedicate în managementul procesului este încă o problemă de decizie, mai mult sau mai puțin condiționată de limitele resurselor pentru investiții, pe de o parte, sau de dificultatea de a suporta anumite costuri mari care nu se pot recupera ușor, pe de alta parte.

Acolo unde sunt acceptate structuri de securitate, rolul și locul acestora au încă multe definiții improprii, condiționate de tradiție, de alte interese, de confuzii între concepte și dimensionalități, de lipsa unei jurisdicții în materie, precum și de interpretarea eronată cum că economia liberală nu este controlată și deci nu este supusă unor restricții de dinamică și siguranță.

Tranziția „instituei managerului de securitate” este determinată atât de politica de globalizare, cât și de necesitatea de apărare a propriilor interese într-un mediu de afaceri supus unei presiuni concurențiale de amploare.

Structura de securitate este dimensionată foarte divers, condiționată de cele mai multe ori nu de cultura sa funcțională, ci de resursele financiare alocate sau de alte criterii subiective.

Neîndeplinirea principiilor obligatorii în organizarea structurilor de securitate duce, mai degrabă, la insecuritate.

Există mari decalaje între domeniile de afaceri privind stabilirea locului, a rolului și dimensiunii organizatorice a funcției de securitate, precum și între calitățile specialiștilor angajați, proiectele și acțiunile acestora.

Dimensionarea resurselor de securitate este încă o acțiune diletantă, nebazată pe analize profesionale privind riscurile și vulnerabilitățile existente sau potențiale, și nici pe realizarea unui mediu de securitate adecvat mediului de afaceri.

Noul concept de „cultură de securitate” în scopul realizării securității depline și participative dă o nouă dimensiune securității în ceea ce privește structura și participarea resurselor umane.

De aceea, securitatea națională poate fi afectată de curenți în evoluția culturii proprii și de limitele și erorile decidenților, dar și de agresiuni care au ca obiect (ca țintă) cultura națiunii, îndeosebi acele genuri de manifestări culturale care fac națiunea performantă, capabilă să se protejeze.

În astfel de condiții, pentru a susține sistematic „cultura de securitate”, pentru a orienta creativitatea spre aspecte de maxim interes social, dar și pentru a dispune de posibilități de descurajare a unor eventuale agresiuni ce au ca obiect bunurile și valorile națiunii, precum și pentru a identifica și contracara eventualele agresiuni, este necesară elaborarea unor „strategii de securitate culturală”, în cadrul strategiei naționale de securitate.

CAPITOLUL 9

Organizarea și funcționarea componentelor sistemului de securitate al României, în dinamica temporară și spațială, asigurând respectarea drepturilor omului/cetățeanului

9.1. Securitatea – o abordare sistemică

Securitatea este un concept relațional, care presupune o ajustare permanentă a unui set de parametri interni la condițiile mediului internațional, un proces cu o dinamică variabilă, orientat spre prezervarea spațiului și a valorilor proprii.

În acest context, securitatea României – un concept multidimensional și integrator al tuturor domeniilor de activitate, care concurează la realizarea și la apărarea sa – este în relație de interdependență cu securitatea regională, europeană și globală, ceea ce presupune o abordare sistemică.

Utilizarea unei astfel de abordări reprezintă, în esență, cercetarea și tratarea realității ca un tot unitar (componente – sistem – mediu) și în care sistemul are un rol determinant față de fiecare componentă, necesitând unele precizări privind conceptul de sistem, și anume:

- definirea sistemului
- structura

- funcționarea
- starea
- capacitate de adaptare sau de transformare
- scopul

9.2. Sistemul și caracteristicile sale

Noțiunea de sistem – este definită în literatura de specialitate în numeroase moduri, cum ar fi:

- ansamblul de elemente (principii, reguli, forțe etc.) dependente între ele, formând un întreg organizat, care face ca o activitate practică să funcționeze potrivit scopului urmărit;
- ansamblul compus din părți având fiecare independența sa parțială și legi proprii;
- un complex de elemente structurate, interdependente și interconectate, constituind un ansamblu unitar care funcționează într-un mediu dat, în vederea îndeplinirii unui scop determinat.

Noțiunea „sistem” are accepțiuni diferite, în raport cu modalitățile de investigare și de teoriile utilizate, semnificând, în esență, o asamblare ordonată, comprehensivă de fapte, principii, doctrine, împreună cu cunoștințele conexe, un set de elemente caracteristice unui fenomen sau proces social, care formează un întreg sau o entitate cognoscibilă și comensurabilă.

Dar principalele caracteristici care definesc orice sistem sunt: structura, funcționarea, starea, capacitatea de adaptare sau de transformare și scopul.

Structura

Orice sistem are o *structură proprie* – *organizarea internă* – ce presupune ordinea relativ stabilită, determinată de conexiunile dintre elementele constitutive, care este data de mulțimea elementelor în interacțiunile și funcțiunile reprezentate de ansamblu, de compartimente, determinate de influențele exterioare.

Relațiile stabilite în cadrul sistemului conferă acestuia o structură în care se pot distinge trei subsisteme:

- de conducere, căruia îi revine ca sarcină transformarea informațiilor cu privire la starea sistemului în decizii corespunzătoare condițiilor confruntării acestuia cu mediul, precum și planificarea, organizarea, coordonarea și controlul măsurilor ce au menirea să ducă la îndeplinirea acestor decizii;
- de execuție, a cărei menire constă în îndeplinirea efectivă a deciziilor, în vederea îndeplinirii scopului fundamental al sistemului;
- informațional, constituit în scopul asigurării legăturii informațional-decizionale dintre subsistemul de conducere și cel de execuție.

9.3. Funcționarea, starea, capacitatea de adaptare și scopul sistemului de securitate în statul de drept

Funcționarea

Funcționarea oricărui sistem este definită, conform teoriei sistemelor, de regulile care determină relațiile dintre elementele sistemului și pentru care s-a constituit și funcționează acesta, cu mențiunea că între structură și funcționalitate există o strânsă legătură și, de aceea, sistemul mai poate fi definit ca ansamblul elementelor componente și al relațiilor ce se stabilesc între ele.

Stare și capacitate de adaptare

Pentru descrierea completă a unui sistem și a evoluției acestuia se apelează și la alte elemente, dintre care cele mai importante sunt starea sistemului și legea sa de mișcare și de organizare.

Starea unui sistem este expresia elementelor lui componente și a relațiilor acestuia (interne și externe) la un moment dat și se consideră determinată atunci când, cunoscând datele de intrare în sistem, dispunem de suficiente informații privind elementele componente și relațiile sistemului, pe baza cărora se pot determina elementele de ieșire din acesta.

Deci, în esență, starea unui sistem este definită de valorile și de parametri în cadrul cărora funcționează la un moment dat, iar

capacitatea de adaptare sau de transformare îi oferă acestuia posibilitatea adaptării la mediul în care funcționează.

Scopul sau realizarea finalității sistemului

Scopul reprezintă un concept care are o importanță specifică în teoria generală a sistemelor și care presupune o mulțime relativ numeroasă de elemente aflate în relații determinate, formând o totalitate organizată, orientată spre realizarea anumitor facilități.

Activitățile prin care se realizează finalitățile sistemului constituie funcția sa, care constă în mulțimea de interacțiuni care realizează relația sistemului (a subsistemului) cu mediul și cu alt sistem mai complex.

În cazul de față, scopul sistemului și, implicit, al componentelor acestuia ar fi asigurarea securității României, în relație directă cu mediul de securitate și cu sistemul de securitate regional (euroatlantic).

9.4. Definirea sistemului și a componentelor sistemului de securitate al României

Sistemul național de securitate și sistemul securității naționale

Doctrina Națională de Informații pentru Securitate abordează două concepte care stau la baza sistemului de securitate al României, și anume sistemul național de securitate și sistemul securității naționale.

Sistemul național de securitate este definit de ansamblul organelor legislative, executive și judecătorești, al instituțiilor, organismelor economice, organizațiilor neguvernamentale și cetățenilor care, potrivit legii ori în mod liber consimțit, își asumă obligații sau manifestă preocupări și inițiative civice în legătură cu realizarea protejării ori afirmarea valorilor și a intereselor de securitate.

Pe de altă parte, ansamblul autorităților publice cu statut autonom, precum și alte instituții investite legal să desfășoare activități de informații, contrainformații și de securitate alcătuiesc sistemul securității naționale.

Conform teoriei sistemelor, oricare sistem reprezintă un subsistem al unui sistem mai complex.

În aceste condiții, cele două sisteme – sistemul național de securitate și sistemul securității naționale ar reprezenta subsisteme ale unui sistem mai complex, și anume sistemul de securitate al României.

Dar, conform teoriei sistemelor, în orice sistem există și un subsistem informațional, care reprezintă legătura dintre elementele ansamblului (ale sistemului).

Astfel că, pe lângă cele două subsisteme menționate mai sus, mai există și un al treilea subsistem, și anume cel informațional, constituit în scopul asigurării legăturii informațional-decizionale dintre celelalte două subsisteme (național de securitate și al securității naționale)

Componentele principale ale sistemului național de securitate sunt:

- Parlamentul României
- Președintele României
- Consiliul Suprem de Apărare a Țării
- Guvernul României
- Organe judecătorești (Înalta Curte de Casație și Justiție, Ministerul Public, Consiliul Superior al Magistraturii)
- Instituții și organisme economice
- Organizații neguvernamentale

Conform Doctrinei Naționale a Informațiilor pentru Securitate, ansamblul acestor componente alcătuiește sistemul național de securitate.

Componentele sistemului securității naționale

Principalele componente ale sistemului securității naționale sunt:

- serviciile de informații interne și externe, Serviciul Român de Informații (SRI), Serviciul de Informații Externe (SIE);
- serviciile de securitate – Serviciul de Protecție și Pază (SPP), Serviciul de Telecomunicații Speciale (Serviciul de Telecomunicații Speciale);
- structurile departamentale de informații și protecție din cadrul unor ministere, cu atribuții specifice domeniilor lor de

activitate: în cadrul Ministerului Apărării Naționale – Direcția Generală de Informații a Apărării; în cadrul Ministerului Administrației și Internelor – Direcția Generală de Informații și Protecție Internă; în cadrul Ministerului Justiției – Direcția Generală de Protecție și Anticorupție.

Componentele sistemului securității naționale se organizează și funcționează potrivit legilor organice, sunt coordonate unitar de către Consiliul Suprem de Apărare a Țării, sunt supuse controlului parlamentar prin comisiile de specialitate, finanțate de la bugetul de stat și acționează integrat pentru realizarea securității naționale.

Serviciile de informații ale statului, respectiv SRI și SIE, realizează politica de siguranță națională a statului, ca o componentă distinctă a politicii de securitate națională.

Obiectivul politicii de siguranță națională este identificarea, cunoașterea, prevenirea, contracararea și înlăturarea amenințărilor la adresa securității naționale sau a faptelor care pot constitui astfel de amenințări, precum și elaborarea, în timp util, de strategii de realizare a acestui obiectiv. Conform Doctrinei Naționale a Informațiilor pentru Securitate, ansamblul acestor componente alcătuiește sistemul securității naționale.

9.5. Observații și propuneri privind unele măsuri necesare funcționării eficiente a sistemului de securitate a României

Asigurarea funcționalității normale a oricărui sistem complex, inclusiv a sistemului de securitate al României, se poate realiza printr-un proces informațional care să permită primirea/receptarea de către fiecare componentă a structurii organizatorice (de conducere sau de execuție), a informațiilor de securitate, care îi sunt absolut necesare rezolvării problemelor cu care se confruntă, de aici și necesitatea unui sistem informațional.

Sistemul informațional presupune folosirea metodelor moderne de programare, optimizarea proceselor de conducere și elaborarea de metode previzionale, în vederea asigurării fondului de informații

pentru organele de conducere și de execuție, în scopul asigurării unei decizii optime și operative.

Sistemul informațional poate fi definit ca ansamblul integrat și ierarhizat de procese informaționale, procedee, mijloace, metode, echipamente, programe și relații care asigură cadrul de realizare a resurselor informaționale și posibilitatea transformării lor în produse informaționale necesare fundamentării deciziilor, în vederea realizării obiectivelor instituției.

În esență, orice sistem informațional este un sistem socio-tehnic, care asigură structurarea datelor și a informațiilor pe criterii de eficiență și realizează schimburi controlate de resurse informaționale cu mediul extern, fiind definit, în același timp, atât ca sistem operator – capabil să se adapteze la evoluțiile contextului informațional –, cât și ca sistem operant – în sensul menținerii eficacității în funcție de capacitatea de a produce resurse informaționale utile.

Cunoscând componentele sistemului de securitate al României, se impune o analiză sistemică, prin descompunerea sistemului în componentele sale, analiza acestora și apoi recompunerea acestuia în vederea funcționării sale eficiente.

La nivelul Parlamentului

Ar fi suficientă o comisie comună pentru securitate națională sau cel mult două la nivelul celor două Camere ale Parlamentului pentru întreaga problemă de securitate.

La nivelul Guvernului

Guvernul, care asigură măsurile concrete de realizare a securității naționale, ar avea nevoie de un organism – Oficiul guvernamental al serviciilor de informații –, care ar putea să preia și să transmită nevoile de informații către serviciile de informații și să coordoneze valorificarea informațiilor primite de guvern.

La nivelul Consiliului Suprem de Apărare a Țării

Dacă la nivelul președinției există o structură permanentă de securitate, având în vedere că președintele României este și

președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării, ar fi necesară o structură permanentă a unei comunități de informații care să integreze și să eficientizeze fluxurile informative.

După cum se știe, Consiliul Suprem de Apărare a Țării nu are activitate permanentă, cu toate că este autoritatea administrativă investită, potrivit Constituției, cu organizarea și coordonarea unitară a activităților care privesc apărarea țării și siguranța națională, fiind abilitată conform legii și să prezinte, în ședință comună a Camerei Deputaților și Senatului, rapoarte asupra activității desfășurate, și nu asupra stării de securitate.

Pentru organizarea și coordonarea unitară a activităților ce privesc securitatea națională, ar fi nevoie de o structură permanentă – un organism care să vegheze permanent asupra stării de securitate a țării și care să coordoneze toate componentele Sistemului Securității Naționale.

Această funcționare permanentizată ar putea fi asigurată prin extinderea atribuțiilor Consiliului Suprem de Apărare a Țării și prin constituirea unui alt organism care să cuprindă și atribuțiile Consiliului Suprem de Apărare a Țării, cum ar fi Consiliul Securității Naționale / Consiliul pentru Securitate Națională, așa cum întâlnim și în alte state.

Astfel, un organism gen consiliu de securitate este întâlnit în:

- SUA – aici funcționează Consiliul Securității Naționale (National Security Council), care a fost înființat prin Legea Securității Naționale din 1947, pentru a oferi consultanță președintelui în probleme de integrare a politicilor interne, externe și militare privind securitatea națională.
- Turcia – unde Consiliului Național de Securitate îi sunt transmise informațiile privind securitatea națională de către Organizația Națională de Informații.
- Grecia – unde deciziile privind securitatea națională sunt luate de Consiliul Securității Naționale.
- Bulgaria – unde funcționează Consiliul pentru Securitate Națională, condus de prim-ministru, care poate solicita informații specifice în scopul adoptării deciziilor, inclusiv cu relevanță operativă.

- Letonia – unde funcționează Consiliul de Securitate Națională a Letoniei.

Pentru activitatea de planificare, evaluare integrată a informațiilor și a estimărilor informative de interes național în cadrul aparatului de lucru al Consiliului Suprem de Apărare a Țării / Consiliului Securității Naționale, se poate constitui un organism de lucru (Comunitate Națională pentru Planificare și Evaluare a Informațiilor).

La nivelul comunității de informații

La nivelul comunității de informații, pentru buna funcționare a ei ca sistem, ar fi necesară coordonarea acesteia, pentru că ar trebui să existe nu numai *de facto*, ci și *de jure*, prin organizarea componentelor comunității de informații într-un subsistem al securității naționale, numit Subsistemul de Informații pentru Securitate Națională, parte componentă fundamentală (subsistem) al Sistemului Securității Naționale.

Concluzii

Conform teoriei sistemelor, prin care orice sistem este format, oricare sistem reprezintă un subsistem al unui sistem mai complex din cele două sisteme definite prin Doctrina de Informații, sistemul național de securitate și sistemul securității naționale reprezintă subsisteme ale sistemului de securitate al României, legătura dintre cele două subsisteme în cadrul sistemului complex fiind asigurată de un subsistem informațional.

Ca orice sistem, și sistemul securității naționale este constituit din mai multe subsisteme, între care pot apărea disfuncții, interferențe sau suprapuneri dintre care menționăm:

- Rigiditatea structurală. Caracterul dinamic al comportamentului structurilor este o condiție de primă importanță pentru ca sistemul de securitate să-și pastreze funcționalitatea optimă, să rămână deschis, să se adapteze continuu la schimbarea obiectivelor și a condițiilor de existență;
- ierarhizarea excesivă, care poate avea repercusiuni majore asupra sistemului, incapabil să mai facă față schimbărilor

multiple de mediu, varietăților intrărilor și interacțiunii între subsisteme;

- cunoașterea insuficientă a elementelor ce trebuie să fundamenteze decizia, ceea ce poate determina întârzieri grave în elaborarea și transmiterea deciziei sau de distorsionare a acesteia.

Sistemul de securitate al României este un sistem complex (un sistem mare), ierarhizat, ce poate fi caracterizat prin: finalitate, funcționalitate, structură, integrare, autonomie relativă, coeziune internă, stabilitate, adaptabilitate și comportare dinamică, și ar trebui să aibă atribuții bine definite, atât pentru ansamblu, cât și pentru componentele (subsistemele) sale.

Sistemul de securitate, la fel ca orice alt sistem, este caracterizat prin următoarele proprietăți:

- este un sistem deschis, interacțiunea sa cu mediul presupunând un schimb permanent de informații cu celelalte sisteme de securitate (subregional, regional, global), fiind caracterizat de structuralitate, dinamism, integralitate, ierarhizare, autoreglare, complementaritate și integralitate;
- are o serie de funcții, dintre care mai importante sunt: teoretico-metodologică, structural-organizațională, acțională (praxiologică), integratoare (prin care se realizează o concepție coerentă într-un cadru organizatoric și acțional unitar), reglatoare, normativă, orientativă, referențială (prin care orice demers important la nivel național trebuie raportat la cerințele securității naționale, regionale și globale).

9.6. Locul și rolul comunităților de informații în relația cu omul/cetățeanul universal pentru identificarea timpurie și contracararea amenințărilor asimetrice

Când vorbim despre loc, trebuie să-l avem în vedere astfel: într-un ansamblu coerent; într-un timp de confruntare; temporar autonom. Când vorbim despre rol, avem în vedere: locul; contextul

și dinamica sau evoluția evenimentului, a conjuncturii respective pentru actualitate în mișcare (dinamică). Rolul în funcție de loc poate fi: important; foarte important; hotărâtor; decisiv și determinant.

Existența comunității informative, a serviciilor de informații reprezintă o condiție esențială pentru o politică sau o strategie eficientă, însă acestea nu pot constitui niciodată un substitut al politicii, al strategiei, gândirii politice sau forței militare.

În absența unei politici externe eficiente, a unor instituții credibile și puternice, chiar și cel mai competent serviciu de informații ar fi inutil.

Comunitatea informativă a statului trebuie să acționeze ca și cum mâine ar începe un conflict, ca și cum soarta națiunii ar depinde de succesul sau de eșecul lor. Numai politica democratică a unei națiuni conferă serviciilor de informații adevăratul lor rol în comparație cu alte instituții.

Importanța serviciilor de informații a fost deosebită pe perioada Razboiului Rece, când s-au confruntat cele două blocuri militare, iar în prezent, când există o singură superputere (la primul nivel – SUA), activitatea serviciilor secrete trebuie analizată într-un context mai larg, legată direct de politica externă a statului care, în mod necesar, va trebui să uzeze de toate instrumentele diplomatiei, în scopul consolidării locului României în structurile euroatlantice.

Primul semnal a fost dat, mai întâi, pe perioada parteneriatului cu NATO, când a luat ființă Autoritatea Națională de Securitate, care exercită atribuții de reglementare, autorizare și control, în conformitate cu standardele NATO privind protecția informațiilor clasificate.

Ulterior, este promulgată Legea nr. 182 din 12 aprilie 2002, privind protecția informațiilor clasificate, care la art. 6, alin. 2 arată: „Standardele la care se referă alin. 1 vor fi în concordanță cu interesul național, precum și cu criteriile și recomandările NATO”, iar la alin. 3 precizează: „În cazul unui conflict între normele interne privind protecția informațiilor clasificate și normele NATO, în această materie vor avea prioritate normele NATO”.

Complexitatea situației politico-militare actuale influențează puternic situația internă a fiecărui stat, ceea ce determină necesitatea studierii și analizei oportune a acesteia, în scopul elaborării și adoptării celor mai eficiente decizii în domeniul securității naționale.

Potrivit specialiștilor militari occidentali, informațiile politico-militare sunt la fel de importante ca forțele armate.

Acțiunea de culegere a informațiilor este un important instrument al politicii naționale, iar diversitatea domeniilor specializate, precum și delimitarea caracterului acestora – un instrument militar sau civil.

S-a evitat concentrarea acestor structuri la nivelul unei instituții, dar s-au creat organisme la nivel central pentru coordonarea lor.

Numărul, precum și nivelul de dezvoltare a structurilor de informații, se calculează în raport cu resursa economică a statului, cu politica sa externă, cu interesele naționale și cu politica strategică promovată în raporturile cu alte state.

Oricum, fiecare stat dispune de servicii de informații civile și militare, subordonate conducerii democratice, care asigură necesarul de informații pentru exercitarea actului politic decizional și pentru luarea hotărârilor, pe timp de pace, în situații de criză și pe timp de război.

Structurile de informații au rolul de a obține date despre potențialul și capacitatea de război a țărilor vecine sau îndepărtate, pentru a preveni orice amenințare, din orice parte, precum și pentru a depista noii factori de risc ai crizei sau ai stării conflictuale și elementele de tensiune din orice zonă geografică de interese.

Activitatea structurilor de informații se desfășoară în mod continuu, atât în interiorul țării, pentru asigurarea protecției și a siguranței naționale, cât și în exterior, chiar și asupra țărilor prietene sau aliate, în scopul verificării încrederii ce trebuie avute față de acestea și, totodată, a modului cum ele răspund sarcinilor reciproc asumate.

Lumea informației este una a realismului, a rigorii, preciziei și seriozității, un domeniu cu foc continuu, unde greșelile se pot plăti foarte scump; este o lume a războiului fără trasee, unde linia

frontului este inutilizabilă, este un război unde succesele și eroii rămân adesea anonimi.

Comunitatea de informații reprezintă totalitatea structurilor de stat care dețin monopolul serviciilor de informații și al operațiunilor speciale. Comunitatea de informații se exprima într-un domeniu vast, complex și extrem de fluid.

Aceasta este alcătuită dintr-un sistem variat de organisme, între care, un rol de primă importanță din punctul de vedere al asigurării informativ-contrainformative revine următoarelor structuri: Serviciul de Informații Externe este organizat și funcționează potrivit Legii nr. 1/1998, Serviciul Român de Informații este organizat și funcționează potrivit Legii nr. 14/1992, Serviciul de Telecomunicații Speciale, înființat prin Hotărârea de Guvern nr. 229/1993, funcționează potrivit Legii nr. 92/1996, structuri de informații departamentale din Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Administrației și Internelor și Ministerul Justiției, Secția pentru Protecția Informațiilor și Criptologie și Serviciul pentru Protecție și Pază, organizat potrivit Legii nr. 191/1998.

Așadar, comunitatea de informații constituie ansamblul structurilor sau al organelor de informații publice și secrete și este astfel concepută, încât să ofere capacitatea acestora de a căuta, obține, prelucra, transmite și pune la dispoziția factorilor de decizie a produșilor de informații cu relevanța pentru securitatea națională, dar și a cetățeanului, în vederea prezervării și a afirmării stării de securitate a națiunii.

Comunitatea de informații constituie, astfel, primul aliniament defensiv al securității naționale, clădită pe apărarea națională, siguranța națională și ordinea publică, necesare existenței statului ca deținător absolut al valorilor interesului național, al descoperirii, prevenirii și asigurării climatului de exercitare a drepturilor și libertăților cetățenești prevăzute de Constituție.

Pe această bază, serviciile de informații organizate de stat devin parte componentă a sistemului național de apărare, acționează în interdependență și cooperează într-un cadru instituționalizat, strâns și în permanentă legătură cu serviciile de securitate ale statului, cu organizațiile construite de societatea civilă, care are capacitatea de

a le controla și care contribuie, în funcție de competențe, la clădirea și prezervarea stării de securitate a națiunii.

În condițiile amplificării crescânde a complexității fenomenelor politico-militare contemporane și a extensiei semnificative a spațiilor și a domeniilor de interes, comunitatea de informații are ca misiune de bază identificarea, cunoașterea, evaluarea și contracararea factorilor de risc interni și internaționali care aduc atingere securității naționale, sesizarea și prezentarea oricărui pericol ce ar putea afecta independența, suveranitatea și integritatea teritorială a României, precum și prevenirea agresiunilor, indiferent de identitatea agresorului.

De fapt, misiunile comunității de informații într-o societate democratică, nevoile de informații și beneficiarii/utilizatorii acestora, necesitatea subordonării activității lor intereselor naționale, conjugate cu cele internaționale, raporturile cu puterea politică, evitarea tentativelor de atragere în jocurile politice, modalitățile adecvate pentru asigurarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale cetățenilor, recrutarea, pregătirea și instruirea personalului etc. sunt conferite de legislația în materie, care le definește ca autorități publice și instituții ale statului de drept.

În plan acțional, aceasta s-ar traduce prin participarea alături de celelalte organisme specializate, la activitatea prin care se furnizează factorilor de decizie informațiile oportune și de calitate necesare urmăririi curente a evoluției, a situației politice și militare internaționale, a prezentării mersului evenimentelor și fundamentării deciziilor referitoare la conduita României în contextul mediului geopolitic actual. Informațiile de această natură sunt necesare cu prioritate pe timpul stărilor de criză și se referă la zonele, ariile sau evenimentele de interes deosebit pentru securitatea României.

În condițiile concrete ale evoluțiilor contemporane, când problematica securității cunoaște o importantă extensie, comunitatea de informații se confruntă cu o paletă mult mai largă de amenințări și pericole ce trebuie cunoscute, descifrate, urmărite, în scopul formulării unor strategii și metode de răspuns adecvate.

În mod concret, având în vedere domeniile sensibile de exprimare ale acesteia, prioritățile activității de informații trebuie să vizeze: urmărirea amenințărilor semnificative din domeniul militar (operațional și tehnic); orientarea dezvoltării pe termen lung a forțelor militare și a achizițiilor de tehnică militară; sprijinul direct al operațiunilor militare de orice natură executate de forțele proprii, inclusiv de cele destinate pentru menținerea sau implementarea păcii, asigurarea de ajutor umanitar ori înlăturarea efectelor dezastrelor; dezvoltarea unei strategii adecvate vizând contracararea pericolelor pe care le generează, la adresa securității naționale, conflictele regionale, acțiunile teroriste, mișcările separatiste, extreme și anarhice, terorismul, traficul ilicit de armament și droguri.

Comunitatea de informații își concentrează activitatea informativ-contrainformativă asupra contracarării acțiunilor factorilor de risc, a amenințărilor și pericolelor la adresa siguranței naționale, desfășurând activități astfel: culegerea de informații despre fenomene, evoluții, activități, acțiuni, structuri, persoane și mecanisme; prelucrarea informațiilor în scopul evaluării, selectării, distribuției sau în scopul pregătirii unor operațiuni de răspuns; prelucrarea informațiilor se soldează, de regula, cu elaborarea unor analize, studii, documentare sau avize privind activitățile ce trebuie întreprinse sau reacțiile ce trebuie manifestate; păstrarea informațiilor trebuie să îndeplinească unele criterii de performanță privind securitatea acestora, posibilitatea accesului selectiv și a exploatării lor eficiente/oportune; diseminarea informațiilor, proces care trebuie să se desfășoare ritmic, organizat, selectiv și oportun, cu materiale de calitate și semnificative; avertizarea asupra pericolelor care vizează securitatea și apărarea națională; executarea unor acțiuni specifice serviciilor de informații în cadrul unui efort național conjugat.

În concordanță cu posibilitățile reale ale acestui proces, serviciile de informații ofensive civile și militare strategice furnizează celor care elaborează și asigură funcționarea curentă și de perspectivă a mecanismelor sistemului de securitate și apărare următoarele: avertizarea oportună despre pericolul de război sau alte evoluții negative care amenință securitatea națională; informarea curentă

despre evoluția unor probleme de interes deosebit pentru securitatea națională (crize, conflicte, tratative etc.); suport pentru participarea proprie la negocieri; suport pentru acțiuni diplomatice și militare; evaluări independente cu privire la dinamica unor fenomene (economice, tehnice, sociale, financiare, de mediu, demografice etc.)

În mod curent, aceste sarcini sunt îndeplinite de un sistem funcțional de forțe, mijloace și metode, în rândul cărora, pe primul plan, se înscrie întrebuințarea surselor de tip S.I.G.I.N.T. de nivel strategic.

Informațiile de această natură se obțin, de asemenea, prin participarea operatorilor analiști de informații la exerciții și aplicații militare, sesiuni, seminarii și conferințe internaționale; cursuri și pregătire în instituțiile civile și militare de învățământ din străinătate; participarea la activitățile de inspecții și verificări, pe baza tratatelor multinaționale; activități de cercetare științifică etc.

În condițiile complexe ale actualei situații internaționale, un aport însemnat revine schimburilor oficiale de informații între agențiile naționale de informații și comunitatea informativă a statului român, mai ales în domeniul terorismului internațional, al traficului de droguri și al terorismului nuclear.

Valorificarea oportună și eficientă a informațiilor este esențială. În domeniul analizei informațiilor se confruntă două opinii diferite.

Una dintre acestea are în vedere ca beneficiarii informațiilor (politicieni, factori de decizie, comandanți etc.) să primească informațiile așa cum provin ele din sursele de origine, fără a fi analizate, evaluate, ierarhizate.

Este semnificativă, în acest sens, atitudinea lui Winston Churchill, care refuza să citească analize de informații „cernute și digerate”, insistând să vada în locul lor „documentele autentice în forma lor originală”, astfel încât să-și poată forma propriile păreri.

În altă opinie, se susține că serviciile de informații au obligația prelucrării și evaluării informațiilor, furnizând, de regula, factorilor abilitați analize și concluzii rezultate din acest proces.

Desigur, nimeni nu poate crede, în mod serios, că o astfel de dispută poate fi soluționată în câteva rânduri. Este însă limpede că

beneficiarii informațiilor nu vor putea avea, din motive fizice, acces permanent la surse, nici măcar în epoca super-tehnologizată ce se profilează la orizontul secolului viitor.

Ca urmare, ei vor trebui, în mod obiectiv, să utilizeze – ca instrumente de lucru – analizele furnizate de serviciile de informații, cu posibilitatea cunoașterii, la cerere sau la nevoie, a oricăreia dintre informațiile primare pe care se bazează analiza.

Nu este mai puțin adevărat că factorii de decizie trebuie să dobândească puterea de a sesiza valoarea reală a ideilor prezente în diferite analize, pentru a aprofunda aspectele semnificative, a evita să fie surprinși de evenimente și a lua măsuri de prevenire corespunzătoare.

Dacă avem în vedere circumstanțele în care au fost prezentate aceste aprecieri – anul 1989 – când, oricum, mai mult nu se putea spune, este limpede că mesajul nu a fost receptat, că avertismentul nu a fost înțeles, fapt ce explică totala degringoladă a regimului în timpul evenimentelor din decembrie.

Culegerea de informații este o activitate atât de importantă și de necesară, încât în lumea contemporană nici cele mai sărace state nu-și pot permite să se lipsească de datele și de analizele oferite de serviciile speciale, cu condiția ca informațiile obținute să fie valorificate oportun, fapt ce implică necesitatea unei voințe politice în acest sens.

Complexitatea relației avertizare – percepția pericolului – răspuns este una dintre cele mai dificile fațete ale procesului elaborării deciziilor politico-militare strategice și nu puțini sunt cei ce au greșit din teama de a nu greși.

Este motivul pentru care pledez pentru o analiză dinamică interactivă a acestui proces, dublată de un demers analitic de tipul „discret”, pe secvențe, pentru că, de fiecare dată, într-o astfel de situație sunt trei aspecte importante care trebuie avute în vedere: percepția semnalului de avertizare, evaluarea pericolului, capacitatea de elaborare și implementare a acțiunii.

Subliniez acest aspect deoarece dorința de a evita o percepție alarmistă a unui pericol major este motivul principal pentru care

decidenții politico-militari ezită să declanșeze mecanismele de răspuns.

Este adevărat că, în multe situații, vina aparține și celor ce avertizează asupra pericolului, din cauză că nu au făcut o pregătire apercceptivă corespunzătoare, nu au furnizat (din diverse motive) informații graduale despre evoluția unei situații de la simplul risc, la faza de pericol evident, fără a utiliza această metodă cu recredință (persuasiune, dezinformare, inducere în eroare etc.).

Serviciile de informații, pe lângă faptul că au obligația permanentă de a-și educa și instrui efectivele, vor trebui să-și educe și beneficiarii de informații.

Aceștia din urmă trebuie lămuriți de ceea ce serviciile de informații pot și de ceea ce nu pot realiza. Ei trebuie să afle că lipsa de flexibilitate și de moderație va conduce la diminuarea rezultatelor, că serviciile de informații trebuie să capete încrederea factorilor politici de decizie, dacă doresc să obțină informații utile și de interes pentru siguranța națională.

Favorabilă diadei comunitate de informații – decident este colaborarea strânsă dintre ele. Personalul din structurile de informații are datoria să se arate demn de funcțiile de răspundere și să-și protejeze decidenții de informațiile pletorice inutile sau de cele redundante. Iar dacă decidenților, beneficiarilor și consumatorilor de informații le lipsește coloana vertebrală sau dacă sunt incapabili să audă și lucruri stânjenitoare și neplăcute, nu are nici o importanță dacă serviciile de informații sunt, din punct de vedere organizatoric, lângă sau departe de centrul de decizie. Vor fi neglijate, nebăgate în seamă, ceea ce înseamnă o adevărată umilință.

De regulă, lipsa deciziei provoacă în mod firesc surprinderea, care, în cazul țărilor mici și mijlocii, este hotărâtoare în momentul unei confruntări.

Lipsa deciziei provoacă, prin urmare, un alt risc și alte victime.

În absența unei soluții ideale, apte să prevină surprinderea în astfel de momente-cheie, ne propunem să punem în discuție numai două aspecte: o schemă modelând un proces dinamic („avertizarea – percepția pericolului – răspuns”) și un set de activități posibile într-o situație incertă.

Analiza dinamică relevă posibilitatea apariției unor rezultate diferite prin natura și semnificația lor. Astfel, se observă că șansa unei acțiuni corecte care are ca rezultat prevenirea surprinderii este destul de mică și ea este condiționată de: calitatea (pregătirea) factorilor de decizie, capacitatea de a percepe real mesajul de avertizare, calitatea procesului de comandă (analiză, decizie etc.), calitatea, cantitatea și starea de pregătire a resurselor la dispoziție.

Surprinderea nu poate fi evitată în cazul când semnalul de avertizare este ignorat sau când, deși semnalul a fost perceput corect, decizia nu a fost oportună și/sau execuția nu a fost corespunzătoare.

Un caz aparte se vedește a fi „răspunsul excesiv“, supradimensionat în raport cu pericolul, care, într-un anume fel, pare a fi un caz de autosurprindere.

Consecințele acestuia pot fi diferite: de la consumul exagerat de resurse și compromiterea publică a celui care a luat o măsură ce se dovedește a fi vădit exagerată, la riscul ca această măsură să fie luată drept o provocare sau să constituie factorul declanșator al unui conflict (atrăgerea în cursă ori percepție greșită din partea adversarului). În imposibilitatea de a identifica o soluție miraculoasă pentru un astfel de caz (decizie în condiții de risc și incertitudine), se impune o observație: este în logica lucrurilor faptul că niciodată un adversar nepregătit nu va trece la agresiune doar pentru că a fost provocat în acest fel.

Declanșarea unei acțiuni de amploare strategică presupune planuri elaborate din timp, pregătiri minuțioase, capacitatea de a desfășura astfel de acțiuni și, nu în ultimul rând, preexistența scopurilor agresive.

În consecință, luarea unor măsuri, fie ele și excesive (dovedite ulterior), nu poate provoca o agresiune, decât în situația în care aceasta s-ar produce oricum.

În situații de această natură (risc, amenințare, pericol, incertitudine cu privire la intensitatea pericolului), pot fi avute în vedere următoarele acțiuni: verificarea rapidă a informațiilor, alertarea (alarmarea) forțelor, avertizarea agresorului potențial despre intenția de a reacționa într-o manieră credibilă, fără echivoc, luarea

unor măsuri pentru reducerea costurilor crizei, declanșarea unui proces de simulare a reacției prevăzute pentru acest gen de criză (de tipul jocului de război, al antrenamentelor etc.), sesizarea unor aliați (reali sau potențiali) și solicitarea unor demersuri din partea acestora pentru gestionarea pericolului și atenuarea lui.

În condițiile în care un asemenea demers se conjugă cu alte șanse favorabile, exploatate oportun, rezultatele lui nu pot fi decât următoarele: fie prevenirea agresiunii, fie, cel puțin, prevenirea surprinderii.

Culegerea informațiilor referitoare la evenimentele care se produc și la tendințele de evoluție a acestora la acțiunile care vizează direct sau care pot influența securitatea, apărarea și siguranța națională a României, reprezintă un element de importanță capitală pentru succesul măsurilor de prevenire a efectelor riscurilor, a amenințarilor și pericolelor.

În același timp însă, trebuie remarcat faptul că, la rândul său, țara noastră face obiectul unui interes similar din partea altor state, acțiunile vizând procurarea de informații și influențarea evenimentelor într-un sens dorit, putând avea ca efect, în anumite împrejurări, realizarea surprinderii strategice.

În rândul mijloacelor prin care, în mod frecvent, unele state încearcă să-și îndeplinească diferite obiective – de regulă ilicite – în detrimentul altor state, un rol important îl joacă acțiunile acoperite.

Denumite, uneori, „trucuri murdare“, în argoul celor implicați în astfel de mașinațiuni (instrumente) ale politicii de destabilizare și ale războaielor de mică intensitate (anomice) de diversiune (subversiune), operațiile acoperite sunt, de multe ori, asul din mânecă, prin care actori planetari fac regulile jocului.

Operațiile acoperite sunt instrumente ideale pentru schimbarea stării de lucruri dintr-o țară străină și procurarea, pe această cale, a unor substanțiale avantaje. În plan conceptual, se poate spune că operațiile acoperite (acțiunile politice speciale) reprezintă ansambluri de acțiuni prin care unele guverne ori grupuri de interese încearcă să influențeze evenimentele din alte state sau teritorii, fără să-și pună în evidență implicarea.

Desigur, acest gen de activități este, în esență, secret, deși, de cele mai multe ori, o serie de manifestări și aspecte sunt cunoscute serviciilor de informații ale adversarilor sau terților, iar, uneori, și opiniei publice.

Acțiunile acoperite au diferite scopuri, mijloace și modalități de manifestare. În raport cu acestea, pot fi clasificate în patru mari grupuri: propaganda specială, acțiunile politice speciale, activitățile paramilitare și asistența în probleme de informații.

În contextul analizat, propaganda specială reprezintă o activitate complexă care, folosind modalități de persuasiune și disuașiune specifice (schimbarea hotărârii), simboluri, sloganuri și alte tehnici de influențare psihologică, urmărește să determine, din partea țintei, un comportament convenabil inițiatorului acțiunii. În realizarea acestui scop, utilizarea mass-mediei reprezintă forma predilectă de acțiune.

Acțiunile politice speciale utilizează mijloace preponderent politice pentru a influența evenimentele din statul-țintă. Între aceste mijloace pot fi menționate: consultanța și expertiza; agenți de influență; informațiile dirijate; dezinformarea; suportul material.

Eforturile vizează: guvernul statului-țintă și organismele neguvernamentale (organizațiile sindicale, civice, ale intelectualității, religioase etc.), diferite „organizații” informale care au scopuri ostile statului (organizații extremiste etnice sau religioase, grupuri mafiote etc.).

Activitățile paramilitare implică folosirea forței și au ca obiect sprijinirea multilaterală a activităților teroriste, a mișcărilor separatiste, a insurgenților sau a altor formațiuni paramilitare sau acțiuni de acest gen, mergând, inclusiv, până la participarea la organizarea loviturilor de stat. Sprijinul include suportul politic și doctrinar, organizatoric și de pregătire, logistic și financiar.

Un rol important revine furnizării de informații pentru organizarea acțiunilor teroriste, de diversiune și subversiune, precum și pentru protecția persoanelor implicate în acest gen de activități împotriva măsurilor coercitive luate de autorități.

Activitățile denumite generic „acțiuni acoperite” vizează furnizarea de informații către un guvern sau organism statal într-o

proporție, în modalitățile și cu scopuri care depășesc cadrul normal al unor astfel de manifestări.

Scopul este acela de a influența evenimentele, inclusiv prin influențarea directă a deciziilor, prin instruirea personalului de specialitate, furnizarea de echipamente, transferul de programe etc.

Contracararea eficientă a acestui gen de acțiuni, al căror efect – bazat pe surprindere – poate fi la fel de mare ca al unor bătălii pierdute, reprezintă una dintre prioritățile acțiunilor care vizează prevenirea surprinderii informative la nivel strategic.

Între măsurile de siguranță ce trebuie luate în acest scop, activitatea denumită, cu un termen general, „de contrainformații”, joacă un rol major.

Contrainformațiile, ca practică în viața curentă a fiecărui stat, a fiecărui organism statal implicat în problematica securității naționale, reprezintă ansamblul eforturilor vizând protejarea secretelor proprii și prevenirea manipularii – de către serviciile secrete străine – a organismelor proprii și a persoanelor implicate în activitatea de stat; în anumite circumstanțe, activitatea de contrainformații își propune, ca scop, să exploateze activitatea de informații a părții adverse. („Contrainformațiile implica eforturi active pentru identificarea, neutralizarea și, dacă este posibil, exploatarea activității serviciilor de informații străine.”)

Se poate pune în evidență deci că activitatea de contrainformații cuprinde următoarele componente majore: analiza contrainformativă; culegerea de informații specifice muncii de contrainformații; exploatarea informațiilor vizând apararea împotriva serviciilor de informații adverse; neutralizarea cercetării adverse; detumarea activității unor elemente ale spionajului advers și obligarea acestuia să lucreze împotriva intereselor propriilor structuri; contrapropaganda; neutralizarea agenților de influență.

Desigur, strict metodologic vorbind, protecția secretelor de stat nu este numai sarcina serviciilor de contrainformații, ci reprezintă, totodata, rodul măsurilor de securitate instituite și a contramăsurilor luate.

Procedurile de securitate care vizează apararea secretelor în scopul prevenirii acțiunilor de spionaj vizează: limitarea numărului

de persoane care au acces la diferite categorii de secrete; verificarea persoanelor care au acces la diferite categorii de secrete; reglementarea activității de elaborare, multiplicare, pastrare, mănuire și exploatare a documentelor care conțin informații.

Contramăsurile sunt proceduri de securitate menite să protejeze împotriva tacticilor utilizate de serviciile de informații străine și sunt complementare activităților care vizează prevenirea surprinderii, prin zădărnicierea încercărilor adversarului de a dobândi un avantaj prin cunoaștere.

Eșecul măsurilor de protecție contrainformativă și de siguranță poate avea rezultate catastrofale pentru o țară, generând surprize de proporții, deoarece serviciile secrete ale diferitelor state angajează, adesea, acțiuni de amploare în acest domeniu, folosind metode și procese complexe între care: selectarea atentă a țintelor posibile; evaluarea vulnerabilităților acestora; culegerea de informații despre aceste ținte virtuale din mediul public sau din surse clandestine; infiltrarea de agenți de acces; supravegherea psihică; ademenirea, cointeresarea și/sau șantajul etc.

Schimbările radicale produse în lume, la sfârșitul Razboiului Rece, nu au adus însă elemente de natură să conducă la concluzia că activitățile de informații și-au pierdut importanța strategică.

Reorganizarea acestei activități, în anii de după decembrie 1989, a cunoscut și cunoaște un traseu dificil, sinuos, dar o serie de rezultate pozitive pot fi, cu siguranță, luate în calcul.

Integrarea acestor activități (nu a organismelor) într-un sistem coerent, unitar și eficient, capabil să protejeze activ interesele naționale, să prevină surprinderea strategică, rămâne încă un deziderat.

Dincolo de aceste aspecte mai mult sau mai puțin controversate, o remarcă în plus se impune: activitatea de protecție a comunității informative este una dintre sarcinile deosebit de importante ale siguranței, iar măsurile de siguranță au, între scopurile lor bine definite, prevenirea surprinderii.

Pentru o țară cu o strategie care concepe înlăptuirea obiectivelor securității naționale prin apărare – prevenirea surprinderii reprezintă cerința principală a organizării acțiunilor politico-militare, a acțiunilor militare strategice, pentru a nu permite adversarului să obțină avantajele majore furnizate de surprindere.

9.7. Comunitatea Națională de Informații a României

După numeroase și intense controverse, Consiliul Suprem de Apărare a țării a adoptat o hotărâre specială privind unele măsuri de coordonare a activității de informații pentru securitate națională, prin care s-au pus bazele comunității naționale de informații¹.

Hotărârea menționată stipulează că:

(1) În cadrul Consiliului Suprem de Apărare a Țării, funcționează Comunitatea Națională de Informații (CNI). Aceasta reprezintă rețeaua funcțională a autorităților publice din sistemul securității naționale, bazată pe unitatea de scop, obiective și strategie, asigurată prin informațiile furnizate de următoarele structuri, denumite și componente ale CNI: Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Direcția Generală de Informații a Apărării și Direcția Generală de Informații și Protecție Internă din Ministerul Administrației și Internelor.

(2) Organizarea și funcționarea Comunității Naționale de Informații se bazează pe:

- a) integrarea informațiilor furnizate de componentele CNI;
- b) responsabilitatea fiecărei componente a Comunității Naționale de Informații pentru produsele informative furnizate.

(3) Activitățile de informații desfășurate de componentele Comunității se fundamentează pe:

- a) principiul legalității, potrivit căruia căutarea, culegerea și valorificarea informațiilor se execută conform competențelor legale determinate, numai în legătură cu fapte, împrejurări sau situații cu potențial de amenințare la adresa securității naționale prevăzute de lege;
- b) principiul obiectivității, potrivit căruia fiecare componentă este obligată să furnizeze informații imparțiale, echidistante și independente de orice imixtiuni politice, raportate la criteriile de stabilire a adevărului;

¹ Consiliul Suprem de Apărare a Țării, Hot. nr. 146 din 18 noiembrie 2005.

c) principiul neutralității și al echidistanței, potrivit căruia conduita profesională a personalului entităților componente ale Comunității Naționale de Informații se situează în afara oricăror ingerințe de natură a favoriza ori discrimina persoane sau organizații în exercitarea drepturilor legale ale acestora;

d) principiul oportunității informării, potrivit căruia informarea factorilor prevăzuți de lege să primească informații necesare fundamentării deciziilor ce privesc securitatea națională sau aplicarea legii se realizează pe bază de informații exacte, corecte și transmise în timp util, astfel încât să permită adaptarea măsurilor de prevenire, contracarare sau înlăturare a stărilor de pericol sau a amenințărilor;

e) principiul planificării, al anticipării și al previziunii, potrivit căruia resursele informaționale necesare se planifică, se creează și se gestionează astfel încât să se asigure evitarea surprinderii strategice față de orice amenințări interne sau externe;

f) principiul cooperării și colaborării, potrivit cărora componentele Comunității Naționale de Informații inițiază și dezvoltă protocoale, programe și operațiuni de coordonare a eforturilor informative – naționale sau împreună cu cele ale statelor aliate – și de promovare a culturii de securitate în parteneriat cu autorități sau instituții publice ori organizații de drept privat;

g) principiul transparenței, potrivit căruia, în legătură cu activitatea Comunității Naționale de Informații, orice autoritate sau persoană realizează consensul asupra necesității păstrării secretului cu privire la: informațiile referitoare la surse, operațiuni, metode și mijloace; identitatea personalului operativ și informațiile deținute; orice referiri legate de informații, de la obținere, evaluare, și până la valorificarea cu titlu de confidențialitate a acestora de către guverne sau servicii străine;

h) principiul protecției surselor și a mijloacelor, potrivit căruia componentele Comunității Naționale de Informații își garantează reciproc deplina protecție a surselor de informații și secretul operațiunilor desfășurate.

(4) Organizarea și coordonarea unitară a activităților de informații care privesc securitatea națională se realizează de către

Consiliul Suprem de Apărare a Țării prin Comitetul Coordonator pentru Comunitatea Națională de Informații, denumit, în continuare, Comitetul, în următoarea componență:

- Consilierul prezidențial pentru securitate națională;
- Directorul Serviciului Român de Informații;
- Directorul Serviciului de Informații Externe;
- Ministrul Apărării Naționale;
- Ministrul Afacerilor Externe;
- Ministrul Administrației și Internelor;
- Ministrul Justiției;
- Consilierul prim-ministrului pentru probleme de securitate.

(5) Comitetul îndeplinește următoarele atribuții:

a) asigură coerența acțiunilor necesare pentru aplicarea unitară a Strategiei de Securitate Națională în domeniul activităților de informații, contrainformații și securitate;

b) avizează și propune proiectul Planului Național de Priorități Informative, elaborat de Consiliul operativ, pe care îl supune adopțării Consiliului Suprem de Apărare a Țării și aprobării președintelui României;

c) stabilește măsurile necesare implementării direcțiilor de acțiune ale Comunității Naționale de Informații, în conformitate cu orientările strategice fixate de Consiliul Suprem de Apărare a Țării;

d) supune aprobării Consiliului Suprem de Apărare a Țării propunerile pentru cheltuielile și dotările de utilitate și interes comune, pentru toate componentele Comunității de Informații;

e) analizează și soluționează problemele ce privesc cooperarea și colaborarea dintre componentele Comunității Naționale de Informații;

f) asigură armonizarea și complementaritatea acțiunilor sau a operațiunilor de informații în țară sau în străinătate, precum și dezvoltarea cooperării cu serviciile statelor membre NATO și ale Uniunii Europene, precum și cu alți parteneri externi;

g) aproba evaluările periodice integrate de nivel strategic;

h) supune analizei Consiliului Suprem de Apărare a Țării necesitățile de actualizare a legislației și a celorlalte reglementări

ale domeniului securității naționale și ale activității serviciilor de informații.

(6) Cooperarea și colaborarea între componentele Comunității Naționale de Informații se asigură de către Consiliul Operativ al Comunității Naționale de Informații, denumit, în continuare, Consiliul Operativ.

(7) Consiliul Operativ, condus de consilierul prezidențial pentru informații, funcționează sub autoritatea Comitetului și are următoarea componență:

- a) Consilierul prim-ministrului pentru probleme de securitate;
- b) Adjunctul directorului Serviciului Român de Informații;
- c) Adjunctul directorului Serviciului de Informații Externe;
- d) Directorul general al Direcției Generale de Informații a Apărării;

e) Directorul general al Direcției Generale de Informații și Protecție Internă din Ministerul Administrației și Internelor.

(8) Consiliul Operativ îndeplinește următoarele atribuții:

a) asigură îndeplinirea prevederilor din documentele de planificare informativă, coordonare operativă și cooperare, asumate prin:

- strategiile, programele și planurile de acțiune naționale pentru prevenirea și combaterea terorismului, a proliferării armelor de distrugere în masă, a criminalității organizate, a corupției și a altor amenințări transfrontaliere.
- Planul Priorităților Naționale de Informații;
- Protocolul general de cooperare privind activitatea de informații pentru securitatea națională;
- Protocolul general de cooperare pentru prevenirea și combaterea terorismului;
- protocoalele sau planurile de cooperare multilaterale convenite între membrii comunității;

b) convine asupra operațiunilor și a proiectelor informative, contrainformative și de securitate, destinate susținerii unor strategii naționale, potrivit solicitărilor Comitetului.

(9) Planificarea și evaluarea unitară a informațiilor necesare susținerii strategiilor și a politicilor naționale de securitate

se realizează de către Oficiul pentru Informații Integrate, denumit, în continuare, Oficiul.

(10) Oficiul este structura care planifică nevoile de informații pentru securitate națională și elaborează Buletinul Informațiilor Naționale de Securitate și alte produse analitice integrate, destinate membrilor Consiliului Suprem de Apărare a Țării și altor utilizatori ai informațiilor de securitate, stabiliți potrivit legii.

(11) Oficiul este condus de consilierul de stat din cadrul Departamentului pentru securitate națională al Administrației Prezidențiale, ajutat de doi adjuncți, desemnați de directorii Serviciului Român de Informații și Serviciului de Informații Externe, cu avizul Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

(12) În cadrul Oficiului lucrează personal desemnat de instituțiile reprezentate în Consiliul Operativ și, în raport de nevoi, specialiști și experți din alte domenii de activitate.

(13) Oficiul îndeplinește următoarele atribuții:

a) elaborează proiectul Planului național de priorități informative, în conformitate cu Strategia de Securitate Națională adoptată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării;

b) repartizează instituțiilor componente ale Comunității Naționale de Informații, în funcție de competențele legale, sarcinile ce decurg din Planul național de priorități informative și urmărește realizarea acestora;

c) elaborează evaluările naționale consolidate asupra problematicii de securitate națională;

d) elaborează produse analitice integrate pe baza informațiilor primite de la componentele Comunității Naționale de Informații, precum și de la alte entități;

e) emite avertismente timpurii asupra amenințărilor directe și indirecte, de orice tip, la adresa securității naționale;

f) elaborează evaluările naționale integrate pe probleme de securitate, destinate schimburilor de informații;

g) propune constituirea și coordonează grupuri interdepartamentale pentru elaborarea de prognoze și strategii privind interesele de securitate ale României;

h) colectează și gestionează reacțiile beneficiarilor legali la produsele analitice curente și la evaluările naționale ale Oficiului;

i) analizează proiectele de acte normative în domeniul securității naționale, în vederea fundamentării avizului Consiliului Suprem de Apărare a Țării;

j) asigură secretariatul tehnic pentru nevoile Comunității Naționale de Informații.

(14) Pe lângă Comitetul Coordonator funcționează Consiliul consultativ al Comunității Naționale de Informații, denumit, în continuare, Consiliul consultativ.

(15) Consiliul consultativ se compune din președinți ai comisiilor parlamentare, reprezentanți ai ministerelor și serviciilor cu atribuții în domeniu și care nu sunt reprezentate în Consiliul Suprem de Apărare a Țării, ai agențiilor guvernamentale și ai altor autorități care pot sprijini realizarea securității naționale.

(16) La lucrările Consiliului consultativ pot participa și membri ai comisiilor parlamentare permanente de specialitate, precum și reprezentanți ai societății civile.

(17) Consiliul consultativ îndeplinește, în principal, următoarele atribuții:

a) formulează nevoile de informare ale instituțiilor pe care le reprezintă, necesare aplicării strategiilor, a politicilor și programelor de securitate;

b) comunică Oficiului aprecieri în legatură cu utilitatea informațiilor primite;

c) sprijină implementarea programelor naționale de securitate;

d) furnizează expertiză și consultanță analitică necesare componentelor Comunității Naționale de Informații;

e) facilitează externalizarea unor activități auxiliare sau complementare ale componentelor Comunității Naționale de Informații.

(18) La lucrările Consiliului consultativ pot fi invitați reprezentanți ai mediului academic, ai institutelor de cercetări și studii strategice, politici publice și ai organizațiilor neguvernamentale cu expertiză în domeniu.

(19) Consiliul Suprem de Apărare a Țării aprobă regulamentele de funcționare ale Comitetului coordonator și Consiliului Operativ,

CAPITOLUL 10

România și politica europeană de securitate și apărare – PESA – în contextul integrării acesteia în mediul universal de existență

Politica Europeană de Securitate și Aparare (PESA) reprezintă răspunsul dat de Uniunea Europeană la crizele și provocările la adresa securității și intereselor statelor membre, apărute după încheierea Războiului Rece. Deși ideea integrării politicilor europene de securitate și apărare are o istorie de aproape o jumătate de secol, realizarea ei efectivă s-a produs doar recent, în contextul generat de criza din Kosovo.

Dificultățile cu care statele europene s-au confruntat în articularea unei reacții la o criză în imediata vecinătate a Uniunii, precum și slăbiciunile demonstrate de UE cu acest prilej, au constituit principalele argumente care au condus la asumarea necesității de realizare și implementare a unei politici comune de management al crizelor externe. În acest sens, s-a trecut și la realizarea mecanismelor autonome de răspuns la crize, prin dezvoltările concrete subsumate domeniului PESA.

10.1. Elemente de ordin istoric asupra apariției și dezvoltării PESA

Dezvoltările în curs ale politicilor de integrare europeană în domeniul apărării își au rădăcinile în istoria celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea. Ieșite epuizate din al Doilea Război Mondial, statele europene au realizat repede că și-au pierdut statutul de mari puteri globale, fiind incapabile să asigure forța militară necesară menținerii imperiilor coloniale din Asia, Africa și Orientul Mijlociu și, mai mult, având nevoie de masiva prezență militară americană pe vechiul continent, pentru asigurarea propriei securități.

Astfel, după încheierea războiului, din cauza slăbiciunii statelor europene și a uriașei amenințări sovietice, rolul principal în securitatea europeană a revenit SUA și NATO. Pe de altă parte, ca urmare a semnării Tratatelor de la Roma, construcția europeană l-au avut, preponderent, pe aspecte economice, iar, timp de peste patru decenii de integrare europeană, subiecte ca apărarea și securitatea europeană nu și-au găsit nici un loc în tratatele europene.

Într-un astfel de context, Zbigniew Brezinski a numit Europa „un protector militar *de facto* al SUA”.

Ca o caracterizare generală, putem spune că procesul a fost inițiat la sfârșitul deceniului patru și începutul deceniului cinci, prin încercările care au condus, în final, la constituirea Uniunii Europene Occidentale – UEO.

Sub influența presiunilor americane, precum și ca urmare a complexității problemelor securității europene, a propriilor rezerve și a divergențelor ivite între europeni, a urmat o perioadă în care chestiunea mecanismelor comunitare de apărare și securitate proprii a intrat într-un con de umbră, fiind revitalizată la începutul anilor '90, când sunt fundamentate normativ și se începe realizarea instituțională a integrării militare.

În contextul de căutări și redefiniri ale relațiilor internaționale, generat de încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, statele europene occidentale și-au pus problema condițiilor de asigurare

a propriei securități, fiind elaborate, în principal la Londra și Paris, diferite scheme pentru crearea unei comunități în domeniu, care să cuprindă principalele state ale Occidentului european.

Primele și cele mai importante încercări în această direcție au fost reprezentate de semnarea de către Franța, Marea Britanie și statele Benelux a tratatelor de apărare de Dunkirk (1947) și de la Bruxelles (1948), prin care sunt puse bazele realizării Uniunii Europei Occidentale și se vorbește pentru prima dată de „apărarea colectivă europeană“.

Prin tratatul de la Bruxelles, este prevăzută organizarea unei apărări colective împotriva oricărei agresiuni în Europa, amenințarea sovietică înlocuind-o pe cea germană și profilându-se tot mai consistent ca principal factor de risc la adresa securității europene.

Începând cu 1950, după înființarea NATO, Tratatul de la Bruxelles și UEO sunt golite de substanță și, pentru a evita fenomenul de duplicare a eforturilor de apărare, competențele militare ale UEO sunt transferate Alianței Nord-Atlantice.

Înființarea NATO răspunde nevoii de securitate a europenilor și influențează pozitiv procesul reconcilierii franco-germane.

Acest demers fundamental pentru procesul integrării europene este sprijinit și alimentat de necesitatea realizării cooperării economice, în mod deosebit în cadrul instituțiilor schițate prin declarația solemnă rostită pe data de 9 mai 1950 de către Ministrul Afacerilor Externe al Franței, Robert Schuman.

În pofida acestui *trend* principal, ideea apărării și a securității comune nu a dispărut din preocupările liderilor politici și ale societăților europene, ea fiind permanent prezentă, mai mult sau mai puțin manifest, ca o provocare la adresa supremației americane în securitatea bătrânului continent.

Eforturile timpurii de a crea o organizație militară europeană au introdus două teme conexe, care au fost permanent prezente în debaterile și evoluțiile ulterioare: pe de-o parte, dorința statelor europene de a avansa pe calea integrării politicilor lor, inclusiv în domeniul militar, și recunoașterea indispensabilității angajamentului strategic american, a puterii militare americane și a Alianței

conduse de americani (NATO) pentru securitatea europeană, pe de altă parte.

Aceste teme inseparabile au fost mai mult sau mai puțin compatibile în evoluția postbelică, iar, în anumite perioade, ca și în prezent, au constituit sursa unor importante divergențe între cele două părți ale comunității nord-atlantice.

Însă, odată cu sfârșitul Razboiului Rece, Comunitatea Europeană a demarat discutarea necesității unei politici externe și de securitate europene comune.

Urmare a Tratatului de la Maastricht (1991–1992), UE începe să privească politica externă și de apărare nu doar ca pe o simplă aspirație de viitor, ci ca pe un complement necesar la integrarea economică și politică.

În acest context, au apărut și s-au conturat dezvoltările din domeniul Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC), care constituie al doilea pilon al sistemului instituțional al Uniunii Europene, cu elementul său principal, Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA), ca demersuri europene independente de NATO.

Esența eforturilor europenilor vizează constituirea unei forțe europene de reacție rapidă, astfel încât Uniunea să devină un actor complet pe scena internațională, având mijloacele de a acționa în prevenirea conflictelor și în managementul crizelor pe continentul european, dar și în afara lui.

UE dorește să fie un actor autonom, susținut de forțe militare credibile și de capacitatea de a lua decizii independente, inclusiv față de NATO și SUA.

Între principalele momente care au condus la conturarea și dezvoltarea PESA, pot fi incluse adoptarea Tratatului UE de la Maastricht (1992) și revizuirea acestuia la Amsterdam (1998).

În Tratatul de la Maastricht, pentru prima dată, este prevăzută necesitatea dezvoltării domeniului, precizându-se că „Politica Externă și de Securitate Comună (PESC) va include toate chestiunile legate de securitatea Uniunii, inclusiv eventuala punere în cadru a politicii comune de apărare care poate, în timp, să conducă la apărare comună”.

Problema este dezvoltată în Tratatul de la Amsterdam, prin definirea misiunilor tip Petersberg, ca modalități principale de intervenție militară în cadrul PESA. Potrivit art. 17-2 al Tratatului, misiunile de tip Petersberg includ „misiuni umanitare și de salvare, misiuni de menținere a păcii și misiuni pentru forțele luptătoare în managementul de criză, inclusiv impunerea păcii”.

Dincolo însă de aceste prevederi ale tratatelor, momentul fondator al PESA l-a constituit summit-ul franco-britanic de la St. Malo, din 4 decembrie 1988. Întregul proces de naștere și edificare a mecanismelor comunitare de securitate și apărare a fost însoțit de anumite diferențe de opinii și dispute care s-au manifestat și se mai manifestă în dezbaterile din diferite medii internaționale, în special între viziunea anglo-saxonă – „atlanticism” – și perspectiva continentală – „europenism”.

Până la summit-ul franco-britanic de la St. Malo din decembrie 1988, Marea Britanie a exercitat un adevărat veto la adresa oricărei încercări de asociere a instituțiilor UE (CE, CEE) la chestiunile apărării europene.

Această opoziție constantă a condamnat la neputință și irelevanță orice încercare sau inițiativă care tindea să conecteze cele două aspecte.

Exemple de astfel de blocaje la adresa inițiativelor de integrare a politicii de securitate și apărare europene, impuse de britanici sau partenerii lor „atlanticiști”: 1947 – Uniunea Occidentală, 1950-1954 – Comunitatea Europeană de Apărare, 1962 – Planul Fouchet, 1997 – fuziunea dintre UEO și UE.

Principala chestiune de separare a pozițiilor britanice și franceze, domeniul apărării europene, era centrată pe modul în care cele două părți percepeau impactul pe care demersurile lor le-ar produce peste Atlantic.

În timp ce Parisul considera și continuă să creadă că o componentă militară integrată consistentă a UE nu ar face decât să consolideze și să întărească o Alianță transatlantică mai echilibrată, Londra interpreta această evoluție ca pe o amenințare directă la solidaritatea transatlantică, apreciind că, dacă europenii se dovedesc capabili să-și gestioneze singuri problemele de securitate,

Washington-ul ar putea fi tentat să se retragă în izolaționism, cu disoluția NATO ca posibilă consecință. Ca urmare directă, mult timp NATO a fost fundamentul al securității europene.

În aceste condiții, pentru prima dată în Declarația Comună asupra Apărării Europene, adoptată de cei doi șefi de stat la St. Malo, s-a subliniat clar nevoia ca Uniunea Europeană „să aibă capacitate de acțiune autonomă, sprijinită de forțe armate credibile, de mijloacele de a decide folosirea lor și de pregătirea necesară, în scopul de a răspunde la crizele internaționale”.

Se prevedea, de asemenea, ca „Uniunea să-și creeze structurile corespunzătoare și capacitatea de a analiza situațiile, surse de *intelligence* proprii și capacitate de planificare strategică proprie”.

A urmat apoi o serie de consilii europene, în cadrul cărora problematica PESA a fost operaționalizată și dezvoltată.

Este vorba de Consiliul UE de la Köln, din iunie 1999, care a decis crearea cadrului instituțional în domeniu, constând în Comitetul Politic și de Securitate, Comitetul Militar și Statul Major Militar al UE, cu Centrul situațional din cadrul acestuia.

Tot cu această ocazie, s-a decis preluarea de către UE a Uniunii Europei Occidentale și desemnarea lui Javier Solana ca Înalț Reprezentant pentru Politica Externă și de Securitate Comună.

Consiliul European de la Helsinki din 11-12 decembrie 1999 a dus mai departe procesul, prin stabilirea unui *Headline Goal* pe baza căruia statele membre UE urmau să genereze, până în 2003, forțe capabile să ducă la îndeplinire întregul spectru de misiuni de tip Petersberg, marcând punctul de cotitură de la declarații de intenție politică spre începuturile implementării în termeni de capacități și susținerea lor instituțională.

Obiectivul (*Headline Goal* 2003) stabilit cu această ocazie prevedea faptul că „statele membre trebuie să fie pregătite ca până în 2003 să poată desfășura, într-un interval de șaiszeci de zile, și susține, pentru cel puțin un an, forțe militare numărând 50 000–60 000 de oameni pentru întregul spectru al misiunilor de la Petersberg”.

În acest sens, experții au stabilit și un catalog al forțelor armate, care prezintă toate mijloacele necesare, în domeniile mijloacelor de luptă, logistice și de *intelligence*.

Consiliul European din iunie 2003 a confirmat faptul că „UE dispune de capacitate operațională ce acoperă întregul spectru de misiuni Petersberg” cu limitările existente, ce pot fi înlăturate printr-o dezvoltare susținută a capacităților militare, inclusiv prin aportul grupurilor de proiect din cadrul ECAPT7.

Din punct de vedere calitativ, se poate aprecia că există un număr semnificativ de lacune al acestui HG, îndeosebi în domeniul mijloacelor C.3I securizate și dizlocabile, precum și al mijloacelor de transport strategic.

Calitatea este un element care definește și modul în care forțele angajate de țările membre pot fi utilizate în operații ce ar putea fi angajate de UE. În prezent, se estimează că doar aproximativ zece la sută din totalul celor 170 000 de militari declarați în Catalogul de Forțe pot fi „utilizați” în misiuni de luptă, în teatre ce ar avea interes pentru UE8.

10.2. Dezvoltări actuale în cadrul PESA

Majoritatea analiștilor dezvoltărilor subsumate PESA remarcă faptul că, în prezent, UE a ajuns la dezvoltări semnificativ diferite față de intențiile și proiecțiile inițiale ale decidenților politici și politico-militari europeni, legate atât de capabilitățile militare ale UE, cât și de misiunile de management al crizelor conduse de UE.

În urmă cu cinci ani, contextul lansării celor mai importante inițiative în domeniul PESA de către Consiliul European de la Köln era legat de intervenția în Kosovo și de necesitatea mai generală de a asigura capacitățile necesare pentru securizarea unor spații din vecinătatea imediată a Uniunii, cum fost cazul Balcanilor.

În prezent, în prim-planul dezvoltării PESA, se impun necesitatea realizării capabilităților de reacție rapidă pentru operațiuni la mare distanță, contracararea noilor riscuri și amenințări, în special a terorismului și a fenomenului proliferării armelor de distrugere în masă, precum și întărirea cooperării și a parteneriatelor militare cu principalele organizații internaționale, în special NATO și ONU.

În acest context, recente dezvoltări din cadrul PESA – dezvoltarea și implementarea *Headline Goal 2010* și a conceptului de

grup tactic de luptă, Battlegroups/BGs, preluarea operațiunii militare din Bosnia/ALTHEA, operationalizarea Agenției Europene de Apărare – reprezintă momentul de maturizare și de mare consistență a eforturilor UE în această politică comunitară, semnificând, în același timp, un nou moment în dezvoltarea acesteia.

10.3. Strategia „Solana” de Securitate Europeană

Una dintre cele mai importante dezvoltări în domeniul PESA o reprezintă adoptarea primei strategii de securitate europeană.

Mult timp înaintea acestui eveniment, criticii proceselor de integrare europeană în domeniile securității și apărării remarcău ca pe o limitare serioasă incapacitatea de elaborare și adoptare a unei strategii de securitate.

Necesitatea unui concept strategic european care să-i ghideze pe cei ce iau deciziile cu privire la aspectele legate de oportunitatea intervențiilor militare – când, unde și cum să fie sau nu acestea făcute – ori cum și când să se aplice instrumentele non-militare pentru gestionarea situațiilor de criză era considerată ca un element esențial în maturizarea PESA.

În acest context, Strategia „Solana” de securitate europeană pleacă de la premisa că „Uniunea este un actor global” și, în consecință, „ar trebui să fie gata să își asume responsabilități în domeniul securității globale”.

Strategia definește caracteristicile actualului mediu de securitate, amenințările și provocările la adresa securității spațiului european, precum și obiectivele și direcțiile de acțiune pentru întărirea securității europene.

Autorii Strategiei consideră că Uniunea Europeană este un actor de prim rang în arena internațională și trebuie să fie suficient de puternică și dezvoltată pentru a asigura securitatea economică, socială și militară a cetățenilor săi.

În mod concret, principalele amenințări identificate de Strategie sunt: terorismul – Europa este ținta și baza unei asemenea amenințări; proliferarea armelor de distrugere în masă –, riscul potențial cel mai serios la adresa securității europene; conflictele

regionale – acestea afectează securitatea regională; cele din imediata vecinătate – Orientul Mijlociu, nordul Africii, Caucaz, Transnistria sau din zone îndepărtate; instabilitatea statală – proasta guvernare, corupția, abuzul de putere, instituții slabe, lipsa de răspundere și conflictele civile care corodează autoritatea statală din interior, ducând la colapsul statelor; crima organizată – Europa constituie un obiectiv principal pentru crima organizată; ca amenințare internă, aceasta are și o dimensiune externă – traficul transfrontalier de droguri, ființe umane, arme, bani, migrație ilegală.

Ca răspuns la aceste amenințări, UE își definește o serie de obiective strategice:

- reacția la amenințări și combaterea acestora, prin mutarea „primei linii de apărare” în afara UE și prin recunoașterea faptului că „nici una dintre aceste amenințări nu este pur militară și nici nu poate fi combatută doar prin mijloace militare”. În consecință, UE adoptă o abordare multidimensionată a răspunsurilor la diversele provocări la adresa securității:
- construirea securității în vecinătatea apropiată – interes major ca statele din vecinătate să fie bine guvernate și administrate; largirea UE nu trebuie să genereze noi linii de demarcație; sarcina UE este de a promova un cerc de state stabile, bine guvernate în partea de est a uniunii (dialog și cooperare cu țările din bazinul mediteranean, Orientul Mijlociu și din Caucaz – rezolvarea conflictului arabo-israelian este o prioritate strategică pentru UE);
- fundamentarea ordinii internaționale pe dezvoltarea unei societăți internaționale puternice, cu instituții funcționale și guvernată conform principiilor de drept internațional.

Analizând proiectul Strategiei, Fraser Cameron aprecia că „UE este un actor a cărui influență pe scena internațională este în creștere și care trebuie să își asume mai multe responsabilități în domeniul securității proprii, dar și a celei regionale și globale”.

Deși având interese globale, continua raționamentul, „relațiile externe trebuie orientate cu prioritate asupra vecinătății imediate a UE”.

Și, poate cel mai important argument pentru evoluția și nevoia de maturizare a Uniunii, este dat de faptul că, „deși UE preferă

negocierile, dialogul și convingerea în loc de utilizarea forței militare, nu poate ignora că forța poate fi utilizată din când în când pentru apărarea valorilor și a intereselor sale“. În acest sens, Uniunea a făcut pași semnificativi pentru dezvoltarea propriilor capacități militare.

10.4. Dezvoltări recente în domeniul capacităților militare europene

În domeniul realizării capacităților militare, UE se orientează spre noua abordare necesară – de la concepte la contribuții efective. În acest context, noul *Headline Goal* 2010 mută accentul de la aspectele cantitative ale vechiului Helsinki *Headline Goal* pe elementele calitative, constând în creșterea eficienței forțelor și, implicit, a utilității lor (interoperabilitate, sustenabilitate, mobilitate și viteză de desfășurare în teatru).

Principala explicație a întârzierilor și a dificultăților întâmpinate în realizarea capacităților militare UE a fost legată de existența a două școli de gândire divergente în legătura cu PESA – una care susține și proiectează dezvoltările în domeniul independent de NATO, și o alta care este adepta cooperării strânse cu NATO.

Între cele două perspective nu a fost realizat încă un consens, foarte necesar și de care depinde evoluția ulterioară a întregului proces.

Documentul privind HG 2010 a fost adoptat în cadrul reuniunii miniștrilor apărării ai UE din 17 mai 2004 și reprezintă rezultatul adaptării H.G. 2003 (Helsinki, decembrie 1999) la noua Strategie de Securitate a UE, precum și la obiectivul principal stabilit de organele decizionale ale Uniunii: până în 2010 UE, va trebui să aibă capacitatea de a răspunde unei crize în orice punct de pe glob.

Potrivit operațiunii de management al crizelor în termen de cinci zile de la aprobarea Conceptului de către Consiliu, iar desfășurarea trupelor în teatru în vederea realizării misiunii să se realizeze în zece zile de la adoptarea deciziei de intervenție.

Una dintre cele mai importante dezvoltări o reprezintă inițierea și operaționalizarea conceptului de „grup tactic de luptă”, ca modalitate concretă de realizarea a forței europene de reacție rapidă.

Conceptul își are originea în propunerea franco-britanică, formulată cu ocazia summit-ului comun al celor două state de la Le Touquet (4 februarie 2003), care a fost dezvoltată la întâlnirea bilaterală de la Londra din 24 noiembrie 2003.

Propunerea franco-britanică de *Battlegroups* a fost adoptată și susținută de Germania la începutul anului 2004.

Aceste grupuri de luptă constituie nucleul forței de reacție rapidă europene și sunt definite ca pachete de forțe coerente și credibile de nivel batalion (1 500 militari), incluzând elementele de sprijin de luptă, împreună cu capacitățile de transport strategic și de asigurare a sustenabilității și a desfășurării în teatru.

Ele trebuie să posede un grad mare de flexibilitate și de capacitate de luptă, pentru a putea fi desfășurate rapid în operații din arii geografice la mare distanță, în situații de criză (după precedentul constituit de Operațiunea ARTEMIS), sub (dar nu exclusiv) mandat ONU, pentru a desfășura acțiuni de luptă într-un mediu ostil (munți, deșert, junglă etc.).

Misiunea lor generală este de a pregăti condițiile pentru intervenția forțelor tradiționale de menținere a păcii, furnizate de ONU sau de către statele membre ale UE.

La Conferința ministerială de angajare a capabilităților militare din 22 noiembrie 2004, un număr de douăzeci și două state membre și Norvegia, ca stat terț, s-au angajat să realizeze și să pună la dispoziția UE treisprezece grupuri de luptă, după cum urmează: patru B.G. naționale (Franța, Italia, Spania și Marea Britanie) și nouă B.G. multinaționale, realizate în următoarea asociere: Franța, Germania, Belgia, Luxemburg și Spania; Franța și Belgia; Germania, Olanda și Finlanda; Germania, Cehia și Austria; Italia, Ungaria și Slovenia; Italia, Spania, Grecia și Portugalia; Polonia, Germania, Slovacia, Letonia și Lituania; Suedia, Finlanda și Norvegia (ca stat terț); Marea Britanie și Olanda.

Alte dezvoltări importante prevăzute în cadrul H.G. 2010, ca direcții importante de acțiune pentru instituțiile Uniunii și statele

membre sunt: înființarea Agenției de capabilități în domeniul apărării – E.D.A., care și-a început activitatea din luna iulie 2004; implementarea mecanismului de coordonare comună a capabilităților de transport strategic ale UE (2005); transformarea E.A.C.C. (European Airlift Coordination Centre) în E.A.C. (European Airlift Command) și perfecționarea activității acesteia până în anul 2010; realizarea, până în 2007, a capacității operaționale complete pentru grupurile tactice de luptă, inclusiv identificarea mijloacelor de transport aerian strategic pentru acestea, de debarcare, precum și a elementelor de susținere în luptă; punerea la dispoziția Uniunii a unui portavion cu aeronave la bord (2008); conectarea în rețea a echipamentelor de comunicații (atât a celor terestre, cât și a celor amplasate în spațiu) și creșterea compatibilității acestora, până în anul 2010.

10.5. Evoluții semnificative în domeniul operațiunilor UE de management al crizelor

Și în acest spațiu, evoluțiile actuale depășesc proiecțiile din urmă cu cinci ani. Făcând un scurt bilanț al intervențiilor de până în prezent, Uniunea Europeană a reușit să desfășoare două operațiuni militare de managementul crizelor (CONCORDIA, în 2003, în Macedonia, și ARTEMIS, în vara lui 2003, în Congo).

Începând cu luna decembrie 2004, este în desfășurare Operațiunea ALTHEA, cea mai importantă intervenție militară desfășurată vreodată de UE. Prin preluarea S.F.O.R. de la NATO, CONCORDIA și ALTHEA s-au organizat și desfășurat cu acces la mijloacele și capabilitățile comune ale NATO, în cadrul oferit de aranjamentele Berlin Plus, în timp ce ARTEMIS a fost o operațiune UE în contextul unei națiuni-cadru, reprezentate de Franța.

Dacă adăugăm la acestea operațiunile civile, de poliție (EUPM în Bosnia-Herțegovina și PROXIMA în FYROM) sau în sprijinul statului de drept (EUJUST T.HEMIS în Georgia), rezultă un bilanț care semnifică transformarea UE într-un actor semnificativ, implicat în managementul crizelor la nivel european și internațional.

Operațiunea CONCORDIA a reprezentat prima intervenție militară desfășurată de către UE (EUFOR). Declanșată la solicitarea președintelui Trajkovski, bazată pe rezoluția Consiliului de Securitate al ONU, aceasta a urmat misiunii Allied Harmony, inițiată de către NATO.

Misiunea Concordiei, având ca scop sprijinirea implementării acordului cadru de la Ohrid (august 2001), a fost de a „oferi o prezență militară vizibilă, îndeosebi în zonele cu potențial de instabilitate și tensiuni interetnice”, pentru a participa la instaurarea unor măsuri de stabilitate și încredere, sprijinind organismele internaționale implicate în procesul de monitorizare, și de a asigura legătura cu autoritățile macedonene, liderii locali și populația din zonă.

Această operație a UE poate fi catalogată ca aflându-se la nivelul cel mai scăzut, din punctul de vedere al intensității conflictului.

Cu toate acestea, pe lângă preluarea mijloacelor puse la dispoziție de către NATO, a fost menținut același nivel al forțelor prezente, în principal, a încadrat comandamentul forței și a desfășurat misiuni de informare și avertizare), avut în cadrul Allied Harmony.

Prezența forței în teren a contribuit la măsurile de colectare ale armelor (deținute ilegal), ceea ce a constituit exact nevoia impusă de situația din teren: a demonstra o prezență internațională în Macedonia, angajată în promovarea unei atmosfere de securitate, pentru a descurajeze orice încercare de recurgere la violență, bazată pe neînțelegeri interetnice.

Prin ARTEMIS, UE a transmis un mesaj, potrivit căruia Africa reprezintă o zonă posibilă pentru desfășurarea forțelor sale.

UE își asumă responsabilități pe continent, dovedind că dispune de opțiuni credibile în gestionarea situațiilor de criză, demonstrând capacitatea de reacție a unei forțe europene (răspunsul prompt acordat solicitării ONU de intervenție pentru stabilizarea situației din Congo).

ALTHEA este prima operațiune militară UE de anvergură, cu aproximativ 7 000 de militari –, fiind o continuare a operațiunii NATO, SFOR.

Diviziunea muncii între cele două organizații vizează preluarea de către UE a operațiunilor militare (rol stabilizator principal), în timp ce Comandamentul NATO de la Sarajevo are, în principal, misiuni de sprijin operațional (monitorizarea aplicării acordului-cadru general de pace/GFAP, sprijinirea autorităților bosniace în războiul împotriva terorismului) și oferirea de expertiză pentru reforma structurilor de apărare centrale ale Bosniei-Herțegovina.

Operațiunea militară ALTHEA este subsumată abordării și politicii mai generale a UE în Bosnia-Herțegovina, fiind văzută ca o prioritate în implementarea Strategiei de Securitate a Uniunii. Din această cauză, întreaga coordonare a prezenței UE în Bosnia este realizată de Reprezentantul Special al UE în această țară, lordul Ashdown.

Potrivit Acțiunii comune, adoptate de către Consiliul UE la data de 29 septembrie 2004, obiectivul general al acesteia constă în asigurarea descurajării și respectării prevederilor acordului-cadru general de pace (GFAP), precum și realizarea unui mediu de securitate stabil, în care comunitatea internațională și părțile semnatare ale GFAP să poată să-și îndeplinească responsabilitățile asumate.

Obiectivul politic al UE în Bosnia îl constituie realizarea unui „stat multi-etnic stabil, viabil și securizat, implicat în relații de cooperare cu vecinii săi și înscris ireversibil pe calea integrării în UE”.

Obiectivul politico-militar vizează contribuția la menținerea unui mediu sigur și stabil pentru realizarea reformelor politice și economice, prin desfășurarea unei operații militare de preluare a responsabilităților prevăzute în anexele acordului-cadru general de pace și prin asigurarea sprijinului pentru Înaltul Reprezentant al UE în Bosnia.

Obiectivul militar final urmărește realizarea capacității de autosusținere a stabilității țării, comensurată prin: îndeplinirea sarcinilor de stabilizare și a celor militare prevăzute în acordul-cadru general de pace, implementarea controlului politic democratic asupra structurilor de securitate și apărare ale BiH și realizarea capacității acestora de a asigura menținerea unei stabilități durată în Bosnia, precum și realizarea capacității Înaltului

Reprezentant al UE în Bosnia de a-și îndeplini mandatul fără apel la mijloace militare.

După primele luni de la preluarea misiunii de la NATO, evaluările fazei inițiale a EUFOR constata îndeplinirea obiectivelor pe termen scurt ale acesteia, precum și reacția și aprecierile pozitive la adresa forței europene prezente în Bosnia, din partea autorităților locale, a structurilor politice și a populației, în general. O evoluție semnificativă o reprezintă demersurile de implicare ale UE în sprijinul păcii și securității în Africa.

Poziția comună a Uniunii privind prevenirea, managementul și rezolvarea conflictelor violente în Africa (document adoptat în 26 ianuarie 2004) prevede faptul că „UE să sprijine, pe termen lung, dezvoltarea capacităților de *peace support operations* la nivel regional, subregional și bilateral, precum și capacitatea statelor africane de a acționa pentru integrarea, pacea, securitatea și dezvoltarea regională”.

Pe această bază, Comitetul Politic și de Securitate a elaborat și adoptat Planul de acțiune în domeniul sprijinului Politicii Europene de Securitate și Aparare (ESDP) pentru Africa.

Acest document vizează, în principal, realizarea de contribuții la dezvoltarea capacităților de menținere a păcii ale organizațiilor regionale și subregionale africane.

În acest sens, principalele aspecte vizate sunt: sprijin tehnic pentru dezvoltarea capacității de planificare și de dezvoltare instituțională; dezarmare, demobilizare și integrare socială a combatanților; reforma sectorului de securitate; pregătirea ofițerilor și a specialiștilor (din domeniul securității) din state africane în unele academii occidentale.

În mod concret, UE este implicată în Darfur și urmează să sprijine efectiv, cu o echipă de consiliere și suport (EU Advisory and Supporting Cell), reformarea sectorului de securitate din Congo.

În prezent, este pe cale să se operaționalizeze cea de-a doua misiune militară a Uniunii Africane în Darfur/SUDAN-AMIS II.

Principalul suport din partea UE și a unor state membre constă în contribuția importantă la finanțarea operațiunii (din totalul costului estimat de 220 milioane dolari, UE asigură 140 de milioane);

suport logistic din partea unor state membre, precum și sprijin cu expertiza în planificarea militară.

10.6. Tratatul constituțional UE – etapă nouă în dezvoltarea PESA

Proiectul Tratatului instituind o Constituție pentru Europa (The Draft EU Constitution) semnat de către șefii de stat și de guvern din statele membre și candidate la Roma, în data de 30 octombrie 2004, reprezintă un important pas înainte pentru integrarea politicilor externă, de securitate și de apărare la nivelul Uniunii.

Antonio Missiroli apreciază Tratatul drept un text „favorizator” pentru PESA, atât prin inovațiile pe care le aduce, cât și prin perspectiva diferită asupra domeniului, în comparație cu tratatele anterioare.

Datorită noutății procesului și a reținerilor unor state membre, tratatele adoptate după momentul Maastricht (1992) au fost orientate în principal spre limitarea dimensiunilor și a domeniilor de aplicare a politicilor externe, de securitate și de apărare.

Noul Tratat face referiri atât la Politica Externă și de Securitate Comună (PESC), cât și la Politica de Securitate și Apărare Comună (PASC), integrată a PESC. În proiectul Constituției Europene, noul concept PSAC (Common Security and Defence Policy – CSDP) înlocuiește atât vechiul concept PESA, cât și varianta sa „desfășurată”, PESAC.

Proiectul Constituției Europene conține prevederi distincte cu privire la acțiunile externe ale Uniunii Europene.

Acestea din urmă cuprind o serie de elemente interdependente, între care politica comercială comună, politica externă comună, politica comună de securitate și apărare, dezvoltarea cooperării și asistența umanitară.

În ceea ce privește Politica de Securitate și Apărare Comună, proiectul Constituției Europene reiterează faptul că acesta va include articularea progresivă a unei politici comune de apărare a Uniunii, care va conduce la o apărare comună atunci când Consiliul European va decide aceasta în unanimitate.

Această evoluție nu trebuie să afecteze particularitățile politicilor de securitate și apărare ale statelor membre, trebuie să respecte obligațiile impuse anumitor state membre de apartenența la NATO și să asigure compatibilitatea sa cu politica de securitate a Alianței Nord-Atlantice.

Proiectul Constituției Europene aduce și cinci elemente de noutate importante în sfera Politicii de Securitate și Apărare Comune: extinderea misiunilor Petersberg; decizia înființării unei Agenții Europene de Apărare (European Defence Agency), destinate coordonării politicilor în domeniul realizării capabilităților militare structurate (*structured cooperation*), a misiunilor internaționale, posibilitatea cooperării mai strânse (*closer cooperation*) a statelor Uniunii în sfera apărării reciproce (*mutual defence*), introducerea unei clauze de solidaritate pentru cazurile producerii unor atacuri teroriste și a unor dezastre naturale sau produse de om.

Din această perspectivă, extinderea misiunilor Petersberg, de la definirea lor anterioară din Tratatul de la Amsterdam la propunerile actuale, include: operațiuni comune de dezarmare; misiuni de salvare și umanitare; servicii de asistență și consultanță militară; misiuni de prevenire a conflictelor și de menținere a păcii; misiuni ale forțelor combatante în operațiunile de management al crizelor, incluzând impunerea păcii și stabilizarea postconflict.

În ciuda divergențelor manifestate pe marginea proiectului Tratatului Constituțional al UE, formulele finale de compromis par a fi fost satisfăcătoare pentru toți: „conceptul Tervuren” a fost înlocuit cu o simplă celulă de planificare în cadrul EUMS, dublată de o prezență NATO în această structură militară a UE și de o celulă de stat major a UE la SHAPE; prevederile inițiale ale unei „aparări colective europene” au fost mult ajustate, urmând a se aplica ansamblului membrilor UE, nu doar unui grup de state gata să participe la o „cooperare mai strânsă”; așa-numita „cooperare structurată” în domeniul apărării a fost redirecționată către un proces de îmbunătățire a capacităților militare europene din domeniul gestionării crizelor.

10.7. Participarea României în cadrul PESA

Plecând de la premisa că apărarea europeană nu trebuie să fie o contrapunere la efortul euroatlantic de apărare, România a acționat pentru „realizarea condițiilor pentru integrarea ca membru al NATO și UE.

România trebuie să devină componentă, cu obligații și drepturi depline, a celor două organizații, singurele în măsură să îi garanteze un statut de independență și suveranitate și să îi permită o dezvoltare economică, politică și socială similară țărilor democratice”.

Primele patru direcții de acțiune pentru promovarea intereselor naționale în arena internațională, prevăzute în Strategia de Securitate Națională, sunt legate de integrarea în cele două organizații euroatlantice: „Promovarea candidaturii României pentru aderarea la Alianța Nord-Atlantică și crearea condițiilor necesare pentru aceasta, intensificarea negocierilor și accelerarea pregătirii pentru integrarea în Uniunea Europeană, inclusiv implicarea în procesul de realizare a politicii europene de securitate și apărare, aprofundarea parteneriatului strategic intensificat cu SUA, dezvoltarea relațiilor bilaterale privilegiate cu țările NATO și UE și consolidarea relațiilor cu statele membre ale Uniunii Europene – în plan bi- și multilateral.

Principalele momente ale demersurilor de integrare a României în componenta militară și de securitate a Uniunii Europene pot fi sintetizate astfel:

- Semnarea, în 1993, a Acordului de Asociere a României la UE, ratificat doi ani mai târziu;
- La 9 mai 1994, România primește statutul de partener asociat al UEO, împreună cu alte opt state din Europa Centrală și de Est. Din 1995, se constituie Comitetul Parlamentar Mixt România – UE care se întrunește semestrial;
- La 24 februarie 1997, România comunică lista unităților militare nominalizate a fi puse la dispoziția UEO, destinate îndeplinirii misiunilor de tip Petersberg;
- La 7-9 decembrie 1999, în cadrul summit-ului UE de la Helsinki, România a fost invitată să demareze procesul de negocieri pentru aderarea la UE;

- La 15 februarie 2000, la Bruxelles, a avut loc prima Conferință interguvernamentală de aderare România – UE, care a lansat în mod oficial procesul de negocieri.

Cu acest prilej, a fost reafirmat angajamentul României pentru integrarea cât mai rapidă în structurile europene, prin încorporarea *acquis*-ului comunitar în legislația și în mecanismele interne ale societății românești.

În acest sens, România și-a afirmat dorința de a contribui în viitor la dezvoltarea politicii europene de securitate și apărare. Aceasta se reflectă atât în finalizarea provizorie a negocierilor pentru capitolul Politică Externă și de Securitate Comuna (PESC), cât și prin participarea la componenta militară a noii arhitecturi de securitate.

Cu prilejul Conferinței UE de angajament a Capacităților de Apărare (Bruxelles, 20-21 noiembrie 2000), au fost puse la dispoziție primele forțe și capacități pentru misiunile de tip Petersberg ale UE în cadrul Politicii Europene de Securitate și Apărare. În noiembrie 2001, cu ocazia Conferinței de ameliorare a capacităților, țara noastră și-a suplimentat oferta de forțe, aducând-o la nivelul celei puse la dispoziția NATO pentru misiuni în sprijinul păcii;

- 2003 – Participarea la prima operațiune militară condusă de UE în FYROM;
- 2004 – Reconfirmarea ofertei de forțe și a capacității militare a României pentru Catalogul de Forțe ale Uniunii în contextul adoptării *Headline Goal* 2010 și anunțarea intenției de participare la eforturile europene de operationalizare a forței de reacție rapidă prin constituirea Grupurilor tactice de luptă;
- 2004 – Ofertă consistentă de forțe și de capacități militare pentru Operațiunea ALTHEA a UE în Bosnia-Herțegovina, după preluarea fostei misiuni SFOR a NATO în această țară.

România, în calitate de stat candidat care a început negocierile de aderare la UE, sprijină pe deplin deciziile Consiliilor Europene de la Köln, Helsinki și Feira, care au stabilit reperele și elementele esențiale pentru realizarea Politicii Europene de Securitate și Apărare și considera că dezvoltarea acesteia va contribui la

consolidarea capabilităților UE în domeniul managementului crizelor.

Contribuția specifică a UE, prin dezvoltarea noii dimensiuni, în domeniul securității europene, va veni în susținerea eforturilor celorlalte instituții europene cu responsabilități comparabile, cu precădere Alianța Nord-Atlantică, care rămâne instituția-cheie a arhitecturii europene de securitate.

În perspectiva dobândirii statutului de stat membru, începând cu 1 ianuarie 2001, România este interesată de participarea la grupurile tactice de luptă ale UE și sunt întreprinse demersuri pentru implicarea în constituirea unui B.G. multinațional.

În același timp, a fost semnată Scrisoarea de Intenție pentru participarea la Grupul de proiect ECAP dedicat transportului aerian strategic și se analizează posibilitatea implicării în alte grupuri ca transportul maritim strategic, medical, NBC, UAV.

10.8. Concluzii și perspective. Implicații pentru România

UE este deja o „comunitate de securitate” după conceptul lansat în urmă cu o jumătate de secol de Karl Deutsch. PESA, fiind o componentă intrinsecă a PESC, urmărește consolidarea capacității europene de gestionare a crizelor în domeniile militar și civil, care să completeze mecanismele economice, diplomatice și politice în materie, aflate deja la dispoziția UE.

Prin adoptarea Strategiei Europene de Securitate, Uniunea și-a asumat explicit rolul de „actor global”, în măsura să-și asume „responsabilități globale”.

Prin evoluțiile din ultimii cinci ani din domeniul PESA, Uniunea Europeană a făcut pași semnificativi spre statutul de actor strategic cu relevanță globală.

Din această perspectivă, în condițiile finalizării procesului de aderare la UE, România trebuie să se alature acestei direcții, jucând totodată, pe cât posibil, un rol de mediator și liant în eventualele conflicte transatlantice (bazându-se pe parteneriatul strategic cu SUA, dar și pe poziția specială și expertiza deținută vizavi de o

parte importantă a vecinilor Uniunii lărgite – în particular Rusia, Moldova, Ucraina, Caucazul de Sud și spațiul ex-iugoslav).

Provocările viitorului la adresa integrării europene în domeniul apărării și securității sunt tot mai diversificate. De la lupta împotriva amenințărilor teroriste la instabilitatea statelor din vecinătatea apropiată, proliferarea armelor de distrugere în masă și alte riscuri de natură internă și externă, toate necesită consolidarea tuturor instituțiilor și a resurselor la dispoziție pentru acțiunea eficientă și unitară în plan internațional.

Iar unul dintre principalele puncte tari ale acțiunii Uniunii în securitatea internațională îl reprezintă mixul de instrumente la dispoziție: non-militare (de natură economică, politică, diplomatică și instituțională) și militare.

UE este singurul actor internațional care are la dispoziție întreaga gamă de instrumente civile, de poliție și militare pentru managementul crizelor.

În același timp, una dintre concluziile principale ale evaluării PESA trebuie să vizeze relațiile dintre dezvoltările europene în domeniu și NATO, în contextul mai general al relațiilor transatlantice.

Noua abordare a cooperării transatlantice trebuie să se fundamenteze pe o clară diviziune a muncii, prin care Statelor Unite să le revină în principal responsabilitatea pentru operațiunile militare de luptă, în timp ce Europa trebuie să acopere, în primul rând, stabilizarea și reconstrucția postconflict.

Mai mult, noul parteneriat implica recunoașterea necesității dezvoltării de către fiecare parte a capacităților specifice, pentru a gestiona noile tipuri de riscuri și amenințări la adresa securității, prin realizarea unui echilibru între mijloacele „soft” și „hard” de intervenție.

Pentru reușita acestei strategii, este necesar ca cele două părți complementare să nu se rezume la a investi în propria direcție, ci să dezvolte și abordările contemporane – Europa să-și edifice capacitățile militare propriu-zise de desfășurare a acțiunilor de luptă, pentru a diminua decalajul care o separă de SUA, iar americanii să recunoască importanța reconstrucției și a stabilizării postconflict, prin realizarea propriilor capacități în domeniu.

Tot mai mulți europeni sunt conștienți de importanța dezvoltării capacităților militare proprii, prin investiții consistente în modernizarea sistemelor militare și în continuarea politicii de integrare în domeniu.

Prima strategie de securitate din istoria Uniunii Europene, elaborată de Javier Solana, evidențiază importanța politicilor bazate pe capacități militare credibile, pentru protejarea intereselor europene în lume și pentru contracararea noilor riscuri la adresa securității, în primul rând a terorismului internațional.

Dacă, în prezent, mai puțin de zece la sută din totalul de 1,7 milioane efective militare ale statelor europene pot fi desfășurate pentru ducerea acțiunilor militare în afara granițelor, pe viitor, procentul va crește considerabil, prin procesul de transformare și modernizare militară pe care europenii încep să-l realizeze.

România a finalizat negocierile de aderare la UE și este membră a Uniunii Europene, de la 1 ianuarie 2007. Ca atare, România trebuie să încurajeze consolidarea PESA și să participe, într-o manieră activă, la aceasta.

Preferința majorității noilor membri ai UE în ceea ce privește relația NATO – UE în sfera securității și apărării este menținerea complementarității.

Aceasta va putea însă să fie menținută doar în condițiile în care Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA) se va dovedi eficientă în prevenirea și gestionarea crizelor și a conflictelor din vecinătatea imediată a Uniunii Europene.

Scenariul cel mai probabil și, în același timp, dezirabil pentru România în ceea ce privește relația NATO – UE îl constituie menținerea complementarității dintre cele două organizații.

Considerăm că riscul unui conflict de interese sau de loialități în relația România – SUA/NATO și România – PESA este redus, deoarece PESA nu va dispune în viitorul previzibil de posibilitatea angajării efective în operațiuni militare de anvergură.

În aceste condiții, România va putea participa, de exemplu, la operațiuni de management al crizelor conduse de UE, centrate în special pe reconstrucția postconflict, și la operațiuni militare de orice alt gen alături de NATO/SUA.

În contextul extinderii de după 2007 a UE, vecinele la est ale României (Ucraina, Republica Moldova) vor dobândi dublul statut de frontieră vestică a „străinătății apropiate” a Rusiei și frontieră estică a „noii vecinătăți a UE”.

Noua situație geopolitică impune o integrare proactivă a României în politica „noii vecinătăți a UE”, inclusiv în ceea ce privește gestionarea „conflictelor înghețate” din spațiul CIS, precum cel din Transnistria.

În acest context, România poate să se constituie într-un factor activ al implementării PESA, prin resursele umane și logistice de care dispune, precum și prin experiența acumulată în cadrul misiunilor de menținere a păcii și a cooperării militare în plan regional.

CAPITOLUL 11

Omul, dreptul, legea în configurarea mediului de securitate. Conectivitatea și complementaritatea comunităților interne și internaționale de informații

11.1. Concluzii și perspective. România *unde și cum?*

Reforma reală, de profunzime, a sistemului informativ pentru securitatea națională, care să asigure o largă perspectivă de abordare a evoluțiilor mediului internațional de securitate, în condițiile accentuării interdependențelor economice și politico-sociale și a globalizării proceselor și activităților vitale pentru existența omenirii, este sever condiționată de actualitate și de relevanța legislației privind domeniul securității și activitatea serviciilor de informații pentru securitate.

Temporizarea adoptării legilor necesare reglementării sistemului informativ național secret pentru securitate, apărare, siguranță și ordine publică a generat, cel puțin în ultimul deceniu de încercări zadarnice de modernizare a legislației în domeniu, serioase dificultăți adecvării concepției, modernizării structurilor și consolidării instituționale a serviciilor de informații și structurilor

informative departamentale, astfel încât să li se confere autoritatea legală necesară pentru a desfășura o activitate performantă, în deplină consonanță cu dinamica noilor provocări la adresa securității.

În legislatura 1996–2000 au fost depuse cel puțin patru proiecte de legi privind domeniul securității naționale și statutul personalului serviciilor de informații pentru securitate, nici unul adoptat. În legislatura ulterioară (2001–2004) s-a ajuns la nu mai puțin de șapte propuneri de inițiative legislative privind siguranța națională, dintre care unele nici pe departe nu puteau susține intenții serioase de reformare a sistemului informativ.

Rezultatul acestei competiții, dincolo de faptul că nu s-a adoptat nici un proiect, are totuși și un aspect pozitiv. A ținut multă vreme ocupate paginile ziarelor, suscitând interesul asupra domeniului.

În acest fel, credem că opinia publică a putut concluziona cât de mare este miza reprezentată de activitatea serviciilor, iar acestea s-au putut angaja, la început mai timid, dar după aceea destul de consistent, în inițierea și dezvoltarea propriilor proiecte privind cultura civică de securitate.

Într-un context profund marcat de lipsa apetenței pentru asumarea responsabilității legislative față de activitatea serviciilor, acestea au trebuit să se rezume la o zonă de activitate cu deschiderea și profunzimea ce au putut fi anticipate la începutul anilor '90 și, în același timp, să adopte o conduită profesională de exagerată prudențialitate, pentru a nu-și propune și a nu face dincolo de voința politică a legiuitorului.

O voință nu întotdeauna complet, corect și neinterpretabil exprimată, dar oricum mult revolută după transformările extrem de dinamice ale mediului internațional de securitate și chiar foarte serios rămasă în urma realităților social-politice interne.

Puncte de vedere, uneori acut conflictuale, între diverși poli de putere sau de interese politice, au intruzionat violent unele propuneri care urmăreau ca reforma sistemului de securitate să înceapă cu reconstrucția legislativă.

Așa, de exemplu, idea instituționalizării comunității informative naționale, sub forma unui comitet interdepartamental pentru informații, a apărut încă din anul 1990, în unul dintre anteproiectele de

Lege privind siguranța națională a României, de unde s-a pierdut, la fel ca și ideea unui Consiliu Național de Securitate, organism pe care-l regăsim, în prezent, în aproape întreg arealul central și est-european.

Am putut fi și martorii unor etichetări și taxări virulente a propunerii de recunoaștere *de jure* a comunității informative și spre sfârșitul anilor '90, deci după un deceniu în care *de facto* comunitatea a existat și a interacționat cu alte comunități externe.

Mai bine ori mai puțin bine sau, parafrazându-l pe Henry Kissinger și pe Zbigniew Brezinski: „Noi când sunam în România, de cine întrebăm?”

În timp ce în jurul României, cultura de securitate câștiga mai mult teren, sistemul informativ național, în absența legilor necesare care să-i aducă în actualitate legitimitatea, a trebuit să-și găsească susținerea legală a unor importante segmente de activitate, exclusiv în generozitatea principiilor constituționale, iar suportul oportunităților operaționale în referințe de legislație comparată, conducându-se uneori și după dictonul *Salus Republicae, suprema lex esto*.

Comunitatea serviciilor de informații a fost pusă în situația limită de a căuta și a găsi – la jumătatea anului 2004 – soluția asumării, cel puțin parțiale, a responsabilității clarificărilor conceptuale necesare, dar ignorate de legislativ, prin propunerea și adoptarea de către Consiliul Suprem de Apărare a Țării, a Doctrinei Naționale a Informațiilor pentru Securitate.

Reformarea legislativă a sistemului informativ este o cerință de continuitate logică și coerentă, a adoptării prin Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 23 iunie 2004, a Doctrinei Naționale a Informațiilor pentru Securitate, un document fundamental care furnizează elementele cadrului conceptual al activității sistemului securității naționale și vizează integrarea și coerența politicilor și a strategiilor de securitate ale structurilor naționale de informații, inclusiv complementaritatea acestora cu esența, principiile și conceptele fundamentale ale doctrinei Organizației Tratatului Atlanticului de Nord.

Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate se adresează și factorilor implicați în apărarea securității și în realizarea

siguranței naționale din sfera legislativului, oferindu-le suportul teoretic doctrinar, principiile și terminologia domeniului securității și al activității serviciilor de informații, înțelegerea scopurilor și a obiectivelor acestora, precum și a aspectelor metodologice implicate de constituționalitatea și legalitatea operațiunilor secrete de informații.

Pe cale de consecință, Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate ar putea fi operaționalizată și perfecționată în planul legislației speciale a domeniului activității serviciului de informații.

Luând în considerație repetatele recomandări ale comisiilor parlamentare cu atribuții de control asupra domeniului securității, a fost realizată o evaluare asupra legislației în materie, rezultând că baza legislativă a serviciilor este nesatisfăcătoare în raport cu statutul României de membră a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord a Uniunii Europene.

Cadrul legal în vigoare constituie, de mai multă vreme, o piedică în calea unei activități de informații cu un fundament juridic sănătos și modern, care să garanteze serviciilor capacitatea furnizării informației obiective, corecte și eliberate de orice alte considerații străine apărării valorilor și promovării intereselor de securitate ale națiunii, o înaltă profesionalizare, neutralitate și independență față de ingerințe politice ori presiuni de altă natură, competența și stabilitatea personalului.

Perpetuarea dinamicii de personal după binecunoscuta lege a locului „este sau a fost omul lui ...” nu ar putea exprima decât o anumită capacitate managerială care, ulterior, când va fi judecata cu consecințele, se va putea adevăra bună sau dimpotrivă.

În domeniul securității naționale și al activității secrete de informații, nu sunt posibile experimentele, fiindcă subiecții acestora sunt, în primă și în ultimă instanță, cetățenii, națiunea și exponentul lor instituțional, statul român.

Cel dintâi și real semn al voinței eliberării serviciilor de ingerințele politicului l-ar putea constitui legiferarea Statutului Profesional și de Carieră al Ofițerilor de Informații.

Toate promisiunile tentativele făcute în acest sens au fost sortite eșecului.

Consecința cea mai frustrantă a acestor eșecuri nu a fost, până la urmă, cea în planul condiției personale a combatanților lumii informațiilor secrete, deși își are importanța și dramatismul ei, ci inducerea caracterului aleatoriu, nesigur, fără orizont temporal cert, al politicilor de resurse umane, cu determinări și în ceea ce privește selecția și pregătirea personalului.

Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate sugerează amplitudinea și dimensiunile unui statut al serviciului profesional de carieră în domeniul informațiilor pentru securitate, subliniind că prin acesta s-ar crea, în mod real, condițiile de manifestare a profesionalismului personalului serviciilor, bazat pe atașament, loialitate, confidențialitate și – drept o consecință firească – stabilitatea și continuitatea, ca premise ale dobândirii și dezvoltării deprinderilor de competență. Dar ceea ce prefigurează doctrina, trebuie să lege și norma juridică.

Un impediment – nu lipsit de importanța semnificațiilor sale – în calea reformei legislative a domeniului securității naționale l-a constituit temporizarea legiferării noii politici penale. Prin intrarea în vigoare, la 11 iunie 2005, a noului Cod Penal, noua politică penală a statului român va schimba esențial coordonatele planificării informațiilor necesare prevenirii faptelor periculoase pentru securitatea națională, fiind deschise, astfel, noi perspective de abordare a amenințărilor la adresa securității naționale.

Caracterul imperativ al urgentei adoptării a legislației domeniului la care ne referim este determinat, nu în ultimul rând, de schimbarea fundamentală a însuși conceptului de „securitate”, în general, și a celui de „securitate națională”, în special.

Dimensiunile militare ale securității, s-au diminuat și schimbat concomitent cu asimilarea pluralității originii și a naturii noilor riscuri și amenințări, ceea ce determină și o nouă concepție de legiferare a securității, deoarece, în ceea ce afectează înseși condițiile existențiale ale persoanei, bazele societății și ale statului, dar și ale organizațiilor internaționale la care România a aderat ori urmează a se integra.

Din perspectivele succint și departe de a fi exhaustiv menționate, o viitoare inițiativă legislativă referitoare la activitatea

serviciilor pentru securitatea națională va trebui să se bazeze pe o amplă investigare a studiilor, lucrărilor și tratatelor de specialitate, a ansamblului legislației naționale și a legislațiilor externe în materie.

Menționăm, în mod special, necesitatea satisfacerii – în ceea ce privește activitatea de informații – a exigențelor conceptului strategic al Organizației Atlanticului de Nord, ale Strategiei de Securitate a Uniunii Europene, precum și realitatea, dar și anticiparea proiecției instituțiilor de securitate ale acesteia.

Conceptul de securitate necesită o abordare general integratoare, în sensul că se înfăptuiește de întreaga societate, a cărei arhitectură instituțională constituie și osatura sistemului național de securitate, în cadrul căruia se organizează sistemul specializat al securității naționale, alcătuit din autoritățile publice și serviciile de informații cu atribuții exclusive în acest domeniu.

Într-o asemenea abordare „comunitatea serviciilor de informații”, se impune nu ca o nouă structură, cu un șef atotputernic peste servicii – cum greșit și poate nu lipsit de intenție s-a încercat să se acrediteze, ci ca sistem informativ integrat, atât în planul conceptual al stabilirii și orientării direcțiilor de activitate ale serviciilor, cât și în planul practic-aplicativ al evaluării și valorificării informațiilor în decizii utile apărării drepturilor și libertăților cetățenilor, a fundamentelor societății și ale atributelor existențiale ale statului.

Autorilor viitoarei inițiative legislative le revine și greaua misiune de a evalua impactul globalizării asupra condiției statelor naționale.

Acestea nu vor putea abdica de la funcțiile lor tradiționale, pe de o parte, fiindcă nu au încă o alternativă, iar pe de altă parte, concomitent cu procesele globalizante, are loc o expansiune continuă a noilor state și a societăților multinaționale, ca expresie a dezghețării crizelor de identitate națională.

Drept consecință, în cadrul conceptului integrator de securitate națională, ale cărui coordonate esențiale sunt evident determinate de dominantele mediului internațional și, în consecință, capata și dimensiuni preponderent externe, va continua să coexiste și

conceptul de „siguranță națională” ca expresie a capacităților statului de a conferi garanții privind apararea eficientă a democrației, a statului de drept, a ordinii constituționale și valorilor supreme garantate de Constituție, prin activitățile de informații, contrainformații și securitate, desfășurate de sistemul securității naționale, precum și prin deciziile și acțiunile statale de realizare a siguranței cetățeanului și a națiunii.

Sau, altfel exprimat, siguranța națională este expresia nivelului de garanții pe care statul îl poate conferi națiunii, în ceea ce privește înfaptuirea și protejarea valorilor, a obiectivelor și intereselor de securitate, în condițiile dinamice ale mediului intern și internațional, prin prevenirea surprizelor strategice, economice, politice, tehnico-științifice, ecologice sau de altă natură.

În ceea ce privește necesitatea activităților de informații pentru apărarea democrației, există o percepție relativ corectă; nu același lucru se poate spune despre percepția cvasigenerală eronată, până la respingere a „contrainformațiilor” și a „securității”, inclusiv în medii intelectuale, de profesii sau ocupații care nu ar trebui să se lase victime ale prejudecăților.

Roy Godson, de la Universitatea Georgetown, subliniază rolul deosebit pe care îl au activitățile de contrainformații și de securitate pentru a apăra legea de complicitățile criminale complexe intervenite între actori guvernamentali și actori nestatali.

Cei care participă la aceste legături politico-criminale folosesc mulți funcționari din serviciile de informații, care lucrează sau au lucrat în acest domeniu, pentru a înlesni, a întări și a-și proteja această relație.

În consecință, este extrem de greu ca justiția dintr-o regiune sau din afara acesteia să penetreze aceste alianțe și infrastructuri clandestine. Au existat cazuri cunoscute, când organe locale ale justiției, ale serviciilor de informații și de securitate au fost penetrate de aceste coaliții politico-criminale.

Fostul director din B.N.D. afirmă că în măsura să identifice și să analizeze aceste tipuri de conspirații sunt specialiștii în servicii de securitate și contrainformații străine.

Ei sunt mai puțin constrânși și mai siguri decât organele de justiție naționale sau straine, deoarece dispun de abilitatea, cunoașterea și capacitățile necesare pentru a înțelege colaborarea secretă dintre actorii guvernamentali și cei ne-statali străini.

Noua lege va trebui să statueze și *de jure* comunitatea informativă, iar, în cadrul acesteia, să fie stabilite organismele de planificare integrată a necesităților de informații, precum și valorificarea analitică a acestora, strict în raport de competențe, valoare de destinație și grad de utilitate.

În evoluția istorică, pot fi observate diferite tipuri de comunități informative. Unele au fost caracterizate prin supracentralizare și conducere cu mâna forte.

Este cazul simptomatic al avocatului John Thurloe, șeful serviciului de informații ale lui Oliver Cromwell (1599–1658), care a acaparat conducerea a șapte departamente, toate din sfera securității, a apărării, ordinii publice și afacerilor externe, unde diplomații au fost înlocuiți cu agenți secreți special instruiți pentru operațiuni clandestine.

Comunitățile informative din contemporaneitate s-au caracterizat, în special, printr-o integrare în ceea ce privește planificarea și prin repartizarea necesităților de cunoaștere și prin valorificare analitică a informațiilor, pentru a se evita suprapunerile de competențe, paralelisme, competiție neloială și, mai cu seamă, suprainformare sau, chiar mai rău, informare asincronă, contradictorie, până la dezinformare, prin exces de zel, a beneficiarilor serviciilor.

Așa, de exemplu, în SUA, consecința a proliferării structurilor informative – ale Departamentului de Stat, Biroului Vamal, Biroului Imigrației ș.a. –, președintele Francis Delano Roosevelt era nevoit să-și irosească mult timp, în fiecare dimineață, cu lectura a nu mai puțin de opt buletine informative, a tot atâtea servicii care acționau total independent.

Această „dezordine” a fost regularizată, în cursul anului 1941, când s-a constituit Comitetul pentru coordonarea informațiilor (Coordinator of Information – COI), menținut și în prezent, dar într-o altă organizare.

Prin ordinul de constituire, comitetul coordonator a primit competențe privind: centralizarea și evaluarea informațiilor secrete; coordonarea operațiunilor de propagandă și contrapropagandă; conducerea unitară, strict centralizată, a operațiunilor speciale în străinătate. COI a evoluat în timp, cunoscând forme de organizare și funcționare, inclusiv în staff-ul prezidențial, dar oficial, din 1947, odată cu promulgarea National Security Act, ca directorat al comunității informative (DCI) condus de directorul CIA, ajutat de un Comitet Național pentru Informații.

După septembrie 2001, odată cu supercentralizarea conducerii și a coordonării sistemului de securitate, funcția DCI-ului a devenit autonomă, fiind încredințată unui director național pentru informații, deoarece natura, volumul și structura informațiilor nu numai că s-a modificat substanțial, dar a și depășit sfera atribuțiilor inițiale ale comunității informative a SUA, care s-a mobilizat pentru război pe propriul teren, cu un inamic invizibil, dar care poate fi oriunde și poate lovi oricând.

Comunitatea informativă a României ar avea nevoie de două organisme integratoare a proceselor inițiale și finale ale ciclului activității informative.

Astfel, în cadrul Administrației Prezidențiale, pe lângă Consiliul Suprem de Apărare a Țării, s-ar putea constitui Comunitatea Națională pentru Planificare și Evaluare a Informațiilor, cu rolul de a asigura coerența orientării efortului informativ național, pe obiective strategice, precum și valorificarea integrată a rezultatelor culegerii de informații, subordonat fundamentării deciziilor strategice de securitate.

De asemenea, admitând realitatea că executivul este cel mai mare consumator al produselor informaționale ale serviciilor și structurilor informative departamentale, nu putea fi decât firească, în ordinea naturală a lucrurilor, constituirea unui Oficiu Guvernamental de Legătură cu Serviciile de Informații, a cărui principală menire să conste în gestionarea eficientă a relațiilor cu sistemul informativ, în directă legătură cu informațiile necesare realizării atribuțiilor Guvernului, în general, și în domeniul securității apărării, siguranței naționale și ordinii publice, în special.

De altfel, accețiunea mai largă a informației de securitate este tot ceea ce are legătură cu gestionarea afacerilor guvernamentale.

Modelul integrator propus pentru comunitatea serviciilor de informații nu conduce către numirea unei persoane cu autoritate unică, ci creează cadrul conceptual și organizatoric necesar unei conlucrări planificate și, în consecință, nu numai eficiente ci, mai cu seamă, și cu costuri mai reduse în ceea ce privește fiecare serviciu în parte.

În formule organizatorice relativ similare, un asemenea „model de comunitate informativă” este întâlnit în majoritatea statelor.

O problemă delicată a credibilității comunității informative o constituie cadrul legislativ fragil, impropriu și inconsistent în garanții, al operațiunilor de culegere a informațiilor prin acte care implică restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi și libertăți.

În consens cu reglementările internaționale în materia drepturilor omului, Legea nr. 676 din 21 noiembrie 2001 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul telecomunicațiilor stipulează, în art. 6 că „orice imixtiune a autorităților publice în conținutul unei comunicări, inclusiv utilizarea unor mijloace de interceptare sau de supraveghere a comunicărilor, sunt interzise, exceptând cazurile în care asemenea ingerințe sunt prevăzute de lege și constituie o măsură necesară într-o societate democratică pentru:

a) protecția securității statului, a siguranței publice, a intereselor monetare ale statului sau a combaterii infracțiunilor;

b) protecția persoanei în cauză, la cererea acesteia, ori a drepturilor și libertăților altor persoane.

De menționat că aceeași lege, la art. 7 stipulează: „În caz de ingerință a autorităților publice în conținutul unei comunicări, legea de autorizare trebuie să prevadă:

a) modul de exercitare de către persoana în cauză a drepturilor de acces și rectificare;

b) condițiile în care autoritățile publice competente vor fi în drept să dea informații persoanei în cauză.

În ceea ce privește controlul asupra serviciilor, României îi lipsește, în primul rând, o lege specială în materie și, în al doilea rând, o instituție de control executiv independentă.

Eliminarea acestei din urmă carențe ar fi posibilă prin crearea instituției inspectorului general pentru fiecare serviciu național de informații.

Rolul inspectorului general urma să fie – la fel ca în sistemele informative american și anglofon – acela de a iniția și a dirija independent inspecțiile, investigațiile, controlul financiar în legătură cu activitatea și programele serviciului, concomitent cu informarea directorului și a comisiei parlamentare asupra deficiențelor importante și a eficienței acțiunilor corective.

Inspectorul general ar urma să fie abilitat să primească și să verifice informațiile sau reclamațiile privind aspectele de neconstituționalitate, conducerea necorespunzătoare a activității, riscurile de securitate derivate din carențele serviciului ori abuzurile de putere în interiorul serviciului, putând lua, în acest sens, depoziii sub prestare de jurământ, fără a face cunoscută identitatea furnizorului informațiilor.

În acest fel, supravegherea și controlul parlamentar s-ar putea sprijini pe o asistență calificată, care ar complini situațiile, nu de puține ori stânjenitoare, în care unii oameni politici, personalități respectabile și de cea mai bună credință, numiți în comisiile speciale de control asupra sectorului de securitate, să nu aibă nici un fel de cunoștințe asupra determinărilor și mecanismelor intime ale serviciilor secrete, dar, în mod paradoxal, să le revină înalta responsabilitate de a le gira legalitatea și onorabilitatea în fața națiunii, față de scopul asigurării securității naționale ce pornește de la securitatea individuală ce poate fi asigurată de servicii specializate, care pot fi eficiente în asigurarea stării colective de siguranță și de respectare a drepturilor și libertăților cetățenești și ale omului, ca furnizor și beneficiar al stării de securitate.

Trebuie observat totodată că în România există, în prezent, cel puțin șapte situații în care legi diferite prevăd posibilitatea interceptării comunicațiilor și a altor restrângeri a exercițiului unor drepturi și libertăți (Legea nr. 51 din 29 iulie 1991 privind

Siguranța Națională a României, Legea nr. 503 din 11 iulie 2002 pentru aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 43/2002 privind Parchetul Național Anticorupție, Legea nr. 78 din 8 mai 2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, Legea nr. 143 din 26 iulie 2000 privind combaterea traficului și a consumului ilicit de droguri, Legea nr. 508 din 17 noiembrie 2004 privind înființarea, organizarea și funcționarea în cadrul Ministerului Public a Direcției de Investigare a Infrațiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, Legea nr. 535 din 25 noiembrie 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului și Legea nr. 281 din 24 iunie 2004 privind modificarea și completarea Codului de Procedură Penală și a unor legi speciale), dar, în mod paradoxal, nu există nici o lege specială în materia ordinelor judecătorești de restrângere a drepturilor și libertăților constituționale.

O astfel de situație, impardonabila din punct de vedere legislativ, nu poate decât să accentueze nesiguranța în ceea ce privește protecția drepturilor și a libertăților constituționale.

Preocupări recente s-au materializat într-o propunere de modificare a prevederilor pachetului legislativ din domeniul securității naționale în vederea creării unei Autorități Naționale de Interceptare supuse controlului parlamentar, care să deservească, după obținerea aprobarilor judecătorești necesare, toate instituțiile naționale și structurile departamentale cu atribuții în domeniul securității.

Analizând propunerea privind crearea unei Autorități Naționale de Interceptare, fără a exclude o astfel de posibilitate, apreciem că acest lucru este cel puțin condiționat de soluționarea următoarelor aspecte:

- elaborarea unei legi a interceptării, în momentul de față nefiind nici măcar definit în vreun act normativ termenul de interceptare, noțiunile de ascultare, înregistrare și interceptare confundându-se frecvent;
- simpla transferare referitoare la interceptare din competența Serviciului Român de Informații, la Autoritatea Națională de Interceptare, nu poate soluționa problema interceptărilor, mult mai complexă decât pare a fi privita, impunându-se

completarea suplimentară a reglementărilor cu aspecte care rezulta din faptul că structura dedicată nu mai face parte dintr-un serviciu de informații;

- culegerea de informații pentru amenințările teroriste și de spionaj, precum și pentru alte domenii ce sunt atribuite ale S.R.I., S.I.E. și M.Ap. nu pot face obiectul de activitate al acestei instituții;
- activitățile de interceptare a comunicațiilor nu se referă la intruziunea organelor abilitate numai în mediile de comunicații ale operatorilor naționali, ci și ale celor locali, și în sistemele de comunicații aflate pe proprietăți de stat sau private ale unor persoane fizice sau juridice. Uneori, este necesară desfășurarea unor activități în spații ambientale aparținând celor ce sunt supuși restrângerii de drepturi și libertăți cetățenești, prin autorizarea judecătorească, ceea ce necesită accesul în secret în acele spații, precum și amplasarea, întreținerea și ridicarea unor mijloace de interceptare, acțiuni ce presupun mijloace și metode de lucru ale serviciilor de informații;
- funcționarea și dezvoltarea Autorității Naționale de Interceptare presupune asigurarea suportului tehnic atât pentru aplicațiile specifice din domeniul comunicațiilor și tehnicii de calcul (proiectare, realizare, dotare, întreținere), cât și pentru sistemele de securitate (protecție fizică, protecție IT&C, protecție criptografică, protecție tempest, controale antiinterceptare);
- punerea în aplicare a unor ordine de interceptare, uneori, nu este posibilă fără existența unui dispozitiv informativ cu sarcini în domenii ca filaj-investigații, lucrul cu persoanele de sprijin din spațiile și mediile de interes, atât ofensiv, cât și pentru activitatea de protecție împotriva interceptărilor ilegale;
- crearea unei Autorități Naționale de Interceptare supuse controlului parlamentar, care să deservească, după obținerea aprobărilor judecătorești necesare, toate instituțiile naționale și structurile departamentale cu atribuții în domeniul securității, nu este în nici un fel argumentată; suspiciunea că „după

ce interceptările se realizează, înregistrările rămân la S.R.I., care le poate folosi apoi în alte scopuri", denotă necunoașterea stării de fapt și că de peste zece ani, Comisia de Control a S.R.I. a avut ca țintă controlul acestei activități și nu a constatat abateri de la procedurile legale.

Apreciem că înlăturarea oricăror suspiciuni privind utilizarea informațiilor rezultate din interceptări nu poate fi realizată decât prin modul de exercitare a controlului parlamentar de care factorul politic este responsabil și nu prin înființarea unei noi autorități în domeniul interceptărilor.

Practic, constituirea Autorității Naționale de Interceptare ca structură independentă sub control parlamentar ar însemna, de fapt, crearea unui nou serviciu de informații.

Apreciem ca necesară menținerea activității de punere în aplicare a actelor de autorizare a interceptării comunicațiilor și a protecției împotriva interceptărilor ilegale în competența Serviciului Român de Informații, prin Centrul Tehnic de Securitate Națională, așa cum este prevăzut în Proiectul de lege privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații.

Urmare a problemelor de ordin tehnic și relațional generate, pe deoparte, de existența mai multor autorități și structuri abilitate să pună în executare autorizațiile de interceptare a comunicațiilor, iar, pe de altă parte, din cauza multiplicării operatorilor de telefonie, în contextul privatizării acestui domeniu, precum și al considerentelor de ordin economic, prin Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare a Țării, Serviciul Român de Informații a fost desemnat ca autoritate națională atât în domeniul interceptării, cât și al relaționării cu operatorii de telecomunicații, aprobându-se înființarea, în structura sa, a Centrului Național de Interceptare a Comunicațiilor.

Prin această Hotărâre, Serviciului Român de Informații i-a revenit ca sarcină dezvoltarea și administrarea unui sistem tehnic de interceptare unic, și, în cadrul acestuia, executarea operațiunilor tehnice necesare punerii în aplicare a autorizațiilor de interceptare a comunicațiilor obținute de către toate structurile abilitate, cu toate

ca dimensionarea sa a avut în vedere nevoile de securitate și de apărare națională.

Această Hotărâre a determinat asigurarea de servicii la limita tehnologică pentru beneficiarii autorizarilor de interceptare, care sunt abilitați conform atribuțiilor conferite de lege.

Plecând de la această situație și bazându-ne pe funcționalitatea și rezultatele sistemului actual, susținem menținerea prevederii din Proiectul de lege privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații, prin care se stabilește ca autoritate în domeniul interceptării comunicațiilor și al protecției împotriva interceptărilor Serviciul Român de Informații, prin Centrul Tehnic de Securitate Națională, pe baza următoarelor argumente:

1) Serviciul Român de Informații este responsabil cu securitatea internă a României și dispune de personalul care să deservească această structură, fiind cel care deține echipamentele și infrastructura de telecomunicații necesare funcționării Centrului Tehnic, precum și resursele umane necesare prelucrării fișierelor audio rezultate din interceptări, acoperind, prin cunoscători ai limbilor străine, peste șaptezeci și cinci de zone lingvistice.

2) În prezent, echipamentele centralizate (fixe) de interceptare au fost dimensionate pentru securitate și apărare națională și sunt amplasate în sediile Serviciului Român de Informații, atât în București, cât și în teritoriu.

Trecerea acestor echipamente în proprietatea altei autorități nu este susținută juridic, financiar și strategic, atâta timp cât proiectul pachetului legislativ prin Centrul Tehnic ca organism în cadrul Serviciului Român de Informații, ar înlătura:

a) numeroase dificultăți de natură organizatorică, administrativă, de compartimentare și secretizare, presupunând existența unor echipamente și a unui personal aparținând altei instituții în spațiile de lucru ale Serviciului Român de Informații;

b) cheltuieli materiale deosebit de mari și, în multe cazuri, dificultățile de identificare a soluțiilor tehnice, în special în ceea ce privește realizarea infrastructurii de telecomunicații necesare conectării noii autorități de interceptare cu centrele de comutație și cu beneficiarii interceptărilor.

3) Infrastructura de telecomunicații a Serviciului Român de Informații este utilizată atât pentru interceptări, cât și pentru susținerea celorlalte necesități de comunicații ale acestei instituții. Separarea netă a activităților de telecomunicații convenționale de cele ce privesc interceptarea ar conduce la costuri suplimentare și la operațiuni supuse riscurilor contrainformative.

4) Resursele oferite de echipamentele tehnice și de potențialul uman al Serviciului Român de Informații, utilizate pentru punerea în aplicare a ordinelor de interceptare, sunt folosite și în acțiunile de culegere a informațiilor pentru protecția infrastructurilor critice de comunicații și a drepturilor și libertăților constituționale ale cetățeanului în domeniul comunicațiilor.

5) Funcționarea și dezvoltarea unui alt Centru Tehnic presupune asigurarea suportului tehnic atât pentru aplicațiile specifice din domeniul comunicațiilor și al tehnicii de calcul (proiectare, realizare, dotare, întreținere), cât și pentru sistemele de securitate (protecție fizică, protecție IT&C, protecție criptografică, protecție tempest, controale antiinterceptare), și a cunoscătorilor de limbi străine pentru fiecare structură abilitată în domeniul interceptărilor legale.

6) Serviciul Român de Informații dispune de dispozitivul informativ-operativ necesar punerii în aplicare a ordinelor de interceptare, precum și pentru activitatea de protecție împotriva interceptărilor ilegale.

7) Practic, în aceste condiții, pentru înființarea Centrului Tehnic nu ar mai fi necesară decât adaptarea structurii și a atribuțiilor actualului Centru Național de Interceptare a Comunicațiilor din structura Serviciului Român de Informații, în conformitate cu prevederile din Proiectul de lege privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații.

Centrul Tehnic de Securitate Națională poate fi adaptat, cu costuri relativ reduse, astfel încât fiecare autoritate abilitată legal să obțină autorizări și să efectueze interceptări, să-și gestioneze singură această activitate (marcarea țintelor la interceptare, redarea înregistrărilor rezultate în urma interceptărilor, stocarea și arhivarea

acestor înregistrări), permițându-se un control centralizat asupra acestei activități prin Comisia Parlamentară de Control, ale cărei funcții pot fi întărite prin adoptarea unor prevederi legale prin care judecători anume desemnați ai Consiliului Suprem al Magistraturii să verifice în profunzime întregul proces de declanșare, de punere în aplicare și de exploatare a autorizărilor pentru interceptare, iar, prin funcționari ai Curții de Conturi anume desemnați, să se verifice în mod concret cheltuielile materiale pentru echipamente, în cadrul bugetelor alocate.

Serviciul Român de Informații a pus la dispoziția altor beneficiari posibilitățile tehnice ale Centrului Național de Interceptare a Comunicațiilor, iar solicitările acestora au făcut ca, în acest moment, factorul de încărcare să depășească 95%, ceea ce conduce la un management de risc funcțional extrem de ridicat și care nu a fost apreciat la justa lui valoare.

În funcție de opțiunea politică, Centrul Tehnic preconizat a se înființa în cadrul Serviciului Român de Informații, conform proiectului de lege, ar putea deservi, în condiții de calitate, în domeniul interceptărilor, nevoile structurilor de securitate națională (S.R.I., S.I.E., M.Ap.N.), iar autorizațiile și ordonanțele judecătorești pentru celelalte autorități de aplicare a legii (M.A.I., judecătoria, parchetele etc.) să fie puse în aplicare de o Autoritate Națională de Interceptare ce se dorește a fi înființată.

Indiferent de opțiunea politică, se impune să precizăm că, pe lângă necesitatea soluționării aspectelor legate de crearea Autorității Naționale de Interceptare semnalate anterior, din punct de vedere tehnic, constituirea mai multor centre de interceptare ar fi practic de nerealizat, atât datorită complexității și specialiștilor necesari pentru întreținerea, dezvoltarea și exploatarea sistemului, cât și, mai ales, datorită costurilor extrem de ridicate (zeci de milioane de euro), dificultății relaționării multiple cu operatorii și furnizorii de servicii de telecomunicații, precum și îmbunătățirile tehnologice impuse de dezvoltarea pieței de telecomunicații.

Sistemul actual de interceptare a comunicațiilor reprezintă rezultatul unui efort financiar și uman desfășurat pe o perioadă de aproximativ șapte ani, care a integrat atât evoluția tehnologică în

domeniul interceptărilor, conform reglementărilor europene, cât și evoluția în domeniul comunicațiilor pe plan național, fiind pregătit să includă, cu cheltuieli minime, noile sisteme de telecomunicații și serviciile aferente.

Dezvoltarea, în paralel, a unui alt sistem de interceptare a comunicațiilor într-o altă locație prezintă dificultăți majore în plan financiar și tehnic, deoarece:

- necesită cheltuieli foarte mari pentru asigurarea interceptării tuturor tipurilor de comunicații (peste 130 milioane de euro pentru echipamente, clădiri, infrastructură, precum și sume mari pentru asigurarea financiară a unor noi resurse umane – tehnicieni și cunoscători de limbi străine);
- necesită multiplicarea conexiunilor și a infrastructurilor de comunicații între centralele operatorilor (în prezent existând peste 1 650 de operatori naționali și regionali) și sistemul de interceptare;
- menținerea în condiții optime de funcționare a sistemelor necesită personal tehnic calificat, în toate locațiile în care se instalează echipamente;
- comunicațiile care nu se pot intercepta în prezent prin metoda software: legătura fizică între centralele operatorilor și sistemul de interceptare se face local (atât la operator cât și la beneficiar) de către persoane pregătite special în acest sens; creșterea numărului de persoane implicate în această activitate ar putea reprezenta un pericol de deconspirare a activității și ar genera stări de insecuritate atât asupra sistemului, cât și asupra personalului angrenat în punerea în aplicare a actelor de autorizare, ceea ce ar reclama și existența unui organ informativ-operativ specializat atât în punerea în aplicare a autorizațiilor, cât și în măsuri contrainformative și de protecție;
- dezvoltarea și îmbunătățirea continuă a mai multor sisteme de interceptare, pentru a răspunde evoluției tehnologice rapide în domeniul telecomunicațiilor, vor genera multiplicarea cheltuielilor pe toată durata de viață a sistemelor; cheltuielile pentru menținerea funcționalității ar fi imense, ținând cont și de necesarul de resurse umane implicate;

- ar fi îngreunat controlul legislativ, parlamentar și al societății civile asupra activităților desfășurate, fiind în contradicție cu tendințele existente în UE și NATO.

Considerăm că, prin completarea și configurarea actualului Centru Național de Interceptare a Comunicațiilor din cadrul Serviciului Român de Informații, se poate răspunde tuturor cerințelor instituțiilor solicitante și beneficiare ale actelor de autorizare a interceptărilor, constituind soluția cea mai eficientă la nivel național, deoarece, dincolo de practica internațională:

- asigură independența și confidențialitatea în activitatea de punere în aplicare a actelor de autorizare a interceptărilor de către beneficiari și în gestionarea produselor rezultate din interceptare (redare, stocare, arhivare, restaurare);
- asigură accesul direct la înregistrări pentru reprezentanții beneficiarilor și operativitatea în exploatarea înregistrărilor de către aceștia;
- permite auditarea activităților și controlul unitar din partea parlamentului sau din partea societății civile;
- asigură controlul fondurilor bugetare alocate achiziționării, dezvoltării și asigurării mentenanței echipamentelor tehnice;
- necesită cheltuieli minime pentru completarea sistemului corespunzător acestor cerințe;
- utilizează infrastructurile de comunicații existente între centralele operatorilor și centrele de interceptare;
- toate activitățile de dezvoltare a sistemului, de administrare, mentenanță și remediere a deranjamentelor semnalate, sunt realizate de specialiști din structura care administrează sistemul de interceptare;
- permite accesul la produsele rezultate din interceptare, indiferent de locul în care s-a realizat înregistrarea;

Adaptarea Centrului Național de Interceptare a Comunicațiilor, conform acestei concepții, poate asigura beneficiarilor următoarele facilități:

- punerea în aplicare a actelor de autorizare a interceptării și marcarea centralizată a țintelor de la stațiile de lucru proprii, în condiții de confidențialitate deplină;

- conținutul interceptărilor se va stoca în bazele de date proprii, pentru toate tipurile de comunicări – telefonie fixă, telefonie mobilă, internet;
- redarea înregistrărilor în bazele de date se va efectua de personalul propriu;
- în bazele de date centralizate ale sistemului se vor stoca numai acele informații care permit auditarea activităților în scopul asigurării legalității.

Pentru asigurarea acestor facilități este necesară doar completarea sistemului centralizat cu echipamente de stocare a datelor, cu echipamente de comunicații, dispozitive de asigurare a controlului accesului la informații, a verificărilor de securitate, cu licențe de exploatare, aplicații software și sistem de arhivare, iar, la sediile județene ale beneficiarilor, este necesară constituirea structurilor de personal specializat cu atribuții de exploatare a informațiilor rezultate din interceptare.

Serviciul Român de Informații poate reorganiza structura Centrului Național de Interceptare a Comunicațiilor, astfel încât activitatea de marcare a țintelor proprii și gestionarea produselor rezultate din interceptări să fie complet separate de activitatea personalului și a echipamentelor tehnice destinate menținerii în stare de funcționare a mijloacelor și aparatelor, a dezvoltării, întreținerii și îmbunătățirii sistemului tehnic de interceptare care va asigura independența și confidențialitatea punerii în aplicare a actelor de autorizare a interceptării de către fiecare dintre beneficiarii legali. Aceștia își pot organiza structuri tehnice specializate pentru administrarea sistemelor informatice proprii, ce îi deservesc și personal pentru transcrierea înregistrărilor. Personalul tehnic din cadrul Serviciului Român de Informații ce administrează Centrul Național de Interceptare a Comunicațiilor ca platformă unică de conexiune cu operatorii naționali sau regionali de telecomunicații, va coordona și îndruma profesional componentele tehnice ale beneficiarilor autorizațiilor legale de interceptare.

Serviciul Român de Informații poate constitui o arhivă, astfel încât să existe istoricul activităților de interceptare și baza legală în

care s-au desfășurat acestea, pentru a asigura posibilitatea executării controlului de legalitate al parlamentului sau al altor autorități desemnate de lege.

Activitățile în cadrul Centrului Național de Interceptare a Comunicațiilor se pot desfășura în baza unor proceduri și metodologii tehnice stabilite cu fiecare beneficiar și în conformitate cu legea.

Analiza efectuată mai sus reliefează argumentat următoarele concluzii referitoare la problematica interceptărilor:

1) Propunerea de modificare a prevederilor pachetului legislativ din domeniul securității naționale, în vederea creării unei Autorități Naționale de Interceptare supuse controlului parlamentar, care să deservească, după obținerea aprobărilor judecătorești necesare, toate instituțiile naționale și structurile departamentale cu atribuții în domeniul securității este insuficient argumentată și nu asigură o stare de funcționalitate a activității în domeniul care se dorește a fi reglementat. Simpla trecere a unor atribuții din sarcina Serviciului Român de Informații în sarcina Autorității Naționale de Interceptare nu poate asigura acesteia suportul necesar îndeplinirii sarcinilor specifice instituțiilor de securitate națională, aportul informativ-operativ și utilizarea mijloacelor și metodelor de muncă specifice activității de informații fiind absolut necesare în problematica interceptărilor, mai ales în cea referitoare la securitatea națională, nefiind de neglijat nici aspectul economic, cheltuielile bugetare necesare fiind extrem de ridicate, fără a lua în discuție riscurile actului de justiție aplicat prin această activitate ce poate căpăta influențe politice.

2) Crearea unei Autorități Naționale de Interceptare supuse controlului parlamentar care să deservească, după obținerea aprobărilor judecătorești necesare, toate instituțiile naționale și structurile departamentale cu atribuții în domeniul securității, nu va rezolva problema referitoare la suspiciunea că structura care efectuează înregistrările le poate folosi apoi în alte scopuri care exced cadrul legal, această suspiciune putându-se transfera și asupra noii autorități preconizate.

Înlăturarea oricăror suspiciuni privind utilizarea informațiilor rezultate din interceptări nu poate fi realizată decât prin mecanismul

legislativ și prin modul de exercitare a controlului parlamentar, și nu prin înființarea unei noi autorități în domeniul interceptărilor.

3) Apreciem, că cel puțin în etapa actuală, autoritatea sub care trebuie să funcționeze structura specializată în domeniul punerii în aplicare a actelor de autorizare a interceptării comunicațiilor și al protecției împotriva interceptărilor ilegale și care să asigure necesitățile tehnice pentru toți titularii autorizărilor emise conform legii, să fie cea prevăzută în Proiectul de lege privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații, și anume, Serviciul Român de Informații, prin Centrul Tehnic de Securitate Națională.

Centrul Tehnic de Securitate Națională ar putea avea o proprie Lege de organizare și funcționare, corelată cu o Lege a interceptării și cu modificări ale Legii comunicațiilor, care să conțină elemente menite să întărească și să specializeze funcția de control parlamentar, prin nominalizarea de judecători din Consiliul Suprem al Magistraturii și funcționari ai Curții de Conturi, pentru a-i asigura acestuia profesionalizarea juridică și financiară.

Activitatea Centrului Tehnic preconizat a se înființa în cadrul Serviciului Român de Informații, conform proiectului de lege, ar putea deservi, în condiții de calitate, nevoile de securitate națională în domeniul interceptărilor (S.R.I., S.I.E., M.Ap.) și, prin extensie, și celelalte instituții abilitate să folosească autorizările legale pentru interceptări.

În funcție de opțiunea politică, ar putea fi acceptată ca subsistem și o Autoritate Națională de Interceptare pentru punerea în aplicare a autorizațiilor și ordonanțelor judecătorești, cu neajunsurile și dificultățile deja prezentate.

4) Autoritatea Națională de Interceptare ar fi doar o opțiune politică, dar nu concordă cu necesitățile de utilizare a mijloacelor și metodelor moderne de lucru în culegerea de informații, cel puțin în ceea ce privește amenințările la adresa securității naționale, lipsindu-i corelarea cu activitatea informativ-operativă specifică serviciilor de informații și sprijinul acesteia în aplicarea autorizărilor legale privind interceptarea comunicațiilor, ceea ce nu-i conferă viabilitate și utilitate pentru autoritățile informative și judecătorești.

5) Serviciul Român de Informații are soluții pentru completarea și configurarea actualului Centru Național de Interceptare a Comunicațiilor din structura sa, pentru a putea răspunde tuturor cerințelor instituțiilor solicitante și beneficiare ale actelor de autorizare a interceptărilor și considerăm că aceasta constituie rezolvarea cea mai eficientă la nivel național.

6) Indiferent de modalitatea de soluționare a problemei interceptării comunicațiilor, apreciem că se impune ca absolut necesară elaborarea unei legi dedicate, care să reglementeze *regimul restrângerii temporare a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale în activitatea de realizare a siguranței naționale, inclusiv cazul particular al interceptării comunicațiilor*.

7) Ținând cont de maniera similară de abordare a celorlalte activități de culegere a informațiilor prin mijloace tehnice, în afara celor ce privesc interceptarea comunicațiilor, considerăm că Centrul Tehnic de Interceptare a Comunicațiilor se poate constitui într-o componentă a unui organism mai complex, Agenția Tehnică de Securitate Națională, care să se înființeze și să funcționeze pe baza unei legi dedicate.

În scopul asigurării aplicării în mod unitar a prevederilor legislative în acest domeniu al restrângerii drepturilor și libertăților cetățenești, prin interceptarea comunicațiilor, ar fi important să fie elaborată o inițiativă legislativă atât în ceea ce privește activitatea de interceptare, în diversitatea tehnologică actuală, cât și a unei autorități care să efectueze aceste activități și care ar putea fi mai eficient supusă controlului parlamentar.

În acest sens, propun următoarele două proiecte *de lege ferenda*:

- Legea privind regimul restrângerii temporare a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale în activitatea de realizare a siguranței naționale;
- Legea privind organizarea, funcționarea și statutul personalului Agenției Tehnice de Națională a României.

11.2. Legea privind regimul restrângerii temporare a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale în activitatea de realizare a siguranței naționale

– Proiect –

Expunere de motive

Existența și manifestarea nestingherită a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor constituie, deopotrivă, premisa și o componentă esențială a stării de siguranță națională. Garantarea de către stat a drepturilor și libertăților cetățenilor implică și o permanentă veghe la respectarea îndatoririi fundamentale a exercitării acestora cu bună credință, fără să se încalce drepturile și libertățile celorlalți.

În anumite condiții, excesele sau abuzul în exercitarea anumitor drepturi sau libertăți se pot concretiza în lezarea drepturilor și libertăților altora, în tulburarea păcii sociale ori în amenințarea siguranței naționale.

În acest sens, Constituția României prevede că „exercițiul unor drepturi poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz“, pentru anumite situații, printre care și „apărarea siguranței naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și libertăților cetățenilor”.

De asemenea, documentele adoptate de organisme internaționale în materia drepturilor omului (*Declarația universală a drepturilor omului*, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, *Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice*) stipulează posibilitatea sau necesitatea ca exercițiul unor drepturi ori libertăți să poată fi supus unor formalități, condiții, restrângeri sau unor sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru asigurarea securității naționale, a integrității teritoriale sau securității publice.

În ansamblul reglementărilor juridice privind constituirea, organizarea și funcționarea serviciilor de informații din majoritatea țărilor, se regăsesc referiri speciale la culegerea de informații prin operațiuni care implică restrângerea temporară a exercițiului unor

drepturi și libertăți fundamentale, reduse, cel mai adesea, la ascultări, interceptări și înregistrări.

Astfel, în Germania, a fost adoptată o lege privind restricționarea secretului telecomunicațiilor; în Anglia există Legea interceptării comunicațiilor; în Italia, interceptarea convorbirilor și a comunicațiilor telefonice sau a altor forme de telecomunicații este admisă în temeiul prevederilor exprese ale Constituției, iar în Elveția, interceptarea este prevăzută de Legea telecomunicațiilor.

Prevederi asemănătoare conțin și legile adoptate de SUA, Canada, Israel, Spania ș.a.

De menționat că România, în momentul de față, nu are, pe fond, reglementate prin lege procedurile de restrângere a drepturilor și libertăților fundamentale în interesul siguranței naționale. Dispozițiile art. 13-15 ale Legii nr. 51/1999 privind siguranța națională a României, în mare măsură ambigue și fără a conferi protecția juridică necesară nici cetățenilor, și nici celor care operează cu măsurile de această natură, nu au fost detaliate într-o reglementare specială, așa cum au procedat cele mai multe state.

Principalele neajunsuri înlăturate și soluții propuse de proiectul de lege supus atenției se referă la:

- a) autorizarea operațiunilor prin ordin judecătoresc, așa cum este tendința generală constatată în legislația internațională;
- b) clarificarea regimului datelor rezultate din interceptările indirecte care privesc legături ale postului interceptat sau care nu au legătură cu obiectul ori cu scopul autorizării.

Absența acestei reglementări constituie un viciu esențial, deoarece, în practică, volumul informațiilor fără legătură cu scopul interceptării este mult mai semnificativ decât cel pentru care s-a obținut autorizarea, iar interceptările implică și persoanele care apelează sau sunt apelate de la postul interceptat.

- c) constituirea unui Centru Tehnic pentru Siguranța Națională, cu sarcina explicită de a pune în aplicare autorizațiile judecătorești privind interceptarea comunicațiilor și de a preveni și a descoperi interceptările ilegale;
- d) reglementarea regimului și a termenelor de păstrare a suportului interceptărilor și al transcrierilor acestora;

- e) incriminarea faptelor de interceptare ilegală și a celor de divulgare a conținutului interceptărilor, ori de folosire a acestora în alte scopuri decât cele pentru care au fost autorizate;
- f) reglementarea situațiilor în care sunt posibile interceptări și înregistrări ale comunicațiilor sau convorbirilor fără autorizare;
- g) clarificarea obligațiilor operatorilor de rețele și a furnizorilor de servicii de comunicații în activitatea de aplicare a autorizațiilor privind interceptarea comunicațiilor;
- h) drepturile persoanelor care fac obiectul măsurilor de restrângere;
- i) stabilirea anuală a numărului posturilor de interceptare și de repartizare a acestora principalilor beneficiari;
- j) dispoziții speciale privind încălcarea regimului interceptărilor.

Strictețea procedurilor instituite în ceea ce privește respectarea vieții intime, familiale și private, precum și a drepturilor terților neimplicați în scopul operațiunilor autorizate, este de natură să prevină, teoretic, posibilitatea abuzurilor ori a încălcării dispozițiilor legii.

Prin proiectul de lege propus, România va avea o reglementare modernă în materie, sinteză a experienței de legiferare în materie pe plan internațional și, în același timp, prin transparența legii se va contribui la o bună și mai completă informare a cetățenilor și a societății civile asupra unei probleme de maxim interes pentru protecția drepturilor și libertăților individuale.

Capitolul I

Dispoziții generale

Art. 1 (1)

Scopul prezentei legi îl constituie reglementarea procedurilor prin care, potrivit Constituției, în cazurile și în condițiile prevăzute de lege, exercitiul unor drepturi și libertăți constituționale poate fi restrâns temporar, prin autorizarea interceptării comunicațiilor pentru necesități de apărare a securității naționale, precum și protecția față de imixțiuni sau abuzuri asupra libertăților

individuale ale cetățenilor referitoare la inviolabilitatea domiciliului, secretul comunicațiilor, la viața intimă, familială și privată.

(2) – Operațiunile de culegere a informațiilor, care implică restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale, se pot executa numai în baza autorizațiilor emise de judecătorii anume desemnați, potrivit prezentei legi, la solicitarea serviciilor de informații și a celorlalte autorități sau instituții publice cu atribuții în domeniul securității naționale.

(3) – Pentru punerea în executare a operațiunilor de interceptare a comunicărilor autorizate potrivit legii, se înființează Centrul Tehnic pentru Securitate Națională, denumit în continuare Centrul Tehnic, care este autoritatea națională desemnată pentru protecția împotriva interceptărilor ilegale și punerea în aplicare a actelor de autorizare a operațiunilor de culegere a informațiilor prin interceptarea comunicațiilor, în cazurile și în condițiile expres prevăzute de lege.

Art. 2

Violarea proprietății, a domiciliului ori a reședinței, intruziunile în viața intimă, familială și privată, precum și interceptarea comunicațiilor sunt interzise și se pedepsesc conform legii.

Art. 3 (1)

În cazurile în care autoritățile publice competente sunt autorizate, potrivit legii, să efectueze activități de culegere a informațiilor prin operațiuni ce implică restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi sau libertăți constituționale, nu sunt aplicabile prevederile art. 2.

(2) – La operațiunile prevăzute la alin. (1) se recurge numai dacă toate celelalte mijloace de obținere a informațiilor au fost epuizate ori dacă scopul apărării securității naționale nu poate fi altfel realizat.

Art. 4 (1)

Pentru desfășurarea activităților de culegere a informațiilor care implică restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale este necesar un act de autorizare eliberat de autoritatea judecătorească prevăzută de lege.

(2) – În situații excepționale determinate de stările de război, de asediu ori de urgență, activitățile prevăzute la alin. (1) pot fi dispuse și pe cale administrativă de către autoritatea publică desemnată pentru gestionarea situației excepționale, potrivit legii.

Art. 5

Interceptarea comunicațiilor, fără autorizarea prevăzută de lege, este interzisă, cu excepția următoarelor cazuri:

- a) persoana care trimite sau primește comunicația consimte, la interceptarea acesteia prin plângerea adresată autorității competente, a identifica autorii săvârșirii de infracțiuni contra persoanei în cauză;
- b) interceptarea privește scopuri de serviciu ale poștei sau telecomunicațiilor dacă nu se procedează la ascultarea sau înregistrarea conținutului ori copierea sau transcrierea corespondenței;
- c) interceptarea este neintenționată, rezultat al experimentării, în condițiile legii, a noi echipamente de interceptare sau antiinterceptare, ori al realizării de studii și de cercetări de îmbunătățire a performanțelor acestora;
- d) persoana care efectuează interceptarea este parte activă în comunicarea respectivă fără existența unui terț, dacă sunt respectate prevederile legale privind confidențialitatea comunicărilor realizate printr-o rețea publică ori printr-un serviciu de telecomunicații destinat publicului;
- e) interceptarea efectuată într-un loc public, dacă este autorizată de șeful autorității competente din motive de securitate națională;
- f) interceptarea efectuată fără intenție, ca urmare a ascultării unei discuții într-un loc public.

Art. 6

Interceptarea comunicațiilor fără autorizație nu este permisă în nici o situație, și se consideră interceptare ilegală, dacă actul a fost făcut cu scopul comiterii unei infracțiuni sau al producerii unei daune.

Art. 7 (1)

Restrângerea temporară a exercitiului unor drepturi sau libertăți fundamentale, pentru realizarea siguranței naționale, poate fi

solicitată și, respectiv, dispusă în conformitate cu legea, numai dacă există date sau indicii temeinice care atestă că o persoană pregătește, săvârșește ori a săvârșit:

- a) crime și delikte contra persoanei;
- b) crime și delikte contra siguranței naționale;
- c) crime și delikte contra capacității de apărare a țării;
- d) crime și delikte de terorism, infracțiuni de corupție, spălare de bani, precum și cele de criminalitate organizată.

(2) – Dispozițiile alin. (1) sunt aplicabile numai dacă scopul restrângerii urmărește:

- a) apărarea unui interes de securitate națională;
- b) documentarea amenințărilor la adresa siguranței și a securității naționale și prevenirea materializării lor în faptele prevăzute la alin. (1);
- c) depistarea sau prevenirea scurgerilor de informații clasificate ca „secret de stat” sau „informațiilor NATO clasificate”;
- d) depistarea sau prevenirea interceptărilor ilegale ale trimiterilor poștale sau telecomunicațiilor de orice fel.

Art. 8

În sensul prezentei legi, termenii și expresiile de mai jos au următorul înțeles:

a) Ascultare – audierea, în timp real sau după o înregistrare, a unei comunicări sau convorbiri;

b) Interceptare:

- **Obținerea de informații printr-un dispozitiv** de supraveghere electronică, mecanică sau de altă natură a conținutului comunicațiilor prin fir sau radio, transmise sau menite a fi primite de către o persoană determinată, dacă informațiile sunt obținute prin urmărirea intenționată a acelei persoane, în circumstanțele în care i-ar fi intruzionată intimitatea și ar fi necesară o autorizare conform legii;

- **Obținerea de informații printr-o metodă** de supraveghere electronică, mecanică sau de altă natură a conținutului oricăror comunicații prin cablu de către o persoană, fără consimțământul vreunei părți, dacă această obținere de informații se realizează pe teritoriul României;

- **Obținerea intenționată**, printr-un dispozitiv de supraveghere electronică, mecanică sau de altă natură, pentru monitorizare în vederea obținerii de informații, altele decât cele provenite din comunicațiile prin cablu sau radio, în împrejurările în care o persoană se consideră în intimitate și pentru care, potrivit legii, este necesară o autorizare.

c) Interlocutor – persoana care participă la o convorbire;

d) Loc public – înseamnă un loc unde orice persoană se poate aștepta ca discuțiile sale să fie auzite de alții, fără consimțământul său;

e) Sisteme tehnice pentru activități informative, contrainformative și de securitate – ansamblul de elemente (mijloace tehnice de securitate, structuri, metodologii) specifice domeniilor comunicațiilor, informaticii și telematicii, cercetării, dezvoltării, prin care structurile informative specializate acționează pentru completarea necesarului de informații cu relevanță pentru securitatea națională;

f) Căutarea informațiilor – operațiunea de stabilire și orientare asupra zonelor de interes informativ și asupra surselor din care trebuie ori pot fi culese, obținute sau produse informații pentru securitatea națională;

g) Obținerea informațiilor – accesarea unor date greu accesibile, prin utilizarea unor tehnici și proceduri proactive, uneori sub autoritatea unui mandat emis de un judecător;

h) Transmiterea informațiilor – procesul de comunicare a informațiilor beneficiarilor/utilizatorilor legal abilitați, cu competențe în domeniul securității naționale, și relația permanentă, continuă, între emitent/producător și beneficiar/utilizator;

i) Securitatea informațiilor/INFOSEC – cuprinde ansamblul măsurilor, al acțiunilor și metodelor utilizate pentru protejarea bazelor de date și a sistemelor informatice, în scopul prevenirii accesării lor neautorizate sau a modificării conținutului, pe timpul stocării, prelucrării și transmiterii, precum și împotriva refuzului serviciului pentru utilizatorii autorizați;

j) ACINT – (*Acoustic Intelligence*) informații obținute din culegerea și prelucrarea fenomenelor acustice;

k) IMINT – (*Imagery Intelligence*) informații provenite din surse specializate în prelucrarea imaginilor. Aceste informații pot fi obținute prin prelucrarea imaginilor dobândite prin intermediul senzorilor fotografici, radar, electrono-optici, infraroșii, termali și multispectrali, senzori ce pot fi plasați pe sol, platforme maritime sau aeriene;

l) MASINT – (*Measurement and Signature Intelligence*) informații provenite din analiza cantitativă și calitativă a datelor obținute cu ajutorul senzorilor specifici. Acestea sunt informații științifice și tehnice provenite din analiza datelor de tip metric, spațial, lungime de undă, dependentă de timp, modulație, plasmă și hidromagnetic, în scopul identificării caracteristicilor specifice asociate sursei emițătorului sau transmițătorului și al facilitării și/sau măsurării ulterioare a transmițătorului;

m) PHOTINT – (*Photografic Intelligence*) informații obținute din supravegherea foto-video;

n) RADINT – (*Radar Intelligence*) informații obținute cu ajutorul radarelor;

o) SIGINT – (*Signal Intelligence*) informații obținute din surse care acționează în spectrul electromagnetic;

p) COMINT – (*Communication Intelligence*) informații obținute din comunicații prin interceptarea comunicațiilor și transmisiilor de date;

q) ELINT – (*Electronic Intelligence*) informații obținute prin utilizarea transmisiilor electromagnetice care nu aparțin comunicațiilor;

r) Comunicații – orice transfer de semnale, imagini, sunete, mesaje scrise, date sau informații de orice altă natură, transmise în parte sau în întregime prin fir, radio, fibră optică sau orice alte mijloace electromagnetice, prin rețelele de comunicații prin satelit, rețelele fixe (cu comutare de circuite sau de pachete, inclusiv internet) și rețelele mobile terestre, sisteme de transport al energiei electrice, rețele utilizate pentru transmiterea comunicației audio-vizuale și rețelele de cablu TV;

s) Trimitere de corespondență – comunicare scrisă, tipărită, imprimată sau înregistrată pe orice fel de suport material, care

urmează să fie transportată și livrată, altfel decât electronic, la adresa indicată de expeditor pe acest suport sau pe ambalajul acestuia;

s) Trimitere poștală – un bun aflat în forma finală în care urmează să fie transportat și livrat, altfel decât prin mijloace electronice, la adresa indicată de expeditor; din această categorie fac parte trimiterile de corespondență, precum și cărțile, cataloagele, ziarele, periodicele și coletele poștale conținând bunuri cu sau fără valoare comercială;

t) Înregistrare – transpunerea pe un suport fizic a conținutului informației interceptate, în vederea conservării în scopul prelucrării ulterioare;

ț) Transcriere – exprimarea în scris, în limba română, a informațiilor conținute în comunicațiile interceptate, înregistrate sau ascultate conform cerințelor beneficiarului interceptării;

u) Operator de rețea de telecomunicații – o persoană fizică sau juridică care instalează, operează, controlează sau pune la dispoziția terților o rețea publică de telecomunicații sau de elemente ale infrastructurii asociate, ori o persoană care este autorizată să instaleze, să opereze, să controleze sau să pună la dispoziția terților o rețea publică de telecomunicații;

v) Furnizor de servicii de telecomunicații – o persoană fizică sau juridică a cărei activitate constă, în tot sau în parte, în furnizarea de servicii în domeniul telecomunicațiilor.

Capitolul II

Autorizarea activităților de culegere a informațiilor prin operațiuni care implică restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale.

Art. 9 (1)

Pentru realizarea securității naționale, autoritățile publice specializate în domeniu, precum și structurile departamentale de informații care pot solicita restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți constituționale, în condițiile prezentei legi, sunt:

- a) Serviciul Român de Informații;
- b) Serviciul de Informații Externe;

- c) Serviciul de Protecție și Pază;
- d) Serviciul de Telecomunicații Speciale;
- e) Direcția Generală de Informații a Apărării din Ministerul Apărării;
- f) Direcția Generală de Informații și Protecție Internă din Ministerul de Interne;
- g) Serviciul Independent de Protecție și Anticorupție din cadrul Ministerului Justiției.

Art. 10

Activitățile de culegere a informațiilor prin acte care implică restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale ale cetățenilor și care necesită autorizare sunt:

- a) interceptarea și înregistrarea convorbirilor sau a comunicărilor efectuate sub orice formă;
- b) accesul într-un loc, la un obiect sau deschiderea unui obiect, pentru obținerea ori verificarea de date sau informații, căutarea de obiecte, materiale, documente și alte înscrisuri, examinarea lor, extragerea informațiilor pe care le conțin, fotografierea, filmarea, înregistrarea audio-video, copierea sau obținerea de extrase prin orice procedee, precum și ridicarea și repunerea la loc a acestora, pentru efectuarea operațiilor menționate;
- c) instalarea de obiecte necesare captării și transmiterii discuțiilor, imaginilor sau a altor activități, precum și întreținerea și ridicarea lor din locurile în care au fost depuse.

Art. 11

Operatorii de rețele și furnizorii de servicii de comunicații au următoarele obligații:

- a) implementează și asigură funcționalitatea funcției de interceptare legală a comunicațiilor în propriile rețele, conform nivelului tehnologic al echipamentelor utilizate, suportând cheltuielile aferente echipamentelor necesare și derulării acestor activități;
- b) asigură interconectarea echipamentelor proprii cu cele ale Centrului Tehnic, transferul permanent al comunicațiilor interceptate și a informațiilor asociate acestora, precum și un

sistem propriu de garantare a confidențialității operațiilor efectuate;

- c) asigură gratuit, în cel mai scurt timp posibil, accesul Centrului Tehnic la bazele lor de date și la rețelele proprii de comunicații, pentru îndeplinirea executării actelor de autorizare și punerea datelor în formatul convenabil procesării de către Centrul Tehnic;
- d) realizează stocarea și păstrarea pe o perioadă de douăsprezece luni a mesajelor în format electronic și a datelor primare, precum identitatea sursei și destinației (inclusiv locația), data și durata comunicațiilor electronice, asigurând sisteme de securitate și de redundanță pentru datele stocate;
- e) asigură transmiterea comunicațiilor interceptate doar Centrului Tehnic;
- f) asigură protecția informațiilor privind interceptările și modul în care se fac acestea;
- g) permit reprezentanților Centrului Tehnic, anume desemnați, efectuarea operațiunilor tehnice de punere în lucru a autorizațiilor privind interceptările, aceștia răspunzând de legalitatea acțiunilor desfășurate.

Art. 12 (1)

Actele de autorizare sunt:

- a) autorizații judiciare – pentru restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale ale persoanelor, în scopuri care privesc desfășurarea instrucției penale, în condiții stabilite de Codul de Procedură Penală;
- b) autorizații pentru apărarea securității naționale – emise potrivit prevederilor prezentei legi;
- c) autorizații administrative – emise în situațiile și condițiile menționate în art. 4, alin. (2).

(2) – Autorizațiile judiciare se emit cu aplicarea dispozițiilor Codului de Procedură Penală.

(3) – Autorizațiile de securitate se emit în condițiile prezentei legi, iar rezultatele executării lor, consemnate în forma prevăzută de Codul de Procedură Penală, sunt mijloace de proba.

Art. 13

Autorizația de securitate se emite de judecători special desemnați de președintele Curții Supreme de Justiție.

Art. 14

Cererea de autorizare a interceptării comunicațiilor pentru necesități de apărare a securității naționale se formulează în scris președintelui Înaltei Curți de Casație și Justiție va cuprinde: datele și indiciile din care să rezulte existența unei amenințări la adresa securității naționale, categoriile de activități pentru care se solicită autorizația, mențiunile cu privire la imposibilitatea obținerii informațiilor pe o altă cale, tipul de informații care trebuie obținute, perioada, precum și identitatea persoanei la care se referă, și locul unde urmează a fi executate activitățile autorizate, dacă acestea sunt cunoscute, precum și persoanele juridice care sprijină punerea în execuție a activităților autorizate.

Art. 15 (1)

Cererile prevăzute în art. 14 se analizează, în termen de 48 de ore de la înregistrare, de judecători anume desemnați de președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, din cadrul acestei instanțe, care le pot admite sau respinge motivat, prin încheiere. Procedura de examinare se desfășoară în camera de consiliu, cu participarea reprezentantului instituției solicitante.

(2) – În cazul în care judecătorul anume desemnat constată că cererea îndeplinește condițiile prevăzute de lege, odată cu încheierea de admitere, emite mandatul, care trebuie să cuprindă :

- a) operațiunile a căror efectuare este autorizată;
- b) datele de identitate ale persoanei la care se referă, dacă sunt cunoscute;
- c) precizarea locului sau a localității în care acestea vor fi efectuate;
- d) titularul mandatului și persoanele juridice care au obligația de a sprijini executarea operațiunilor autorizate;
- e) durata și perioada de valabilitate a mandatului.

Art. 16

În cazul în care autorizația menționează identitatea persoanei la care se referă, activitățile autorizate pot fi efectuate și în alte locuri

sau localități decât cele prevăzute în autorizație, în perioada de valabilitate a acesteia, oricare ar fi mijloacele de comunicare utilizate, dacă nu sunt lezate drepturile și libertățile altor persoane.

Art. 17 (1)

Cercetarea radioelectronică a eterului și activitățile de obținere a informațiilor, ce au ca scop depistarea unor emisii radio și a echipamentelor aferente, cu relevanță informativă pentru securitatea națională, nu necesită a fi autorizată în condițiile prezentei legi.

(2) – Solicitarea unei autorizații de interceptare devine necesară numai în măsura în care a fost depistată o persoană ca autor sau destinatar al unor emisii clandestine, în scopul documentării activității infracționale.

Art. 18 (1)

Durata de valabilitate a mandatului nu poate depăși 6 luni. În cazuri întemeiate, judecătorul anume desemnat, potrivit prezentei legi, poate prelungi, la cerere, durata mandatului, fiecare prelungire neputând depăși 3 luni. Un nou mandat cu privire la aceeași persoană poate fi solicitat numai dacă cererea se bazează pe noi date și indicii temeinice.

Art. 19 (1)

Autorizația emisă în baza art. 14 conferă serviciilor de informații și structurilor departamentale de informații dreptul de folosi mijloace adecvate pentru executarea activităților autorizate și de a fi asistate de persoanele a căror prezență este considerată necesară, fără a uza de constrângere fizică sau morală.

(2) – Persoanele care sprijină punerea în executare a autorizației emise potrivit legii, beneficiază de protecția legii și sunt obligate să păstreze secretul activităților respective.

Art. 20 (1)

În situațiile care impun înlăturarea unor pericole iminente pentru securitatea națională, activitățile de culegere a informațiilor prin restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale se pot efectua fără autorizație, în baza aprobării conducătorului instituției abilitate de lege pentru astfel de activități, aceasta urmând să fie solicitată de îndată ce există posibilitatea, dar nu mai târziu de 48 de ore. În cazul în care nu se obține autorizarea

legală în termenul prevăzut, informațiile obținute se distrug, iar cele transmise nu pot fi utilizate.

(2) – Pentru solicitările efectuate în temeiul alin. (1), dacă în această operație sunt implicați și furnizorul de servicii de telefonie și operatorul de rețele, aceștia sunt exonerati de orice responsabilitate juridică în intervalul dintre activarea interceptării și emiteria autorizații.

Art. 21

Când temeiurile emiterii autorizației nu mai există, ori efectuarea activităților autorizate nu mai este necesară, acestea trebuie să înceteze imediat. Data încetării se comunică în scris judecătorului care a emis autorizația.

Art. 22

Interceptarea autorizată în condițiile prezentei legi poate fi condusă numai în concordanță cu dispozițiile judecătorului Înaltei Curți de Casație și Justiție și cu procedurile de minimalizare prevăzute de prezenta lege.

Art. 23 (1)

Înalta Curte de Casație și Justiție elaborează anual o informare care, în funcție de anul calendaristic precedent, menționează:

- a) numărul total al autorizărilor și al prelungirilor acestora;
- b) numărul total al autorizărilor și al prelungirilor acestora modificate sau respinse;
- c) rezultatele obținute ca urmare a aplicării autorizărilor;
- d) constatările privind respectarea procedurilor de minimalizare;
- e) recomandările necesare pentru autoritățile solicitante.

(2) – Informarea se remite autorităților însărcinate cu organizarea, coordonarea și controlul activității serviciilor de informații și securitate.

Capitolul III

Transcrierea, păstrarea și distrugerea înregistrărilor

Art. 24

Datele și informațiile de interes pentru siguranța națională rezultate din activitățile autorizate sunt consemnate în scris și/sau

conținute și stocate în memorii dinamice și statice ale sistemelor de comunicații electronice se supun aceluiași regim.

Art. 28

Ori de câte ori se intenționează folosirea ca probe sau în alt mod care să facă publice informațiile obținute din interceptări într-un proces, audiere sau altă procedură în fața oricărei autorități sau funcționar, persoana vizată va fi înștiințată.

Art. 29

Regimul materialelor rezultate din interceptări intră sub incidența Legii informațiilor clasificate, la nivel „strict secret”.

Capitolul IV

Centrul tehnic de siguranță națională

Art. 30 (1)

Centrul Tehnic este autoritatea desemnată în materia protecției față de interceptările ilegale, precum și pentru punerea în aplicare a actelor de autorizare a interceptării comunicațiilor, în cazurile și cu îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege.

(2) – Centrul Tehnic se constituie din structurile tehnice ale organismelor cu atribuții în domeniul securității naționale și funcționează în cadrul Serviciului Român de Informații, pe infrastructura tehnică a acesteia.

(3) – Centrul Tehnic este condus de un Secretar de Stat, adjunct al directorului serviciului desemnat autoritate în materie, numit de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, cu avizul Comisiei care exercită controlul parlamentar asupra activității serviciului respectiv.

(4) – Regulamentul de organizare și funcționare al Centrului Tehnic se aprobă de către Consiliul Suprem de Apărare a Țării cu avizul tuturor beneficiarii autorizați, conform legii, să utilizeze interceptarea comunicațiilor.

(5) – Resursele umane, materiale și spațiile de lucru care se transferă de la organisme din sistemul securității naționale la Centrul Tehnic, în vederea constituirii acestuia, se stabilesc prin Hotărâre de Guvern, în baza aprobării Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

Art. 31 (1)

Centrul tehnic i se alocă anual un număr maxim al posturilor de interceptare.

(2) – Numărul posturilor de interceptare și distribuirea acestora pe beneficiarii autorizați, conform legii, să utilizeze interceptarea comunicațiilor, se aprobă anual, de Consiliul Suprem de Apărare a Țării.

(3) – Relațiile dintre Centrul Tehnic și autoritățile publice îndreptățite a solicita și obține acte de autorizare pentru interceptarea comunicațiilor se stabilesc conform aprobărilor Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

Art. 32 (1)

În fundamentarea și elaborarea bugetelor anuale ale instituțiilor din domeniul securității naționale, se va ține cont de necesarul previzionat al numărului posturilor de interceptare alocate acestora, astfel încât Centrul Tehnic să-și poată acoperi cheltuielile, generate de necesarul de infrastructură și resurse umane, precum și de dezvoltarea tehnologică.

(2) – Bugetul Centrului Tehnic va fi consemnat într-un capitol distinct în cadrul bugetului instituției din care face parte, resursele financiare fiind asigurate de Guvern.

Art. 33

Centrul Tehnic are obligația de a-și exercita atribuțiile în mod imparțial și de a-și menține independența operațională față de:

- a) beneficiarii autorizați, conform legii, să utilizeze interceptarea comunicațiilor;
- b) furnizorii de rețele și de servicii de comunicații electronice;
- c) furnizorii de servicii postale;
- d) producătorii, importatorii ori distribuitorii de echipamente specifice.

Art. 34

Obiectivele activității Centrului Tehnic sunt:

- a) crearea unui mecanism complet de culegere de informații din surse tehnice până la prelucrarea primară, care să pună la dispoziția beneficiarilor informațiile rezultate conform autorizărilor legale. Informațiile trebuie să fie prompte,

asigurându-se, când este nevoie, și accesul direct al beneficiarului la sursa de informații;

- b) concentrarea specialiștilor în surse tehnice în forme organizatorice care să permită exploatarea acestor surse de informații în condițiile prevăzute de lege;
- c) centralizarea responsabilităților și a nivelurilor de decizie privind accesarea surselor tehnice pe criterii strict funcționale, determinate de structura fluxului de informații, de la sursă la utilizatori;
- d) minimizarea necesarului de infrastructură și asigurare logistică pentru desfășurarea activităților de exploatare a surselor tehnice de informații;
- e) identificarea de surse de informații susceptibile a fi monitorizate tehnic;
- f) mărirea gradului de protecție împotriva interceptărilor ilegale.

Art. 35

Pentru realizarea obiectivelor menționate la art. 34, Centrul Tehnic organizează și execută, la solicitarea celorlalte organisme cu atribuții în realizarea securității naționale, în temeiul legii, activități în domeniul sistemelor tehnice, pentru activități informative, contrainformative și de securitate, constând în:

- a) punerea în aplicare a autorizațiilor emise potrivit legii pentru căutarea, obținerea și transmiterea informațiilor, prin operațiuni ce implică restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale (ACINT, COMINT);
- b) culegerea de informații din surse deschise (OSINT);
- c) desfășurarea activităților de culegere de informații prin acțiuni de observare, constatare, identificare și înregistrare foto-video (PHOTINT) sau prelucrarea imaginilor (IMINT), obținute din surse care acționează în spectrul electromagnetic (SIGINT) sau obținute prin intermediul transmisiilor electromagnetice care nu aparțin comunicațiilor (ELINT);
- d) cercetarea radioelectronică a eterului pentru depistarea emisiilor radio clandestine ori a semnalelor de alta natură, cu relevanță pentru securitatea națională (MASINT, COMINT, RADINT);

- e) asigurarea suportului tehnic – proiectare, realizare, dotare, întreținere, instruire – pentru comunicații și tehnica de calcul în aplicațiile specifice;
- f) asigurarea suportului tehnic pentru sistemele de securitate: protecție fizică, protecție IT&C, protecție criptografică, protecție tempest, controale antiinterceptare;
- g) asigurarea protecției fizice a spațiilor și locurilor în care sunt gestionate informații clasificate, prin activități de control tehnic ambiental ce presupun acțiuni specializate de căutare, detectare, localizare și, după caz, neutralizare a mijloacelor tehnice de culegere ori transmitere a informațiilor, precum și prin supravegheri radio locale;
- h) cooperarea cu operatorii și cu furnizorii de servicii de comunicații, pentru îndeplinirea atribuțiilor privind securitatea națională.

(2) – Activitatea Centrului Tehnic se plasează în sfera serviciilor prestate la solicitarea și în beneficiul celorlalte structuri din sistemul securității naționale. Centrul Tehnic are obligația de a-și exercita atribuțiile în mod imparțial și de a-și menține independența operațională.

(3) – Centrul Tehnic pune la dispoziția beneficiarilor înregistrările integrale ale interceptărilor.

(4) – Numai beneficiarii înregistrărilor sunt cei care procedează la ascultarea și transcrierea comunicărilor relevante, în raport cu scopul pentru care s-a solicitat interceptarea, potrivit dispozițiilor prezentei legi.

Art. 36 – Procesul de interceptare trebuie să îndeplinească cumulativ, din punct de vedere tehnic, următoarele cerințe minime:

- a) toate operațiile efectuate pentru înregistrare să fie controlate, neputând fi șterse sau modificate;
- b) echipamentele de interceptare, înregistrare și ascultare să fie în locuri diferite, fiind posibil să fie exploatate de entități tehnice diferite;
- c) programele și procedurile de lucru să nu deformeze caracteristicile informației în procesul de prelucrare, decriptare, decompresie sau înregistrare a acesteia.

Art. 37 (1)

Activitatea Centrului Tehnic pentru Securitate Națională este supusă controlului parlamentar exercitat de comisia parlamentară abilitată pentru controlul autorității autonome în cadrul căreia funcționează.

(2) – Șeful Centrului Tehnic are obligația de a pune la dispoziția comisiei parlamentare datele solicitate de aceasta privind oportunitatea, temeinicia și legalitatea activităților privind interceptarea comunicațiilor de orice fel.

(3) – Beneficiarii autorizați, conform legii, să utilizeze interceptarea comunicațiilor prezintă comisiilor parlamentare însărcinate cu organizarea, coordonarea și controlul activității serviciilor de informații și securitate rapoarte anuale care, în funcție de anul calendaristic precedent, menționează:

- a) numărul total al autorizărilor și al prelungirilor acestora obținute;
- b) numărul total al autorizărilor și al prelungirilor acestora modificate sau respinse;
- c) rezultatele obținute ca urmare a aplicării autorizărilor;
- d) modul de respectarea a procedurilor de minimalizare.

Art. 38

Pentru desfășurarea de către Centrul Tehnic a activităților care implică restrângerea unor drepturi sau libertăți fundamentale, obținerea autorizațiilor prevăzute de lege este în sarcina și răspunderea autorităților publice solicitante a activităților respective.

Art. 39

Datele, informațiile și materialele obținute în urma activităților desfășurate de Centrul Tehnic la solicitarea organismelor cu atribuții în realizarea securității naționale sunt puse integral la dispoziția acestora, în conformitate cu procedurile stabilite prin protocoalele de cooperare.

Art. 40

Pentru îndeplinirea atribuțiilor ce-i revin, Centrul Tehnic colaborează cu autoritățile publice din sistemul securității naționale, precum și cu alte organe ale administrației publice.

Art. 41 (1)

La cererea conducătorului instituției publice, al regiei autonome sau al societății comerciale, precum și la cererea unor persoane fizice sau juridice din sectorul privat, Centrul Tehnic acordă asistență tehnică de specialitate, în domeniul protecției împotriva interceptărilor ilegale. Asistența de specialitate se acordă gratuit instituțiilor publice, regiilor autonome și societăților comerciale care execută comenzi pentru stat, în limita și pe durata acestora, precum și celor care execută activități de cercetare ori de producție în probleme sau cu privire la aspecte de interes național.

(2) – Asistența de specialitate se acordă contra cost, potrivit tarifelor convenite, persoanelor fizice sau juridice din sectorul privat, cu excepția celor prevăzute la alin. (1).

Art. 42

Aparatura și mijloacele tehnice audio-video utilizate de detectivi particulari, societăți de detectivi particulari și societăți de protecție și pază destinate desfășurării activităților specifice conform obiectului de activitate, nu pot fi utilizate fără avizul Centrului Tehnic.

Capitolul V**Drepturile persoanelor****Art. 43**

Persoana asupra careia se aplică restrângerile prevăzute de prezenta lege se bucură pe deplin de prezumția de nevinovăție, motiv pentru care este informată despre măsurile luate în baza autorizării judecătorului, de îndată ce scopul pentru care aceasta a fost emisă nu mai este periclitat.

Art. 44

Dacă măsurile întreprinse privind restrângerile prevăzute de prezenta lege ajung la cunoștința persoanei, iar aceasta are motive să se adreseze justiției, autoritatea de interceptare va prezenta justiției, la solicitarea instanței, după declasificare, documentele necesare pentru a proba legalitatea acțiunii sale.

Art. 45 (1)

Pentru stabilirea interceptării ilegale, acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, în sensul

prezentei legi sau din oficiu, prin autosesizarea organelor de urmărire penală competente.

(2) – Plângerea se adresează instanței din care face parte judecătorul competent a autoriza interceptările.

(3) – Plângerea scrisă trebuie să cuprindă: numele, calitatea și domiciliul petiționarului, descrierea faptei care constituie obiectul plângerii, indicarea faptuitorului, dacă este cunoscut, și mijloacele de probă prin care se pot dovedi împrejurările cauzei.

(4) – Termenul de introducere a plângerii nu trebuie să depășească trei ani de la data notificării oficiale a interceptării ilegale sau de la data constatării prejudiciilor.

Capitolul VI

Interceptarea ilegală. Infracțiuni și pedepse

Art. 46 (1)

Interceptarea ilegală a comunicațiilor ce constituie infracțiune și se pedepsește potrivit legii penale.

(2) – Se interzice orice publicitate în favoarea unui aparat sau a unui echipament susceptibil de a fi folosit în scopul realizării uneia dintre infracțiunile prevăzute în prezenta lege.

Art. 47 (1)

Utilizarea, fără temei legal, a informațiilor obținute prin interceptări ori dezvăluirea conținutului comunicațiilor interceptate unei persoane neîndreptățite să-l cunoască, se pedepsește cu închisoare de la 2 la șapte ani.

(2) – Neîndeplinirea cu rea-credință, în totalitate sau în parte, a obligațiilor legale privind punerea în aplicare a prevederilor actelor de autorizare, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani.

Capitolul VII

Dispoziții finale

Art. 48

Prezenta lege intră în vigoare în termen de 90 de zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Art. 49 – Orice alte dispoziții contrare prevederilor acestei legi se abrogă.

11.3. Legea privind organizarea, funcționarea și statutul personalului Agenției Tehnice de Securitate Națională – Proiect –

Necesitatea legii

Legea 51/1991 privind siguranța națională stabilește că „organele de stat cu atribuții în domeniul siguranței naționale sunt: Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Serviciul de Protecție și Pază, precum și Ministerul Apărării Naționale, Ministerul de Interne și Ministerul Justiției, prin structuri interne specializate” și că „activitatea de informații pentru realizarea siguranței naționale se execută de Serviciul Român de Informații, organul de stat specializat în materia informațiilor din interiorul țării, Serviciul de Informații Externe, organul de stat specializat în obținerea din străinătate a datelor referitoare la siguranța națională, și Serviciul de Protecție și Pază, organul de stat specializat în asigurarea protecției demnitarilor români și a demnitarilor străini pe timpul prezenței lor în România, precum și în asigurarea pazei sediilor de lucru și a reședințelor acestora”.

Sarcinile concrete, precum și alte aspecte privind activitatea organelor de stat cu atribuții în domeniul siguranței naționale, s-au stabilit prin legile de organizare și funcționare ale instituțiilor respective și prin hotărâri ale Consiliului Suprem de Apărare a Țării, elaborate conform abilitării legale potrivit căreia „**activitatea pentru realizarea siguranței naționale este organizată și coordonată de către Consiliul Suprem de Apărare a Țării**”.

Perioada parcursă până în prezent a reliefat, pe de o parte, tendința unor instituții cu atribuții în domeniul siguranței naționale de a-și desfășura în mod independent toate activitățile din domeniul specific dat în competență, și, pe de altă parte, încercări de a-și spori competențele.

De asemenea, s-au conturat o serie de neajunsuri atât în planul reglementărilor, cât și al activităților concrete desfășurate.

Printre neajunsurile în planul activităților concrete desfășurate sunt:

- **Utilizarea ineficientă a resurselor umane și materiale existente la nivel național**, prin efectuarea de către mai multe structuri a unor activități ca filajul, investigațiile, culegerea de informații din surse deschise, cercetarea radio, cercetarea, proiectarea și producția specială, interceptarea comunicațiilor și desfășurarea altor activități ce presupun restrângerea unor drepturi și libertăți constituționale, efectuarea de expertize în diferite domenii.

Acest aspect a condus, pe de o parte, la necesitatea alocării unor însemnate alocatii bugetare pentru realizarea unor dotări materiale independente și salarizarea personalului pentru diferitele structuri și, pe de altă parte, la greutatea în specializarea cadrelor pentru o mare diversitate de activități. În același timp, acest mod de abordare a activităților specificate mai sus, în condițiile în care volumul și frecvența acestora este relativ redusă, având în vedere disiparea pe mai multe entități, nu oferă condițiile perfecționării aptitudinilor și deprinderilor cadrelor, și nici acumularea unei experiențe care să întărească gradul de profesionalism în îndeplinirea sarcinilor specifice.

- **Apariția unor paralelisme în unele activități**, cum ar fi acțiuni de filaj sau investigații efectuate de structuri diferite asupra aceleiași persoane, uneori chiar în aceeași perioadă de timp, solicitarea, obținerea și punerea în aplicare a unor autorizări legale de interceptare a comunicațiilor sau de restrângere a altor drepturi și libertăți constituționale de către structuri diferite pentru o aceeași persoană, culegerea de informații din surse deschise de către mai multe entități, desfășurarea în mod independent a unor activități de cercetare și expertizare audio, foto-video, fizică, chimică, grafică.

Acest lucru a condus atât la supradimensionarea necesarului de resurse materiale, financiare și umane, cât și la apariția unor greutăți în desfășurarea activităților specifice, cu impact negativ asupra derulării acțiunilor și în planul rezultatelor concrete, ducând uneori chiar la ratarea acestora și la generarea unor dispute între entitățile implicate. Corelat cu adoptarea unor măsuri legislative vizând domeniul securității naționale, în vederea creșterii eficienței

și eliminării paralelismelor din activitatea organismelor specializate, și a optimizării utilizării resurselor umane și materiale, propunem efectuarea unor modificări structurale care să includă înființarea unui organism specializat în materie de securitate națională, numit **Agencia Tehnică de Securitate Națională a României**, numită în continuare Agenția, a cărui rol, structură, obiective, atribuții și mod de constituire și funcționare să fie stabilite potrivit următoarelor elemente de principiu:

a) Cu privire la rolul Agenției

Agenția este instituția specializată în domeniul culegerii de informații pentru securitatea națională, prin mijloace tehnice, și execută, la solicitarea celorlalte organisme cu atribuții în realizarea securității naționale, în temeiul legii, activități de interceptare a comunicațiilor sau activități care implică restrângerea unor drepturi și libertăți constituționale, protecția comunicațiilor, filajul, investigațiile, cercetarea radio, culegerea de informații din surse deschise, expertizele grafice tipografice și chimice, transportul corespondenței clasificate, cercetarea, proiectarea și producția specială.

b) Cu privire la obiectivele Agenției

- crearea unui mecanism complet de culegere de informații din surse tehnice până la prelucrarea primară, care să pună la dispoziția beneficiarilor informațiile rezultate conform abilitării și autorizarilor legale. Informațiile trebuie să fie prompte, asigurându-se, când este nevoie, și accesul direct al beneficiarului la sursa de informații;
- concentrarea specialiștilor în surse tehnice în forme organizatorice care să permită exploatarea acestor surse de informații în condițiile prevăzute de lege;
- centralizarea responsabilităților și a nivelurilor de decizie privind accesarea surselor tehnice pe criterii strict funcționale, determinate de structura fluxului de informații, de la sursă la utilizatori;
- minimizarea necesarului de infrastructură și asigurare logistică pentru desfășurarea activităților de exploatare a surselor tehnice de informații;

- identificarea de surse de informații susceptibile de a fi monitorizate tehnic;
- mărirea gradului de protecție împotriva interceptărilor ilegale.

c) Cu privire la atribuțiile Agenției:

- punerea în aplicare a autorizațiile emise potrivit legii pentru culegerea de informații prin operațiuni ce implică restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale;
- culegerea de informații din surse deschise;
- desfășurarea activităților de culegere de informații prin acțiuni de observare, constatare, identificare și înregistrare foto-video sau electronică;
- cercetarea radioelectronică a eterului pentru depistarea emisiilor radio clandestine ori a semnalelor de altă natură, cu relevanță pentru securitatea națională;
- organizarea și executarea operațiunilor de supraveghere operativă și investigații informative asupra obiectivelor și acțiunilor de interes pentru realizarea securității naționale;
- asigurarea suportului tehnic – proiectare, realizare, dotare, întreținere, instruire – pentru comunicații și tehnică de calcul în aplicațiile specifice;
- asigurarea suportului tehnic pentru sistemele de securitate: protecție fizică, protecție IT&C, protecție criptografică, protecție tempest, controale antiinterceptare;
- asigurarea protecției fizice a spațiilor și locurilor în care sunt gestionate informații clasificate prin activități de control tehnic ambiental ce presupun acțiuni specializate de căutare, detectare, localizare și, după caz, neutralizare a mijloacelor tehnice de culegere ori transmitere a informațiilor, precum și prin supravegheri radio locale.
- efectuarea de expertizări și constatări tehnico-criminalistice în interesul securității naționale;
- realizarea proiectelor de dezvoltare și cooperare științifică și tehnică cu alte instituții;

- cooperarea cu operatorii și furnizorii de servicii de comunicații, pentru îndeplinirea atribuțiilor privind securitatea națională.

d) Cu privire la modul de constituire a Agenției

Agenția se constituie din structurile tehnice ale autorităților cu atribuții în domeniul securității naționale, prin transferarea de la acestea a resurselor materiale și umane, și funcționează în structura Serviciului Român de Informații, sub autoritatea Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

e) Cu privire la modul de funcționare a Agenției

Regulamentul de funcționare a Agenției se aprobă de către Consiliul Suprem de Apărare a Țării și activitatea sa se desfășoară sub control parlamentar.

Activitatea Agenției se plasează în sfera serviciilor prestate la solicitarea și în beneficiul celorlalte structuri din sistemul securității naționale, Agenția având obligația de a-și exercita atribuțiile în mod imparțial și de a-și menține independența operațională.

Bugetul Agenției se constituie din cote părți ale bugetelor instituțiilor beneficiare ale activității sale, proporțional cu volumul prestațiilor efectuate.

f) Cu privire la personalul Agenției

Personalul Agenției se constituie prin transfer al unor cadre de la structurile tehnice ale autorităților cu atribuții în domeniul securității naționale, concomitent cu demilitarizarea acestora.

Personalul Agenției va fi compus din funcționari publici civili cu statut special și personal încadrat pe bază de contract individual.

Statutul funcționarilor publici din Agenție este cuprins în proiectul de lege în discuție.

Proiectul conține dispoziții detaliate cu privire la structura carierei, la selecționarea, numirea în funcție, evaluarea și avansarea funcționarilor publici cu statut special, drepturile, îndatoririle, raporturile de serviciu și răspunderea acestora.

Necesitatea concentrării unor activități nu constituie o noutate. S-au mai făcut demersuri și s-au luat unele măsuri, s-au manifestat și se manifestă anumite tendințe, dar acestea se referă în special la problematica interceptărilor comunicațiilor.

În acest sens, putem aminti:

1) Prin Hotărârea CSAT nr. 0068/2002, Serviciul Român de Informații a fost desemnat ca autoritate națională în domeniul interceptării, aprobându-se înființarea, în cadrul său, a Centrului Național de Interceptare a Comunicațiilor. De asemenea, prin aceeași hotărâre, Serviciul Român de Informații a fost desemnat ca autoritate națională în relațiile cu operatorii. Aceasta a fost o soluție de moment ca urmare a apariției unor probleme de ordin tehnic și relațional generate, pe de o parte, de existența mai multor autorități și structuri abilitate să pună în executare autorizațiile de interceptare a comunicațiilor, iar, pe de altă parte, din cauza multiplicării operatorilor de telefonie, în contextul privatizării acestui domeniu.

Fără a pune la îndoială importanța și eficiența acestei măsuri, trebuie să subliniem faptul că ea se referă doar la un domeniu restrâns de activitate, față de ceea ce se propune prin înființarea unei Agenții Tehnice de Securitate Națională a României.

2) Într-un proiect de *Lege privind protecția drepturilor și libertăților fundamentale în activitățile de realizare a securității, apărării și siguranței naționale*, se propune „constituirea unui Centru Tehnic pentru Siguranța Națională, cu sarcina explicită de a preveni și a descoperi interceptările ilegale și de a pune în aplicare ordinele judecătorești în cazul interceptărilor autorizate în condițiile legii”.

Conform acestei inițiative legislative, Centrul Tehnic ar urma să „se constituie din structurile tehnice ale serviciilor de informații și funcționează pe infrastructura tehnică a Serviciului Român de Informații, sub autoritatea stabilită de Consiliul Suprem de Apărare a Țării”. Și în acest caz se urmărește doar centralizarea efectuării interceptării comunicațiilor.

Toate aceste abordări tratează doar parțial problematica propusă pentru competențele Agenției Tehnice de Securitate Națională a României și reprezintă intervenții și atitudini secvențiale.

Susținem ca Agenția Tehnică de Securitate Națională a României să se înființeze și să funcționeze ca o structură distinctă, specializată în domeniul securității naționale utilizând ca argumente:

- asigură adoptarea cadrului conceptual definit de Doctrina națională a informațiilor pentru securitate, vizând integrarea și coerența politicilor și strategiilor de securitate ale structurilor naționale de securitate, inclusiv complementaritatea acestora cu esența, cu principiile și conceptele fundamentale ale doctrinei Alianței;
- complexitatea sarcinilor și volumul activităților pe care urmează să le desfășoare;
- asigurarea echidistanței față de orice interese instituționale și conjuncturale, garantarea rezistenței împotriva încercărilor de politizare, inclusiv prin arhitectura instituțională a sistemului;
- evitarea tratării preferențiale a problematicii, atunci când volumul de muncă reclamă stabilirea unor priorități;
- crearea posibilității exercitării unui control parlamentar specializat și eficient;
- evitarea oricăror interpretări și presiuni, de orice natură, care apar asupra instituțiilor ce dețin informații, deoarece, ca structură independentă, nu va gestiona informații;
- crearea condițiilor de stabilitate pentru o astfel de structură, indiferent de eventualele modificări structurale ale serviciilor de informații generate de mutațiile în situația informativ-operativă și în strategia de securitate națională a României.

Având în vedere motivația expusă, susținem adoptarea Proiectului de lege privind organizarea și funcționarea Agenției Tehnice de Securitate Națională a României.

Capitolul I

Dispoziții generale

Art. 1

Agenția Tehnică de Securitate Națională, numită în continuare Agenția, este autoritatea administrativă autonomă specializată în domeniul culegerii de informații, prin mijloace tehnice, privitoare la securitatea națională a României, parte componentă a sistemului securității naționale.

Art. 2 (1)

Agencia execută, la solicitarea celorlalte organisme cu atribuții în realizarea securității naționale, în temeiul legii, activități de interceptare a comunicațiilor sau care implică restrângerea unor drepturi și libertăți constituționale, protecția comunicațiilor, filajul, investigațiile, cercetarea radio, culegerea de informații din surse deschise, expertizele grafice, tipografice și chimice, cercetarea, proiectarea și producția specială, transportul corespondenței clasificate, precum și alte activități de culegere sau asigurare a protecției informațiilor de securitate națională prin mijloace tehnice.

(2) – Activitatea Agenției se plasează în sfera serviciilor prestate la solicitarea și în beneficiul celorlalte structuri din sistemul securității naționale, Agenția având obligația de a-și exercita atribuțiile în mod imparțial și de a-și menține independența operațională.

Art. 3 (1)

Activitatea Agenției este controlată de parlament.

(2) – Controlul parlamentar asupra activității Agenției se realizează prin intermediul unei comisii comune a celor două Camere.

(3) – Organizarea și funcționarea Comisiei de Control, atribuțiile și competențele acesteia, precum și modalitățile de exercitare a controlului, se stabilesc prin lege.

Art. 4

Activitatea Agenției este organizată și coordonată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării.

Capitolul II**Obiective și atribuții****Art. 5**

Structura și activitatea trebuie să permită îndeplinirea următoarelor obiective generale:

- a) crearea unui mecanism complet de culegere de informații din surse tehnice până la prelucrarea primară, care să pună la dispoziția beneficiarilor informațiile rezultate conform abilitării și autorizărilor legale. Informațiile trebuie să fie prompte, asigurându-se, când este nevoie, și accesul direct al beneficiarului la sursa de informații;

- b) concentrarea specialiștilor în surse tehnice în forme organizatorice care să permită exploatarea acestor surse de informații în condițiile prevăzute de lege;
- c) centralizarea responsabilităților și a nivelurilor de decizie privind accesarea surselor tehnice pe criterii strict funcționale, determinate de structura fluxului de informații, de la sursă la utilizatori;
- d) minimizarea necesarului de infrastructură și asigurare logistică pentru desfășurarea activităților de exploatare a surselor tehnice de informații;
- e) identificarea de surse de informații susceptibile de a fi monitorizate tehnic;
- f) mărirea gradului de protecție împotriva interceptărilor ilegale.

Art. 6

Agencia organizează și execută activități tehnico-operative necesare obținerii și protecției informațiilor din domeniul securității naționale prin:

- a) punerea în aplicare a autorizațiilor emise potrivit legii, pentru culegerea de informații prin operațiuni ce implică restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale (ACINT, COMINT);
- b) culegerea de informații din surse deschise (OSINT);
- c) desfășurarea activităților de culegere de informații prin acțiuni de observare, constatare, identificare și înregistrare foto-video (PHOTINT) sau prelucrare a imaginilor (IMINT), obținute din surse care acționează în spectrul electromagnetic (SIGINT) sau obținute prin intermediul transmisiilor electromagnetice care nu aparțin comunicațiilor (ELINT);
- d) cercetarea radioelectronică a eterului pentru depistarea emisiilor radio clandestine ori a semnalelor de altă natură, cu relevanță pentru securitatea națională (MASINT, COMINT, RADINT);
- e) organizarea și executarea operațiunilor de supraveghere operativă și investigații informative asupra obiectivelor și acțiunilor de interes pentru realizarea securității naționale;

- f) asigurarea suportului tehnic – proiectare, realizare, dotare, întreținere, instruire – pentru comunicații și tehnică de calcul în aplicațiile specifice;
- g) asigurarea suportului tehnic pentru sistemele de securitate: protecție fizică, protecție IT&C, protecție criptografică, protecție tempest, controale antiinterceptare;
- h) asigurarea protecției fizice a spațiilor și locurilor în care sunt gestionate informații clasificate, prin activități de control tehnic ambiental ce presupun acțiuni specializate de căutare, detectare, localizare și, după caz, neutralizare a mijloacelor tehnice de culegere ori transmitere a informațiilor, precum și prin supravegheri radio locale;
- i) efectuarea de expertizări și constatări tehnico-criminalistice în interesul securității naționale;
- j) realizarea proiectelor de dezvoltare și cooperare științifică și tehnică cu alte instituții;
- k) organizarea și realizarea transportului corespondenței clasificate;
- l) cooperarea cu operatorii și furnizorii de servicii de comunicații, pentru îndeplinirea atribuțiilor privind securitatea națională.

Art. 7

În vederea îndeplinirii atribuțiilor ce-i sunt încredințate, Agenția este autorizată:

- a) să dețină, să producă și să folosească mijloace adecvate pentru obținerea, verificarea, prelucrarea și stocarea, în condițiile legii, a informațiilor privind securitatea națională a României;
- b) să stabilească și să întrețină relații secrete de colaborare liber consimțite cu persoane fizice și să asigure protecția identității acestora;
- c) să înființeze, cu aprobarea Consiliului Suprem de Aparare a Țării, unități, subunități, formațiuni și alte structuri organizatorice interne și să dispună de unități și cadre acoperite.

Art. 8

În vederea îndeplinirii atribuțiilor ce-i sunt încredințate, Agenția poate efectua, prin intermediul unităților sau al cadrelor sale activități privind:

- a) solicitarea și obținerea de înscrisuri, obiecte și relații oficiale de la autorități sau instituții publice, precum și de la alte persoane juridice de drept public sau privat;
- b) consultarea de specialiști sau experți;
- c) primirea de sesizări sau note de relații de la persoane fizice sau juridice;
- d) fixarea unor momente operative sau a unor elemente de fapt cu potențial probator, prin fotografiere, filmare, înregistrare audio-video ori prin alte mijloace tehnice, în condițiile legii;
- e) efectuarea de constatări personale, inclusiv prin operațiuni tehnice.

Art. 9

Pentru desfășurarea de către Agenție a activităților care implică restrângerea unor drepturi sau libertăți fundamentale, obținerea autorizațiilor prevăzute de lege este în sarcina autorităților publice solicitante a activităților respective.

Art. 10

Datele, informațiile și materialele obținute în urma activităților desfășurate de Agenție, la solicitarea organismelor cu atribuții în realizarea securității naționale, sunt puse integral la dispoziția acestora, în conformitate cu procedurile stabilite prin protocoalele de cooperare.

Art. 11

Agenția poate folosi, în condițiile prevăzute de Codul de Procedură Penală, investigatori sub acoperire.

Art. 12

Pentru îndeplinirea atribuțiilor ce-i revin, Agenția colaborează cu autoritățile publice din sistemul securității naționale, precum și cu alte organe ale administrației publice.

Art. 13

Cu aprobarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării, Agenția poate stabili relații de cooperare cu organisme similare din străinătate.

Art. 14

Agenciei îi este interzis să efectueze acte de cercetare penală, să ia măsura reținerii sau arestării preventive sau să dețină spații proprii de arest.

Capitolul III

Structura Agenției

Art. 15 (1)

Agenția se constituie din resursele umane și materiale ale unor structuri tehnice ce funcționează în cadrul organismelor din sistemul securității naționale.

(2) – Resursele umane și materiale care se transferă de la organisme din sistemul securității naționale la Agenție, în vederea constituirii acesteia, se aprobă de către Consiliul Suprem de Apărare a Țării.

Art. 16 (1)

În structura Agenției intră unități și subunități, în concordanță cu specificul activității sale, echivalente structurilor din ministere.

(2) – Unitățile Agenției sunt subordonate numai conducerii acesteia.

(3) – Structura, efectivele și regulamentul de funcționare ale Agenției se aprobă de Consiliul Suprem de Apărare a Țării.

Art. 17

Unitățile Agenției, ai căror comandanți au calitatea de ordonatori terțiari de credite, sunt stabilite prin ordin al directorului Agenției, au personalitate juridică și utilizează creditele bugetare care le-au fost repartizate.

Capitolul IV

Conducerea Agenției

Secțiunea 1

Directorul Agenției

Art. 18 (1)

Agenția este condusă de un director, cu rang de Secretar de Stat, numit de Camera Deputaților și Senat în ședința comună, la propunerea președintelui României.

(2) – Persoana propusă potrivit prevederilor alin. 1 va fi audiată de către comisia abilitată să exercite controlul parlamentar asupra activității Agenției, care va prezenta un raport în fața celor două Camere ale parlamentului.

(3) – La numirea în funcție, directorul depune în fața parlamentului următorul jurământ: „Eu, ..., jur că voi îndeplini de bunăcredință și nepărtinire, în deplinul respect al Constituției și legilor țării, atribuțiile ce-mi revin în calitate de director al Agenției Tehnice de Securitate Națională”.

Art. 19

În executarea atribuțiilor ce revin Agenției, precum și pentru punerea în aplicare a altor prevederi legale, directorul emite ordine și instrucțiuni.

Art. 20

Eliberarea din funcție a directorului Agenției se face de parlament, în ședința comună a celor două Camere, la propunerea președintelui României sau a cel puțin unei treimi din numărul total al deputaților ori senatorilor.

Art. 21 (1)

Directorul Agenției are 3 adjuncți.

(2) – Adjuncții directorului Agenției au rang de Subsecretari de Stat și sunt numiți de președintele României, la propunerea directorului Agenției.

Art. 22

Directorul Agenției și adjuncții acestuia nu pot face parte din partide sau organizații politice pe timpul îndeplinirii funcției.

Secțiunea 2

Consiliul director al Agenției Tehnice de Securitate Națională

Art. 23 (1)

Consiliul director este organ colectiv de conducere, cu rol deliberativ, compus din directorul Agenției, adjuncții directorului, șefii unor unități centrale și teritoriale.

(2) – Componenta Consiliului director se stabilește prin regulamentul de funcționare a Agenției, iar încadrarea nominală a acestuia se face de către director.

(3) – Președintele Consiliului director este directorul Agenției. În lipsa directorului, atribuțiile de președinte se îndeplinesc de un adjunct al directorului anume desemnat.

Art. 24 (1)

Consiliul director al Agenției se întrunește, de regulă, trimestrial, ședințele fiind convocate de președintele acestuia.

(2) – În caz de urgență, la cererea a cel puțin unei treimi din numărul membrilor săi sau la solicitarea directorului, Consiliul director se întrunește ori de câte ori este necesar.

Art. 25

Consiliul director al Agenției își desfășoară activitatea în prezența a cel puțin două treimi din numărul membrilor săi și adoptă hotărâri cu votul a cel puțin jumătate plus unu din numărul total al membrilor.

Art. 26

La ședințele Consiliului director pot fi invitați, după caz, reprezentanți ai unor ministere sau ai altor organe ale administrației publice, interesate în examinarea problemelor supuse dezbaterii, precum și specialiști din cadrul Agenției sau din afara acesteia.

Secțiunea 3**Biroul executiv al Consiliului director****Art. 27 (1)**

Conducerea operativă a Agenției și asigurarea îndeplinirii hotărârilor Consiliului director se realizează de Biroul executiv al acestuia.

(2) – Biroul executiv este alcătuit din director și adjuncții directorului.

(3) – Președintele Biroului executiv este directorul Agenției.

Art. 28 (1)

Biroul executiv al Consiliului director al Agenției se întrunește bilunar, ședințele fiind convocate de către director.

(2) – Dispozițiile art. 25 și art. 26 se aplică în mod corespunzător și Biroului executiv.

Capitolul V Personalul agenției

Secțiunea 1

Dispoziții generale

Art. 29 (1)

Personalul Agenției se compune din cadre de informații – funcționari publici civili cu statut special – și personal încadrat pe baza contractului individual de muncă.

(2) – Statutul special al funcționarului public din Agenție este conferit de domeniul de activitate și de natura atribuțiilor de serviciu care implică îndatoriri și riscuri deosebite.

(3) – Funcționarii publici cu statut special din Agenție sunt profesioniști în serviciul statului și al națiunii, care desfășoară activități specializate în domeniul securității naționale, investiți cu exercițiul autorității publice pe timpul îndeplinirii atribuțiilor și îndatoririlor de serviciu, și în legătură cu aceasta, în limitele stabilite prin lege.

(4) – Personalul din agenția, încadrat în funcții pe baza contractului individual de muncă, are calitatea de salariat, fiind supus legislației muncii.

(5) – Nu pot activa în Agenție aceia care, făcând parte din structurile represive ale statului totalitar, au comis abuzuri, informatorii și colaboratorii securității, precum și foștii activiști ai Partidului Comunist, vinovați de fapte îndreptate împotriva drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Art. 30 (1)

Personalul operativ al Agenției își desfășoară activitatea deschis sau acoperit, în raport cu nevoile de realizare a securității naționale.

(2) – Agenția va asigura protecția și încadrarea în alte unități sau compartimente de muncă a personalului operativ care, lucrând acoperit, este deconspirat în împrejurări ce exclud culpa acestuia.

Art. 31 (1)

Statul garantează independența profesională a funcționarilor publici din Agenție față de orice imixtiuni sau ingerințe de natură a influența îndeplinirea cu bună credință, în respectul legii, al adevărului și dreptății, al atribuțiilor ce le revin pentru realizarea securității naționale.

(2) – Funcționarii publici din Agenție sunt obligați să acționeze independent de orice interese promovate de grupuri politice, economice, sociale, religioase sau de altă natură, subordonându-și conduita profesională exclusiv valorilor și intereselor naționale.

Art. 32 (1)

Agenția asigură, în condițiile legii, stabilitatea și continuitatea în activitate a personalului său.

(2) – Atașamentul necondiționat față de principiile și normele constituționale, devotamentul față de interesele naționale și fidelitatea față de patrie, competența și probitatea profesională constituie criteriile de bază în raport cu care se numește în funcție, se promovează și se menține în activitate personalul Agenției.

Secțiunea 2

Structura carierei funcționarului public din Agenție

Art. 33

Calitatea de funcționar public în Agenție poate fi dobândită de persoane care îndeplinesc cumulativ următoarele condiții:

- a) au cetățenia română și domiciliul în România;
- b) sunt necăsătorite sau căsătorite cu persoane cu domiciliul în România;
- c) îndeplinesc condițiile de studii și de vechime prevăzute de lege;
- d) au capacitate de exercițiu și sunt apte din punct de vedere medical și psihologic pentru îndeplinirea funcției;
- e) îndeplinesc condițiile necesare accesului la informații clasificate, potrivit legii;
- f) nu au fost condamnate printr-o hotărâre judecătorească definitivă pentru săvârșirea unei infracțiuni, cu excepția infracțiunilor săvârșite din culpă, care nu au avut ca urmare moartea unei persoane;
- g) nu a făcut parte din asociații sau organizații secrete ori alte structuri interzise de lege;
- h) sunt de acord cu respectarea obligațiilor și restricțiilor prevăzute în prezenta lege, depun jurământul și semnează angajamentul de loialitate.

Art. 34

Criteriile de selecționare, verificare, testare și numire în funcție, specifice Agenției, se stabilesc prin ordin al directorului acesteia, fără avizul Agenției Naționale a Funcționarilor Publici.

Art. 35

La numirea în funcție, funcționarul public din Agenție depune următorul jurământ: „Eu, ..., conștient de obligațiile ce-mi revin în calitate de funcționar public cu statut special, jur să fiu loial patriei mele, România, să respect Constituția și legile țării, să servesc necondiționat interesele fundamentale ale națiunii române, să apăr securitatea națională, onoarea și prestigiul Agenției Tehnice de Securitate Națională și să păstrez cu strictețe secretul activității și al misiunilor încredințate”.

Art. 36

Funcționarii publici din Agenție sunt debutanți sau definitivi.

Art. 37

Funcționarii publici debutanți sunt persoanele care ocupă, în urma concursului sau a examenului, o funcție publică în Agenție, până la definitivare.

Art. 38 (1) – Funcționarii publici din Agenție au grade profesionale care se împart în două clase, în raport cu nivelul studiilor, după cum urmează:

- a) clasa I – funcționari publici cu studii superioare;
- b) clasa II – funcționari publici cu studii gimnaziale, profesionale, liceale sau post liceale.

(2) – Gradele profesionale ale funcționarilor publici din Agenție sunt:

- a) în cadrul clasei I:
 - inspector general;
 - inspector-șef;
 - inspector principal;
 - inspector;
 - expert general;
 - expert general adjunct;
 - expert-șef;
 - expert-șef adjunct;

- expert principal;
- expert.
- b) în cadrul clasei a II-a:
 - specialist-șef principal;
 - specialist-șef;
 - specialist-șef adjunct;
 - specialist principal;
 - specialist.

(3) – Gradele profesionale de inspector general, inspector-șef, inspector principal, inspector, expert general, expert general adjunct, expert-șef pot fi obținute numai de funcționari publici cu studii superioare de lungă durată, absolvite cu diploma de licență sau echivalență.

Art. 39 (1) – În Agenție sunt utilizate următoarele funcții: funcții publice de conducere și de execuție specifice Agenției și funcții de execuție de specialitate specifice altor sectoare de activitate sau comune sectorului bugetar.

(2) – Funcțiile de conducere sunt șef direcție (similare), locțiitor-șef direcție (similare), șef oficiu județean, locțiitor-șef oficiu județean, șef serviciu independent, șef serviciu, locțiitor-șef serviciu, șef birou, șef compartiment.

(3) – Funcțiile publice de execuție sunt cele corespunzătoare gradelor profesionale de experți și specialiști.

Secțiunea 3

Seleționarea și numirea în funcție. Evaluarea și avansarea funcționarilor publici din Agenție.

Art. 40

Agenția, în procesul de selecție a funcționarilor publici cu statut special, garantează aplicarea principiilor de egalitate, merit, capacitate profesională și de publicitate.

Art. 41

Personalul care urmează să fie numit în funcții publice este selecționat prin concurs organizat de Agenție, în limita posturilor vacante.

Art. 42

Condițiile de participare la concurs, organizarea și desfășurarea acestuia se stabilesc prin regulament aprobat prin ordin al directorului Agenției.

Art. 43 (1)

Numirea în funcții publice de execuție a candidaților reușiți la concurs se face, de regulă, ca funcționari publici debutanți, cu o perioadă de stagiu.

(2) – Perioada de stagiu este de un an și constituie vechime în muncă și specialitate.

(3) – Activitatea desfășurată în sectoarele de apărare națională, ordine publică și siguranță națională constituie vechime utilă pentru încadrarea ca funcționar public definitiv în condițiile prezentei legi.

Art. 44

Funcționarii publici debutanți au obligația să urmeze, în perioada de stagiu, cursuri de specializare organizate de Agenție.

Art. 45 (1)

După efectuarea perioadei de stagiu, funcționarul public debutant este evaluat de șeful ierarhic, care propune sau nu definitivarea în funcție.

(2) – Pe baza propunerilor formulate de șefii ierarhici, directorul sau, după caz, șeful unității Agenției, emite decizie scrisă de numire a funcționarului debutant ca funcționar public definitiv în Agenție.

(3) – Funcționarul public debutant care, în urma evaluării, nu corespunde funcției, este declarat necorespunzător din punct de vedere profesional, iar raportul de serviciu încetează conform art. 93, lit. c).

Art. 46

Regulile de organizare și desfășurare a perioadei de stagiu, a cursurilor de specializare prevăzute la art. 44 și a evaluării pentru definitivarea în funcție se stabilesc prin ordin al directorului Agenției.

Art. 47 (1)

Personalul numit funcționar public definitiv depune jurământul de credință în fața directorului Agenției sau, după caz, șefilor unităților din subordinea acestuia, în prezența a doi martori, dintre care unul este conducătorul compartimentului în care a fost numit

funcționarul public definitiv, iar celălalt, un alt funcționar public definitiv.

(2) – Documentul în care s-a consemnat jurământul, semnat de funcționarul public definitiv, de directorul Agenției sau, după caz, de șeful unității din subordinea acestuia, se depune la dosarul profesional al funcționarului public.

Art. 48

Evaluarea activității profesionale a funcționarilor publici se face anual, pe baza criteriilor de evaluare aprobate prin ordin al directorului Agenției.

Art. 49 (1)

Conducătorii de compartimente din Agenție sunt obligați să completeze și să noteze anual, în fișa de evaluare a activității, performanțele profesionale individuale obținute în anul precedent de către fiecare funcționar public din subordine.

(2) – Calificativele care pot fi acordate în urma evaluării activității sunt „exceptional“, „foarte bun“, „bun“, „satisfăcător“ și „insuficient“.

Art. 50 (1)

Funcționarul public notat cu „insuficient“ sau „satisfăcător“ nu poate fi avansat în anul următor.

(2) – Funcționarul public care a fost notat cu „insuficient“ va fi trecut, cu acordul acestuia, într-o funcție inferioară, de către directorul Agenției, sau, după caz, de șeful unității din subordinea acestuia. Funcționarul public care nu acceptă trecerea în funcția inferioară va fi eliberat din funcția pe care o deține.

(3) – Funcționarii publici notați cu calificativul „insuficient“, în anul următor trecerii într-o funcție inferioară, potrivit alin. (2) vor fi eliberați din funcție, în temeiul art. 93, lit. c).

Art. 51 (1)

În cariera profesională, în urma rezultatelor obținute la evaluarea activității profesionale, funcționarii publici care ocupă funcții de execuție au dreptul de a avansa în funcție ori grad profesional.

(2) – Avansarea în funcții publice superioare de execuție a funcționarilor publici care îndeplinesc condițiile prevăzute de

prezenta lege se face, după caz, pe bază de concurs sau examen, în limita posturilor prevăzute în statele de organizare.

(3) – Numirile în funcțiile publice de șef direcție (similare), locțiitor-șef direcție (similare), șef oficiu județean, locțiitor-șef oficiu județean, șef serviciu independent se dispun de directorul Agenției, iar în celelalte funcții de conducere prin decizia șefilor de unități.

(4) – Avansarea în gradele profesionale se face de către:

- a) Președintele României pentru inspector general, inspector-șef, inspector principal, inspector, la propunerea directorului Agenției;
- b) Directorul Agenției pentru celelalte grade profesionale, la propunerea șefilor de unități;

(5) – Funcționarii publici se avansează în gradul profesional următor dacă au împlinit stagiul minim în gradul profesional deținut și dacă au fost apreciați în ultimii doi ani ai stagiului minim în grad cu calificativul de „foarte bun” sau „exceptional”.

(6) – Pentru obținerea gradului profesional de inspector, este necesară promovarea examenului organizat în acest scop.

Art. 52

Stagiile minime pentru avansarea în gradele profesionale sunt:

- a) pentru funcționarii publici din clasa I, trei ani, cu excepția gradelor profesionale de inspector, pentru care nu se stabilesc stagii minime;
- b) pentru funcționarii publici din clasa a II-a, patru ani.

Art. 53

Acordarea gradelor profesionale următoare în cadrul aceleiași categorii se face în ordinea ierarhică a gradelor, în raport cu nevoile și posibilitățile existente, în limita numărului de posturi prevăzute cu gradele respective.

Art. 54 (I)

Avansarea funcționarilor publici într-o clasă superioară se realizează prin concurs, în limita posturilor prevăzute în statele de organizare, dacă cei în cauză îndeplinesc condițiile prevăzute în prezenta lege.

(2) – Acordarea gradului profesional funcționarilor publici menționați la alin. (1) se face în funcție de nivelul studiilor absolvite și de vechimea în specialitate.

Art. 55

Avansarea în funcții de conducere se face prin ordin sau decizie, potrivit competențelor stabilite la art. 51-(2).

Art. 56

Metodologia privind avansarea funcționarilor publici se aproba de către directorul Agenției.

Art. 57

Pregătirea și perfecționarea funcționarilor publici se face pe baza cerințelor generale ale practicii Agenției și a cerințelor specifice necesare îndeplinirii atribuțiilor de serviciu corespunzătoare funcțiilor.

Art. 58 (1)

Metodologia de organizare și desfășurare a pregătirii profesionale a funcționarilor publici și criteriile de evaluare a rezultatelor acestora se stabilesc prin ordin al directorului Agenției.

(2) – În cazurile în care pregătirea și perfecționarea profesională se desfășoară în altă localitate decât în cea de domiciliu, funcționarii publici beneficiază de drepturile de delegare prevăzute de prezenta lege.

Art. 59

Funcționarii publici care urmează o formă de pregătire sau de perfecționare profesională cu o durată ce depășește 3 luni și care primesc, în această perioadă, drepturile salariale, vor semna un angajament scris prin care se obligă să lucreze cel puțin 5 ani în Agenție, după terminarea formelor de pregătire sau perfecționare profesională.

Art. 60 (1)

Funcționarul public care nu respectă angajamentul prevăzut la art. 59 este obligat să restituie cheltuielile de școlarizare, proporțional cu perioada rămasă până la îndeplinirea termenului de 5 ani.

(2) – Prevederile alin. (1) nu se aplică în cazul în care nerespectarea angajamentului se datorează unor motive neimputabile funcționarului public sau în cazul transferului în interesul serviciului.

Secțiunea 4

Drepturile și îndatoririle funcționarilor publici din Agenție

Art. 61 (1)

Funcționarii publici, în raport cu atribuțiile și competențele Agenției, în exercitarea funcției îndeplinite, au următoarele drepturi:

- a) să folosească mijloacele și metodele necesare, inclusiv stabilirea de relații confidențiale liber consimțite cu persoane fizice care pot furniza informații sau desfășura activități ce prezintă interes pentru securitatea națională;
- b) să solicite oricărei persoane furnizarea de informații de interes pentru securitatea națională, dacă persoana respectivă nu săvârșește, prin aceasta, o faptă prevăzută de legea penală;
- c) în cazurile în care impun înlăturarea unor pericole iminente pentru securitatea națională, să folosească orice sistem de comunicații sau de transport și să intre în orice loc public sau privat, cu plata ulterioară, de către Agenție, a eventualelor prejudicii;

(2) – În situațiile prevăzute la alin. (1), lit. c), dacă activitățile desfășurate au avut ca urmare restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți constituționale, se aplică în mod corespunzător dispozițiile legale.

Art. 62

Funcționarii publici din Agenție pot constitui asociații sau fundații profesionale, culturale, umanitare și sportiv-recreative, potrivit legii.

Art. 63 (1)

Funcționarii publici din Agenție beneficiază de salariul lunar, compus din: salariul de bază, indemnizații, sporuri, premii și prime, ale caror cuantumuri se stabilesc prin lege. Salariul de bază cuprinde: salariul corespunzător funcției, salariul gradului profesional, gradațiile, sporul de informații, indemnizația pentru misiune permanentă și, după caz, indemnizația de conducere și/sau salariul de merit.

(2) – Funcțiile și modul de salarizare ale funcționarilor publici din Agenție se stabilesc prin lege, diferențiat, pe clase, grade profesionale și coeficienți de ierarhizare.

(3) – În funcție de importanța socială a activității desfășurate, de particularitățile atribuțiilor de serviciu, de condițiile specifice de muncă și de riscurile pe care le implică activitatea, funcționarii publici din Agenție au următoarele drepturi compensatorii: spor de confidențialitate, spor de risc, spor de suprasolicitare neuropsihică, spor de fidelitate, spor pentru lucrări profesionale de excepție, compensare financiară integrală a prestațiilor profesionale suplimentare, spor pentru lucru cu informații clasificate, spor de pericol, precum și orice alte sporuri prevăzute de actele normative.

Art. 64 (1)

Funcționarii publici din Agenție au dreptul la:

- a) salariu lunar, ajutoare și alte drepturi bănești, ale căror quantumuri se stabilesc prin lege;
- b) uniformă sau, după caz, o sumă anuală, echivalentă normelor de echipare, precum și de echipament de protecție și de lucru specific;
- c) alocații pentru hrană echivalente celor stabilite prin Hotărâre de Guvern pentru personalul militar din structurile de apărare, ordine publică și siguranță națională;
- d) asistență medicală și psihologică, medicamente și proteze, în mod gratuit;
- e) locuințe de serviciu și de intervenție, sociale sau de protocol, în condițiile legii;
- f) concedii de odihnă, concedii de studii, învoiri plătite și concedii fără plată;
- g) o primă egală cu salariul de bază din luna anterioară plecării în concediu, pe lângă indemnizația de concediu;
- h) concedii medicale, concedii de maternitate, pentru creșterea copilului până la vârsta de 2 ani sau a copilului cu handicap până la vârsta de 3 ani, precum și pentru alte situații, în condițiile stabilite de lege;
- i) bilete de odihnă, tratament și recuperare în condițiile stabilite prin Hotărâre a Guvernului;

- j) pensii, în condiții stabilite prin lege specială;
- k) indemnizații de instalare, de mutare, de delegare sau detașare, precum și decontarea cheltuielilor de cazare, în condițiile stabilite de lege;
- l) decontarea cheltuielilor de transport în cazul deplasării în interes de serviciu, în cazul mutării în alte localități și o dată pe an, pentru efectuarea concediului de odihnă, precum și în alte situații, în condițiile stabilite prin Hotărâre a Guvernului;
- m) încadrarea activității în condiții deosebite, speciale sau alte condiții de muncă, potrivit legii;
- n) portul armamentului din dotare sau achiziționat personal, în condițiile legii;
- o) asigurare de viață, sănătate și bunuri, în condițiile stabilite prin Hotărâre a Guvernului;
- p) tratament medical în străinătate pentru afecțiuni medicale contactate în timpul exercitării profesiei, dacă nu pot fi tratate în țară, în condițiile stabilite prin Hotărâre a Guvernului;
- q) consultanța juridică asigurată de unitate, la cerere.

(2) – De drepturile prevăzute la alin. (1) lit. d) și i) beneficiază și membrii de familie ai funcționarilor publici, precum și funcționarii publici pensionari din Agenție.

Art. 65 (1)

Funcționarii publici din Agenție vor fi sprijiniți în construirea sau cumpărarea, o singură dată în timpul carierei, a unei locuințe proprietate personală, în localitatea în care își are sediul unitatea la care sunt încadrați, în condițiile legii.

(2) – Funcționarii publici din Agenție care au o vechime în serviciu de cel puțin 10 ani pot cumpăra locuința de serviciu.

(3) – Criteriile și condițiile de sprijin prevăzute la alin. (1) se stabilesc prin ordin al directorului Agenției.

(4) – În condițiile legii, prin Hotărâre a Guvernului se poate înființa Casa de Credit a personalului din Agenție.

Art. 66 (1)

Funcționarii publici din Agenție încadrați sau mutați, în interesul serviciului, într-o altă localitate decât cea în care își au domiciliul, care nu dețin o locuință proprietate personală în localitatea în

care urmează să-și desfășoare activitatea ori cărora nu li se poate asigura spațiu de locuit corespunzător, au dreptul la compensarea integrală a chiriei lunare, în limitele normei locative prevăzute de lege, dar nu mai mult de 50% din salariul de bază.

(2) – De indemnizația prevăzută la alin. (1) beneficiază și funcționarii publici cu domiciliul în localitatea în care își desfășoară activitatea, dacă nu dețin sau nu au deținut locuința proprietate personală în localitatea respectivă.

(3) – Condițiile concrete de acordare a compensației prevăzute la alin. (1) se stabilesc prin ordin al directorului Agenției.

Art. 67 (1)

Funcționarii publici își păstrează, pe perioada delegării, a detașării ori trecerii temporare în altă muncă, cu acordul acestora, după caz, funcția, gradul și drepturile salariale avute anterior.

(2) – Dacă drepturile salariale corespunzătoare funcției pe care este detașat sau, după caz, trecut temporar în altă muncă sunt mai mari, personalul prevăzut la alin. (1) beneficiază de aceste drepturi salariale.

Art. 68

Funcționarul public, transferat în interesul serviciului în altă localitate decât cea în care își are domiciliul, beneficiază de următoarele drepturi:

- a) o indemnizație de instalare, egală cu salariul de bază brut realizat la data transferării efective;
- b) o indemnizație egală cu un sfert din salariul de bază brut realizat la data transferării efective, pentru fiecare membru de familie mutat efectiv cu titularul dreptului;
- c) decontarea cheltuielilor de transport pentru el și membrii familiei sale și pentru transportul mobilierului și al celorlalte obiecte ale gospodăriei;
- d) un concediu plătit de 5 zile lucrătoare, acordat la cerere, în vederea mutării efective;

Art. 69 (1)

Sotul (soția) funcționarului public din Agenție mutat(a) în interesul serviciului în altă localitate, care a fost încadrat(a) în muncă și a întrerupt activitatea din cauza mutării împreună cu soția (sotul),

are dreptul la o indemnizație lunară de 50% din salariul de bază al funcționarului public în cauză, până la o nouă angajare sau până la prestarea unei activități aducătoare de venituri, dar nu mai mult de un an.

(2) – De indemnizația lunară prevăzută la alin. (1), beneficiază și soțul (soția) care la data mutării funcționarului public era înscris, în condițiile legii, ca șomer, dar numai după expirarea termenului de plată a ajutorului de șomaj, stabilit prin lege.

Art. 70 (1)

Pentru activitatea desfășurată, funcționarilor publici din Agenție li se conferă ordine și medalii, potrivit legii.

(2) Funcționarii publici din Agenție decorati cu Ordinul „Meritul Militar” sau Semnul onorific „În Serviciul Armatei” își păstrează toate drepturile conferite de aceste ordine, dobândite anterior.

Art. 71 (1)

Funcționarii publici din Agenție au dreptul la pensie, potrivit legii.

(2) – La încetarea raportului de serviciu cu drept de pensie, funcționarii publici din Agenție, beneficiază, o singură dată, de o indemnizație în cuantum de un salariu lunar net, pentru fiecare an de activitate în aceasta instituție și în cadrul serviciilor și structurilor departamentale de informații, luat în calcul la stabilirea pensiei.

(3) – Funcționarii publici au dreptul la vechime suplimentară în vederea pensionării, ca urmare a activității desfășurate în condiții speciale sau în alte condiții, potrivit legii.

Art. 72 (1)

Pentru cazurile de invaliditate permanentă sau deces, produse în timpul, din cauza ori în legătură cu serviciul, funcționarii publici în activitate sau, după caz, membrii de familie ai acestora, cu drept de pensie de urmaș, beneficiază de o compensație în cuantum de 20 de salarii de bază nete avute la data producerii invalidității, respectiv a decesului funcționarului public.

(2) – Pensia pentru invaliditate permanentă, survenită în condițiile alin. (1), este egală cu salariul de bază net avut în ultimaună de activitate.

(3) – În caz de deces al funcționarului public în activitate, se acordă familiei acestuia sau persoanei care a suportat cheltuielile ocazionate de deces, un ajutor suplimentar în cuantum de trei salarii brute.

Art. 73

Pentru compensarea interdicțiilor, a restricțiilor și incompatibilităților, funcționarii publici beneficiază, la încetarea raporturilor de serviciu din motive neimputabile acestora, de ajutoare stabilite prin legea salarizării funcționarilor publici din Agenție.

Art. 74 (1)

Funcționarii publici din Agenție se află sub protecția statului român și nimeni, în afara șefilor ierarhici, nu are dreptul să intervină în activitatea profesională a acestora.

(2) – În timpul exercitării atribuțiilor de serviciu, funcționarii publici din Agenție nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați, fără avizul prealabil al directorului Agenției.

Art. 75

Funcționarii publici din Agenție și membrii de familie ai acestora au dreptul la protecția vieții și a sănătății, a onoarei și demnității, precum și a proprietății, de către Agenție și structurile specializate ale statului, față de pericolele la care ar putea fi expuși ca urmare a exercitării atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu acestea.

Art. 76 (1)

Funcționarii publici din Agenție, cei pensionați, precum și membrii de familie ai acestora beneficiază de înlesniri, stabilite prin ordin al directorului, în folosirea caselor de odihnă, a sanatoriilor, bazelor sportive și a altor spații de odihnă și agrement, aflate în administrare.

(2) – Cheltuielile de administrare, precum și sumele ce reprezintă înlesnirile acordate potrivit alin. (1) se suportă din bugetul Agenției.

Art. 77 (1)

Durata normală a timpului de lucru este, de regulă, de 8 ore pe zi și de 40 de ore pe săptămână.

(2) – În cazul în care, pentru anumite categorii profesionale, durata programului normal de lucru este stabilită prin dispoziții legale specifice, se vor aplica aceste dispoziții legale.

(3) – Orele prestate de personalul din Agenție peste durata normală a timpului de lucru se compensează cu timp liber corespunzător. În cazul în care compensarea muncii suplimentare cu timp liber corespunzător nu a fost posibilă în următoarele 30 de zile după efectuarea acesteia, orele suplimentare se vor plăti, în luna următoare, cu un spor din salariul de bază, după cum urmează:

a) 75% din salariul de bază pentru primele două ore de depășire a duratei normale a zilei de lucru;

b) 100% din salariul de bază pentru orele următoare și pentru orele lucrate în zilele de repaus săptămânal sau în celelalte zile în care, în conformitate cu reglementările în vigoare, nu se lucrează.

(4) – Munca peste durata normală a timpului de lucru poate fi prestată și sporurile prevăzute la alin. (3) se pot plăti numai dacă efectuarea orelor suplimentare a fost dispusă, în scris, de șeful ierarhic, fără a se putea depăși 120 de ore anual. În cazuri excepționale, se poate aproba efectuarea orelor suplimentare și peste acest plafon, dar nu mai mult de 360 de ore anual, cu aprobarea ordonatorului de credit și cu încadrarea în fondurile bugetare aprobate.

Art. 78

Modul de organizare a timpului de lucru, a pauzelor și evidența prezenței funcționarilor publici la serviciu se stabilesc prin regulamente de ordine interioară, elaborate de conducerea Agenției.

Art. 79

Funcționarii publici au dreptul, potrivit legii, la măsuri de securitate și igienă a muncii și la echipament de protecție gratuit.

Art. 80

Funcționarii publici din Agenție au următoarele obligații:

a) să respecte necondiționat Constituția României, legile țării, jurământul depus, angajamentul de loialitate și ordinele care reglementează activitatea Agenției;

- b) să acționeze cu loialitate, spirit de răspundere și devotament pentru realizarea securității naționale și apărarea intereselor României;
- c) să execute, în bune condiții, atribuțiile funcției;
- d) să respecte principiile, normele și regulile specifice activității de informații;
- e) să se abțină de la orice acte sau fapte care ar putea să compromită onoarea sau demnitatea profesională ori imaginea Agenției;
- f) să asigure, în condițiile stabilite de lege și de reglementările interne, protecția informațiilor clasificate și a celor nedestinate publicității, a surselor de obținere a acestora și să păstreze secretul acțiunilor sau al operațiunilor desfășurate;
- g) să nu utilizeze informațiile, mijloacele și metodele specifice activității de informații în alte scopuri decât cele care au legătură cu realizarea sarcinilor ori în alte condiții decât cele prevăzute de lege;
- h) să nu se folosească de calitatea ori activitatea profesională pentru crearea de avantaje, pentru sine sau pentru altul;
- i) să se abțină de la orice acțiune care presupune discriminarea pe temei de rasă, sex, religie, limbă, opinie sau alte temeuri;
- j) să execute, cu profesionalism și în termenul stabilit, dispozițiile date de conducătorii ierarhici;
- k) să fie disciplinat, respectuos și corect față de șefi, colegi sau subalterni;
- l) să informeze conducătorii ierarhici și celelalte autorități abilitate cu privire la infracțiunile de care au luat cunoștință în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu serviciul, îndeosebi a faptelor de corupție;
- m) să manifeste preocupare și interes pentru perfecționarea nivelului de instruire profesională;
- n) să se abțină de la exprimarea sau manifestarea convingerilor lor politice în exercitarea atribuțiilor ce îi revin;
- o) să se conformeze dispozițiilor date de conducătorii ierarhici cărora le sunt subordonați direct, cu excepția cazurilor în care aceste dispoziții sunt ilegale;

- p) să respecte întocmai programul de muncă și să folosească integral și cu eficiență timpul de lucru; să se prezinte la programul de muncă stabilit, precum și în afara acestuia, în situații temeinic justificate;
- q) să depună declarația de avere potrivit legii; declarația de avere nu se dă publicității, iar verificarea corectitudinii acesteia se realizează în condiții stabilite prin ordin al directorului Agenției;
- r) să declare orice donație directă sau indirectă ori cadourile primite în legătură cu exercitarea funcției și atribuțiilor.

Art. 81

Funcționarilor publici din Agenție le este interzis:

- a) să îndeplinească alte funcții decât cele în care sunt încadrate, cu excepția cumulului de funcții prevăzut de lege, în condițiile stabilite prin ordin al directorului Agenției;
- b) să fie asociat unic ori să participe direct la administrarea sau conducerea unor societăți comerciale ori regii autonome;
- c) să exercite, la agenți economici, activități în scop lucrativ care au legătură cu atribuțiile funcțiilor publice pe care le dețin și să fie mandatar ai unor persoane în ceea ce privește efectuarea unor acte în legătură cu funcția pe care o îndeplinesc;
- d) să primească, să solicite ori să accepte, direct sau indirect, pentru sine sau pentru alte persoane, în considerarea calității sale oficiale, cadouri, bani, împrumuturi sau orice alte valori sau servicii;
- e) să intervină pentru soluționarea unor cereri sau lucrări care nu sunt de competența lor ori nu le-au fost repartizate de conducătorii ierarhici.

Art. 82

Pe timpul raporturilor de serviciu, funcționarilor publici din Agenție le este interzisă exercitarea următoarelor drepturi și libertăți:

- a) dreptul la asociere politică și sindicală, precum și dreptul la greva;
- b) dreptul de a candida pentru a fi aleși în administrația publică locală, în parlament sau ca președinte al României;

- c) dreptul de a desfășura orice fel de activitate politică, cu excepția dreptului la vot;
- d) libertatea de a participa la mitinguri, demonstrații, procesiuni sau alte întruniri cu caracter politic sau sindical, altele decât cele la care se îndeplinesc atribuții de serviciu.

Art. 83

Funcționarilor publici din Agenție le este restrâns exercițiul următoarelor drepturi și libertăți:

- a) dreptul la asociere, în alte forme decât cele prevăzute la art. 62, dacă prin exercitarea acestuia se aduce atingere securității naționale;
- b) libertatea de exprimare, în măsura în care ar urma să prezinte public informații ce privesc activitatea Agenției sau în legătură cu aceasta;
- c) libertatea conștiinței, exercitată prin aderarea la organizații, culte, și secte religioase, care, potrivit legii, contravin normelor de păstrare a ordinii publice, încalcă bunele moravuri sau afectează exercitarea funcției;
- d) libertatea încheierii căsătoriei cu o persoană care nu are cetățenia română. În cazuri deosebite, căsătoria poate fi încheiată cu aprobarea prealabilă a directorului Agenției;
- e) libertatea de circulație în străinătate, dacă nu sunt îndeplinite condițiile stabilite prin ordin al directorului Agenției.

Art. 84

După încetarea în orice mod a raporturilor de serviciu, funcționarii publici din Agenție sunt obligați, prin semnarea unui angajament, să păstreze secretul informațiilor clasificate, precum și confidențialitatea activităților desfășurate, a faptelor și persoanelor cunoscute în exercitarea atribuțiilor profesionale.

Secțiunea 5

Raporturile de serviciu ale funcționarilor din Agenție

Art. 85 (1)

Funcționarii publici din Agenție au dreptul la stabilirea raporturilor de serviciu.

(2) – Raporturile de serviciu ale personalului prevăzute la alin. (1) se pot modifica sau suspenda ori pot înceta în cazurile și în condițiile prezentei legi.

(3) – Raporturile de serviciu ale funcționarilor publici din Agenție sunt de subordonare ierarhică.

Art. 86 (1)

Personalul din Agenție, care are calitatea de funcționar public cu statut special, poate fi delegat de către directorul Agenției sau, după caz, de șefii unităților din subordinea acestuia, să îndeplinească anumite activități în interesul unității unde este încadrat, în aceeași localitate sau în altă localitate, pe o perioadă de cel mult 60 zile într-un an calendaristic.

(2) – Funcționarii publici din Agenție pot fi delegați mai mult de 60 de zile într-un an, cu acordul scris al acestora.

Art. 87 (1)

Detașarea personalului din Agenție care are calitatea de funcționar public se dispune în interesul instituției publice în care urmează să-și desfășoare activitatea, situată în aceeași localitate sau în altă localitate, pe o perioadă de cel mult 6 luni într-un an calendaristic. Detașarea pe o perioadă mai mare de 6 luni se dispune numai cu acordul scris al celui în cauză.

(2) – Trecerea temporară în altă muncă se poate dispune, fără acordul funcționarului public, în caz de forță majoră, ca măsură de protecție a funcționarului public din Agenție ori ca sancțiune disciplinară.

Art. 88 (1)

În cazul în care împotriva funcționarului public din Agenție s-a început urmărirea penală, menținerea sa în activitate se hotărăște după soluționarea definitivă a cauzei, cu excepția situației în care a comis și alte abateri disciplinare, când operează procedura disciplinară obișnuită.

(2) – Pe timpul urmăririi penale și al judecății, funcționarul public este pus la dispoziție. Funcționarul public pus la dispoziție îndeplinește numai acele sarcini și atribuții de serviciu stabilite, în scris, de conducătorul unității, și beneficiază de drepturile bănești

corespunzătoare gradului profesional pe care îl are, la nivelul de bază, și de celelalte drepturi prevăzute în prezenta lege.

(3) – Pe perioada arestării preventive, funcționarul public este suspendat din funcție. Pe timpul suspendării, funcționarul public nu beneficiază de nici un drept dintre cele prevăzute în prezenta lege.

(4) – În cazul în care s-a dispus scoaterea de sub urmărirea penală ori achitarea, precum și în cazul încetării urmăririi penale ori a procesului penal, funcționarul public va fi repus în toate drepturile anterioare, inclusiv compensarea celor de care a fost privat pe perioada punerii la dispoziție, respectiv a suspendării din funcție, potrivit competențelor prin ordin al directorului Agenției.

Art. 89 (1)

Funcționarii publici din Agenție, care sunt aleși sau numiți în funcții de demnitate publică ori în funcții asimilate acestora, sunt suspendați de drept din funcțiile publice pe care le dețin pe perioada executării mandatului.

(2) – După expirarea mandatului, Agenția sau, după caz, unitățile din subordine, în care funcționarii publici și-au desfășurat activitatea, au obligația să le asigure acestora funcțiile publice avute anterior.

(3) – Perioada de exercitare a mandatului public constituie vechime în funcția publică avută.

Art. 90

Raporturile de serviciu ale funcționarilor publici din Agenție pot înceta prin:

- a) demisie;
- b) transfer;
- c) eliberare din funcție;
- d) destituire din funcție;
- e) pensionare în condițiile legii;
- f) deces.

Art. 91 (1)

Funcționarii publici din Agenție pot solicita, în scris, încetarea raporturilor de serviciu prin demisie.

(2) – Demisia produce efecte numai după 15 zile lucrătoare de la data înregistrării acesteia, dacă funcționarul public în cauză și

directorul Agenției sau, după caz, conducătorul unității din subordinea acestuia, nu au convenit alt termen mai scurt.

(3) – În cazul funcțiilor de conducere, demisia produce efecte după 30 de zile lucrătoare de la data înregistrării acesteia.

(4) – Funcționarul public demisionar este obligat să-și continue activitatea până la îndeplinirea termenului prevăzut la alin. (2) sau (3), după caz.

(5) – Cu acordul conducerii Agenției sau, după caz, a unității din subordinea acesteia, funcționarul public în cauză poate reveni asupra cererii de demisie, dar numai până la îndeplinirea termenului de la care demisia produce efecte.

Art. 92 (1)

Funcționarii publici din Agenție pot fi transferați, în interesul serviciului sau la cererea acestora, în aceeași sau în altă funcție publică, din alte unități ale Agenției sau în afara acestui sistem.

(2) – Transferul în interesul serviciului se poate face numai cu acordul scris al funcționarului public cu statut special care urmează să fie transferat.

(3) – Funcționarii publici transferați în interesul serviciului în alte unități din cadrul Agenției, situate în alte localități decât cele unde își au domiciliul, beneficiază de drepturile prevăzute de prezenta lege.

Art. 93 – Funcționarii publici din Agenție pot fi eliberați din funcțiile publice pe care le dețin, numai în următoarele cazuri:

- a) se afla într-una din situațiile prevăzute la art. 81 referitoare la interdicții;
- b) unitatea s-a desființat ori a fost mutată în altă localitate, iar funcționarul public nu acceptă să o urmeze;
- c) sunt declarați necorespunzători din punct de vedere profesional, în condițiile prevăzute de prezenta lege;
- d) unitatea își reduce personalul prin desființarea unor posturi publice de natura celui ocupat de funcționarul public în cauză, ca urmare a reorganizării, iar acesta refuză oferta conducerii unității de trecere în altă funcție publică;
- e) nu mai îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 33.

Art. 94

Destituirea din funcție a funcționarilor se dispune ca sancțiune disciplinară, în cazul săvârșirii unei abateri disciplinare, precum și în cazul condamnării prin hotărâre judecătorească penala definitivă.

Art. 95 (1)

Încetarea raporturilor de serviciu, în toate situațiile prevăzute la art. 93 și art. 94, se dispune prin ordin sau decizie, potrivit competențelor publice stabilite la art. 51.

(2) – Împotriva ordinului sau deciziei prevăzute la alin. (1) se poate face plângere la instanța competentă, potrivit legii.

Secțiunea 6

Răspunderea funcționarilor publici din Agenție

Art. 96 (1)

Încălcarea cu vinovație de către funcționarii publici din Agenție, indiferent de funcția sau de postul pe care îl ocupă, a îndatoririlor de serviciu ce le revin, inclusiv a normelor de comportare, constituie abatere disciplinară, dacă faptele nu atrag răspunderea penală sau contravențională.

(2) – Răspunderea penală, contravențională, civilă sau, după caz, patrimonială nu exclude răspunderea disciplinară pentru fapta săvârșită, dacă prin aceasta s-au încălcat și îndatoriri de serviciu.

Art. 97 (1)

Constituie abateri disciplinare acțiunile sau inacțiunile săvârșite cu vinovație de către funcționarii publici ai Agenției, prin care aceștia încalcă prevederile legale, regulamentul de ordine interioară, celelalte ordine ale directorului Agenției, precum și dispozițiile șefilor ierarhici.

(2) – Prevederile statutului funcționarului public referitoare la faptele care constituie abateri disciplinare se aplică în mod corespunzător și funcționarilor publici ai Agenției.

(3) – Constituie abateri disciplinare și următoarele fapte:

- a) comportarea necorespunzătoare în serviciu, familie sau în societate, care aduce atingere onoarei, probității profesionale sau prestigiului instituției;

- b) neglijența manifestată în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu sau a dispozițiilor primite de la șefii ierarhici sau de la autoritățile autonome abilitate de lege;
- c) întârzierea repetată sau nejustificată în îndeplinirea sarcinilor de serviciu;
- d) depășirea atribuțiilor de serviciu ori manifestarea unui comportament necorespunzător față de alte persoane cu care intră în contact în timpul serviciului;
- e) absența nemotivată ori întârzierea repetată la serviciu;
- f) părăsirea nejustificată a locului de muncă în timpul programului de lucru, de natură a perturba activitatea compartimentului de muncă;
- g) producerea de pagube materiale unității din care face parte sau patrimoniului Agenției;
- h) încălcarea normelor privind confidențialitatea activității desfășurate;
- i) nerespectarea prevederilor jurământului de credință;
- j) imixtiunea ilegală în activitatea altui funcționar public cu statut special;
- k) intervenția pentru influențarea soluționării unei cereri privind satisfacerea intereselor oricărei persoane;
- l) nerespectarea prevederilor referitoare la incompatibilități și interdicții;
- m) atitudinea tolerantă a conducătorilor ierarhici față de comiterea unor abateri disciplinare de către subordonați;
- n) efectuarea în timpul programului de lucru a unor activități ce nu au legătură cu îndatoririle de serviciu;
- o) comportamente, activități sau orice alte fapte de natură a crea vulnerabilități pe linie de securitate internă.

(4) – Faptele prevăzute în alin. (1)-(3) sunt abateri disciplinare numai dacă nu constituie, potrivit legii, contravenții sau infracțiuni.

Art. 98

Pentru faptele ce constituie abateri disciplinare, săvârșite de către funcționarii publici din Agenție, poate fi aplicată una dintre următoarele sancțiuni disciplinare:

- a) avertismentul;
- b) muștrarea;
- c) diminuarea drepturilor salariale corespunzătoare funcției ocupate cu 5-10%, pe o perioadă de 1-3 luni sau retragerea salariului de merit;
- d) suspendarea indemnizației de conducere pe o perioadă de 1-3 luni;
- e) prelungirea stagiului minim în grad profesional, pe o perioadă de 1-3 ani;
- f) trecerea într-o funcție imediat inferioară, cu diminuarea corespunzătoare a drepturilor salariale, pe o perioadă de 6-12 luni;
- g) eliberarea din funcția de conducere;
- h) destituirea din funcție.

Art. 99 (1)

La individualizarea sancțiunii disciplinare ce urmează a fi aplicată, se va ține seama de cauzele și gravitatea abaterii disciplinare, împrejurările în care aceasta a fost săvârșită, gradul de vinovăție și consecințele abaterii, comportarea generală în serviciu a autorului abaterii, precum și de existența altor sancțiuni disciplinare ce nu au fost radiate în condițiile art. 105.

(2) – Sancțiunea disciplinară poate fi aplicată numai după efectuarea cercetării prealabile a faptei ce constituie abatere disciplinară săvârșită de funcționarul public în cauză și audierea acestuia de către comisiile prevăzute la art. 103.

(3) – Audierea funcționarului public se consemnează în scris, sub sancțiunea nulității. Refuzul funcționarului public de a se prezenta la audiere sau de a semna o declarație privitoare la abaterile disciplinare imputate se consemnează într-un proces-verbal. În astfel de cazuri, sancțiunea disciplinară poate fi aplicată.

(4) – Sancțiunea disciplinară poate fi aplicată în termen de 60 de zile calendaristice de la data la care persoanele competente să o aplice au luat la cunoștință despre abaterea disciplinară, cu respectarea termenului de prescripție prevăzut la art. 104.

Art. 100 (1)

Sancțiunile disciplinare prevăzute la art. 98, lit. a) și b) pot fi aplicate direct de către conducătorul compartimentului din cadrul

Agenciei sau, după caz, din cadrul unității din subordinea acesteia, în care își desfășoară activitatea funcționarul public care a săvârșit abaterea disciplinară.

(2) – Împotriva sancțiunii disciplinare aplicate potrivit prevederilor alin. (1), funcționarul public în cauză poate face contestație la directorul Agenciei sau, după caz, la conducătorul unității din subordinea acestuia, în termen de 15 zile de la comunicarea sancțiunii disciplinare aplicate.

(3) – Pe baza propunerii comisiei de disciplină prevăzută la art. 103, directorul Agenciei sau, după caz, conducătorul unității din subordinea acestuia, adoptă o decizie definitivă.

Art. 101

Sanctiunile disciplinare prevăzute la art. 98, lit. c) – h) se aplică de directorul Agenciei sau, după caz, de conducătorul unității din subordinea acestuia, la propunerea comisiei de disciplină.

Art. 102 (1)

Sanctiunea disciplinară se aplică prin decizie scrisă, emisă potrivit competențelor prevăzute la art. 100-(1) și art. 101, care se comunică funcționarului public sancționat în termen de 5 zile de la data emiterii deciziei.

(2) – Funcționarul public nemulțumit de sancțiunea aplicată se poate adresa instanței competente potrivit legii, solicitând anularea sau modificarea, după caz, a deciziei de sancționare.

Art. 103 (1)

Comisiile de disciplină se constituie în Agenție și în fiecare unitate din subordinea acesteia, având competența de a efectua cercetarea prealabilă a faptei ce constituie abatere disciplinară și de a propune sancțiunea disciplinară ce urmează să fie aplicată persoanei în cauză.

(2) – Modul de organizare și desfășurare a activității comisiilor de disciplină se stabilește prin ordin al directorului Agenciei.

Art. 104

Sanctiunile disciplinare aplicabile funcționarilor publici din Agenție, pentru faptele care se considera abateri, conform prevederilor prezentei legi, se prescriu în termen de 6 luni de la data săvârșirii faptelor.

Art. 105 (1)

Sanctiunile disciplinare aplicate se radiază de drept în termen de un an de la aplicare, dacă funcționarul public sancționat nu a mai săvârșit o abatere disciplinară în această perioadă.

(2) – Radierea sancțiunilor disciplinare nu duce la anularea efectelor patrimoniale ale acestora.

Art. 106 (1)

Raspunderea patrimonială a funcționarilor publici din Agenție se angajează în următoarele situații:

- a) pentru pagubele produse cu vinovăție în patrimoniul Agenției sau, după caz, al unităților din subordinea acesteia;
- b) pentru nerestituirea în termenul legal a sumelor ce i s-au acordat necuvenit;
- c) pentru nerestituirea în termenul legal a contravalorii unor bunuri primite ce nu i se datorau și care nu mai pot fi restituite în natură, precum și a unor servicii ce i-au fost prestate în mod necuvenit.

(2) – Recuperarea prejudiciului cauzat prin oricare din situațiile prevăzute la alin. (1) se face potrivit prevederilor Legii nr. 188/1999 privind statului funcționarilor publici, cu modificările și completările ulterioare.

Secțiunea 7**Dispoziții finale și tranzitorii****Art. 107 (1)**

Numărul maxim de posturi necesare Agenției se stabilește prin hotărâre a Consiliului Suprem de Apărare a Țării, la propunerea directorului Agenției.

(2) – Statele de funcții și structura personalului din Agenție se aproba de către Consiliul Suprem de Apărare a Țării.

(3) – Atribuțiile și competențele personalului din Agenție se stabilesc prin fișele posturilor, întocmite în conformitate cu prevederile prezentei legi și ale regulamentului de organizare și funcționare a Agenției, aprobat prin hotărâre a Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

Art. 108 (1)

La data intrării în vigoare a prezentei legi, gradele militare ale personalului preluat pentru înființarea Agenției vor fi echivalente cu gradele profesionale, cu menținerea drepturilor câștigate anterior, după cum urmează:

A. În cadrul clasei I:

a) sublocotenent	- expert;
b) locotenent	- expert principal;
c) căpitan	- expert-șef adjunct;
d) maior	- expert-șef;
e) locotenent-colonel	- expert general adjunct;
f) colonel	- expert general;
g) general de brigadă	- inspector;
h) general maior	- inspector principal;
i) general locotenent	- inspector-șef;
j) general de armată	- inspector general

B. În cadrul clasei a II-a:

- a) maestru militar cls. a IV-a și sergent major - specialist;
- b) maestru militar cls. a III-a și plutonier - specialist principal;
- c) maestru militar cls. a II-a și plutonier major - specialist-șef principal;
- d) maestru militar cls. I și plutonier adjutant - specialist-șef;
- e) maestru militar principal și plutonier adjutant-șef - specialist șef adjunct.

(2) – Cadrele militare preluate de la serviciile și structurile departamentale de informații se trec în rezervă, în condițiile Legii nr. 80/1995 privind statutul cadrelor militare și se numesc funcționari publici în Agenție.

(3) – Personalul civil, preluat de la serviciile și structurile departamentale de informații, care are atribuții similare cu personalul prevăzut la aliniatul (2) și îndeplinește condițiile prezentei legi, va dobândi calitatea de funcționar public în Agenție.

(4) – Personalul numit în funcții publice va depune jurământul de credință, potrivit art. 35.

Art. 109 (1)

Personalul preluat de la serviciile și structurile departamentale de informații va fi numit în funcții echivalente celor deținute anterior.

(2) – Personalul numit în funcții publice, care nu îndeplinește condițiile de studii și nu le definitivează în termen de 5 ani, va fi încadrat în categorii corespunzătoare studiilor pe care le au.

Art. 110 (1)

Cadrele militare trecute în rezervă potrivit art. 108, alin. (2) pot solicita înscrierea la pensia militară de stat, dacă îndeplinesc, cumulativ, următoarele condiții:

- a) au o vechime în muncă de minimum 20 de ani, dintre care cel puțin 10 ani în calitate de cadru militar;
- b) au vârsta de cel puțin 45 ani.

(2) – Cadrele militare pensionate, în condițiile alin. (1), își pot desfășura activitatea în Agenție, prin cumul, până la împlinirea vârstei legale de pensionare.

(3) – La încetarea activității, personalul prevăzut la alin. (1) are dreptul la recalcularea pensiei, în condițiile legii.

(4) – Stabilirea și plata pensiei militare de stat se face de către organele specializate, potrivit legii.

(5) – Cadrele militare pensionate potrivit alin. (1) beneficiază de ajutorul care se acordă potrivit dispozițiilor legale aplicabile cadrelor militare din instituțiile publice de apărare națională, ordine publică și siguranță națională, la pensionarea acestora.

Art. 111

În termen de 12 luni de la data intrării în vigoare a prezentei legi, Agenția și unitățile din subordinea acesteia vor lua măsuri de întocmire a carnetelor de muncă și a formelor necesare eliberării documentelor militare care atestă calitatea de cadru militar în rezervă.

Art. 112

Condițiile privind salarizarea și pensionarea funcționarilor publici din Agenție se stabilesc prin lege, în termen de 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentei legi.

Art. 113 (1)

Până la adoptarea legii privind salarizarea funcționarilor publici din Agenție, acestora le sunt aplicabile, în continuare, dispozițiile

legale referitoare la salarizarea și alte drepturi ale personalului militar din instituțiile publice de apărare națională, ordine publică și siguranță națională.

(2) – Până la adoptarea legii privind pensiile funcționarilor publici din Agenție, acestora le sunt aplicabile dispoziții legale referitoare la pensionarea cadrelor militare.

Art. 114

Funcționarii publici din Agenție beneficiază în continuare de drepturile dobândite anterior, precum și de cele care vor fi stabilite pentru personalul din sistemul național de apărare, ordine publică și siguranță națională.

Capitolul VI

Asigurarea logistică și financiară

Art. 115

Agenția:

- a) elaborează și fundamentează proiectul de buget al Agenției, care se compune din bugetul propriu administrat de ordonatorul principal de credite și din bugetele unităților cu personalitate juridică, administrate de ordonatori terțiari de credite, asigură finanțarea unităților, coordonează și controlează modul de administrare, angajare și utilizare a fondurilor, aprobate prin legea bugetului de stat, de către ordonatorii de credite din subordinea sa;
- b) aproba, în limita competențelor sale, documentațiile tehnico-economice pentru lucrările proprii de investiții și urmărește executarea acestora la termenele stabilite;
- c) efectuează activități de import-export de aparatură și tehnică specifică muncii de informații și de asigurare a asistenței tehnice corespunzătoare, potrivit legii;
- d) stabilește norme de întrebuințare, întreținere și reparare pentru armament, tehnică și alte bunuri din dotare, precum și norme de consum pentru muniții și alte materiale;
- e) stabilește norme privind asigurarea materială și financiară, decontarea, evidența și controlul mijloacelor materiale și bănești necesare unităților subordonate;
- f) exercită orice alte atribuții conferite prin lege.

Art. 116 (1)

Fondurile bănești necesare pentru desfășurarea activităților în Agenție se asigură astfel: de la bugetul de stat, din credite externe și din alte surse legal constituite.

(2) – Planificarea, evidența, utilizarea, justificarea și controlul cheltuielilor operative destinate realizării activității specifice Agenției se efectuează în conformitate cu regulile generale în această materie, aprobate de Consiliul Suprem de Apărare a Țării.

(3) – Cladirile, mijloacele de transport, aparatura tehnică și celelalte mijloace materiale necesare Agenției se asigură prin Hotărâre a Guvernului sau se achiziționează în condițiile legii.

(4) – Agenția are parc propriu de mijloace de transport pentru aparatul central și unitățile din subordine, care se stabilește prin tabelele de înzestrare a unităților, aprobate de directorul Agenției.

Capitolul VII**Dispoziții finale****Art. 117 (1)**

Informațiile clasificate ce privesc activitatea de realizare a securității naționale, aparținând Agenției, sunt păstrate în arhivă proprie și pot fi consultate, în funcție de nivelul de clasificare și de regulile de acces la astfel de informații, numai în condițiile legii, cu aprobarea directorului. Aceste informații pot deveni publice numai după trecerea unei perioade de 100 de ani de la arhivare.

(2) – Agenția asigură, conform legii, protecția datelor personale rezultate din activitatea de informații, inclusiv a celor din arhivă proprie.

Art. 118

Dispozițiile prezentei legi se completează, după caz, cu prevederile cuprinse în Legea nr. 188/1999 privind statutul funcționarului public și cu cele din legislația muncii.

Art. 119 (1)

În termen de 30 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei legi, Consiliul Suprem de Apărare a Țării va adopta hotărârea privind aprobarea regulamentului de organizare și funcționare a Agenției.

(2) – În termen de 30 de zile de la intrarea în vigoare a hotărârii Consiliul Suprem de Apărare a Țării prevăzute la alin. (1). Agenția va elabora Codul Deontologic al personalului din Agenție, care se aprobă prin ordin al directorului Agenției.

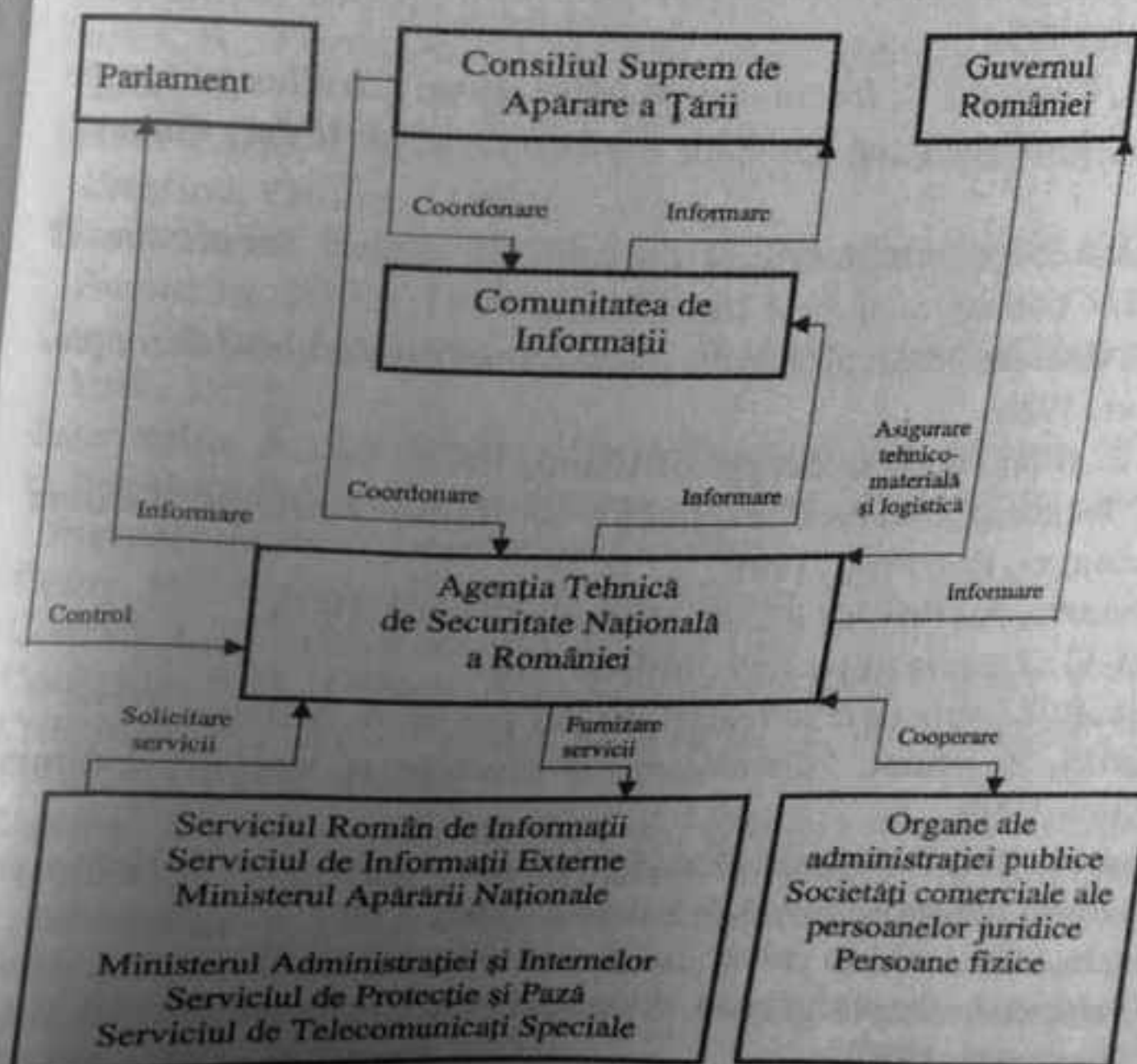
Art. 120

Prezenta lege intra în vigoare în termen de 90 de zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Art. 121

Orice alte dispoziții contrare prevederilor acestei legi se abrogă.

DIAGRAMA DE RELAȚII A AGENȚIEI TEHNICE DE SECURITATE NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

BIBLIOGRAFIE

A. STUDII, MONOGRAFII, TRATATE

- Alexis de Tocqueville, *Despre democrație în America*, Editura Humanitas, București, 1992;
- Amato-Chieli, *Aspetti istituzionali della informazione*, Roma, 1970;
- Andrew, Christopher; Gordievski, Oleg, *KGB. Istoria secretă a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, Editura All, București, 1995;
- Appleyard, Reginald T., *International Migration: Challenge for the Nineties*, Published for the 40th anniversary of IOM, Geneva, 1991;
- Arbore, Ion, *Siguranța națională nu este un atribut facultativ*, în *Spionaj-Contraspionaj*, nr. 12/noiembrie 1991;
- Arnaout, Ghassan Maârout, *L'asile dans la tradition arabo-islamique*, Genève, 1986;
- Bauer, E., *Storia dello spionaggio*, Milano, 1973;
- Baud, Jacques, *Dictionar explicativ al limbii române*, Editura Academiei, București, 1998;
- Baldassarre, A., *Privacy e Costituzione*, Roma, 1974;
- Boatti, G., *Le spie imperfette*, Milano 1987;
- Barile, P., *Libertà di manifestazione del pensiero*, Milano, 1975;
- Bauman, Zygmunt, *Globalizarea și efectele ei sociale*, Editura Antet, 1999;
- Badescu, Ilie; Dungaciu, Dan, *Sociologia și geopolitica frontierei*, Editura Floare Albastră, București, 1995;
- Beleiu, Gh., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Casa de Editura și Presă Șansa S.R.L., București, 1992;

- Berlin, Isaiah, *Adevăratul studiu al omenirii*, Editura Meridiane, București, 2001;
- Boncu, Simion, *Securitatea europeană în schimbare, provocări și soluții*, Editura Amco Press, București, 1995;
- Braunstein, Fl.; Pepin, J.F., *Marile doctrine religioase*, Editura Antet, București, 1996;
- Burgenthal, Thomas et Kiss, Alexandre, *La protection internationale des droits de l'homme*, Editions N.P. Engel, Kehl. Strasbourg, Arlington, 1991;
- Bzerzinski, Zbigniew, *Europa Centrală și de Est în ciclonul tranziției*, Editura Diogene, București, 1995;
- Brzezinski, Zbigniew, *Marea tablă de șah: supremația americană și imperativele sale geostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000;
- Buzan, B., *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, București, 2000;
- Cairns Earle, *Creștinismul de-a lungul secolelor*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 1992;
- CalvoCaressi, Peter, *Politica mondială după 1995*, Editura Alfa, București, 2002;
- Carey, John, *UN Protection of Civil and Political Rights*, New York, 1970;
- Catandella, A., *La tutela civile della vita privata*, Milano, 1972;
- Cohen-Jonathan, „L'espionnage en temps de paix” (în *Annuaire français de droit international*, 1960);
- Colby, W., *La mia vita nella CIA*, Milano, 1981;
- Conrad, J., *L'agente segreto*, Milano, 1928;
- Cookride, E.H., *Gehlen, la spia del secolo*, Milano, 1983;
- Crisafulli, V., „Problematica della libertà di informazione”, in *Il Politico*, Pavia, 1964;
- Cârstea, Constanța; Sima, Tudora, „Factori de risc la adresa securității naționale”, în *Siguranța națională într-o lume a globalizării*, a VIII-a sesiune de comunicări științifice, Editura A.N.I., București, 2002;
- Ceterchi, I.; Craiovan I., *Introducere în teoria generală a dreptului*, Editura ALL, București, 1993;

- Ceterchi, I. și colectiv, *Teoria generală a statului și dreptului*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976;
- Claval, Paul, *Geopolitică și strategii: gândirea politică, spațiu și teritoriul în secolul XX*, Editura Corint, București, 2001;
- Cohen, Roberta, *Human Rights and Humanitarian Emergencies: New Roles For UN Human Rights Bodies*, Refugee Policy Group, Geneva, 1992;
- Coles, G.J.L., *The Question of General Approach to the Problem of Refugees from Situations of Armed Conflict and Serious Internal Disturbance*, Villa Nobel, San Remo, 1984;
- Coles, G.J.L., *Pre-Flow Aspects of the Refugee Phenomenon*, Prepared for the International Institute for Humanitarian Law, San Remo, Italy, April, 1982;
- Coles, G.J.L., *Some Reflections on the Protection of Refugees from Armed Conflict Situations*, Geneva, 1979;
- Coles, G.J.L., *Problems Arising from Large Numbers of Asylum Seekers: A Study of Protection Aspects*, San Remo, f.a.;
- Crețu Gheorghe, „Factori de influență a mediului de securitate la nivel global, continental și național la începutul mileniului III”, în *Siguranța națională într-o lume a globalizării*, a VIII-a sesiune de comunicări științifice, Academia Națională de Informații, 25 aprilie, 2002, Editura A.N.I., București, 2002;
- Danilenko, Gennady M. Dr., *Comparative Civil and Human Rights*, Monday-Friday, s.l. 1992;
- Dalia, Andreea Antonio, *Notizie segrete e banca dei dati*, Milano, 1979;
- Delitala, G., „I limiti giuridici della libertà di stampa”, în *Iustitia*, 1959;
- De Lutiis, G., *Storia dei servizi segreti in Italia*, Roma, 1984;
- Deletant, Dennis, *Ceaușescu și securitatea*, Editura Humanitas, București, 1998;
- Dewerpe, Allain, *Spionul*, Editura Nemira, București, 1998;
- Djuvara, M., *Enciclopedia juridică*, Editura ALL, București, 1995;
- Djuvara, M., *Eseuri de filosofie a dreptului*, Editura Trei, București, 1997;

- Dogaru, I., *Elemente de teorie generală a dreptului*, Editura Oltenia, Craiova, 1994;
- Dongoroz, V.; Kahane, S.; Oancea, I.; Fodor, I.; Iliescu, N.; Bulai, C.; Stănoiu, R., *Explicații teoretice ale Codului Penal român*, vol. I, *Partea generală*, Editura Academiei, București, 1969;
- Donnelly, J., *Universal Human Rights in Theory and Practice*, London, Cornell University Press, 1993;
- Duculescu, Victor, prof. dr., *Protecția juridică a drepturilor omului*, Lumina Lex, București, 1994;
- Duculescu, V.; Calinoiu, C.; Duculescu G., *Drept constituțional comparat*, Editura Lumina Lex, București, 1996;
- Dungaciu, Dan, *Națiunea și provocările (post)modernității*, Editura Tritonic, 2004;
- Eliescu, M., *Raspunderea civilă delictuală*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972;
- Elia, M., „Libertà di stampa e persona umana”, in *Iustitia*, Roma, 1959;
- Escarpit, R., *Teoria della informazione*, Roma, 1979;
- Fauconnet, P., *La responsabilité*, Paris, 1920;
- Faligot, Roger; Kauffer, Rémi, *Istoria spionajului*, 4 vol., Editura Nemira, București, 2000;
- Feliciano P. Florentino, *International Humanitarian Law and Coerced Movements of Peoples. Across State Boundaries*, San Remo, 1983;
- Filipescu, I., *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura Actami, București, 1994;
- Fontaine, Andre, *Istoria Razboiului Rece*, vol. 3-4, *De la razboiul din Coreea la criza aliantelor 1950-1967*, Editura Militară, București, 1992;
- Forni, L., *Spie di Pankow, spie di Bonn*, Milano, 1985;
- Franceschelli, V., *Il diritto alla riservatezza*, Napoli, 1960;
- Freemantle, B., *Il KGB*, Milano, 1983;
- Fucci, F., *Spie per la libertà*, Milano, 1983;
- Fucci, F., *Le polizie di Mussolini*, Milano 1985

- Gammeltoft-Hansen, Hans, *The Status of Refugees in Denmark*, International Institute of Humanitarian Law, Collection of publications-1, Villa Nobel, San Remo, 1985;
- Georgescu, Ștefan, *Filozofia dreptului*, Editura ALL, 1999;
- Gehlen, R., *Servizio segreto*, Milano, 1963;
- Giannuzzi-Savelli, *La circolazione delle notizie nell'ordinamento italiano*, Napoli, 1966;
- Grevi, *La nuova disciplina della intercettazioni telefoniche*, Milano, 1979;
- Gros, Espiell Héctor, „Les droits de l'homme et le Droit International humanitaire“, în *Bulletin des droits de l'homme*, 91/1, *op cit.*, pp. 15-26;
- Gros, Espiell Héctor, *El derecho internacional de los refugiados y el Artículo 22 de la Convención Americana sobre Derechos Humanos*, Instituto Internacional de Derecho Humanitario, Collection of Publications-6. Villa Nobel, San Remo, f.a.;
- Hariuc, Constantin, *Identificarea și contracararea agresiunilor informaționale. Aspecte metodologice*, Editura Licorna, București, 2000;
- Hampson, Françoise J., „Les droits de l'homme et le droit humanitaire international: deux médaille ou les deux face de la même médaille“, în *Bulletin des droits de l'homme*, *op. cit.*, pp. 51-60;
- Henkin, *The International Bill of Rights. The Covenant on Civil and Political Rights*, New York, Columbia University Press, 1981;
- Iacob, Maria; Iacob, Dumitru, „Proiectarea interesului național în contextul globalizării“, în *Siguranța națională într-o lume a globalizării*, a VIII-a sesiune de comunicări științifice, Academia Națională de Informații, 25 aprilie 2002, Editura ANI, București, 2002;
- Ionescu, Cristian, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, vol. 1, 2001;
- Ionescu, Cristian, *Sisteme constituționale contemporane*, Casa de Editură și Presă Șansa, București, 1994;
- Ionescu, Nae, *Prelegeri de filosofia religiei*, Editura Humanitas, București, 1995;

- Ionescu, Victor, „Scenarii geopolitice. Între ficțiune și realitate“, în *Balkanii*, nr. 34, iunie, 2003;
- Iorgovan, Antonie, *Tratat de drept administrativ*, vol. 1, Editura Nemira, București, 1996;
- Jakovljevic, Bosko, „Les droits de l'homme dans les Droit International humanitaire“, în *Bulletin des droits de l'homme*, 91/1, *op cit.*, pp. 27-35;
- Karl, Jaspers, *Texte filozofice*, Editura Politică, Colecția Idei Contemporane, București, 1986;
- Kateb, George, *Individualism and Democratic Culture*, University Press, 1992;
- Keon L., *Constitutional Law of the European Union*, Oxford, Blackstone Press, 1999;
- King, Alexander; Schneider, Bertrand, *Prima revoluție globală – o strategie pentru supraviețuirea lumii*, Raport al Consiliului Clubului de la Roma, Editura Tehnică, București, 1993;
- Kissinger, Henry, *Diplomația*, Editura All, București, 1998;
- Konlischer, Georges, *Los refugiados y la Comunidad Internacional en el siglo XX: más de 60 años de actividad*, Villa Nobel, San Remo;
- Laqueur, W., *Un mondo di segreti*, Milano, 1986;
- Lenkin, Louis, *The Age of Rights*, New York, Columbia University Press, 1990;
- Luncan, Victor; Duculescu, Victor, *Drepturile omului – studiu introductiv, culegere de documente internaționale și acte normative de drept intern*, partea a II-a, București, 1993;
- Malîța, Mircea, *Zece mii de culturi, o singură civilizație*, Editura Nemira, București, 1998;
- Marga, Andrei, *Filosofia unificării europene*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2003;
- Marga, Andrei, *Religia în era globalizării*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2003;
- Martelli, C., *Informazione e potere*, Roma, 1979;
- Mica enciclopedie de politologie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977;

- Meron, Theodor, „La protection de la personne humaine dans le cadre du droit relatif aux droits de l'homme et du droit humanitaire, în *Bulletin des droits de l'homme*, 91/1, *op. cit.*, pp. 36-50;
- Michel, H., *La guerra nell'ombra*, Milano, 1973;
- Mihai, Gh.; Popescu, G.; *Introducere în teoria drepturilor personalității*, Editura Academiei, București, 1990;
- Mihuț, Liana, *Dilemele științei politice*, Editura Enciclopedica, București, 1998;
- Moraru, Ioan, *Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale*, nr. 3, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 1992;
- Morice, Frédéric y Courten, Jean de, La acción del CICR a favor de los refugiados y de las personas civiles desplazadas, *Rev. Internacional de la Cruz Roja*, enero-febrero, de 1991;
- Mureșan, Mircea; Toma Gheorghe, *Provocările începutului de mileniu, convenționale-neconvenționale, asimetrice*, Editura Universității Naționale de apărare, București, 2003;
- Mutiah, Alagappa, „Redefining Security: The Human Dimension în Asian Security Practice“, Stanford University Press, 1998;
- Nobel, Peter, *Protection of Refugees in Europe as Seen in 1987*, Lund, 1987;
- Năstase, Adrian, *Drepturile omului, religie a sfârșitului de secol*, I.R.D.O., 1992;
- Paladin, R., *La libertà d'informazione*, Torino, 1979;
- Paladino, A.; De Matia, A.; Galli, G., *Il diritto alla riservatezza*, Milano, 1963;
- Patnogi, J., prof., „Les droits de l'homme et le Droit International humanitaire“, în *Bulletin des droits de l'homme*, 91/1, *op. cit.*, pp. 1-13;
- Patnogi, J., prof., *Promotion, Dissemination and Teaching of International Refugee Law*, Villa Nobel, San Remo, febr. 1984;
- Patnogi, J., prof., *Mouvements de réfugiés*, Institut International de Droit Humanitaire, Villa Nobel, San Remo;
- Patnogi, Jovica, *Promotion, Dissemination and Teaching of International Refugee Law: A Guide*, International Institute of

- Humanitarian Law, Collection of Publications-7, Villa Nobel, San Remo, 1988;
- Patnogie, J.; Meriboute, Z., *Movements of Refugees*, San Remo, 1981;
- Patnogie, J., *Refugees: A Continuing Challenge*, San Remo, f.a.;
- Paun, Nicolae, *Instituțiile Uniunii Europene*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2004;
- Pelin, Mihai, *O meserie de seniori*, în *Almanahul Flacăra*, 1985;
- Penkovskij, O., *La spia Penkovskij*, Milano, 1966;
- Popescu, Tudor, *Teoria generală a obligațiilor*, Editura Științifică, București, 1970;
- Popescu, Tudor, *Curs de drept internațional privat*, ediția a V-a, București, 1977;
- Radoi, Mireille, *Serviciile de informații și decizia politică*, Editura Tritonic, București, 2003;
- Radoi, Mireille, *Informația: definire, dimensiuni și problematizări*, Note de curs, ANI, 2002;
- Radoi, Mireille, „Edificarea unui Serviciu European de Informații: limite și oportunități”, în *Revista Geopolitică*, nr. 12, anul III (I), Editura Top Form, București, 2005;
- Rebreanu, Mircea, *SUA, Constituție, Democrație*, București, 1991;
- Reds, K.M., *Spionaggio e controspionaggio*, Milano, 1931;
- Richelson, Jeffrey T., *Un secol de spionaj: Serviciile de informații în secolul XX*, Editura Humanitas, București, 2000;
- Rizzi, L., *Lo sguardo del potere*, Milano, 1984;
- Rizzo, G., *I segreti della polizia*, Milano, 1953;
- Scaunaș, Stelian, *Dreptul internațional al drepturilor omului*, Editura All Beck, București, 2003;
- Sandulli, Aldo, „La libertà di informazione”, în *Iustitia*, Roma, 1978;
- Santoni, A., *Il vero traditore*, Milano, 1981;
- Santucci, Giordano, *Il segreto professionale*, Milano, 1964;
- Servan-Schreiber, J., *Il potere di informare*, Milano 1973;
- Sommaruga, Cornelio, „Droits de l'homme et Droit International humanitaire”, în *Bulletin des droits de l'homme* 91/1, op. cit., pp. 61-68;

- Suceavă, Ion, prof. univ. dr., *Omul și drepturile sale*;
- Suceavă, Ion, prof. univ. dr.; Bratan, Anton, *Drepturile omului și poliția*, București, Ministerul de Interne, 1992;
- Stănescu, C., *Tratat de Drept Civil*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970;
- Steiner, H.; Alston, P., *International Human Rights in Context. Law. Politics. Morals*, Oxford University Press, 2000;
- Tamaș, Sergiu, *Dictionar politic*, Editura șansa, București, 1996;
- Timofte, Alexandru-Radu, *Originile și mărirea, declinul și renașterea lumii informațiilor secrete*, Editura ANI, București, 2004;
- Timofte, Alexandru-Radu, *Reforma Serviciului Român de Informații. Argumente și fapte*, Editura A.N.I., București, 2003;
- Troncota, Cristian (coord.), *Neliniștile securității*, Editura Tritonic, București, 2005;
- Tudor, Radu, „Fabrica de secrete“, în *Ziua*, 21 martie 2002;
- Ugo, Genesio, „Dreptul internațional umanitar și drepturile omului“, în *Revista Română de Drept Umanitar*, anul I, 1993, nr. 2, pp. 16-17;
- Vannoni, G., *Le società segrete*, Firenze, 1985;
- Vasak, Karel, *Les dimensions internationales des droits de l'homme*, Paris, UNESCO, 1978;
- Vecchio, Giorgio del, *La declaration des droits de l'homme*, Roma, editrice Nagard, 1979;
- Viviani, A., *La storia dei servizi segreti italiani dal 1815 al 1985*, Roma, 1986;
- Vladoiu, Nasty, *Protecția informațiilor clasificate*, Editura Tritonic, 2005;
- Vulpine, Leonie, *L'affaire relatif au Droit International de l'environnement et de l'Antartique*, Arrêt, du 31 mars 1990, Vienna, 1990;
- Wolfers, Arnold, „National Security as an Ambiguous Symbol“ în *Discord and Collaboration 7*, Johns Hopkins University Press, 1962;
- Wolton, Thyerry, *KGB în Franța*, Editura Humanitas, București, 1992;

Zamfir, Catalin; Vlăsceanu, Lazar, *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993;

Zeca, Constantin, „Informația – factor de putere în războiul modern (I)“, în *Gândirea militară românească*, nr. 4, iulie-august 2002, nr. 5, septembrie-octombrie, 2002.

B. CULEGERI DE TEXTE

Asociația Română de Drept Umanitar (coord. I. Cloșcă), *Drepturile omului în sistemul Națiunilor Unite*, vol. I, Ed. Ministerului de Interne, 1992;

Asociația Română de Drept Umanitar (coord. I. Cloșcă), *Drepturile omului în sistemul Națiunilor Unite*, vol. II, Themis Edit S.R.L., 1993;

Asociația Română de Drept Umanitar (coord. I. Cloșcă), *Drepturile omului. Instrumente juridice internaționale la care România este parte*, 1992;

Asociația Română de Drept Umanitar, I. Cloșcă, I. Suceavă, *Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate. Documente*, Casa de editură și presa Șansa S.R.L., București, 1993;

„Droits de L'Homme“, *Recueil d'instruments internationaux*, Națiunile Unite, New York, 1978;

Națiunile Unite, *Documents*, partea I, Documents and Publications, Persona/Corporate Name Index, Indice titluri, vol. XIV, nr. 3, iulie, 1992, New York, 1992;

Națiunile Unite, *Documents*, partea a II-a, Indice tematic, vol. XIV, nr. 3, iulie, 1992;

Luncan, Victor; Duculescu, Victor, *Drepturile Omului. Studiu introductiv, culegere de documente internaționale și acte normative de drept intern*, partea a II-a, București, 1993;

Universal Declaration of Human Rights, Națiunile Unite, New York, 1985;

Convenția cu privire la drepturile copilului, Organizația „Salvați copiii“, București, 1990;

Convention relative aux droits de l'enfant, Națiunile Unite, New York, 1989;

- Documente adoptate de organisme internationale*, București, Ed. Adevărul, 1990;
- Drepturile Minorităților*, extrase din documente, Liga Apărării Drepturilor Omului, București, 1993;
- Gouvernement de la Roumanie, *Le cadre législatif et institutionnel pour les minorités nationales de Roumanie*, București, 1994;
- Recueil des traités et autres textes de Droit International concernant les réfugiés*, Geneva, 1982;
- Collection of International Instruments Concerning Refugees*, Geneva, 1990;
- Convention et protocole relatifs au statut des réfugiés*, Națiunile Unite, 1983;
- Declaración de Cartagena, Coloquio sobre la Protección Internacional de los refugiados en América Central, México y Panamá: problemas jurídicos y humanitarios*, Cartagena, 19-22 XI-1984;
- Conventions et autres textes concernant la détention, l'emprisonnement et le travail forcé*, HCNUR - Division de la Protection Internationale;
- Constitution de l'Organisation Internationale pour les migrations*, Elveția, 1989;
- International Migration*, vol. XXX, 1992, *Special Issue: Migration and Development*, I.O.M. Geneva, 1992;
- Registre des traités internationaux et autres accords dans le domaine de l'environnement*, Nairobi, mai, 1991;
- Listes des ratifications par convention et par pays* (au 31 décembre 1992), Conférence internationale du Travail, sesiunea 80, 1993, Geneva, 1993;
- Cohen, Jonathan, *La protection internationale des droits de l'homme dans le cadre des organisations universelles. Documents d'études, Droit International public*, nr. 3.06, Paris, La documentation française, 1990;
- Hersch, J. (sous la direction de), *Le droit d'être un homme. Anthologie mondiale de la liberté. Recueil des textes*, Paris, UNESCO, Lattes, 1984;
- Human Rights, A Compilation of International Instruments*, Națiunile Unite, New York, 1988;

Selected Decisions of the Human Rights Committee Under the Optional Protocol, vol. II, Seventeenth to thirty-second sessions (octombrie 1982-aprilie 1988), Națiunile Unite, New York, 1990;
Convention Internationale sur l'élimination de toutes les formes de discrimination raciale, extras din O.N.U. – *Chronique mensuelle*;
Convention internationale sur l'élimination de toutes les formes de discrimination raciale, Documents officiels: treizième réunion des Etats parties. Décisions, 16 ianuarie 1990, Națiunile Unite, New York, 1991.

C. LUCRĂRI DE REFERINȚĂ

- Activités des l'ONU dans le domaine des droits de l'homme*, Națiunile Unite, New York, 1987;
Declaration de la Laguna, Première Colloque International de la Laguna sur les droits de l'homme, 1-4 noiembrie 1993;
Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status: Under the 1951 Convention and 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, Geneva, ianuarie 1988;
Guide pour l'information des systèmes d'information en justice pénale, Études méthodologiques, série F. nr. 43, Națiunile Unite, New York, 1992;
Guide des procédures et critères à appliquer pour déterminer le statut de réfugiés au regard de la Convention de 1951 et du Protocole de 1967 relatifs au statut des réfugiés, Geneva, septembre 1979;
Orientation Manual, The UN Commission on Human Rights ITS Sub-Commission and Related Procedures, Statele Unite ale Americii, 22 decembrie 1992;
L'enseignement des droits de l'homme, Activités pratiques pour les écoles primaires et secondaires, Națiunile Unite, New York, 1989;
Norme urgenti in materia di asilo politico, Ingresso e soggiorno dei cittadini extracomunitari e di regolarizzazione di cittadini extracomunitari ed apolidi già presenti nel territorio dello stato, nr. 3, Collana di testi e documenti, 1989;

Les vingt premières années. Rapport intérimaire du Comité pour l'élimination de la discrimination raciale, Nations Unies, New York, 1992;

Consultation mondiale sur la jouissance effective du droit au développement en tant que droit de l'homme, Rapport... à la résolution 1989/45, Nations Unies, New York, 1991;

Political, Historical, Economic, Social and Cultural Factors Contributing to Racism, Racial Discrimination and Apartheid, rapport, Genève, 10-14 décembre 1990, Nations Unies, New York, 1991;

Prepared for and under the guidance of the Committee of the Exercise of the Inalienable Rights of the Palestinian People, Nations Unies, New York, 1991;

Liberté Syndicale, Bureau International du Travail, Résumés de normes internationales du travail, Genève, 1988;

Teaching about Environment and Development, Foreword by Javier Perez de Cuellar, Secrétaire Général, Nations Unies, New York, 1991;

Report Annual 1990 UNIFEM, *United Nations Development Fund for Women*, New York, 1990;

Annual Report 1991 IOM, International Organization for Migration, Genève-États-Unis, 1992;

Annual Report 1992 IOM, International Organization for Migration, Genève, 1993;

Transit Migration in Romania, Published in Annex to the IOM Study Profiles and Motives of Potential Migrants in Romania, IOM-XI-1993;

Rapport de la quarantième session du comité exécutif du programme du Haut Commissaire des Nations Unies pour les réfugiés (Genève, 5-13 octobre 1989);

Conclusions on the International Protection of Refugees adopted by the Executive Committee of the UNHCR programme, Genève, 1992;

Lutte contre l'abus des drogues, Déclaration de la Conférence Internationale sur l'abus et le trafic illicite de drogues et schéma

- pour les activités futures de lutte contre l'abus des drogues, Națiunile Unite, New York, 1988;
- Fonds des Nations Unies pour l'enfance*, Rapport du conseil d'administration, 15-26 iunie 1992, Suplimentul nr. 9, New York, 1992;
- Organizația Internațională a Muncii (OIM), Prezentare elaborată de Biroul de informații Publice al Biroului Internațional al Muncii, Geneva, 1991;
- Aperçu de la situation démographique dans le monde en 1991*, Notamment en ce qui concerne la repartition par âge, Națiunile Unite, New York, 1992;
- International Organization for Migration in Facts. Role et Structure*, Geneva, 1992;
- A Summary of Twenty Years of Effort by the Council for Namibia on Behalf of Namibia Independence*, Națiunile Unite, New York, 1987;
- Raport of an International Consultation on AIDS and Human Rights*, Geneva, 26-28 iulie 1989, Națiunile Unite, New York, 1991;
- Manuel sur les procédures en matière de convention et recommandation internationale du travail*, Geneva, 1984;
- Organizația Națiunilor Unite și Drepturile Omului, Centrul de informare O.N.U., București, 1973;
- International Organization for Migration. Role and Structure*, Geneva, 1994 (IOM);
- Tolba, K. Mostafa Dr., *Breaking bad habits*, Information, Green Paper, nr. 2 UNEP, Nairobi, Kenya;
- La famille. Directives en vue de l'élaboration de programmes à cet effet*, Națiunile Unite, New York, 1987;
- National. Tehnic. Linguistic and Religious Minorities*, februarie 1993 (Romanian Institute of International Studies).

D. RAPOARTE ȘI ALTE MATERIALE PREZENTATE ÎN CADRUL UNOR REUNIUNI INTERNAȚIONALE

Rapport sur la situation des droits de l'homme en Roumanie, présenté par M. Joseph Vayaume. Rapporteur spécial nommé en

- application de la résolution 1989/75 de la Commission des Droits de l'Homme, București, 15 octombrie 1990;
- Normes et critères internationaux dans le domaine des droits de l'homme*, Actes, Moscova, 27 noiembrie-1 decembrie 1989, Națiunile Unite, New York, 191;
- FNUAP (Fonds des Nations Unies pour la Population), *The State of World Population, 1993, The Individual and the World: Population, Migration and Development in the 1990s*, New York, 1993;
- African Seminar on International Human Rights. Standards and the Administration of Justice*, Cairo, 8-12 iulie 1991, Națiunile Unite, New York, 1992;
- Conférence Internationale du Travail 81 session. Rapport V(I)*, La sécurité et la santé dans les mines, Biroul Internațional al Muncii, Geneva, 1992;
- Organizația Internațională a Muncii (OIM)*, Prezentare elaborată de Biroul de Informații Publice al Biroului Internațional al Muncii, Geneva, 22 septembrie 1991;
- La sécurité et la santé dans les mines*, Conferința Internațională a Muncii, sesiunea 81, 1994, Biroul Internațional al Muncii, Geneva, 1992;
- Assurances sociales et protection sociale*, Rapport du Directeur Général, Geneva, 1993;
- L'avenir de l'Afrique des enfants. Etudes sectorielles*, Document élaborat de Organizația Unității Africaine, Dakar, 22-27 noiembrie 1992;
- Commission de la Condition de la Femme, *Rapport sur la trente-deuxième session*, (14-23 martie 1988), Suplimentul nr. 5, New York, 1990;
- Les réfugiés dans le monde 1993. L'enjeu de la protection*, Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, Paris, 1994;
- Réunion d'experts sur la „Prevention“*, sub auspiciile Înaltului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, Declarația Finală, San Remo, 18-20 iunie 1992;
- Recommandations de la Conférence d'Arusha sur le problème des réfugiés en Afrique, Uppsala, 1981;

Xth Round Table on Current Problems in International Humanitarian Law, (San Remo, 17-20 septembrie 1984);

UNESCO: *Symposium on the Promotion, Dissemination and Teaching of Refugees* (Tokyo, 7-11 decembrie, 1981, Geneva, februarie 1982);

Physical safety, the activities of refugees and National Security. IXth Round Table on Current Problems in International Humanitarian Law, (San Remo, 7-10 sept. 1983);

Institut International de Droit Humanitaire. Réunion d'experts sur la coopération Internationale pour résoudre les problèmes de réfugiés. (San Remo, 25-27 aprilie, 1991);

European Seminar about Central and eastern Europe. The Challenge of Becoming Refugee Receiving Countries. Conclusions. Praga, 1993;

Round Table on „Refugees in Orbit“ Florența, Italia, 4-6 iunie 1979;

Round Table of Asian Experts on Current Problems in the International Protection of Refugees and Displaced Persons, Manila, Filipine, 14-18 aprilie 1980.

Deuxième Séminaire d'experts arabes sur l'asile et le droit de réfugiés. Tunis, 15-18 mai 1989;

Institut Interrégional de recherche des Nations Unies sur la criminalité et la justice, Roma, noiembrie 1989;

Huitième Séminaire des Nations Unies sur la Question de Palestine (Amérique du Nord). Treizième Séminaire de Nations Unies, Siège de l'Organisation des Nations Unies, New York, 22-23 juin 1992.

Origines et Evolution du problème Palestinien 1917-1988, New York, 1990;

Question of Palestine: Legal Aspects. A compilation of papers presented at the United Nations seminars on the question of Palestine, 1980-1986, New York, 1991;

Sixième Colloque des Nations Unies sur la question de Palestine, Palais des Nations, Geneva, 24-25 août, 1992;

Fourth Seminar of Arab Experts on „Asylum and Refugee Law“, Cairo, 1992;

Purcel J.N. jr., Ninth IOM Seminar on Migration South-North Migration, vol. XXIX, iunie 1991, Geneva, 1991.

E. SURSE OFICIALE

- Constituția României din 21 noiembrie 1991;
- Strategia de Securitate Națională a României, în Buletin informativ, număr special, iunie 1999;
- Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite ale Americii, septembrie 2002;
- Strategia Europeană de Securitate, adoptată în Consiliul European de la Bruxelles, 12 decembrie 2003;
- Legea nr. 40 din 18 decembrie 1990 privind organizarea și funcționarea Ministerului de Interne;
- Legea nr. 51/1991 privind Siguranța națională a României;
- Legea nr. 14/1992 privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații;
- Legea nr. 45/1994 privind apărarea națională a României;
- Legea nr. 92/1996 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Telecomunicații Speciale;
- Legea nr. 35/1997 pentru organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului;
- Legea nr. 1 din 6 ianuarie 1998 (republicată) privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații Externe;
- Legea nr. 191 din 19 octombrie 1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Protecție și Pază;
- Legea nr. 40 din 16 ianuarie 2002 privind aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului, nr. 29/2001, pentru completarea Legii nr. 40/1990 privind organizarea și funcționarea Ministerului de Interne;
- Legea nr. 182 din 12 aprilie 2002 privind Protecția informațiilor clasificate;
- Hotărârea nr. 30 din 23 iunie 1993 privind organizarea și funcționarea Comisiei comune permanente a Camerei Deputaților și Senatului pentru exercitarea controlului parlamentar asupra activității Serviciului Român de Informații;

- Hotărârea nr. 318 din 20 aprilie 2000 pentru aprobarea Strategiei militare a României;
- Hotărârea nr. 353 din 15 aprilie 2002 pentru aprobarea Normelor privind protecția informațiilor clasificate ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord în România;
- Hotărârea nr. 354 din 15 aprilie 2002 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției de Acreditare de Securitate, Agenției de Securitate pentru Informatică și Comunicații și Agenției pentru Distribuirea Materialului Criptografic;
- Hotărârea nr. 585 din 13 iunie 2002 pentru aprobarea Standardelor naționale de protecție a informațiilor clasificate în România;
- Hotărârea nr. 845 din 31 iulie 2002 privind organizarea și funcționarea Oficiului Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat;
- Hotărârea C.S.A.T. nr. 36/2002 privind Strategia națională de prevenire și combatere a terorismului;
- Hotărârea nr. 1508 din 18 decembrie 2002 privind constituirea Comitetului Executiv pentru Integrare Europeană;
- Ordonanța nr. 52/1998 privind planificarea apărării naționale a României;
- Ordonanța de Urgență nr. 14 din 26 ianuarie 2001 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale;
- Documentul AJD-2, Doctrina integrată de informații, contrainformații și securitate a NATO;
- Legea „Patriot”, Mai multă forță și coerență prin instrumente legislative necesare prevenirii și împiedicării actelor teroriste, aprobată prin Congresul SUA, 25 octombrie 2001;
- Declaration de la Laguna, Première Colloque International de la Laguna sur droits de l'homme, 1-4 noiembrie 1993

F. SURSE PERIODICE

- Colecția revistelor trimestriale „Geopolitica”, anul 2004/2005;
- Colecția revistelor „Profil”, editată de Serviciul Român de Informații;
- Colecția revistelor trimestriale „Studii de securitate”, anul 2004/2005;
- Revista Română de Drept Umanitar, numerele 1-8;

- Mécanismes des droits de l'homme*, „Fiche d'information“, nr. 1, Națiunile Unite, Geneva, 1988;
- Charte internationale des droits de l'homme*, „Fiche d'information“, nr. 2, Campagne mondiale pour les droits de l'homme, Geneva, 1988;
- Services consultatifs et d'assistance technique dans le domaine des droits de l'homme*, „Fiche d'information“, nr. 3, Geneva, 1989;
- Mécanismes de lutte contre la torture*, „Fiche d'information“, nr. 4, Quarantième anniversaire de la Déclaration universelle des droits de l'homme, 1948-1988, Geneva, 1989;
- Programme d'action pour la deuxième décennie de la racisme et la discrimination raciale*, „Fiche d'information“, nr. 5, Națiunile Unite, Geneva, 1989;
- Enforced or involuntary disappearances*, „Fact Sheet“, nr. 6, Națiunile Unite, Geneva, 1989;
- Communications Procedures*, „Fact Sheet“, nr. 7, Geneva, 1989;
- World public information campaign for Human Rights*, „Fact Sheet“, nr. 8, Națiunile Unite, Geneva, 1989;
- Les Droits des Peuples Autochtones*, „Fiche d'information“, nr. 9, Națiunile Unite, Geneva, 1990;
- Les Droits de l'enfant*, „Fiche d'information“, nr. 10, Națiunile Unite, Geneva, 1990;
- Executions sommaire ou arbitraires*, „Fiche d'information“, nr. 11, Națiunile Unite, Geneva, 1991;
- Le Comité pour l'élimination de la discrimination raciale*, „Fiche d'information“, nr. 12, Națiunile Unite, Geneva, 1992;
- Les Droits international humanitaire et les droits de l'homme*, „Fiche d'information“, nr. 13., Națiunile Unite, Geneva, 1992;
- Formes contemporaines d'esclavage*, „Fiche d'information“, nr. 14., Națiunile Unite, Geneva, 1992;
- Droits civils et politiques: Le comité des droits de l'homme*, „Fiche d'information“, nr. 15, Națiunile Unite, Geneva, 1992;
- Le comité des droits économiques, sociaux et culturels*, „Fiche d'information“, nr. 16, Națiunile Unite, Geneva, 1992;
- Le comité contre la torture*, „Fiche d'information“, nr. 17, Națiunile Unite, Geneva, 1992;

- Minority Rights*, „Fact Sheet”, nr. 18, Națiunile Unite, Geneva, 1992;
- National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights*, „Fact Sheet”, nr. 19, Națiunile Unite, Geneva, 1993;
- Human Rights and Refugees*, „Fact Sheet”, nr. 20, Campaniă Mondială pentru Drepturile Omului – Națiunile Unite, Geneva, 1993;
- The Human Rights to adequate housing*, „Fact Sheet”, nr. 21, Geneva, 1993;
- Discrimination against women: The Convention and the Committee*, „Fact Sheet”, nr. 22, Geneva;
- Le Courrier des droits de l'homme*, Geneva, Centrul Națiunile Unite, 1990;
- Le Courrier des droits de l'homme*, vol. 3, nr. 1, ianuarie 1990, Națiunile Unite, Geneva, 1990;
- Le Courrier des droits de l'homme*, vol. 3, nr. 2, aprilie 1990, Națiunile Unite, Geneva, 1990;
- Le Courrier des droits de l'homme*, vol. 3, nr. 3, iulie 1990, Națiunile Unite, Geneva, 1990;
- Le Courrier des droits de l'homme*, vol. 3, nr. 4, octombrie 1990, Națiunile Unite, Geneva, 1990;
- Le Courrier des droits de l'homme*, vol. 4, nr. 1, ianuarie 1991, Națiunile Unite, Geneva, 1991;
- Le Courrier des droits de l'homme*, vol. 4, nr. 2, aprilie 1992;
- Le Courrier des droits de l'homme*, vol. 4, nr. 3, iulie 1991, Națiunile Unite, Geneva, 1991;
- Le Courrier des droits de l'homme*, vol. 4, nr. 4, ianuarie 1992, Națiunile Unite, Geneva, 1992;
- Le Courrier des droits de l'homme*, vol. 5, nr. 1, aprilie - iulie 1992, Națiunile Unite, Geneva, 1992;
- Bulletin de droits de l'homme*, 90/1, I. Procédures spéciales. II. Le rôle des organisations non gouvernementales. Națiunile Unite, New York, 1992;
- Bulletin des droits de l'homme*, 91/2, Les droits de l'enfant, Națiunile Unite, New York, 1992;

- Bulletin*, nr. 7, vol. XV, Economic and Social Council Adopts Three Resolutions Concerning the Question of Palestine, Națiunile Unite, iulie 1992;
- Bulletin*, nr. 8, vol. XV, Subcommittee on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities Adopts Resolution and Situation in the Palestinian and Other Arab Territories Occupied by Israel, august 1992;
- Bulletin d'information*, nr. 18 et 19, iunie 1990, Numéro double special consacre aux activités de l'Organisation des Nations Unies dans le domaine de la prévention du crime et de la justice pénale;
- Bulletin Démographique des Nations Unies*, nr. 33, 1992, Națiunile Unite, New-York, 1992;
- Les Nations Unies et les droits de l'homme*, New York, 1973 (Service de l'information);
- La Revue du F.N.U.A.P Populi*, Fonds des Nations Unies pour la population, New York, 1992;
- Bulletin of the United Nations - Population* - 31/32/1991, New York, 1991;
- Bulletin on Narcotics*, The environmental of drug abuse, vol. XLIV, nr. 2, 1992, Națiunile Unite, New York, 1992;
- Statistical papers*, seria A, vol. XLIV, nr. 3, 1992, Population and vital statistics report, Națiunile Unite, New York, 1992;
- Objective: justice*, vol. XXIII, nr. 1, iunie 1991, Națiunile Unite, Focusing on the Human Rights Conventions, Națiunile Unite, Departamentul de Informații Publice, 1991;
- Official Records*, vol. 11, United Nations Conference for the Adoption of a Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psihotropic Substances, Vienna, 25 noiembrie-20 decembrie 1988;
- Statistics on Special Population Groups*, seria Y, nr. 4, „Disability Statistics Compendium“, New York, 1990;
- The United Nations High Commissioner for Refugees, Public Information Section, Geneva, 1980.

G. SURSE INTERNET

<http://www.csis-sers.gc.ca>

www.gov.ro

www.orniss.ro

www.nato.int

www.presidency.ro

www.sri.ro

www.rand.org

www.weu.int

www.studiidesecuritate.ro

europa.eu.int/information_society/ceurope/index_en.htm

www.acad.ro

www.ccir.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
Argument	13

CAPITOLUL 1

Evoluția istorică a problematicei drepturilor omului	19
1.1. Antichitate	19
1.2. Evul Mediu – <i>Magna Charta Libertatum</i>	21
1.3. Renașterea	22
1.4. Iluminismul – <i>Contractul social</i>	23
1.5. Contestarea școlii dreptului natural	29
1.6. Teoria islamică a dreptului omului	29
1.7. Budismul și drepturile omului	30
1.8. Popoarele aborigene și drepturile omului	30

X CAPITOLUL 2

Reglementarea internațională a drepturilor omului	32
2.1. Documente internaționale privind drepturile omului	40
2.2. Drepturile omului, ca parte a întregului și preocupare majoră a Consiliului Europei	67
2.3. Drepturile omului izvorâte din dreptul constituțional	83

CAPITOLUL 3

Drepturile civile și politice consacrate în sistemul juridic internațional – componenta esențială a libertății și securității persoanei în raporturile dintre stat și cetățean ..	106
3.1. Considerații generale privind drepturile civile și politice ..	106
3.2. Drepturile civile	108
3.3. Drepturi politice	128

CAPITOLUL 4

Îndatoriri și obligații ale persoanei pentru respectarea drepturilor altora, consacrate în reglementări

internationale	133
4.1. Considerații preliminare	133
4.2. Îndatoririle individului față de colectivitate în <i>Declarația universală a drepturilor omului</i> și în pactele internaționale	135
4.3. Limitări și restricții aduse anumitor drepturi și libertați ale omului	138

CAPITOLUL 5

Drepturile și libertățile fundamentale și securitatea națională

națională	147
5.1. Serviciile de informații pentru securitate națională și respectarea drepturilor omului	148
5.2. Dreptul la intimitate și serviciile de informații	149
5.3. Restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale ale omului	151
5.4. Natura juridică a autorizării pentru culegerea de informații prin operațiuni care implică restrângerea temporară a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale	156
5.5. Elemente de drept comparat privind activitatea serviciilor de informații pentru securitate în raport cu cerința de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale	162
5.6. Reglementarea metodelor speciale de investigare utilizate de serviciile de informații străine care implică restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale	179
5.7. Interceptarea comunicațiilor și protejarea dreptului la intimitate în legislația penală europeană	235
5.8. Unele concluzii asupra reglementărilor europene în materia interceptării comunicațiilor	246
5.9. Studiu de caz – Respectarea drepturilor și libertăților constituționale în activitatea serviciilor de informații ale Italiei	252

CAPITOLUL 6

**Reglementări juridice naționale în materia restrângerii
temporare a exercițiului drepturilor și libertăților
fundamentale** 278

- 6.1. Prevederile constituționale 279
- 6.2. Prevederile Legii nr. 51/1991 privind siguranța națională
a României și ale Legii nr. 535/2004 privind prevenirea
și combaterea terorismului 280
- 6.3. Restrângeri ale drepturilor sau libertăților fundamentale
prevăzute în legi speciale 282
- 6.4. Obligațiile furnizorilor de rețele sau de servicii de
comunicații electronice în vederea punerii în aplicare
a autorizațiilor de interceptare 285
- 6.5. Prevederi internaționale în materia interceptării
comunicațiilor 286
- 6.6. Politica legislativă a României și dreptul comunitar
privind restrângerea temporară a exercițiului unor
drepturi sau libertăți fundamentale 289

CAPITOLUL 7

**Controlul respectării drepturilor și libertăților fundamentale
în activitatea serviciilor de informații și securitate** 300

- 7.1. Mecanismele parlamentare de control asupra serviciilor de
informații; aspecte privind controlul democratic al
sectorului de securitate în noul context internațional 300
- 7.2. Aspecte practice ale controlului respectării drepturilor
și libertăților fundamentale în activitatea serviciilor de
informații pentru securitate 320

CAPITOLUL 8

**Conectivitatea serviciilor secrete de informații cu interesele
comunitare, în determinarea socio-politică** 371

- 8.1. Locul și rolul structurilor informative, nevoia de informație
și de organizare socială pentru existența umană 371
- 8.2. Informație – Decizie – Putere 374
- 8.3. Conflict ideologic și confruntare pe frontul secret 378

- 8.4. Represiunea politică și apărarea intereselor naționale.
Politizarea serviciilor de informații românești 380
- 8.5. Încheierea Războiului Rece. Sistemul informativ al
statului român 385
- 8.6. Dinamica mediului internațional de securitate și
reflectarea sa în planul siguranței naționale 389
- 8.7. Cultura de securitate cu și pentru om/cetățean
– premisa indispensabilă pentru asigurarea/realizarea
securității naționale 395

CAPITOLUL 9

- Organizarea și funcționarea componentelor sistemului de
securitate al României, în dinamica temporară și spațială,
asigurând respectarea drepturilor omului/cetățeanului** 407
- 9.1. Securitatea – o abordare sistemică 407
- 9.2. Sistemul și caracteristicile sale 408
- 9.3. Funcționarea, starea, capacitatea de adaptare și scopul
sistemului de securitate în statul de drept 409
- 9.4. Definirea sistemului și a componentelor sistemului de
securitate al României 410
- 9.5. Observații și propuneri privind unele măsuri necesare
funcționării eficiente a sistemului de securitate a
României 412
- 9.6. Locul și rolul comunităților de informații în relația cu
omul/cetățeanul universal pentru identificarea timpurie
și contracararea amenințărilor asimetrice 416
- 9.7. Comunitatea Națională de Informații a României 430

CAPITOLUL 10

- România și politica europeană de securitate și apărare
– PESA – în contextul integrării acesteia în mediul
universal de existență** 437
- 10.1. Elemente de ordin istoric asupra apariției și
dezvoltării PESA 438
- 10.2. Dezvoltări actuale în cadrul PESA 443
- 10.3. Strategia „Solana” de Securitate Europeană 444

10.4. Dezvoltări recente în domeniul capabilităților militare europene	446
10.5. Evoluții semnificative în domeniul operațiunilor UE de management al crizelor	448
10.6. Tratatul constituțional UE – etapă nouă în dezvoltarea PESA	452
10.7. Participarea României în cadrul PESA	454
10.8. Concluzii și perspective. Implicații pentru România ...	456

CAPITOLUL 11

Omul, dreptul, legea în configurarea mediului de securitate.

Conectivitatea și complementaritatea comunităților interne și internaționale de informații	460
11.1. Concluzii și perspective. România <i>unde și cum?</i>	460
11.2. Legea privind regimul restrângerii temporare a exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale în activitatea de realizare a siguranței naționale – Proiect ...	483
11.3. Legea privind organizarea, funcționarea și statutul personalului Agenției Tehnice de Securitate Națională – Proiect	505
Bibliografie	550